

MARJA KOKKO

JYVÄSKYLÄN KAUPUNGIN HISTORIA

1965–2008

~

MARJA KOKKO

JYVÄSKYLÄN
KAUPUNGIN HISTORIA

1965-2008

ISBN 978-952-5332-96-4

osittain korjattu 2. painos

Jyväskylän kaupunki

Painopaikka
Kopijyvä

Taitto
Mirja Nuutinen

Kansien suunnittelu ja kuva
Jussi Jäppinen

Sisällysluettelo

Saatteeksi	9
KAUPUNGIN HALLINTO JA HALLINTA	11
Jyväskylän kaupunki itsehallinnollisena kuntana	13
Kunnallisen itsehallinnon luonne	13
Kuntatalous itsehallinnon mittapuuna	14
<i>Jyväskylän kaupungin vaakunat</i>	16
<i>Jyväskylän paikannimet</i>	20
Kaupunki palvelukuntana	25
Hallinnosta hallintaan	25
Julkishallinnon uudistamishankkeet 1980- ja 1990-luvuilla	27
Vapaakuntakokeilu Jyväskylässä vuosina 1989-1992	28
Palvelukunnan hallinnolliset raamit	29
<i>Säynätsalo -aluehallinnon pioneerihanke</i>	31
Johtajuus ja tilaaja-tuottajamalli 2000-luvun hallintouudistuksessa	33
Tekpasta tilaaja-tuottajamallin mannekiini	34
Hallinnon haasteet 2000-luvulla	36
Yhtiöittäminen kunnallishallinnon haasteena	38
Palvelukunnan muodonmuutokset 1960-luvulta 2000-luvulle	42
Hyvinvointivaltiosta hyvinvointiyhteiskuntaan	42
Palvelurakenteen sopeutuminen yhteiskunnan muutoksiin 1990-luvulla	43
Palvelujen seudullinen tuottaminen 2000-luvulla	46
Jyväskylän seudun kunta- ja palvelurakenteen muutosselvitys vuonna 2007	48
Kolmas sektori kaupungin hyvinvointia rakentamassa	49
Hyvinvointiajattelun syventäminen 1970- ja 1980-luvulla	52
Ympäristönsuojelu modernina hyvinvointiajatteluna	52
Jyväskyläläisten ympäristötietoisuuden herättäjät	55
Kunnallisen kulttuuritoiminnan kulta-aika	59
Uuden Aallon -kulttuuristrategia vuonna 1995	62
<i>Jyväskylän kaupungin kulttuurilaitokset</i>	63
Jyväskylästä vuoden 2011 kulttuuripääkaupunki?	68

Poliittinen ilmapiiri	69
Kunnallisvaalit ja poliittisen kulttuurin murrokset	69
Karhukoplasta konsensuskseen	
<i>Jyväskylä-mitali</i>	76
<i>Kaupunginjohtajat vuosina 1965–2007</i>	78
Kunnallisvaalit paikallisdemokratian peilinä	81
<i>Jyväskylän Puhujan Kulma</i>	84
Naiset vallankäyttäjinä	86
<i>Lapset ja nuoret yhteiskunnallisina vaikuttajina</i>	89

KASVU KAUPUNKIMAISEKSI YHDYSKUNNAKSI 91

Kaupunkirakenteen muutokset 1960-luvulta 1990-luvulle	93
Vuoden 1968 yleiskaavan periaatteet	93
<i>Jyväskylän kulttuuriakseli ja Harjun kauppakuja</i>	96
Jyväskylän liikennesuunnitelman valmistelu 1960-luvun alussa	100
Liikennesuunnitelman valtuustokäsittely vuonna 1968	102
<i>Jyväskylän Harju</i>	104
Kansalaisaktivismi Polvisen liikennesuunnitelmaa vastaan	109
”Mitkä seikat määräävät Jyväskylän seudun alueellisen kehittämisen?”	112
Polvisen liikennesuunnitelman uudelleenarviointi vuonna 1972	113
Jyväskylän kaupunkiseudun liikenteen yleissuunnitelma 1970-luvun puolivälissä	114
Kevenliikenteen järjestelyt osana liikennesuunnitelmaa	121
1970-luvun ihmisystävällinen kaupunkisuunnittelupolitiikka	122

Keskusta kaupunkisuunnittelun erityiskysymyksenä	128
Jyväskylän kaupunkikeskusta 1960-luvulla	128
Kaupunkikeskustan toiminnallisen luonteen muutos 1960- ja 1970-luvulla	130
Urbaani city-keskusta	133
Kaupunkikeskustan kehittämissuunnitelmat 1970-luvulla	134
<i>Jyväsjärvi, kaupungin helmi</i>	136
Tavoitteeksi kaupunkikuvan eheyttäminen	139
Uuden Aallon kaupunkikeskusta 1990-luvun puolivälissä	145

Kasvukaupungin kaavoitus- ja maapolitiikka 1970-luvulta 2000-luvun alkuun	148
Vuoden 1973 kaupunkipäivien perinne	148
Kaupungin maanomistus 1960-luvun puolivälistä 2000-luvun alkuun	148
Kaupungin maanhankintakeinot	151
Tuleeko kaupungin kaavoittaa vain omistamaansa maata?	152
Kaupunki maanostajana ja -myyjänä 1960-luvulta 2000-luvun alkuun	158
Kaupungin kasvusuuntien valinta 1970-luvulla	158
Maanhankintapolitiikan suunnanmuutos 1980- ja 1990-luvun vaihteessa	161

Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto 1960-luvulta 2000-luvun alkuun	164
Asuntopolitiikka suomalaisen yhteiskunnan hyvinvointipolitiikkana	164
<i>Kuka Jyväskylässä määrää mitä ja mihin rakennetaan?</i>	165
Kasvukeskuksen asuntotuotantopaineet	169
Seudullinen asuntotuotanto 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa	172
Kaupungin asuntotuotannon historiallinen vinoutuma	174

Erityisryhmien asuminen Jyväskylässä	178
Omakotitalo (Jyväsjärven rannalla	179
”Torpparivapautus” 1970-luvun lopulla	183
Kaupungin tontinvuokrauspolitiikka 1980-luvulta 2000-luvun alkuun	186

KASVUKAUPUNGIN ASUKKAAT JA ASUINALUEET 189

Pikkukaupungista kasvukeskukseksi	191
Jyväskylän kasvu ja kasvun kritiikki 1960- ja 1970-luvulla	191
Teollisuuskaupungin vetovoima 1960- ja 1970-luvulla	191
2000-luvun nuorekas urbaani kaupunkiväki	192
<i>Jyväskylä kirjailijoiden kuvaamana</i>	195
Yliopistokaupungin vetovoima 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa	199
Väestönkasvun kääntöpuolet	201
Jyväskylän kaupunkiseudun hahmo	202
Jyväskylä kaupunkiseutu työssäkäyntialueena	203
Kansainvälistyvä kaupunki 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa	204
<i>Kaupungin kansainväliset väriläiskät</i>	207

Jyväskylän kaupungin asuinalueet ja rakennetun ympäristön historialliset kerrokset	
Monimuotoiset asuinalueet ja kaupungin vetovoimana	210
Rakennusperintö arvokysymyksenä	210
<i>Vanha Jyväskylä</i>	215
Tapaus Tourula	216
<i>Vanhat tehdasmiljööt teollisen Jyväskylän muistomerkkinä</i>	221

Asuinalueiden mosaiikki	223
Kantakaupungin erityisluonne	223
Mäki-Matti ja Nisula	228
Viitaniemi	230
Halssila	232
Lohikoski	237
Mannila	241
Kypärämäki ja Köhniö	243
Kortepohja	247
Kaupungin urbaani historiallinen kerros	251
<i>Kaupunki asukkaiden kohtaamispaikkana</i>	253
Lähiöt kaupunkisuunnittelun puntarissa	256
Huhtasuo	259
Keltinmäki-Myllyjärvi	263
Keljo	267
Kuokkala	273
Säynätsalo	280

KASVUN TALOUS 283

Taloudellisen toiminnan kasaantuminen Jyväskylään	285
Kasvu ja kaupungistuminen	285
Kasvu ja kaupungin talous 1960- ja 1970-luvulla	288
Kaupungin talouden sopeuttaminen hyvinvoinnin rakentamiseen	292
Lainaa rakentamiseen	294

Rationalisointi kuntatalouden hallintakeinona 1960- ja 1970-luvulla	295
Elinkeinopolitiikka osaksi työllisyyspolitiikkaa	297
Teollisuuden työpaikkojen kato	299
Elinkeinopolitiikan suunnanmuutos 1970-luvun lopulla	300
Oliko Jyväskylä yrittäväihmielinen kaupunki?	301
Teollisuuden tonttitarpeiden huomioiminen	305
Jyväskylä kansallisessa ja kansainvälisessä kilpailussa 1970- ja 1980-luvulla	306
Vähittäiskaupan erityistarpeet automarket-kiistojen varjossa	309
Koulutus elinkeinopolitiikkana	312
Yliopisto mukaan elinkeinoelämän kehittämiseen	313
Tietotaajama – avaus uuteen aikakauteen	314
Kasvun toivossa	317
Kasvuvauhdin hidastuminen 1970-luvun puolivälissä	317
Kaupungin talouden liikkumavara 1970- ja 1980-luvuilla	319
Velkainen Jyväskylä	322
Lama ja romahdus	326
Jyväskylän kaupungin syökse lamaan	326
Jyväskylän talouden vuosien 2005–2008 tervehtymisohjelma	329
Uuden Aallon Jyväskylä	331
Henkinen irtiotto lamasta 1990-luvun puolivälissä	331
Jyväskylän kaupunkipolitiikan peruslinjaukset vuonna 1995	333
Kaupunkipoliittinen kehittämisohjelma – Jyväskylä-Forum	333
Jyväskylä kansainvälisissä kaupunkiverkostoissa	335
Osaamiskeskukseksi	338
<i>Jyväskylän kaupungin ystävyyskaupungit</i>	339
Jyväskylä-projektista Jykesiin	342
Seudullisen elinkeinopolitiikan 2000-luvun haasteet	345
Savupiippukaupungin muodonmuutos	346
<i>Mistä Jyväskylä tunnetaan?</i>	347
Jyväskyläläisten työllistäjät 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa	350
JYVÄSKYLÄ KESKI-SUOMEN MAAKUNNAN KESKUKSENA	353
Jyväskylä Keski-Suomen maakunnan keskuksena 1960-luvulta 2000-luvun alkuun	355
UUSI JYVÄSKYLÄ	361
Jyväskylän kaupungin ja sen naapurikuntien alueliitoshistoria	363
Jyväskylän kaupunki ja maalaiskunta kappeliseurakunnista itsenäisiksi kunniksi	363
Esikaupunkikysymys osana kaupungin ja maalaiskunnan aluejakoa	364
Vaajakosken taajaväkinen yhdyskunta alueliitoskeskustelun kipupiste	365
Laajentumishaluinen kaupunki ja elinkelpoisuuttaan puolustava maalaiskunta	366
Kohti verkostokaupunkiyhteistyötä	368
Korpilahtelaiset tiennäyttäjiksi	371

Historiallinen kuntajako	371
Kuntajakokysymyksen uudelleenarviointi Jyväskylän maalaiskunnassa	373
Kohti uuden kunnan perustamista	376
Viestintästrategia kuntaliitoskeskustelun ohjaajana	379
Mikä on uusi Jyväskylän kaupunki	381
Jyväskylä tulevaisuuden maailman markkinoilla	387
Uusi Jyväskylä osana Jyväskylän seutukuntaa	388
Vuoden 2008 kunnallisvaaleissa Jyväskylän kaupunginvaltuustoon valitut 75 valtuutettua	389
Kaupunginjohtajat 1.1.2009	389

VIITTEET, LÄHTEET, LIITTEET, HENKILÖHAKEMISTO 391

Viitteet	393
Kaupungin hallinto ja hallinta	393
Kasvu kaupunkimaiseksi yhdyskunnaksi	398
Kasvukaupungin asukkaat ja asuinalueet	406
Kasvun talous	413
Jyväskylä maakuntakeskuksena 1960-luvulta 2000-luvun alkuun	419

Lähteet	421
JKA. Jyväskylän kaupungin arkisto	421
Hallintokuntien arkistot	422
Muut arkistot	423
Virallisjulkaisut	423
Lehdet	424
Jyväskylän kaupunki: Muistiot, ohjelmat, raportit, strategiat	424
Painamattomat opinnäytetyöt	427
Kirjallisuus	427
Haastattelut	436
Tiedonannot	436
Kuvalllähteet	437

Liite 1.	439
Jyväskylän kaupunginvaltuuston jäsenet vuosina 1965–2007	439
Jyväskylän kaupungin hallituksen jäsenet ja valtuuston varapuheenjohtajat vuosina 1965–2007	450

Liite 2.	453
Jyväskylän kaupungin viranhaltijat 1965–2007	453
Konsernihallinto/hallintokeskus	453
Yhdyskuntatoimen toimiala	454
Sosiaali- ja terveystoimiala	456
Sivistystoimen toimiala	456
Liiketoimiala ja yritykset	457

Henkilöhakemisto	459
-------------------------	-----

Saatteeksi

Jyväskylän kaupunki ja Jyväskylän yliopisto tekivät tammikuussa vuonna 2004 sopimuksen Jyväskylän kaupungin historian kirjoittamisesta. Yliopisto määräsi työn vastuulaitokseksi historian ja etnologian laitoksen, joka puolestaan osoitti tehtävän allekirjoittaneelle.

Jyväskylän kaupunginhallitus asetti kesäkuussa 2004 historiatoimikunnan, jonka jäseneksi nimitettiin professori Toivo Nygård, professori Anita Kangas, viestintäpäällikkö Helinä Mäenpää, kehitysjohtaja Sakari Möttönen ja yleiskaava-arkkitehti Timo Valtakari. Heidän lisäksi toimikuntaan nimitettiin Kalevi Olin (sd.), Timo Fredrikson (kok.), Jukka Juusela (kesk.) ja Tuija Mäkinen (vihr.). Kalevi Olin (sd.) nimitettiin vuoden 2004 työskennelleen toimikunnan puheenjohtajaksi. Vuosina 2005–2007 toimineen historiatoimikunnan puheenjohtaja oli Jukka Juusela (kesk.). Muut jäsenet olivat Toivo Nygård, Anita Kangas, Helinä Mäenpää, Timo Valtakari (kuollut 27.3.2007), Sakari Möttönen, Erkki Fredrikson (kok.) (-13.11.2007 saakka), Hilikka Illman (sd.) ja Tuija Mäkinen (vihr.). Kiitän kaikkia toimikunnan jäseniä tuesta sekä arvokkaasta että asiantuntevasta avusta.

Lähihistoria, jota Jyväskylän kaupungin järjestyksessään kolmas historiateos edustaa, on haasteellinen tutkimusajanjakso. Ajallisen läheisyyden lisäksi haastetta on lisännyt toisen maailmansodan jälkeinen yhteiskunnallinen kehitys, jota ovat leimanneet nopeat muutokset. Tutkimuksessa keskitytään niihin historiallisiin ilmiöihin ja muutoksiin, jotka ovat muokanneet erityisesti Jyväskylän kaupunkia ja niihin toimiin, joilla kaupunki on toimintaympäristönsä muutoksiin vastannut. Työn keskeinen tehtävä on ollut osoittaa, mitä merkitystä kaupungin tekemillä ratkaisuilla on ollut asukkaiden elämään ja elinkeinoelämän toimintaedellytyksiin pääkaupungin jälkeen maan toiseksi tiiviimmin asutussa kaupungissa.

Jyväskylässä marraskuun 19. päivänä 2007
Marja Kokko

Marja Kokko on korjannut 2. painokseen tekstiä sekä kirjoittanut uuden kokonaisuuden Uusi Jyväskylä, joka kertoo Jyväskylän kaupungin, Jyväskylän maalaiskunnan ja Korpilahden kunnan yhdistymisestä 1.1.2009.

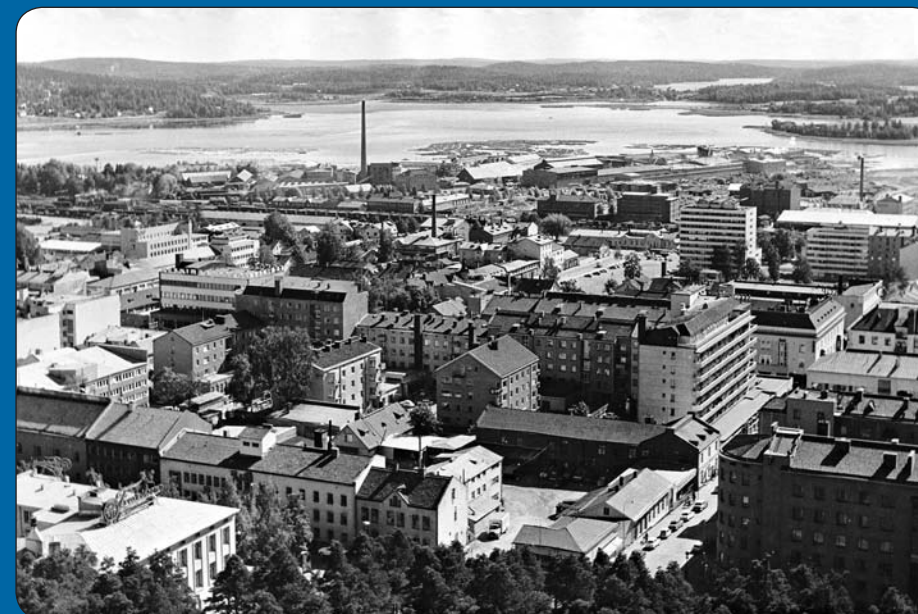
Osittain korjattu 2. painos

Tähän osittain korjattuun 2. painokseen on tarkistettu kirjan tekstiä, korjattu asiavirheitä ja vaihdettu kuvia ja kuvatekstejä sekä uusittu taitto. Kirjan koko tekstiä ei ole tarkistettu siten, että kaikkia kirjassa esiintyviä asiavirheitä olisi saatu korjattua. Kirjan viitteitä, lähteitä, liitteitä ja henkilöstöhakemistoa ei ole tarkistettu. 2. painoksen tarkistusvaiheesta ovat vastanneet Sakari Möttönen, Helinä Mäenpää ja Jussi Jäppinen. Mirja Nuutinen on uusinnut taiton.

Historiakirjan 1. painos ja osittain korjatun 2. painoksen tulostusversio on arkistoitu Jyväskylän kaupungin arkistoon. Samoin on arkistoitu 2. painoksen materiaali sähköisessä muodossa.

Jyväskylässä joulukuussa 2011

Kaupungin hallinto ja hallinta

Vuoteen 1965 saakka kaupungin raja kulki keskellä järveä. Kuvassa Jyväskylän keskustaa 1960-luvun puolivälissä. Taustalla vasemmalla Halssilaa ja oikealla Kuokkalaa.

Keskiväestön museon kuva-arkisto. Kuvaaja Seppo Turpeinen.

Jyväskylän kaupunki itsehallinnollisena kuntana

Kunnallisen itsehallinnon luonne

Vuoden 1995 alussa voimaan tulleen kunnallislain¹ mukaan Suomessa paikallisia itsehallinnollisia yksiköitä ovat kunnat. Historiallisesti muotoutuneet erilaiset kuntamuodot ovat nimieroistaan huolimatta olleet yhdenmukaisia vuodesta 1975 lähtien. Laki poisti käytöstä kauppala-nimityksen, mutta jätti kunnille mahdollisuuden käyttää kaupunki-nimitystä. Kaupunkeja ovat sellaiset kunnat, jotka täyttävät kaupunkimaiselle yhdyskunnalle leimalliset vaatimukset.² Suomessa on 2000-luvun alussa tilastollisen kuntaryhmittelyn mukaan vajaa 70 kaupunkimaista kuntaa ja likimain saman verran taajaan asuttua kuntaa. Valtaosa suomalaisista kunnista on maaseutumaisia kuntia.

Toimiva paikallishallinto on ollut vakaana eurooppalaisen yhteiskuntakehityksen taustalla. Euroopan Unionin maissa paikalliset itsehallintomuodot ovat muotoutuneet eri tavoin

kunkin maan yhteiskuntahistorian vaiheiden kautta. Euroopan Neuvoston vuonna 1985 hyväksymä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirja, jonka myös Suomi on hyväksynyt, on omalla painoarvolla edelleen vahvistanut eurooppalaisten valtioiden itsehallintotraditiota³. Suomessa paikallisella itsehallinnolla ymmärretään vain yhtä julkishallinnon tasoa eli kuntaa. Nykyisen muotoinen kuntalaitos muodostettiin 1800-luvun puolivälin jälkeen. Maalaiskuntia koskeva kunnallislaki tuli voimaan vuonna 1865 ja vastaavasti kaupunkeja koskeva laki vuonna 1873. Kuntalakeja on uudistettu useaan kertaan – toisen maailmansodan jälkeen vuosina 1948, 1976 ja 1994.

Kunnallinen itsehallinto on viime kädessä oikeudellinen käsite, jolla tarkoitetaan sitä, että paikalliset yhteisöt päättävät ja huolehtivat oikeudellisesti määritellyn alueen sisällä omista asioistaan. Itsehallinnollista asemaa pidetään koskemattomana ja se on turvattu perustuslailla. Kunnista on muodostunut myös

Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Jyväskylän keskustaa kesällä 1979. Kerrostalot ovat vallanneet lähes kaikki ruutukaava-alueen tontit. Vasemmalla Seminaarinrinteen vehreä pientaloalue.

Jyväskylän kaupungin 125-vuotisjuhla Jyväskylän Kasvatusopillisen Korkeakoulun juhlasalissa.

alueyhteisöjä, joilla on maantieteellisesti ja kulttuurisesti omaleimaisia piirteitä ja näitä korostavia symboleja, kuten vaakunoita. Ne ovat myös poliittisia yhteisöjä, jotka kansanvaltaisen organisaationsa kautta pyrkivät asettamiinsa tavoitteisiin. Asukkaittensa arkisessa elämänmenossa kunnat vaikuttavat palveluiden tuottajina ja tarjoajina sekä hallinnollisina yksikköinä.⁴

Edellä mainittuja kunnallishallinnon perusrakenteita; itsehallintoa, demokratiaa ja asukkaiden sosiaalista ja taloudellista hyvinvointia, pidetään luonteeltaan pysyvinä ja hitaasti muuttuvina, vaikka eri aikoina eri arvoja on painotettu eri tavoin. 1900-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa on painotettu erityisesti kunnan vastuuta huolehtia elinkeinoelämän edellytyksistä, ympäristöstä ja yhdyskuntasuunnittelusta eli alueen fyysisestä rakenteesta.⁵

Kuntatalous itsehallinnon mittapuuna

Kansantalous on toimintaympäristö, johon yksittäisellä kunnalla ei ole minkäänlaisia keinoja vaikuttaa. Samalla kunnallistalouden tiivis kytkös kansantalouteen on suomalaisilla ja etenkin jyväskyläläisillä vielä hyvin muistissa. Jyväskylä syöksyi 1990-luvun alussa taloudelliseen lamaan, josta kaupunki ei ole vielä 2000-luvun alussa kokonaan toipunut. Laman

jäänteitä ovat muihin kasvukeskuksiin verrattuna korkeana pysynyt työttömyys.

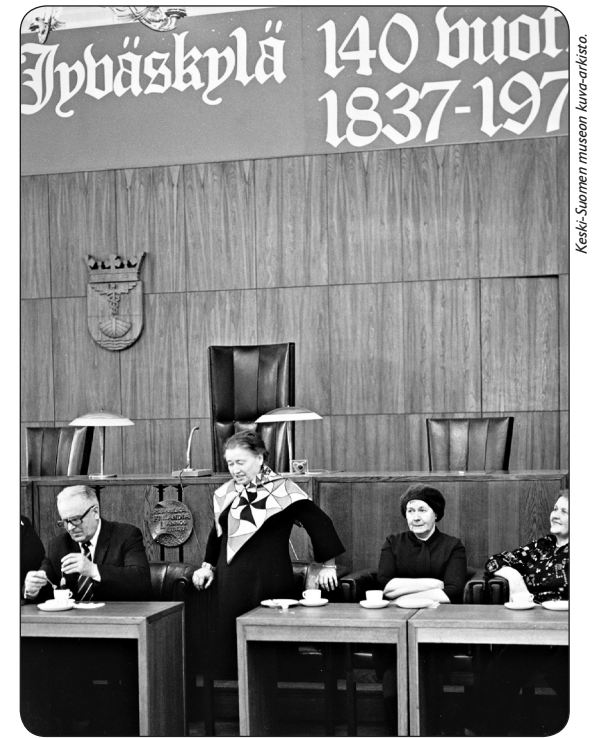
Kunta on taloudellinen organisaatio ja kunnan oikeutta kerätä asukkailtaan tuloja menojensa kattamiseksi on pidetty keskeisenä kunnallisen itsehallinnon merkinä.⁶ Lähtökohtana on, että kunnan talouden täytyy olla pitkällä aikavälillä tasapainossa eli että menojen pitää vastata tuloja. Kaikkiaan taloudellinen liikkumavara on monen tekijän summa, joista keskeisiä ovat makrotalous eli kansantalous ja globaalitalous, kunnan sijainti ja erilaiset rakenteelliset tekijät sekä valtion toimien vaikutus kunnallistalouteen ja lopulta kunnan omat toimet ja ratkaisut. Mikään yksittäinen muuttaja ei selitä sitä, millaisessa kuosissa kunnan talous kulloinkin on.⁷

Valtion toimilla on huomattava vaikutus kunnan taloudelliseen liikkumavaraan, sillä valtio määrää vuosittaisen budjettinsa yhteydessä kuntien valtionosuudet. Kuntien taloudelliseen liikkumavaraan vaikuttavat myös valtion kunnille määräämät uudet tehtävät ja velvollisuudet. Valtio myös päättää, minkä suuruisen osan se kattaa näistä tehtävistä aiheutuneista kustannuksista. Valtio voi myös määrittellä keskeisten peruspalveluiden maksumäärän. Valtion keskeinen ohjausväline on edellä mainittu valtionosuusjärjestelmä. Valtionosuusjärjestelmän kautta kunnille tasataan julkisten palveluiden tuottamisesta ja tarjon-

nan järjestämisestä aiheutunut rahoitusvaje. 1970- ja 1980-luvuilla valtio laajensi hyvinvointipalveluita, mikä merkitsi valtionosuusjärjestelmän laajentumista, valtion rahan voimakasta kasvua kunnallistaloudessa ja kuntien aikaisempaa suurempaa riippuvuutta valtion toimista. Kunnallistalouden 1990-luvun alusta alkaneen epävarmuuden on katsottu olleen suoraan seurausta valtion harjoittamasta säästöpolitiikasta.⁸

Kunnan maantieteellisellä sijainnilla ei ole välttämättä niin suurta merkitystä kunnan taloudelliseen liikkumavaraan kuin yleisesti ajatellaan. Sen sijaan niin kutsutut olosuhdetekijät eli asema alueellisena ja seutukunnallisena keskuksena tai vastaavana reuna-alueena vaikuttavat kunnan talouteen. Väestö- ja elinkeinorakenne selittävät niin ikään taloudellista tilaa ja liikkumavaraa. Sijainti ja väestörakenne yhdistyvät, kun tarkastellaan alueiden sijaintietuja, tuotannon mittakaavaa ja toimintojen kasaantumista.⁹

Elinkeinoelänteeltään monipuolisilla kunnilla on mahdollisuus houkutelua puoleensa yritystoimintaa ja uutta väkeä eli uusia veronmaksajia. Kasvu on taloudellisen toimeliaisuuden edellytys. Mutta se merkitsee

Kaupunkilaisia juhlakahvilla 140-vuotisjuhlatilaisuudessa kaupungintalolla vuonna 1977.

Jyväskylän kaupunki vietti 170-vuotisjuhlaansa muun muassa kutsumalla viidesluokkalaiset Paviljonkiin maaliskuussa 2007. Kuvassa kaupunginjohtaja Markku Andersson vastaanottaa nuoria kutsuvieraita. Kättelyvuorossa on Vilma Viitasalo.

Jyväskylän kaupungin vaakunat

Jussi Jäppinen 2007.

Kuntavaakunoilla on periaatteessa sama tehtävä ja symbolinen merkitys kuin keskiaikaisilla ritarivaakunoilla – ne ovat tunnuskuvia, joilla erottaudutaan toisista vastaavista yhteisöistä. Vanhimmat suomalaiset kaupunkivaakunat ovat keskiajalta ja ne kehittyivät sineteistä. Kaupunkivaakunat vakiintuivat 1800-luvun alussa ja myös Jyväskylä sai ensimmäisen symbolinsa heti perustamisensa jälkeen vuonna 1838. Vuonna 1949 annettu laki kunnanvaakunoista vakiinnutti käytännön koskemaan kaikkia kuntia.

Monien vaiheiden jälkeen Jyväskylän kaupunkivaakuna uusittiin 1930-luvun alussa, jolloin siitä poistettiin sisäministeriön maan itsenäistymisen jälkeen antaman suosituksen mukaisesti venäläiset tunnuksat. Esityksen uudesta kaupunkivaakunasta teki Kansallismuseon historiallisen osaston muinaistieteellinen toimikunta. Vaakuna muistutti pitkälti jyväskyläläisten tuntemaa nykyistä symbolia. Kahteen osaan jaetussa kilvessä olivat aiheina kaupankäyntiä symbolisoivat Merkuriuksen sauva ja sisäjärviveneen keula.

Muinaistieteellisen toimikunnan vaakunamallia ei pidetty heraldisesti erityisen onnistuneena, minkä vuoksi 1950-luvun alussa järjestettiin uusi vaakunakilpailu. Kilpailun varsinaista voittanutta ehdotusta ei otettu uuden kaupunkivaakunan malliksi, vaan sen tekijältä, taiteilija Olof Erikssonilta, saatiin pari vuotta myöhemmin uusi ehdotus. Eriksson teki vaakunasta erilaisia versioita arki- ja juhlaikäyttöön. Vaakunoista muotoutui värienmääritysten ja tulostustekniikoiden kehittymisen seurauksena vuosikymmenien mittaan erilaisia muunnelmia, joten 2000-luvun alussa tuli jälleen ajankohtaiseksi vaakunan uudistaminen. Uudistetusta kaupunkivaakunasta on käytössä vain yksi aikaisempaa pelkistetympi versio. Olof Erikssonin malliin pohjautuvan vaakunan piirsi graafinen suunnittelija Jussi Jäppinen.

Keski-Suomen museon kuva-arkista. Rismo Virpimaa 1985.

Vuonna 1977 valmistunut Vaajakosken moottoritie Halskilan kohdalla. Oikealla ylhäällä rakenteilla oleva Rauhalahden voimalaitos, joka valmistui vuonna 1986. Etualalla Halskilan uimaranta.

samalla kuntatalouden menojen lisääntymistä, koska myös palveluiden käyttäjien määrä lisääntyy. Jyväskylä on ollut 1900-luvun loppupuoliskon Helsingin jälkeen tiheimmin asuttu kaupunki. Keväällä 2006 kaupungin virkamiesjohto huolestui siitä, miksi kaupungista pois muuttavien määrä alkoi voimakkaasti kasvaa. Tilaustyönä tehty selvitys osoitti vanhan totuuden. Jyväskylä menetti naapurikuntaan hyvätuloisia lapsiperheitä ja sitä myötä merkittävästi verotuloja. Tutkimus osoitti myös sen, että muuttopäätöksessä kunnan hallinnollisilla rajoilla ei itse asiassa ole suurta merkitystä. Lapsiperheiden asuinkunnan valintakriteereinä ovat kohtuuhintaiset tontit tai ylipäättänsä kohtuutasoiset asuinkustannukset ja helposti saavutettavissa olevat keskeiset palvelut.¹⁰

Kuntien taloudella on merkittävä vaikutus koko julkiseen talouteen, sillä kaksi kolmasosaa julkisista menoista syntyy kunnissa. 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa kuntia on tavattu laittaa paremmuusjärjestykseen kuntatalouden hoidon ja muun muassa palveluiden tuottamisen tehokkuudessa. On-

gelmana on kuntatalouden eri osa-alueiden mittaaminen sekä mittauskelpoisten ja yhdenmukaisten tunnuslukujen puuttuminen. Sama koskee yksittäisen kunnan tilan tarkastelua. Kunnan taloudellista tilaa ei ole mahdollista tiivistää yhteen tunnuslukuun.¹¹

Kunnallistalouden pitkän aikavälin historiallinen tarkastelu ja kuntien keskinäinen vertailu on ongelmallista. Kunnat ovat hallinnollisina organisaatioina muuttuneet, samoin myös niiden rahoitusta koskevat tilinpitomenetelmät ja tilastolliset luokitukset. Taloudellisen tilanteen seuranta on tarkentunut sitä mukaa, mitä monimuotoisemmaksi ja mittasuhteiltaan laajemmaksi kunnallistalous on muotoutunut. Vuoden 1961 alussa otettiin Jyväskylässä käyttöön soveltuvien osin Kaupunkiliiton suosituksen mukainen talousarvioasetelma. Vuonna 1974 Jyväskylässä siirryttiin käyttämään kuntien yhtenäistä talousarviorakennetta tutuksi tulleine pääluokkineen. Yhtenäistämisen taustalla oli kuntien kantokykyluokituksen käyttöön ottaminen. Vuonna 1997 kunnissa siirryttiin puolestaan käyttämään erillisiä tulos- ja rahoituslaskelmia, jotka antoivat aikai-

Vuosituhaten vaihteessa Jyväskylässä ei ollut enää ollut kaavoitettavissa uusia laajoja asuinalueita. Pulaa on etenkin lapsiperheiden haaveilemista omakotitalotonteista. Kuvassa Kangaslammen rakenteilla oleva asuinalue idästä nähtynä 1970-luvun alussa. Ensimmäisinä valmistui kerrostaloja Kulottajantien ja Laikuttajantien tonteille.

sempää tarkemmat välineet tarkastella kuntataloutta. 1990-luvun lopulla luovuttiin yli kahden vuosikymmenen ajan harrastetuista pitkän tarkasteluvälin kuntasuunnitelmista ja siirryttiin kolmivuotiseen taloussuunnitelman tekoon.

1980-luvun lopulla kuntien taloudellista toimintaympäristöä leimasi tasaisuus ja ennakoitavuus. Tämän tasaisuuden takasi pitkälle valtionosuusjärjestelmä, joka perustui tehtäväkohtaisuuteen ja menoperusteisuuteen. 1990-luvun lama ajoi kunnat ahdinkoon enakoitua matalamman verokertymän vuoksi. Vuonna 1993 toteutettiin pitkään valmisteltu valtionosuusjärjestelmän uudistus. Uudistus tarkoitti sitä, että kunnat saivat valtiolta korvauksen lakisääteisten peruspalveluiden järjestämisestä laskennallisen mallin, ei aikaisemman kustannusperusteisuuden, mukaisesti. Uudistuksen perimmäisenä tarkoituksena oli ratkaista peruspalveluiden rahoittamista koskeva problematiikka. Valtionosuusudistuksen oli tarkoitus poistaa kuntien reaali maailmasta erkaantumisen tähden kritiikkiä saanut kantokyyjärjestelmä. Tässä ei täysin onnistuttu, vaan tilalle tuli ensin kantokyylokkakertoimet ja lopulta vuonna 1996 verontasausjärjestelmä.¹²

Kuntien verotulot muodostuvat kunnallisverotuksesta, osuudesta yhteisöveron tuottoon, kiinteistöveroista ja koiraveroista. Vuoden 1993 käyttöön otettu kiinteistövero korvasi ai-

kaisemmat katumaksun, asuntotuloveron, kiinteistöjen hankintaveron ja manttaalimaksun. Kiinteistövero määrätään samalla, kun kunta vahvistaa varainhoitovuoden veroprosentin. Vuonna 1993 toteutettiin myös pääomatulo- ja yritysverouudistus. Keskeinen muutos oli, että yhteisöjä ja toisaalta pääomatuloja ei enää erikseen verotettu kunnallisverotuksessa, vaan molempiin tuloihin kohdistettiin yhtenäinen veroprosentti. Muutokset ovat omalta osaltaan kiristäneet kunnallistalouden liikkumavaraa. Vuosien 1993 ja 2003 välisenä aikana valtio on useaan kertaan, etenkin 2000-luvun alussa, kaventanut niin kutsuttua kuntien yhteisöveron jako-osuutta.¹³

1990-luvun ja 2000-luvun alun kunnallistaloutta on luonnehdittu vuoristoradaksi, jonka vauhdinmäärittäjänä on ollut valtio¹⁴. Arviot kunnan taloudellista tilasta perustuvat tiettyihin tunnuslukuihin, jotka antavat suuntaa siitä, mihin kuntatalous on kehittymässä. Kunnan taloudellista tilaa ja liikkumavaraa tarkasteltaessa käyttökelpoisia lukuja ovat vuosikatteen suhde poistoihin ja nettoinvestointeihin.¹⁵ Kuntaliitot, kuntien klusteroituminen keskeisten yhteistyökumppanien kanssa, kunnallisten toimintojen yhtiöittäminen ja kuntien verkostoituminen laajasti sekä kolmannen sektorin ja julkisten yhteisöjen kanssa on merkinnyt sitä, että varsinkin suurten kaupunkien talouden vertailusta ja ennen kaikkea palvelujen kus-

Kaupungin kasvu ja elinvoimaisuus näkyy siinä, että erilaiset toiminnot keskittyvät lähelle toisiaan.

1960-luvulla Lutakossa sijaitsevat Schaumanin vaneritehtaan lisäksi muun muassa Juho Jussila Oy:n tuotantolaitokset, Osuuskauppa Mäki-Matin leipomo ja meijeri sekä varastorakennuksia. Vuonna 1982 otetussa kuvassa vaneritehdas on vielä täydessä tuotantovauhdissa. Uudet pienvenelaiturit otettiin käyttöön 1970-luvun lopulla.

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. TVL.

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. TVL.

tannustehokkuuden arvioinnista on tullut aikaisempaa haasteellisempää.¹⁶ Kuntalaisten, veronmaksajien kannalta keskeiseen kysymykseen, paljonko verorahoilla saa, on ollut vaikea saada tyhjentävää vastausta. Tilastotietoihin perustuva tarkastelu ei ole oikea tapa arvioida tuotettujen tai tarjottujen keskeisten palveluiden hinta/laatusuhdetta.¹⁷

Kunnallistalouden tarkastelu on näin spekulatiivista ja arviot käytettyihin aineistoihin sidottua. Varmuudella voidaan sanoa, että kunnallistaloudessa ei ole koskaan käytössä niin paljon tuloja, että kaikkien eturyhmien toiveet olisi mahdollista täyttää, ja että valtaosa käytettävissä olevista tuloista on etukäteen sidottu kunnan pakollisiin tehtäviin. Kunnallistalouden määräävää asemaa korostaa se, että Jyväskylässä viime vuosikymmenillä toteutettuja kunnallishallinnon uudistuksia ja elinkeino-, kaavoitus- ja asuntopoliittisia linjauksia on perusteltu juuri kunnan taloudellisen tilan vahvistamiseksi tai korjaamiseksi tähtäävillä toimilla.

Jyväskylän kaupungin ja yliopiston yhteistyön vahvistaminen 1970-luvulla oli keskeinen ratkaisu kaupungin kehittämisen kannalta. Yliopiston Mattilanniemen rakentaminen alkoi 1970-luvun lopulla. Vuonna 1983 otetussa kuvassa kaksi ensimmäistä arkkitehti Arto Sipisen suunnittelemaa rakennusta on jo valmiina. Alhaalla oikealla on yliopiston Seminaarinmäen Kampus. Rantaväylä rakenteilla Mattilanniemen ja Keljon välillä.

Jyväskylän paikannimet

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Seppo Turpeinen.

Yliopiston perustamisen kunniaksi Jyväskylänkatu muutettiin Yliopistonkaduksi vuonna 1965. Kuva Gummeruskadun kulmasta.

Paikannimet historiallisten kerrosten peilinä

Kadunnimitoimikunta perustettiin Jyväskylään vuonna 1947 (myöhemmin nimistötoimikunta). Jäljellä oleva hajanainen ja muutamasta asiakirjasta koostuva arkistoaineisto antaa viitteitä siitä, että edellä mainittu toimikunta pyysi toisena toimintavuonnaan konsulttiapua helsinkiläiseltä sisarorganisaatiolta, jolla oli pitkä kokemus sekä vanhan kadunnimistön uusimisesta että myös suuntaviivojen luomisesta kokonaan uusien asuinalueiden nimikäytännöille. Vuonna 2005 toimintansa aloittaneen nimistötoimikunnan toimikausi päättyi vuonna 2008.

Nuori kaupunki, vanha nimistö

Jyväskylä on nuori kaupunki, mutta alueen nimistö on vanhaa. Jyväskylä esiintyy 1600-luvun puolivälissä julkaistussa kartassa yhdessä Keljon (Käljo) ja Palokan (Palokan) kanssa. Kysymyksessä on Uudenmaan ja Hämeen läänien maanmittarina toimineen Lars Schroderuksen piirtämä kartta. Nimistötutkimuksessa hyödynnetään laajasti eri tieteenaloja, mutta tästä huolimatta kysymys nimien alkuperästä jää usein vaille vastausta. Nimien alkuperä on näin osin sopimuksenvarainen tulkinta, jota voidaan muuttaa sitä mukaa, kun uusia selitysmalleja syntyy. Tunnettu tulkinta Jyväskylän kaupungin nimestä on, että nimi viittaisi Jyväskylän seudulle 1500-luvulla asettuneeseen ensimmäiseen tunnistettuun talolliseen Heikki Ihanninpoika (Ihannuksen) Jyväsjokeen.

Suomalainen nimistötutkimus on leimallisesti maaseudun paikannimien tutkimusta. Kaupunkien nimistötutkimusta on harrastettu vasta 2000-luvun alussa. Kaupunkien nimistö poikkeaa agraarisesta kulttuuriympäristöstä siinä, että kaupungissa nimistöä luodaan kaduille, kaupunginosille, erilaisille rakennuksille, ostoskeskuksille, puistoille ja muille vastaaville kohtaamis- ja tapaamispaikoille. Kaupungilla on sekä virallisia eli kaavanimiä ja epävirallisia nimiä.

Paikannimet avaavat mielenkiintoisen näkökulman kaupungin ja eri asuinalueiden historiallisiin kerroksiin. Jyväskylän seudun vanhin nimistö viittaa esihistoriaan ja

eräkauteen. Jyväskylän seutu oli hämäläisten, etenkin hauholaisten eräaluetta, mikä näkyy edelleen paikan- ja kadun nimissä. Jyväskylässä on Hämeenlahti ja Hauhonselkä. Nenäinniemenestä löytyvät Hauhontie, Alvettulanmutka, Eräpälkäneentie ja Tuuloksentori. Vanhassa nimistössä on aiheita luonnonpaikoista (Kangaslampi) ja alueelle leimallisesta kasvistosta ja eläinkunnasta johdetuista nimistä (Hanhikangas). Tavallista on, että paikannimien alkuperää on hankala selvittää. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehdessä julkaistiin vuosina 1989–1990 juttusarja arvoituksellisista paikannimistä. Sarjassa pohdittiin Ronninmäen (Roninmäen), Jyskän, Aittovuoren, Kypärämäen ja Keltinmäen nimien taustoja.

Jyväskylän nimistössä näkyy vahvasti agraarisen kulttuurin vahva vaikutus. Yksittäisten kadun ja teiden nimissä on kunnioitettu talojen, isäntien ja jopa emäntien muistoa. Jyväskylässä on lukuisia asuinalueita, joilla on pyritty pitämään yhtenäinen nimikulttuuri. Kypärämäen ja Halssilan alueiden nimistössä on hyödynnetty erä- ja pyyntikulttuuria, Kangaslammella marjastusta, Lohikoskella kalastukseen liittyviä aiheita, Kortepohjassa kartano- ja torppariajasta kertovia aiheita, ja esimerkiksi Sepälässä sepäntyötä. Myllyjärven asuinalueen tiet on ollut luontevaa nimitä myllytoiminnan ja myllyjen rakenteiden eri osien mukaan.

Uusi kaupunkinimistö on tärkeä osa erottautumista ja oman paikallisen identiteetin hahmottamista. Jyväskyläläiset tunnistavat Keltinmäen kadut sieniaiheista ja Kuokalan keskustan kadut pesäpallostermeistä johdetuista nimistä ja Lutakon nimistön, jossa on hyödynnetty muun muassa paikalla aikaisemmin sijainneen vaneritehtaan eri työvaiheita. Uusille asuinalueille on luotu aikaisemmasta nimitraditiosta poikkeava omaleimaisia ja myös hauskoja käytäntöjä. Sarvivuoren asuinalueet tiet ovat Lounatuulia, Aamutuulia ja vastaavia. Mustalammella asutaan Haltiattaren, Velhottaren tai jonkin muun taruhahmon teillä.

Kuten todettu, paikannimi on tärkeä osa paikallisen identiteetin rakentamista. Keväällä 2006 käytiin Jyväskylässä toistamiseen julkista keskustelua siitä, pitäisikö 2000-luvun alun näyttävimmän ja arvokkaimman asuinalueen nimi muuttaa liejuis-

Jussi Järppinen.

Lutakon asuinalueen kadunnimet nivovat alueen historian nykypäivään. Katujen nimet muistuttavat vanerinvalmistuksen eri vaiheista Schaumanin tehtaalla. Lutako vuonna 1963. Kuvassa osa alueen halkaisevaa Lutakon puistoa. Entisestä vaneritehtaasta ovat jäljellä muun muassa tehtaan piippu ja kuvan keskellä pilkistävä konttorirakennus.

Kirjailija Minna Canth on vahvasti läsnä Jyväskylän kaupungissa. Hänen mukaansa on nimetty katu ja hän on saanut myös oman kuvanveistäjän Pauli Koskisen tekemän patsaan keskeiselle paikalle Kirkkopuistossa vuonna 1962.

ta suistoaluetta tarkoittavasta Lutakosta Touruniemeksi. Nimikeskustelu vaimeni Lutakon voittoon, sillä asukkailla Lutakko kelpasi. Lutakolle löytyi puolustajia myös hieman odottamattomasta suunnasta. Alueella sijaitsee yksi maan kuuluisimmista ja arvostetuimmista rock-klubeista-Lutakon tanssisali, jonka nimeä ei salia käyttävä väki ollut valmis muuttamaan. Lutakon nimessä on särmiä, joka erottaa sen muista vastaavista rokkiväen kohtaamispaikoista.

Paikannimiä tarkistettiin 1980-luvun alussa valmisteilla olevaa yleiskaavaa varten. Kaupungin kartasta haluttiin poistaa Varikko -nimi, sillä armeijan varikkotoiminnalla Seppälänkankaalla ei ollut toimikunnan mukaan riittävän pitkää historiaa takanaan. Kortepohjan omakotialueelle haluttiin sekaannusten välttämiseksi antaa kokonaan uusi nimi, sillä alue sijaitsee varsinaisesti Kypärämäen takana irrallaan Kortepohjan asuinalueesta. Toimikunta esitti alueelle nimeksi Rimminsuo vieressä sijaitsevan Rimminsuo-nimisen lammen mukaan. Toimikunnan päätöksestä huolimatta Varikko-nimi on säilynyt Seppälänkankaalla sijaitsevan asuinalueen nimenä. Rimminsuo ei lopulta istunut kaupungin nimistövalikoimaan, ja asuinalue tunnetaan nykyisin Kortemäkenä.

Toimikunnan muut nimiesitykset noudattivat johdonmukaisesti vanhojen paikannimien kunnioittamista. Seppälänkankaan pohjoisen osan nimeksi palautettiin Palokangas ja Etu-Palokka palautettiin alueen suurimman talon nimen mukaisesti Mannilaksi. Palokka-nimeä kaupungin alueella haluttiin välttää myös siksi, että nimi oli maalaiskunnan käytössä. Kuokkalan Samulinniemi-nimessä kunnioitetaan kahta Samuli-nimistä Riihimäen talon isäntää. Nimistön tarkistuksen yhteydessä varmistettiin suuralueiden nimiä. Keltinmäkeä pidettiin yleisesti sopivana nimenä kaupungin läntisille alueille. Kuokkala ja Kangaslampi sopivat niin ikään uusien asuinalueiden yleisnimiksi. Toimikunta katsoi, että Köhniönmäelle sopivampi nimi olisi Köhniöntaus ja että Valkeamäki nimitettäisiin Mustalammeksi. Vastaavalla tavalla tarkennettiin Nenänniemen ja Rauhalahden kirjoitusasut. Nenänniemestä oli käytetty muotoa Nenäniemi tai peräti Nenyenniemi. Rauhalahden variaatio oli aikaisemmin ollut gettiivimuoto Rauhanlahti.

Vanhan kantakaupungin erityislaatuinen nimistö

Tärkeä nimistöhistoriallinen kerrostuma Jyväskylässä on ruutukaava-alueen kadunnimet ja niiden vaiheet. Ydinkeskustan kadunnimet ja ennen kaikkea niiden vaihtaminen uusiin nimiin peilaavat historian murroskohtia ja sitä ketä kaupungissa halutaan

muistaa. Kaupunkitutkimuksessa kaupungin keskustoille on annettu erityisrooli vallan näyttämönä, jollaiseksi ne on myös alun perin suunniteltu ja rakennettu. Kaupunkien keskustaa hallitsevat julkiset rakennukset, joilla on sekä toiminnallisesti mutta myös symbolisesti tärkeä tehtävä.

Jyväskylän kaupungin ensimmäisen asemakaavan hahmottaja Carl Ludvig Engel halusi, että maan pääkaupungin tavoin vasta perustetussa pienessä sisämaakaupungissa, Jyväskylässä, olisi kirkon ympärille muodostuva keskusaukio keskeisine vallan symboleineen. Nykyinen keskusaukio ei sanan varsinaisessa mielessä vastaa vallan näyttämöä, sillä siinä on edustettuna vain kaksi keskeistä elementtiä hengellinen ja poliittinen valta. Taloudellinen valta on toki sijoittunut Kauppakadun varteen, mutta ei keskikohtaan, vaan alemmaksi.

Kadunnimet ovat osa kaupungin ja kaupunkilaisten muistia ja osa mielenmaisemaa. Kadun nimillä jäsennetään elettyä ja olemassa olevaa ympäristöä. Keskustassa kadunnimet liittyvät olennaisesti käsityksiin siitä, kenen muistoa halutaan tässä mielenmaisemassa ylläpitää. Jyväskylässä, jossa sanonnan mukaan kukaan ei ole syntynyt, nimistöpolitiikka on keino osoittaa, millaisia historiallisia henkilöitä tai tapahtumia kaupungin mielenmaisemaan halutaan liittää.

Jyväskylässä vallan näyttämöllä ovat paikkansa saaneet Cygnaeus, Kilpinen (Schildt) ja Gummerus, mutta ei kaupungin perustajaksi usein esitetty majuri Rosenbröijer. Rosenbröijeriä ei ole kunnioitettu nimikkokadulla tai -puistolla. Jyväskylässä ei ole myöskään Rosenbröijerin aukiota. Majurin patsas kaupungintalon edessä muistuttaa ohikulkijaa hänelle varatusta roolista kaupungin historiassa.

Ruutukaava-alueen kadunnimiä on vaihdettu, joitakin useaan kertaan. Pysyvyttä edustaa Kauppakatu, joka on saanut olla samannimisenä alusta pitäen. Henkilöön viittaavat nimet otettiin käyttöön 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. Vuonna 1899 Iso Valtakatu muutettiin Nikolainkaduksi, joka on puolestaan nykyinen Vapaudenkatu. Jyväskylässä on haluttu kunnioittaa Minna Canthia, joka sai nimikkokatunsa jo vuonna 1910. Silloin kadun nimi oli Minnankatu. Samaan aikaan kaupunkikarttaan ilmestyi Kilpisenkatu, joka muistuttaa kaupunkilaisia piirilääkäri ja monitoimivaikuttaja Wolmar Styrbjörn Schildtin elämäntyöstä Jyväskylän hyväksi. Cygnaeuksenkatu

Uno Cygnaeuksella on Jyväskylässä nimikkokatu, puisto ja patsas. Kuvanveistäjä Ville Vallgrenin tekemä Uno Cygnaeuksen patsas oli kaupungin ensimmäinen julkinen veistos ja muistomerkki. Se paljastettiin vuonna 1899.

muistuttaa jyvaskyläläisiä puolestaan siitä, että kaupunkiin perustettiin maan ensimmäinen suomenkielinen kansakouluopettajia valmistava seminaari, jonka ensimmäinen johtaja oli Uno Cygnaeus. Koulujen merkitys kaupungin historiassa näkyy myös siinä, että Jyväskylän keskustassa on Seminaarinkatu, Lyseonkatu ja Kansakoulukatu. Yliopistonkatu oli vuoteen 1965 saakka Jyväskylänkatu ja sitä ennen osaltaan Harjukatu ja osaltaan Opistokatu. Kaupungin ensimmäisessä asemakaavassa kadun nimi oli Stakettikatu.

Toinen katujen uudelleen nimeämisvaihe, jossa keskustan kaduille annettiin historiallisen merkkihenkilön nimi, sijoittuu 1950-luvulle. Vuonna 1952 lehtori ja kustantaja Kaarle Jaakko Gummerus sai nimikkokatunsa Gummeruksenkadusta ja kolme vuotta myöhemmin eli 1955 Rantakatu muutettiin Hannikaisenkaduksi muistoksi suomalaisen kuorotoiminnan suurmiehen P.J. Hannikaisen työstä Jyväskylässä. Taiteilijoita ja kulttuurihahmoja muistetaan laajasti myös vanhan ruutukaava-alueen ulkopuolella. Esimerkiksi Mattilanpellolta löytyvät Ilsa Aspin kuja ja (Irene) Mendelininkatu, (Robert) Kiljanderinkatu ja (Kaarlo) Kramsunkatu.

Jyväskylän profiloituminen kulttuurikaupungiksi ei ole vailla pohjaa, jos näkökulmana on kadunnimistöimikunnan harjoittama nimipolitiikka. Kaupungissa on mielenkiintoisella tavalla haluttu kunnioittaa eräitä historiallisia hahmoja nimeämällä henkilön kunniaksi useampia paikkoja. Tällaisia ovat edellä mainittu Cygnaeus ja Canth katuiineen, puistoineen ja patsaineen. Vaikka Wolmar Schildtillä on vain nimikkokatunsa, hän on motivoinut kadunnimistöimikuntaa monella tavoin Jyväskylässä. Schildt kehitti suomenkielien uudissanoja. Näistä johdettuja kadunnimiä ovat Tiede- ja Taidepolku, Sananiekantie ja Venykekuja. Omalla tavalla erikoista on, että Alvar Aallon muistoksi ei ole ydinkeskustassa nimetty omaa katua tai puistoa, vaan hänen nimikkokatuaan pitkin voi suunnistaa Äylän kaupunginosassa sijaitseviin Keski-Suomen museoon ja Alvar Aalto -museoon.

Epäviralliset nimet kaupunkinimistön värittäjänä

Oma lukunsa kaupunkinimistössä on epäviralliset, kansan suussa syntyneet, nimet. Myös tällä puhekielisellä kaupunkinimistöllä on oma historiallinen kerroksellisuutensa. Paikkojen nimittäminen kuvaa sitä, miten mahdollisesti erityiset paikat koetaan tai millaisia käsityksiä ja jopa asenteita paikkoihin on. Näin on muotoutunut koululaisten, opiskelijoiden, yliopistoväen ja muiden eri työyhteisöjen oma paikannimikulttuuri. Siinä, missä ruutukaava-alueen viralliset nimet heijastavat valtaa ja käsityksiä historiallisten henkilöiden tai asioiden erityisyydestä, epävirallinen nimistö liittyy läheisesti arkipäivään. Tällaisille nimille on leimallista huumori ja nokkeluus. Epävirallinen nimistö on tavallisesti kollektiivista muistia, eikä nimen kehittelijää ole tarpeellista muistaa. Epäviralliselle nimistölle on leimallista myös nopea vaihtuvuus, sillä uudet sukupolvet keksivät omalle ajalle trendikkäitä muunnelmia vanhoista nimistä.

Jyväskylän nimestä on kehitelty liki 50 erilaista variaatiota, mikä on eräänlainen epävirallisten kaupunkinimien ennätys. Käytetyin näistä lienee Jyskälä, jonka kuulee usein MM-rallien yhteydessä. Jyväskylä on myös Jyppilä, Nykäskylä ja Jyväshyvä. Kaupungin tunnettavuuden ja imagon kannalta on lohduttavaa, että Suomen Ateena liitetään Jyväskylä-nimeen.

Jyväskylässä opiskelijavaltaiset kaupunginosat ovat saaneet uusia epävirallisia nimiä. Kortepohjalle on lähes kymmenkunta erilaista nimimuunnelmaa, joista säädyllisimmät ovat ylioppilaskylän tietoverkostosta johdettu Korteks sekä nimilyhennykset Pohja ja Kylä. Ylioppilaskylän eri taloille on niin ikään muotoutunut vuosikymmenien mittaan omaleimaisia nimiä. Kortepohjan tavoin Kuokkalalla, Roninmäellä, Keltinmäellä, Myllyjärvellä ja Ristonmaalla ovat hauskat nimimuunnoksensa.

Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Kaupunginvaltuusto on kaupungin ylintä päätösvaltaa käyttävä kunnallinen elin. Vaikka kaupunginvaltuuston asema kunnallisessa päätöksenteossa on pysynyt samanlaisena, valtuuston käsittelemät asiat olivat kuvanottohetkellä vuonna 1981 erilaiset kuin 2000-luvun alussa. Kaupungin hallinto on muuttunut hallinnaksi. 2000-luvun alussa kaupunginvaltuuston keskeisiä tehtäviä on päättää kaupungin toiminnan linjauksista, ei niinkään yksittäisistä asioista.

Kaupunki palvelukuntana

Hallinnosta hallintaan

Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnon vaiheet 1960-luvulta eteenpäin ovat osa suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan rakentamista ja ideologista muodonmuutosta. Hyvinvointivaltion rakentamiseen liittyi leimallisena piirteenä hallinnon lisääminen, sillä valtion kunnille ohjaamia tehtäviä varten on tarvittu sekä hallintoa että poliittista ohjausta. Palveluiden toteuttamista varten tarkoitettu valtionosuusjärjestelmä toimi myös toisin päin. Kunnat pyrkivät maksimoimaan valtionosuutensa käynnistämällä uutta toimintaa, palkkaamalla uutta henkilökuntaa sekä investoimalla että hankkimalla laitteita ja välineistöä. Peruspalvelujen lisääminen edellytti normiohjausta, jolla taattiin se, että palvelut olivat samanlaisia ja kaikkien tasapuolisesti saavutettavissa asuinpaikasta riippumatta. Vuonna 1965 Jyväskylän kaupungin hallinto-organisaatiossa oli 22 varsinaista lautakuntaa ja lukuisa määrä johtokuntia. Kun kaupunki aloitti vapaakun-

takokeilun vuonna 1989, sen organisaatio oli kasvanut seitsemällä lautakunnalla. Hallinnon karsimisesta ja keventämisestä koskeva keskustelu oli aloitettu Jyväskylässä 1980-luvun alussa, ja vuosikymmenen puolivälissä hallinnon uudistaminen oli keskeinen osa 2000-luvulle suunnattua kaupunkivisioita. Uudistuksen yhteinen nimittäjä on ollut ylisuureksi paisuneen byrokraattisen hallinnon purkamisen sekä palveluiden käytön yksinkertaistaminen ja palvelutuotannon tehostaminen.

Kunnallishallinnon muutokset kietoutuvat hyvinvointivaltion ja hyvinvointiyhteiskunnan muutoksiin eli niihin ideologisiin perusteisiin, kuinka yhteiskunta tuottaa ja tarjoaa kansalaisten yhdenvertaisuuden nimissä luvattuja peruspalveluita kuntalaisille. Hyvinvointivaltion rakentaminen muutti kuntien toimialaa ja yhteiskunnallista roolia perusteellisesti siksi, että yhteiskunnallisten palveluiden tuottamismallista muodostettiin kokonaisvaltainen suunnittelujärjestelmä, joka tarvitsi tuekseen laajat suunnittelu- ja seurantamekanismit.¹⁸

Vuonna 2000 tuli täyteen 125 vuotta siitä, kun Jyväskylän kaupunginvaltuusto aloitti toimintansa. Kuvassa juhlakokouksen osanottajat kunnallistalon portaikossa.

1970- ja 1980-lukujen taitteessa valtion ohjasta alettiin purkaa. Uudistuksille oli tarvetta, sillä kunnallisen toiminnan laajentuminen oli johtanut kuntien talouden kannalta kestävämpään tilanteeseen, sillä verotulot, valtionavut ja kunnalliset taksat eivät riittäneet kattamaan menoja. Hallintoa leimannut byrokraattisuus ja hierarkisuus muuttivat kunnallistalouden jähmeäksi, jossa muutosten tekeminen oli vaikeaa. Taloudellisesti ahtaassa tilanteessa kuntien liikkumavara oli kapea ja kunnilla oli vaikea vastata asukkaistensa vaatimustason kasvuun.

Vuonna 1998 käynnistetty vapaakuntakokeilu tarjosi kunnille mahdollisuuden varsin vapaasti päättää organisaatiomallistaan unohtamatta kuitenkaan sitä, että kuntien oli edelleen turvattava peruspalveluiden saatavuus. Muutospaineet voimistuivat 2000-luvun alussa, jolloin kunnissa alettiin toimet kunta- ja palvelurakenteen uudistamiseksi. Hallinnon uudistusten yhteisenä nimittäjänä on ollut luoda itseohjautuva, byrokraatiaa karsiva hallinto-organisaatio, joka toimii sekä taloudellisesti että tehokkaasti.¹⁹

1990-lukua on luonnehdittu kunnallishallinnon uudistamisen vuosikymmeneksi ja muutosten luonnetta osuvasti pyönteiseksi.²⁰ Ajanjaksoon liittyy historiallisesti tunnistettavia ilmiöitä, jotka ovat suoraan vaikuttaneet kunnallisten organisaatioiden muutokseen ja ilmiöitä, jotka liittyvät ajan henkeen. Muutokset kohdistuivat käytännössä kaikkiin julkisen sektorin osa-alueisiin aina julkisen sektorin koosta ja roolista henkilöstön palkitsemisjärjestelmään saakka. Suomessa pitkälti OECD:n ohjaamat reformihankkeet alkoivat 1980-luvun alussa, ja ne saivat vauhtia juuri seuraavan vuosikymmenen alun lamasta. Lama ja sen aiheuttamat julkisen sektorin säästötoimet tietyllä tavalla oikeuttivat reformipolitiikan läpiviemisen.²¹

1990-luvun keskeisinä kunnalliselämänsä vaikuttaneita muutoksia olivat edellä mainittu vapaakuntakokeilu, 1990-luvun alun dramaattinen kansantalouden lama, valtiiovallan ja kuntien suhteen uudelleen jäsentyminen valtionosuusuudistuksen myötä ja kuntien sopeutuminen vaihtoehtoisten palvelutuotantotapojen kehittämiseen ja palveluiden tehok-

kuusvaatimuksiin vastaamiseen. Kaupunkien hallinto-organisaatioita on muokannut tietotekniikan läpimurto ja EU:n myötä muodostuneet vaatimukset kansainvälisestä verkostoitumisesta. Kuntalaisille sopeutumiseen tähtäviä uudistuksia on perusteltu pitkälti taloudellisilla perusteilla. Kaupungistuminen ja toimintojen kasaantuminen kaupunkikeskukseen sekä kaupungin johtoasema seudullisen talusalueen veturina, ovat luoneet paikallisesti haasteellisen tilanteen, jossa on 2000-luvun alussa yritetty löytää hallinnolliset rajat ylittäviä ratkaisuja. Hallintoreformien ideologinen viitekehitys ja yhteinen nimittäjä on 1980-luvulta lähtien ollut niin kutsuttu uusi julkisen johtamisen malli, josta käytetään yleisesti englanninkielistä lyhennettä NPM.²²

Kunnallishallinnon organisatoriset muutokset ovat sopeutumista yhteiskunnan muutokseen. 1980-luvun alusta vuosikymmenen puoleen väliin mennessä hallinnon uudistuksessa oli läpikäyty ensimmäinen vaihe, jonka aikana hallintoa hajautettiin purkamalla joustavan hallinnon esteenä olleita byrokraattisia normeja. Hallinnon hajauttamiseen kuului olennaisena osa myös päätösvallan siirtäminen hallintohierarkiassa alaspäin. Samanaikaisesti haettiin toimintamalleja, joilla hallinto ja politiikka tuotiin lähemmäksi kansalaisia. Käyttäjädemokratiakokeilut olivat keskeinen osa palvelukuntamallin hahmottamista. 1990-luvun puolessa välissä kaupungin hallinnossa toteutettiin vapaakuntakokeilun tuottamat uudistukset. Siinä jatkettiin hallinnon keskittämistä ja keventämistä ja päätösvallan delegointia kaupunginvaltuustolta ja -hallitukselta lautakuntiin ja virkamiehille. Eri toimialoille haettiin tehokkuutta ja tehtäville mitoitusta. Tälle hallinnonuudistuksen toiselle vaiheelle oli leimallista tulosohtausajattelu, jossa kantavana ideana oli poliittisen ohjauksen tehostaminen korostamalla strategisen suunnittelun merkitystä. Toiminnan yksityiskohdista vastaaminen siirrettiin lautakunnille ja viranhaltijoille. Uudistuksen punaisena lankana oli palvelukunta-ajattelun entistä syvällisempi läpivienti hallinnon eri aloilla ja tasoilla. Vuonna 2005 loppuun saatetussa hallinnon uudistuksessa näkyivät uudenlaisen julkisen sektorin johtajuusajattelun ja markkinoiden toimivuuteen luottavan tilaaja-tuottajamallin jäljet.²³ Markkinaperusteinen julkisen hallinnon uudistamispolitiikka ja siinä tilaaja-tuottajamallin käyttöönotto on herättänyt epäilyn

kunnallisen demokratian kaventumisesta.²⁴ Toinen tärkeä kysymys on, mikä 1990-luvun kunnallishallinnon pyönteisyyden ajanjaksolla todella muuttui? 1990-luvun alussa enteiltiin, että vuosikymmenen tulisi merkitsemään nopeita dramaattisia kuntasektorin muutoksia. Pääasiallisesti Suomen Kuntaliiton rahoittama KuntaSuomi2004 hanke tuotti tutkimuskauten 1995–2004 aikana lukuisan määrän tutkimuksia ja raportteja kunta-alaa koskeneista muutoksista. Hankkeen keskeinen huomio ja johtopäätös oli, että vaikka kunta-ala oli monen muutoksen pyönteissä, ennakoituja suuria dramaattisia muutoksia ei loppujen lopuksi tapahtunutkaan. Kuntalaitos on organisaationa hitaasti muuttuva ja samalla lailla hitaasti muuttuvat kunnallishallinnon toimijoiden asenteet.²⁵ Suomalaiselle yhteiskuntakehitykselle luonteenomaiseen tapaan muutokset ovat olleet 2000-luvun alkuun saakka maltillisia ja toisiaan täydentäviä

Julkishallinnon uudistamishankkeet 1980- ja 1990-luvuilla

Kunnallishallinnon uudistaminen nostettiin keskeiseksi tavoitteeksi Harri Holkerin pääministerikaudella vuosina 1987–1991, jonka jälkeen uudistuslinjaa on jatkettu kiinnittämällä huomio julkishallinnon tuloksellisuuden ja tuottavuuden parantamiseen sekä laatuksymysten esille nostamiseen ja hyvinvointiyhteiskunnan peruspalveluiden turvaamiseen. Tärkeänä saranakohtana kunnallishallinnon uudistamisessa on pidetty vuonna 1987 perustettua hallinnon kehittämisen ministerivaliokuntaa, jonka julkaisema ensimmäinen periaatepäätös korosti hallinnon kansalaisia palvelevaa luonnetta. Vuonna 1990 valmistunut ”Palvelevaan hallintoon” -asiakirja on ollut merkittävä koko julkishallinnon uudistamisen osalta. Siinä on korostettu erityisesti palveluiden kehittämistä asiakaslähtöiseen suuntaan. Kunnallishallinnon uudistamisohjelmaan on 1980-luvun puolivälistä lähtien sisällytetty hallinnon hajauttamiseen ja hallintorakenteiden keventämiseen tähtäävät toimet. Uudistusten toteuttaminen on lopettanut keskusvirastojen hallinnon ohjauksen kunnissa ja merkinnyt keskus- ja aluehallinnon uudistamista ja kuntien maakuntatason päätöksenteon ja edunvalvonnan vahvistamista.²⁶

Vuonna 1988 annettu laki vapaakuntakokeilusta aloitti uudistusten sarjan, johon kuuluivat kunnallislain uudistaminen, kuntien valtionosuus- ja kirjanpitojärjestelmän uudistaminen ja lukuisten kansalaisten osallistumismahdollisuuksien lisäämistä ja julkishallinnon palvelukykyä parantavia hankkeita. 1990-luvun alun lama toi hallinnonuudistuskeskusteluun palveluiden laadun ja saatavuuden parantamisen rinnalle tehokkuuden ja taloudellisuuden. Esko Ahon hallituksen vuonna 1993 antaman periaatepäätöksen mukaan hallinnonuudistuksen päälinjauksia olivat hallinnon moniportaisuuden vähentäminen ja ohjauksen uudistaminen, kuntien hallinnon ohjauksen poistaminen, markkinaperusteisten toimintojen lisääminen, voimavarojen keskittäminen hallinnon tukipalveluiden yhteiskäytön lisäämisellä, lupajärjestelmien karsiminen ja keventäminen ja viranomaisten välisen tiedonsiirron esteiden poistaminen. Loput periaatepäätöksen kohdista koskettivat aluehallinnon keskittämistä ja keventämistä, alueiden yhteistoiminnan ja vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä sekä alueiden oman vastuun ja toimivallan kehittämistä.²⁷ Vuoden 1994 alusta voimaan tulleen aluepoliittisen ohjelman mukaan käynnistettiin suunnitteluvallan siirtäminen lääninhallinnosta maakuntahallintoon. Jyväskylän kaupunki otti hankejohtajan roolin alueellisen kehittämistyön organisoimisissa.

Hallinnon toimivuuden testi on hallinnon ja asukkaiden kohtaamispaikassa, palvelutapahtumassa. Asukasdemokratia ja asukaslähtöisen palvelujärjestelmän kehittäminen löivät itsensä läpi Jyväskylässä muiden suomalaisten kaupunkien tavoin 1980-luvun alussa. Kaupunki osallistui Euroopan neuvoston käynnistämään kampanjaan suomalaisten kaupunkien yhteisellä tunnukseksi ”Kaupunkimme hyvä elää”. Jyväskylässä tartuttiin mahdollisuuteen kaupunkilaisten ja viranomaisten välisen vuoropuhelun lisäämiseksi ja kehittämiseksi. Jyväskylässä kampanja oli kaksitahoinen. Tavoitteena oli löytää aikaisempaa tehokkaampia keinoja havaita ja korjata kaupunkiympäristössä syntyneitä ongelmia. Samalla pyrittiin sellaisen hallintomallin kehittämiseen, joka kannustaisi asukkaita osallistumaan asuinympäristönsä kehittämiseen.²⁸ Lopputuloksiltaan vaatimattomaksi jääneen kampanjan merkitys on siinä, että siinä hahmotetut käyttäjädemokratiaperiaatteet ovat edelleen 2000-luvun kunnallishallinnon kehittämisen keskeisiä perusajatuksia.

Vapaakuntakokeilu Jyväskylässä vuosina 1989–1992

Vapaakuntakokeilu käynnistyi Jyväskylässä vuonna 1989, mutta peruslinjaukset hallinnonuudistuksella luotiin kaupunginvaltuuston kaudella 1985–1988. Hallinnonuudistuksen keskeiset periaatteet, kaupungin tärkeimpien hallintokuntien profiloitiohjelma, kaupungin kehittämisen ulkoiset ja sisäiset strategiat kirjattiin Jyväskylä vuonna 2010 -nimiseen asiakirjaan ja joka esiteltiin vuonna 1987. Jyväskylä vuonna 2010 -asiakirja on luonteeltaan strateginen. Toisin sanoen siinä linjattiin kaupungin tulevaisuuden tavoitteet ja näkymät ja se, miten kaupungin hallinto-organisaatio ja palvelurakenne mukautettaisiin tuleviin haasteisiin ja muuttuvaan toimintaympäristöön. 2000-luvun kaupunkiyhteisön visioissa korostettiin erityisesti viranomais- ja kansalaiskeskustelun uusia areenoita. 1980-luvun puolivälin jälkeen toteutetut Sofy-hankkeet pyrkivät vaikuttamaan ongelmalähiöksi määriteltyjen asuinalueiden sosiaalisen ja fyysisen ympäristöön.²⁹ Yhteissuunnittelu oli osa Jyväskylän kaupungin toteuttamaa vapaakuntakuntakokeilua, ja hanke sai myös osuvan nimen Hallinnosta palveluun – hierarkiasta verkkoon.³⁰

Vapaakuntakokeilun päämääränä oli valtion valvonnan ja ohjauksen purkaminen ja kunnan itsehallinnon vahvistaminen. Hankkeeseen liittyi ajatus kuntalaisten vastuun kasvattamisesta ja viime kädessä kansanvallan vahvistamisesta. Ilmiö on yleiseurooppalainen. Eri maissa käynnistettyjä hankkeita on vuosikymmenet yhdistänyt huoli kansalaisten vähäisestä kiinnostuksesta vaikuttamiseen ja osallistumishalukkuus julkisiin luottamistoimiin.³¹ Jyväskylä kuului niihin kokeilukuntiin, joissa käynnistettiin uudistushanke alueellisen toiminnan järjestämiseksi. Lähtökohtaisesti vapaakuntakokeilulla haluttiin korostaa kunnallisen itsehallinnon hengen mukaista ajattelua siitä, että hallinto on kuntalaisia varten eikä päinvastoin. Jyväskylässä vapaakuntakokeilun yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi asetettiin valmistautuminen 2000-luvun asukkaiden tarpeiden ja toiveiden tyydyttämiseen.³²

Vapaakuntakokeilun alkaessa Jyväskylän kaupunkisuunnittelulla oli esittää valmiit rokkeet ja omaleimaiset suunnitelmat tavoitteeksi asetetun palvelukunta-ajattelun kehittämiseksi. Suunnitelmassa jokaisen hallintolohkon tavoitteet nivottiin yhteiseksi päämääräksi. Painok-

kaasti esille nostettu huomio oli, että käyttäjä- ja lähidemokratiahankkeet jäisivät puolitiehen, jos kaupungin byrokraattista hallinto-organisaatiota ei kyetä purkamaan. Hanke edellytti näin läpikotaista organisaatiokulttuurin ja -johtamisen muovaamista kohti palvelukunta-ajattelua tukevaa toimintaa. Jyväskyläläisessä mallissa painotettiin yhteissuunnittelua ja käyttäjädemokratia-ajattelua. Byrokraattinen hallintomalli oli tuottanut eriytyneisyyttä, toimintojen päällekkäisyyttä ja palvelua tuottavan organisaation etäännyttä asiakkaistaan. Suunnitelmaan sisältyi kaupungin jakaminen kahdeksaan yhteissuunnittelualueeseen, joissa kussakin toimi aluetoimikunta. Aluetoimikuntien kokoonpanoa ei määritelty yksiselitteisesti, mutta ajatuksena oli, että toimikunnista ei muotoutuisi uusia poliittisia elimiä olemassa olevien rinnalle. Toimikunnat samaistettiin pikemmin alueensa asiantuntijaorganisaatioiksi. Merkittävää oli, että aluetoimikunnille kaavailtiin osittaista budjettivaltaa.³³

Uudeksi toimintatavaksi esiteltiin uudenlaisen johtamiskulttuurin ympärille rakentuvaa verkostoajattelua. Suurena tavoitteellisenä kehityslinjana oli vahva ja omaleimaiseksi profiloitunut kaupunki. Vapaakuntakokeilun selvitysvaiheessa Jyväskylällä oli tavoitteena vahvistaa asemaansa maakunnallisena keskuksena ja kansallisesti ja kansainvälisesti merkittävänä opetuksen, tutkimuksen, teollisuuden ja erityisesti tietotekniikan ja liikenteen kaupunkina.

Kaupungin aikaisemmin hankkimat kokemukset asukaslähtöisestä toiminnasta osoittautuivat hyödyllisiksi ja muun muassa Suomen Kaupunkiliitto hyödynsi Jyväskylässä kehitettyä hallinnon ja palveluiden alueellistamismallia. Jyväskylässä saaduista kokemuksista valmistui vuonna 1989 Teknillisen korkeakoulun yhdyskuntasuunnittelun ja täydennyskoulutuskeskuksen valmistelema opetusvideo ”Tavoitteena toimiva kaupunki”.³⁴

Kansanvallan vahvistaminen jäi vapaakuntakokeilussa yleisesti sivujuonteeksi. Jyväskylässä seurantaselvitykset osoittivat, että palveluiden alueellistamista pidettiin yleisesti onnistuneena kokeiluna. 1990-luvun alussa Jyväskylässä valtaosassa terveyskeskusten palveluista toimi alueellistettuna ja mallia kehitettiin aina 2000-luvun alkuun saakka. Palveluiden alueellista tuottamismallia harjoitettiin Jyväskylässä liki pitäen 15 vuotta aina vuoden 2003 loppuun saakka.³⁵ Sitä vastoin hallinnon

alueellistaminen jäi vapaakuntakokeilussa toissijaiseksi. Poikkeus on vuonna 1993 kaupunkiin liitetyn Säynätsalon aluehallintomalli. Jyväskylän kaupungin vapaakuntakokeilu painottui päätösvallan delegointiin, alueellistamisen käynnistämiseen, tutkimus- ja koulutus- ja kehittämisprosessin vauhdittamiseen, tulosjohtamisajattelun viriämiseen hallinnon järjestämisessä ja palveluiden uudelleenarvioinnin käynnistämässä.³⁶

Palvelukunnan hallinnolliset raamit

Jyväskylässä 1980-luvulla kehitetyt käyttäjädemokratiahankkeet ja vuosikymmenen vaihteen vapaakuntakokeilukokemukset muodostivat pohjan palvelukuntamallille, jota ryhdyttiin toteuttamaan muokkaamalla kaupungin luottamushenkilö- ja viranhaltijaorganisaatiota vastaamaan paremmin tulevia haasteita. Vuonna 1993 uudistettu valtionosuusjärjestelmä ja seuraavan vuoden alussa voimaantullut uusi kunnallislaki mahdollistivat organisoitujen uudistusten läpiviemisen, joita vapaakuntakokeilun aikana oli kunnissa kokeiltu. Mahdollistavaksi luonnehdittu kunnallislaki tarjosi kunnille aikaisempaa väljemmät raamit hallinnon, talouden, toiminnan ja palveluiden järjestämiseksi.³⁷

Muutokset olivat historiallisesti samanlaisia, mutta eivät välttämättä seurausta toisistaan. Yhteiskunnallisina ilmiöinä ne toki liittyivät sekä markkinaperusteiseen julkisen sektorin uudistamispolitiikkaan että uuteen julkisen sektorin johtamismalliin. Hallinnonuudistuksen valmistelu tapahtui dramaattisena ajankohtana, jolloin Jyväskylä oli sukeltanut historiansa vakavimpaan talouslamaan. Taustalla olivat vuosikymmenet, jolloin kunnallishallinnon kehittämistä oli ohjannut liki pitäen itsestäänselvyydeksi mielletty palveluiden ja muiden julkisten toimien laajentuminen, mitä oli hillinnyt ainoastaan valtion kunnalle suuntaamien resurssien aikatauluttaminen. 1990-luvun alun lama yhdessä valtionosuusuudistuksen kanssa muuttivat kunnallishallinnon kehittämisen suunnan. Vaikka hallinnonuudistukset ovat osa kunnallishallinnon tavanomaista sopeutumista muuttuvaan toimintaympäristöön, 1990-luvun alun lama vauhditti ratkaisuja, jotka olivat normaalioloissa tapahtuneet selvästi maltillisemmassa aikataulussa.³⁸

Leikkaukset koskivat aluksi erityisesti kaupungin henkilöstöä, jonka määrän ohjelmallinen supistaminen liittyi osana vapaakuntakokeiluun, mutta johon kohdistui 1990-luvun alussa entistä voimakkaammat vähentämispaineet. Tavoitteena oli, että vuoteen 1995 saavutettaisiin vuoden 1991 henkilöstömenojen taso. Vauhditetut leikkaukset merkitsivät sitä, että asetettu tavoite alitettiin vuonna 1993. Lama vauhditti niin ikään palvelutuottamista ja palveluverkostoa koskevia leikkausratkaisuja.³⁹

Vuonna 1991 sovitun periaatteen mukaisesti kaupunkia alettiin tarkastella ja kehittää yhtymänä, jonka eri sektoreilla oli omat strategiansa. Hallinnonuudistukseen liittyi olennaisena osana palveluiden järjestämisen arviointi, hankkeelle asetettujen taloudellisten tavoitteiden määrittely ja uudistusten seurannan järjestäminen. Seuranta edellytti sitä, että eri hallintokuntien tavoitteiden asettelussa oli harjoitettu konkreettisuutta ja mitattavuutta. Hallintouudistuksen yksi kynnyskysymys oli, miten strateginen arvokeskustelu ja käytännön päätöksenteko saatiin sovitettua yhteen. Oma ongelmansa oli konserniajatteluun totuttelevien ja eri tahtiin kehittämisprosessejaan toteuttavien hallintokuntien yhteistoiminnan käytännön toteuttaminen. Syksyllä 1994 kaupunginvaltuuston hyväksymä ”Jyväskylä vuonna 2004 -strateginen kuntasuunnitelma” -asiakirjassa pyrittiin syventämään konserniajattelua ja tarkentamaan niitä keskeisiä kehityssuuntia, joihin laman jälkeistä Jyväskylää haluttiin kehittää.⁴⁰

Hallinto-organisaatiouudistuksen ensimmäinen vaihe kosketti keskushallintoa ja teknistä virastoa, joiden osalta vuonna 1994 saatiin valmiiksi toimintojen tavoitteellinen mitoitus. Vuonna 1995 kaupungin keskushallinnon tehtävät oli profiloitu uuden johtamismallin mukaisesti. Keskushallinnossa kaupunginkanslian, strategisen suunnittelun, rahatoimiston ja tietohallinnon tehtävinä oli avustaa kaupungin johtoa kaupunkiyhteisön johtamisessa. Kaupunginjohtajan tukena oli kaksi keskeisistä viranhaltijoista koottua johtoryhmää, joista toinen oli keskeisellä tavalla kaupungin kehittämisestä vastannut talous-

johtoryhmä. Keskushallinnon eri toimialojen tehtävänä oli tuottaa eri hallintokuntien tarvitsemia sisäisiä palveluja.⁴¹ Käytännössä hallinnonuudistuksessa oli keskushallinnon osalta kysymys tehtävien tarkentamisesta, ei niinkään uudenlaisen hallintokulttuurin rakentamisesta.⁴²

Vapaakuntakokeilussa keskeiseksi teemaksi nousut päätösvallan delegoiminen hallintohierarkiassa ylhäältä alaspäin tapahtui uudella luottamushenkilöorganisaatiolla. Uudistukset toteutettiin kokeilun ensimmäisten neljän vuoden aikana. Kunnilla oli periaatteessa täysi vapaus järjestää hallinnon organisaationsa paikallisten tarpeiden mukaisesti. Jyväskylässä kaupungin hallinnollinen organisaatio rakennettiin siten, että keskushallinnosta vastaavana luottamushenkilöorganisaationa toimi kaupunginhallitus, jonka vastuulla oli myös kaupungin kehittämisen suunnittelu, johto ja valvonta. Pohjatyö uudistukselle oli tehty vuonna 1986, jolloin Jyväskylän kaupunki käynnisti palveluorganisaationsa kehittämistä koskevan uudistusohjelman. Lautakuntajärjestelmän uudistamisen vauhti oli ripeää, sillä kokeilun ensimmäisen vuoden aikana, vuonna 1989, lautakuntien lukumäärä pudotettiin aikaisemmasta 29:stä 17:ään, mistä oli seurauksena se, että lautakunnissa mukana olleiden luottamushenkilöiden jäsenmäärä laski 197:sta 134:ään.⁴³

Lautakuntien määrää supistettiin yhdistelemällä saman toimialan lautakuntia, kuten oppilaitoksia varten perustettuja lauta- ja johtokuntia. Vastaavalla tavalla keskitettiin erilaisia kulttuuritoimen tehtäviä varten perustettuja organisaatioita. Vaikutukseltaan mittava uudistus oli terveys- ja sosiaalilautakuntien yhdistäminen. Toinen keskeinen vapaakuntakokeilun tavoite oli päätösvallan delegointi kaupunginvaltuustolta ja -hallitukselta viranhaltijaorganisaatiolle ja lautakunnille. Myös tässä tavoitteessa kaupunki saavutti nopeita tuloksia. Vapaakuntakokeilun ensimmäisen neljän vuoden periodin aikana vuosina 1989-1992 kaupunginvaltuuston päätöksiä lukumäärä laski neljänneksellä ja vastaavasti kaupunginhallituksen päätökset kolmanneksien vuoteen 1989 verrattuna.⁴⁴

Säynätsalo – aluehallinnon pioneerihanke

Jussi Järvinen

Säynätsalon kunta syntyi Johan Parviaisen vuonna 1897 perustaman sahan ja vaneeritehtaan ympärille vuonna 1924. Kunnassa asui tuolloin noin tuhat asukasta. Säynätsalolaiset olivat vahvasti riippuvaisia teollisesta toiminnasta. 1990-luvun alussa Säynätsalossa asui noin 3 500 asukasta. Kuvassa Säynätsalon tehtaat Haikan kärjestä nähtynä vuonna 2006.

Säynätsalon kunta liittyi Jyväskylän kaupunkiin vuoden 1993 alussa. Vaikka osa säynätsalolaisista oli vielä 2000-luvun alussa periaatteessa liitosta vastaan, kuntaliitos sai aikoinaan säynätsalolaisten valtaenemmistön tuen asiasta järjestetyssä kansanäänestyksessä.

Säynätsalon alueen hallinnon järjestämisessä hyödynnettiin vapaakuntakokeilun mahdollistamaa ja olemassa olevaan kuntalakiin nähden joustavampaa hallinnon järjestelyä. Säynätsaloon perustettiin kaupunginosavaltuusto. Tällainen aluehallintomalli oli varsin tuntematon Suomessa 1990-luvun alussa, mutta Ruotsissa mallia oli kokeiltu muun muassa Tukholman seudulla. Suomessa Säynätsalon kaltaista aluehallintomallia on kokeiltu pääasiassa kuntaliitoksien yhteydessä liitosalueiden hallinnon järjestämisessä muun muassa Rovaniemellä, Oulussa ja Lahden seudulla. Aluehallintojärjestelmän idea on käyttäjädemokratian vahvistamisessa eli siinä, että palveluiden käyttäjillä on mahdollisuus osallistua palveluiden tuottamiseen ja asuinalueiden kehittämistä koskeviin päätöksiin.

Kuntaliitoksesta tehty sopimus takasi säynätsalolaisille viiden vuoden siirtymäkaudelle ajoitetun erillissopimuksen, johon liittyi muun muassa varsin pitkälle menevän taloudellisen päätäntävällän säilyttämisen kaupunginosan paikallishallinnolla. Säynätsalon aluehallinnosta vastasi vuoden 1992 kunnallisvaaleissa valittu II-henkinen kaupunginosavaltuusto, joka muutettiin vuonna 2001 kaupunginosalautakunnaksi. Kaupunginosavaltuuston tehtäväksi asetettiin Säynätsalon alueellisten toimintojen kehittäminen eri hallintosektoreilla. Perustetun kaupunginosavaltuuston asemaa

korosti se, että se sai vastattavakseen Säynätsalon aluemäärärahaa, joka oli kymmenen prosenttia alueen verotulokertymästä. Tätä siirtymäkaudelle tarkoitettua rahaa Säynätsalon kaupunginosavaltuusto saattoi hyödyntää muun muassa Säynätsalon aluetyökohteisiin, eri hallintokuntien erityishankintoihin, koululaisten kesätyöllistämiseen ja tiedottamiseen. Säynätsalo hyötyi täysimääräisesti myös valtion reilun 33 miljoonan markan kuntaliitosrahasta, joka muodosti vahvan perustan alueen investointiohjelmalle. Säynätsalon aluetoimisto sijoitettiin kunnantalolle, joten kuntaliitoksella ei ole ollut asukkaiden arkipäivään ja asioimiseen kunnantalolla juurikaan vaikutusta. Lähidemokratiakokeiluun kuului, että Säynätsaloon jäivät myös paikalliset kattavat ja hyvin toimiviksi tunnustetut peruspalvelut.

Säynätsalon aluehallintokokeilun yhtenä keskeisenä tavoitteena oli ollut hälventää kuntaliitoksessa syntyneitä pelkoja päätöksenteon ja asioiden valmistelun etäännyttämisestä asukkaiden arjesta. Jyväskylän kaupungin keskushallinto sijaitsee Säynätsalosta maantieteellisesti etäällä, joten asukkaissa herännyt huoli oli aiheellinen.

Säynätsalon erillisasema ei ollut täysin mutkaton järjestely. Vuonna 1995 kaupunginosavaltuusto kiinnitti huomiota siihen, että kaupunki oli liitossopimuksen vastaisesti heikentänyt eräiden peruspalveluiden tasoa. Säynätsalon palveluverkostokysymyksestä tehtiin seurantatutkimus, joka valmistui vuonna 1996. Selvitys osoitti, että kaupunginosan palvelut olivat kaupunkiin verrattuina edelleen paremmat. Sen sijaan asukkaiden kokemukset siitä, että palveluja heikennettiin, verotti heidän luottamustaan kunnallisdemokratiaan.

Vuoden 1997 alusta lähtien Säynätsaloo on tasavertaisuuden nimissä kohdeltu muiden kaupunginosien tavoin ja kaupunginosaan suunnatuista investoinneista on päätetty kaupungin budjetin osana. Tämä merkitsi muun muassa aluemäärärahojen selkeää vähentämistä. Kaupungin palveluverkoston muutokset eivät ole 2000-luvun alkuun mennessä koskettaneet Säynätsaloo, jossa peruspalvelutaso oli suhteessa muuhun kaupunkiin hyvä.

Jyväskylässä on Säynätsalon kaupunginosan aluehallinnon kautta saatu pitkäaikaista kokemusta palveluiden ja hallinnon alueellistamisesta. Kaupunginosavaltuuston muuttaminen kaupunginosalautakunnaksi liittyi ajatukseen aluehallinnon aseman ja sitä kautta lähidemokratian käytännön toteuttamisen vahvistamisesta. Hallinnollisena ratkaisuna kaupunginosalautakuntamalli hakee edelleen muotoaan. Jyväskylän kaupungin vuonna 2005 loppuun saattaman hallintouudistusremontin yhteydessä esitettiin ajatus, että lautakuntaa kehitettäisiin asukasneuvoston suuntaan. Säynätsalolaiset vastustivat hanketta. Vuonna 2005 tehdyn hallintouudistuksen jälkeen Säynätsalon aluetoimiston ja kaupunginosalautakunnan toiminnot yhdistettiin ja koko aluehallinto siirrettiin kaupungin liiketoimialaan, joka kuuluu apulaiskaupunginjohtajan vastuualueeseen. Kaupunginosalautakunnan keskeisiä tehtäviä on osallistua Säynätsalon yhdyskuntasuunnitteluun.

Johtajuus ja tilaaja-tuottajamalli 2000-luvun hallintouudistuksessa

Vuonna 2003 käynnistetty ja vuoden 2005 alussa käyttöön otettu Jyväskylän kaupungin uusi organisaatiomalli, vie keskeisiltä osin läpi 1990-luvun organisaatiouudistuksessa hahmoteltuja hallinnon ja palveluorganisaation kehittämislinoja. 1990-luvun puolivälissä aloitettua kaupungin hallinto-organisaation uudistamista ei viety kerralla läpi, vaan hallinnon tehostamiseen tähtäävä kokonaisuudistus siirtyi 2000-luvun alkuun. Tietoisuus siitä, että lähitulevaisuudessa paineet kohdistuisivat palvelutuotannon tehostamiseen ja käyttäjädemokratiamallia hyödyntävien uudistusten kehittämiseen, vauhdittivat hankkeen käynnistämistä. Hallinnonuudistus keskittyi palvelutuotannon taloudellisuuden parantamiseen. Uudistuksen valmisteluvaiheen keskeisinä periaatteina oli, että uusi malli ei kasvata hallintokustannuk-

sia. Samalla päätettiin, että uudistuksella vahvistettaisiin luottamushenkilöorganisaation asemaa päätöksenteossa. Hallintouudistuksen keskeinen tavoite oli yhdenmukaistaa hallintoa säätelevää sääntörakennetta ja eri toimintoja koskevia määräyksiä.⁴⁵

Vuoden 2007 alussa Jyväskylän kaupungin hallinto-organisaatio perustuu toimialajohtajuuteen ja toimintojen keskittämiseen palvelua ja käyttäjien tarpeita korostavaan suuntaan. Kaupunkia johtaa kaupunginjohtaja, jonka suorassa alaisuudessa ovat toimialajohtajat. Toimialajohtajat eivät ole varsinaisesti kaupunginjohtajan määräysvallan alla, vaan he käyttävät suhteellisen itsenäistä päätösvaltaa toimialoillaan. Neljä toimialaa ovat sosiaali- ja terveystoimi, sivistystoimi ja yhdyskunta-toimi sekä apulaiskaupunginjohtajan alainen liiketoiminnan toimiala. Uudistuksen yhteydessä pyrittiin selkeyttämään myös poliittista päätöksentekojärjestelmää, niin että viranhal-

Jyväskylän kaupungin hallinto 1995

tija-organisaatio ja päätöksenteko-organisaatio tukevat toisiaan. Tavoitteeksi asetettiin luottamushenkilö-organisaation ja viranhaltijaorganisaation keskinäisen työnjaon ja vastuusuhteiden kirkastaminen.⁴⁶

Uudistuksen yhteydessä kaupungin keskushallinto ja sen tehtävät uudistettiin. Osa aikaisemmin keskushallinnolle kuuluneista tehtävistä siirrettiin liiketoiminnan ja yhdyskuntatoimen alaisuuteen. Näin kaupunkisuunnittelu ja sen alainen kaavoitustoimi siirtyivät keskushallinnosta yhdyskuntatoimen alaisuuteen. Uudistuksen perusajatuksena oli, että kaupungin liiketoiminnan alaisuuteen järjestettiin toiminnot, jotka ovat tuotteistavissa, hinnoiteltavissa ja myytävissä. Keskushallinnolle jäivät strateginen suunnittelu, kehittämistehtävät, budjetin valmistelu ja muut toiminnot, jotka eivät myytävissä.⁴⁷

Vuonna 2003 käynnistetyllä hallintouudistuksella ei tavoiteltu ensisijaisesti lautakuntien määrän laskemista, vaan päähuomio oli toimintojen uudelleen järjestämisessä. Uudessa organisaatiomallissa ympäristö- ja rakennuslautakunnat yhdistettiin, ja uusi lautakunta sijoitettiin yhdyskuntatoimen alaisuuteen. Aikaisemmin pääasiassa sosiaali- ja terveystalokunnalle kuuluneet nuorisotilat keskitettiin uuteen kulttuuri- ja nuorisolautakuntaan. Lisäksi liikelaitosten poliittista ohjausta varten perustettiin uusia johtokuntia.⁴⁸ Kaupunginvaltuustolle kesäkuussa 2007 annetussa hallintouudistuksen vaikutuksia tarkastelevassa selvityksessä todettiin, että uudistus ei ollut johtanut poliittisen osallistumisen kaventumiseen eikä luottamushenkilöpaikkojen vähentymiseen. Sen sijaan uudistuksen yhteydessä oli kaupunginhallinnosta lakkautettu kaikkiaan neljä johtotason virkaa ja vähennetty muuta hallintohenkilökuntaa. Samanaikaisesti keskushallintoon oli perustettu yksi uusi johtotason virka. Hallintouudistuksen merkittävimmät tulokset näkyivät liiketoiminnan alalla. Uudistuksen arvioitiin tuoneen kaupungille kaikkiaan noin 500 000 euron vuosittaisen säästön. Vuonna 2005 käyttöönotettua organisaatiouudistusta tarkennettiin edelleen vuosien 2006 ja 2007 aikana. Uudistusta koskevassa arvioinnissa ei otettu kantaa siihen, mitkä näistä myöhemmin toteutetuista uudistuksista syntyivät hallinnouudistuksen vaikutuksesta ja mitä uudistuksia olisi toteutettu, vaikka hallintoremonttia ei olisi tehty tai jos siitä olisi päätetty tehdä toisenlainen.⁴⁹

Tekpasta tilaaja-tuottajamallin mannekiini

Tilaaja-tuottajamallin kehittäminen alkoi Jyväskylässä 1990-luvun alussa, jolloin tekninen lautakunta teki periaatepäätöksen organisaatiouudistuksesta. Toimialan uudistamisen taustalla olivat edellisen vuosikymmenen aikana tehdyt organisaatorakenteen muutokset, joita vauhdittivat omaehtoisen kehittämisen korostaminen, ensiaskeleet vallan siirrosta viranhaltijoille sekä johdon ja henkilöstön yhteistyön aloittaminen. Jyväskylän kaupungin teknisen toimien uudistamisen ensisijaisena motiivina oli byrokratian häiritsevien vaikutusten poistaminen, ei uuden ja korvaavan hallintajärjestelmän kehittäminen. Uudistuksilla oli käytännölliset tavoitteet. Rakennusvirastolle kuuluvien teknisen toimien tehtävät olivat tuotantotehtäviä, joista joustavasti suoriutuminen alkoi muuttua hankalaksi toisaalta lisääntyvien tehtävien ja toisaalta jähmeän poliittisen ohjauksen ja byrokraattiselle hallinnolle leimallisen sääntösi-donnaisuuden vuoksi. 1980-luvun puolivälissä rakennusvirastossa alettiin puhua tulosjohtamisesta. Kun katset käännettiin toimintatavoista tuloksiin, rakennusvirastossa voitiin keskittyä uudenlaisen järjestelmän kehittämiseen.⁵⁰

Jyväskylän kaupungin rakennusvirastossa tapahtunut keskeinen muutos kosketti kuntalaisten ja asiakkaitten tarpeista liikkeelle lähtevää tehtävien määrittämistä. Hankkeen onnistumisen edellytyksenä oli viraston henkilöstön saaminen mukaan kehitysohjelmaan. Teknisen toimien uudistushistorian taitekohdassa 1980-luvun lopussa nousi esille kaksi toisistaan riippumatonta asiaa, joiden on katsottu vaikuttaneen ratkaisevalla tavalla toteutettiin muutoksiin. Rakennusviraston johtaja Olavi Niemi siirtyi vuonna 1987 Kaupunkiliittoon vetämään kaupunkien teknisen hallinnon johtamisprojektia. Niemi yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa suhtautui epäilevästi siihen, tarvitsivatko kaupungit enää erillisiä ohjeita johtosääntöjen laadintaan varten. Heränneet epäilyt johtivat uuteen projektiin, jonka tavoitteena oli jatkaa eräiden kaupunkien teknisen toimialan johtosääntömallia kehittämistä edelleen. Hanke sai tukea kaupungeissa käynnistyneistä vapaakuntakokeiluista ja sen mahdollistamasta hallinnouudistamisesta. Vuonna 1988 rakennusvirastossa aloitettu organisaatiouudistus perustui palvelukunta-ajat-

Taustalla näkyvä kaupungin virastotalo on 2000-luvulla Rakentajan talo, johon aluksi sijoitettiin kaikki rakentamiseen ja kaavoitukseen liittyvät palvelut. Kuvassa etualalla oleva talo tunnetaan vanhana poliisitilana. 2000-luvulla se toimii puolestaan Tietotalo-nimisenä kulttuuripalvelukeskuksena. Poliisitilo rakennettiin vuonna 1970 ja virastotalo puolestaan vuonna 1978, molemmat Alvar Aallon arkkitehtitoimiston laatimien suunnitelmien mukaan.

teluun ja siihen, että virasto miellettiin aikaisempaa selvemmin tuotanto-organisaatioksi. Organisaatiouudistus valmistui vuoden 1989 lopussa ja se saatettiin voimaan seuraavan vuoden alussa. Keskeistä hankkeessa oli ollut osastojen lakkauttaminen ja tulosyksilöiden muodostaminen. Tulosyksiköitä perustettiin kaikkiaan 12. Samalla viraston nimi muutettiin tekniseksi palvelukeskukseksi, joka lyhennettiin Tekpaksi. Nimen muutos oli tärkeää, sillä se korosti organisaatiouudistuksen ideologisia päämääriä.⁵¹

Tekpasta tuli Jyväskylän kaupungille merkittävä pioneerihaanke palvelutuotannon muuttamisesta tilaaja-tuottajamallin mukaiseksi järjestelmäksi. Hankkeen toteuttaminen oli samalla valtakunnallisesti tärkeä merkkipaalu suomalaisessa kunnallishallinnon historiassa. Vapaakuntakokeilun aikana luotiin talouden hallintajärjestelmä, joka mahdollisti liiketaloudellisten menetelmien soveltamisen kaupungin palvelutuotannon ympärille. Periaatetta noudattaen myös tilapalvelu ja vesilaitos muutettiin kunnallisiksi liikelaitoksiksi. Vuonna 1994 uusimuotoisena kunnallisena liikelaitoksena aloittaneen Jyväskylän Energian tar-

koituksena oli alusta pitäen osallistua ja myös menestyä kansallisilla energiamarkkinoilla.⁵² Seuraava askel tilaaja-tuottaja periaatteen syventämisessä kaupungin palvelutuotannossa otettiin 2000-luvun alussa hallintouudistuksen käynnistämisen yhteydessä. Hallintouudistuksessa toteutetun ajattelumallin mukaisesti tilaaja-tuottajamallia sovellettiin systemaattisesti yhdyskuntatoimen ja liiketoimen toimialoilla, jotka siirtyivät apulaiskaupunginjohtajan alaisuuteen.⁵³

Tekpan ja muiden julkisten palveluiden tuottajien edustamassa tilaaja-tuottajamallissa on sisäänkirjoitettuna ajatus markkinatalouden mekanismien hyödyntämisestä. Tekpa ei kuitenkaan edusta puhdasta markkinaperusteista toimintaa, sillä tilaaja ja tuottaja edustavat samaa organisaatiota, jossa ei voi syntyä todellista kilpailuttamistilannetta. Tekpa toimii niin kutsutuilla näennäismarkkinoilla, joilla on omat pelisääntönsä ja toimintalogiikkansa. Toinen kysymys on, pitäisikö julkisten palveluiden tuottajien edes toimia markkinoiden ja todellisen kilpailutilanteen edellyttämällä tavalla. Vastaus on, että puhdas markkinaperusteinen toiminta sopii

huonosti julkiselle sektorille, koska tilaajatehtävät eivät voi olla markkinaohjauksen alaisia. Julkisen sektorin tavoitteena ei ole markkinoiden valtaaminen eikä erilaisten palveluiden tuotantopäätöksiä ja valintoja tehdä julkisella sektorilla taloudellisin perustein, vaan yleisen edun ohjaamana.⁵⁴

Hallinnon haasteet 2000-luvulla

Jyväskylän kaupunki on 2000-luvun alussa laajasti verkostoitunut organisaatio. Verkostoituminen ei ole alkaneen vuosikymmenen ilmiö, vaikka keskustelu kunta-alan verkostoituneen hallinnon olemuksesta on Suomessa vasta käynnistymässä. Kunta-alan verkostoituminen ulottuu varhaisiin kuntainliittoihin eli nykyisiin kuntayhtymiin⁵⁵, joiden kautta kunnat hoitivat eräitä keskeisiä palvelutehtäviään. Kuntayhtymiä ei kuitenkaan katsota kuuluvan varsinaiseen vapaaehtoiseen kumppanuuteen perustuvaan yhteistoimintaan, sillä kunnat ovat luopuneet päätösvallastaan kuntayhtymälle valitulle päätöksenteko-organisaatiolle.

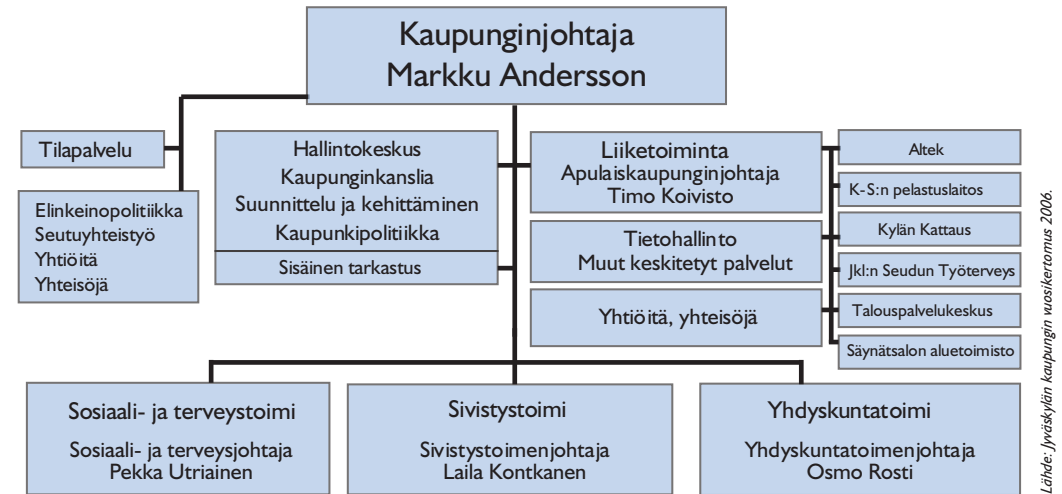
Suomessa verkostoitumista vauhditti 1990-luvun alun lama, mutta ilmiönä sen katsotaan olevan kytköksissä edellisen vuosikymmenen laajoihin kansallisiin ja kansainvälisiin ilmiöihin toisin sanoen 1980-luvun markkinoiden liberalisointiin ja sääntelyn purkamiseen sekä tieto- ja viestintäteknologian aikaan saamiin yhteiskunnallisiin muutoksiin.⁵⁶ Verkostoitumista vauhditti laman lisäksi Suomen liittyminen Euroopan Unioniin. Jyväskylä valmistautui 1990-luvun puolivälissä EU:n rahoitusohjelmiin muotoilemalla kaupungin keskeisten toimijoiden kanssa osaamiskeskusohjelman, joka vakiinnutti jo aikaisemmat yhteistyöhankkeet ohjelmallisiksi toiminnoiksi. Vuosikymmenen alun lamalla ei ollut mitään tekemistä edellä mainitun osaamiskeskusohjelman ajankohdan kanssa, mutta lama oli omiaan vahvistamaan eri toimijoiden käsitteitä verkostoitumisen ja yhteisen päämäärän muotoilemisen eduista. 2000-luvun alussa Jyväskylän kaupunki otti johtavan roolin seudulliseen palveluverkoston rakentamiseen tähtäävän verkostokaupunkimallin vetäjänä. Verkostokaupungissa mukana olevat kunnat ovat luoneet järjestelmän, jossa tiettyjä kunnallisia peruspalveluita järjestetään yli kuntarajojen.⁵⁷

Käsitteenä hallinta on Suomessa kunnallialalla vakiintunut, vaikka se on yksi uuden

vuosituhannen alun eniten kansainvälistä ja kansallista keskustelua herättäneistä aiheista. Kansainvälisessä kunnallishallinnon tutkimuskirjallisuudessa ilmiötä kutsutaan kehitykseksi, joka on kiteytetty muotoon ”from government to governance”, ja josta Suomessa on tavattu käyttää käännoä ”hallinnosta hallintaan”.⁵⁸ 1990-luvun lopulle asti julkishallinto oli perimmiltään vakaata ja hallinnon uudistukset kohdistuivat suunnittelu- ja/tai hallintojärjestelmiin. 2000-luvun alussa kuntien on nopeiden toimintaympäristön muutosten vuoksi ollut pakko muuttaa toimintatapojaan. Hallinta ilmentää erilaisia tapoja järjestää yksityisten ja julkisten toimijoiden keskinäinen neuvottelujärjestelmä. Sillä on erilaisia paikallisia variaatioita, sillä kunnat ovat ratkaisseet klusteroitumisensa valikoitujen yhteistyökumppaneiden kanssa eri tavoin paikallisista erityistarpeista käsin. Kunnallishallinnon tarkastelussa käsitteellä viitataan yleisesti hallintotapaan, jonka tavoitteena on muun muassa edistää kumppanuusperusteisia yhteiskunnallisia ratkaisuja, joissa sopijaosapuolina ovat julkiset ja yksityiset toimijat.⁵⁹ Verkostoitumisen on sanottu muuttaneen nyky-yhteiskuntaa niin, että sitä voidaan jopa luonnehtia verkostoyhteiskunnaksi.

Vuonna 2005 käyttöön otetussa hallintoorganisaatioon sisäänkirjoitettu hallintotapa ilmentää hallinnosta hallintaan -ajattelumallia. Kaupungin verkostoituminen on luonteeltaan poliittista, taloudellista ja myös sosiaalista. Hallinto-organisaation keskeinen tehtävä on ohjauksen avulla varmistaa, että kaupungin kehitys matkaa kohti yhteisesti sovittua päämäärää. Nämä päämäärät on ilmaistu kuntastrategioissa. Jyväskylän kaupungin kunnallisuus on verkostoitunutta ja verkostoituu tulevaisuudessa markkinaperusteisuutta korostavan tilaaja-tuottajamallin mukaisesti entisestään. Paikallista verkostoitumista edistää kuntauudistuksen korostama kaupungin ja kolmannen sektorin yhteistyö, jolla pyritään löytämään ratkaisuja hyvinvointiyhteiskunnan ongelmiin. Jyväskylän kaupunki on omistamisensa yhtiöiden ja yhtiöiden osaosuuksien kautta verkostoitunut elinkeinoelämään. Kaupunki omistaa kokonaan tai osittain eri yhteiskunnan toimialoilla toimivia merkittäviä tai vähemmän merkittäviä yhtiöitä ja säätiöitä. Kaupunkikonsernissa näitä kutsutaan tytäryhteisöiksi. Vuonna 2006 näitä oli kaikkiaan 36. Verkostokaupunkimallin kehittyessä Jyväskylän kau-

Jyväskylän kaupunkikonserni 2006

Lähde: Jyväskylän kaupungin vuosikertomus 2006.

punkki on naapurikuntiensä kanssa muodostanut julkisyhteisöjen keskinäisen poliittisen ja taloudellisen suhteiden verkoston. Edellä kuvattu osoittaa, että kaupunki on toiminnassaan tullut aikaisempaa riippuvaisemmaksi sekä yksityisistä että muista julkisista yhteiskunnallista toimijoista.⁶⁰

Verkostoyhteiskunnalle on ominaista, että se muuttaa olennaisesti muun muassa tuotannon ja vallan mekanismeja. Jyväskylässä verkostoyhteiskunnan muotoutuminen on tarkoittanut sitä, että kunnan hallinto ei jäseny yksinomaan hierarkkisesti. Kunnallisesta päätöksenteosta toki vielä vastaa luottamushenkilö- ja viranhaltijaorganisaatio ja joiden johtamisessa sovelletaan perinteistä hierarkkista hallintomallia. Toisin sanoen kunnan ylintä päätösvaltaa käyttää kaupunginvaltuusto ja että hallitus ja sen alaiset lautakunnat ovat keskeisiä toimenpanevia elimiä. Verkostoituminen on luonut tämän hallinnon perusrungon rinnalle mekanismin, jossa kuntakonsernin ulompia osia ohjataan konserniohjeilla, ei byrokratian aikakaudelle tyypillisillä yksityiskohtaisella normituksella ja ohjeistuksella. Kunnan hallinnosta on liikelaitostamisen avulla irrotettu toimintoja, joille on annettu runsaasti itsenäistä päätösvaltaa.

Verkostoituneen kaupungin hallinta on muuttanut ja problematisoinut perinteistä kunnallishallinnon edustuksellista ja osallistuvaa demokratia-käsitteitä. Verkostoitumisella on ajateltu olevan positiivisia vaikutuksia

edustukselliselle demokratialle. Sitä mukaa, kun kunta siirtää palvelutuotantoaan joko omistamilleen liikelaitoksille tai yhtiöille tai ulkoistaa toiminnot yksityisille yrittäjille, jää demokraattisessa vastuussa olevalle hallinnolle tehtäväksi keskittyä palveluiden järjestämiseen, palveluvalikoimien kehittämiseen ja tuloksellisuuden arviointiin.⁶¹

Samalla on muistutettu, että verkostoituminen johtaa edustuksellisen demokratian periaatteista luopumiseen tehokkuutta vaativan päätöksenteon tavoittelun vuoksi. Keskeinen edustuksellisen demokratian haaste on, kykenevätkö vaaleilla valitut luottamushenkilöt ohjaamaan verkostoja kuntastrategiassa yhteisesti sovittuun suuntaan. Monimutkainen yksityisistä, puolijulkisista ja julkisista toimijoista koostuva verkosto tuo poliittisen ja hallinnollisen toiminnan piiriin mukaan vaaleilla valitsemattomia toimijoita. Olennainen kysymys on, millaiseksi edustuksellisen päätöksentekojärjestelmän keskeisten toimijoiden rooli muotoutuu perinteisen hallinnon ja hallinnan verkoston rinnakkaisessa järjestelmässä.⁶²

Yhtiömuotoinen toiminta ei ole julkisen toiminnan tavoin avointa, mikä merkitsee sitä, että kansalaisten ja päätöksentekijöiden mahdollisuudet saada toiminnasta tietoa kaventuvat. Samalla kaventuvat myös osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet. Verkostoitumisella voi olla myös päinvastaisia vaikutuksia. Kaupungin ja niin kutsutun kolmannen sektorin verkostoituminen voi olla ratkaisu

Ylhäällä oikealla näkyvässä Savelassa sijaitseva voimalaitos oli kaupungin keskeistä liiketoimintaa ennen sähkölaitoksen yhtiöittämistä. Etualalla Kypärämäen sodan jälkeen rakennettua pientaloaluetta.

kansalaisyhteiskunnan ja edustuksellisen demokratian toimijoiden välisen vuorovaikutuksen vahvistamiseen.⁶³

Yhtiöittäminen kunnallishallinnon haasteena

Kunnallisten liikelaitosten yhtiöittäminen ja julkisten toimien yksityistäminen nousivat vilkkaan keskustelun kohteeksi 1980-luvun puolivälissä. Taustalla oli ennen muuta Isossa-Britanniassa alkanut radikaali julkisten toimien yksityistäminen, jolla haluttiin tehostaa yhteiskunnan toimivuutta ja saada yksityinen pääoma rahoittamaan keskeisiä yhteiskunnan toimintoja. Keskustelua vauhditti Suomessa tilaaja-tuottajamallin soveltamiskokeilut julkisten palveluiden järjestämisessä ja uudet julkista johtamista koskevat keskustelut. Vapaakuntakokeilu ja ennen muuta 1990-luvun alussa tapahtunut kunnallistalouden kiristyminen oli-

vat omiaan vahvistamaan kuntien kiinnostusta yhtiöittämistä kohtaan. Ajatuksena oli, yhtiöittäminen irrottaisi toiminnot byrokraattisesta ja tehottomaksi ajatellusta toimintamallista.⁶⁴

Suomessa kunnat harjoittivat liiketoimintaa jo 1800-luvun lopulla. Aivan ensimmäisinä kunnallisina liikelaitoksina on pidetty niin sanottuja lainajyvästöjä. Perusajatus näiden laitosten perustamisessa oli turvata kuntalaisten tarvitsemat peruspalvelut. Ensimmäiset varsinaiset kunnalliset liikelaitokset olivat vesi- ja sähkövoimaloita. 1960-luvun puolivälissä Jyväskylän kaupunki harjoitti liiketoimintaa sähkölaitoksen, vesilaitoksen ja lämmityslaitoksen sekä betonivalimon muodossa. Samanlaisia ”liikelaitoksia” olivat kaupungin saunat, pesulat sekä kioskit ja yleiset käymälät kuin myös linja-autoaseman ja tullivarastojen ylläpito. Tällä liiketoiminnalla ei ollut juurikaan vaikutusta kaupungin talouteen. Laitoksille asetettu tulosvaatimus tarkoitti omakustannustason ylläpitämistä.

Linja-autoasema, kauppahalli ja kauppatori muodostivat vilkkaan kaupan ja liikenteen keskuksen aina 2000-luvun alkuun saakka. Linja-autoliikenteen siirtyminen uuteen matkakeskukseen ja kauppahallin lopettaminen muuttivat tilanteen. Kuva vuodelta 1995.

Ensimmäisen kerran linjavetoa yksityisistä ja julkisista palveluista käytiin 1970-luvun lopussa, jolloin kokoomuksen valtuustoryhmä moitti sementtivalimon toimintaa siitä, että se tuotti betonia yli kaupungin oman tarpeen ja moi tuottamansa ylijäämän yksityisille markkinoille.⁶⁵

Kunnallinen tariffipolitiikka ja liikelaitoksen tuoton käyttö herättivät Jyväskylässä 1980-luvun puolivälissä keskustelun energialaitoksen muuttamisesta kaupungin omistamaksi osakeyhtiöksi.⁶⁶ Varsinaisen valtuustoaloitteen esitti kokoomus Sakari Pekkarisen johdolla vuonna 1984. Esityksen mukainen muutos olisi tullut voimaan vuoden 1986 alussa.⁶⁷ Osakeyhtiön perustamista ei toteutettu, mutta Jyväskylän kaupungin hallinnossa alettiin pohtia tulosjohtamisen periaatteiden soveltamista palvelutoimintoihin. Kaupunginjohtajan Jaako Lovénin johdolla Jyväskylä pyrki uudistamaan hallinto-organisaatiota niin, että eri toimintoja voitiin tarkastella konsernihallinnon periaatteiden tavoin. Uudenlainen hallinnon tarkastelutapa tuotti myös tulosta ja vuonna 1990 aloitti toimintansa Tekninen Palvelukeskus.

Vuoden 1993 alussa aloitti toimintansa uudelleen organisoitu Tilapalveluyksikkö, jonka toimintaperiaate noudatteli Teknisen Palvelukeskuksen tavoin tilaaja-tuottajamallia. Hallinnonuudistukseen kuului myös liikunta-toimen alaisten yksiköiden keskittäminen Jyväskylän liikuntakeskuksen alaisuuteen.⁶⁸

Kaupungin energialaitoksen yhtiöittäminen nousi uudelleen keskusteluun vuonna 1993, jolloin kunnille tuli lain mukaan mahdolliseksi perustaa kunnallisia liikelaitoksia toimialoille, jotka toimivat yksityisillä markkinoilla. Energialaitoksen organisaatiomuutosta käsiteltiin kaupunginvaltuustossa marraskuussa 1993. Muutosta esittänyt Jyväskylän Energian hallitus ei ollut asiassa yksimielinen. Osa hallituksen jäsenistä epäili, että jyväskyläläisille tarjottava sähkönhinta tulisi nopeasti nousemaan. Osalle päätöksen demokratiavaikutukset olivat suurimpia kynnyskysymyksiä. Heidän pelkonaan oli, että yhtiöittäminen merkitsi sitä, että kaupungin energialaitos myytäisiin nopeasti ulkopuoliselle toimijalle. Hankkeen puoltajat perustelivat kantaansa Energialaitoksen toimivuudella ja kilpailukyvyn parantami-

Tuomiojärven rannalla Viitaniemessä oleva pintavesilaitos kesällä 1978. Laitoksen vieressä sijaitsee vastavalmistunut lasten liikennepuisto.

sella. Hanke vakuutti kaupunginvaltuutetut, ja vuoden 1994 alusta lähtien energialaitoksen toimintaa alettiin toteuttaa uusimuotoisena liikelaitoksena. Kahta vuotta myöhemmin liikelaitos yhtiöitettiin ja siitä tuli Jyväskylän Energia Oy.⁶⁹

Jyväskylän Energian muuttaminen kaupungin omistamaksi osakeyhtiöksi oli osa hanketta, jossa kaupungin eri toimintoja järjestettiin liikelaitosmallin mukaisesti. 1990-luvun puolivälissä kaupunki muutti Tilapalvelun ja Vesilaitoksen kunnallisiksi liikelaitoksiksi. Myös kaupungin teatterista ja orkesterista muodostettiin osakeyhtiöt, joissa kaupungilla oli emoyhtiön asema. Teatterin ja orkesterin eli Jyväskylä Sinfonian osalta kokeilu jäi väliaikaiseksi ja molemmat toiminnot kunnallistettiin uudelleen 2000-luvun alussa.

Kaupungin liiketoiminnan järjestämisessä otettiin vuoden 2005 hallintouudistuksen yhteydessä merkittävä askel kohti uudenlaisia palveluiden järjestämistä. Mallin mukaan kaupungin liiketoiminta-alasta vastaa apulaiskaupunginjohtaja. Historiallisesti merkittävä muutos toimialalla tapahtui vuonna 2005, jolloin Jyväskylän Vesi myytiin Jyväskylän Energialle. Kaupungin liiketoimintastrat-

tegian keskeinen tavoite on tehostaa kaupungin tukipalveluyksiköiden toimintaa viemällä tilaaja-tuottajamallia eteenpäin, niin että tukipalveluyksiköt kilpailevat muiden alan toimijoiden kanssa tasavertaisessa asemassa. Kaupungin keskeisiä tukipalveluja tuottavia liikelaitoksia ovat vuoden 2003 alusta lähtien ateriapalveluja tuottanut Kylän Kattaus ja vuoden 2004 alusta yhdyskuntatekniikan rakentamis- ja ylläpitotehtävistä vastannut Altek Aluetekniikka. Kiinteistöpalveluja tuottava liikelaitos Total muutettiin osakeyhtiöksi syksyllä 2006.⁷⁰

1960-luvulta 1980-luvun puoliväliin asti keskustelua kaupungin liiketoiminnan kehittämistä leimasivat lähinnä poliittiset erimielisyydet siitä, mitkä asiat kuuluvat kaupungin toimialaan ja mitkä eivät. Tämä keskustelu on osin vielä kesken 2000-luvun alussa. Ennen lamaa kaupungin liikelaitosten toiminnalle ei asetettu muita tuottotavoitteita kuin investointi- ja ylläpito-omavaraisuus. Pohjimmiltaan hallintokuntamallin mukaisessa liikelaitostoinnissa oli kysymys kunnan hallinnon organisoinnista.

1990-luvun puolivälissä ja 2000-luvun alussa toteutetuilla organisaatiomuutoksilla on

ollut tavoitteena nimenomaan kaupungin talouden rakenteiden uudelleenjärjestäminen. Toimintoja liikelaitostamalla tai yhtiöittämällä vaikutetaan taloutta kuvaaviin tunnuslukuihin. Kunnallisen liikelaitosmallin rinnalla vaihtoehtoisia organisaatiomalleja ovat kuntien hallinnoimat säätiöt, osuuskunnat ja kuntayhtymät. Kaupungin talouden hallinnassa aikaisemmat kunnalliset liikelaitokset merkitsivät sitä, että ne erotettiin kirjanpidollisesti muusta kunnan toiminnasta, mutta niiden erillistilinpäätökset yhdistettiin kunnan tilinpäätökseen. Yhtiöiden toiminta ei näy kaupungin toimintakuluissa eikä tuotoissa. Yhtiöittäminen merkitsee sitä, että kaupungin poistot ja investoinnit saadaan pienemmiksi kuin ne olisivat jos toiminnot olisi järjestetty liikelaitosmallin tai perinteisen hallintokuntamallin mukaisesti. Olennainen muutos on, että aikaisemmin kaupungin nimissä olleet lainat siirtyvät perustetun yhtiön nimiin.⁷¹

Palveluiden tuottamistavan ideologiset muutoksien juuret ulottuvat 1980- ja 1990-luvun vaihteeseen, jolloin kunnallistaloudessa alettiin etsiä ratkaisuja liian pitkälle menneeseen byrokraatisoitumiseen ja paljon puhuttuun tuotantotapojen tehottomuuteen. Muutos on merkinnyt sitä, että kunnallistalouden pitkän aikavälin tarkastelu ja kuntien taloudellisen tilan keskinäinen vertailu on muuttunut haasteelliseksi.

Toimilla on ollut vaikutusta myös käsityksiin edustuksellisesta demokratiasta. Kunnallisten liikelaitosten yhtiöittäminen tai toimintojen siirtäminen tytäryhtiöille erottaa toiminnan kaupungin poliittisesta ja hallinnollisesta ohjauksesta. Kaupungin ja sen omistamien yhtiöiden väliset suhteet perustuvat konserniohjaukseen, jolloin kaupungin virkamiesjohtolla ja luottamushenkilöillä ei ole mahdollisuuksia puuttua yhtiöiden käytännön toimintaan. Kaupunki voi vain välillisesti vaikuttaa yhtiöidensä toimintaan, sillä omistajalla on yhtiöissä valta yhtiön strategiaan linjauksiin ja tulostavoitteiden asettamiseen. 1960-luvulta 1980-luvun loppuun vilkas poliittinen keskustelu kaupungin vesi- ja sähkölaitoksille määrättävistä vuositariffeista oli keskeistä kunnallisdemokraattista vaikuttamista. Tariffien tarkistamista koskevissa keskusteluissa valtuustoryhmät ottivat kantaa kaupunkilaisten arkielämää koskettaviin kysymyksiin. 2000-luvun alussa tällaista mahdollisuutta ei kaupunginvaltuutetuilla enää ole.

Kunnallisdemokratiakeskustelussa 2000-luvulla esiin nostettu hallinnon ja hallinnan problematiikkaan liittyy kansalaiskeskustelu, jossa kunnalliset palvelut nähdään keskeisenä osana hyvinvointiyhteiskunnan kehittämistä. Kuntalaiset luottavat julkisiin palveluihinsa ja uudistamisella on oltava kansalaisyhteiskunnan tuki.⁷²

Vuonna 2005 Jyväskylän Vesi myytiin Jyväskylän Energialle. Kuvassa Jyväskylän Energian toimitalo Vesangantien varrella Savelassa.

Palvelukunnan muodonmuutokset 1960-luvulta 2000-luvulle

Hyvinvointivaltiosta hyvinvointiyhteiskuntaan

Hyvinvointivaltion ideologinen tausta oli toisen maailmansodan jälkeisessä eurooppalaisessa taloudellisessa vaurastumisessa.⁷³ Suomalaisen hyvinvointiajattelun juuret juontavat 1940- ja 1950-luvuille. Yhteiskunnallisen tukiverkoston rakentumista ohjasi aluksi valikoivuus ja tarveharkintaisuus.⁷⁴ Modernista suomalaisesta hyvinvointivaltiosta puhuttaessa tarkoitetaan ajanjaksoa 1960-luvulta 1990-luvun alkuun. Ajanjaksoa on luonnehdittu myös hyvinvointivaltion institutionaaliseksi vaiheeksi, jolle on ollut leimallista sosiaalisen lainsäädännön kehittäminen yksilöllisiä oikeuksia turvaavaksi. Kansalaisten yksilöllisiä oikeuksia ja oikeusturvaa korostava ajattelu vakiinnutettiin vuoden 1971 Sosiaalihuollon periaatekomitean mietinnössä, jossa sosiaalipolitiikan normatiiviseksi lähtökohdaksi asetettiin kansalaisten perusoikeudet, oikeusturva ja yksilöiden tasa-arvo.⁷⁵ 1980-luvulla hyvinvointioikeuksiksi kutsuttuja lakeja lisättiin. Muutokset koskivat ennen kaikkea sosiaalipalveluja ja niiden laajentamista.⁷⁶ Hyvinvointivaltiomallin on ajateltu tuottaneen toimia, joilla on voitu torjua yhteiskunnallisia epäkohia tuottamalla kansalaisille julkisia palveluja. Hyvinvointivaltion rakentumista ohjasivat sellaiset ei-oikeudelliset periaatteet kuten tasa-arvo ja hyvinvointi, joiden sisältö määriteltiin käytännössä keskushallinnosta käsin.⁷⁷

Hyvinvointivaltion rakentaminen muutti kuntien yhteiskunnallista roolia, kun valtio siirsi kunnille huomattavan määrän yhteiskunnallisia tehtäviä.⁷⁸ Näistä tärkeimmät olivat vuoden 1972 kansanterveyslaki, seuraavan vuoden peruskoululaki ja niin ikään vuonna 1973 toteutettu laki lasten päivähoitosta. Laki voimaantulo merkitsi kunnille uusia teh-

täväalueita, joiden toimeenpaneminen edellytti sitä, että kuntien rahoitusvastuu ja tehtävien toimeenpanovastuu kasvoivat merkittävästi. Vuoden 1976 kunnallislaki yhdenmukaisti kaupunkien ja maalaiskuntien tehtävät. Tavoitteena oli taata, että hyvinvointivaltion peruspalvelut olivat kaikkien kansalaisten saatavissa asuinpaikkakunnasta riippumatta. Normiohjauksesta muodostui valtiolle tehokas väline, jolla se ulotti peruspalvelut tehokkaasti ja kattavasti koko maahan. Hyvinvointijärjestelmän vahvistuminen merkitsi paradoksaalisesti kunnallisen itsehallinnon kaventumista, sillä valtionapujärjestelmä satoi kunnat taloudellisesti valtion.⁷⁹

Edellä mainitut kansanterveyslaki, peruskoulu-uudistus ja laki kunnallisesta lasten päivähoitosta muodostavat modernin suomalaisen hyvinvointivaltion perustan. Hyvinvointivaltiolla ei ole tarkoitettu yksinomaan sosiaali- tai hyvinvointipolitiikkaa, vaan myös yhteiskunnallisia instituutiota, joilla on oma jatkuvuutensa ja vaikutuksensa yhteiskunnan muihin instituutioihin.⁸⁰ Hyvinvointivaltiomallia on luonnehdittu kansalliseksi strategiseksi, jossa yhdistetään taloudellisen vaurastumisen ja työvoiman laadullisen uudistamisen tavoitteet.⁸¹ Pohjoismaista mallia hyvinvointivaltiosta on kuvattu kansalaisten ja poliittisen vallan aikaansaamaksi kollektiiviksi, joka ilmentää laaja-alaista solidaarisuutta ja halua huolehtia myös huono-osaisista yhteiskunnan jäsenistä.⁸²

Modernin hyvinvointiyhteiskunnan vahvistaminen merkitsi sitä, että julkisten menojen hillitseminen muuttui vaikeaksi sitä mukaa, kun hyvinvointivaltiolle leimalliset julkiset palvelut spesialisoituivat, laajentuivat ja muuttuivat varallisuudesta riippumatta kaikkien kaupunkilaisten subjektiivisiksi oikeuksiksi. Vuonna 1989 tuli voimaan laki kuntien

velvollisuudesta turvata asukkailleen erikoissairaanhoidopalvelut. Vuoden 1996 alussa astui puolestaan voimaan uusi päivähoitolaki, joka edellytti, että kunnilla oli oltava valmius järjestää kaikille alle kouluikäisille lapsille päivähoitopaikka. Vuonna 2002 tarkennettiin kansanterveyslakia hammashoidon osalta, mikä merkitsi sitä, että kuntien oli kyettävä tarjoamaan julkinen hammashoito koko väestölle. Palvelujen subjektiivisuus on parantanut myös erilaisten erityisryhmien asemaa. Esimerkiksi vuonna 1992 vammaiskuljetukset ja palveluasuminen tulivat subjektiivisten oikeuksien piiriin. Jyväskylässä kuurojen ja kuurosokeiden palvelut paranivat, kun kaupunki sai päätoimisen tulkin. Keväällä 2005 tuli voimaan laki hoitotakuusta, jonka tarkoituksena oli turvata tarkoituksen mukaiseen hoitoon pääsy kohtuullisessa ajassa.⁸³

Hyvinvointivaltion murroskohta oli 1990-luvun lamassa, jolloin kuntien taloudellisen tilanteen vaikeutuminen toi keskusteluun mahdollisuuden paluun tarveharkintaan. Käytännössä tämä on tarkoittanut sitä, että kunnat ovat ottaneet päätösvallan määrittellä yhdenvertaisuuden periaatteet uudelleen, jol-

loin yhdenvertaisuuden nimissä tuenhakijaa kohdellaan samalla tavoin muiden samassa tilanteessa olevien kanssa.⁸⁴

Palvelurakenteen sopeutuminen yhteiskunnan muutoksiin 1990-luvulla

1990-luvun alun lama merkitsi sitä, että Jyväskylässä jouduttiin leikkaamaan kaupunkilaisille tarkoitettuja palveluja. Muutos oli raju edellisiin vuosikymmeniin verrattuna, jolloin palvelurakenteen kehittämistä oli ohjannut laajentuminen, ja joille ei käytännössä nähty rajoja.⁸⁵ 1990-luvun alun lama yhdessä valtionosuusuudistuksen kanssa muuttivat koko julkisen palveluverkoston kehittämisideologian. Kaupungin rapakuntoisen talouden korjaamisyritykset merkitsivät 1990-luvun ensimmäisellä puoliskolla sitä, että etenkin sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisessä jouduttiin turvautumaan yksinkertaiseen menojen karsimiseen ratkaisuun, juustohöyläpolitiikkaan. Laaja-alaista hyvinvointiajattelun kriisiä syvensi se, että lama lisäsi etenkin sosiaali- ja terveyspalveluiden kysyntää perheiden tulota-

Hyvinvointiyhteiskunnassa korostuu yksilön vastuu omasta terveydestään. Kuva AaltoAlvarissa pidetyistä varttuneiden kuntopiiristä.

Mirja Nuutinen 2004.

son laskun, työttömyyden, perheiden sisäisten ongelmien ja yleisen henkisen näköalattomuuden vuoksi. Yhteiskunnan järjestämä tukiverkosto uhkasi pahemman kerran pettää niiden henkilöiden osalta, joilla ei ollut omia yksityisiä korvaavia verkostoja. Palveluverkostossa toimeenpannut säästöt koskettivat eri väestöryhmiä eri tavoin. Koululuokkien ryhmäkoon kasvattaminen venytti jaksamista kaupungin kouluissa ja sijaistyövoiman palkkaamista koskevat rajoitukset rasittivat etenkin sosiaali- ja terveystoimen vakinaista henkilökuntaa. Samasta syystä kasvoivat jonotusajat terveyskeskuksiin ja sosiaalitoimen alaisiin palveluihin.⁸⁶

Sosiaalipoliittisena toimenä hallintokunnille esitetyt toimintamäärärahojen leikkaamiset olivat vain väliaikainen ratkaisu. Lama ja sen seuraukset pakottivat kaupungin käynnistämään hankkeita, joilla palvelut voitaisiin pysyvästi muuttuneessa toimintaympäristössä järjestää. 1990-luvun alussa kaupungin palvelutuotantorakennetta tarkasteltiin hallinnon ja toimien tehostamisena. Keväällä 1991 kaupunginvaltuusto hyväksyi Jyväskylän kehittämislinjaukset 1990-luvulla -nimisen asiakirjan, jossa määriteltiin kaupungille ja eri hallintokunnille toiminta-ajatuksia ja inventointiin palvelut palvelualueittain. Asiakirjaa luonnehdittiin uhkastrategiaksi, jolla tavoiteltiin palvelujen hallittua karsimista. Ensimmäisenä uuden strategiaohjelman mukaisena hankkeena oli palvelujen uudelleenarviointiprojekti. Käytännössä tämä tarkoitti toimintojen laajamittaista tehostamista ja hallinnollisia uudistuksia, joista keskeinen oli sosiaali- ja terveystoimen yhdistäminen vuoden 1994 alussa.⁸⁷

Syyskuussa 1994 hyväksytyssä Jyväskylä vuonna 2004 -asiakirjassa todettiin peruspalvelujen osalta, että palvelutason supistamista jatkettiin, mutta harkiten. Asiakirjan keskeinen sisältö oli, että Jyväskylässä siirryttiin peruspalvelujen osalta ylläpitokulttuuriin. Palveluverkoston laajentamisen sijaan perustoimintoja pyrittiin kehittämään. Lisävoimavaroja julkisten palvelujen järjestämiseen lähdettiin etsimään kaupungin, järjestöjen ja yksityisten palveluntarjoajien yhteistyön kautta.⁸⁸ Kaupungin vuoden 1994 talousarviossa oli positiivista se, että kunnallisveroäyriä ei nostettu. Huonoja uutisia kaupunkilaisille oli, että terveyskeskusmaksuja nostettiin, terveydenhuollossa luovuttiin Huhtasuon ja

Kuokkalan väestövastuukokeiluista, kunnallinen kodinhoidontuki lakkautettiin ja kotipalveluja karsittiin. Sekä kaupunkilaisia että sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökuntaa rasittivat säästösyistä aloitetut lomautukset. Tämän lisäksi kaupunki säästi karsimalla erilaisia vapaa-ajan viettoon liittyviä palvelutoimintoja.⁸⁹

Sosiaali- ja terveystoimen peruspalveluiden taso pystyttiin pitämään kohtuullisella tasolla 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa. Toimialan vaikeimpia ongelmia on ollut lamasta lähtien ennaltaehkäisevän toiminnan käynnistäminen resurssien puutteen vuoksi. 1990-luvun puolen välin jälkeen kaupunki pystyi palauttamaan joitakin pahimman laman aikana karsimia palvelutoimintoja ja myös laajentamaan palvelujaan. Vuonna 1997 otettiin käyttöön väestövastuu eli omalääkärijärjestelmä, jonka tarkoituksena oli parantaa lääkärin ja sairaanhoitajan vastaanotolle pääsyä. 2000-luvun alussa kaupunki panosti lasten ja nuorten kasvatukseen keskittyvään Meidän Jyväskylä -projektiin. Uuden vuosituhannen alun projektien tapaan Meidän Jyväskylä -projektiin osallistuu laaja joukko erilaisia toimijoita koulutetusta henkilökunnasta kolmannen sektorin toimijoihin. Lasten ja nuorten toiminnan kehittämisen ohella kaupunki on vuosituhannen vaihteesta lähtien kehittänyt vanhuspalvelusektoriaan ja mielenterveyspotilaiden kuntouttamista. Kaupunki valmisti vuonna 2002 vanhuspoliittisen strategiansa, jossa määriteltiin hyvää ikääntymistä tukevien toimenpiteiden painopistealueet. Seuraavana vuonna valmistui kaupungin ensimmäinen mielenterveystyön suunnitelma, jossa kartoitettiin alan eri toimijat, tehtävät ja työnjako.⁹⁰

2000-luvun alussa toteutettu merkittävä muutos on ollut luopuminen sosiaali- ja terveyspalveluiden alueellisesta toimintamallista. Tilalle on luotu taloudellisesti tehokkaat ja asiakkaiden tarpeita vastaavat palveluketjut. Mallissa sosiaali- ja terveyspalvelut toteutetaan neljällä tulosalueella: lasten päivähoitopalveluissa, sosiaali- ja mielenterveyspalveluissa, avoterveydenhuollon sekä vanhuspalvelussa ja terveyskeskussairaalapalvelussa. Sosiaali- ja terveydenpalveluiden toimipaikkoja ei ole siirretty, joten käytännössä peruspalvelut toimivat asuinalueilla entiseen tapaan. Toinen merkittävä suunnanmuutos on ollut vuosituhannen vaihteessa rakennettu seudullinen palvelutuotantokonsepti.⁹¹

Jyväskylän kaupungin sosiaali- ja terveystoimen menot 1998-2006

Vuosi	Sosiaali- ja terveyden toimialan menot	Muut	Yhteensä
1997	54,8%	45,2%	100%
1998	55,6%	44,4%	100%
1999	54,9%	45,1%	100%
2000	53,3%	46,7%	100%
2001	53,5%	46,5%	100%
2002	54,1%	45,90%	100%
2003	57,0%	43,0%	100%
2004	62,2%	37,8%	100%
2005	62,4%	37,6%	100%
2006	62,1%	37,9%	100%

Lähde: Jyväskylän kaupungin tilinpäätökset 1997–2006.

Hyvinvointiajattelu perustuu 2000-luvun alussa eri toimintoja kokoavaan strategiseen suunnitteluun. Samalla hyvinvoinnin käsite on laajentunut palvelutuotannosta ja -tarjonnan arkisen elinympäristön hyvinvointielementtien tarkasteluun, sosiaalisen eheyden turvaamiseen. Sosiaalisten vaikutusten arviointimenettely on nimensä mukaisesti ennakoivaa siitä, miten kaavoituksella vaikutetaan asuinalueiden sosiaalisiin ilmiöihin ja esimerkiksi siihen, miten täydennysrakentamisessa otetaan huomioon alueelle tuleva väestö.⁹² Kaupunki laati ensimmäisen hyvinvointikertomuksensa vuonna 2002. Siinä hahmotettiin hyvinvoinnin suuntaviivat kilpailukykyiselle, sosiaalisesti eheälle ja kestäväälle kehitykselle harjoitettavalle kaupungille. Siinä kerrottiin kuinka paikallista hyvinvointipolitiikkaa tullaan harjoittamaan ja miten vastuu tästä on jakautunut kaupungin palveluorganisaation sisällä. Asiakirjassa määriteltiin jyväskyläläisten palvelutarpeet ja väestön ikää ja elinoloja kuvaamalla myös ennustettavissa olevat tulevaisuuden haasteet. Järjestyksessään toinen hyvinvointikertomus valmistettiin vuonna 2005 ja julkaistiin seuraavana vuonna. Siinä

painopiste oli vastuiden uudelleenlaisessa jakamisessa ja hyvinvoinnin moniulotteisuuden ymmärtämisessä. Sosiaalinen ja fyysinen eheys ovat avainsanoja myös Jyväskylän seudun kuntien laatimassa vastauksessa siitä, miten seudun kunnat järjestävät kunta- ja palvelurakennepuitelain edellyttämällä tavalla palveluverkostonsa.⁹³

Hyvinvointiajattelun periaatteiden uudelleentulkinnasta on saatu tuntumaa kansalaiskeskustelussa Jyväskylässä. 2000-luvun alku oli kiihtynyt koulu- ja kirjastoverkoston kehittämistä koskevan keskustelun aikaa. Vastaavalla tavalla kaupungin leikkikenttien ja urheilupaikkojen ylläpitoa ja kunnostamista koskevat päätökset herättivät kaupunkilaisissa huolta palvelutason heikkenemisestä. Keväällä 2006 kaupungin päätökset vammaispalveluiden leikkauksista nostatti ärhäkän ja periaatteellisen julkisen keskustelun kaupungin harjoittaman subjektiivisten oikeuksien tulkinnasta. Asia nousi keskeiseksi teemaksi myös kaupungin samana keväänä järjestämässä hyvinvointifoorumissa, jossa yksittäiset asukkaat ja järjestöt kritisoivat vahvasti kaupungin vammaispalvelutulkintoja. Kysymys oli nimen-

Ilkka Pietarinen 2005.

Perhepäivähoitajat.

omaisesti vammaispalvelulakiin sisältyvien subjektiivisten oikeuksien tulkinnasta. Kevään 2006 aikana Hämeenlinnan hallinto-oikeus sai Jyväskylältä käsiteltäväkseen parisen kymmentä valitusta kaupungin menettelystä.⁹⁴

1990-luvun alun lama jätti Jyväskylän kaupunkiin korkean työttömyyden, jonka kerrannaisvaikutukset näkyvät edelleen 2000-luvun alussa kaupungin sosiaali- ja terveystoimessa. Vaikka yleinen hyvinvointi on kiistatta lisääntynyt, hyvä ei koidu kaikkien eduksi, kuten kaupungin kehitysjohtaja Sakari Möttönen on useaan kertaan todennut. Jyväskylän kaupungin hyvinvointibarometri vastaa Stakesin tutkimusten mukaan suomalaisten yleistä hyvinvoinnin tilaa. Kaupungin kehitysjohtajan mukaan sosiaalisten ongelmien taustat ovat seurausta harjoitetusta yhteiskuntapolitiikasta, jossa hyvinvointierojen kasvaminen ei ole ollut riittävän tarkastelun kohteena. Ongelmaa selittää myös harjoitettu tulonsiirtopolitiikka. Toisaalta tuet eivät ole kasvaneet kustannustasoa vastaavasti ja toisaalta väliaikaisesti tarkoitettua toimeentulotuesta on tullut osalle väestöä pääasiallinen toimeentulon muoto.⁹⁵

Palvelujen seudullinen tuottaminen 2000-luvulla

Seudullisten palvelumallien kehittämisen taustalla oli Jyväskylän maalaiskunnan kunnanvaltuuston vuonna 1994 tekemän kuntaliitoselvityksen kariutuminen. Tilanteessa, jossa kahden kunnan hallinnollisesta yhdistämisestä ei ollut enää hedelmällistä keskustella, alettiin etsiä muita yhteistyömuotoja. Alueellinen toiminta, voimavarojen kokoaminen ja erilaisten kumppanuusmallien hyödyntäminen on ollut 1990-luvun EU ajan aluepoliittisen ajattelun peruslähtökohta.⁹⁶ Jyväskylän seudulla kumppanuus on tarkoittanut niin kuntien välistä yhteistyötä kuin myös kuntien ja kolmannen sektorin välistä yhteistyötä.

Seudullinen yhteistyö Jyväskylän kaupungin ja naapurikuntien kesken käynnistyi elinkeinopolitiikassa Jykesin muodossa 1996. Yhteistoiminnan keskeisenä pontimena on ollut turvata alueen kilpailukyky ja elinvoimaisuus. Yhteistyö hyvinvointipalveluiden ylikunnallisesta järjestämisestä alkoi nopeasti seudullisen elinkeinopolitiikan järjestämisen vanavedessä. Vuonna 1998 Jyväskylän kaupunki ja Jyväskylän maalaiskunta tekivät periaatteellisen sopimuksen palveluiden vastavuoroisesta käytöstä yli kuntarajojen. 2000-luvun alussa Jyväskylän kaupunki ja Jyväskylän maalaiskunta sopivat muun muassa yhteisestä päihde- ja kehitysvammaishuollon järjestämisestä. Samoin yhdistettiin kaupungin ja maalaiskunnan yleinen edunvalvonta. Jyväskylän Seudun Päihdepalvelusäätiön perustaminen vuonna 2001 oli oivallinen esimerkki kumppanuusajattelun hyödyntämisestä. Säätiön perustajajäseninä ovat sekä kunnat että lukuisa määrä päihdehuollon palveluja tuottavia järjestöjä. Toinen keskeinen yhteistyöorganisaatio on vuonna 1998 perustettu Tekevä-säätiö. Vuonna 2001 kaupunki teki seudullista yhteistyötä edellä mainittujen hankkeiden lisäksi Kriisikeskus Mobilessa, Mattilan perhetukikodissa, nuorisokodissa, lasten sijaishuollossa ja sijaisvanhempien koulutuksessa ja Velkaneuvontakeskuksessa.⁹⁷

Yhteistyössä siirryttiin uuteen vaiheeseen kun, joulukuussa 2001 Jyväskylän seudulla kuntien yhteistyö kiteytettiin yhteistä kasvua ja tehokkaasti tuotettuja palveluja turvaamaan varten käynnistettyyn verkostokaupunkihank-

Ilkka Pietarinen 2006.

Koulutie.

keeseen. Verkostokaupunkihankkeella on haettu keinoja, joilla hankkeeseen osallistuvat kunnat voisivat yhdessä parhaalla mahdollisella tavalla järjestää palvelunsa. Verkostokaupunkihanke on Jyväskylän kaupunkiseudun aluekeskusohjelman kärkiprojekti, joka on herättänyt laajaa mielenkiintoa myös muualla Suomessa. Vuonna 2003 valtioneuvosto nimesi Jyväskylän seudun verkostokaupunkihankkeen yhdeksi valtakunnallisesti mielenkiintoisimmista kehityshankkeista.⁹⁸

Aloitusvaiheessa verkostokaupunkihankkeesta kaavailtiin noin kymmenen vuoden projektia. Tavoitteena oli saada kunnat yhteistyöhön kolmannen sektorin ja yritysmaailman kanssa. Verkostokaupunkimallin mukainen laaja-alainen hanke käynnistettiin vuonna 2004, jolloin perustettiin Työvoiman palvelukeskus. Se oli jatkoa kaksi vuotta aikaisemmin käynnistyneelle valtakunnalliselle yhteispalvelukokeilulle, jossa kaupungin yhteistyökumppaneina olivat olleet Kela ja työvoimatoimisto. Työvoiman palvelukeskuksessa ovat mukana Jyväskylän työvoimatoimisto, Kela, Jyväskylän kaupunki ja Jyväskylän maalaiskunta, Muurame ja Petäjävesi. Nimensä mukaisesti palvelukeskus tarjoaa viranomaisen yhteispalvelua ja muiden alan toimijoiden tarjoamia asiantuntijajapalveluverkostoja.⁹⁹

Hyvin vauhtiin päässyttä verkostokaupunkihanketta syvennettiin vuosille 2004-2006 tarkoitetussa Jyväskylän kaupunkiseudun aluekeskusohjelmassa. Palvelutuotannossa tämä tarkoitti entistä tiiviimpää palvelujen seudullista tuottamista. Vuonna 2004 verkostokaupunkihankkeessa oli mukana jo nelisenkymmentä erilaista seudullista hanketta ja tavoitteena oli entistä mittavampien toimintojen yhdistäminen. Keskeiset hankkeet ovat vanhuspalveluiden kehittämishanke, sosiaali- ja mielenterveyspalveluiden verkostokaupunki, lasten päivähoidopalvelut ja verkostokaupunki, seudulliset perusterveydenhuollon palvelut, seudullinen perusopetus ja toisen asteen koulutus.¹⁰⁰ Tavoitteeksi asetettiin, että vuoden 2008 alkuun mennessä kaksi kolmannelta kunnallisista peruspalveluista järjestettäisiin yli kuntarajojen.¹⁰¹

Verkostokaupunkihankkeen vaikuttavuutta ja tuloksia arvioitiin PARAS-hankkeen selvitystyön yhteydessä. Varovaisena päätelmänä oli, että seudullisten intressien kokoaminen itenäisten kuntien päätöksenteon kautta on muodostunut haasteelliseksi. Jyväskylän kaupungin edustamassa näkemyksessä verkostokaupunki on välivaihe, josta seuraava askel on kuntien yhdistyminen. Hankkeesta saatuja kokemuksia pidettiin kuitenkin arvokkaina, kun kunnat joutuvat tekemään ratkaisujaan kunta- ja palvelurakennetta koskevilla kysymyksissä.¹⁰²

Jyväskylän pelastuslaitos muutettiin vuoden 2004 alusta Keski-Suomen pelastuslaitokseksi. Muutos oli osa valtakunnallista hanketta, jossa kuntakohtaiset laitokset korvasivat 22 alueellista laitosta. Vuonna 1962 valmistunut pelastuslaitos sijaitsee Vesangantien ja Palokunnankadun kulmassa.

Jyväskylän seudun kunta- ja palvelu rakenteen muutosselvitys vuonna 2007

Keväällä 2005 valtioneuvosto käynnisti hankkeen kuntajaon ja kuntien palvelurakenteen uudistamiseksi. Seuraavan vuoden syksyllä hallitus antoi eduskunnalle esityksensä kunta- ja palvelurakennemuutoksesta ja kuntajakolain muuttamisesta. Laki astui voimaan vuoden 2007 alussa. Kysymyksessä on puitelaki, ja sen voimassaoloaika kestää vuoden 2012 loppuun saakka. Laki velvoitti kunnat laatimaan kevään 2007 aikana selvityksen kunnallisesta yhteistyöstä ja toimeenpanosuunnitelmista palveluiden järjestämiseksi. Jyväskylässä, Jyväskylän maalaiskunta, Korpilahti, Laukaa, Muurame, Petäjävesi ja Toivakka kuuluivat niihin 16 kaupunkiseutuun, joiden velvollisuutena oli esittää suunnitelma seudullisen yhteistyön järjestämisestä. Uurainen liittyi vapaaehtoisena mukaan selvitystä tekevien kuntien joukkoon.

Jyväskylän seutua koskeva selvitys valmistui kesällä 2007. PARAS-hankkeen esiselvi-

tyksen tekemiseen oli Jyväskylän seudulla ollut hyvät edellytykset. Jyväskylän seudulla kuntien välisellä yhteistyöllä oli jo ennen verkostokaupunkihankkeita pitkät perinteet ennen kaikkea Jykes:in muodossa.¹⁰³ Jyväskylän kaupungin näkemyksen mukaan palvelurakennemuutoksen eteenpäinviemisessä ei verkostokaupunkimallilla saavutettu enää merkittäviä tuloksia. Ensimmäinen askel kohti kuntajakouudistusta otettiin vuonna 2006, jolloin päätös Korpilahden kunnan liittymisestä Jyväskylän kaupunkiin saatiin aikaiseksi. Vaikka Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan kuntaliitoskeskustelut olivat vuosikymmenien ajan kariutuneet, kesällä 2007 kunnat ottivat tärkeän askeleen ja pyysivät sisäasiainministeriötä asettamaan selvitysmiehen valmistelemaan erityisselvitystä kuntajakokysymyksestä. Erityisselvitys koskee kuntien strategista yhdistymistä. Kuntien yhteinen tavoite on perustaa kilpailukyinen ja asukkaiden hyvinvointia edistävä uusi kunta.

Kumppanuustalon muutto Lutakosta kaupungin kunnostamiin tiloihin syksyllä 2000.

Kolmas sektori kaupungin hyvinvointia rakentamassa

Pohjoismaisessa sosiaalipoliittisessa kielenkäytössä, myös Suomessa, hyvinvointivaltio on vaihtunut hyvinvointiyhteiskuntaan.¹⁰⁴ Arkikielessä toisiinsa sekoittuvat käsitteet jäsentävät kuitenkin eri tavoin valtion, kunnan ja kansalaisen välisiä suhteita ja ennen kaikkea vastuita. Hyvinvointivaltio ja hyvinvointiyhteiskunta eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan ne täydentävät toisiaan. 2000-luvun alun Jyväskylässä palvelutuotantoajattelu perustuu hyvinvointivaltiolle leimallisille toimintatavoille, mutta joiden rinnalle on kehitetty toimintamalleja, joissa on kaupunki tilaaja ja palvelun tuottaa esimerkiksi kulttuuri- tai sosiaali- ja terveysalaa edustava säätiö.¹⁰⁵ Jyväskylässä kolmannen sektorin¹⁰⁶ roolia osana kaupunkistrategiaa pohdittiin jo 1990-luvun puolivälissä, jolloin julkistettiin Uuden Aallon ohjelmaa. Asiakirjassa järjestö- ja myös seudullinen yhteistyö nostettiin keskeisiksi paikallista hyvinvointia edistäviksi ja tuke-

viksi toimijoiksi. Hyvinvointiyhteiskunnan ja kolmannen sektorin yhteys on vastuussa ja sen uudelleenjäsentämisessä.¹⁰⁷

Suomalaisen hyvinvointivaltion rakentamisen aikana julkisen sektorin vajavaista palveluverkostoa paikanneet erilaiset sosiaali- ja terveysjärjestöt muuttivat. Osasta järjestöistä tuli puolijulkisia ja valtion ohjauksessa olevia sitä mukaa, mitä niiden toiminta perustui valtionapuihin. Järjestöt miellettiin ja ne mielsivät myös itsensä valtion toimien jatkajaksi. Onkin sanottu, että valtiokeskeisessä hyvinvointivaltiossa oli vain vähän tilaa valtiosta irrallaan olevalle vapaaehtoiselle kansalaistoiminnalle. 1990-luvun alussa järjestötoiminnan yhteiskunnallinen näkyvyys kasvoi laman syventymisen myötä. Suuret joukkojärjestöt, kuten Pelastusarmeija, Katulähetys ja työttömien yhdistykset, paikkasivat yhteiskunnan tukiverkostoa kohdilta, joihin julkiset varat eivät näyttäneet riittävän. Muutos oli myös ideologinen. Taloudellisesta lamasta vauhtia saanut uusliberalistinen markkinalähtöinen talousajattelu on vahvistanut kansalaisten

omaan vastuuseen vahvasti nojaavaa uuden julkisen johtamisen ideologiaa. 2000-luvun alussa hyvinvointiyhteiskunta-käsitteellä on viitattu kuntien haluun irrottautua valtiosuhteesta, joka jäsentää kunnat valtion jatkoksi. 2000-luvun sosiaalipoliittisessa keskustelussa tavoitteeksi on nostettu vahva paikallinen järjestösektori, jolla oli keskeinen rooli yhteiskunnan sosiaalipoliittisissa linjauksissa ja vastuunjaossa.¹⁰⁸

Historiallisena ilmiönä kehityssuunta oli jatkoa 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun suomalaiselle vapaalle kansalaistoiminnalle, jota ei käytännössä ole ollut mahdollista erottaa kansallisvaltion rakentamisprosessista. Suomalainen kansalaisyhteiskunta on eurooppalaisista mallimaista poiketen aina ollut huomattavan likellä valtiota, ja siksi myös valtiolle solidaarinen. Tähän sisältyy suomalaiselle kansalaisyhteiskunnalle ominainen piirre. Kansalaistoiminta on vahvasti normatiivisen kansalaisuuden rakentamista. 1900-luvun alussa yhdistyksillä oli tärkeä tehtävä opettaa ”yhteiselle rahvaalle” demokraattiseen eli täysivaltaiseen kansalaisuuteen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet. Omaan vastuuta korostava hyvinvointiyhteiskuntakeskustelu muistuttaa kansalaisia jälleen normatiivisesta kansalaisuudesta ja yksilön vastuista.¹⁰⁹

Jyväskylän kaupungin vuonna 2002 julkaisemassa hyvinvointikertomuksessa määriteltiin hyvinvoinnin paikallinen vastuu eri toimijoiden kesken. Hyvinvointikertomuksessa viitattiin kaupunkilaisten osallistumisen ja yhteistoiminnan tukemisen tärkeyteen.¹¹⁰ Kansalaisyhteiskunnan vahvistaminen oli viety edelleen eteenpäin vuonna 2005 laaditussa ja seuraavana vuonna julkaistussa järjestyksessä toisessa hyvinvointikertomuksessa. Asiakirjassa kaupunki nosti järjestö- ja kansalaistoiminnan näkyväksi voimavaraksi kaupunkilaisten hyvinvoinnin turvaamisessa. Järjestöt eli kaupunkilaiset haluttiin vuorovaikutukseen julkisten toimijoiden kanssa myös kaupunkilaisten hyvinvoinnin turvaamisessa ja sosiaalisen pääoman lisäämisessä. Hyvinvointikertomuksessa todetaan, että yhteistyö yhdistysten kanssa perustuu verkostomaiseen toimintamalliin ja monitoimijuuteen. Asiakirja korosti kaupungin roolia toimintatapojen kehittämisessä, jonka avulla kolmannen sektorin merkitys hyvinvoinnin edistäjänä kasvaa ja edellytykset hyvinvointipoliittisiin haasteisiin vastaamiseen lisääntyvät. Kolmannen sektorin

toiminta ja erityisosaaminen tuli tehdä näkyvämmäksi ja siten luoda mahdollisuuksia yhteistoiminnan kehittymiselle. Samalla tuetaan asukkaiden osallistumista ja omatoimisuutta.¹¹¹

Jyväskylässä on ollut 1800-luvun puolivälistä lähtien vahva järjestölaitos. Syykin on ilmeinen. Vuonna 1858 toimintansa aloittanut Jyväskylän Ylä-alkeiskoulu ja kaupunkiin sijoitettu ensimmäinen kansakouluopettajia valmistava seminaari toivat vankan joukon vapaasta kansalaistoiminnasta innostunutta ja yhdistystoiminnan ammattiinsa olennaisena osana mieltävää väkeä. 1900-luvun alun Jyväskylää on luonnehdittu peräti yhdistyksien luvatuksi kaupungiksi. Sellainen se on myös 2000-luvun alussa. Patentti- ja rekisterihallituksen yhdistysrekisteriin merkittyjen rekisteröityjen yhdistyksien kirjo ja runsas lukumäärä osoittaa, että formaaliset yhdistykset ovat jyväskyläläisille edelleen tärkeitä kollektiivisen toiminnan foorumeita. Kesällä 2007 yhdistysrekisterissä oli noin 2500 yhdistystä, joiden kotipaikka oli Jyväskylä. Toimivia yhdistyksiä näistä on vain osa. Valtaosalla yhdistyksistä ei ole vuorovaikutussuhdetta kaupunkiin, mutta niitä pidetään tärkeinä siksi, että vahvalla järjestölaitoksella ajatellaan olevan arvo sinänsä sosiaalisen pääoman kasvattamisen vuoksi.¹¹²

Järjestäytymisen luonne on 1900-luvun aikana jonkin verran muuttunut, mutta suuria eroja 1900-luvun suurimpien joukkojärjestöjen ja vastaavasti 2000-luvun kannattajakuntansa puolesta suurimpien järjestöjen kesken ei ole. Siinä missä 1900-luvun alun järjestötoiminnan perusideologia oli nimenomaan ryhmässä, kollektiivisessa toiminnassa, 2000-luvun alussa yhdistyksiin liittymisessä ovat taustalla henkilökohtaiset motiivit. 1990-luvun lopussa jyväskyläläiset kiinnostuivat kulttuuri- ja taidealoista. Vastaavalla tavalla kasvoi liikunnan, urheilun ja muita vastaavia harrastusmuotoja edustavien yhdistysten määrä. Poliittisessa järjestäytymiskentässä ei sen sijaan ole tapahtunut muutosta 1900-luvun lopun ja 2000-luvun aikana. Toimialaluokituksessa ammatilliset ja taloudelliset yhdistykset muodostavat perinteiseen tapaan suurimman yhdistysryhmittymän.¹¹³

2000-luvun alussa Jyväskylän kaupunki on verkostoitunut niin sosiaali- ja terveysalan toimijoiden kuin myös kulttuurialan yksityisten toimijoiden kanssa. Tätä verkostoitumista on

Keski-Suomen museon kuva-arkista.

Lähellä oleva luonto ja vapaa-ajan virkistyspaikat ovat jyväskyläläisten perusarvoja. Kuva 1960-luvulta, jolloin Laajavuoreen valmistui ensimmäinen laskettelurinne hiihtohisseineen.

myös tutkittu varsin paljon.¹¹⁴ Edellä mainitun vuonna 2002 toimintansa aloittaneen Jyväskylän Seudun Päihdepalvelusäätiön perustajajäseniä ovat Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän maalaiskunta, Laukaan kunta ja Muuramen kunta sekä Keski-Suomen sairaanhoitopiiri että asumis- ja päivätoimintapalveluja tuottavat taustayhteisöt: Jyväskylän Katulähetys, Jyväskylän A-Kilta, Kuiville Pyrkivien Tuki-yhdistys, Väentupa ja Vaajakosken Suvanto. Päihdepalvelusäätiön perustajina on myös valtakunnallisia yhteisöjä eli A-klinikkasäätiö, Sininauhaliitto, Suomen kirkon sisälähetysseura (nykyisin Kirkkopalvelut), Vapaan alkoholihuollon kannatusyhdistys ja YAD eli Youth Against Drugs.¹¹⁵

Jyväskylässä yleisen hyvinvoinnin edistämiseksi tarkoitettujen hankkeiden takana on edellä kuvatun Päihdepalvelusäätiön tavoin laaja verkosto erilaisia toimijoita. Suurten hankkeiden toteuttaminen, ennen kaikkea toiminnan rahoituksen järjestäminen, edellyttää käytännössä laajaa voimavarojen kokoamista. Kaupungin ja sosiaali- ja terveysalan säätiöiden lisäksi yhteistyöhankkeissa ovat mukana muun muassa työvoimatoimisto, Kela, yliopisto ja ammattikorkeakoulu. 2000-luvun alussa Jyväskylän kaupungilla ja sen yhteistyökumppaneilla oli useita kymmeniä yleisen hyvinvoinnin edistämiseksi tarkoitettuja hankkeita. Näistä keskeiset ovat edellä mainitun Päihde-

palvelusäätiön rinnalla toinen tärkeä säätiöpohjalta toimiva kaupungin yhteistyöorganisaation on Tekevä-säätiö. Säätiön toimialaa on työtoiminnan järjestäminen asukasryhmille, joille on vaikea päästä käsiksi vapaiden työmarkkinoiden tarjoamiin työpaikkoihin. Keski-Suomen vammaispalvelusäätiö on perustettu vuonna 2003. Säätiön tehtävänä edistää vammaisten ja vajaakuntoisten elinolosuhteita tasavertaisina jäseninä ja kehittää palvelujärjestelmiä vastaamaan kohderyhmänsä tarpeita vastaaviksi. GeroCenter on puolestaan vuonna 2005 perustettu ikääntyvän väestön toimintakyvyn ja hyvinvoinnin edistämiseen keskittyvä organisaatio.¹¹⁶

Jyväskylän kaupungin ja niin kutsutun kolmannen sektorin välisten verkostojen rakentaminen on mahdollisuus ja myös todellinen elementti keinovalikoimissa, joilla kaupunki on hakenut ratkaisuja sosiaalisesti eheälle kaupunkikehitykselle. Kaupungin ja kolmannen sektorin roolijaon ja yhteistyömahdollisuuksien kehittämisestä järjestettiin joulukuussa 2006 yleisölle avoin keskustelutilaisuus, josta saatu palaute liitettiin seuraavan vuoden alussa laadittuun asiakirjaluonnokseen ”Jyväskylän kaupungin yhteistyö kolmannen sektorin toimijoiden kanssa – lähtökohtia ja linjauksia”. Keskeinen ajatusmalli asiakirjassa oli järjestöjen itsenäisen aseman vahvistaminen ja ennen kaikkea niiden itsenäisen

Jyväskylän kaupunki laatii 2000-luvun alussa ensimmäistä viherpoliittista ohjelmaansa. Kirkkopuisto on yksi kaupungin kuudesta edustuspuistosta. Muita ovat Lounaispuisto, Cygnaeuspuisto, Mattilanniemi, rautatieaseman puisto ja Lutakko. Kirkkopuisto peruskorjattiin 2000-luvun alussa. Puistoon on sijoitettu muun muassa kuvassa näkyvä Oskar Raja-ahon veistos Neito. Punaisesta graniitista tehty veistos valmistui vuonna 1944.

aseman tunnustaminen. Järjestöjen itsenäisen aseman kunnioittaminen kuvaa kaupungin ja sen yhteistyökumppaneiden tasavertaisuuden tavoitetta sopimustilanteessa. Tasavertaisuus merkitsee sitä, että järjestöillä on sosiaalisesti eheässä hyvinvointiyhteiskunnassa itsenäinen ja oma erityispaikka. Kolmannella sektorilla on merkittävä asema muun muassa erityisryhmien hyvinvoinnin takaajana ja vaihtoehtoisten tukimuotojen kehittäjänä. Järjestöt tuovat esiin yhteiskunnallisia ongelmia ja esittävät vaatimuksia julkiselle sektorille. Järjestöjen lisäksi kaupunkiseurakunnalla on merkittävä rooli hyvinvointiyhteiskunnan rakentamisessa. Jyväskylän kaupunkiseurakunnan toiminnassa painottuvat lapsi- ja nuorisotyö. Seurakunnan ylläpitämä Lähimmäisen Kammari tarjoaa henkistä, hengellistä, sosiaalista ja aineellista tukea heikossa elämäntilanteessa oleville ihmisille. Kaupungilla on viime kädessä vastuu asukkaiden hyvinvoinnista.¹¹⁷

Hyvinvointiajattelun syventäminen 1970- ja 1980-luvulla

Hyvinvointivaltion laajentuminen ja syventyminen 1970-luvun lopulla ja 1980-luvulla

tarkoitti sitä, että sosiaali-, terveys- ja sivistyspalveluiden lisäksi julkishallinnon tehtäviin liitettiin kokonaan uusia tehtäväalueita, joista muodostettiin oma kunnallishallinnon sektori. Kysymyksessä olivat hyvinvointivaltioideologiaa vahvistavat toimet, joilla ajateltiin olevan yhteiskuntapolitiikkaa ja yhdyskuntasuunnittelua eteenpäin vieviä myönteisiä vaikutuksia.¹¹⁸ Tällaisia olivat muun muassa Jyväskylässä vuonna 1977 perustettu kulttuurilautakunta, kahta vuotta myöhemmin perustettu kuluttajalautakunta ja vuonna 1981 toimintansa aloittaneet museo- ja ympäristölautakunnat.

Ympäristönsuojelu modernina hyvinvointiajatteluna

Terveellisestä ympäristöstä huolehtiminen on keskeinen osa Jyväskylän kaupungin 2000-luvun hyvinvointiajattelua. Ympäristö ja luonto ovat keskeisiä tasokkaan elämisen edellytyksiä.¹¹⁹ Ympäristö ja kaupunkilaisia lähellä oleva luonto ovat arvokkaita vetovoi-matekijöitä, joista kaupunki tunnetaan ja joita kaupunkiin muuttavat toivovat tavoittavansa. Luonnonläheisyys, hyvät kuntoilumaastot ja

Mustankorkean jätteenkäsittelykeskus sai alkunsa kun kaupungin kaatopaikka perustettiin alueelle vuonna 1963.

marja- ja sienestysmetsät on tärkeä osa asuin-alueiden viihtyvyyttä. Ympäristölautakunnan perustamista esitettiin ensimmäisen kerran 1970-luvun alussa. Asialla oli keskustan valtuustoryhmä, joka vaati, että kaupunginhallituksen tulisi ryhtyä kiireellisesti toimiin ympäristölautakunnan saamiseksi Jyväskylään. Uuden lautakunnan perustamiseen ei kuitenkaan varattu määrärahoja.¹²⁰

1970-luvulla lakisääteisiä ympäristöasioita hoitivat eri lautakunnat. Keskeinen ympäristöasioita valvova lautakunta oli vesilautakunta, mutta samoja tehtäviä hoitivat myös terveys- ja rakennuslautakunta. Kulttuurilautakunnan vastuulla oli puolestaan rakennettua ympäristöä ja kaupunkimiljöötä koskevat suojelukysymykset. Jyväskylän kaupungin järjestyssääntöihin sisältyi lisäksi erinäisiä ympäristönsuojelumääräyksiä, joiden valvonta kuului puolestaan poliisille. Kaupunkisuunnittelutoimikunta ja siinä erityisesti maankäytönsuunnittelujaosto suunnitteli ja koordinoi ympäristöasioiden valmistelua. Maankäytönsuunnittelujaostolla oli apunaan ympäristönsuojelutyöryhmä. Ympäristönsuojelu oli Jyväskylässä näin 1970-luvulla vahvasti osa kaavoittamista. Toimialan hallinnollista keskittämistä ja kehittämistä haittasi se, että Suomessa ympäristönsuojelun lainsäädäntö oli 1970-luvulla hajanainen ja selkiintymätön.¹²¹

Ympäristölautakunta perustettiin Jyväskylään vuonna 1981. Laki kuntien ympäristöhallinnon järjestämisestä tuli voimaan viittä vuotta myöhemmin eli vuonna 1986. Jo ennen varsinaisen lautakunnan perustamista oli Jyväskylässä pyritty keskittämään hajanaisen toimialan tehtäviä niin, että vuonna 1976 oli perustettu ympäristönsuojelutoimikunta ja siihen ympäristönsuojelunsihteerin toimi. Tähän toimeen valittiin Niilo Frilander, jonka ura kaupungin ympäristötoimessa jatkui tästä aina vuoteen 2006 saakka. Käytännössä Frilander oli osallistunut kaupungin ympäristöasioiden hoitoon jo vuodesta 1971 lähtien, jolloin hän oli aloittanut tehtävät edellä mainitun maankäytönsuunnittelujaoston ympäristönsuojelutyöryhmässä. Jyväskylä seurasi ympäristösihteerin viran perustamisella muita edelläkävijä kaupunkeja, sillä vastaavia virkoja oli ainoastaan Helsingissä, Vantaalla ja Kuopiossa. Vaikka ympäristönsuojelutoimikunnalla ei ollut itsenäistä päätösvaltaa, sen painoarvo oli asiantuntijuudessa. Toimikuntaan kuului muun muassa Keski-Suomen läänin ympäristönsuojelun tarkastaja Risto Palokangas, joka toimi samanaikaisesti myös vesilautakunnan puheenjohtajana. Jyväskyläläisviranomaisilla oli 1970-luvun lopulla käytävissään ajantasaista tietoa siitä, millaisia asiakohtia liittyi kunnallisen ympäristönsuojelun ja toimialan hallinnollisten kysymysten val-

Ympäristökysymysten vastuut olivat 1970-luvulla jakautuneet eri lautakunnille. Kaupunkimiljöötä koskevat suojelukysymykset ja vanhan rakennuskannan inventointi kuuluivat kulttuurilautakunnalle. Jyväskylässä tehtiin alustava kaupunkimiljöön kartoitus 1970-luvun puolivälissä. Kuvassa muutoksen kourissa oleva kortteli Kirkkopuiston vieressä. Keskellä näkyvä puutalo on vuonna 1863 rakennettu apteekki, joka purettiin piharakennuksineen sata vuotta myöhemmin.

misteluun, sillä tarkastaja Palokangas oli jäsenenä asiaa selvittäneessä sisäasiainministeriön asettamassa toimikunnassa.¹²²

Jyväskylän kaupungin kaatopaikka määrättiin vuonna 1962 siirrettäväksi pois Jyväsjärven rannasta Kolmisoppisen järven pohjoispuolella sijaitsevaan Soijenmäen itäisivustan notkelmaan. Tämä Mustankorkeana tunnettu kaatopaikka oli kaupungin omistuksessa 1990-luvun lopulle saakka. Vuonna 1998 perustettu Mustankorkea Oy on Vapo Oy:n tytäryhtiö ja kuuluu Vapo Oy Biotechin organisaatioon. Yhtiön muut omistajat ovat Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän maalaiskunta, Laukaa ja Muurame. Yhtiön perustamisen jälkeen Mustankorkea otti hoitaakseen myös Jyväskylän maalaiskunnan ja Laukaan kaatopaikat. Mustankorkea Oy on maakunnallinen toimija. Osakaskuntien lisäksi yhtiöllä on asiakkaana 13 muuta keskisuomalaisista kuntaa. 2000-luvun alussa on käyty keskustelua uudesta jätteen loppusijoituspaikasta. Vaihtoehtoisiksi paikoiksi on esitetty Laukaan Mörkökorpea, Petäjäveden Vahtivuorta tai Jyväskylän maalaiskunnassa sijaitsevaa Seivässuota.

Vuonna 1981 perustetun Jyväskylän kaupungin ympäristölautakunnan ensimmäinen tehtävä oli järjestää kunnallinen jätehuolto, josta oli annettu laki vuonna 1978. Jätehuollon

suunnittelu perustui ajatukseen, että kiinteistöjen tuottaman jätteen kuljetusketju kattaisi jätteiden matkan kotiportilta kaatopaikalle. Syksyllä 1981 kaupunginhallitus päätti siitä, mitä aluetta laki taajama-alueella Jyväskylässä tarkoitti. Toinen tärkeä järjestely liittyi sopimukseen, joita kaupunki teki jätteen kuljetuksia hoitavien yritysten kanssa. Seuraava vaihe kunnallisessa jätehuoltojärjestelyissä liittyi seudullisen jätteiden loppusijoituspaikan päättämisestä. 1980-luvun alussa ympäristölautakunnan isoin urakka oli kaupungin ympäristönsuojelun yleissuunnitelman laatiminen. Suunnitelma valmistui vuoden 1984 lopussa. Siinä määriteltiin, mitä ympäristönsuojelu Jyväskylässä oli, kenellä oli siitä vastuu ja millaisia erityistavoitteita toimialan eri osa-alueisiin tulisi liittää. Keskeistä oli myös järjestää ympäristöasioita koskeva seuranta. Jyväskylässä ympäristöasioiden hallintoa tehostettiin 1980-luvun lopussa, jolloin ympäristölautakunnan tehtävät siirrettiin uudelle ympäristövirastolle. Yhdistämällä ympäristöasioiden hoidon ja kunnallisen terveystarkastuksen Jyväskylän kaupunki otti edelläkävijän roolin, jota muut kaupungit seurasivat myöhemmin perässä.¹²³

1990-luku oli Jyväskylän kaupungin ympäristötoimissa monella tapaa merkittävä

Jyväskylän kaupungin luonnonmaisema on viimeisen jääkauden muokkaamaa. Näistä muodostelmista tunnetuimpia ovat Harju ja Laajavuori. Muinaiset luonnonmuodostelmat häviävät maisemasta muun muassa rakentamisen vuoksi. Kuvassa Roninmäen muinaista rantakivikkoa.

vuosikymmenen. Vuonna 1992 valmistui kaupungille uusi ympäristönsuojeluohjelma.¹²⁴ Ympäristövirasto omaksui itselleen vuosikymmenen alussa kuluttajaneuvojaroolin, mikä oli niin ikään uutta suomalaisessa kunnallisessa ympäristöhallinnossa. Jo kesällä 1989 avattiin kierrätyskeskus Vaihtori, jossa tavarat paikan nimen mukaisesti vaihtoivat omistajaa ilman rahaa. 1990-luvun aikana Jyväskylän kaupungin ympäristöasioiden hoito ja siinä tarvittava asiantuntemus kasvoi entisestään. Ympäristötoimi oli mukana monessa Jyväskylän yliopiston bio- ja ympäristötieteiden laitoksen hankkeissa, joiden rahoitukseen myös kaupunki osallistui. Hankkeiden rahoitus tuli EU:lta. Yhteistyö yliopiston kanssa merkitsi sitä, että kaupungin ympäristövirasto saattoi hyödyntää ajantasaista tietoa ja myös innovaatioita kehittäessään omaa toimintaansa.¹²⁵

Vuoden 2005 hallintouudistuksessa ympäristötoimi ja kaavoitus liitettiin yhteen, mitä ne olivat olleet aikaisemmin 1970-luvulla. Vuoden 2000 maankäyttö- ja rakennuslaki on velvoittanut kunnat teettämään merkittävien kaavapäätösten taustaksi ympäristövaikutusten selvitykset. Jyväskylässä lain tarkoittamia hankkeita on ollut vain vähän, mutta selvitykset ovat muotoutuneet normaaliksi käytännöksi. Jyväskylässä Keljonlahden voimalahanke

edellytti seikkaperäistä ympäristövaikutusten arviointia. Jyväskylän kaupungilla ja Jyväskylän maalaiskunnalla on ollut yhteinen jätevedenpuhdistusjärjestelmä vuodesta 1984 lähtien.¹²⁶

Jyväskyläläisten ympäristötietoisuuden herättäjät

Pitkäaikainen kaupungin ympäristöviraston johtaja Niilo Frilander piti kaupunkilaisten ympäristötietoisuuden lisäämistä tärkeänä osana työtään. Jyväskylässä järjestettiin vuodesta 1977 lähtien koululaisten keväinen roskien keruutempaus, joka jouduttiin lopettamaan vuonna 2006 lintuinfluenssapidemiavaaran vuoksi. 1980-luvun alussa organisoitu Päijänne-liike kohdisti huomion Pohjois-Päijänteen tilaan ja sai aikaiseksi sen, että Äänekosken sellutehtaiden omistaja Metsä-Botnia ei saanut havittelemiaan päästölupia. Sen sijaan tehdas joutui investoimaan jätevesiensä puhdistukseen enemmän kuin sen alkuperäisissä suunnitelmissa ollut oli.¹²⁷

Jyväskylän kaupungin harjoittamassa ympäristöpolitiikassa Jyväsjärvellä on erityisasemansa. Jyväskylä on vahvasti sisäjärveensä

Tourujoen laakso on luonnonsuojelulla rauhoitettu suojelukohde. Vastaavia kohteita ovat muun muassa Riihilampi, Laajavuoren räme ja korpi, Haukkalantien lehto, Sarvivuoren purolaakso ja Sallaajärven aarnialue. Kuvassa Tourujokea pikkusillalta pohjoiseen.

Jyväskylän kaupunginhallituksen Tourujoen rantatörmälle määräämä kieltotaulu luonnon vahingoittamisesta. Tourujoen saastuminen 1950- ja 1960-luvulla oli seurausta etupäässä Kankaan paperitehtaan jokeen puhdistamattomina laskemista jätevesistä.

kytkeytyvä kaupunki. Järven tilan heikkeneminen ja kaupunkilaisten huoli sisäjärvestään on paikallisen ympäristötietoisuuden heräämisen historiaa. Vaatimukset järven kunnon palauttamisesta lähtivät liikkeelle siitä, että Jyväsjärveä ei voitu enää 1960-luvulla käyttää virkistykseen eikä myöskään kalastukseen. Jyväsjärven saastuminen herätti kaupunkilaiset huomaamaan ympäristökysymysten arvon.

Jyväsjärven ja etenkin järven rantojen palauttamista sellaiseen kuntoon, että kaupungin sisäjärvestä muodostuisi uudelleen kaupunkilaisten vapaa-ajan keidas, esittivät eräät kaupunginvaltuuston jäsenet. Yksi heistä oli kokoomuksen kaupunginvaltuutettu varatuomari Eero Raevaara, joka teki vuonna 1962 ehdotuksen määrärahan varaamisesta Päijänteen ja erityisesti Jyväsjärven puhdistamiseksi. Ehdotus ei johtanut toimiin eikä myöskään Raevaaran seuraavana vuonna toistama ehdotus. 1970-luvun alussa keskustan edustaja yliopiston lehtori Onerva Mäki puuttui uudelleen Jyväsjärven tilaa koskeviin kysymyksiin. Hän painotti Jyväsjärven rannan kunnostamista juuri kaupunkilaisten virkistyskäyttöä varten. Keskustan aloite ei saanut kannatusta. Hankkeen siirtämistä eteenpäin perusteltiin sillä, että rannasta oli varattu merkittäviä alueita yliopistolle, jonka laajentumistarpeet eivät olleet vielä selvinneet. Osasyynä kaupungin hidasliikkeisyyteen jätevesien puhdistami-

Kaupungin kaatopaikka sijaitsi vuoteen 1962 saakka Jyväsjärven rannassa, kuvassa vaaleana alueena erottuvassa Mattilanniemessä ja osin Lutakossa. Kuvassa Jyväsjärveä Korkeakoskenlahden suunnasta nähtynä vuonna 1961. Vasemmalla Mattilanpellon pientaloaluetta, keskellä ylhäällä keskikaupunkia ja etualalla keskellä näkyy Lahden talon ja oikeassa alakulmassa Ristonmaan tilan peltoja.

sen järjestämiseksi olikin juuri kaupungin ja maalaiskunnan yhteisessä, mutta 1960-luvun lopulla vielä keskeneräisessä yleiskaavasunnittelussa.¹²⁸

Kaupunkilaisten huoli Jyväsjärven tilasta oli aiheellinen, sillä Jyväsjärvi oli kokoonsa nähden huomattavan raskaasti kuormitettu järvi. Vuoteen 1962 saakka kaupungin asujätteet kyyditettiin Jyväsjärven rantaan

Mattilanniemessä nykyisten yliopiston rakennusten paikalla sijainneelle avokaatopaikalle. Jyväsjärveä ei kuormittanut maatalous, vaan juuri puhdistamattomina järveen lasketut asujätevedet ja etenkin teollisuuden tuottama jäte. Jyväsjärven historia 1900-luvun alun virkistyskeitaasta vuosisadan puolivälin jälkeiseksi likaviemäriksi on vesi- ja viemärilaitoksen historiaa. Samalla sitä on kuvattu myös

Jyväskylä ja Jyväskylän maalaiskunta perustivat Nenäinniemen jätevesipuhdistamon vuonna 1967 tekemällään päätöksellä. Vuonna 1971 perustivat edellä mainitut kunnat ja silloinen Keski-Suomen keskussairaalan kuntainliitto Jyväskylän Seudun Jätevedenpuhdistamo Oy:n. Vuodesta 1997 lähtien yhtiön nimi on ollut Jyväskylän Seudun Puhdistamo Oy, ja sen osakaskuntia ovat edellä mainittujen lisäksi Laukaa ja Muurame.

eräänlaiseksi ympäristön sairaskertomukseksi pilaantumisesta toipumiseen.¹²⁹

Jyväsjärvi pilaantui vakavasti 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa ja pilaantuminen jatkui 1970-luvun puoliväliin saakka, jolloin järvi oli ”saatettu tilaltaan reheväksi, pahoin pilaantuneeksi ja hygienisesti huonoksi, sopimattomaksi kaikkiin vedenlaadusta riippuvaisiin käyttömuotoihin”.¹³⁰ Vuonna 1962 voimaan tullut vesilaki vauhditti Jyväskylän kaupunkia ryhtymään toimiin jätevesiensä puhdistamiseksi. Jyväsjärven pelasti vuonna 1973 perustettu Nenäinniemen jätevesipuhdistamo. Aluksi laitokseen kuului mekaanisen ja kemiallisen puhdistamisen osastot sekä lietteenkäsittelyosasto. Vuodesta 1977 lähtien Jyväsjärveen ei laskettu enää asumajätevesiä. Vuonna 1980 käyttöön otettu biologinen puhdistus tehosti jätteiden puhdistusta edelleen. Järven tila kohentui nopeasti, mistä oli merkkinä se, että Halssilan uimaranta avattiin uudelleen 1970-luvun lopulla.¹³¹

Jos Jyväsjärvi oli 1970-luvun alussa koonsa nähden yksi maailman kuormitetuimmista sisäjärvistä, niin 2000-luvun alussa se oli yksi tutkituimmista ja parhaiten tunnettu

järvi. Vuonna 2001 käynnistettiin Jyväskylän yliopiston Bio- ja ympäristötieteiden laitoksen ja Keski-Suomen ympäristötutkimuskeskuksen kolmivuotinen yhteishanke, jonka tavoitteena oli selvittää Jyväsjärven tila mahdollisimman tarkkaan. Kaupunki oli yksi hankkeen rahoittajista, pääosa varoista tuli EU:n aluekehitysrahastolta. Hankkeen tulokset on annettu sekä tutkijoiden ja myös tavallisten kaupunkilaisten käyttöön.¹³²

Jyväsjärven tilan kohentuminen oli kaupungin ympäristötoimen ja myös kaupunkilaisten oman toiminnan suuri saavutus. Kaupungin alueella sijaitsee luonnonsuojelullisin perustein rakentamiselta rahoitettuja ja valtakunnallisesti merkittäviä suojelukohteita. 1970-luvun ympäristönsuojelun suuri voitto oli Tourujoen laakson rauhoituspäätös. Rautpohjan- ja Eerolanlahti kuuluvat valtakunnalliseen lintuvesien suojeluohjelmaan ja Ylistönrinteen lehto kuului lehtojen suojeluohjelmaan. Kaupungilla on suojeluvelvoite myös muun muassa Sepälänkankaan kuolemankuopista, jotka ovat jääkauden jäänteitä ja jotka olivat tuhoutua kokonaan VR:n suunnitelmassa olleen terminaalina vuoksi.¹³³

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Pekka Helin / 1984.

Varastopäällikkö Taito Mörk teki elämänsä aikana merkittävän työn kokoamalla Jyväskylän kaupungin kunnallistekniikan historiaa ja tallentamalla kuviksi kaupunkikuvan muutokset. Mörk lahjoitti valokuvakokoelmansa Keski-Suomen museon kuva-arkistolle. Kōnkkōlāssä sijaitsevassa Jyväskylän kaupungin kunnallistekniikan museossa on laaja kokoelma muun muassa kunnallistekniikassa käytössä ollut kalustoa. Kuvassa Taito Mörk työpaikallaan kaupungin keskusvarastolla. Lattialla makoilevat seppä Vilho Lundin kaksi koira.

Lounaispuisto on Jyväskylän ”Kaivari”. Kuvassa pop-konsertti Jyväskylän Kesän aikana vuonna 1971.

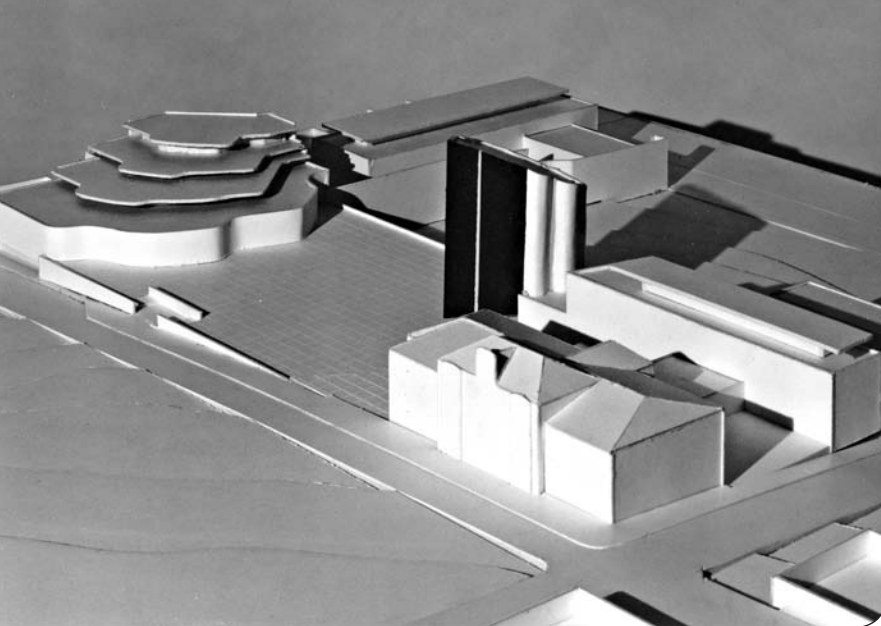
Kunnallisen kulttuuritoiminnan kulta-aika

Laki kuntien kulttuuritoiminnasta tuli voimaan vuoden 1981 alusta. Valtioneuvoston asettama kulttuuritoimintakomitea sai esityksensä kunnallisen kulttuuritoiminnan edellytysten parantamisesta valmiiksi vuonna 1974. Ennen lain vahvistamista komiteamietinnössä esitetyjä ehdotuksia kokeiltiin Keski-Suomessa, josta mukana olivat Jyväskylän maalaiskunta, Kinnula ja Saarijärvi. Kolmivuotinen kokeilu alkoi vuonna 1975. Kokeilu kosketti osin myös Jyväskylän kaupunkia, sillä kokeiluun osallistuneet maalaiskuntalaiset käyttivät 1970-luvun puolivälissä runsaasti kaupungin ylläpitämiä kulttuuripalveluja.¹³⁴

Jyväskylässä esityksiä kulttuurilautakunnan perustamisesta tehtiin useaan kertaan 1970-luvulla¹³⁵, kunnes viimein vuonna 1977 lautakunta saatiin aikaiseksi. Perustetun lautakunnan ensimmäisiä toimia oli laatia kaupungille kulttuurisuunnitelma, joka myös valmistui kahta vuotta myöhemmin. Siinä tukeuduttiin vuonna 1974 valmistuneeseen kulttuuritoimintakomitean mietintöön ja

Keski-Suomen kulttuuritoimintakokeilun tuloksiin, joissa hahmoteltiin suomalaiselle hyvinvointiyhteiskunnalle uudenlainen kulttuuripolitiikka. Muutos merkitsi sitä, että aikaisemmin lähinnä taidelaitoksien ja yksittäisten taiteilijoiden tukemiseen keskittynyt kulttuuripolitiikka muuttui kokonaisvaltaiseksi tasa-arvoideologiaan nojaavaksi kulttuurisuunnitteluksi. Asetetun tavoitteen mukaisesti kiinnostus kulttuurin harrastamiseen piti laajentaa kulttuurilaitoksien seinien ulkopuolelle kansalaisten omista kiinnostuksen kohteista liikkeelle lähteväksi toiminnaksi.¹³⁶ Kulttuurilautakunnan myötä kulttuuritoiminta muuttui yhdeksi monista yhteiskunnallisista palveluista.

Jyväskylän kaupungin kulttuurisuunnitelma oli seikkaperäinen selvitys kulttuurilaitoksista ja kulttuurin käyttäjistä sekä niistä tavoitteista, joita Jyväskylässä kunnalliselle kulttuuripolitiikalle asetettiin. Suunnitelman keskeinen osa on perusselvitys kaupungin kulttuurilaitoksista ja kulttuurialan toimijoista. Kulttuuripalvelujen käyttöä koskeva selvitys osoitti, että jyväskyläläiset olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä olemassa olevaan tarjontaan. Olennainen huo-

Vuonna 1995 valmistuneessa Uuden Aallon kulttuuristrategiassa nostettiin Alvar Aalto -museo Jyväskylän kaupungin profiloitumisen kärjeksi. Alvar Aallon pienoismalli Jyväskylän hallintokorttelin suunnitelmasta.

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Kuva: Eva ja Pertti Ingervo.

mio oli, että koulutustasolla oli selvä yhteys kulttuuripalvelujen käyttöön. Koulutettu kaupunkilaisväki oli vähemmän koulutettuja kiinnostuneempi monipuolisista kulttuuripalveluista. Kulttuurisuunnitelman keskeinen ajatus olikin, että kulttuuri oli vietävä lähemmäs tavallista kaupunkilaista, jotta esteitä kulttuurin harrastamiseksi voitaisiin madaltaa.¹³⁷

Jyväskylän kaupungin kulttuurisuunnitelmassa kulttuuritoiminnalle annettiin tärkeä yhteiskuntapoliittinen tehtävä. Kulttuuri määriteltiin osaksi yleistä hyvinvointiajattelua, jossa tarkoituksena on tukea ihmisten omia resursseja ja kykyjä ja jotka puolestaan loivat pohjan elämän hallinnalle. Kulttuuripoliittikan tehtäväksi tuli edistää mahdollisuuksia, joista ihmiset valitsivat itselleen sopivan elämänlaatua kohottavan harrastusmuodon. Jyväskylän kaupungin omaksuma kulttuuripoliittinen ajattelu oli näin lähtökohdiltaan kokonaisvaltaista ja kaupunkilaisten keskinäistä tasa-arvoisuutta vahvistavaa.¹³⁸

Jyväskyläläistä tasa-arvoa edistävä kulttuuripoliittikka sai valtakunnallista huomiota ennen muuta lähiödemokratiamallin mukaan järjestetyn kaksi ja puoli vuotta kestäneen Huhtasuo-kokeilun kautta. Huhtasuon kaupunginosassa toimiva palvelukeskus muuttui aluekulttuurikeskukseksi, josta löytyivät kirjasto, nukketeatteri, musiikkihuone ja myös valokuvauslaboratorio. Aluekulttuurikokeilussa taidekasvatus vietiin päättäväisesti ruohonjuuritasolle.¹³⁹ 1980-luku oli Jyväskylässä voimakasta kulttuuri-investointien aikaa, jolloin luotiin puitteet kaupungin pitkän aikavä-

lin kulttuuripalvelujen kehittämiseksi.¹⁴⁰ Sama vuosikymmen toi kulttuuripoliittiseen keskusteluun vahvan institutionaalisen näkökulman. 1980-luvun yleinen taloudellinen vauraus, mikä näkyi myös kaupungin talouden liikkumavarassa, tarkoitti sitä, että kaupunki saattoi kulttuurilautakunnan kautta jakaa vuosittain avustuksia sekä taiteilijoille että kulttuuria harrastaville yhteisöille. Vuosittain tukea annettiin myös muun muassa ystävyyskaupunkitoiminnan ylläpitämiseen. Kun 1970-luvulla kulttuurin tukeminen oli leimallisesti järjestöjen tukemista, 1980-luvulla kaupunki alkoi entistä enemmän kiinnittää huomiota omaehtoiseen, aktiiviseen luovaan toimintaan.¹⁴¹

Uusien kulttuuripalvelujen järjestäminen oli mahdollista hyvin toimivan valtionapujärjestelmän vuoksi. Jyväskylään rakennettiin 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa uusi pääkirjastorakennus ja teatteritalo. Kulttuurikaupungin mainetta vahvisti maan ensimmäinen kunnallinen graafikoiden työhuone, Grafiikan Paja, joka perustettiin vuonna 1978. Jyväskylään perustettiin vuonna 1981 kunnallinen musiikkikoulu ja neljä vuotta myöhemmin aloitti toimintansa kunnallinen lasten ja nuorten kuvataidekoulu. Vuonna 1986 kaupunkiin perustettiin maan ensimmäinen kunnallinen valokuvagalleria Fotokram. Gallerian avaaminen vahvisti entuudestaan jyväskyläläisen valokuvataiteen tunnuspiirteitä ja tunnettavuutta. Kunnallinen valokuvagalleria siirrettiin vuonna 1989 Galleria Harmoniaan Grafiikan Pajan yhteyteen. Samalla sen nimi muuttui Luovan valokuvauksen keskukseksi. Valokuvakeskus

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Seppo Turpeinen, 1972/1973.

Alvar Aallon arkkitehtuuria lintuperspektiivistä. Kuvassa etualalla vuonna 1961 valmistunut Keski-Suomen museon rakennus ja sen takana vuonna 1971 valmistunut yliopiston liikunnan rakennuskokonaisuus. Museon viereen kaivetun kuopan täytti vuonna 1973 Alvar Aalto -museo. Keski-Suomen museon edessä olevat käsityöläisalat siirrettiin museon lisärakennuksen tieltä kadun toiselle puolelle vuonna 1988. 2000-luvun alussa vireillä olevan suunnitelman mukaan ne siirretään Cygnäuksenkadun ja Hannikaisenkadun kulmatontille.

Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Jyväskylän Kulttuuripäivien vaikuttajahahmoja 1960-luvulla. Jyväskylän Kasvatusopillisen Korkeakoulun portaikossa etualalla Alvar Aalto ja Päivö Oksala. Heidän takanaan Pellervo Oksala ja Seppo Nummi. Taustalla Erkki Kantonen ja Olavi Kivimaa.

tunnetaan joka kolmas vuosi järjestettävästä kansainvälisestä valokuvataiteen triennaalitaan. Kesällä 2007 järjestetty Lumo 07 oli järjestyksessään seitsemäs juhlanäyttely.

Uuden Aallon kulttuuristrategia vuonna 1995

Kun Jyväskylän kaupunki toimi 1980-luvulla monessa kulttuurialan hankkeissa pioneerina ja vahvisti mainettaan innovatiivisena taiteen keskuksena, 1990-luvun puolivälissä näytti siltä, että mikään ei ollut enää kohdallaan. Tapahtuneen taustoja pohdittiin kaupungin tilaamassa selvityksessä, joka sai nimekseen Uuteen Aaltoon – ehdotus kaupungin kulttuuri-imagon parantamiseksi. Esityksen valmisteli asiantuntijaryhmä, johon oli valittu edustajia sekä Jyväskylän yliopistosta että kaupungin kulttuuritoimesta.¹⁴² Asiakirja nimi ”Uuteen Aaltoon” miellettiin niin osuvaksi kuvaamaan Jyväskylän kaupungin omaksumaa uutta kaupunkipolitiikkaa, että se lainattiin tunnuksiksi kaupungin hallintoa ja palvelujen järjestämistä koskevaan vuonna 1995 julkaistuun Uuteen Aaltoon kaupunkistrategiaan.

Uuden Aallon kulttuuristrategiassa lähdettiin liikkeelle siitä, että Jyväskylän maine oli lyhyessä ajassa romahtanut, mikä ei ollut yksinomaan seurausta kaupungin taloudellisesta tilanteesta, vaan jostakin muusta. Selvityksessä viitattiin Suomen Gallupin ja Taloustutkimuksen tekemiin kaupunkikuvatutkimuksiin, joiden mukaan Jyväskylä oli ollut 1980- ja 1990-lukujen taitteessa todellinen taiteen ja tieteen kaupunki – Suomen Ateena, mutta vajaata puolta vuosikymmentä myöhemmin kaupungista oli hyvää sanottavaa ainoastaan liikenteellisen sijaintinsa ja vapaa-ajan viettomahdollisuuksiensa vuoksi.¹⁴³

Uuteen Aaltoon -kulttuuripoliittisessa asiakirjassa uudistusideat perustuivat jo olemassa olevien kulttuurilaitosten toimintastrategioiden tarkistamiseen. Uutta oli esitys taiteiden korttelin perustamisesta kaupungin keskustakortteliin. Uuteen Aaltoon -asiakirja sai jatkoa vuoden 1996 keväällä, jolloin valmistui esitys Jyväskylän kaupungin kulttuurihallinnon uudistamiseksi. Kaupunginjohtaja Pekka

Kettusen tilaaman selvityksen tekijät olivat kulttuuripolitiikan asiantuntijoita, jotka olivat osallistuneet sekä kansallisten että Euroopan Neuvoston kulttuuripoliittisten hankkeiden arviointeihin. Valmistuneessa esityksessä pu-reuduttiin ongelmakohtiin, joiden katsottiin vaikuttaneen kaupungin kulttuuri-imagon rappeutumiseen ja tehtiin ehdotuksia keinoista, joilla kaupunki voitaisiin varsin nopeasti nostaa kulttuurihallinnon kansalliseksi kärkikaupungiksi.¹⁴⁴

Uutta kulttuuristrategiaa pohtinut työryhmä esitti konkreettisia toimia, joilla toisistaan hajallaan olevat kulttuurihankkeet saataisiin nivottua yhteen. Jyväskylästä puuttui kulttuurihankkeiden profilointi ja sitä mukaan korkeatasoinen toiminnan kärki, jolla olisi mahdollisuuksia vetää mukaan myös pieniä ja vähemmän tunnettuja hankkeita. Työryhmän mukaan hallitsevin ongelma Jyväskylän kaupungin kulttuurihallinnossa oli se, että se oli irrallaan muusta kaupunkipoliittisesta suunnittelusta. Huomio kiinnitettiin myös siihen, että toimialalta puuttui vahva johtamisen kulttuuri. Esityksessä korostettiin sitä, että kulttuurihallinto nivottaisiin osaksi Uuden Aallon kaupunkistrategiaa. Kulttuuritoimi piti valjastaa kaupungin markkinointiin ja tehdä siitä keskeinen valttikortti, jolla Jyväskylä nostettiin taloudellisesta lamasta.

Kulttuuristrategia nosti Alvar Aalto -mu-seon kaupungin kärkihankkeeksi. Perusteena oli laitoksen kansallisesti ja kansainvälisesti tunnustettu asema. Tämä myös toteutui ja Jyväskylästä tuli Uuden Aallon kaupunki. Uudistusohjelmassa painotettiin nimenomaisesti kulttuuritoimen palveluluonnetta ja puolestaan vierastettiin siihen sisältyvää hallintoa. Selvityksessä esitettiin ajatus, että kulttuuritoimen poliittinen ohjaus muutettaisiin asiantuntijoista koostuvaksi kulttuuriasioiden toimikunnaksi. Esitys peräänkuulutti myös kulttuuritoimintaan uudenlaista julkista johtajuutta ja kaupungin verkostoitumista erilaisten kulttuuripalveluja tuottavien tahojen kanssa tasokkaan kulttuuritarjonnan varmistamiseksi. Kulttuuri osaksi kaupunkistrategiaa esityksessä kulttuuri ja talous liitettiin vahvasti toisiinsa kietoutuneiksi ja toisistaan riippuvaisiksi yhteiskunnallisiksi kysymyksiksi.¹⁴⁵

Jyväskylän kaupunginkirjaston aineistonhakupiste.

Jyväskylän kaupungin kulttuurilaitokset

Jyväskylän kaupunginkirjasto – Keski-Suomen maakuntakirjasto

Kirjasto on kaupunkilaisten eniten käyttämä kulttuuripalvelu. Vuonna 2007 Jyväskylän kaupunki ylläpiti pääkirjastoa, kahdeksaa lähikirjastoa ja kirjastoautoa.

Kaupungin kirjastotoimen tausta: 1860-luvulta 1900-luvun alkuun kaupungissa toimi vaihtelevalla menestyksellä useita pieniä yksityisiä kirjastoja. Kirjastoja ylläpitivät muun muassa nuorisoseura, Kauppalaisseura, Käsityöläisyhdistys, Rautatieläisten seura ja Työväenyhdistys. Kaupungin arvokkaimmat, tosin yleisöltä suljetut, kirjastot sijaitsivat seminaarissa ja lyseolla. Kaupungin kansankirjaston alkuvaiheet liittyivät vapaan kansansivistystyön varhaisiin vaiheisiin, jolloin kaupunkiin perustettiin muun muassa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Jyväskylän haaraosasto.

Perimätiedon mukaan käyttäjilleen ensimmäinen ilmainen kansankirjasto perustettiin Jyväskylään vuonna 1863. Hankkeen takana oli piirilääkäri W.S. Schildt ja kirjasto sijaitsi seminaarin tiloissa. Vailla kirjastonhoitajaa olleesta kirjastosta niteet hupenivat nopeasti lainaajien matkaan. Vuonna 1880 Jyväskylään perustettiin aniskeluosakeyhtiön voittovaroilla uusi kansankirjasto ja lukusali. 1890-luvun alkuun mennessä kirjasto oli päässyt pahasti rappeutumaan. Kaupunginkirjastoa alettiin hoitaa ja sen kokoelmia täydentää 1900-luvun alussa.

Kaupungilla oli 1930-luvulla suunnitelmassa rakentaa kaupunginkirjastolle uusi kirjastorakennus, mutta tilanahaudesta kärsinyt laitos pääsi uusiin tiloihin vasta vuonna 1948. Kirjasto siirrettiin vanhaan viljamakasiiniin, jossa oli aikaisemmin sijainnut Kas-

vatusopillisen Korkeakoulun kirjasto. Ensimmäinen sivukirjasto avattiin Tourulaan vuonna 1944, toinen 1956 Halssilaan ja kolmas 1959 Kypärämäkeen.

Kaupunginkirjastolle valmistui uusi kirjastorakennus vuonna 1980. Sen suunnitelli Arkkitehtitoimisto Hyvämäki-Karhunen-Parkkinen. Rakennuksessa sijaitsee myös Työväenopisto, joka on ollut vuodesta 2005 lähtien Jyväskylän seudun kansalaisopisto. Vuodesta 1978 lähtien kaupunginkirjasto on toiminut Keski-Suomen maakuntakirjastona, joka muun muassa kartuttaa Keski-Suomea koskevia aineistoja. Jyväskylän kaupunginkirjastolla on yhdeksän muun kunnan kirjaston kanssa yhteisjärjestelmä Aalto-kirjasto – Keski-Suomen kirjastoverkko, joka on yhteinen tietokanta.

Kirjallisuus: Jyväskylän kaupunginkirjasto – Keski-Suomen maakuntakirjasto. Jyväskylän kaupungin kirjastolaitoksen vaiheita 1863–1988. Jyväskylä 1988.

Jyväskylän kaupungin työväenopisto / Jyväskylän seudun kansalaisopisto

Laitos perustettiin vuonna 1933. Sen tehtävänä oli työväestön perussivistystason parantaminen ja ammattiosaamisen kehittäminen. Vuosikymmenien aikana työväenopiston kurssitarjonta on mukautunut yhteiskunnan muutoksen mukana. 1990-luvun laman aikana opiston toimialaa laajennettiin ammatilliseen koulutukseen ja maksulliseen palvelutoimintaan. 1990-luvulla opiston toiminnassa alkoi näkyä kaupungin kansainvälistyminen ensisijaisesti maahanmuuttajille suunnatun opetuksen muodossa. 2000-luvun alussa suosituimmat kurssit ovat olleet liikunta, kielet ja käytännön taidot. Opiston opiskelijoista suuri osa on toimihenkilöitä. Vuodesta 2005 alkaen työväenopisto muuttui Jyväskylän seudun kansalaisopistoksi.

Jyväskylän kaupungissa toimii myös vuonna 1940 Viipurista Jyväskylään siirretty Jyväskylän kansalaisopisto, jota ylläpitää Jyväskylän Setlemetti ry. Jyväskylän kristillinen opisto aloitti toimintansa vuonna 1942. Vuonna 1944 opisto siirtyi kauppias Robert Ruthin ja hänen puolisonsa lahjoitusvaroilla ostettuun Sulkulan tilaan, jossa opisto edelleen 2000-luvun alussa sijaitsee.

Kirjallisuus: Koruompelusta maahanmuuttajakoulutukseen. Jyväskylän kaupungin työväenopisto 1933–2004. Kirjoittaja Kaikkonen Olli. Toim. Wilmi Jorma. Helsinki 2007.

Jyväskylän kaupunginteatteri

Vuonna 1910 perustettu Jyväskylän Työväen Teatteri muutettiin ensin vuonna 1960 Jyväskylän Teatteri Oy:ksi ja seuraavana vuonna Jyväskylän kaupunginteatteriksi. Jyväskylän kaupungin ammattimainen teatteritoiminta käynnistyi 1870-luvulla, jolloin Suomalainen teatteri toi vierailunäytöksensä kaupunkiin. Jyväskylän teatterielämän seuraava tärkeä merkkipaalu oli Jyväskylän Työväen Näyttämön (myöh. Työväen Teatteri) perustaminen. Ammattiteatterin puutetta 1880-luvulta 1910-luvulle saakka paikkasivat innokkaat eri yhdistyksien ylläpitämät harrastajateatterit, joita oli kaupungissa lukuisia.

Jyväskylän Työväen Teatterin näyttämö sijaitsi Alvar Aallon suunnittelemissa ja vuonna 1925 valmistuneessa Työväentalossa. Teatterin toiminta siirtyi vuonna 1961 Jyväskylän Teatteri Oy:lle, jonka pääomistaja oli Jyväskylän kaupunki. Samalla teatterin nimi muutettiin Jyväskylän kaupunginteatteriksi. Nykyinen teatteritalo valmistui vuonna 1982. Talo on arkkitehti Aallon suunnittelema. Teatterista tuli kunnallinen yksikkö vuonna 2001.

Jyväskylän kaupunginteatteri on maakunnallinen ammattiteatteri. Kaupunginteatterin lisäksi Jyväskylässä toimii Suomen suurin kiertävä ammattiteatteri Teatteri

Eurooppa Neljä. Jyväskylässä toimi 2000-luvun alussa parisenkymmentä harrastajateatteria, joista vanhimmat ovat vuonna 1958 toimintansa aloittanut Jyväskylän Huoneteatteri ja vuonna 1960 perustettu Jyväskylän Ylioppilasteatteri.

Kirjallisuus: Teatteri on tässä. Jyväskylän kaupungin teatteri 1961–2001. Toim. Lavaste Aila & Ruotsalo Hannele & Kukkola Pertti. ER-paino 2001.

Jyväskylän kaupunginorkesterista Jyväskylä Sinfoniaan

Jyväskylän kaupungin musiikkielämän alkuvaiheet ulottuvat 1860-luvulle, jolloin ensimmäiset konsertoijat vierailivat kaupungissa. Musiikkitoiminta sai nopeasti taakseen kaupungin tuen, sillä kaupunki alkoi vuodesta 1878 maksaa palkkaa edellisenä vuonna perustetun torvisoittokunnan johtajalle. 1900-luvun alkupuoli oli Jyväskylässä orkesteritoiminnan nousujen ja laskujen aikaa. 1900-luvun alun konserttielämän hiljaiseloon tuli muutos vuosina 1913–1914, jolloin kaupunkiin perustettiin ensin Konserttikannatusyhdistys ja pian tämän jälkeen Musiikkiyhdistys. Musiikkiyhdistyksellä oli selkeä päämäärä – kaupunkiin piti perustaa kaupunginorkesteri, mikä myös toteutui vuonna 1914. Vaikeat ajat koituivat orkesterin kohtaloksi ja Jyväskylän konserttielämä jatkui vuonna 1916 perustetun Jyväskylän Amatööriorkesterin voimin. Vuonna 1948 perustettiin Jyväskylään musiikkiopisto, joka ryhtyi jatkamaan Amatööriorkesterin ylläpitämän orkesterikoulun toimintaa. Musiikkiopiston piiristä nousi Kamariorkesteri, joka saavutti nopeasti kansallista menestystä ja mainetta, mutta jonka toiminta myös loppui lyhyeen orkesterin kapellimestarin muutettua pois kaupungista.

Kamariorkesterin hajoaminen oli keskeinen syy sille, että kaupunkiin alettiin puuhaaman orkesteria. Vuonna 1955 perustettiin orkesteriyhdistys ja samana vuonna aloitti nykyinen kaupunginorkesteri. Vuonna 1989 Jyväskylän kaupunginorkesteri muutettiin osakeyhtiöksi. Samalla orkesterin nimi muutettiin Jyväskylän Sinfoniaorkesteriksi. Osakeyhtiömuotoinen toiminta päättyi vuonna 2000, jolloin Jyväskylä Sinfonia muutettiin jälleen kunnalliseksi orkesteriksi. Vuonna 2003 valitun ylikapellimestari Patrick Galloisin johdolla Jyväskylä Sinfoniasta on tullut kansainvälisesti tunnettu ja tunnustettu orkesteri.

Jyväskylässä toinen ammattiorkesteri on vuonna 2000 perustettu lastenmusiikki-orkesteri Loiskis. Orkesteri on lajissaan ensimmäinen suomalainen lastenmusiikki-orkesteri, joka kuuluu teatteri- ja orkesterilain henkilötyövuosiin perustuvan valtionosuuden piiriin. Orkesteri saa avustusta Opetusministeriön ja kaupungin lisäksi Jyväskylän maalaiskunnalta sekä Muuramen kunnalta.

Kirjallisuus: Pirkko Korhonen, Jyväskylä Sinfonia. Torvisoittokunnasta kaupunginorkesteriksi. Jyväskylä 2005.

Keski-Suomen museo

Keski-Suomen museo avattiin vuonna 1932. Laitos perustettiin yksityisin varoin ja sen taustaorganisaationa toimi Keski-Suomen Museoyhdistys ry. Museon nykyinen toimitalo on Alvar Aallon suunnittelema ja se valmistui vuonna 1961. Tätä ennen laitoksen toiminnot oli sijoitettu eri puolille kaupungin keskustaa. Museorakennus peruskorjattiin ja laajennettiin vuonna 1990.

Keski-Suomen museo harjoittaa viranomaistehtäviensä lisäksi laajaa näyttelytoimintaa sekä Suomessa että ulkomailla. Merkittävä osa museon kokoelmien esineistöä on peräisin yksityisiltä henkilöiltä tai yhteisöiltä. Museon perusnäyttelyt ovat vuonna 1994 avattu Jyväskylä – kaupunkiko sekin on? ja vuonna 1996 avattu Keski-Suomi – maakuntako sekin on?

Alvar Aalto museo

Alvar Aalto -museoseura, Jyväskylän taidekokoelmat ry, aloitti toimintansa vuonna 1966. Ajatus Alvar Aalto Akatemian ja -museon perustamisesta oli esitetty kahta vuotta aikaisemmin yliopistoyhdistyksen järjestämässä tilaisuudessa. Museo toimi aluksi kaupungin lahjoittamissa vuokratiloissa kunnes vuonna 1973 valmistui Alvar Aallon suunnittelema museorakennus Keski-Suomen museon viereen. Museo toimi vuoteen 1998 Jyväskylän kaupungin taidemuseona. Museon taidekokoelmat siirtyivät vuonna 1998 Jyväskylän taidemuseolle jonka jälkeen sen tehtäväksi tuli toimia rakennustaideteen erikoismuseona ja samalla itse museo siirtyi Alvar Aalto Säätiön hallintaan. Museo järjestää Suomessa ja ulkomailla näyttelyjä ja tuottaa arkkitehtiin ja hänen tuotantoonsa liittyviä julkaisuja. Museo on mukana järjestämässä kansainvälisiä Alvar Aalto -symposiumeja, Design for Architecture -seminaareja ja Alvar Aalto -tutkija-konferensseja yhdessä Alvar Aalto Akatemian kanssa.

Kirjallisuus: Lahti Louna, Alvar Aalto -museoseura. Perusta & vaiheet. Jyväskylä 2006.

Jyväskylän taidemuseo

Taidemuseo perustettiin vuonna 1998, kun Alvar Aalto museo siirtyi Alvar Aalto Säätiön alaisuuteen. Museo toimii Jyväskylän kaupungin taidemuseona ja Keski-Suomen aluetaidemuseona. Museolla on taidekokoelmissaan noin 4000 teosta, joista tärkeimmät ovat Kalle Heinosen, Anneli ja Urho Lehtisen sekä Huugo ja Vilma Oksasen kokoelmat. Jyväskylän taidemuseon deponoitu Suomen Taidegraafikoiden kokoelma on yksi merkittävimpiä taidegraafikan kokoelmia maassamme. Museo kartuttaa erityisesti keskisuomalaisten taiteilijoiden teoksia. Suurin osa museon teoksista on sijoitettu Jyväskylän kaupungin eri virastoihin ja laitoksiin.

Suomen käsityön museo

Museo on valtakunnallinen käsityön ja käsiteollisuuden erikoismuseo. Se perustettiin vuonna 1908, jolloin sen nimi oli Valtion kotiteollisuusmuseum. Vuosina 1927–1933 museo toimi Taideteollisuusmuseon yhteydessä Helsingissä. Toiminta lopetettiin vuonna 1933 ja käynnistettiin uudelleen vuonna 1982, jolloin museo sijoitettiin Jyväskylään. Vuoden 1996 loppuun saakka museon nimi oli Suomen kotiteollisuusmuseum, jonka jälkeen se on ollut Suomen käsityön museo.

Jyväskylä kuorojen kaupunkina

Jyväskylän kaupungin vahvalle kuorolauluperinteelle on syynsä. Vuonna 1863 perustetun kansakouluopettajien valmistavan seminaarin yksi pakollisista oppiaineista oli juuri laulu. Laulu siksi, että laitoksen ”perustaja” ja ensimmäinen johtaja Uno Cygnaeus uskoi vakaasti laulun kasvattavaan vaikutukseen. Seminaarissa toimivat sekä nais- että mieskuorot. Jyväskylän musiikki- ja myös laajemmin kulttuurielämän muotoutumiseen vaikutti vahvasti seminaarin laulun ja soiton lehtori E.A. Hagfors, joka tunnetaan

työstään suomenkielisen musiikkikulttuurin uudistajana. Jyväskylän kaupungin kuorotoiminta alkoi vuonna 1865, jolloin edellä mainittu lehtori Hagfors perusti Yksityinen lauluseura -nimisen kuoron. Kaupungin kuorolaulun historian merkkipaikka oli kiistatta vuonna 1884 Suomessa ensimmäistä kertaa järjestetyt laulujuhlat. Jyväskylä on 2000-luvun alussa edelleen kuorojen kaupunki.

Kaupungissa toimi 2000-luvun alussa kaikkiaan noin 40 kuoroa. Jyväskyläläinen mieskuoro Sirkat perustettiin vuonna 1899 ja naiskuoro Vaput 1910. Jyväskyläläisistä kuoroista runsaasti sekä kansallista että kansainvälistä mainetta ja kunniaa ovat niittäneet lapsikuoro Sinikellot, nuorisokuoro Tapiola, lapsikuoro Vox Aurea, Jyväskylän Studiokuoro ja Musica-kuoro sekä kamarikuoro Cantinovum. 2000-luvulla kaupungin kuorotoimintaa on modernilla tavalla tehnyt tunnetuksi Seminaarinmäen mieslaulajat eli Semmarit.

Kirjallisuus: Rehkola Kaarina, Sävelten siivillä lentäen. Naiskuoro Vaput 1910–1980. Jyväskylä 1981; Junkkari Olli, Sata miehekästä laulun vuotta. Sirkat 1899–1999. Jyväskylä 1999.

Jyväskylässä vietettiin historiallista Laulu- ja soittojuhlien 100-vuotisjuhlaa 28.6. – 1.7.1984. Kuvassa Pekka Kostiainen johtaa Musica-kuoroa ja Jyväskylän Studiokuoroa.

Jyväskylässä vuoden 2011 kulttuuripääkaupunki?

Jyväskylän kaupungin kulttuuritoimi ja siihen vuoden 2005 alusta liitetty nuorisotoimi ovat osana koko kaupungin hallintouudistusta järjestetty pitkälle niiden ehdotusten mukaan, mitä sille 1990-luvun puolivälissä esitettiin. Ajatus pääasiassa ei-poliittisista asiantuntijoista kootusta kulttuuritoimikunnasta ei ole kuitenkaan korvannut poliittista ohjausta eli kulttuuri- ja nuorisolautakuntaa osana kaupungin hallinto-organisaatiota. Kulttuuripalvelukeskus vastaa kulttuuripalveluiden hallinto-, talous- ja kehittämistehtävistä sekä myös toimialan markkinoinnista ja tiedottamisesta. Keskus myös tuottaa taide- ja kulttuuripalveluja ja tukee kaupunkilaisten harrastustoimintaa. Kulttuuritoimessa on panostettu erityisesti lasten- ja nuorisokulttuuriin. Jyväskylän kaupungin lasten- ja nuorten kulttuurikeskus, kulttuuriaitta, on osa valtakunnallista Taikalamppu-lasten kulttuurikeskusten verkostoa, joka painottaa erityisesti taidekasvatuksen merkitystä. Kaupungin kulttuuritoimi on myös vahvasti seudullisesti verkottunutta.¹⁴⁶

Kulttuuritoimen hallintouudistus ja toimialan strategisen suunnittelun sovittaminen osaksi kaupunkistrategiaa eivät kuitenkaan näyttäneet riittävän kohottamaan Jyväskylän kaupungin imagoa kulttuurikaupunkina. Talouden kytkeminen kulttuuripolitiikkaan ei vakuuttanut kulttuuritoimesta päättäviä yhteiskunnallisia vaikuttajia, vaikka sekä arvostetut kulttuurivaikuttajat itse että myös yhteiskuntatieteilijät pyrkivät asiayhteyden taloudellisten analyysien avulla osoittamaan.¹⁴⁷

Vähiten kulttuurikaupungin statukseen luottivat jyväskyläläiset itse. Kaupungin harjoittamaa kunnallisen kulttuuritoimen uskottavuutta nakersivat 2000-luvun alun kiivaat kulttuuripoliittiset keskustelut. Kaupungin vuoden 2005 alussa aloittama kunnallistalouden tervehdyttämisohjelma ja siihen liittyvät kulttuuri- ja sivistystoimen alaa koskevat menojen karsimiset tarjosivat uusia perusteluja niille, joiden mielestä kaupunki ei voinut enää rakentaa imagoaan kulttuurille. Tämän vuoksi kaupungin päätös hakea ehdokkuutta vuoden 2011 Euroopan kulttuuripääkaupungiksi¹⁴⁸ ei

juuri kulttuuriväen piirissä ymmärretty. Julki-suudessa syntyi mielikuva kaupungin talouden realiteettien ja vireää kulttuurielämää puolustavien tahojen välisestä taistelusta. Näitä taisteluita käytiin muun muassa kouluverkoston uudelleen mitoituksesta, lähikirjastoverkoston tarpeellisuudesta, museotoiminnasta ja ikuisuuskyseksi muodostuneesta konserttitalosta. Tanssitalon ja Kirjailijatalon pelastaminen kulttuuritoiminnalle näytti, että myös vaihtoehtoisia malleja verorahoilla ylläpidettäville toimintoille oli olemassa. Molemmissa tapauksissa pelastajaksi tuli yksi ja sama yksityinen kulttuurimesenaatti – Kauko Sorjosen säätiö.¹⁴⁹

Vuoden 2005 aikana kaupunkitalouden tila koheni niin, että seuraavan vuoden budjetissa kulttuuritoimelle voitiin tarjota edellistä vuotta väljemmät taloudelliset puitteet. Samalla laantu kaupungin harrastaman kulttuuripolitiikan julkinen kritisointi. Vuoden 2005 vellonut kulttuurikeskustelu nosti omalla erikoisella tavallaan kulttuuri- ja nuorisotoimen painoarvoa osana kaupungin organisaatiota. Vuoden 2005 hallintouudistuksessa yhdistyneellä kulttuuri-, nuoriso-, liikunta- ja sivistystoimella on ollut hyvät edellytykset kehittää hallintoalaa kokonaisvaltaisesti.¹⁵⁰

Kaupungin kulttuuri- ja nuorisotoimi ei ole luopunut tehtävästään ylläpitää kaupungin ja maakunnan kulttuuri-imagoa. Hallintosektori painottaa kulttuurialan ammattilaitosten toiminnan vahvistamista, minkä uskotaan vahvistavan myös harrastajatoimintaa. Yhtä lailla painopistettä on haluttu palauttaa lähiötoiminnan kehittämiseen eli alueelliseen kulttuuritoiminnan kehittämiseen ja kulttuuripalveluiden saatavuuden turvaamiseen.¹⁵¹ Kulttuuri on kirjattu osaksi kaupungin hyvinvointipolitiikkaa ja sille on annettu hyvin samansisältöinen rooli, millaisena kulttuuripolitiikka ymmärrettiin kunnallisen kulttuuritoimen järjestäytymisen vuosikymmenellä 1970-luvulla. 2000-luvun alussa Jyväskylän kaupungin hyvinvointistrategiassa todetaan, että kaupungin ”kulttuuritoimen perustehtävä on tuottaa henkistä hyvinvointia tarjoamalla sisällöltään moniarvoisia ja ajanmukaisia kulttuuripalveluja, jotka edistävät henkistä kasvua ja ovat helposti asukkaiden saavutettavissa”.¹⁵²

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Kuvaaja Seppo Turpeinen 1977.

Vappukulkue on kääntymässä Väinökadulta kauppatorille vuonna 1997.

Poliittinen ilmapiiri

Kunnallisvaalit ja poliittisen kulttuurin murrokset

Sosiaalidemokraatit ovat 2000-luvun alussa edelleen Jyväskylän kaupunginvaltuuston suurin ryhmä. Puolueella ei ole enää samanlaista poliittista vaikutusvaltaa kuin sillä oli 1960-luvun puolivälistä vuoteen 1988, jolloin sillä oli hallussa myös keskeiset poliittiset paikat. Viitteitä vasemmiston vallan heikkenemisestä näkyi 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa, jolloin kansandemokraattinen valtuustoryhmä alkoi menettää kannatustaan ja sitä mukaa kaupunginvaltuustopaikkojaan.

Vuoden 1988 vaaleissa vasemmisto menetti todellisen enemmistöasemansa, mutta erikoisen poliittisen tilanteen aiheutti se, että keskeiset porvaripuolueet eivät saavuttaneet enemmistöasemaa. Vaalien jälkeistä paikakajakoa kaksi suurta, sosiaalidemokraatit ja kokoomus, eivät halunneet jättää muiden ratkaistavaksi, vaan puolueet sopivat keskeisten paikkojen jakamisen keskenään. Porvaripuolueiden valta vahvistui vuoden 1996 kunnal-

lisvaaleissa kokoomuksen ja kannatustaan kasvattamaan aloittaneen keskustan turvin. Vuoden 2005 alussa toimintansa aloittaneessa kaupunginvaltuustossa keskustalla on yhtä vahva asema kuin kokoomuksella. 2000-luvun alussa käydyissä kaksissa kunnallisvaaleissa kokoomus ei ole enää pystynyt kasvattamaan kaupunginvaltuustopaikkojaan ja sosiaalidemokraattien paikkamäärä on laskenut kahdella edustajalla. Suomen Kansan Demokraattisesta Liitosta Vasemmistoliitoksi nimensä muuttaneella puolueella oli vuoden 2004 vaalien jälkeen viisi paikkaa kaupunginvaltuustossa. Kaksi vuosikymmentä aikaisemmin puolueella oli valtuustopaikoissa mitattuna puolet vahvempi poliittinen vaikutusvalta. Jyväskylän kaupunginvaltuuston puoluekartalta hävisi vuoden 1992 vaalien jälkeen sekä Ruotsalainen kansanpuolue että Liberaalinen kansanpuolue. Seuraavana vuonna oli Suomen Maa-seudun Puolueen vuoro. Valta ei ole kokonaan keskittynyt kolmelle suurelle. Jyväskylässä Vihreästä liitosta kasvoi 1990-luvun aikana varteenotettava poliittinen toimija.

Kaupunginhallituksen ja -valtuuston puheenjohtajat 1965–2007

Kaupunginvaltuuston I puheenjohtajat vuosina 1965–2007

Palander Eino (sd) vuodet (1956)–1965–1968
Luoto Erkki (sd) vuodet 1969–1972
Vasama Erkki (sd) vuodet 1973–1982
Haro Eino (sd) vuodet 1983–1988
Urrila Pertti (kok) vuodet 1989–1991
Karpio Juha (kok) vuodet 1992–1996
Viljamaa Marja-Leena (sd) vuodet 1997–2003
Olin Kalevi (sd) vuodet 2003–2004
Virkkunen Henna (kok) 2005–2007

Kaupunginhallituksen puheenjohtajat vuosina 1977–2007

Sahi Pentti (sd) 1977–1996
Lumio Markku (kok) vuodet 1997–1999
Ikonen Erkki (kok) vuodet 1999–2004
Koskinen Veijo (sd) vuodet 2005–2007

Karhukoplasta konsensukseen

Vasemmistovetoisen Jyväskylän poliittinen kulttuuri oli sopimuksien politiikkaa. 1960-luvulla karhukoplaksi nimetty kolmikko neuvotteli käytännössä keskenään kaupungin kehittämistä koskevista suurista linjauksista. Koplään kuuluivat kaupunginvaltuuston sosialidemokraattinen puheenjohtaja Eino Palander, kokoomusjohtaja Yrjö Hongisto ja kansandemokraattien Pekka Nykänen. 1960- ja 1970-luvulla ei puhuttu verkostoitumisesta, mutta luottamuksellisilla ja yhteisiä päämääriä palvelevilla suhteilla oli tärkeä merkitys kaupungin poliittisen johdon ja elinkeinoelämän välisissä suhteissa. Sosiaalidemokraatit olivat kaupunkia vuoteen 1974 saakka johtaneen sosialidemokraattisen Veli Järvisen kanssa vahvasti verkostoituneet Osuuskauppa Mäki-Mattiin, Nisulan Osuuskassaan (myöhemmin Keski-Suomen Osuuspankkiin) ja rakennusliike Hakaan. Johtavilla poliitikoilla oli hyvät suhteet myös suurimpien teollisuuslaitosten paikalliseen johtoon ja ammattiyhdistysvä-

keen. Kaupungin johdon läheiset suhteet yrityselämään ja ay-liikkeeseen tarkoittivat sitä, että Jyväskylässä hyvinvointivaltion rakentamisen aikakausi oli myös paikallista tasaisen ja vakaan ajanjakson aikaa.¹⁵³

Sopimuspolitiikka ei luonnollisestikaan peittänyt suurimpia porvareiden ja vasemmiston kunnallispolitiikan kiistanaiheita ja mielipideeroja, jotka koskivat vauhdilla kaupungistuvan kaupungin tärkeitä kehittämissä päätöksiä, asuntotuotantoa ja kaavoittamista. Porvaristo ei voinut hyväksyä kaupungin päätöstä sitoutua vuoden 1973 kaupunkipäivien suosituksiin siitä, että kaupunki kaavoitti vain omistamaansa maata. Sen sijaan, että Jyväskylään olisi kaavoitettu omakotitaloalueita varakaille kaupunkilaisille, kaupunkiin rakennettiin vauhdilla uusia asumalähiöitä kaupunkiin muuttavan työväestön tarpeita silmällä pitäen. Myös tonttijaossa harjoitettiin porvareiden mukaan sosiaalista harkintaa. Tätä pidettiin tarkoitushakuisena vasemmistopolitiikkana, jolla vasemmisto varmisti kaupunkilaisten tuen. Kaupungin porvaristo seurasi huolestu-

Yhteiskunnallisesti aktiiviset ylioppilaat toivat väriä Jyväskylän kaupungin elämään. Kuvassa vuoden 1969 Jyväskylän Kesän ohjelmaa Yhdyspankin edessä Kauppakadulla.

neena kehitystä, joka vei varakkaan väen naapurikuntiin näiden harjoittaman edullisemmän tonttipolitiikan kannustama. Vasemmistolla ja porvaristolla oli kokolailla erilaiset käsitykset yritystoiminnan tukemisesta. Vasemmistojohdoinen kaupunki luotti suurten teollisuuslaitosten toiminnan jatkuvuuteen ja kykyyn työllistää kaupunkilaiset. Porvaristo kantoa huolta pienen ja keskisuuren yritystoiminnan tukemisesta. Kaupungin poliittista johtoa moitittiin avoimesti yrittäjävihamielisyydestä ja siitä, että yritystoiminta siirtyi kaupungin rajojen ulkopuolelle.¹⁵⁴

Jyväskylän 1960- ja 1970-lukujen poliittiseen ilmastoon kuului olennaisena osa myös värikäs ylioppilaiden poliittinen toiminta. Näkyvässä roolissa olivat ennen muita vasemmistolaiset ylioppilasjärjestöt, mutta myös muiden puolueiden nousevia voimia. Useat ylioppilasaktivistit olivat mukana myös kunnallispolitiikassa. Heistä mainittakoon muun muassa kansandemokraatteja edustaneet Mikko Kankainen, Timo Ylönen ja Lauri Perki. Ylioppilasmaailmassa elettiin kulttuuri-

vallankumousten aikaa, jota heijasteli hyvin Jyväskylän Kesän edeltäjän eli Jyväskylän Kulttuuripäivien radikaali ohjelma etunenässä ajanjakson kulttihahmoksi nostettu Mauri Antero Numminen. Poliittista hegemoniaa piti uusvasemmistolainen opiskelijaradikalismi, jota edustivat Sadankomitea, Ylioppilaiden Kansainvälinen Apu ja monet muut vastaavat järjestöt. Taistolainen ja kansandemokraattinen opiskelijaliike menetti Jyväskylässä voimansa 1970-luvun lopulla lähinnä siitä syystä, että poliittinen toiminta ja vastakkain asettuminen herrojen ja vanhempien ikäluokkien kanssa ei innostanut ylioppilaita toimintaan entiseen tapaan.¹⁵⁵

Pentti Sahin valinta kaupunginhallituksen puheenjohtajaksi vahvisti poliittista sopimuskulttuuria. Sahi nautti laajaa poliittista kunnioitusta, ja häntä pidettiin yleisesti hyvänä kompromissien tekijänä ja kiistojen sovittelijana.¹⁵⁶ Pentti Sahi oli Jyväskylässä ensimmäinen vuoden 1976 kunnallislain mukaan valittu kaupunginhallituksen puheenjohtaja. Aikaisemmin puheenjohtajuus oli kuulunut

Kaupunginvaltuustopaikkojen jakautuminen puolueiden kesken vuosina 1964-2004											
puolue	1964	1968	1972	1976	1980	1984	1988	1992	1996	2000	2004
Kok	8	12	11	14	16	15	16	12	14	12	12
SkI/Kd	-	-	1	4	3	2	4	3	4	4	3
Rkp	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-
Kesk	2	2	3	4	7	6	5	6	8	10	12
Lkp	6	5	4	4	-	1	1	-	-	-	-
Smp	-	1	-	-	-	3	2	2	-	-	-
Vihr	-	-	-	-	-	1	1	6	6	7	7
Sdp	17	16	18	20	20	20	20	22	21	20	18
Skdl/vas	11	9	10	13	12	10	9	8	6	5	5
Tpsl	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skp	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2
yhteensä	47	47	47	59	59	59	59	59	59	59	59

Lähde: Kunnallistieto Jyväskylästä 1964-2005

kaupunginjohtajalle. Tämä tarkoitti sitä, että Sahin puheenjohtajakaudella luotiin kaupunkiin uudenlaisia poliittisia käytäntöjä ja uudenlaista poliittista kulttuuria. Uusi kunnallislaki muutti kaupunginjohtajan aseman, ja valtaa keskittyi kaupunginvaltuuston sijaan kaupunginhallitukselle, jossa Sahi suurimman poliittisen ryhmän edustajana saattoi valmistella asiat muiden keskeisten puoluejohtajien kanssa. Pentti Sahilla oli edellisten demarijohtajien tavoin hyvät suhteet Nisulan Osuuspankkiin. Sahilla oli niin ikään ympärillään kaupungin hallinnosta tärkeitä luottohenkilöitä, joiden kautta hän saattoi varmistaa tuen sosiaalidemokraattien harjoittamalle politiikalle. Pentti Sahin varsinainen työnantaja oli kaupungin omistama Jyväskylän sähkölaitos, mikä merkitsi sitä, että hänellä oli aikaa yhteiskunnalliselle osallistumiselle, aikaa paneutua yhteisten asioiden hoitoon ja myös politikointiin. Omaan pitkä poliitikon uraan kaupunginhallituksen puheenjohtajana Sahi kutsui pääministerikaudeksi, mikä kuvaa sitä poliittista painoarvoa, mikä hänen

kaudellaan kaupunginhallituksen puheenjohtajalle kasaantui.¹⁵⁷

1970-luvun alun taloudellinen taantuma toi pysyvän muutoksen kaupungin elinkeinorakenteeseen ja heijastui pienellä viiveellä myös kaupungin harjoittamaan elinkeinopoliittikkaan. Kaupunginjohtaja Jaakko Lovénin johdolla Jyväskylä laati ensimmäisen elinkeinopoliittisen ohjelmansa, joka korosti tarvetta laventaa yritystoiminnan pohjaa pienten ja keskisuurten yritysten suuntaan sekä laajentaa kaupungin yhteistyötä yliopiston ja ammattikoulun kanssa. Paluuta vanhaan suurteollisuuteen nojaavaan työllisyys- ja elinkeinopoliittikkaan ei ollut. 1980-luvulla tämä näkyi myös poliittisten puolueiden valtasuhteissa. Käännekohtaksi muodostuivat edellä mainitut vuoden 1988 vaalit. Muutos näkyi konkreettisesti uusien toimijoiden mukaantulona kaupungin kunnallispolitiikkaan. Tulokkaat toivat mukaan omat verkostonsa ja tätä kautta oman lisänsä poliittiseen sopimuskulttuuriin. Kannatustaan lisännyt porvaristo sai jalansijansa kaupungin poliittiseen eliittiin, kun kokoo-

muksen edustaja, pankinjohtaja Pertti Urrila valittiin kaupunginvaltuuston puheenjohtajaksi. Valinnalla oli historiallista merkitystä siksi, että Urrila oli ensimmäinen kokoomuslainen tässä asemassa sitten 1930-luvun.¹⁵⁸

1990-luku oli Jyväskylän kaupungin poliittisen kulttuurin ja toimintatapojen uudistumisen aikaa. Kaupungin päätöksentekojärjestelmää, hallintoa ja laaja-alaista kaupunkipoliittikkaa ryhdyttiin kehittämään Uuden Aallon tunnuksen voimalla. Uudistaminen ei ollut yksinomaan fraasi. Vuonna 1996 kaupunginhallituksen puheenjohtajuuden jättäneen Pentti Sahin mukaan vuoden 1993 alusta alkanut valtuustokausi poikkesi aikaisemmista. Siinä missä 1970-luvun kunnallispolitiikan perustana oli ollut vasemmisto-oikeistoakselin toimivuus tai toimimattomuus, niin 1990-luvun alussa kaupunginhallituksessa oli painottunut eri ryhmien välinen kumppanuus ja todellinen halu yhteistyöhön. Muutos lisäsi kaupunginhallituksen toimivuutta ja lisäsi myös sen päätöksentekokykyä. Sama työskentelytapojen uudistaminen ja uudenlaisen kunnallispoliittisen roolin jäsentäminen oli edessä kaupunginvaltuustolla. Strategisen suunnittelun tulo kunnallishallintoon edellytti valtuustolta suurten yhteiskunnallisten asioiden tunnistamista ja analysointia sekä strategisesti merkittävien päätöksien tekoa. Ongelmana oli, että valtuustolla oli harvoin aikaa perehtyä laajoihin kysymyksiin tai käydä strategisten ratkaisujen edellyttämää arvokeskustelua. Valtuuston uuteen rooliin sisältyi ristiriitoja, sillä äänestäjät olivat kiinnostuneita omakohtaisista, pienistä paikallisista asioista ja niiden ratkaisemisesta, ei valtuutetun yhteiskunnanäkemyksistä.¹⁵⁹

Julkinen keskustelu oli ollut omalla panoksellaan vaikuttamassa siihen, että kunnallispolitiikkaa pidettiin Jyväskylässä ryvettyneenä ja johtavia poliitikkoja itsekkäinä vallan tavoittelijoina. Kaupunginvaltuuston edustamaa paikallisdemokratiaa pidettiin vähäpätöisenä ja kokouksia poliittisina näytöksinä, joissa annettiin siunaus jo tehdyille päätöksille.¹⁶⁰

Sosiaalidemokraatit ja kokoomus jatkoivat vuoden 1988 vaalien jälkeen hyväksi havaittua poliittisten kärkitehtävien jakamista. Vuosikymmenen alussa kaupunkiin valittiin uusi apulaiskaupunginjohtaja, Ahti Vielma, joka oli poliittiselta taustaan kokoomuslainen. Kokoomus säilytti myös kaupunginvaltuuston johtajuuden. Tehtävään valittiin Urrilan jälkeen Jyväskylän kihlakunnan re-

kisteritoimiston päällikkö Juha Karpio. Uuden ajan murrokseksi muodostui kuitenkin uuden kaupunginjohtajan valinta vuonna 1994 kaksikymmentä vuotta kaupunkia vetäneen Jaakko Lovénin jäädessä eläkkeelle lokakuussa 1994. Johtavien puolueiden tekemän sopimuksen mukaan kaupunginjohtajan paikka kuului kaupunginvaltuuston vahvimmalle puolueelle, sosiaalidemokraateille. Sosiaalidemokraateilla oli useita hyviä kandidaatteja ja valituksi tuli vasta viime vaiheessa kisaan ilmoittautunut Keravan kaupunginjohtaja Pekka Kettunen. Kettusen valinta ja tulo kaupunginjohtajaksi toi tullessaan sisäisiä jännitteitä, jotka heijastuivat ennen muuta sosiaalidemokraattiseen valtuustoryhmään.¹⁶¹

Jaakko Lovénin siirtyessä eläkkeelle oli luonteva aika pohtia Jyväskylän poliittista kulttuuria. Keskustelu toi vääjäämättä esille kaupungin vahvan luottamushenkilöjohdon ja ammattihoitajan eli kaupunginjohtajan roolien tarkistamisen.¹⁶² Siitä huolimatta, että Pekka Kettunen valittiin kaupunginjohtajaksi sosiaalidemokraattien mandaatilla, hänen ja kaupunginvaltuustoryhmän välillä oli jännitteitä. Osasyynä oli se, että Kettusta olivat kannattaneet ennen muuta porvarit ja vain osa sosiaalidemokraattisista edustajista. Valtaosa sosiaalidemokraateista kannatti pitkään kaupunginjohtajakeskusteluissa mukana olleita Pirkanmaan Sairaanhoidopiirin johtajaa Rauno Ihalaista ja Jyväskylän maalaiskunnan kunnanjohtajaa Juhani Meriläistä. Kaupunginvaltuuston äänestyksessä Ihalainen sai 6, Meriläinen 17 ja Kettunen 36 ääntä. Pentti Sahin siirtyminen syrjään poliittisesta toiminnasta vuonna 1996 merkitsi sosiaalidemokraateille johtajuusongelmaa ja etsikkoajan jatkumista.¹⁶³

Vuoden 1996 kunnallisvaalit seurasivat eduskuntavaalien tuloksia eli keskusta ja kokoomus menestyivät hyvin. Kaupunginvaltuustoon syntyi ensimmäistä kertaa toisen maailmansodan jälkeen porvarienemmistö. Ratkaisevaa oli vihreitten liittoutuminen nimenomaisesti porvaririntaman kanssa. Kaupunginvaltuuston ja -hallituksen puheenjohtajuudet jaettiin sosiaalidemokraattien ja kokoomuksen kesken kuin myös lautakuntien puheenjohtajuudet. Kokoomuslaisen Markku Lumion valinta kaupunginhallituksen puheenjohtajaksi oli pitkälti keskustan Jukka Juuselan, vihreiden Jukka Kanervan ja kokoomuksen neuvotteluryhmää edustaneen Lumion keskinäinen sopimus.¹⁶⁴ Vaikka vihreät jäivät

Jyväskylän kaupunginvaltuuston 100-vuotisjuhlakokous vuonna 1975.

poliittisten kärkipaikkojen ulkopuolelle, puolueen asema vahvistui 1990-luvun lopulla muun muassa laajaa poliittista luottamusta ja arvoa nauttineen Jukka Kanervan ansioista.¹⁶⁵

Kaupunginjohtajaksi valittu Pekka Kettunen vauhditti jo aloitettuja muutoksia ja aloitti uusia kehittämishankkeita omaleimaisella toimintatavallaan, joka muutti vakiintuneita poliittisia käytäntöjä. Ensimmäisenä uuden johtajan toimintatavat sai tuntea sosialidemokraattien valtuustoryhmä, joka oli vuosikausia pitänyt ryhmäkokouksensa kaupunginjohtajan työhuoneessa. Kettuselle tämä ei käynyt, vaan ryhmälle osoitettiin pikavauhtia uusi kokoushuone.¹⁶⁶ Toimikautensa alussa Kettunen koki, että Jyväskylän poliittinen ilmapiiri oli vanhanaikainen. Tämä näkemyksen kanssa Kettunen ei ollut suinkaan yksin.¹⁶⁷ Kettunen ei luottanut johtosääntöihin, vakiintuneisiin tapoihin tai järjestelmiin, vaan osaamiseen ja osaamisen koostamisen kautta syntyvien innovatiivisten verkostojen toimintaan. Kettunen halusi nopeita muutoksia, joiden toteuttaminen edellytti myös nopeita rakenteellisia ratkaisuja.¹⁶⁸

Pekka Kettusen johtamistapa perustui tiimityöskentelyyn. Vuoden 1995 hallintouudistuksen yhteydessä hän kokosi ympärilleen talousryhmän ja johtoryhmän, joista ensimmäiseksi mainitulla oli keskeinen asema kaupungin kehittämisessä. Kettuselle tärkeitä henkilöitä kaupungin virkamiesjohdosta olivat Esko Eriksson, Maija-Liisa Havia, Olli Heikkilä, Ari Hirvensalo, Jouni Juutilainen, Sakari Mötönen, Olavi Niemi ja Timo Valtakari. Kettunen luotti poliittiseen kärkiryhmään Pentti Sahiin, kokoomuksen Carita Kauppiseen ja vasemmistoliiton Arvi Hakkaraiseen, joilla oli Kettusen johtajakauden alussa tärkeä rooli muutosten hyväksymisessä johtavissa poliittisissä ryhmissä. Kettusen luottamusta nauttivat myös Markku Lumio ja Jorma Ahola (sd).¹⁶⁹

Kaupunkisuunnittelu ja yleensä kaupunkipolitiikka olivat kaupunginjohtaja Pekka Kettuselle sydäntä lähellä olevia asioita, ja joissa hän mielellään myös säilytti itsellään keskeisen roolin.¹⁷⁰ Kettunen panosti ydinkeskustan kaupunkikuvan kehittämiseen ja niin kutsutun I-akselin rakentamiseen Jyväskylän kaupun-

Mattilanniemeen valmistuneista yliopiston ja Nokian rakennuksista tuli kaupunginjohtaja Pekka Kettusen kauden näkyvä maamerkki Jyväsjärven rantaan. Kuva vuodelta 2005.

gin puoleiselle rannalle. Pekka Kettusen toimikauden alussa käynnistettiin kaupunkimiljöötä tarkasteleva Laatukylä-hanke ja tämän jatkoksi kaupunkikulttuurin kehittämiseen keskittyvä Jyväskylä-Forum. Panostaminen innovatiiviseen kaupunkikehitykseen ja Jyväskylän nostamiseen kehittyvien ja kasvavien kaupunkiseutujen sarjaan oli kaupunginjohtajalle henkilökohtaisesti raskas panostus. Vuoden 2000 kunnallisvaalien seurauksena kaupungin poliittinen johto muuttui. Kaupunginjohtaja ei saanut enää koottua ympärilleen mieleistään verkostoa ja innostusta leimannut muutosten ajanjakso koki jonkin asteisen takatalven.¹⁷¹

2000-luvun alussa Jyväskylän kaupunki oli kaupunginjohtaja Pekka Kettusen innovatiivisen ja innostavan johtamisen ansiosta hyvää vauhtia nousemassa maan voimakkaimmin kasvavista kasvukeskuksista. Ongelmiakin oli. Varsin nopeasti kävi selväksi, että kaupungin ylimmän johdon, kaupunginjohtajan ja apulaiskaupunginjohtajan, kesken oli vakavia ristiriitoja. Ongelmat heijastuivat ensisijaises-

ti kaupungin hallintoon, mutta myös kaupungin kehittämiseksi tarkoitettuihin hankkeisiin. Johdon ristiriidoilla oli vaikutus muun muassa 1990-luvun alussa aloitettujen talouden ja hallinnon rakenteellisten uudistusten läpiviemisen kangerteluun.¹⁷²

Kaupunginjohtaja Pekka Kettunen erosi tehtävästään keväällä 2004. Hänen hallintokautensa päättyi varsin ikävään erorahoista syntyneeseen ja asiasta pari vuotta kestäneeseen poliittiseen kiistelyyn ja oikeuskäsittelyihin. Asia saatiin päätöksen vuoden 2007 alussa, jolloin kaupunginvaltuusto teki lopullisen päätöksen erorahasumman takaisinperimättä jättämisestä. Eri oikeusasteissa käsiteltyä eroraha-asiaa ajoivat etupäässä kaupunginvaltuuston kommunistinen ryhmä Riitta Tynjän johdolla.¹⁷³

2000-luvun alku on ollut Jyväskylässä poliittisen konsensuksen aikaa. Jyväskylän kaupungin poliittisen elämän murrokset ovat osoittaneet sen, että taloudellisesti tiukkoina aikoina ei poliittisille erimielisyyksille ole juurikaan tilaa. Vuoden 2000 alussa yhteistyöhön

Jyväskylä-mitali

Jyväskylä-mitali on vuonna 1966 Jyväskylän kaupunginhallituksen aloitteesta syntynyt tunnustus, joka annetaan henkilöille, jotka ovat erityisen ansioituneita Jyväskylän kaupungin hyväksi tekemästään työstä. Vuoteen 2007 mennessä tunnustuksen on saanut 19 henkilöä. Jyväskylän kaupungin syntymäpäivänä maaliskuussa 2007 tunnustus annettiin filosofian tohtori Göran Schildtille.

Jyväskylä-mitali myönnettiin Göran Schildtille hänen työstään Jyväskylän kaupungin tunnetuksi tekemisestä Alvar Aallon kaupunkina. Ensimmäinen Jyväskylä-mitali annettiin akateemikko Alvar Aallolle. Tämä tapahtui vuonna 1967. Samana vuonna mitalin saivat kauppaneuvos Kalle Heinonen ja Jyväskylän kaupunginvaltuuston silloinen puheenjohtaja Eino Palander. Seuraavana vuonna tunnustus annettiin Jyväskylän kaupungin kaupunginsihteerin Reino Pöyhöselle ja kahta vuotta myöhemmin kapellimestari Ahti Karjalaiselle.

1970- ja 1980-luvuilla Jyväskylä-mitalin saivat kaupungin luottamustoimissa ja kunnallisissa viroissa pitkäaikaisesti palvelleet varatuomari Veikko Hyytiäinen (1973), kunnallisneuvos Matti Koivunen (1977), liikunnanohjaaja Elli Särkkä (1977), museonjohtaja Sirkka Valjakka (1982), työsuojelutarkastaja Pekka Nykänen (1982) ja lastenhuollontarkastaja Helka Rantanen (1982). Jyväskylän kaupungin tunnetuksi tekemisestä tunnustuksen saaneita olivat myös professori Päivö Oksala (1972), kauppaneuvos Mauno Salojärvi (1977), professori Antti Lehtinen (1983) ja olympiavoittaja Matti Nykänen (1988).

1990-luvulla mitali annettiin vain kerran ja sen vastaanottaja oli Jyväskylän kaupungin pitkäaikainen johtaja, kaupunkineuvos Jaakko Lovén (1998). Lovénin edeltäjä, Veli Järvinen, oli vastaanottanut Jyväskylä-mitalin vuonna 1974, jolloin hän jäi eläkkeelle kaupunginjohtajan virasta. Vuonna 2000, Jyväskylän kaupungin kaupunginvaltuuston 125-vuotisjuhlavuonna, mitali annettiin kaupunginhallituksen pitkäaikaiselle puheenjohtajalle ja keskeiselle kunnalliselle vaikuttajalle Pentti Sahille.

Kolme ensimmäistä Jyväskylä-mitalin saajaa. Jyväskylän kaupungin 130-vuotisjuhlabanquetissa 22.3.1967 mitalin saivat Alvar Aalto, Eino Palander ja Kalle Heinonen. Kuvassa vasemmalla myös Elissa Aalto ja Veli Järvinen.

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Esko Forsberg

Pekka Helin

Jyväskylän kaupunkia uuden vuosituuhannen alussa luotsaava puheenjohtajisto. Kaupunginvaltuuston puheenjohtajana toimi Marja-Leena Viljamaa (sd.), I varapuheenjohtajana Juha Karpio (kok.) ja II varapuheenjohtajana Erkki Lampinen (kesk.).

ja yhteisymmärryksen löytymiseen pakotti toimeenpantu kunnallistalouden tervehdyttämishjelma. Kaupungin hallinnon ja talouden rakenteellisten uudistusten läpivieminen jatkui, kun uudeksi kaupunginjohtajaksi valittiin kokoomuslainen Markku Andersson.

Uuden kaupunginjohtajan etsimiseen kuului monenlaisia kuvioita. Runsaan kuukauden hakuaikana paperinsa jätti kuusi henkilöä, joista kuitenkin ketään ei kutsuttu edes haastatteluun. Viran täyttöä jatkettiin ilmoittautumismenettelyllä, jonka aikana seitsemän henkilöä antoi suostumuksensa kaupunginjohtajan tehtävään.

Sosialidemokraateilla ei ollut selkeää ehdokasta. Haastatteluun heistä kutsuttiin Ylöjärven kunnanjohtaja Pentti Sivunen, valtiovarainministerin erityisavustaja Timo Koivisto ja kansanedustaja, kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Kalevi Olin. Pian haastattelukierroksen jälkeen Pentti Sivunen veti suostumuksensa pois ja sosiaalidemokraattien kunnallisjärjestö asettui Timo Koiviston kannalle. Valtuustoryhmän enemmistön ollessa Kalevi Olinin kannalla myös Timo Koivisto kieltäytyi ehdokkuudesta.

Keskustaryhmien ja kokoomuksen piirissä etsittiin sopivaa vastaehdokasta sosiaalidemokraattien ehdokkaalle kaupunginjohtajakokemusta omaavista henkilöistä. Vain muutamaa päivää ennen vaalia saatiin Lappeenrannan kaupunginjohtaja Markku Anderssonin suostumus tehtävään. Andersson

oli opiskellut Jyväskylän yliopistossa ja toiminut aiemmin myös Jyväskylän kaupunginvaltuustossa ja -hallituksessa.

Valtuuston suorittamasta vaalista tuli jännittävä ja tiukka. Ensimmäisessä äänestyksessä Olin sai 29 ääntä, Andersson 27 ja professori Pekka Neittaanmäki 3 ääntä. Jouduttiin suorittamaan toinen äänestyskierros Olinin ja Anderssonin kesken. Tässä äänestyksessä Olin sai 29 ääntä ja Andersson 29 ääntä. Yhteen äänestyslippuun oli kirjoitettu Anders. Valtuuston kokouksen puheenjohtaja Jukka Juusela, kaupunginlakimies Olli Heikkilä ja ääntenlaskijat totesivat, että äänestäjän tahto on tullut tässäkin äänestyslipussa selville. Näin Markku Andersson tuli kaupunginjohtajaksi äänin 30-29, eikä vaalista tehty valituksia hallinto-oikeuteen. Kaupunginjohtajakaavailuissa mukana ollut Timo Koivisto valittiin vuonna 2005 apulaiskaupunginjohtajaksi.¹⁷⁴

Paikallinen sanomalehdistö julisti vuoden 2004 kunnallisvaalien vaalien voittajiksi naiset, keskustan ja kommunistit. Myös äänestysprosentin hienoista nousua voitiin pitää varovaisena enteena kansalaisten kasvavasta yhteiskunnallisesta aktiivisuudesta, mikä jatkuessaan myös tulevaisuudessa olisi tarpeellinen muutos ja osoitus paikallisdemokratian arvostuksen lisääntymisestä. Sosialidemokraatit menettivät edellisiin vaaleihin verrattuna kaksi paikkaa, mikä oli päinvastaista kehitystä, mitä eduskuntavaalit olivat puolueelle ennus-

Kaupunginjohtajat 1965–2007

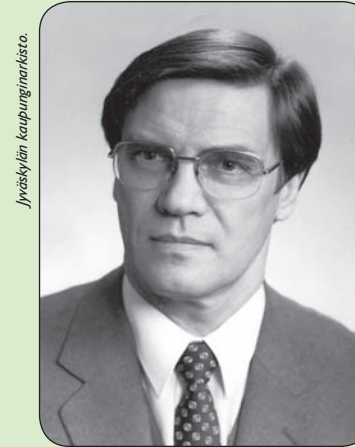
Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Veli Järvinen

Veli Järvinen tuli Jyväskylän kaupunginjohtajaksi joulukuun alussa vuonna 1959. Järvinen oli syntynyt Kymissä vuonna 1911. Metallialan ammatillisen koulun jälkeen Järvinen toimi A.Ahlström Oy:n Karhulan tehtailla erilaisissa tehtävissä. Veli Järvinen jatkoi opintoja työväenopistossa ja yhteiskunnallisessa korkeakoulussa, jossa hän suoritti useita kunnallistutkinnon osasuorituksia. Ennen Jyväskylään tuloa Veli Järvinen toimi Kymen kunnanvaltuuston jäsenenä vuosina 1937–1950. Järvinen toimi myös Sdp:n kansanedustajana vuosina 1948–1951. Vuonna 1951 hänet valittiin Karhulan ensimmäiseksi kauppalanjohtajaksi.

Veli Järvisen kaupunginjohtajakaudella vuosina 1959–1974 Jyväskylän kaupungin väkiluku kasvoi 36 700 asukkaasta 60 700 asukkaaseen. Parhaimpina vuosina kaupungin väkiluku kasvoi liki 2000 asukkaalla. Voimakas väestönkasvu kertoi suomalaisen yhteiskunnan elinkeinorakenteen murroksesta, jonka aikana Suomi muuttui agrarisesta yhteiskunnasta teolliseksi yhteiskunnaksi. Muualta Keski-Suomesta liikkeelle lähtenyt väki löysi työtä Jyväskylässä sijaitsevista suurista teollisuuslaitoksista Valmetilta, Kankaalta ja Schaumanilta. Kaupungin tehtävänä oli pitää huolta siitä, että tälle väestölle oli tarjolla kohtuuhintaisia asuntoja ja palveluja. Kaupungin kasvun edellytyksenä oli vuonna 1965 toteutettu alueliitos, jonka myötä Jyväskylän kaupungin pinta-ala kolminkertaistui.

Veli Järvisen kaupunginjohtajakausi oli Jyväskylän kaupungin kasvun kautta. Ajanjakson aikana kaupungin rooli maakunnan hallinnollisena keskuksena vahvistui. Jyväskylästä kasvoi niin ikään Järvisen johtajakaudella maakunnan kiistaton elinkeinoelämän veturi. Jyväskylästä tuli Keski-Suomen läänin pääkaupunki vuonna 1960 ja vuonna 1966 Jyväskylän kasvatusopillinen korkeakoulu muuttui yliopistoksi. Veli Järvinen sai osoituksena kaupungin hyväksi tekemästään työstä Jyväskylä-mitalin.

Jyväskylän kaupunginarkisto.

Jaakko Lovén

Jaakko Lovén toimi Jyväskylän kaupunginjohtajana vuodet 1975–1994. Lovén on syntynyt Viipurissa vuonna 1931 ja valmistui ylioppilaaksi Jyväskylän Lyseosta vuonna 1951. Lovén suoritti 1950-luvun puolivälissä sosiaalihuoltotutkinnon ja hänen kunnallinen virkamiesura alkoi Keuruulta. Lovén toimi erilaisissa sosiaalitoimen tehtävissä sekä Keuruulla, Haapavedellä että Jyväskylässä. Vuonna 1961 Jaakko Lovén valittiin Keuruun kunnanjohtajaksi ja tämän jälkeen vuonna 1966 Jyväskylän maalaiskunnan johtajaksi. Maalaiskunnasta hän siirtyi Jyväskylän kaupungin johtoon.

Jaakko Lovénin kaupunkijohtajakauden alussa kunnallislaki muuttui. Kaupunginjohtaja menetti osan keskeisestä roolistaan, kun hän ei voinut enää toimia kaupunginhallituksen puheenjohtajana. Lovénin kaupunginjohtajakauden aikana Jyväskylä profiloitui yliopistokaupungiksi. 1970-luvulla Suomessa elettiin teollisen yhteiskunnan murroskautta. Jyväskylässä kolme suurta teollista työllistäjää karsi työvoimaansa, mikä nosti vakavia uhkakuvia kaupungin tulevalle kehitykselle. Jyväskylän kaupungin aseman ja tulevan kehityksen merkittävänä yliopistokaupunkina turvasi se, että 1970-luvun lopulla kaupunki aloitti aktiivisen elinkeinoelämän kehittämisen. Huomio kiinnitettiin erityisesti ammatilliseen koulutukseen ja yhteistyön vahvistamiseen yliopiston kanssa. Pienen ja keskisuuren yritystoiminnan kehittämisen tueksi kaupunki perusti vuonna 1983 Jyväskylän Teollisuuskiinteistöt Oy:n, joka oli maassa ainutlaatuinen hanke. 1980-luvun puolessa välissä Jyväskylä käynnisti naapurikuntiansa kanssa seudullisen yhteismarkkinoinnin. Vuonna 1984 kaupunginjohtaja Lovén teki aloitteen, joka johti neljä vuotta myöhemmin Tietotaajama-toiminnan käynnistymiseen Jyväskylässä.

Jaakko Lovénille on myönnetty kunnianosoituksia työstään kaupunginjohtajana ja lukuisista muista yhteiskunnallisista luottamustoimistaan. Vuonna 1994 Jaakko Lovén sai kaupunkineuvoksen arvonimen ja vuonna 1998 hänelle annettiin Jyväskylä-mitali työstään Jyväskylän kaupungin hyväksi.

Pekka Kettunen

Pekka Kettunen toimi Jyväskylän kaupunginjohtajana vuosina 1994–2004. Kettunen on Jyväskylän kaupungin historiassa ainoa Jyväskylässä syntynyt kaupunginjohtaja. Pekka Kettunen syntyi vuonna 1952 ja hän valmistui Jyväskylän Lyseosta vuonna 1971. Kettunen on koulutukseltaan diplomi-insinööri. Jyväskylän kaupunginjohtajaksi hän tuli Keravalta, jossa hän toimi kaupunginjohtajana vuodet 1988–1994.

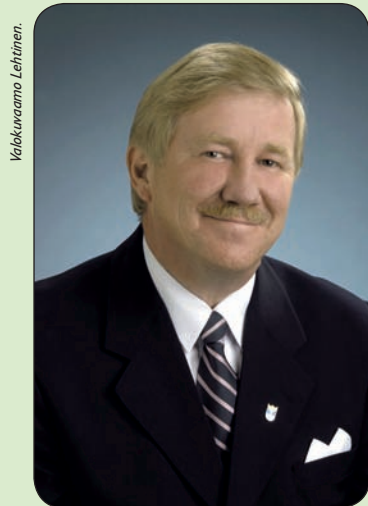
Pekka Kettunen tuli Jyväskylään muutosjohtajaksi. Kettusen kaupunginjohtajakauden alku ajoittuu ajankohtaan, jolloin kaupunki ponnisteli irti vuosikymmenen alun laman aiheuttamasta

Mikko Hietä 2003.

henkisestä lamaantumisesta. Vuonna 1995 Suomi liittyi Euroopan Unionin jäseneksi. Jyväskylä valittiin yhdeksi maan kahdeksasta osaamiskeskuksesta. Pekka Kettusen johdolla Jyväskylän kaupunki onnistui yhdessä yliopiston kanssa hyödyntämään EU:n rakennerahastoja kaupungin kehittämiseksi osaamiskeskusena ja innovatiivisena kasvukeskuksena. Pekka Kettunen tiivistä entisestään kaupungin, yliopiston ja muiden keskeisten suurten toimijoiden yhteistyötä. Kettusen kaupunginjohtajakauden alussa perustettiin Jyväskylän seudun kuntien yhteinen kehittämissyhtiö Jykes. 2000-luvun alussa Jyväskylä käynnisti verkostokaupunkihankkeen, jonka kautta Jyväskylä ja sen naapurikunnat ovat rakentaneet seudullista palveluverkostojärjestelmää.

Pekka Kettunen toi Jyväskylään kaupunkipoliittisen keskustelun, jota ei Jyväskylässä ollut aikaisemmin laajamittaisesti harjoitettu. Kettunen käynnisti Jyväskylässä Jyväskylä-Laaturikylä -seminaarisarjan, jota seurasi Jyväskylä-Forum. Seminaarisarjoissa erilaiset asiantuntijat pohtivat Jyväskylän kaupungin kehittämistä ja kaupunkikulttuurin vahvistamista.

Valokuvaamo Lehtinen.

Markku Andersson

Markku Andersson aloitti työnsä Jyväskylän kaupungin johtajana syyskuussa 2004. Andersson tuli Jyväskylään Lappeenrannan kaupunginjohtajan virasta, jota hän oli hoitanut vuodesta 1993 lähtien. Tätä ennen hän oli ollut Tuusulan kunnan johtajana. Tampereella vuonna 1950 syntyneellä Markku Anderssonilla on vahvat siteet Jyväskylän kaupunkiin. Hän suoritti vuosina 1975 ja 1978 Jyväskylän yliopistossa kaksi maisterin tutkintoa, toisen yhteiskuntatieteissä ja toisen kasvatustieteissä. Markku Andersson toimi kokoomuksen edustajana Jyväskylän kaupunginvaltuustossa vuodet 1977–1983 ja kaupunginhallituksessa vuosina 1981–1983.

Jyväskylän kaupunki eli Markku Anderssonin kaupunkijohtajakauden alussa monessa mielessä pyörteisiä aikoja. Siksi Anderssonilta odotettiin toimia, joilla Jyväskylän kaupungin talouden rakenne saataisiin kuntoon ja talouden tasapaino vakiinnutettua. Anderssonilta odotettiin myös johtajuutta, joka osoittaisi suunnan Jyväskylän kaupungin virkamies- ja luottamushenkilöorganisaatioiden kehittämiseksi. Anderssonin tavoitteena on ollut saada kaupungin kasvu hallintaan niin, että kaupunki pystyy ylläpitämään hyvän palveluverkostonsa. Samanaikaisesti Markku Andersson on panostanut Jyväskylän elinkeinoelämän vetovoimaisuuden vahvistamiseen.

taneet. Syitä valtuustopaikkamäärän pudotukseen puolue etsi hyvin kokoneiden ehdokkaiden puutteesta. Puolueen menestystä arvioinut silloinen kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Kalevi Olin pohti myös muuttoliikkeen ja keskustan kasvaneen kannatuksen välistä suhdetta ja tämän vaikutusta sosialidemokraattien saavuttamaan kannatukseen.¹⁷⁵

Sopimuspolitiikan merkitys on Jyväskylän kunnallishallinnossa korostunut 2000-luvulla entisestään. Muutosta on se, että sopijaosapuolia on aikaisempaa enemmän, kun keskusta on noussut kokoomuksen rinnalle toiseksi tärkeäksi porvaripuolueeksi. Vuoden 2005 alussa toimintansa aloittanut kaupunginvaltuusto oli vuosikymmenen säästämisestä ja eri hallintokuntien toimimäärärahojen leikkauksista huolimatta kovan haasteen edessä. Kaupungin talous oli saatava kuntalain edellyttämään kuntoon eli kaupungin talouden osoittaman alijäämäisyyden kattaminen oli saatava lain edellyttämälle tasolle. Kaupunginvaltuustolle annettiin nelivuotiskauden toiminnalliseksi ohjenuoraksi tiukka talouden terveydyttämishohjelma, jossa keskeisellä sijalla oli nimenomaisesti talous- ja palvelurakenteen uudistusohjelma. Rakennemuutos koski myös kaupungin palveluksessa olevaa henkilökuntaa, jonka kanssa kaupunki sopi niin kutsutun Jyväskylä-sopimuksen. Talouden tasapainottaminen oli myös kaupunginjohtajaksi toukokuussa 2004 valitun Markku Anderssonin itselleen asettama tehtävä. Talouden rankan terveydyttämisohjelman läpivieminen edellytti kaupunginvaltuuston poliittisten ryhmien yhteistyötä, mitä myös kaikkien puolueiden edustajat ja kärkijohtajat vakuuttivat vaalien jälkeisen arkisen työn alussa. Kuten Jyväskylän kaupunginvaltuuston historian toinen naispuheenjohtaja, Henna Virkkunen, totesi keväällä 2005, edellisenä syksynä kunnallisvaaleissa vaaliteemoiksi nostetut konserttitalohankkeet ja muut suurinvestoinnit, saivat jäädä vain haaveeksi.¹⁷⁶

Kunnallisvaalit paikallisdemokratian peilinä

1900-luvun alussa Jyväskylässä poliittista hegemoniaa pitivät hallussaan etupäässä lyseon ja seminaarin lehtorit sekä kaupungin vaikutusvaltainen porvaristo. Työväenliike vahvisti asemiaan vuosisadan ensimmäisten vuosi-

kymmenien aikana, mutta porvariston hallitseman poliittisen hegemonian vasemmisto kykeni haastamaan vasta, kun kaupungin teollistuminen pääsi kunnolla vauhtiin. Myös vuoden 1941 alueliitoksella oli merkitystä kaupungin poliittiseen ilmapiiriin muotoutumiseen, sillä liitoksessa kaupunkiin liitettiin Kankaan, Tourulan ja Rautpohjan tehtaiden ympärille muodostuneet teollisuusväestön asuinalueet.¹⁷⁷ 1960-luvulta 1990-luvun alkuun jatkuneen vasemmiston ja ennen kaikkea sosialidemokraattien valta-asema perustui yhtä lailla kannatukseen kuin vahvoihin poliittisiin hahmoihin ja heidän taitoihinsa poliittisen kentän hallinnassa.

1990-luvun alussa tapahtuneelle kaupungin poliittisen ilmapiirin muutokselle on monta syytä. Vielä vuoden 1988 vaaleissa puolueiden kannatus jakautui perinteiseen tapaan varsin selvästi eri asuinalueiden kesken. Keskustan tilastoalueet, Paloniemi-Lohikoski, Hongikko ja Laajavuori olivat kokoomuksen vahvoja alueita ja sosialidemokraattien kannattajat asuivat Halssilassa, Pupuhudassa, Varikolla, Kangaslammella ja Lahjaharjussa.¹⁷⁸ Luokkapohjaisella, paikalliselle äänestyskäyttäytymiselle ei enää 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa ole nähty olleen sosiaalista tilausta. Kunnallisvaalit eivät ole enää aikaisemman tavoin henkilövaaleja. Kunnallisvaalien lopputulokset noudattavat yllättävän selvästi eduskuntavaaleissa puolueiden saamaa kannatusta.

Kunnallisvaalien äänestysprosentti on perinteisesti ollut matalampi kuin valtiollisissa vaaleissa. Silti kunnallisvaalien suoranainen äänestysaktiivisuuden romahtaminen 1990-luvun puolivälistä lähtien on saanut tutkijat pohtimaan, podetaanko paikallishallinnossa demokratiavajetta. Vuoden 1964 kunnallisvaaleista 2000-luvun vastaaviin vaaleihin äänestysprosentin lasku oli suurimmillaan reilu 27 prosenttia. Äänestäjien laiskistuminen koskettaa erityisesti Jyväskylän kaltaisia väkimäärältään suuria kuntia, joissa muuttoliike on vilkasta. Muuttoliikkeen suhde äänestysaktiivisuuteen ei ole kuitenkaan yksiselitteinen. Jyväskylä oli 1960-luvun puolivälissä vahvasti muuttoliikkeen ansioista kasvava kaupunki. Vuoden 1964 vaalien äänestysprosentti oli kuitenkin viimeisen neljänkymmenen vuoden aikana järjestetyistä paikallisvaaleissa ennätyskorkea, hieman päälle 78 prosenttia. Muuttoliike ei oikein hyvin selitä myöskään vuoden

Kunnallisvaalien äänestysprosentit Jyväskylässä vuosina 1964–2004											
Vuosi	1964	1968	1972	1976	1980	1984	1988	1992	1996	2000	2004
Jyväskylä	78,2	75,5	72,1	78,2	77,4	71,8	68,8	67,4	57,8	50,8	54,2
Koko maa	78,0	75,3	75,4	78,5	78,1	74,0	70,5	70,0	61,3	55,9	58,6

Lähde: JKA. Keskusvaalilautakunnan arkisto. Kunnallisvaalit 1964, 1968, 1972; Tilastokeskus, Statfin, kunnallisvaalit 1976–2004.

2000 kunnallisvaalien ennätysellisen laimeaa äänestämistä, sillä vuosituhannen alussa muuttajat ovat ennakoarvioiden mukaan äänioikeuttaan käyttäviä korkeasti koulutettuja ja naisia. Juuri naiset ovat viimeisten vuosikymmenien ajan olleet aktiivisempia käyttämään ääntään kuin miehet.¹⁷⁹

Poliittiset puolueet ovat keskeisiä kunnallis-hallinnon toimijoita, mutta demokratiavajetta koskevassa keskustelussa on kysytty, kuinka hyvin perinteiset puolueorganisaatiot lopulta edustavat väestöä ja millaisia demokratiahaasteita alhaiset äänestysprosentit tuovat tullessaan. Kysymys on ollut Jyväskylässä 2000-luvun alun vaaleissa ajankohtainen. Kaupungin äänestysprosentti oli vuoden 2000 kunnallisvaaleissa vaivoin päälle 50 prosenttia. Vuoden 2004 vaaleissa jyväskyläläiset äänestivät edellistä kertaa hieman aktiivisemmin, mutta tulos jäi edelleen alle 55 prosentin. Ilmiö ei ole jyväskyläläinen. Kansalaiset eivät ole aikaisemman tavoin enää kiinnittyneitä poliittisiin organisaatioihin ja varsinkin aktiivisesti paikalliseen puolue toimintaan osallistuvien määrä on laskenut. Tutkijoiden huomioiden kohteena on ollut muun muassa nuorten äänioikeutettujen vähäinen kiinnostus perinteistä puoluepohjaista kansalaisvaikuttamista kohtaan, puolueiden vetovoimaisuus, puolueiden ehdokasasettelu ja aktiivisten toimijoiden rekrytointi, suhteellisen vaalitavan oikeudenmukaisuus ja ylipäättänsä vaalikulttuurin liittyvät kehittämismahdollisuudet.¹⁸⁰

Kunnallispolitiikan ja -vaalien vetovoiman väheneminen 1990-luvun puolivälistä lähtien on huolestuttanut maan hallitusta siinä määrin, että oikeusministeriö asetti vuonna 2004 Kansanvalta 2007 -nimisen toimikunnan, jon-

ka tehtäväksi asetettiin selvittää ja arvioida kansalaisvaikuttamisen ja edustuksellisen demokratian tilaa. Lähtökohtana on, että kuntien velvollisuutena on tukea asukkaidensa osallistumista kunnan toimintaan. Kunnallisen demokratian kehittämistä koskevissa kannanotoissa toimikunta esitti, että kunnanvaltuustojen todellista päätösvaltaa tulisi vahvistaa ja valtuutettujen valta- ja vastuuasemaa selkeyttää kuntien johtamisjärjestelmien kautta. Toimikunta katsoi myös, että johtavien luottamushenkilöiden toimista tulisi kehittää päätöksiä. Päivätyön ohella vain harvoilla on mahdollisuus panostaa täysimääräisesti johtotehtävien hoitamiseen. Toimikunnan käsityksen mukaan myöskään valtuustoilla ei ollut todellisia resursseja ja toimintaedellytyksiä perehtyä laajojen yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemiseen.¹⁸¹

Kunnallispolitiikan arvostelu, paikallispolitiikan kiinnostavuuden katoaminen ja luottamuspuolan kasvaminen poliitikkoja kohtaan on Jyväskylässä näkynyt ainoastaan äänestysaktiivisuuden heikentymisenä, ei niinkään perusprofiililtaan uuden tyyppisten ehdokkaiden nostamisena valtuustoon. Jyväskylässä kaupunginvaltuustoon valittujen jäsenten keski-ikä on viimeisten neljänkymmenen vuoden aikavälillä vaihdellut vähän. Kun vuonna 1965 aloittaneen valtuuston keski-ikä oli 47 vuotta, oli se vuonna 2005 vastaavasti hieman päälle 49 vuotta. Se on ollut myös viimeisten neljän vuosikymmenen aikana valituista valtuustoista vanhin. Keski-ikältään nuorin valtuusto aloitti toimintansa vuoden 1973 alussa. Heidän keskimääräinen ikänsä oli 45,5 vuotta.

Uudet valtuutetut eli valtuustokauden alussa ensikertaa mukana olevat, ovat mer-

Jyväskylän kaupunginvaltuuston pitkäaikaisia edustajia 1960-luvulta 2000-luvun alkuun

Kansallinen Kokoomus

Fredrikson Ilmari, 1969–1988.
Hongisto Yrjö, 1946–1968
Jaatinen Matti, 1961–1980.
Kauppinen Carita, 1977–1997.
Koskenniemi Kyllikki, 1969–1988.
Parkkinen Heikki, 1973–1996.
Pesola Aimo, 1969–1992.
Veijonen Pirkko, 1981–2000.

Keskustapuolue/Suomen Keskusta

Juusela Jukka, 1973–1976, uudelleen vuodesta 1993.
Pekkarinen Mauri, 1977–2004.
Pohjonen Mauno, 1954–1976.
Selin Pirkko, vuodesta 1989.

Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue

(ja Työväen ja Pienviljelijäin Sosiaalidemokraattinen Liitto)
Front Fanny, 1965–1968, 1971–1992.
Haro Eino, 1957–1972, 1977–1992.
Hjelt Juha, vuodesta 1989.
Illman Hilikka, vuodesta 1985.
Kainulainen Tauno, 1977–1996.
Knuuttila Sakari, 1965–2004.
Koskinen Veijo, vuodesta 1985.
Laitinen Reijo, vuodesta 1981.
Olin Kalevi, vuodesta 1981.
Palander Eino, 1934–1972.
Rantanen Helka, 1954–1980, 1983–1984.
Roinila Erkki, 1965–1988.
Surakka Juhani, 1973–1984, 1989–2002.
Tuupainen Kauko, 1977–1982, uudelleen vuodesta 1989.
Viljamaa Marja-Leena, 1981–2003.

Suomen Kansan Demokraattinen Liitto ja Vasemmistoliitto

Hagman Pertti, 1969–1996.
Koivunen Matti, 1951–1988.
Nykänen (Pekka) Petter, 1951–1972.

Suomen Kristillinen Liitto/Kristillisdemokraatit

Arvaja Erkki, vuodesta 1977.
Pitkänen Viljo, 1961–1972, 1977–1984.
Romström Ensio, 1973–1992.

Liberaalinen kansanpuolue

Hyytiäinen Veikko, 1948–1972, 1977–1984.
Toiviainen Mauri, 1969–1988.

Jyväskylän Puhujan Kulma

Jyväskylän Puhujan Kulma, Speaker's Corner, järjestettiin ensimmäisen kerran 10.9.2005. Puhujan Kulman puuhamies oli kaupunginvaltuuston pitkäaikainen jäsen Kauko Tuupainen, joka oli ottanut hankkeelleen mallia Lontoon Hyde Parkin maailman kuulusta Speaker's Cornerista. Kaupunginvaltuusto sai kesäkuussa 2004 käsiteltäväksi aloitteen puhujanurkan varaamisesta kaupungin keskustasta Kirkkopuistosta, mutta hanke ei 26 valtuutetun tuesta huolimatta edennyt. Vapaassa maassa julkisella paikalla saa puhua, ja ilman kaupungin tukeakin.

Puhujan Kulmassa on vierailut nimekäs joukko kansalaisaktivisteja ja yhteiskunnallisia vaikuttajia. Puhujavuoroja ovat käyttäneet sekä kaupungin että naapurikuntien poliittiset vaikuttajat. Lokakuussa 2006 järjestyksessään kymmenennessä Puhujan Kulmassa kutsuvierasjoukko oli poikkeuksellisen vaikuttava. Kevään 2007 ensimmäinen Puhujan Kulman tilaisuus järjestettiin vappupäivänä. Ajankohta, kohtalainen kevätää ja paikalle kutsutut ministeri Mauri Pekkarinen (kesk.) ja tuore kansanedustaja ja kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Henna Virkkunen (kok.) takasivat sen, että tilaisuutta seurasi poikkeuksellisen suuri väkijoukko. Kutsuttujen puhujien lisäksi yleisöllä on ollut mahdollisuus esittää omia käsityksiään ja mielipiteitään tärkeiksi pitämistään asioista ja ongelmista. Avoimia puhujatilaisuuksia on seurannut säästä riippuen vaihteleva määrä aktiivisia kansalaisia.

Puhujan Kulman perimmäisenä tarkoituksena on tukea kansalaisten mahdollisuuksia sananvapauden harjoittamiseen. Suomalaisessa kansalaistoiminnan perinteessä avoimet spontaanit puhujatilaisuudet ovat uusi ja vielä varsin vieras ilmiö. Myös Jyväskylän Puhujan Kulma edustaa erilaista vapaan sanan ja kansalaisvaikuttamisen perinnettä kuin esimerkiksi Hyde Parkin Speaker's Corner. Kirkkopuiston kulmauksen tilaisuuksissa vapaalla sanalla tarkoitetaan sitä, että puhujilta toivotaan vapaasti esitettyä, ei etukäteen kirjoitettua puheenvuoroa. Jyväskylässä puhujatilaisuuksista ja varta vasten paikalle pyydetyistä pääpuhujista myös tiedotetaan etukäteen sanomalehdessä. Puhujan Kulmasta on näin muokkaantunut suomalaisen vapaan kansalaistoiminnan perinteitä noudattava muodollisesti organisoitu ja johdettu kansalaistapahtuma.

Kansalaistoiminnan foorumina puhujatilaisuudet ovat olleet joka tapauksessa ainutlaatuisia, ja siksi niistä on muodostunut myös eräänlainen matkailunähtävyys. Vapaata puhetilaisuutta ovat käyttäneet hyväksi muun muassa vieraspaikkakuntalaiset polttari-seurueet.

Keskisuomalainen. Risto Aalto.

Lokakuussa 2006 Puhujan Kulmassa esiintyivät kaupunginvaltuutettu Jouni Vauhkonen (vihr.), rehtori Jussi Halttunen, maakuntajohtaja Anita Mikkonen, apulaiskaupunginjohtaja Timo Koivisto, Petäjaveden kunnanjohtaja Teppo Sirniö ja toimitusjohtaja Juhani Tahvonen.

Pekka Hein.

Uuden vuosituhaten ensimmäinen valtuustokokous 24.1.2000. Vasemmalla apulaiskaupunginjohtaja Ahti Vielma.

kinneet uudistusvoimaa. Vuoden 1968 vaaleja on pidetty murroskohtana, jolloin moni toisen maailmansodan jälkeen kunnallispolitiikkaan mukaan lähtenyt pitkän linjan poliitikko jäi pois valtuustovaaleista.¹⁸² Muutos olikin poikkeuksellisen vaikuttava, sillä vuoden 1969 alussa toimintansa aloittaneessa valtuustossa liki 50 prosenttia oli uusia henkilöitä. 1970- ja 1980-luvuilla kunnallisvaaleissa reilusti yli 40 prosenttia valtuustopaikoista meni uudelleen jakoon. Muutos tapahtui vuoden 1988 vaaleissa, jolloin uusien valtuutettujen osuus vuonna 1989 toimikautensa aloittaneista valtuutetuista oli hieman alle maagisen 40 prosentin. Seuraavissa vaaleissa, vuoden 1992 kunnallisvaaleissa, äänestäjät innostuivat kilpailuttamaan ehdokkaita enemmän ja uusien valtuutettujen määrä nousi liki 45 prosenttiin. Paikallisvaaleissa tapahtuneet muutokset ovat vastanneet yleistä kehityssuuntaa.¹⁸³ Oireena politiikan vähäisestä kiinnostavuudesta voidaan pitää sitä, että vuoden 2004 vaaleissa valittiin enemmän entisiä ehdokkaita kuin kertaakaan viimeisten neljän vuosikymmenen aikana.

Hieman yli puolet pitkäaikaisista, kaksikymmentä vuotta tai kauemmin valtuustossa mukana olleista, jyväskyläläisistä kunnallispoliitikoista on ollut sosialidemokraatteja ja pienten vasemmistopuolueiden edustajia. Kaikkiaan pitkän valtuustouran tehneitä henkilöitä on kaikista koko tutkimusajanjakson valtuutetuista vain pieni osa, noin 10 prosenttia. Sen sijaan edustajia, joiden valtuustoura Jyväskylässä on kestänyt vain yhden kokonaisen kauden tai vähemmän, on selvästi enemmän, noin 30 prosenttia. Valtuutettuja yhdistävä piirre on se, että he ovat pääsääntöisesti syntyneet muualla kuin Jyväskylässä. He ovat usein myös korkeakoulutaitoisia tai esimies/johtotehtävissä. Jyväskylän yliopiston piirissä toimivat henkilöt ovat näin kaupungissa toimineille poliittisille järjestöille tärkeä potentiaalinen voimavara. Yhteiskunnallisesta toiminnasta kiinnostunut pitkälle koulutettu väki edustaa samalla sitä väestöryhmää, jolle muuttaminen paikkakunnalta toiselle Welle uusien työtehtävien vuoksi on tavanomaista.

Ansioituneita vanhemman polven edustajia Jyväskylän kaupungintalon valtuustosalissa. Kuvassa vasemmalta Sirkku Lahtinen (sd.) ja Anna-Liisa Jokinen (kok.). Kakkua leikkaamassa on Helka Rantanen (sd.) ja hänen vierellään Kyllikki Koskenniemi (kok.).

Naiset vallankäyttäjinä

Vuonna 1986 voimaan tulleen tasa-arvolain ydin oli siinä, että naisille ja miehille taattiin lailla tasa-arvoiset mahdollisuudet osallistua yhteiskunnalliseen suunnitteluun ja päätöksentekoon. Tasa-arvo vaatimukset eivät luonnollisestikaan ulotu kunnanvaltuustoihin. Sen sijaan muiden kunnallisten luottamustoimielinten paikkajaossa otetaan huomioon niin sanottu kiintiöperiaate. Kunnallisissa toimielimissä ja nykyään myös kuntien välisissä yhteistoimintaelimissä sovelletaan 40 prosentin kiintiösääntöä.¹⁸⁴ Pitkään kunnallispolitiikassa mukana olleiden naisedustajien mukaan tasa-arvolain voimaantulo jälkeen Jyväskylässä ei ole ollut tarvetta käydä keskustelua esimerkiksi lautakuntapaikkojen tasapuolisesta jaosta.¹⁸⁵

Jyväskylässä poliittisille johtopaikoille valittu nainen on vielä 2000-luvun alussa harvinaisuus. Kaupunginvaltuuston ensimmäinen naispuheenjohtaja oli vuonna 1997 tehtävään valittu sosialidemokraattien Marja-Leena Viljamaa. Valtuuston järjestyksessään toi-

nen naispuheenjohtaja on ollut vuonna 2005 tehtävässä aloittanut kokoomuksen Henna Virkkunen. Valtuuston ensimmäisen varapuheenjohtajan tehtävien hoito uskottiin liki pitäten 1980-luvun ajaksi kokoomuksen Helena Pesolalle. Naista ei ole Jyväskylässä kertaakaan valittu hoitamaan kaupunginhallituksen puheenjohtajan tehtäviä. Hallituksen ensimmäisen varapuheenjohtajan tehtäviin nainen sen sijaan kelpuutettiin 1980-luvun lopulla, jolloin tehtävään valittiin kokoomuksen Carita Kauppinen.

Jyväskylässä ensimmäinen nainen kaupunginhallituksessa oli 1960-luvun lopulla paikalle valittu kokoomuksen Ines Kuittinen. Vuoden 1986 tasa-arvolaki lisäsi naisten näkyvyyttä poliittisilla johtopaikoilla. 1980-luvun lopussa ja 1990-luvulla naisten osuus kaupunginhallituksen paikoista on lisääntynyt, vaikka 40 prosentin kiintiösääntö ei tarkalleen heti lain voimaantumisen jälkeen noudatettukaan. Vuoden 2004 kunnallisvaalien jälkeen asetettu kaupunginhallitus oli historiallinen siksi, että siinä oli naisten ja miesten

Naisedustajat puolueittain Jyväskylän kaupunginvaltuustossa vuosina 1964–2004											
Puolue	1964	1968	1972	1976	1980	1984	1988	1992	1996	2000	2004
Kok	2	4	2	4	4	7	7	6	5	5	4
SkI/Kd							1	1	2	1	1
Rkp											
Kesk		1	1	1	2	2	2	1	2	4	5
Lkp	2	2	1	1		1	1				
Smp						1	1	1			
Vihr						1	1	2	4	4	5
Sdp	4	3	5	4	5	7	7	9	6	5	7
Skdl/vas	2			2	5	2	4	2	1	2	1
Tpsl											
Skp										1	1
Naisia	10	10	9	12	16	21	24	22	20	22	24
% kaikista	21,3	21,3	15,2	20,3	27,1	35,6	40,7	37,3	33,9	37,3	40,7

Lähde: Kunnallistieto Jyväskylästä 1964–2005

edustuspaikat jaettu liki tasan. Kaupunginhallituksen jäsenistä kuusi oli naisia ja seitsemän miestä.

1990-luvusta ennakoitiin muotoutuvan naisten vaikuttamisen vuosikymmenen. Naisten aikaisempaa näkyvämpää mukanaoloa ja vahvistunutta yhteiskunnallista asemaa on pidetty jopa 1990-luvun kunnallishallinnon yhtenä keskeisenä murroksena.¹⁸⁶ Naisten äänen, yhteiskunnallisen näkyvyyden lisääntyminen, ei peilautunut kuitenkaan 1990-luvun kunnallisvaaleihin. Vuoden 1988 kunnallisvaaleissa saavutettu vuosikymmenien ennätystulos ei kantanut 1990-luvulla, vaan naiskaupunginvaltuutettujen sama lukumääräinen taso saavutettiin uudelleen vasta vuoden 2004 vaaleissa, jolloin kaupunginvaltuuston jäsenistä hieman päälle 40 prosenttia oli naisia. Naisehdokkaitten läpimeno

vaaleissa on vaihdellut puolueittain. Perinteisesti lukumääräisesti eniten naisedustajia on suurimmassa eli sosialidemokraattien valtuustoryhmässä. Samoin vahva naispuolue on ollut kokoomus. Varsinainen naispuolue on kuitenkin juuri 1990-luvun aikana poliittista painoarvoaan kasvattaneella vihreiden ryhmällä. Merkittävää on ollut myös Riitta Tynjän poliittinen toiminta, sillä hänen vetoimensa ansioksi on laskettu se, että kommunistit saivat vuoden 2004 vaaleissa toisen valtuustoedustajan. Vuoden 2004 vaalit nostivat esille omassa valtuustoryhmässään historiallisesti ennätyksellisen paljon keskustalaisia naisedustajia. Naisten näkyvyys ja vaikutusmahdollisuudet vaalihuimun jälkeisessä kunnallispolitiikassa perustuvat valtuustoryhmien keskenään neuvottelemaan

paikkajakoihin, ei niinkään naisten voittoon tai häviöön varsinaisissa vaaleissa.

Naiset eivät muodosta Jyväskylän kaupunginvaltuustossa yhtenäistä ryhmää, jolla olisi yhteinen käsitys esimerkiksi hyvinvointiyhteiskunnan palvelujen kehittämisestä. Naisten voimien yhdistäminen, naiskaupunginvaltuutettujen yhteisen verkoston muodostaminen, ei ole Jyväskylässä kuitenkaan täysin tuntematon asia, vaikka 2000-luvun aikana toiminnalle ei ole löytynyt aktiivista vetäjää eikä suoranaista tarvetakaan. Naisjärjestöillä, johon kuuluvat myös poliittisten puolueiden naisorganisaatiot, on yhteinen olemassa valtakunnallisesti ja paikallisesti organisoitunut yhteistyöfoorumi NYTKIS.¹⁸⁷ NYTKIS toimii siten, että toiminnan vetovastuu vaihtuu vuosittain ja vuonna 2007 Jyväskylässä toiminnasta on vastannut vihreiden naisjärjestö. NYTKIS:in merkitystä naisverkostona ei kiistetä, mutta arkiseen kunnallispolitiikan tekoon löyhällä yhteistyöllä ei ole ollut Jyväskylässä suurta merkitystä. Tämä ei tarkoita sitä, etteivätkö naispoliitikot olisi verkostoituneita. Usealla naispoliitikolla on laaja suhdeverkosto ei-poliittisiin kansalaisjärjestöihin, joita pidetään tärkeinä muun muassa niissä harjoitetun yhteiskunnallisen keskustelun vuoksi.¹⁸⁸

Aika ajoin naispoliitikot ovat Jyväskylässä pyrkineet lähentymään toisiaan ja löytämään tärkeiksi pitämiensä kysymyksien käsittelylle yhteisen foorumin. Keskustalainen Pirkko Selin veti 1980-luvun lopussa jonkin aikaa naisvaltuutettujen keskinäisiä vapaamuotoisia palaveria. Tultuaan vuonna 1989 valituksi kaupunginvaltuustoon Selin piti itsestäänsel-

vyytenä, että naisverkostosta voisi muodostua naisille tärkeä epävirallinen neuvottelufoorumi, jossa eri puolueen naiset voisivat valmistella ja taustoittaa naisille lähellä olevia hyvinvointiyhteiskunnan ylläpitämiseksi tärkeitä kunnallispoliittisia ratkaisuja. Vaikuttajanaisten epävirallinen verkostoituminen osoittautui 1980- ja 1990-luvun vaihteessa hyväksi ideaksi, mutta vaikeasti toteutettavaksi. Taustalla oli niinkin arkisia syitä kun, että naisten oli vaikea järjestää tapaamiselle kaikille sopivaa ajankohtaa. 1990-luvun puolivälissä naiskeskustelu sai uutta pontta ja kaupungin tiedotuslehdessä julkaistiin niin kutsutun pyöreän pöydän keskustelusta artikkeli, jonka otsikko on ”Nyt soi naisten sävel”. Eri puolueita edustaneet¹⁸⁹ pyöreän pöydän keskustelijat Hilka Illman (sd.), Auli Dahlström (vihr.), Ulla Kuittu (vas.), Meri Tirronniemi (kd.) ja Anneli Vuolle (kok.) uskoivat vakaasti, että naisten oli koottava voimat ja puhallettava yhteen hiileen yhteisten asioiden eteenpäin viemisessä ja ennen kaikkea toistensa tukemisessa.¹⁹⁰

Kunnallispolitiikalle on leimallista, että asioita taustoitetaan epävirallisissa yhteyksissä, mutta juuri tämä epävirallinen vaikuttaminen on vahvasti sukupuolittunutta. Keskustelu naispoliitikkojen kanssa herätti kysymyksen siitä, pitäisikö myös naisten oppia sopimus-kulttuuri eli poliittisen juonittelun taito. Naisille poliittisen uran luominen puolueorganisaation kautta ei ole kovin tavallista. Sen sijaan koulutetut naiset kiinnostuvat poliittisesta toiminnasta oman asiantuntijuuden kautta, mitä pidetäänkin usein naispolitiikan tärkeimpänä vaalivaltina.¹⁹¹

Lapset ja nuoret yhteiskunnallisina vaikuttajina

Keskisuomalainen, Tina Mutla

Lasten Parlamentti kokouksessaan Jyväskylän Kunnallistalon valtuustosalissa vuonna 2007. Puheenvuoroa pyytää Jasmin Nokelainen.

Lasten ja nuorten demokratiakasvatus on yhteiskunnalta tärkeää panostamista tulevaisuuteen. Demokratiakasvatuksessa lapsille ja nuorille opetetaan käytännön toiminnan kautta, millä tavoin kaupunki toimii ja miten kollektiivisia yhteiskunnallisia päätöksiä tehdään. NuFo eli Nuorten Foorumi on jyväskyläläisten 13–20-vuotiaiden nuorten oma edustuselin ja vaikutuskanava nuorten itsensä ja kaupungin päättäjien välillä. Nuorten Foorumin toiminnasta vastaa Jyväskylän kaupungin nuorisoasiankeskus. NuFo järjestäytyi ensimmäisen kerran vuoden 2006 alussa. Ensimmäinen jyväskyläläinen Lasten Parlamentti järjestettiin puolestaan toukuussa 2007. Lasten Parlamentti valitaan alakoululaisista, jotka edustavat nuoria ensimmäisistä kuudenteen luokkaan.

Syksyllä 2005 Jyväskylän Normaalikoulun eri luokka-asteilla tehty mielipidekysely osoitti, että lapsilla ja nuorilla oli varsin selkeät ja myös hyvin perustellut mielipiteet kaupungista ja omista asuinalueistaan. Eri puolilla kaupunkia asuvat Normaalikoulun alakoulun kuudetta luokkaa käyneet oppilaat olivat pääsääntöisesti sitä mieltä, että Jyväskylä on mukava kaupunki elää. Paras asuinpaikka oli se, missä parhaillaan kukin asui. Mitään erityisiä muutoksia asuinalueet eivät oppilaiden mielestä kaivanneet. Norssin kuudesluokkalaista moni oli syntynyt jossakin muualla kuin Jyväskylässä, joten heillä oli myös vertailupohjaa muihin kaupunkeihin. Parasta kuudesluokkalaisten mielestä oli se, että kaupunki tarjosi hyvät harrastus-

Keskusomaleinen, Riikka Kaakkurvaara 2007.

Nuorisotyötä 2000-luvulla.

mahdollisuudet lajiin kuin lajiin. Oppilaiden viihtyvyysbarometrissa juuri monipuoliset harrastusmahdollisuudet, mutta myös luonto ja oman asuinalueen rauhallisuus olivat tärkeysjärjestyksessä ensimmäisillä sijoilla. Nuorille tärkeä kohtaamispaikka on muiden ikäryhmien tavoin kävelykatu ja keskusta ylipäätänsä. Keskusta oli nuorten käsityksissä sangen turvallinen paikka. Paikkoja, joihin varhaisnuoret eivät mielellään yksin menneet olivat muun muassa Harju ja vastaavasti Tourujoen luontopolku. Eräs nuorukainen oli kuitenkin sitä mieltä, että paikka, jonne hän ei mielellään mennyt, oli rehtorin kanslia!

Vuonna 2005 Normaalikoulun yhdeksättä luokkaa käyneet oppilaat olivat kuudesluokkalaisten tavoin varsin tyytyväisiä kotikaupunkiinsa ja asuinalueeseensa. Myös teini-ikäiset arvostivat asuinalueidensa siisteyttä, rauhallisuutta ja ennen kaikkea turvallisuutta. Asuinpaikan sijainnilla oli merkitystä. Nuoret eivät halunneet asua aivan ydinkeskustassa, vaan sen välittömässä läheisyydessä. Tyytyväisyyttä asuinalueeseen nosti tai laski se, kuinka kaukana harrastuspaikat sijaitsivat. Valtaosalle Norssin yhdeksännän luokan oppilaista keskusta oli kahviloineen ja kauppoineen tärkeä sosiaalisen kohtaamisen ja ostoksien tekopaikka. Keskustaa pidettiin pääsääntöisesti turvalisena ”hengailupaikkana”. Yhdeksännän luokan oppilailla oli nuorempiaan enemmän ennakkoluuloja sellaisia asuinalueita kohtaan, jotka ovat muita enemmän julkisessa keskustelussa esillä sosiaalisten ongelmien vuoksi.

Normaalikoulun yhdeksännän luokan oppilaita huolestutti kaupungin heikko taloustilanne, josta oli julkisuudessa paljon keskustelua juuri vuonna 2005. Kaupungissa ei ollut nuorten mielestä kuitenkaan mitään erityistä Jyväskylästä poistyvää elementtiä. Jyväskylän kykyyn pärjätä tulevaisuudessa kaupunkien keskinäisessä kilpailussa luotettiin varovaisen optimistisesti. Moni oppilas uskoi löytävänsä kaupungista tulevan opiskelupaikan.

Lähde: Normaalikoulun 6 a:n ja 9a-9e:n vastaukset Jyväskylä kaupunkina ja kokemuksena -kyselyyn.

Kasvu kaupunkimaiseksi yhdyskunnaksi

Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Näkymä etelästä Jyväsjärvelle 1980-luvun puolivälistä. Etualalla Kylmänoro, taustalla Lutakko. Neljä vuotta myöhemmin järven kapeimmalle kohdalle valmistui Kuokkalan silta.

Kaupunkirakenteen muutokset I 1960-luvulta I 1990-luvulle

Vuoden 1968 yleiskaavan periaatteet

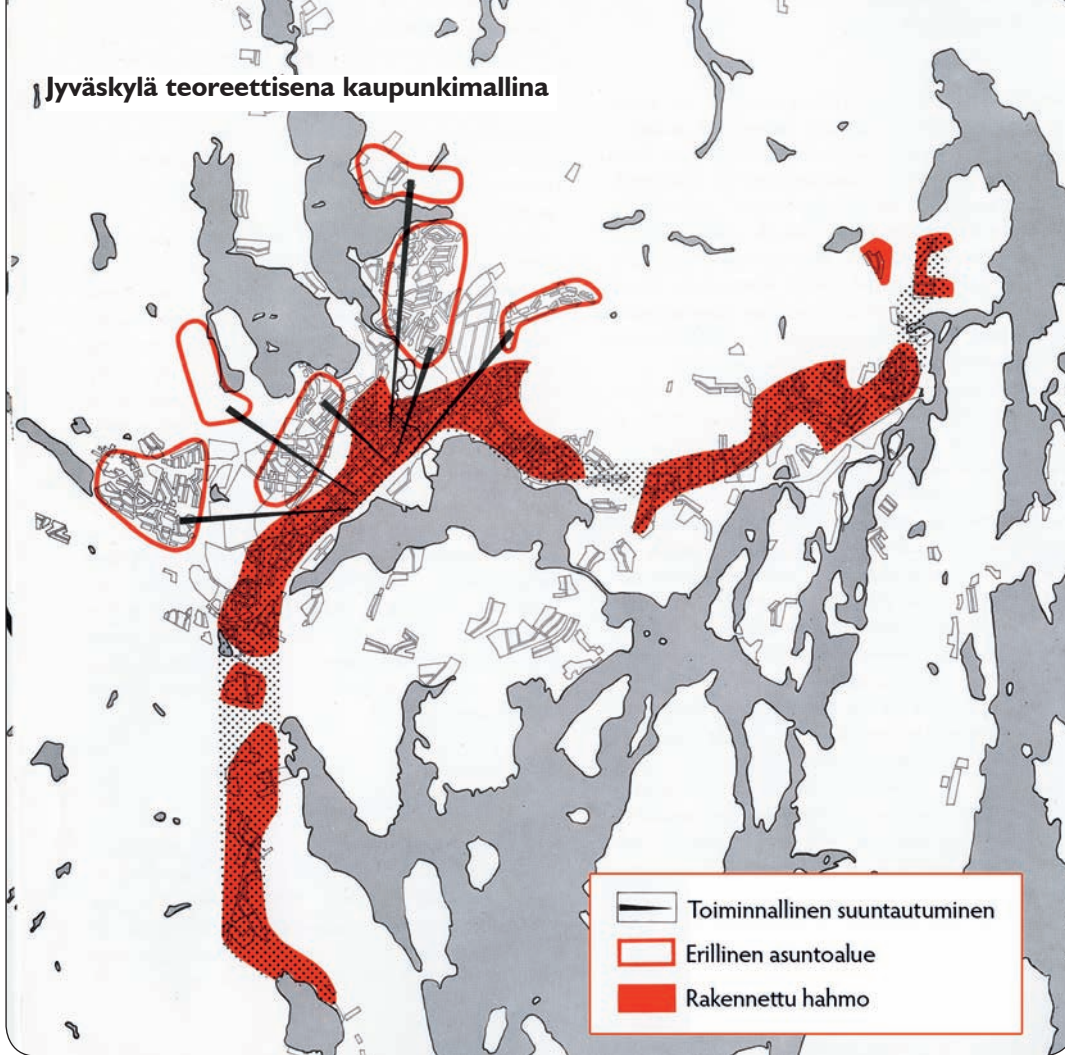
Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan vuoden 1968 yleiskaavan tavoitteena oli luoda Jyväskylän seudulle kehityssuunnat asumisen, palvelujen ja elinkeinoelämän sijoittumiselle.¹⁹² Yleiskaavas suunnitelmaan kuulunut Jyväskylän kaupungin liikenteen yleissuunnitelma antoi osaltaan viitteitä kaupunkirakenteen kehittämiseen. Liikennesuunnitelmassa pyrittiin lisäksi ottamaan huomion lisääntyvien liikennemäärien aiheuttamat ongelmat ja ympäristövaikutukset.¹⁹³

Yleiskaavas suunnitelman valmistelun taustalla oli vuoden 1958 rakennuslaki, jossa annettiin ohjeet seutukaava- ja yleiskaavatyön valmistamiseksi. Jyväskylän kaupungille oli valmistunut kymmenen vuotta aikaisemmin vuoden 1947 rakennusjärjestys, jossa kaupunki oli jaettu kuuteen vyöhykkeeseen, joille kaikille oli määritelty omat erikoispiirteensä. Asemakaava-arkkitehti Väinö Vuorisen diplomityöstä vuodelta 1948 muodostui tulevan yleiskaavas suunnitelman pohjatutkimus.¹⁹⁴

Jyväskylän kaupunki ja professori Olli Kivinen allekirjoittivat sopimuksen yleiskaavatyöstä syksyllä 1959. Maalaiskunta, professori Kivinen ja arkkitehti Juha Vikkula sopivat puolestaan maalaiskunnan osalta yleiskaavan valmistamisesta myöhemmin saman vuoden joulukuussa. Ajatuksena oli, että molemmat suunnitelmat valmistuisivat kesään 1962 mennessä. Perustietojen kerääminen, työpaikka- ja väestöennusteiden laatiminen, suunnittelijoiden vaihtuminen ja kaupunginvaltuuston uusi kanta nelostien suuntaamiseksi kaupungin alueella ja lopulta liikennesuunnitelman teettäminen merkitsivät

sitä, että yleiskaavan valmistumisaikataulua oli siirrettävä ensin vuoteen 1964 ja lopulta vuoteen 1968. Vuodesta 1964 vuoteen 1968 yleiskaavatyössä keskityttiin liikennesuunnitelman aiheuttamien muutosten tutkimiseen ja tehtyjen ratkaisujen pohjalta syntyneiden uusien maankäyttövaihtoehtojen hahmottamiseen. Vuonna 1967 päätettiin, että maalaiskunnan ja kaupungin yleiskaavatyöt yhdistettäisiin, joka oli professori Olli Kivisen mukaan hyvä ratkaisu.¹⁹⁵

Jyväskylästä oli 1960-luvun puoliväliin mennessä muodostunut niin kutsuttu nauhakaupunki, mikä oli pitkälti seurausta kaupungin sijainnista ahtaalla Harjun jakamalla kannaksella Tuomiojärven ja Jyväsjärven välissä. Nauhakaupungille leimalliseen tapaan keskeiset toiminnot – asuminen, palvelut ja työpaikat ja sitä mukaan myös liikenne – olivat kaupunkialueella sijoittuneet toisiinsa nähden rinnakkain. Asukasmäärältään pienessä nauhakaupungissa palvelujen saatavuus ei ollut ongelma, mutta kasvavassa keskukudessa asia olisi toisin. Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan yleiskaavassa oli ratkaistavana erityisesti kaupungin kasvun kannalta keskustan problemaattinen katuverkoston kehittäminen vastaamaan lisääntyviä liikennemääriä. Professori Kivisen oma kanta oli, että ”täysin vapaaseen autonkäyttöön perustuva kaupunkijärjestelmä johtaa kuitenkin suhteettoman kalliiseen liikenneverkkoon, aiheuttaa turhaa liikennettä ja jättää osan väestöstä huomioonottamatta”.¹⁹⁶ Kivisen yleiskaavas suunnitelman keskeinen periaate oli, että asuinalueiden, palvelujen ja työpaikkojen välien etäisyydet eivät kasvaneet yli kävely-¹⁹⁷matkan.

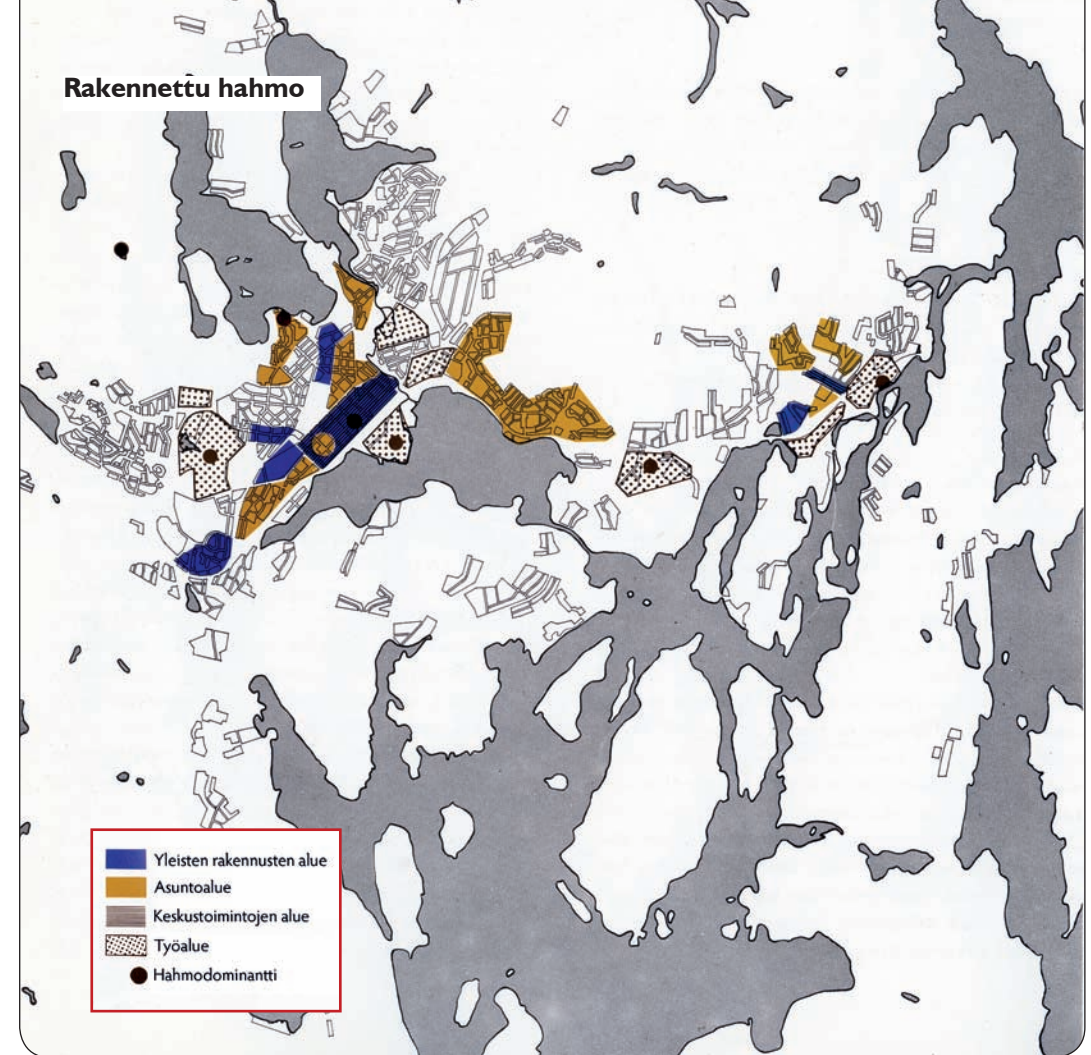

Lähde: Jyväskylä. Yleiskaava 1968. Kaupunki ja maalaiskunta.

Yleiskaavasuunnitelman perusratkaisut pohjautuivat väestömäärän kehitykseen ja ennusteiden mukaisiin väestörakenteen muutoksiin. Jyväskylän kaupungin asukasmäärän kasvu oli 1960-luvun aikana merkinnyt sitä, että kaupungin toiminnallista hahmoa kuvaava periaatteellinen nauhamalli oli osin murtunut. Kantakaupungin ympärille oli muodostunut osin irrallisia asuntoalueita, joiden palvelutaso oli heikko. Kortepohjasta, Kypärämäestä, Nisulasta ja Lohikoskelta suunnattiinkin palvelujen ja muiden keskustoimintojen perässä pääkeskukseen eli ruutukaava-alueelle. Asuntoalueiden palvelutason nostaminen oli yksi keskeinen kaupunkisuunnittelun tehtävä. Jyväskylän seudulla teollisuuslaitokset olivat sijoittuneet varsin tasaisesti pitkin rantanauhaa, mikä omalta osaltaan vahvisti kaupunkiseudun hahmottumista ja myös visuaalista puolta.

Suurteollisuuden sijoittumiseen yleiskaava ei tuonutkaan mitään uutta, vaan tältä osin yleiskaavan ohjevuoden 1990 hahmo muistutti jo olemassa olevaa hahmoa.¹⁹⁸

Professori Olli Kivisen yleiskaavatyössä laaja-alaiset kokonaisratkaisut perustuivat edellä mainittuun nauhakaupunkijärjestelmään, jota hän piti Jyväskylän seudulle luontevana ratkaisuna myös tulevaisuutta silmällä pitäen. Jyväskylän keskusta muodosti klassisen keskusta-alueen, jossa julkiset ja kaupalliset toiminnot jäsenyivät torin ympärille. Jyväskylässä tätä keskuspaikkaa vastasi Kirkko-alue. Jyväskylän kaupungin ydinkeskustalle ei ollut vielä 1960-luvun puolivälissä syntynyt kilpailevia alakeskuksia. Yleiskaavasuunnitelmassa kuitenkin lähdettiin siitä, että väkimäärän kasvu ja asutuksen leviäminen tulisivat vääjäämättä johtamaan tällaisten varsinaista

Lähde: Jyväskylä. Yleiskaava 1968. Kaupunki ja maalaiskunta.

ydinkeskustaa pienempien alakeskustojen kehittämiseen.

Asumisen tulevassa sijoittamisessa professori Olli Kivinen korosti Jyväskylän seudulle leimallisten runsaitten vesistöjen maisemallisia arvoja. Kivinen piti suuresti arvossa sitä, että Jyväskylässä kapea nauhamainen kaupunkihahmo mahdollisti sen, että käytännössä kaikki asukkaat pääsivät nauttimaan luonnonmaisemasta asuinalueidensa lähituntumassa. Ihmisten lisääntyvä vapaa-aika merkitsi Kivisen mukaan sitä, että asuinympäristönä korostui tulevaisuudessa entisestään ja yleiskaavan tuli palvella tätä kehitystä. Yleiskaavan yksi keskeinen pyrkimys oli viihtyvyyden lisäksi se, että asuinalueiden rakentamisessa huomioitaisiin väestön mahdollisimman tasaisen sosiaalisen jakautuman säilyttäminen.

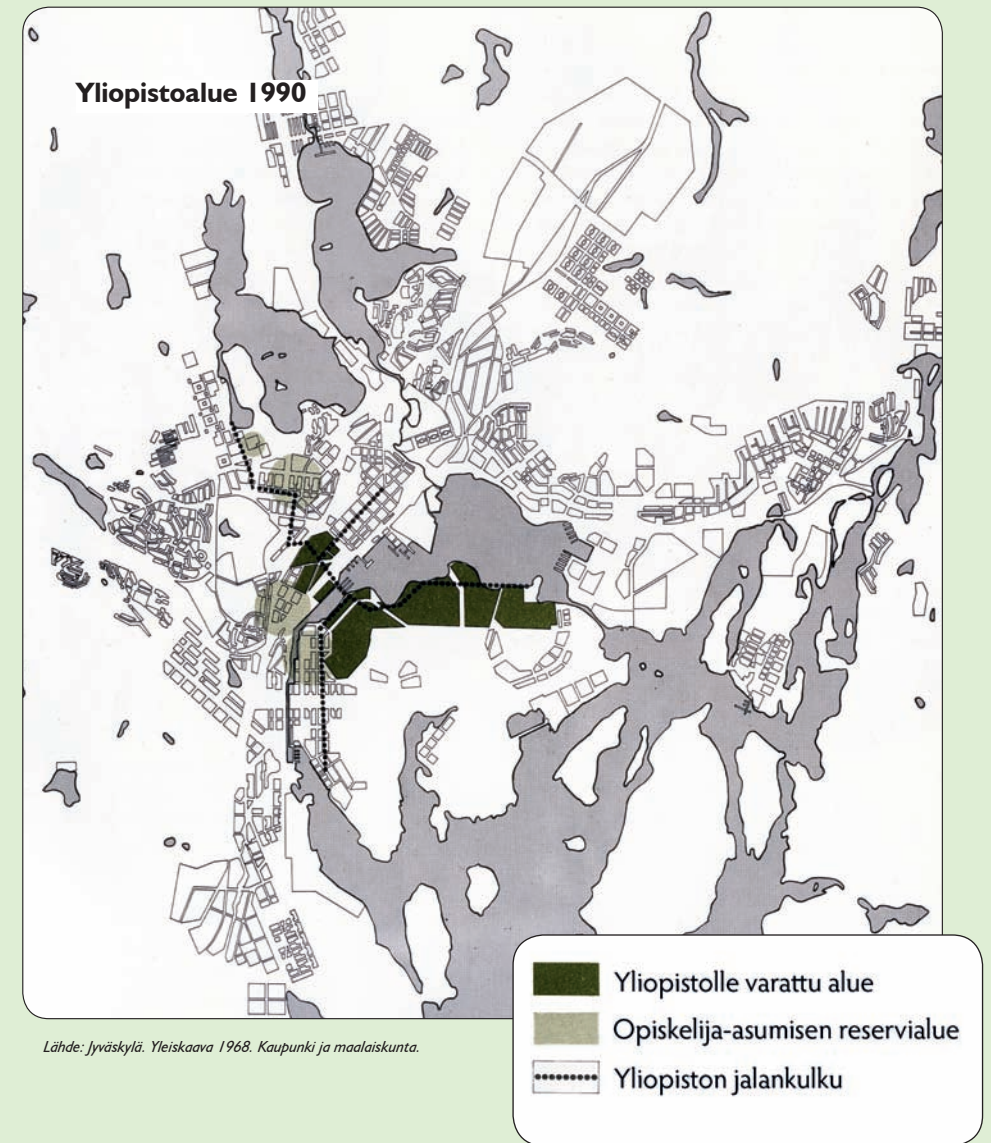
Tämän mukaisesti yleiskaavaan valitut Jyväskylän kaupunkiseudun laajentumissuunnat olivat Palokkajärven, Seppälänkankaan, Vaajakosken, Kuokkalan, Keljon ja Vesangan alueet. Näistä vaihtoehdoista Kivinen piti maaston kokonaisuuden ja rakennetun hahmon vastaavuuden näkökulmasta tarkasteltuna edullisimpina Palokkajärven, Vaajakosken, Kuokkalan ja Keljon suuntia. Kaupunkirakenteellisesti tarkasteltuna yleiskaavan laatija asetti etusijalle Palokkajärven, Vaajakosken ja Keljon suunnat, jotka palvelivat hänen käsityksensä mukaan parhaiten olemassa olevan kaupunkirakenteen tehokasta rakentamista ja saneerausta. Keljon ja Vaajakosken suunnat täydensivät perinteistä jyväskyläläistä nauhakaupunkimallia. Palokkajärven suuntaa Kivinen piti tärkeänä, sillä se vahvisti jo rakenteilla olevien Kortepohjan, Nisulan, Taulumäen

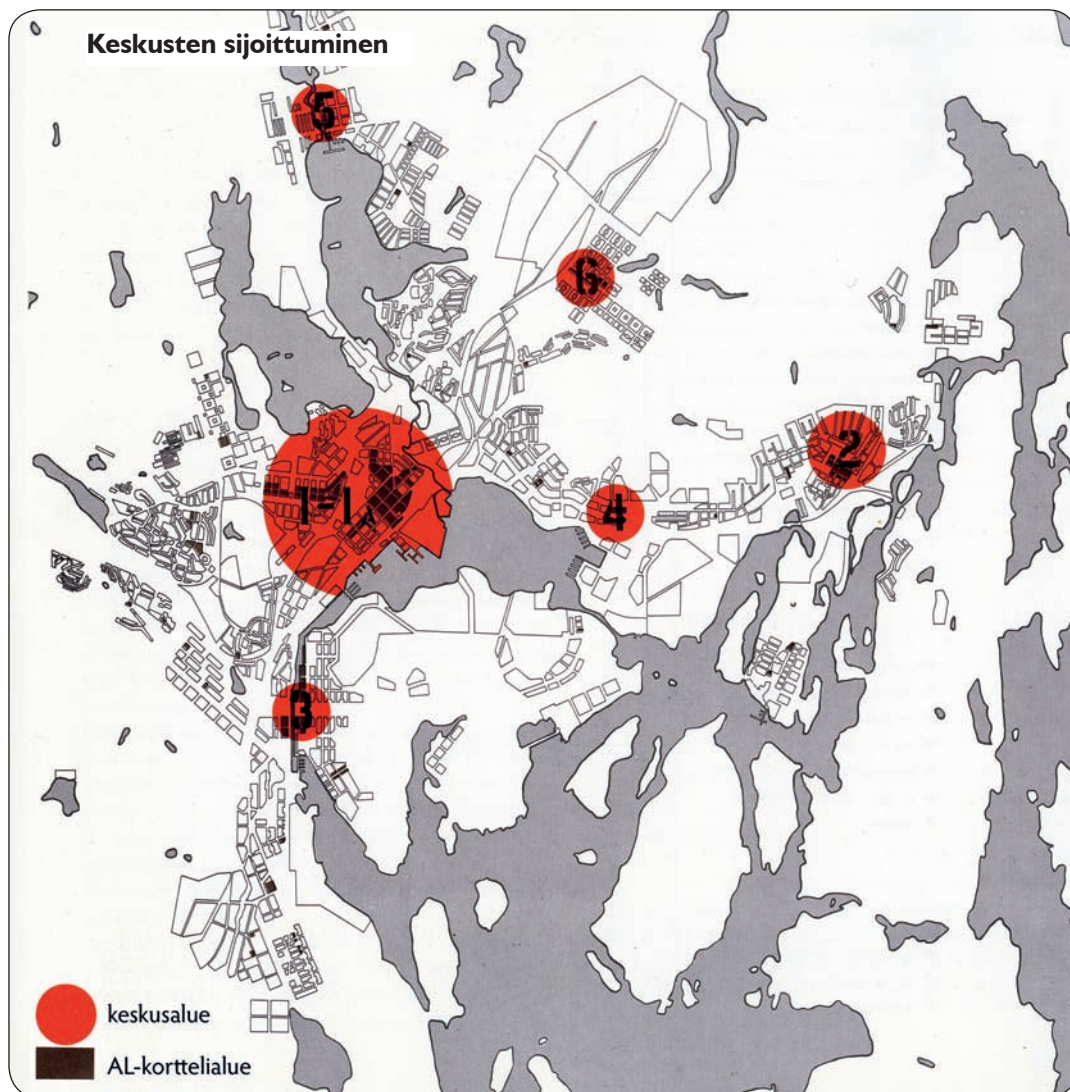
Jyväskylän kulttuuriakseli ja Harjun kauppakuja

Vuoden 1968 yleiskaavan yksi keskeisiä tehtäviä oli ratkaista, millä tavoin Jyväskylän kaupungin keskustatoimintojen aluetta olisi ollut mahdollista laajentaa. Yliopiston kehittämistä silmällä pidetyt aluevaraukset muodostavat suunnitelmissa mielenkiintoisen osakokonaisuuden, joka on osittain myös toteutunut. Suunnittelutyöhön osallistui professori Kivisen lisäksi akateemikko Alvar Aalto. Yliopisto on kaavaesityksen mukaan laajentunut Mattilanniemeen ja osin myös Kuokkalaan. Professori Olli Kivinen ei asutusta ohjaavien periaatteidensa vuoksi kannattanut ylioppilaskylän rakentamista, vaan opiskelijoiden tuli sijoittua muun kaupunkiväestön sekaan. Kivisen visiossa oli, että Kortepohjasta Nisulaan ja sieltä yliopiston päärakennuksen ja Keski-Suomen museon kautta Mattilanniemeen ja edelleen Kuokkalaan tulisi rakentumaan ”kulttuuriakseli” eli jalankulkuväylä, jonka varrelle yliopistotoimia rikastuttamaan tulisi yksityisiä ja julkisia palveluja. Yleiskaavan mukaan tällaisia toimintoja olisivat seurakuntakeskus, lääninhallitus, Nisulan alakeskus liiketiloineen, Nisulan lukiokeskus, Hippoksen keskusurheilupuisto ja Jyväsjärven rannassa venesatama.

Toinen mielenkiintoinen vuoden 1968 yleiskaavassa esitetty osaratkaisu oli paljon puhutun ahtaan ydinkeskustan laajentaminen Harjun taakse Mäki-Mattiin ja Nisulaan. Harjun muodostaman esteen murtaminen oli kiinnostunut suunnittelijoita jo aikaisemminkin. 1940-luvulla oli järjestetty Harjun kehittämisestä suunnittelukilpailu. Vuoden 1968 yleiskaavassa esitettiin, että Harjun takaiset alueet ja keskusta voitaisiin yhdistää Harjun alikulkutunnelilla eli kauppakujalla. Kauppakuja olisi yhdistetty Kilpisenkatuun, joka olisi edustanut kaupungin pääjalankulkuväylää ja jolta yksityisautoilu oli kielletty. Voionmaankadun ja Nisulankadun väliselle alueelle oli tarkoitus muodostaa liiketiloja ja julkisten palvelujen tiloja sekä kerros- että rivitaloja. Myös Vehkalammen ympäristö palveli suunnitelmissa asumista ja liiketoimintoja.

Kortesuonkadun ja Kilpisenkadun jatkeesta, joka olisi kulkenut Lutakkoon ja nykyisen sataman tietämille, olisi muodostunut keskeinen keskustatoimintojen alue. Professori Olli Kivinen halusi tällä osasuunnitelmalla korostaa Jyväskylän maantieteellistä sijaintia Jyväsjärven rannalla huomattavan valtakunnallisen vesitien päätteessä. Visiossa Jyväsjärven rantaan sijoitettiin julkisia rakennuksia, jotka olisivat korostaneet kaupungin keskeistä asemaa valtakunnallisessa aluejärjestelmässä. Kivisen halu korostaa Jyväskylän keskeistä asemaa ei ollut irrallinen visio, vaan se tuki omalta osaltaan valmisteilla olevaa valtakunnanosakesuunnitelmaa, jossa Jyväskylälle toivottiin osakeskusstatusta. Samanaikaisesti oli valmisteilla Keski-Suomen kuntauudistus, jossa Jyväskylä muodosti naapurikuntiansa yhteistoiminta-alueen keskuksen ja myös maakunnallisen hallinto- ja palvelukeskuksen.

Lähde: Jyväskylä. Yleiskaava 1968. Kaupunki ja maalaiskunta.

ja Lohikosken täydentymistä rinnakkaiseksi nauhahahmoksi. Rinnakkaisen nauhan avulla Kivinen pyrki luomaan Harjun pohjoispuolelle kaupunkirakenteeltaan paremmin hahmotuvan ja tulevaisuudessa tehokkaammin käytöön otettavan kaupunkialueen.¹⁹⁹

1960-luvun kaupunkirakentamismallin mukaan Jyväskylän seudun yleiskaavassa määriteltiin pääkeskuksen lisäksi viisi alakeskusta, jotka muodostivat valituille laajentumissuunnille toiminnallisesti itsenäiset keskuksat. Tämä tarkoitti sitä, että asuminen, palvelut ja

työssäkäynti alakeskuksissa sijoituivat ainakin periaatteellisesti jalankulkumatkan päähän toisistaan. Alakeskuksen statuksen saivat maalaiskunnan puolella Vaajakoski, Ritoniemi ja kaupungin alueella Jyskä, Kangaslampi ja Keljo. Ajatuksena oli, että edellä mainittuihin alakeskuksiin voitaisiin tulevaisuudessa "hajasijoittaa" kaupunkikeskustalle leimallisia julkisia toimintoja. Näillä ratkaisuilla vähennettäisiin liikenteestä aiheutuvia ongelmia kantakaupungin ahtaalla katuverkostolla. Julkisten palveluiden sijoittumista tietyn väestöpohjan

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. 1970-luvun alkupuoli.

Professori Olli Kivinen ei pitänyt Seppälää ja Seppälänkangasta erityisen hyvin asuntotuotannolle soveltuvana laajentumissuuntana. Kuvassa Seppälän alue pohjoisesta nähtynä. Keskellä uutta teollisuusaluetta erottuu vuonna 1972 valmistunut Suomen ensimmäinen automarket Prisma ja siitä oikealle Gummeruksen kirjapainon kaksiosainen rakennus. Taustalla Jyväsjärvi ja keskikaupunki.

saavuttaneelle alakeskukselle ei ollut kaavoittajalle haasteena. Suurempi ongelma oli se, että rakentajat pyrkivät aloittamaan toimintansa palveluista kaukana olevilla alueilla, vaikka uudisrakentaminen ei turvannut riittävän asukaspuhjan saavuttamista ja jolloin palvelujen saaminen kesti pitkään. Toimintakykyisten ja omavaraisten osa-alueiden muodostaminen oli myös yleiskaavan laatijan professori Olli Kivisen tavoite, mutta hänen mukaansa tätä ei aina saavutettu, koska poliittinen päätöksenteko perustui muihin arvoihin.²⁰⁰ Yleiskaavassa ei voitu määrätä yksityisten palvelujen, kuten vähittäiskaupallisten palveluiden sijoittumista, joita pidettiin kuitenkin olennaisena osana toimivaa alakeskusta.

Professori Kivinen ei ollut erityisemmin kiinnostunut Seppälänkankaan ja Kuokkalan alueiden kehittämisestä, joista molemmista muodostui Jyväskylän kaupungille keskeiset

laajentumissuunnat 1970- ja 1980-luvuilla. Seppälänkankaan puutteena Kivinen piti kaupungille leimallisen vesielementin puuttumista. Hän piti alueen maisemaa pienipiirteisenä ja suorastaan luonteettomana ja siksi asuinalueeksi toisarvoisena. Lisäksi Seppälänkankaan ja keskikaupungin väliin oli muodostunut Seppälän teollisuusalue. Yleiskaavasuunnitelman näkökulmasta Kuokkala oli mitä ihanteellisimman asuinalue vesistön läheisyyden ja maisemallisten arvojen vuoksi. Kivinen kuitenkin katsoi, että Kuokkalan etäisyys kaupungista oli esteenä alueen tehokkaalle käytölle. Sillan rakentamiseen Jyväsjärven yli 1970-luvun aikana ei kukaan kaupungissa uskonut. Kuokkala varattiinkin yleiskaavassa yliopiston tärkeimmäksi laajentumissuunnaksi. Asutusta oli mahdollista sijoittaa jossain määrin yleiskaavaan varatun eteläisen kehätien varteen.²⁰¹

Kauppakadun liikenneruuhkaa 1960-luvulla Kirkkopuiston kohdalla. Kuvan vasemmassa ylänurkassa oleva linja-auto ajaa yksisuuntaista liikennettä vastaan.

Jyväskylän liikennesuunnitelman valmistelu 1960-luvun alussa

Jyväskylässä alettiin kaivata uutta liikenteen järjestämistä koskeva ohjeistusta 1950-luvun puolivälissä, sillä voimassa oleva vuoden 1931 liikennejärjestys ei vastannut enää muuttuneita oloja. Vuonna 1954 kaupunginvaltuusto hyväksyi uuden Jyväskylän kaupungin liikennejärjestyksen. Päätös tehtiin, vaikka tiedossa oli, että uusi tieliikenneasetus oli parhaillaan valmisteltavana. Asetus tieliikenteen järjestämisestä annettiin vuonna 1957, mikä merkitsi sitä, että Jyväskylän kaupungin paria vuotta aikaisemmin tekemä päätös piti kumota.²⁰²

Asetuksen mukaisen liikennejärjestyksen laatiminen sidottiin vuonna 1959 aloitettuun Jyväskylän kaupungin ja maalaiskunnan yhteiseen yleiskaavasunnitteluun, mikä merkitsi sitä, että tulevassa suunnitelmassa ei haettu

ohjeistusta yksinomaan kaupungin sisäisen liikenteen sujumiseksi, vaan yhtä lailla siinä tuli vastata niihin yleiskaavassa esitettyihin suunnitelmiin, jotka koskivat Jyväskylän seudun elinkeinoelämän ja asumisen periaatteiden kehittämisestä. Työtä Jyväskylää koskevien väylähankkeiden eteen oli tehty toki aikaisemminkin. Keski-Suomen tielinjaukset olivat olleet esillä 1940-luvun puolivälissä, jolloin esitettiin suunnitelmat Jyväskylän ohittavista kiertotievaihtoehdoista. Vuodesta 1948 lähtien suunnittelu siirtyi Keski-Suomen tiepiiriin vastuulle.²⁰³

Polvisen liikennesuunnitelmasta tuli vuoden 1968 yleiskaavatyön akillen kantapäähän. Varsinainen yleiskaava piti olla valmis painatusta varten maaliskuussa 1964. Professori Olli Kivisen ehdotuksesta kaupunginvaltuusto hyväksyi aikataulun muuttamisen, koska liikennesuunnittelua varten tarvittavia pohjatie-

toja ja ennusteita Jyväskylän alueen liikenteen määrästä ja laadusta ei ollut käytettävissä. Kaupungin ja Tie- ja vesirakennuslaitoksen eli TVL:n yhteistyössä toteutettu liikennetutkimus oli aloitettu vuonna 1962, mutta tutkimustulosten analysointi kesti oletettua pidempään. Osasyys varsinaisen liikennesuunnitelman viivästymiseen oli liikennetutkimuksessa hyväksi käytetty automaatiotekniikka, jolla saatiin tulokseksi Jyväskylän seudulla voimakas väkimäärän kasvu ja suorastaan hiltitön autoistuminen.²⁰⁴

Liikennesuunnitelma oli sovittava yhteen tieverkostosta vastaavien viranomaisten tekemien suunnitelmien kanssa. Lisäksi siinä oli otettava huomioon, ettei sen toteuttaminen aiheuttaisi huomattavaa haittaa asutukselle, rautatielaitokselle, teollisuudelle, korkeakoulu- tai muulle julkiselle toiminnalle. Dipl. insinööri Polvisen insinööritoimistossa haasteellisempina kohtana pidettiin kaupungin keskustan pohjoista ja itäistä Taulumäen ja Tourulan aluetta.²⁰⁵ Kaupunki ja Insinööritoimisto Pentti Polvinen tekivät varsinaisen sopimuksen liikennesuunnitelman laatimisesta vuonna 1963.

Jyväskylän kaupungin paikallisliikenteen järjestämistä koskevan kahden vuosikymmenen mittaiseksi pitkittynyt kiista ei ollut kaupungin sisäinen asia. Kaupungin kauttakulkua ohjaavan liikenneväylän ratkaisut olivat sidoksissa TVL:n päätökseen valtatie neljän linjaamisesta vaihtoehtoisesti joko Päijänteen itä- tai länsipuolelta. Kaupungin kauttakulkuliikenteen suunnittelua varten perustettiin vuonna 1966 teknillinen toimikunta, johon kuului edustajia TVL:n, Jyväskylän kaupungin johto, kaupungin luottamushenkilöitä ja kaupungin kaavoituksesta vastaavat virkamiehet sekä professori Olli Kivinen ja dipl. insinööri Pentti Polvinen.²⁰⁶ Neuvottelukunnan jäsenten keskuudessa tiedostettiin varsin hyvin se, että Jyväskylän kaupunki oli Harjun ja Jyväsjärven välissä tiiviisti rakennettu ja että kadut olivat suhteellisen kapeita ja kerrostalojen reunustamia. Kaupunkialuetta ympäröivät vesistöt eivät helpottaneet uusien ja tehokkaiden liikenneväylien rakentamista. Liikenteen järjestäminen osoittautuikin hankalaksi sekä kaupunkiin suunniteltujen keskustatoimintojen että yleiskaavasunnitelmassa esitettyjen uusien asuinalueiden tieratkaisujen kannalta. Kaupungin sisäisen liikenteen järjestämisen vaikeudet olivat osa kauttakulkuliikenteen järjestämiskysymyksiä.²⁰⁷

Lähtökohdat neuvottelukunnan työlle olivat hankalat. Sekä yleiskaavasunnitelman tekijä professori Olli Kivinen että liikennesuunnitelmasta vastaava dipl. insinööri Pentti Polvinen olivat jo alun perin lähteneet omilla esityksissään siitä, että suunnitelmissa tuli ottaa huomioon Jyväskylän asema läänin pääkaupunkina ja maakunnallisena palvelukeskuksena. Tähtäimessä oli niin ikään, että Jyväskylä tulitaisiin valitsemaan 1960-luvun lopussa valtakunnanosakeskukseksi. TVL:n edustajat katsoivat asiaa puolestaan valtakunnallisesta näkökulmasta ja niistä asetelmista, jotka kansainväliset säännöt sanoivat valtatietasoisien tieverkoston rakentamisesta. Jyväskylän kaupunki oli ensisijaisesti kiinnostunut kaupungin sisäisen liikenteen järjestämisestä ja rahoituksen jakautumisesta valtion ja kaupungin kesken. Tarkasteltiinpa asia kenen näkökulmasta tahansa, kaupungin alueella liikennehuuhkista alkoi 1960-luvun puolivälissä muodostua todellinen ongelma.²⁰⁸

1960- ja 1970-lukujen vaihteessa käydyssä julkisessa keskustelussa Jyväskylän liikennejärjestelyistä peilautui hämmennys, joka johtui siitä, että suunnitelman ohjevuosi oli 1990, ja että ennusteet ja niiden mukaiset maavaraukset ja liikennejärjestelyt tehtiin ohjevuoden mukaisesti.²⁰⁹ Suunnitelma konkretisoi kaupungistumisen ja kaupunkimaisen elämäntavan ripeää muutosta, johon jyväskyläläiset eivät olleet valmistautuneet. Kun vuoden 1954 kaupungin liikennejärjestyksessä oli annettu ohjeet hevosi-liikenteelle, niin vuoden 1968 liikennesuunnitelma perustui amerikkalaiselle elämäntavalle tyypilliselle vapaalle yksityisautoilulle ja sen oletetulle kasvulle vuoteen 1990 mennessä. Tämä merkitsi moottoriteiden tuomista kaupungin sisäiseen katuverkoston ja aikalaisten silmissä monumentaalisten eritasoliittymien ja kaksi- tai useampikaistaisten kokoojaväylien rakentamista kaupungin keskustan reuna-alueille.²¹⁰

Insinööritoimisto Pentti Polvisen laatimaa liikennesuunnitelmaa käsiteltiin useaan kertaan Jyväskylän kaupunginhallituksessa ja -valtuustossa ennen niiden periaatteellista hyväksymistä vuonna 1968. Ensimmäisen kerran suunnitelmasta keskusteltiin valtuustossa marraskuussa 1965, jonka johdosta kokous päätti kutsua dipl. insinööri Polvisen selittämään suunnitelmassa esitettyjä vaihtoehtoja. Kolme pääsuunnitelmaa sisälsi vaihtoehtoiset moottoritieväylät kaupungin pohjoiseen suuntautuvalle liikenteelle.²¹¹

Kaupunginvaltuusto ei ollut tyytyväinen Polvisen selostukseen. Väylähankkeet ja niiden merkitys kaupunkikuvan kannalta alkoivat hiljalleen selkiytyä valtuutetuille. Huolta kannettiin muun muassa Lounaispuiston ja Ruusupuiston tulevasta kohtalosta. Hämmennystä aiheuttivat myös suunnitelmien merkitykset Tuomiojärven virkistyskäytölle ja ylittäänsä 500 metrin pituisen Tuomiojärven ylittävän sillan maisemallisesta vaikutuksesta. Jyväsjärven ylittävää siltaa ei sen sijaan kukaan kritisoinut.²¹²

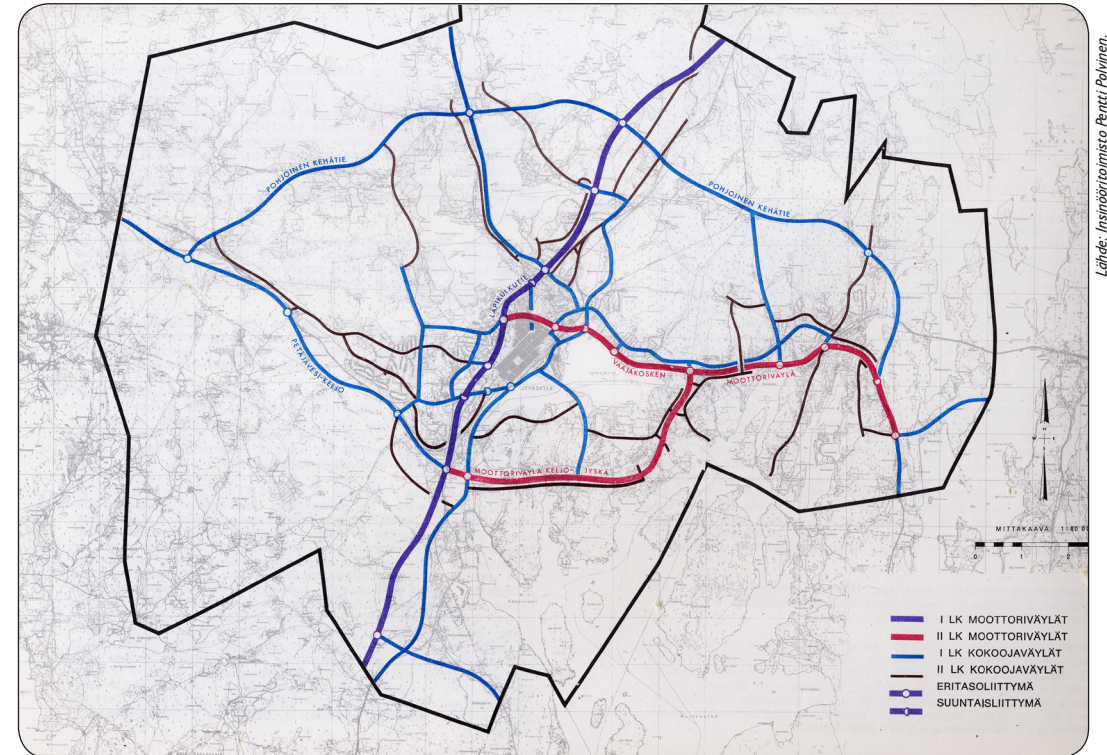
Jyväskylän kaupunginvaltuusto hyväksyi helmikuussa 1966 kaupunkialueen pääliikenneverkon liikennesuunnitelmat periaatteellisenä ratkaisuna, mutta asetti samalla Insinööritoimisto Pentti Polviselle tehtäväksi kiireellisesti tutkia vaihtoehtoja edellä mainituille kysymyksille, jotka olivat herättäneet valtuutettujen huomion.²¹³ Insinööritoimisto Pentti Polvinen noudatti kaupunginvaltuuston kehoitusta ja esitti jo seuraavassa kuussa vaihtoehtoisia suunnitelmia Lounaispuiston, yliopistoalueen ja Ruusupuiston säilyttämiseksi. Kampus-alueen ja Ruusupuiston arvokkaiden maa-alueiden rakentamisen sijaan insinööritoimisto esitti vaihtoehdon, joka olisi toteutuessaan merkinnyt valtaosan Hippoksen alueen rakentamista ja Harjun leikkaamista. Lounaispuiston säilyttämiseksi dipl. insinööri Polvinen esitti, että Jyväsjärven sillan paikka pysyisi paikallaan aikaisemman suunnitelman mukaisesti, mutta liikenne olisi johdettu puiston ohi Vaasankatua alhaalta ylöspäin ja Voionmaankadun jatkeelta Minna Canthinkadulle ylhäältä alaspäin. Vaihtoehtoisessa mallissa Polvinen esitti sillan paikaksi vanhan tulitikkutehtaan niemen ja vastarannalla Keski-Suomen museon alueen, josta lähtisi väylä Länsi-Päijänteentielle Köyhänlammen kohdalla. Tässä vaihtoehdossa Keskussairaalantie oli poistettu kokonaisuudessaan välillä Seminaarinkatu ja Kannaksenkatu. Tieosuuden sijaan olisi tullut moottoritie, joka oli suunnattu Nisulankadulta Keskikadun risteykseen. Yliopiston hallintokollegio suhtautui omassa lausunnossaan kriittisesti siihen, että kampus-alueen ja Hippoksen alueen väliin rakennettaisiin raskas moottoritie. VR vieroksui puolestaan suunnitelmaa rakentaa Hannikaisenkatu nelikaistaiseksi tieksi. Harjua leikkaavaa moottoritietä ei tässä keskustelussa kukaan huomannut vastustaa

eikä myöskään Kauppakadun muuttamista kävelykaduksi. Kaupunginvaltuusto hyväksyi Polvisen suunnitelman yleiskaavatyön perustaksi.²¹⁴

Liikennesuunnitelman valtuustokäsittely vuonna 1968

Julkinen keskustelu niin kutsutun Polvisen liikennesuunnitelman merkityksestä Jyväskylän kaupungin ja ennen kaikkea kaupunkikuvan kannalta heräsi kunnolla vasta keväällä vuonna 1968, jolloin professori Olli Kivisen yleiskaavatyö oli tarkoitus hyväksyä. Keskustelun vauhdittajana toimi toukokuussa valmistunut noin 1400 metrin mittainen osuus moottoritietä, ”Jyväskylän pikataival”, Keljosta Keskussairaalantielle, jonka ennustettiin olevan alku suurille suunnitelmille. Tietä oli tarkoitus jatkaa Hippoksen ja Harjun kautta Laukaantielle ja sieltä kohti pohjoista. Ikään kuin tien kohtaloa ennakoiden yksi Helsingistä Jyväskylään lähetetyistä moottoritietä osoittavista liikennemerkeistä katosi ja moottoritien avajaiset viivästyivät vuorokaudella.²¹⁵

Varsinainen kunnallispoliittinen keskustelu yleiskaavasta ja siihen sisältyvästä liikennesuunnitelmasta alkoi heinäkuussa 1968. Liikennesuunnitelmaa oli käsitelty kaupunginvaltuustossa aikaisemmin syksyllä 1965 ja kolme kertaa keväällä 1966. Keskustelu vaihtoehtoisista väyläjärjestelyistä ja kaupungin sisäisen liikenteen järjestämisestä oli käyty pääasiassa virkamiestasolla. Hyväksyessään yleissuunnitelman ja siihen liittyvän liikennesuunnitelman kaupunginvaltuusto oli epävarmalla kannalla. Usean valtuutetun mielestä aikaa suunnitelmaan perehtymiseen ei ollut annettu riittävästi. Käsillä ei ollut myöskään vaihtoehtoisia malleja, joita vertailla. Paineet ratkaisun puolesta olivat kuitenkin kasvaneet kuluneen vuosikymmen aikana niin suuriksi, että laajaan kansalaismielipiteen kuuntelemiseen, valtuustokeskusteluun, vaihtoehtojen punnitsemiseen ja mahdolliseen uuteen käsitelykierrokseen ei katsottu enää olevan aikaa. Ratkaisevan kokouksen alla Keski-Suomen Iltalehden haastattelemat kaupunginvaltuutetut vetosivatkin siihen, että suunnitelmia olivat asiantuntijat pohtineet kymmenen vuotta ja valtuutettujen oli pystyttävä luottamaan heidän mielipiteeseen.

Jyväskylän kaupunkiseudun liikennesuunnitelman mukaan kolme moottoritietä olisivat muodostaneet kehän, jonka sisälle keskikaupunki ja Jyväsjärvi olisivat jääneet. Ulompi kehä yhdistäisi Vaajakosken, Palokan ja Ruokkeen.

Paineita suunnitelmien hyväksymiseksi oli kasaantunut, sillä kaupungin kaavoitustoiminta oli hidastunut alueille määrättyjen rakennuskieltojen vuoksi. Valtuuston jäsenille tehtiin myös selväksi, mitä taloudellisia vaikutuksia olisi sillä, jos valtio vetäytyisi tiehankkeista. Kaupunki, TVL ja yleiskaava- ja liikennesuunnittelijat olivat jatkaneet kahta vuotta aikaisemmin hyväksytyyn suunnitelman hiomista ja vuonna 1968 hyväksyttäväksi tuotua esitystä mainostettiin inhimillisempänä ja kustannuksiltaan edullisempänä kuin aikaisempaa.

Kaupunginvaltuuston edustajana liikennesuunnitelmaa käsitelleessä teknillisessä toimikunnassa mukana ollut Veikko Hyytiäinen (lkp) katsoi, että kaupunginvaltuuston hyväksyttäväksi tuodusta liikennesuunnitelmasta oli voitu kitkeä pois se vandalismi, joka uhkasi Jyväskylän vanhan ruutukaava-alueen klassista puistonäkymää. Hän pahoitteli sitä, että Harjun moottoritielelle ei ollut löytynyt vaihto-

ehtoa. Hänen mukaansa keskustan ruutukaava-alueeseen ei kuulunut läpikulkutie, vaan Kauppakadusta tulisi tehdä Kööpenhaminan Strögetin tapainen kävelykatu. Hyytiäisen mukaan oli kuitenkin tärkeää, että TVL:n kanta ymmärrettäisiin. TVL ei ollut valmis kustantamaan ohitustietä, joka kulkisi Jyväskylän kaupungin ulkopuolella. Jos valtuusto hylkäisi esitetyn suunnitelman, TVL saattaisi vetäytyä hankkeesta ja tulevat kustannukset jäisivät kokonaan kaupungin vastuulle. Liikennesuunnitelmia käsitelleessä teknillisessä toimikunnassa niin ikään mukana ollut apulaiskaupunginjohtaja Veikko Häyhä puolusti uutta suunnitelmaa sillä, että kaupunkia jakavat moottoritiet yhdysväyliseen kaupungin sisäisen liikenteen kannalta palvelevat sekä valtakunnallista liikenneverkostoa että kaupungin sisäistä liikennettä. Häyhän mukaan huomion arvoista oli, että suunniteltujen moottoriteiden rakennuskustannuksista ja huollosta vastasi pääosin valtio.²¹⁶

Jyväskylän Harju

Keski-Suomen museo, kuva-arkisto, Seppo Turpeinen.

Jyväskylä 1970-luvun alussa. Kuva kertoo sen, miksi Harjulla on ollut keskeinen asema Jyväskylän kaupunkisuunnittelussa. Etualalla Nisulan ja Korttesuonkadun varren pientaloja ja Mäki-Matin uusia kerrostaloja. Harjun takana keskikaupunki.

Jyväskylän kaupungin tunnetuimpia nähtävyyksiä on Harju, joka on jääkauden aikainen sulamisvesien muokkaama reunamuodostelma. Harjulla on ollut keskeinen asema Jyväskylän kaupungin matkailun ja markkinoinnin historiassa, vaikka Harjun arvon ymmärtäminen ei ole aina ollut itsestäänselvyys. Jyväsjärven ja Harjun väliin sijoitettava kaupunkia ihailtiin 1880-luvun lopulla Harjun ensimmäisestä varsinaisesta rakennuksesta, näkötorni Ihantolasta. Ihantola rakennettiin kaupungissa järjestettyjen laulu- ja soittojuhlien vieraiden viihdyttämistä silmällä pitäen vuonna 1887. Ihantolan myötä Harjua alettiin myös hoitaa, mikä tarkoitti harjun laen siistimistä. 1900-luvun alussa Ihantolan viereen rakennettiin kaupungin vesisäiliö. Vuonna 1925 valmistuivat Harjun portaat, jotka tunnetaan Neron portaina siksi, että niiden rakentamista valvoi kaupungininsinööri Oskar Nero. Portaat suunnitteli arkkitehti G. Wahlroos. Jyväskylän kaupungin keskeinen tunnusmerkki, Vesilinna, valmistui vuonna 1953. Olavi Kivimaan suunnittelema Vesilinna on ollut valmistumisestaan lähtien suosittu turis-

tikohde, jossa sijaitti kaupungin matkailun opastuskeskus. Vesilinnassa on pidetty myös muun muassa kutomoluokkaa ja radiostudiota.

Talvisodan aikana Harjun rinteeltä raivattiin puita ilmatorjunnan tehostamista varten, mikä järkytti kaupunkilaisia, joiden mielestä sota ei ollut kaupunkipuiston puiden kaatamisen arvoinen asia. Talvisodan aikana purettiin myös epäkäytännölliseksi käynyt ja kunnostuksen puutteen vuoksi rapistunut Ihantola. Dramaattisia vaiheita Harjun kohtalon kannalta elettiin 1960-luvun lopussa, jolloin moottoritien rakentamista Harjun kylkeen pidettiin käytännössä ainoana vaihtoehtona, jolla ratkaista kaupungin liikenneongelmat. Toinen suunnitelma oli, että kaupungin keskustaa voitaisiin laajentaa Harjun takaiseen Mäki-Matin kaupunginosaan rakentamalla Harjuun alikulkutunneli.

Jyväskylän kaupunkia varten laadittu geometrinen ruutukaava-asetmakaava ja sen mukaisen kaupunkirakentamisen toteuttaminen tarkoittivat sitä, että Harjun reuna-alueita on otettu kaupunkirakentamisen käyttöön. 2000-luvun alun Harju on pinta-alaltaan huomattavasti vaatimattomampi kuin mitä se oli kaupungin perustamisen aikoihin. Se on kaventunut jokaiselta sivultaan. Jääkauden muistomerkillä Harjusta on muotoutunut kaupunkipuisto, joka on ollut ja on 2000-luvun alussa monenlaisen tapahtuman näyttämönä.

Mikael Hintze.

Harjun portaat syksyllä 2007.

Talvinen näkymä Harjun portailta Gummeruksenkadulle ja järven taakse.

Vuonna 1926 valmistuneella Harjun kentällä on ollut toimintaa kesällä ja talvella. Harjun kentällä on pelattu pesäpalloa, jalkapalloa, harrastettu yleisurheilua ja ajettu kilpaa moottoripyörillä. Vuonna 1951 ajettiin Harjun kupeella ensimmäisen kerran Jyväskylän Suurajojen erikoiskoe. Harjun erikoiskoe järjestettiin viimeisen kerran vuonna 1996, jolloin ensimmäisen yleisöerikoiskokeen aikana sattunut traaginen onnettomuus päättyi yhden katsojan kuolemaan. Pesäpallopelit siirrettiin Harjulta Hippoksen kentälle vuonna 1968. Harjun TT-ajot moottoripyörillä järjestettiin ensimmäisen kerran vuonna 1952 ja viimeisen kerran vuonna 1971. Talvella kenttä oli luisteluratana. Harjun talvet muistetaan erityisesti 1950- ja 1960-lukujen Soittoilloista, jolloin luistinradan menoa säestivät kaiuttimista kuuluneet iskelmät. Urheilutapahutumien lisäksi Harjulla on näytelty ja vietetty muun muassa yliopisto-opiskelijoiden vappujuhlia. Harjulla on ollut vuodesta 1963 lähtien kesäteatteri. Harjun Iltasoitto aloitettiin vuonna 1976. Vesilinnan tornista kuullaan vapusta syyskuun loppuun Aulis Raitalan Laulu synnyinseudulle, jonka esittää trumpettilla Torsten Lindfors. 2000-luvun alussa Jyväskylä on profiloitunut joulukaupungiksi, mihin kuuluu olennaisena osa Vesilinnan jouluihin iltasoitto.

Jyväskylän kaupunki järjesti 1990-luvun lopulla kyselyn siitä, millä tavoin kaupunkilaiset halusivat Harjuaan kehittää. Keskustan asukkaille Harjun kuntopolut ovat tärkeitä kesät ja talvet, ja samaa lenkkiä kulkevat keskustan koiranulkoiluttajat. Harjun kunnostaminen arvoiseensa asuun kaipasi kuitenkin uusia ideoita. Ratkaisuna oli Vesilinnan kunnostaminen ja Harjun puuston harventaminen ja valaistuksen parantaminen. Vesilinnassa toimii 2000-luvun alussa ravintola ja Jyväskylän yliopiston luontomuseo. Harjun portaat kuuluvat Jyväskylän Valon kaupunki kohteisiin.

Jyväskylän kaupunginvaltuusto käsitteli vuonna 1963 kysymystä nelostien rakentamiseksi kanta-kaupungin alueelle. Esillä olleessa TVL:n suunnitelmassa Helsinki-Oulu valtatie moottoritieosuus Jyväskylän kaupungin kohdalla oli tarkoitus rakentaa kulkemaan yliopiston alueen ja Harjun kautta Taulumäelle. Yliopistoalueella moottoritie olisi nostettu maapengerryksellä noin viiden metrin korkeuteen. Jyväskylän kaupungin rakennusvirasto ja yleiskaavaa valmisteleva professori Olli Kivinen eivät pitäneet välttämättömänä ja edes hyvänä ratkaisuna sitä, että moottoritie rakennettaisiin kaupungin ahtaaseen keskustaan. Professori Kivinen halusi säilyttää kaupungin ruutukaavan eheänä ja ehdotti ensisijaisena omana vaihtoehtona, että mahdollinen moottoritie johdettaisiin Jyväsjärven rantaa pitkin. Professori Kivisen näkemyksiin kaupungin keskustan eheänä säilyttämisestä tuki akateemikko Alvar Aalto. Aallon tehtävänä oli huolehtia siitä, että perustettavalle liikuntatieteelliselle tiedekunnalle varatut maa-alueet ja niille suunnitellut rakennukset eivät vaarantuisi liikennesuunnitelman tähden. 1980-luvun puolivälissä otetussa kuvassa näkymä Hippoksen yläpuolelta etelään. Maisemaa hallitsee Polvisen suunnitelmaan kuulunut noin 1400 metrin pituinen ”Jyväskylän pikataival”, jonka jatkamista kaupungin läpi ei lopulta toteutettu. Vasemmalla näkyy rakenteilla oleva Rantaväylä. Taustalla teiden välissä olevalle peltoaukealle rakennettiin 1990-luvulla Keljonkeskus.

Kaupunginjohtaja Veli Järvinen korosti liikennesuunnitelmaa Jyväskylän kaupungin maakunnallisen keskusaseman vahvistamisen näkökulmasta. Kaupunginjohtaja asetti Jyväskylän ja koko seutukunnan aseman vahvistamisen etusijalle ja muistutti, että yleiskaavasta ja liikennesuunnitelmasta päättäminen ei ollut kuitenkaan mittakaavaltaan sen suurempi kuin aikaisemmin tehdyt päätökset muun muassa

kaukolämpövoimalan rakentamisesta ja mittavista maanomistussuhteiden järjestelyistä. Yhdessä näillä ratkaisulla oli turvattu Jyväskylän ja seutukunnan alueellinen kehitys, eikä käsillä olevien suunnitelmien hylkääminen edesauttanut kaupungin asemaa. Veli Järvinen myös muistutti, että suunnitelmat olivat ohjeellisia, ja niitä oli tarvittaessa mahdollista tarkistaa yksityiskohtaisimmilla asemakaavoilla.²¹⁷

Insinööritoimisto Pentti Polvisen laatima Jyväskylän kaupunkiseudun liikennesuunnitelma ei kelpannut kenellekään. Kaikki olivat kuitenkin yhtä mieltä siitä, että kaupungin keskustan liikenne-ruuhkista oli päästävä eroon. Jyväskylän kaupungin liikenneongelmia ratkottiin asentamalla keskustaan automaattisesti ohjautuva liikennevalojärjestelmä. Ensimmäiset liikennevalot asennettiin Jyväskylään 1960-luvun puolivälissä Väinönkadun ja Yliopistonkadun kulmaukseen. Vuonna 1978 käyttöön otettu automaattinen ohjausjärjestelmä oli niin ainutlaatuinen, että Jyväskylä oli Helsingin jälkeen toinen suomalainen kaupunki, joka hyödynsi järjestelmää. Liikennevalojärjestelmä toi keskustan kahdelle pääväylälle ”vihreän aallon”, jonka uskottiin tuovan joustavuutta varsinkin paljon kritiikkiä saaneisiin iltapäiväruuhkiin. Kuvassa tyypillistä 1970-luvun iltapäiväruuhkaa Vapaudenkadulla.

vaivaantuneet, mikä osoitti, että tässä vaiheessa Jyväskylän kaupunkikuvaan merkittävästi muokanneet suunnitelmat eivät olleet konkretisoituneet asukkaille. Tilaisuuteen lähetetyt kysymykset koskettivat Kauppakadun muuttamista kävelykaduksi, jonka ennustettiin tapahtuvan viimeistään 1978, vaikka diplomi-insinööri Olavi Niemi ei tarkkaa aikataulua uskaltanutkaan luvata. Toteutumisen katsottiin kuitenkin etenevän pala palalta. Toinen yleisöä kiinnostanut kysymys oli Jyväskylän läpikulkuväylän tarpeellisuus ja toteuttamiskataulu. Paikalla olleet viranomaiset painottivat, että Keljon moottoritie ei ollut ”möhläys”,

vaan ensimmäinen vaihe Keljosta Laukaantielle ja edelleen pohjoiseen suuntautvalle läpikulkutielle. Moottorienpätkä oli vain valmistunut etuajassa. Myöhemmin Harjun moottoritienä tunnetuksi tullutta hanketta perusteltiin sen taloudellisuudella.²²⁷

Lisää vauhtia kansalaiskeskusteluun haettiin muutamaa viikkoa myöhemmin Jyväskylän Seudun Osuuskassan kerhohuoneessa järjestetyssä keskustelutilaisuudessa, jonka järjestäjänä toimi edellä mainittu ”nuorten miesten ryhmä”. Laajassa keskustelussa päätelmäksi muodostui kaupungin halkaisevan moottoritien puolustaminen ja vastustami-

nen. Keskustelua vaatineet ”nuoret miehet” katsoivat, että liikennesuunnitelmasta eivät olleet perillä sen enempää päättäjät kuin kaupunkilaisetkaan. Koska kysymys oli Jyväskylää pitkälle tulevaisuuteen tähtäävästä suunnitelmasta ja jolla oli laajat sosiaaliset, taloudelliset ja terveydelliset vaikutukset, tilaisuuden järjestäjien mielestä oli kohtuullista, että kansalaiset saivat äänensä kuuluville mahdollisimman pian ennen asian lopullista ratkaisua.²²⁸

Tilaisuudessa kaupunkia edustivat asemakaava-arkkitehti Niilo Hartikainen ja dipl. insinööri Olavi Niemi. He puolustivat kaupunkilaisten oikeutta henkilöautojensa käyttöön. Kaupungin tehtävänä oli vain järjestää henkilöautoilulle järkevät puitteet. Kaupunkiliikenteestä oli 1960-luvun lopussa sisäistä liikennettä 90 prosenttia ja vain kymmenen prosenttia oli läpikulkuliikennettä. Tämä herättikin kysymyksiä, miksi kaupungin halki oli ylipäättänsä rakennettava moottoritie. Virkamiesten mukaan moottoritie palveli yhtä hyvin ohikulkuliikennettä kuin kaupungin sisäistä liikennettä. Virkamiehet eivät uskoneet julkiseen liikenteeseen, vaan ennakoivat kaupunkilaisten käyttävän entistä runsaammin autoa työ- ja vapaa-ajan liikkumiseen. Keskustelussa tuotiin esille myös muun muassa paikoitustalojen slummiuttava vaikutus, Torulan Kankaan paperitehtaan aamu- ja iltapäiväruuhkat ja maavarausten vaikutus väylien alle jäävien tonttien hintaan.²²⁹ Nuorten miesten” organisoiman tilaisuuden tärkein anti oli se, että tilaisuudessa tuotiin vahvasti esille Harjua leikkaavaan moottoritien vaikutukset kaupunkilaisten arkeen.

Liikennesuunnitelman ympärillä jatkuneen julkisen keskustelun pääpaino oli liikennesuunnitelman kriittisessä tarkastelussa. Sanomalehti Keski-Suomalainen nimesi kaupungin keskeiset virkamiehet eli apulaiskaupunginjohtajan, rakennusviraston päällikön, asemakaava-arkkitehdin ja liikenneinsinöörin ”liikennesuunnitelman panssareiksi”.²³⁰ Esimerkiksi usein virkansa puolesta julkisen keskustelun tulilinjalle joutunut kaupungin asemakaava-arkkitehti Niilo Hartikainen esitti omana näkemyksenään, että liikennesuunnitelma ei olisi saanut hallita yleiskaavatyötä. Tärkeiksi kaupunkisuunnittelun arvoiksi Hartikainen mainitsi erityisesti Harjun koskemattomuuden ja Jyväsjärven rantaviivan eheänä säilyttämisen.²³¹

Liikennesuunnitelman kumoamiseksi haettiin tukea myös ulkomaisilta vierailta asti. Keski-Suomen Iltalehti kysyi Jyväskylän Kesässä vuonna 1968 vierailleelta kanadalaiselta Viktor Papanekilta mielipidettä kaupungin liikennesuunnitelmasta. Pohjoisamerikkalainen Papanek kritisoi odotetusti suunnitelmassa mukailtua amerikkalaista kaupunkiliikennemallia ja ehdotti, että suunnitelmasta pyydetäisiin asiantuntijalausunnat psykologeilta, lääkäreiltä ja sosiologeilta.²³²

Entenä vaatimuksille tarkistaa Polvisen liikennesuunnitelma voidaan pitää kaupunginvaltuustolle huhtikuussa 1969 tuotua esitystä ”Jyväskylän pikataipaleen” eli Keljon noin 1400 metrin moottoritieosuuden muuttamiseksi tavalliseksi maantiekseksi. Esityksen takana olivat Myllykosken Paperitehdas Oy ja yhdeksän muuta puutavarayhtiötä. Yhtiöt olivat lähettäneet kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriölle heti moottoritien valmistumisen jälkeen kirjeen, jossa kerrottiin tien aiheuttamista haitoista Keski-Suomen talousalueella toimiville puunjalostuslaitoksille. Ongelmana oli se, että moottoritie ei ollut luvallista ajaa traktorilla. Kaupungin rakennusvirasto ei lämmennyt aloitteelle, koska moottoritietä oli tarkoitus jatkaa Harjun ohitse Laukaantielle. Ratkaisuksi virasto esitti, että kaupunki voisi madaltaa vanhaa maantietä Korkeakosken sillan kohdalta, jolloin puukuormassa olevat kuljetukset pääsisivät tulemaan kaupunkiin. Kaupunginvaltuusto hylkäsi rakennusviraston esityksen. Se katsoi, että moottoritieosuus oli muutettava tavalliseksi maantiekseksi. Lisäksi valtuusto esitti, että kaupungin oli asennettava ”Jyväskylän pikataipaleen” ja Keskussairaalan tien risteykseen liikennevalot.²³³ Päätöksen nopeutta tavalliseksi maantiekseksi ei ollut kysymys puutavarayhtiöiden itsekäistä tavoitteista, vaan kaupungin edusta. Lautatarakuljetusten kaupungin rakennustyömaille oli toimittava mutkattomasti.

Äänekkäästi liikennesuunnitelman tarkistamista vaati vuoden 1970 alussa perusteilla ollut Jyväskylän Yhteiskuntasuunnittelun seura, jonka esittämät kriittiset kysymykset kaupungin maankäyttöratkaisuista pohjustivat epäilemättä kansandemokraattisen valtuustoryhmän jäsenen Mikko Kankaisen kesäkuussa 1970 tuomaa aloitetta liikennesuunnitelman tarkistamisesta. Kankaisen aloite ei saanut kannatusta.

tusta, vaikka kaupungin liikennesuunnitelmia käsittelevä yhteistyöelin ja kaupunkisuunnittelutoimikunnan maankäytönsuunnittelujasto olivat antaneet asian esille nostamisesta puoltavan lausunnon. Kankaisen aloitteesta liikennesuunnitelman tarkistamista vaadittiin samoin perustein, mitä asiasta käydyssä julkisessa keskustelussa oli tullut esille. Suunnitelman perinpohjaiseen uudelleenarviointiin ei kaupunginvaltuustossa löytynyt vielä rohkeutta. Kankainen huomautti, että sen jälkeen kun aloite oli helmikuussa tehty, oli eri valtuustoryhmien kesken tapahtunut huomattavaa mielipiteiden lähentymistä. Kankainen ehdotti, että aloite jätettäisiin pöydälle, kunnes uudet valtuutetut olisivat ehtineet paneutua liikennesuunnitelmaan. Valtuusto päätyi keskustan Mauno Pohjosen tekemään ehdotukseen, että suunnitelman yksityiskohtaiset muutokset tutkitaan tarkasti ja että ne tuotaisiin uuteen valtuustokäsittelyyn.²³⁴

Liikennesuunnitelman tarkistaminen tuli entistä ajankohtaisemmaksi vuonna 1970, jolloin kaupunginvaltuusto käsitteli eräitä Nisulassa sijaitsevien kortteleiden asemakaavamuutosta. Muutosesitystä luonnehdittiin suorastaan avainkysymykseksi liikennekysymysten ratkaisujen kannalta. Kaupunginjohtaja Veli Järvinen halusi puolestaan käsittelyn nopeasti päätökseen. Perusteluksi hän esitti sen, että alue oli ollut kymmenen vuotta rakennuskielessä ja paineet rakentamiselle olivat kasvaneet. Rakennuskiellosta huolimatta rakentaminen alueella oli jo alkanut. Kaupunginjohtaja katsoi tarpeelliseksi muistuttaa valtuutettuja siitä, että käsittelyssä ei ollut liikennesuunnitelmaa, vaan kyseisen asemakaavan muutosesitys. Kaupunginvaltuusto hyväksyi lopulta kaupunginjohtajan johdolla tehdyn hallituksen esityksen. Ratkaisun yhteydessä käydyssä keskustelussa voitiin ensimmäistä kertaa konkreettisesti pohtia sitä, mitä liikennesuunnitelman toteuttaminen tarkoitti. Onerva Mäki piti muutosehdotusta ennakoivana päätöksenä, joka johtaisi vääjäämättä paljon arvostelua saaneen moottoritien rakentamiseen kantakaupunkiin. Mäki muistutti, että kaupungin kahtia jakava moottoritie tulisi merkitsemään sitä, että satakunta ensimmäisen ja toisen luokan oppilasta ja lisäksi viisikymmentä esikoulu-laista joutuisi joka koulupäivä ylittämään suuren liikenneväylän.²³⁵

Kaupunginvaltuuston keskustelu osoitti, että kriittisyys ja ehkä myös rohkeus liikennesuun-

nitelman vastustamiseen kasvoi sitä mukaa, kun suunnitelma alkoi muuttua todeksi. Tukea tähän saatiin sisäasianministeriön kaavaosastolta, joka antoi oman lausuntonsa Nisulan kortteleiden asemakaavaa koskevasta muutosesityksestä. Lausunnossa ei suoraan tyrmätty Harjun moottoritietä, mutta siinä todettiin painokkaasti, että sen rakentaminen tuottaa maankäytön järjestämiseen ja uudisrakentamiseen huomattavia vaikeuksia. Lausunnossa painotettiin myös niitä huomattavia panostuksia, joihin melu- ja saastehaittojen vähentäminen edellyttää.²³⁶

”Mitkä seikat määräävät Jyväskylän seudun alueellisen kehittämisen?”²³⁷

Vapaan autoilun ehdoilla laaditut suunnitelmat kaupunkirakenteen tulevasta kehittämisestä herättivät julkiseen keskusteluun maantieväyliä laajemman keskustelun siitä, millä ehdoilla Jyväskylän kaupunkia kehitettiin. Kaupunkisuunnittelun tehostamista Jyväskylässä vaati muun muassa Jyväskylän Yhteiskuntasuunnittelun seura. Se oli ottanut tehtäväkseen seurata kaavoituksen suunnittelua ja ylläpitää keskustelua kaavoituksen vaikutuksista kaupunkilaisten elämään. Toinen arvovaltainen julkiseen keskusteluun osallistunut taho oli Jyväskylä-Seura, joka keskittyi esitelmätilaisuuksissaan tarkastelemaan Jyväskylän kaupunkikuvan ja kulttuurimaiseman tilaa ja muutoksia koskeviin kysymyksiin.

1970-luvun kaupunkisuunnittelun kuumia aiheita olivat kaukioiksi nimetyt uudet asuinlähiöt. Keskustelun pohjana olivat pääkaupunkiseudulla saadut kokemukset ”sairaasta” lähiörakentamisesta ja lähiöissä syntyneistä sosiaalisista ongelmista. Samat ongelmat olivat nähtävissä myös Jyväskylässä vaikkakin pienemmässä mittakaavassa. Jyväskylässä esille nousivat ennen kaikkea alimitoitettujen asuinalueiden rakentaminen. Alimitoitettujen rakennuskohteita, joihin julkisten peruspalveluiden ja keskeisten yksityisten palveluiden saaminen tulisi olemaan vaikeaa riittämättömän asukaspuhjan vuoksi.

Keskeinen foorumi, jossa kriittistä yhdyskuntasuunnittelukeskustelua käytiin, oli sanomalehti Keskisuomalainen. Lehti aloitti tammikuussa 1970 juttusarjan, jossa

pohdittiin laajasti Jyväskylän kaupunkiseudun tulevaa kehitystä ja kehitystä ohjaavia periaatteita. Jo tätä aikaisemmin oli lehti julkaissut Yhdyskuntasuunnitteluseuran artikkelin, jossa esitettiin kaupunkilaisille, kaupungin päättäjille, kaavoituksesta vastaaville virkamiehille, yleiskaavan ja liikennesuunnitelman laatijoille, Seutu-kaavaliitolle, keskisuomalaisille kunnille, suurmaanomistajille, yliopistolle ja viimein myös medialle kymmenen ärhäkkää kysymystä Jyväskylän kaupunkisuunnittelusta. Yhdyskuntasuunnitteluseuran ilmeisenä tarkoituksena oli havahduttaa kaupunkilaiset huomaamaan sen, että yleiskaavan hyväksyminen merkitsi sitä, että kaupungissa tulitaisiin tekemään sellaisia maankäyttöisiä ratkaisuja, joilla määrättiin vuosikymmeniksi eteenpäin asukkaiden kannalta tärkeitä asioita kuten asuntoalueiden, palvelujen ja työpaikkojen sijainti.²³⁸

Keskisuomalaisen juttusarjassa ”Mitkä seikat määräävät Jyväskylän seudun alueellisen kehittämisen” tartuttiin lähinnä Jyväskylän kaavoitus- ja rakennustuotantokysymyksiin. Kaupunkilaisille artikkeli-sarja antoi selkosanaista tietoa kaupungin tulevasta kehittämisestä. Yhdyskuntasuunnitteluseuran tapaan Keskisuomalainen osallistui juttusarjallaan keskusteluun lähiöiden tulevasta ongelmista. Lehdessä ei kommentoitu keskustaa ja keskustoimille laajentumissuunnaksi valittua Harjun pohjoispuolta. Keskisuomalainen oli erityisen kiinnostunut Kuokkalan tulevasta kehittämisestä osana kaupunkisuunnittelua. Kysymys, ”miksi kaupunkisuunnittelijat hylkivät Kuokkalaa?” kohdistettiin kaupungin asemakaava-arkkitehti Niilo Hartikaiselle. Hartikaisen mukaan alueen rakentaminen ei ollut ajankohtainen. Asemakaava-arkkitehti kannatti nauhakaupunkimallin täydentämistä siirtämällä kaavoituksen painopiste Kuokkalasta Keljonlahteen. Keljon sijainti palveli Hartikaisen mukaan paljon paremmin kaupungin jo olemassa olevia rakenteita, kuin Kuokkala, jonne yhteydet keskustasta olivat heikot. Niilo Hartikainen katsoi 1970-luvun alussa, että kaupungilla ei tulisi olemaan varaa Kuokkalan sillan rakentamiseen. Myös kunnallistekniikan rakentamista Jyväsjärven etelärannalle pidettiin kohtuuttoman kalliina. Hän ennakoiki myös, että maan ostaminen kuokkalalaisil-

ta maanomistajilta olisi kaupungille aivan liian kallista.²³⁹

Polvisen liikennesuunnitelman uudelleenarviointi vuonna 1972

Kriittiset kansalaismielipiteet saivat tukea keväällä 1969 TVL:n, Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan muodostamalta liikennesuunnitelmaa arvioineelta yhteistyöelimeltä, jonka mukaan Polvisen liikennesuunnitelma vaati perinpohjaista uudelleenarviointia. Yhteistyöelimen käsityksen mukaan suunnitelma ylitti myös kaupungin ja valtion rahoitusmahdollisuudet ja sen liikenne-ennuste oli ylimitoitettu. Suunnitelman tarkastamista puolsi myös se, että kaupungin maankäytön ennusteet olivat muuttuneet. Ratkaisevana voidaan pitää myös sitä, että TVL ei enää pitänyt Jyväskylän läpi suunnattavaa moottoritietä tarpeellisenä, koska liikenne tulitaisiin ohjaamaa kaupungin katuverkostoa pitkin. Esityksen mukaan liikenne kulkisi Keskussairaalan tien, Vapaudenkadun ja Hannikaisenkadun kautta.²⁴⁰

Liikenneuuhkat, autokolarit ja turistien ek-symiset kaupunkialueella olivat arkipäivää Jyväskylässä 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa. Vaarallisin väylä oli Yliopistonkatu.²⁴¹ Kaupunkialueen katuverkoston rakentamisen aikataulua tarkennettiin kesällä 1970, jolloin ohjeluodeksi asetettiin vuosi 1980. Näissä suunnitelmissa ei Harjun takaista moottoritietä ollut vielä hylätty, mutta kaupunkilaisia lohdutettiin sillä, että sen rakentaminen siirtyi tulevaisuuteen. 1970-luvun alussa Jyväskylän katuverkoston kehittämisessä painopiste asetettiin Vapaudenkadun, Hannikaisenkadun ja Vapaaherrantien kohdalle. Olennainen osa kaupunkiseudun liikenneverkon suunnittelua oli Vaajakosken moottoritien rakentaminen.²⁴²

Vuodesta 1972 muodostui Jyväskylän kaupungin city-alueen kohtalon saranakohtana. Kaupungin oli ratkaistava edettäisiinkö Polvisen suunnitelman viitoittamalla tiellä vai ryhdyttäisiinkö uuden suunnitelman valmisteluun. Aloitteen liikennesuunnitelman tarkistamisesta toivat kaupunginvaltuustoon Liberaalisen Kansanpuolueen ja Keskustapuolueen valtuutetut. Keskustelun jälkeen päätöslauseeksi kirjattiin lopulta kansanedemokraattien Mikko Kankaisen tekemä ja sosialidemokraatteja edustaneen Sakari Knuut-

tilan kannattama aloite. Aloite johti siihen, että Polvisen liikennesuunnitelmassa liki kymmeneksi vuodeksi paikalleen jumiutuneet visiot kaupungin kehittämisestä yksityisautoilun ehdoilla, päätettiin unohtaa.²⁴³ Liikennesuunnitelman tarkistamista ei vuoden 1972 aikana käydyissä keskusteluissa kukaan enää varsinaisesti vastustanut. Uutta oli, että enää ei vaadittu ainoastaan liikennesuunnitelman tarkistamista, vaan kokonaan uudenlaista liikenteen järjestämisen ajattelutapaa, johon kuului muun muassa kevyen liikenteen ja joukkoliikenteen järjestämisen huomioiminen ja paikallistuntemuksen lisääminen suunnittelutyöhön. Tärkeää oli, että Jyväskylän seudun yleiskaavatoimikunta oli syyskuussa pitämässään kokouksessa asettanut kannattamaan liikennesuunnitelman tarkistamista. Tätä varten Jyväskylän kaupunginhallitus esitti perustettavaksi jälleen kerran yhteistyöelimen, joka koostui kaupungin, maalaiskunnan, Laukaan ja TVL:n edustajista.²⁴⁴

Jyväskylän kaupunkiseudun liikenteen yleissuunnitelma 1970-luvun puolivälissä

Liikenneinsinööri Osmo Rosti esitteli Jyväskylän kaupunginvaltuustolle ensimmäisen raportin Jyväskylän kaupunkiseudun liikenteen yleissuunnitelmasta vuonna 1974. Uusi suunnitelma ei miellyttänyt ensiesittelyssä sen enempää poliittista vasemmistoa kuin oikeistoakaan. Liikennejärjestelyjä koskevan keskustelun luonnetta kuvaa hyvin se, että valtuustossa ei ollut selvää kantaa Vaajakosken moottoritien tarpeellisuudesta, vaikka päätös tien rakentamisesta oli tehty 1960-luvun lopussa yleiskaavaan ja liikennesuunnitelman mukaisesti. Tien rakentamistyöt oli aloitettu 1970-luvun alussa.

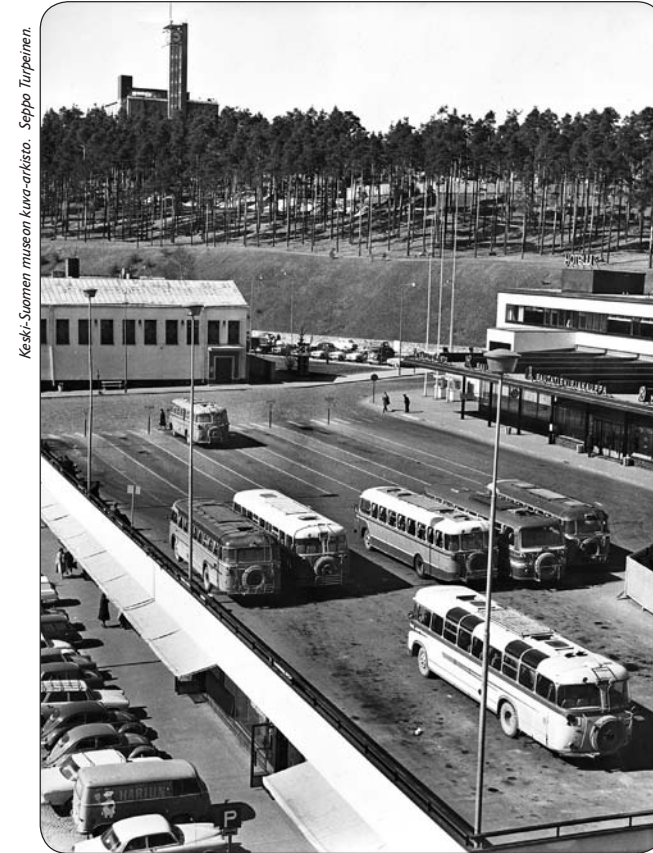
Kaupunginvaltuuston edustajien petty-mykseen liikenneinsinööri Rostin esittämään raporttiin uudesta liikennesuunnitelmasta lienee vaikuttanut se, että valtuutetut olivat odottaneet liikennesuunnitelmia valmistelleelta Jylt -työryhmältä kokonaan uusia visioita kaupungin kehittämisestä. Liikennesuunnitelmantyon perusongelma, 1800-luvun tarpeisiin mitoitettu katuverkko, ei ollut kuitenkaan muuttanut muotoaan asian käsittelyn pitkittymisen aikana. Liikennesuunnitelmassa oli edelleen ratkaistavana, kuinka järjestää liikenne niin, että läpikulkuliikenne ydinkes-

kustan alueelta saataisiin siirrettyä muualle. Kuten aikaisemman, myös uuden liikennesuunnitelman lähtökohtana oli, että liikkuminen Jyväskylän kaupunkiseudulla tapahtui autolla, sillä VR:n suunnitelmiin ei kuulunut lähiliikenteen kehittäminen Keski-Suomessa. Tärkein muutos Polvisen suunnitelmaan verrattuna oli, että kaupunkiseudulta keskustaan suuntautuva liikenne pyrittiin ohjaamaan tapahtuvaksi joukkoliikenteellä yksityisautoilun sijaan.²⁴⁵

Jyväskylän kaupunkiseudun liikennesuunnitelma valmistui joulukuussa vuonna 1974 ja se oli laadittu yhteistyössä Jyväskylän kaupungin, Jyväskylän maalaiskunnan, Laukaan, TVL:n Keski-Suomen piirin kanssa. Jyväskylän kaupunkiseudun liikenteen yleissuunnitelma pyrki niin sanotun Polvisen liikennesuunnitelman tavoin esittämään liikennesuunnitelman kaavarungon, jossa tavoiteajankohta oli 30 vuoden päässä. Suunnitelman tuli antaa vastaus moniin kysymyksiin: Millaisia maankäyttöllisiä vaatimuksia liikenteen järjestäminen asettaisi? Millaisia päätöksiä tulisi välttää, jotta tulevaisuudessa kaupunkiseudun kehitys ei olisi sidottu tilapäisiin arvoasetelmiin ja teknisiin ratkaisuihin? Lopuksi mitä tapahtuisi, jos kehitys pitkällä tähtäimellä kulkisi ennakoituun suuntaan? Kaupunginvaltuuston tehtävänä oli puolestaan valita liikennepoliittista päälinjoista se, joka vastasi parhaiten valtuutettujen käsitystä tulevasta kehitystä Jyväskylässä.²⁴⁶

Jylt -työryhmän raportin ensikäsittelyssä useat valtuutetut totesivat että asiantuntijaraportti oli heille liian vaikeaselkoinen.²⁴⁷ Tarkastuskäsittelyn lopputulos oli, että kaupunginvaltuusto ei enää luottanut asiantuntijoiden ja virkamiesten johtamaan valmisteluun, vaan valtuusto halusi tulevaisuudessa käsitellä kokouksissaan kaikki liikennesuunnitelman yksityiskohdat.

Vaikka kysymyksessä oli runkosuunnitelma, jossa hahmotettiin Jyväskylän kaupunkiseudun, kaupungin lisäksi myös lähikuntien pääliikenneväylät, poliittinen keskustelu juuttui varsin pian joukkoliikenteen järjestämiseen keskustassa ja osan Kauppakadusta muuttamiseen kävelykaduksi. Tässä keskustelussa unohtui yleissuunnitelman tavoitevuosi, joka oli asetettu useaksi vuosikymmeneksi eteenpäin ja se, että Jyväskylän ydinkeskustan katuverkko ei kestänyt liikenteen kuor-

Jyväskylän kaupunkiseudun liikennesuunnittelu on perustunut yksityisautoilun ja joukkoliikenteen kehittämiseen, sillä VR:n suunnitelmissa ei ole ollut kehittää kaupunkiseudulle lähiliikennettä. Kuvassa kauppatorin ja Harjun väliin juuri valmistunut linja-autoasema 1960-luvun puolivälissä. Linja-autojen lähtölaiturit sijaitsivat kannella, jonka alla oli liikehuoneistoja.

mituksen lisäystä. Ratkaisuilla oli merkittävä poliittinen painoarvo, sillä liittyivähän suunnitelmat sekä kaupunkilaisten arkielämään että myös liike-elämän tarpeisiin. Jyväskylän ohikulkuliikenteen ratkaisemiseksi esitetyistä vaihtoehdoista ei kiistelty, vaikka Jylt -työryhmän esityksessä oli yhtenä vaihtoehtona mukana Harjun moottoritie. Rantaväylä -vaihtoehto osoittautui nyt periaatteessa kaikille valtuustoryhmille mieleiseksi vaihtoehdoksi.

Liikennepoliittisista vaihtoehdoista säätelämätöntä kulkutapaa kannatti ja sen mukaisesti joukkoliikenteen kehittämistä ja Kauppakadun muuttamista kävelykaduksi vastusti kokoomuksen valtuustoryhmä Aimo Pesolan johdolla. Pesolan mukaan Jyväskylässä olttiin menossa toiseen äärilaitaan, kun Polvisen moottoritievaltainen liikennesuunnitelma oli hylätty. Kokoomuksen näkemys oli, että Jyväskylän liikenneongelmat voitaisiin ratkaista yksinkertaisesti eli rakentamalla Rantaväylä ja

Kuokkalan kautta kulkeva ohitustie. Näin paineet ydinkeskustan liikenneongelmiin saataisiin purettua ilman, että keskustassa varattaisiin erityisiä katuosuuksia joukkoliikenteelle tai kevyelle liikenteelle. Aimo Pesola ei saanut kannatusta esittämälleen ponsiesitykselle.²⁴⁸

Jyväskylässä yksikään valtuustoryhmä ei ollut valmis kannattamaan liikennepoliittista ratkaisua, jolla liikkumista olisi voitu voimakkaasti säädellä. Sen sijaan Jyväskylän kaupunginvaltuuston SKDL:n ja SDP:n ryhmät kannattivat vaihtoehtoa, joka asetti rajoituksia ruutukaava-alueen liikennöintiin. Tämä niin kutsuttu vyöhykevaihtoehto perustui ajattelutapaan, että keskustan liikennejärjestelyillä, pysäköintipaikkojen ajallisella ja määrällisellä rajoittamisella, pysäköintimaksuilla ja joukkoliikenteen tehostamisella säädeltiin liikennöintiä keskustassa. Tämän mukaisesti työryhmän esitykset joukkoliikenteen lisäämisestä ja Kauppakadun rauhoittamisesta jalankulkijoille kelpasivat hyvin vasemmistopuoleuille.²⁴⁹

Kaupunginvaltuusto hyväksyi joulukuussa 1974 Jylyt-työryhmän yleissuunnitelman. Liikennekeskustelu jatkui, kun kokoomus teki vuoden 1975 alussa kysymyksen joukkoliikennekokeilun jatkamisesta. Jyväskylän kaupunki ja maalaiskunta olivat osallistuneet parlamentaarisen liikennekomitean järjestämään joukkoliikennekokeiluun. Kaupunki ja sitä ympäröivä maalaiskunta edustivat yhdessä keski suurta maaseutukaupunkia. Järjestelyt kokeilun suorittamiseksi olivat tapahtuneet liikenneministeriön valvonnassa. Jyväskylää haluttiin tietoa siitä, millä tavoin erityinen joukkoliikenneväylä voisi palvella joukkoliikennettä. Jyväskylässä kokeilu oli osa vuonna 1974 aloitettua liikennesuunnitelman tarkistustyötä. Koska liikennesuunnitelman tarkistus ei ollut valmistunut kokonaisuudessaan valmis vuoden 1974 loppuun mennessä, myös joukkoliikennekokeilua päätettiin jatkaa. Osa syy kokeilun jatkamiseen oli se, että Kauppakadulle tarkoitettujen kaukolämpötöiden aloittaminen oli viivästynyt.²⁵⁰

Kokoomuksen tekemän välikysymyksen taustalla oli epäily siitä, että päättäessään joukkoliikennekokeilun jatkamisesta kaupunginhallitus ylitti valtuutensa ja siksi päätös olisi ollut laiton. Sen lisäksi, että päätös olisi edellyttänyt kaupunginvaltuuston hyväksyntää, se olisi tarvinnut taakseen asemakaavamuutoksen. Erityisen painavana perusteena kokoomuksen valtuustoryhmä piti sitä, että Kauppakadun liki sata liikkeenharjoittajaa vastustivat kokeilun jatkamista, koska pelkäsivät menettävänsä edellytykset elinkeinonsa harjoittamiseen. Kokoomus peräsi liikkeenharjoittajille korvauksia mahdollisesti menetetyistä liikevoitoista! Kokoomuksen saamien tietojen mukaan joukkoliikennekokeilu oli aiheuttanut liikennekaoksen muualla kaupungissa ja siksi sitä vastustivat niin liikenteenharjoittajat kuin poliisikin. Valtuustoryhmän edustajille yksityisautoilun rajoittaminen keskustassa olikin täysin punainen vaate, ja tämän suuntaisia pyrkimyksiä vastustettiin voimakkaasti. Kokoomuksen saamien tietojen mukaan jopa Suomen Pankki oli uhanut siirtää toimipaikkansa pois Jyväskylästä, jos Kauppakatu muutettaisiin kävelykaduksi.²⁵¹

Kaupunginvaltuutettu kansanedustaja Matti Jaatinen (kok), joka oli ollut mukana parlamentaarisessa liikennepoliittisessa komiteassa, yhtyi puoluetoverinsa Aimo Pesolan käsitykseen kokeilun jatkamisen laittomuudesta.

Hän katsoi, että syksyn 1974 aikana oli saatu riittävästi kokemuksia joukkoliikenteen järjestämisen vaikutuksista Jyväskylässä. Kokeilu oli hänen käsityksensä mukaan osoittanut, että järjestelyillä ei ollut vaikutuksia kaupungin liikenneongelmien ratkaisemiseen, vaan että liikenneongelmat kasaantuivat keskustan sijaan muualle.²⁵²

Liikennepoliittiset näkemyserot jakoivat Jyväskylän kaupunginvaltuuston selkeästi kahteen leiriin. Kansandemokraattien ja sosiaalidemokraattien valtuustoryhmien edustajilla oli kokeilusta ja sen vaikutuksista kokonaan toinen käsitys kuin kokoomuslaisilla edustajilla. Joukkoliikennekeskustelu sai vahvan poliittisen leiman, jossa käytettiin reippaasti hyväksi huhuja ja kuulopuheita. Vasemmistopuolueet kertoivat huhusta, jonka mukaan liikkeenharjoittajat olisivat antaneet ymmärtää, että linja-autopysäkeillä odottavat työtätekevät matkustajat olisivat tuoneet niille suorastaan huonoa mainetta ja liiketaloudellista tappiota.²⁵³

Joukkoliikennekokeilusta ja sen jatkamisesta muodostui erityisesti kokoomukselle poliittinen arvovaltakysymys. Puolue jatkoi kokeilun kritisoimista 1980-luvun alkuun asti. Vuonna 1978 ryhmä nosti valtuustokeskusteluun jo aikaisemmin käsitellyn ehdotuksen määrärajan asettamisesta joukkoliikennekokeilulle. Esityksen yhteydessä kokoomus pyrki saamaan tukea ehdotukselleen, että sekä Kauppakadulta että Vapaudenkadulta varattaisiin yksi liikennekaista julkiselle liikenteelle. Ratkaisu olisi mahdollistanut sen, että koko keskustan alueella olisi voitu sallia yksityisautoilu. 1980-luvun alussa kokoomus pyrki saamaan kannatusta ajatukselle, että joukkoliikenteen toiminnan ylläpitämistä tehostettaisiin kilpailua lisäämällä. Ryhmä perusteli kantaansa kustannustehokkuudella, mutta ei onnistunut tälläkään kertaa saamaan näkemyksilleen riittävää kannatusta.²⁵⁴

Keväällä 1975 julkaistussa joukkoliikennekokeilun loppuraportissa ilmeni, että joukkoliikennekokeilu oli saavuttanut hyvän vastaanoton varsinkin työmatkakuljetuksia hyödyntäneiden keskuudessa, ja että linja-autovuorojen säilyttämistä kannatettiin. Liikuminen keskustan, esikaupunkien ja naapurikuntien välillä jäi jossain määrin taka-alalle, kun päähuomio kokeilussa kiinnittyi Kauppakadun asemaan joukkoliikenneväylänä. Mielipidekysely osoitti, että kannatusta Kauppakadun säilyttämiseksi linja-autoliikenteen

Keskustan liikkeenharjoittajien oli 1970-luvun lopulla vaikea muodostaa kantaansa siitä, mikä merkitys kävelykadulla tulisi olemaan keskustan kehittämisen kannalta. Pelkona oli, että asiakkaat alkaisivat suosia keskustan ulkopuolella sijaitsevia automarketteja. Kuvassa Jyväskylän kaupallinen keskipiste, Kauppakadun ja Asemakadun risteys, vuonna 1981.

ja taksien pääväylänä kannattivat muut kuin keskustassa asuvat. Keskusta-asukkaiden negatiivisiin kokemuksiin oli vaikuttanut ennen kaikkea lisääntynyt melu. Vähittäiskauppojen ja muiden liikkeenharjoittajien käsitykset Kauppakadun muuttamisesta pysyvästi joukkoliikenneväyläksi eivät olleet niin yksiselitteisen kielteiset kuin aikaisemmassa keskustelussa oli annettu ymmärtää. Loppuraportin mukaan 60 prosenttia liikkeenharjoittajista vastusti kokeilun jatkamista. Myönteisemmin kokeilun jatkamiseen asennoituvat etenkin suuret yritykset, joilla oli joustavan toiminnan kannalta riittävät paikoitustilat. Pienet yritykset eivät olleet ottaneet asiaan kantaa, mutta kokeilu oli osoittanut, että juuri tavarantoimitus- ja huoltoajon vaikeutuminen oli ollut pääasiallinen syy kielteiseen kantaan. Mielenkiintoinen tulos oli K-halli Paprikan teettä-

mä asiakaskysely, jossa ilmeni, että kokeilun kannattajia oli huomattavasti enemmän kuin vastustajia. Sekä linja-autonkuljettajat että liikkeenharjoittajat katsoivat, että myönteisistä kokemuksista huolimatta, Kauppakatu ei ollut paras vaihtoehto joukkoliikenneväyläksi. Kauppakatu oli liian kapea ja ahdas sekä linja-autoille että joustaville tavarantoimituksille ja huoltoajolle.²⁵⁵

Loppuraportissa ei otettu kantaa siihen, pitäisikö Kauppakatu säilyttää joukkoliikenneväylänä. Tutkimuksen lähtökohtana oli ollut, että kaupunkiseutujen kasvu ja henkilöautojen lisääntyminen tulisivat johtamaan siihen, että liikennejärjestelyihin oli otettava kantaa, mikäli kaupunkirakennetta ei haluta pirstoa moottoriteillä ja eritasoliittymillä. Joukkoliikenteen kehittämisessä pidettiin tärkeänä myös asian sosiaalista merkitystä. Valtaosalla väestöä,

1960- ja 1970-luvulla ajan henki oli, että kaupungin keskustaan oli päästävä ajamaan omalla autolla. Siksi jo vuonna 1962 raivattiin Asemakadun varrelta kaksi tonttia pelkästään autopaikoitukselle. Vuonna 1970 otetun kuvan alareunassa näkyy osa tätä Asema-aukiota.

muun muassa lapsilla, vanhuksilla, liikuntarajoitteisilla ja vähävaraisilla, ei ollut mahdollisuutta henkilöauton hankintaan ja käyttöön. Myös heidän liikkumisensa oli järjestettävä. Lähtökohtana oli, että modernissa hyvinvointiyhteiskunnassa julkiset ja yksityiset palvelut oli oltava kaikkien saavutettavissa.²⁵⁶

Parlamentaarisen liikennekomitean ja Jylyt-työryhmän selvityksen valmistumisen jälkeen Jyväskylän kaupunginvaltuuston tehtäväksi jäi päättää, millaisiin liikennejärjestelyihin kaupungissa ryhdyttäisiin. Asia oli esillä kaupunginvaltuustossa keväällä 1976. Kiivas poliittinen väittely tiehankkeista oli tässä vaiheessa kuivunut, koska vuosikymmenen puolivälissä julkisen talouden toimintamahdollisuuksia heikensi taloudellinen taantuma. 1970-luvun puolivälissä rahaa mittaviin tiehankkeisiin ei ollut sen enempää kaupungilla kuin valtiollaakaan. Myös aika oli tehnyt tehtävänsä, ja valtuustoryhmiltä löytyi nyt poliittista yhteistahoa asian viemiseksi eteenpäin.

Liikennesuunnitelmassa ei ollut yksinomaan kysymys liikenteen järjestämisestä, vaan kaupungin kasvun kannalta keskeisten alueiden, kuten Taulumäen ja Lohikosken, kaavoituksessa ja kehittämisestä. Liikennesuunnitelman pitkittyminen oli johtanut siihen, että kaupungin keskeisiä alueita oli ollut jatkuvassa rakennuskielossa. Kaupunginvaltuutetut kantivat puheissaan huolta myös tontinomistajista ja asukkaista, jotka olivat joutuneet pitkään odottamaan päätöstä siitä, keitä tulevat liikennealuevaraukset tulisivat koskemaan. Jokaista valtuustoryhmää harmitti se, että Jyväskylän maine liikenteen järjestelyissä ei ollut edellisen kymmenen vuoden aikana parantunut, vaan päinvastoin.²⁵⁷

Kevään 1976 keskusteluissa vahvistui, että Rantaväylän rakentaminen oli realistisin ratkaisu kysymykseen, miten Jyväskylän sisäinen liikenne ja toisaalta kaupungin ohittaminen olisi järjestettävä. Harjun moottoritiestä ei kukaan halunnut edes puhua, vaikka se oli

edelleen mukana yhtenä vaihtoehtona. Samalla kaupunginvaltuusto hyväksyi yksimielisesti sen, että yksityiskohtaisen tarkistustyön jatkamiseksi perustettava TVL:n ja kaupungin yhteinen työryhmä aloittaisi pikaisesti selvitystyön, jossa Länsi-Päijänteentien jatke väliltä Keskussairaalantie-Voionmaankatu poistettaisiin suunnitelmasta. Samalla suunnitelmasta poistuisi myös jatke Minna Cantin kadulta Voionmaankadulle. Esitys perustui siihen, että Jyväskylälle tärkeä viheralue, Lounaispuisto, haluttiin säilyttää koskemattomana. Esityksessä haluttiin turvata myös Keskusurheilupuiston eli Hippoksen ja yliopiston alueet toimintojen kannalta mielekkäinä kokonaisuuksina. Valtuusto edellytti lisäksi, että työryhmän oli selvitettävä Laukaantien sisääntulon sijoittaminen Lohikoskentien yhteyteen.²⁵⁸

Rantaväylän rakentaminen edellytti yhteistyötä VR:n kanssa, ja keskeisenä kysymyksenä pidettiin rautatien alikulkusillan rakentamista Alvar Aalto museon kohdalle. Rantaväylään liittyi olennaisena kysymys Jyväsjärven siltojen rakentamisesta, josta valtuusto ei ollut yksimielinen. Muun muassa Lutakossa sijaitsevat Oy Wilh. Schauman Ab, Kesko Oy, Osuuskauppa Mäki-Matti, Pohjanmaan Oy ja Juho Jussila Oy vastustivat sillan rakentamista Lutakonniemeen lisääntyvän liikenteen pelossa. Useassa puheenvuorossa lausuttiin julki huoli siitä, että Rantaväylän rakentaminen saattaisi vaarantaa Jyväsjärven tulevan käytön. Erityinen huomio kiinnitettiin Mattilanniemeen, joka oli varattu yliopiston laajentumissuunnaksi.²⁵⁹

Jyväskylän kaupunkiseudun liikenteen yleissuunnitelman tarkistamista varten asetetun työryhmän tekemää esitystä käsiteltiin keväällä 1977 kahteen kertaan. Edellisenä vuonna syntynyt yksimielisyys uhkasi hajota kaupunginvaltuuston 140-vuotisjuhlaistunnossa maaliskuussa, kun valtuutetut innostuivat käyttämään laajoja periaatteellisia puheenvuoroja. Taustalla oli kaupunginhallituksen esitys, johon apulaiskaupunginjohtaja Veikko Häyhä ja kokoomus olivat jättäneet erivän mielipiteensä. Häyhä ja kokoomus katsoivat, että pääliikenne Taulumäelle olisi pitänyt ohjata jo entuudestaan tarveltyä Hongikon harjua pitkin. Tämän vuoksi kokoomus katsoi, että kaupunginhallituksen esitys ei ollut kypsä. Kokoomus esitti, että päälinjausta Taulumäelle tutkittaisiin uudelleen asiantuntijoiden

avulla ja että alueen asukkaille järjestettäisiin kuulemistilaisuus. Kokoomus yhdessä kristillisten kanssa olivat valmiita hyväksymään vain Korkeakoski-Tikka-Kuokkala-tien. Muut valtuustoryhmät eivät olleet valmiita jatkamaan liikenneinsinööri Rostin työryhmän johdolla aikaansaattua liikennepakettia. Oikeistolle asian päätöksen saattaminen oli vaikeaa myös siksi, että sosiaalidemokraatit kaupunginhallituksen puheenjohtajan Pentti Sahin johdolla ottivat aikaansaadusta liikennepaketista kunnian itselleen. Käsitteilyä ei helpottanut myöskään se, että sosiaalidemokraatit toivat uutena ehdotuksensa työryhmästä, joka laatisi Hongikon harjulle käyttösuunnitelman alueen ottamiseksi virkistyskäyttöön.²⁶⁰

Näytti kuitenkin siltä, että seuraavaan valtuuston kokoukseen kaupunginhallitus saisi tuotua sellaisen kompromissiesityksen, joka olisi kaikkien valtuustoryhmien hyväksyttävissä. Esityksessä korostettiin erityisesti, että jokainen liikennesuunnitelmaan kuuluva yksityiskohtainen suunnitelma tuodaan kaupunginvaltuuston käsiteltäväksi. Huomautus korosti liikennekysymysten yhteiskuntapolitiittista luonnetta, ja sitä, että jokainen valtuustoryhmä halusi säilyttää vaikutusmahdollisuutensa kaupunkilaisille tärkeässä asiassa. Esityksessä olivat mukana edellisessä kokouksessa esille nostetut kysymykset Länsi-Päijänteentien jatkeen hylkäämisestä, periaatepäätös Taulumäen väyläratkaisusta, Rajakadun tulevasta käytöstä ja Hongikon harjun kunnostamisesta. Kaupunginhallituksen puheenjohtaja sosiaalidemokraattien Pentti Sahi korosti, että kysymyksessä oli nimenomaan valtuuston yhteistahto, ei yhdenkään valtuustoryhmän oma.²⁶¹

Kaupunginvaltuuston aikaansaama päätös oli merkittävä siksi, että keväällä 1977 aikana kaupungin asemakaavaosasto saattoi ryhtyä purkamaan Polvisen liikennesuunnitelmaan liittyneitä maavaruksia. Asia oli merkittävä ennen kaikkea niille kaupunkilaisille, joiden tontit olivat kuuluneet aikaisemmin liikenneverkossa varatulle alueelle. Tämä kosketi ennen kaikkea Harjun takaisten tonttien omistajia sekä Taulumäen asukkaita. Päätös oli helpotus myös niille, jotka olivat pelänneet Hippoksen ja yliopistoalueen muodostaman kokonaisuuden rikkoutuvan moottoritien takia.²⁶² Kaupunginvaltuuston tekemä päätös muutti vuonna 1975 julkaistua Jylyt-työryhmän esitystä Rantaväylän kohdalla. Vastoin työryhmän esitystä valtuusto päätti,

Polvisen liikennesuunnitelman toteutuminen olisi merkinnyt taustalla näkyvän jo entuudestaan tärveltyneen Hongikon harjun lopullista tuhoutumista. Kuva vuodelta 1956. Etualalla Rajakadun, Tapionkadun ja Tellervonkadun varsien rakennuksia. Rajakadun takana näkyvät Keskuskansakoulun rakennukset ja äärimmäisenä oikealla vuonna 1954 valmistunut ortodoksinen kirkko. Niiden välissä on juuri alkamassa Kauppaoppilaitoksen työmaa.

että Rantaväylästä rakennettaisiin aiottua kevyempi väylä, jolloin Jyväsjärveä säästettäisiin mahdollisimman paljon. Katuverkoston uudistaminen oli asemakaavaosaston laatiman aikataulu ehdotuksen mukaan tarkoitus aloittaa Hannikaisenkadun ja Vapaudenkadun eteläpäästä. Siihen liittyi aikaisemmin paljon kriittisiä mielipiteitä herättäneen Ruusu puiston yli- ja alikulkusiltojen rakentaminen. Tämä osuus saatiinkin valmiiksi vuonna 1979. Toisena tärkeysjärjestyksessä oli Harjun taustan eli Rajakadun osuus ja kolmantena Taulumäen alueen liikennejärjestelyt.²⁶³

Taulumäen liikennejärjestelyt tulivat uudelleen valtuustokäsittelyyn alkuvuonna 1978, jolloin kysymys oli pitkälti väylän mitoittamisesta ja sen vaikutuksesta muun muassa Rajakadun ja Puistokadun kohtaloon. Käytyä keskustelua voidaan pitää eräänlaisena taitokohtana, jolloin kaikissa valtuustoryhmissä tiedostettiin, että liikennejärjestelyissä oli

keskeisten katuosuuksien kohdalla viimein päästävä periaateratkaisuihin. Taulumäestä oli muodostunut poliittisen päätöksenteon musta-aukko, sillä 1970-luvun aikana kaupungin osan liikennejärjestelyistä oli esitetty erilaisia versioita, joista mikään ei ollut johtanut varsinaisiin toimiin, vaan aina oli tuotu käsiteltäväksi uusia vaihtoehtoisia suunnitelmia. Poliittisesti arkana asiana pidettiin sitä, että alueen asukkaat olivat saaneet elää epä tietoisuudessa 1960-luvun puolivälistä lähtien, jolloin ensimmäiset tiedot yleiskaavaan liittyvistä maavarauksista tulivat julkisuuteen. Kaupunki oli lisäksi tehnyt G.A. Serlachius Oy:n kanssa sopimuksen Kirkonpellon aluejärjestelyistä, joka osaltaan vaikutti tulevaan väylä ratkaisuun.

Kaupunginjohtaja Lovén ei ollut huolissaan siitä, että kaupunki ratkaisua tehdessään muutti yksipuolisesti mainittua sopimusta. Jyväskylässä oli hänen mukaansa rakennusoikeuksia vaihdettu niin railakkaasti, että Kirkonpellosta

ei ollut muodostumassa kynnyskysymystä ratkottaessa Taulumäen liikenne ratkaisua. Kaupunginvaltuuston käsittelemässä esityksessä oli kysymys nelostien siirtämisestä kaupungista katsoen Tourujoen puolelle, mikä pudotti Taulumäentien kautta kulkevaa liikennettä merkittävästi.²⁶⁴ Taulumäen väylähankkeesta päättäminen oli tärkeä siksi, että alue voitiin vapauttaa 22 vuotta kestäneestä rakennuskielosta, joka oli jättänyt jälkensä alueen rakennuskantaan.

Kevyen liikenteen järjestelyt osana liikennesuunnitelmaa

Rantaväylä-ratkaisu ja siihen liittyneet Hannikaisenkadun ja Vapaudenkadun eteläpään pääkatuhankkeet merkitsivät todellista edistysaskelta Jyväskylän kaupungin keskustan liikennejärjestelyjen ja myös keskustan toiminnallisen suunnittelun käynnistymisen kannalta. Rantaväylä valmistui lopullisesti vuonna 1989, mikä merkitsi sitä, että ydinkeskustan liikennejärjestelyihin päästiin toden teolla käsiksi vasta 1980- ja 1990-luvun vaihteessa. Jotain kuitenkin saatiin aikaiseksi. Autoliikenteen sujumiseen haettiin joustavuutta liikennevaloilla. Kevytiliikenteelle varattujen väylien rakentamisessa saavutettiin todellisia tuloksia, joista kaupunki saattoi olla ylpeä.

Jyväskylän kaupunkiseudun liikennesuunnitelmassa päähuomio oli kiinnittynyt pääväylien ja ydinkeskustan liikenne ongelmien ratkaisuun. Liikennesuunnitelmaan sisältyi myös periaateratkaisut kevyen liikenteen järjestämiseksi kaupunkiseudulla. Jyväskylässä oli vuonna 1975 valmistunut kaupungin liikuntasuunnitelma, johon sisältyi ulkoilureitien rakentamiseksi seuraavan kymmenen vuoden ajalle. Jylyt-työryhmän raportissa todettiin, että kevyen liikenteen rakentaminen oli kaupungissa jäänyt pahasti muun liikennesuunnittelun varjoon ja pääpaino kevyen liikenteen väylien rakentamisessa oli ollut uusilla esikaupunkialueilla. Väylien suunnittelun ongelmat olivat samantapaisia kuin liikenteen suunnittelu vanhoilla alueilla ylipäättänsä, joissa ei ollut viheralueita. Kevyen liikenteen tukemisen yhteiskuntapoliittiset hyödyt olivat selvillä, mutta väylien rakentaminen kapeille kaduille ei ollut aina mahdollista. Parhaimmat mahdollisuudet kevyen liikenteen väylien rakentamiseen katsottiin olevan Kortepohjassa,

Lohikoskella, Kangasvuorella, Keltinmäessä, Myllyjärvellä ja Kuokkalassa. Samoin väylillä Länsi-Päijänteen tie, Itä-Päijänteen tie, Puistokatu, Vapaaherrantie, Rantaväylä ja Ukonnientie kevyen liikenteen erottaminen pääväylästä katsottiin olevan mahdollinen.²⁶⁵

Vaikka vuonna 1975 valmistuneessa liikennesuunnitelmassa epäiltiin sitä, että kaupunki todella budjetoisi kevyen liikenteen väylien rakentamiseen suunnitelman mukaisen rahoituksen²⁶⁶, niin 1980-luvun alussa voitiin todeta, että kevyen liikenteen väylien rakentaminen oli päässyt hyvään vauhtiin. Väyliä rakennettiin 1980-luvun alussa kymmenen kilometrin vuosivauhdilla. Samalla voitiin todeta, että kaupunki oli panostanut jopa ylimääräistä rahaa uusiin kohteisiin muiden tiehankkeiden yhteydessä. Vuonna 1982 kaupungin läpi pääsi polkupyörällä kahta kevyen liikenteen väylää, Vapaudenkatua ja Hannikaisenkatua, pitkin. Matkamäärältään pisin yhtenäinen kevyen liikenteen väylä rakennettiin Laukaantien yhteyteen. Ensimmäisen rakennusvaiheen tavoitteena oli kunnostaa keskustaan johtavat väylät, minkä jälkeen kaupunki alkoi panostaa kaupunginosasta toiseen johtaviin väyliin. Vuonna 1984 valmistui pyörätie Viitaniemestä Hippokselle, josta väylä jatkui aina Keskussairaalan tielle saakka. Samana vuonna otettiin käyttöön myös kevyen liikenteen Rantaväylä.²⁶⁷

Edellä mainitut reitit liittyivät vuoden 1968 yleiskaava suunnitelmaan, jossa oli määritelty jalankululle väylät kaupungin keskustan ja alakeskustojen välille.²⁶⁸ Yleiskaavan laatija professori Olli Kivinen painotti sitä, että kaupunkialueella tuli turvata häiriötön jalankulku, mikä merkitsi ydinkeskustan rauhoittamista autoilta, turvallista liikkumista asuinalueiden sisällä ja alakeskusten ja keskustan välillä.²⁶⁹ Kevyen liikenteen väylien rakentaminen jatkuikin 1990-luvun alussa samaa tahtia kuin kymmenen vuotta aikaisemmin, jolloin väyliä rakennettiin keskimäärin kymmenen kilometriä vuodessa. 1990-luvun alussa kevyen liikenteen väylää oli Jyväskylässä yhteensä noin 160 kilometriä, kun sitä kymmenen vuotta aikaisemmin oli ollut noin 75 kilometriä. 1990-luvun alussa painopiste oli Kuokkalan kevyen liikenteen väylien ja Jyväsjärveä kiertävän Rantaraitin rakentamisessa. Kevyen liikenteen väylien rakentamisen vauhtia kuvaa se, että 1990-luvun lopussa laskettiin reittiä olevan jo reilu 200 kilometriä. Jyväskylässä panostettiin

Vastavalmistunut Rantaväylän osuus Korkeakoskenlahden kohdalla vuonna 1985. Etualalla Mattilanniemen yliopistorakennuksia.

kevyen liikenteen ja varsinkin pyöräilyn kehittämiseen. Vuonna 1995 käynnistettiin pyöräliikenteen kehittämisohjelma yhdessä kaupungin, maalaiskunnan, Liikenneturvan, Keski-Suomen tiepiirin, Jyväskylän pyöräilyseuran ja poliisin kanssa. Ohjelma valmistui seuraavana vuonna ja samalla Jyväskylässä päätettiin toteuttaa pyöräilykampanja, joka liittyi valtakunnalliseen tapahtumaan. Vuosina 2002–2004 kaupunki oli mukana kestävän liikenteen mallikuntana, jossa kiinnitettiin erityistä huomiota pyöräilyyn ja liikenneratkaisuihin, joilla edistettiin pyöräilymahdollisuuksien lisäämistä kaupunkialueella. Hankkeen yhteydessä kevyen liikenteen verkostoa tiivistettiin.²⁷⁰

Ongelmakohtaan kaupungin kevyen liikenteen järjestelyissä muodosti ydinkeskusta, jossa vastoin lakeja pyöräilijät käyttivät jalankulkijoille tarkoitettuja jalkakäytäviä. Kevyen liikenteen reittejä on ollut vaikea suunnitella keskusta-

katujen kapeuden vuoksi.²⁷¹ Kevyen liikenteen järjestämisestä keskusta-alueella muodostuikin ikuisuusongelma, johon ei 2000-luvun alkuun mennessä löytynyt ratkaisua. Keskustan tilanne muuttui 1990-luvun aikana, jolloin kiinnostus kaupunkikuvan kehittämiseen kasvoi. Liikenne oli yksi tärkeimmistä kysymyksistä, joihin koetettiin kehittää ratkaisuja. Käsitykset siitä, millä ehdoilla ydinkeskustaa oli kehitettävä, muuttuivat merkittävästi. Keskeinen tekijä tähän oli kauppakeskusten rakentuminen keskustan ulkopuolelle.

1970-luvun ihmisystävällinen kaupunkisuunnittelupolitiikka

Pettymys vuoden 1968 yleiskaava- ja liikennesuunnitelmaan aiheutti sen, että vastuu kaupungin kehittämisestä haluttiin siirtää ulkopuolisilta

Rantaväylää rakennettiin myös kaupungin pohjoispuolelle vuonna 1985. Taulumäen yltä otetussa kuvassa keskellä näkyy Laukaaseen johtava tie sekä sen allittavan Rantaväylän siltatyömaa.

asiantuntijoilta kaupungin omille virkamiehille. Keskustelua siitä, millaisessa ympäristössä haluttiin tulevaisuudessa asua, viitoittivat vuoden 1973 Jyväskylässä järjestetyillä kaupunkipäivillä hyväksytyt ponnet ”ihmisystävällisen kaupungin” kehittämisperiaatteista.

1970-luvun alussa tarve ottaa haltuun kaupungin kasvu siihen liittyvine ongelmineen näkyi siten, että kunnallisessa toiminnassa lisättiin voimakkaasti hallinnollista suunnittelua. Kunnissa keskeiseksi kysymyksiä nousivat maankäyttö, kaavoitus, asuntopolitiikka ja liikenteen järjestäminen. Luonteeltaan nämä kysymykset olivat sellaisia, joihin oli vaikea löytää poliittista yksimielisyyttä.²⁷²

Jyväskylässä vuonna 1973 järjestettyjen Kaupunkipäivien teemana oli ihmisystävällinen kaupunkisuunnittelu. Ihmisystävällisyydellä tarkoitettiin toimia, joilla edistettiin sellaisten elinympäristöjen kehittämistä, jotka

loivat mahdollisuuden kaikin tavoin terveellisen elämän. Toisaalta ihmisystävällisyydellä tarkoitettiin toimia, joita tuli huomioida kehitettäessä julkisia palveluita. Vuoden 1973 kaupunkipäivillä hyväksyttiin poikkeuksellisen pitkä, 26-kohtainen ponsiluettelo, jossa pyrittiin varsin tarkkaan hahmottamaan ne osa-alueet, joiden katsottiin olevan yhteydessä hyvän elinympäristön rakentamiseen. Ponsissa käsiteltiin kaupunkien elinympäristössä fyysiseen, henkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin liittyviä kohtia ja painotettiin vuorovaikutuksen lisäämistä virkamiesten ja kaupunkilaisten kesken suunnittelutyön aikana.²⁷³

Keskeiselle sijalle nousivat maankäyttö ja kaavoitus, joilla ohjattiin asumisen, työpaikkojen ja vapaa-ajanviettopaikkojen sijoittamista ja liikkumista näiden eri toimintamuotojen välillä. Erityinen huomio kiinnitettiin monipuolisen asuntotuotannon turvaamiseen.

Rantaväylän rakennustyömaa Palokkajärven eteläpäässä kesällä 1985. Etualalla Tuomiojärven ja Palokkajärven yhdistävä Löylyjoki.

Monipuolisuudella tarkoitettiin ennen kaikkea sitä, että kaupungin piti huolehtia myös siitä, että pien- ja omakotitalotuotannon tarpeet huomioidaan. Kuntatalouden kehittämisessä nähtiin tärkeänä selvittää kuntien ja valtion kustannusjakoperiaatteet ja lisätä kaupunkien tulonlähteitä muun muassa vapauttamalla osuus moottoriajoneuvoliikenteestä valtiolle kertyvistä tuloista kaupungeille. Vastaavalla tavalla kaupungille esitettiin osuutta liikevaihtoverosta. Kaupunkiliitto oli erityisen huolissaan siitä, miten kaupungit pystyisivät vastaamaan niihin odotuksiin, joita asukkailla oli uusista hyvinvointipalveluista.²⁷⁴

Kaupunkipäivillä hyväksytyt ponnet eivät jääneet juhlapuheeksi, vaan niissä esiteltyjä suosituksia pyrittiin myös soveltamaan käytännön hallintotyössä. Jyväskylän kaupunginvaltuusto käsiteli joulukuussa 1973

vasemmistoryhmien jättämän aloitteen, jossa esitettiin, että Kaupunkipäivien hyväksymät suositukset otettaisiin soveltuvin osin noudattavaksi kaupungin hallinnossa. Aloitteen tukena oli kaupunkisuunnittelutoimikunnan lausunto ja samalla linjalla oli ollut myös asiaa käsitellyt kaupunginhallitus. Kaupunkipäivillä hyväksytyt ponsilauseet miellyttivät myös keskustapuoleen edustajia ja etenkin heidän ryhmäjohtajaansa Onerva Mäkeä, joka vaati kaupunkisuunnittelun tehostamista ja erilaisten vaihtoehtojen tarjoamista, asukkaiden toivomusten huomioimista ja byrokraattisuuden vähentämistä suunnittelutyössä.²⁷⁵ Kaupunginhallituksen tekemässä ja aloitetta kannattavassa päätöksessä esitettiin, että ponnet oli saatettava kaupungin eri hallintosektoreiden ja luottamustoimihenkilöiden tietoon, ja että kaupunki järjestäisi yhdessä Kaupunkiliiton

Jyväskylän Rantapuisto Hannikaisenkadun ja Vaasankadun risteyksen kohdalta vuonna 1986. Pääteiden numerokilvet osoittavat, että valtakunnallinen läpikulkuliikenne ohjattiin Hannikaisenkatua pitkin. Uusi Rantaväylä valmistui rautatien ja rannan väliselle täyttömaalle vuonna 1989.

kanssa kurssin, jossa perehdyttäisiin ponsien soveltamiseen käytännön työhön. Kaupunginvaltuusto hyväksyi aloitteen vuoden 1974 ensimmäisessä kokouksessaan pitkän periaatteellisen keskustelun jälkeen.²⁷⁶

Tehty valtuustopäätös ei ollut suinkaan yksimielinen. Kokoomuslaiset edustajat Arvi Jakosuo ja Aimo Pesola sekä keskustalainen Mauno Pohjonen ja liberaalien edustajat Mauri Toiviainen ja Jorma Tiainen olisivat halunneet jättää asian pöydälle.²⁷⁷ Kysymys ei ollut siitä, etteivätkö mainitut porvarilliset valtuustoedustajat olisi tukeneet yleisesti hyväksytyjä toimia, joilla tulevaisuudessa kaupunkiympäristöä tulnaisiin kehittämään siten, että ne tulisivat palvelemaan asukkaita. Olihan esimerkiksi aloite Polvisen liikennesuunnitelman tarkistamisesta lähtenyt liikkeelle liberaalien ja keskustalaisten valtuustoryhmiltä. Aimo Pesola korostikin

sitä, että suositusesitys oli Kaupunkipäivillä tehty vasemmistoenemmistöisen jäsenkunnan voimalla ja että ponsien sisältö edusti vasemmistolaisia yhteiskuntanäkemyksiä. Samalla hän kuitenkin totesi, että pääosiltaan ponnet oli hyväksyttävissä. Teemana ihmisystävällinen kaupunkisuunnittelu oli tullut tunnetuksi vuonna 1971 järjestetyssä suomalais-neuvostoliitolaisten ystävyyskaupunkien kokouksessa.²⁷⁸

Ihmisyystävällistä kaupunkia tavoiteltiin Kaupunkiliiton ponsiesityksissä keinoilla, joissa korostui yhteiskunnan kontrolli ja ohjaus. Porvarillisten ryhmien oli vaikea hyväksyä kaavoitukseen ja maankäyttöön liittyvää ohjeistusta. Kaupunkiliiton hyväksymissä ponsissa suositeltiin, että kaupunki kaavoitaisi vain omistamaansa maata. Jyväskylän kaupunginvaltuuston porvarillisten edustajien mukaan tämä hidasti kaupunkikehitys-

Maaltamuuttoa ja kaupungistumista pidettiin sodanjälkeisessä suomalaisessa yhteiskunnassa pitkään kielteisinä ilmiöinä. 1960-luvun lopulla alettiin yleisesti suhtautua kaupunkien ja taajamien kasvuun aikaisempaa myönteisemmin ja kaupungistumiselle leimallinen kasaantuminen alettiin mieltää keskeiseksi edellytykseksi alueelliselle kehitykselle. Kaupunkien yhteiskunnallisen painoarvon nousu heijastui myös kolmen vuoden välein järjestettävillä Kaupunkipäivillä, jotka laajentuivat voimakkaasti juuri 1960- ja 1970-lukujen taitteessa. Laajentuminen tapahtui samanaikaisesti, kun kunnat saivat järjestettäväkseen uusia hyvinvointiyhteiskunnalle ominaisia tehtäviä. Kunnallisen toiminnan laajentuminen liittyi vahvasti keskusteluun kuntien itsemääräämisoikeudesta ja valtion sekä kuntien suhteiden järjestämisestä. Puhumassa Pentti Sillantaus.

tä ja aiheutti vaikeuksia rakennusliikkeiden tuotantotoiminnalle. Saman linjan mukaisesti vastustettiin suosituksia pakkolunastusmenettelyn käyttöönotosta, sillä markkinahintaisen maanhinnan ei katsottu olleen este uusien maa-alueiden hankinnalle ja uudelle rakennustuotannolle. Kaavoituksen ja maankäytönsuunnittelun ongelmat näkyivät Jyväskylässä aloitteen vastustajien mukaan siinä, että kaupungista oli muodostunut kerrostalovaltainen. Pien- ja omakotitaloille ei ollut kaavoitettu riittävästi maata. Porvarilliset edustajat olivat yhtä mieltä siitä, että kuntatalous tarvitsi uu-

sia tulonlähteitä, mutta ne eivät kannattaneet suosituksissa esitettyä suuriin omaisuuksiin kohdistettavaa omaisuusveroa. Tämän lisäksi porvarilliset ehdokkaat vastustivat suositusta, jossa suuryritykset laitettaisiin maksajaksi toiminnasta, joka lisäsi saastumista. Tämän katsottiin aiheuttavan suuryritysten tuotantotoiminnalle ylivoimaisia kustannuksia.²⁷⁹

Paineita yhdyskuntasuunnittelun järjestämiseen Jyväskylässä lisäsi 1950-luvulta lähtien voimistunut rakentaminen ja ylipäättänsä kasaantuminen ja kaupungistuminen. Tilanne oli sama kaikissa suurissa kaupungeissa.

Vuonna 1958 annettu rakennuslaki, seuraavana vuonna voimaantullut rakennusasetus, vuonna 1968 kaupungeissa pakolliseksi tullut asuntotuotanto-ohjelmien laatiminen ja samana vuonna voimaan astunut määräys yleiskaavan pakollisuudesta kaupungeissa jouduttivat kaupunkisuunnittelutoimikunnan perustamista.²⁸⁰

Kaupunkisuunnittelutoimikunta perustettiin Jyväskylään vuonna 1970. Toimikunnan tarpeellisuutta perusteltiin sillä, että kaupungin talouden ja toiminnan pitkántähtäimen suunnittelu edellytti suunnittelun keskittämistä ja eri osa-alueiden niveltämistä toisiinsa.²⁸¹ Uuden organisaation pitikin ottaa vastuu kaikista hallinnon osasektoreista, joiden katsottiin kuuluvan kaupunkisuunnitteluun. Lopputuloksena oli toimikunta, jonka tehtäväkenttä kattoi kaupungin keskeiset toimialat. Toimikunta jaettiin neljään jaostoon, joista jokainen vastasi omasta erikoisasiantuntemuksestaan. Omana jaostona toimi maankäytönsuunnittelun jaosto, jolle kuului kaavoituksen lisäksi liikennesuunnittelu ja vesihuollon yleissuunnitelmat. Toiminta- ja taloussuunnittelujaosto vastasi kaupungin toiminnan ja talouden suunnittelusta. Maanhankintajaosto vastasi puolestaan kaupungin tonttipolitiikasta ja maanhankinnasta. Elin-

keinojaoston tehtävänä oli nimensä mukaisesti huolehtia elinkeinojen edistämisestä kaupungin alueella. Eri jaostojen tehtäväkenttien laajuudet kertovat, että toimikunnalta odotettiin ennen kaikkea kokonaisvaltaista kaupungin talouden ja toiminnan suunnittelua. Kaupunkisuunnittelutoimikunnalle asetut mittavat tavoitteet ennakoivat sitä, että poliittinen päätöksenteko ei tule olemaan helppoa. Eri intressipiirien mieltymysten yhteensovittaminen kaupungin keskeisissä päätöksissä olikin vaikeaa.

Kaupunkisuunnittelun suurin haaste 1970- ja 1980-luvulla oli riittävän tehokkaan ja monipuolisen asuntotuotannon ylläpitäminen. Kaupungin kasvua ei sinänsä pidetty ongelmana. Poliitikkojen huolenaihe olikin asukkaiden, veronmaksajien, siirtyminen naapurikuntien puolelle. Maankäytön suunnittelun merkityksen kasvu joudutti elinkeinoelämän ja kunnallisten päättäjien välisten suhteiden tiivistymistä 1960-luvun lopussa ja erityisesti 1970-luvulla. Yhteiskuntarakenteen ja kaupunkien tuotannollisen toiminnan perusteen muutos johti siihen, että kiinnostusta alkoi löytyä molemmin puolin. Maankäytön suunnittelusta ja eri toimintojen sijoittamisesta muotoutui kaupunkisuunnittelun ja kaupunkitalouden kova ydin.

Keskusta kaupunkisuunnittelun erityiskysymyksenä

Jyväskylän kaupunkikeskusta 1960-luvulla

Jyväskylän ydinkeskustan asemakaavallinen kuten myös toiminnallinen suunnittelu oli 1950-luvun alusta lähtien tapahtunut autojen ehdoilla. Yleiskaava- ja liikennesuunnitelma-hankkeiden käynnistyminen olivat johtaneet siihen, että keskustan ruutukaava-alue asetettiin rakennuskieltoon 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa. Tämä ei estänyt rakentamista, vaan taloja tehtiin poikkeusluvan turvin.²⁸²

Jyväskylän ydinkeskustan alueen suunnittelun keskeinen ongelma oli ja on edelleen 2000-luvun alussa tilaonta. Tonttikokoja muuttamalla saatiin joustavuuden ja mahdollisen väljyyden lisäksi tehokkuutta, joka olikin lähes ainoa keino lisätä asuin- ja liikerakennuksia ydinkeskustan alueella. Jyväskylän ydinkeskustan kerrostalovaikuttaminen oli alkanut 1940-luvun lopulla, ja rakentamista kesti parisenkymmentä vuotta. Keskustan asuntotuotanto oli vilkkaimmillaan vuosina 1959–1963. Vuosikymmenen vaihteessa keskimäärin joka toisella tontilla oli jo kerrostalo. Kiihkeän asuntorakentamisen jakso päättyi 1960-luvun puoliväliin. Kyse ei ollut suinkaan asuntotuotannollisten tarpeiden tyydyttymisestä, vaan sopivien keskustatonttien puutteesta. Asuntorakentaminen ja erityisesti kerrostalojen rakentaminen jatkuikin 1960-luvun puolivälin notkahduksen jälkeen uusissa lähiöissä. Ydinkeskustassa rakentaminen tarkoitti uusien toimisto- ja liiketilöiden valmistumista. Ensimmäiset varsinaiset tavaratalot rakennettiin Jyväskylään keskustaan 1950-luvun lopussa ja 1960-luvun alussa.²⁸³

Jyväskylästä oli toisen maailmansodan jälkeen tullut teollisuuskaupunki, mutta tuotantolaitokset eivät hallinneet Jyväskylän kaupunkikuvaa samalla tavalla kuin esimerkiksi Tampereella ja Porissa. Merkittävimmät teollisuuslaitokset sijaitsivat kaupungin keskustan ulkopuolella – tosin aivan välittömässä läheisyydessä. Vanhaa ruutukaava-alueita hallitsivat 1960-luvun alussa asuin- ja liikerakennukset ja teollisuustontiksi tarkoitettua maa-alaa oli koko ensimmäisen kaupunginosan pinta-alasta vain pieni osa. Ydinkeskustasta oli muodostunut muihin kaupunginosiin verrattuna myymälä-, toimisto-, varasto- ja muiden vastaavien tilojen ja niissä töissä olleen henkilökunnan keskittymä.²⁸⁴

Vuonna 1960 vanhan ruutukaavan alueella toimineet teollisuuslaitokset olivat pääasiassa pieniä tai keskisuuria, joitakin kymmeniä henkilöitä työllistäneitä perheyriyksiä. Kaupunkikodeissa ei enää valmistettu ruokaa alusta lähtien itse. Valmiita tuotteita tehtiin muun muassa lukuisissa leipomoissa. Näistä tunnetuin oli Ruthin Leipomo. Työntekijämäärissä mitattuina suurimpia teollisuuslaitoksia olivat Kauppakadulla sisä-tontilla sijainnut Karjalan Puku Oy, K.J. Gummerus Oy:n painotalo Vapaudenkadun varella, Kauppakadun ja Gummeruksenkadun kulmassa sijainnut sanomalehti Keski-Suomalaisen toimitus ja latomo sekä kirjapaino Sisä-Suomi Oy:n toimitalo. Keskustassa Vapaudenkadulla sijaitsi myös sanomalehti Keski-Suomalaisen painotalo. Hannikaisenkadulla sijaitsi Valion meijeri. Vanhan ruutukaava-alueen reunalla Jyväskylänkadulla eli nykyisellä Yliopistonkadulla toimi A. Fredrikson Oy:n lakkitehdas.²⁸⁵

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Seppo Turpeinen.

Väinönkadun varrella sijainneen Kauppaoppilaitoksen purkutyöt tammikuussa 1966. Vuonna 1911 valmistunut, arkkitehti Hj. Åbergin suunnittelema koulurakennus vihittiin käyttöön 15.3.1912. Kauppaoppilaitos toimi rakennuksessa vuoteen 1956 asti. Tämän jälkeen rakennus toimi linja-autoasemana sinä aikana, kun uutta linja-autoasemaa rakennettiin, sekä kouluna ja liiketaloa. Sotien aikaan talossa oli jopa autokomppanian kasarmi.

Kilpisenkadun ja Yliopistonkadun kulmauksen vanhoissa puurakennuksissa, kuvassa etualalla vasemmalla, toimi Ruthin leipomo ja kahvila.

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Ari Haapa-aho.

Kaupunkikeskustan toiminnallisen luonteen muutos 1960- ja 1970-luvulla

Vuoden 1968 yleiskaavassa teollisuuden painopiste oli tavoitevuoteen 1990 mennessä siirretty kokonaan pois keskustan alueelta lukuun ottamatta keskustan välittömässä läheisyydessä sijainneita Schaumanin tehtaita. Yleiskaavatyön yhteydessä oli kaupungin ja elinkeinoelämän edustajien kanssa käyty keskusteluja yritystoiminnan sijoittamisperiaatteista. Näissä keskusteluissa toiminnan siirtäminen pois kantakaupungin alueelta oli nähty molemmin puolin mielekkäänä tavoitteena. Käytännön toteuttaminen edellytti kaupungin puolelta asemakaavallisia järjestelyjä, tonttien vaihtoja ja luovuttamisia. 1960-luvun lopussa kaupunki tekikin lukuisia ostoja, joilla se hankki omistukseensa maata lähinnä yksityisiltä tontinomistajilta. Maa-alueiden

osto oli kaupungin maankäyttöpolitiikan kannalta keskeistä toimintaa, sillä alueliitoksessa kaupunkiin liitetyt alueet olivat pääasiassa yksityisessä omistuksessa. Liitosalueiden käyttöönotolla oli rajoituksensa, sillä kaupunki kaavoitti pääasiassa vain omistamaansa maata. Uudisalueiden käyttöönotto edellytti maakauppojen lisäksi kunnallistekniikan rakentamista.

Hankkimiaan maita kaupunki rakensi joko itse tai myi, vaihtoi ja luovutti tontteja yrityselämän tarpeisiin ja yleishyödyllisille toimijoille. Kaupunginjohtaja Veli Järvinen suhtautui hyvin optimistisesti siihen, mitä teollisuuden esikaupungistuminen 1960-luvun lopussa tulisi merkitsemään. Teollisuuslaitosten siirtyminen pois kaupungin keskustasta ja toimitilojen väljentyminen edesauttoi Järvisen mukaan yrittäjäkunnan uudistumista ja yritystoiminnan vilkastumista.²⁸⁶

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Aamulehti.

Pysyvyttä Jyväskylän ydinkeskustassa edustavat muun muassa vuonna 1958 perustettu miesten vaatetusliike Urheva ja vuonna 1962 avattu Keskima-Sokos.

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Risto Raittila.

Keskustan saneerausta Asemakatu 5 kohdalla lokakuussa 1979. Vapaudenkadun ilme alkoi muuttua syksyllä, kun vanhojen puutalojen ja kuvassa näkyvän kaksikerroksisen liikerakennuksen tilalle alettiin rakentaa uutta kauppakeskusta. Kuvassa kadun ali tehdään maanalaiseen autopaikoitukseen johtavaa ajoluiskaa.

Yleiskaavasunnitelmat tai pikemminkin työn keskeneräisyys johtivat myös tilanteisiin, jossa jo sovittuja tonttikauppoja oli järjesteltävä uudelleen. Kesko Oy oli vuonna 1960 ostanut kaupungilta Mattilanniemen tontin, jonka muodostaminen rakennuskelpoiseksi maaksi osoittautui vuosikymmen puolivälissä vaikeaksi. Ongelmia aiheutti vesialueiden jakokysymys ja yleiskaavasunnitelmaan liittyvät tulevat liikennejärjestelyt. Tässä tilanteessa kaupunginvaltuuston hyväksyttäväksi jäi maa-alueen vaihto niin, että Kesko Oy sai Seppälänkankaalta kauppahintaa vastaavan suuruisen alueen.²⁸⁷

Keskustan ja esikaupungin välinen toiminnallinen jako toteutui Jyväskylässä varsin lyhyessä ajassa. 1970-luvun puolivälissä teollista toimintaa keskustassa edustivat enää edellä mainittu Karjalan Puku Oy ja Hannikaisenkadulla sijainneet Valion meijerin toimitilat. Myös entisen toimintansa lopettaneen Halosen Harmonitehtaan rakennus oli siirtynyt meijerin omistukseen. Graafisen alan teollisuus oli siirtynyt 1960-luvun lopulla Seppälän ja Aholaidan teollisuusalueille. Fredriksonin lakkitehtaan toiminta Yliopistonkadulla lakkautettiin 1970-luvun puolivälissä ja tilat vuokrattiin

Jyväskylän yliopistolle. Valio siirtyi Seppälänkankaalle saman vuosikymmenen lopulla. Perinteisistä jyväskyläläisistä elintarviketuotantolaitoksista Ruthin Leipomo jatkoi toimintaansa ydinkeskustassa 1990-luvun alkuun, jonka jälkeen leipomo- ja konttoritoiminta siirrettiin Hämeenlahden teollisuusalueelle Kuokkalaan.²⁸⁸ Jyväskylän kaupunkikuvasta hävisi suurteollisuus 1990-luvun puolivälissä, kun Schauman Oy siirsi toimintansa Säynätälöön. Teollista toimintaa 2000-luvun alussa edustaa edelleenkin edellä mainittu Karjalan Puku Oy.

Keskustasta pois muuttaneelle yritystoiminnalle tarjottiin tontteja Seppälän ja Seppälänkankaan teollisuusalueilta ja Aholaidasta. Seppälän alueen rakentaminen alkoi 1960-luvun alussa, kun kaupunginhallitus vahvisti, että alueella tuli noudattaa sille annettuja yleissuunnitteluohjeita. Alueen asemakaava oli vuodelta 1951, mikä merkitsi sitä, että alueen maankäyttötarkoitusta jouduttiin arvioimaan useaan kertaan uudelleen. Näin tapahtui muun muassa vuonna 1961, kun uuden Suolahden radan linjaukset esitettiin. Uusi ratalinjaus muutti merkittävästi sekä teollisuusalueen että sen läheisyyteen kaavailun asuinalueen suunnitel-

mia. Seppälänkankaan teollisuusaluetta alettiin rakentaa muutamaa vuotta myöhemmin.²⁸⁹ Teollisen toiminnan siirtyminen pois vanhasta kantakaupungista oli yrityksille taloudellisesti tärkeä ratkaisu. Muutto mahdollisti muun muassa toiminnan laajentamisen. Myös tonttien hinnat olivat teollisuus- ja toimistoalueeksi kaavoitetulla alueella edullisemmat kuin keskikaupungilla.

Teollisen tuotantotoiminnan siirtyminen pois kaupunkikeskustasta oli osa uudenlaisia kaupunkisuunnittelua, jossa lähtökohtana pidettiin sitä, että työpaikkojen ja uusien asuinalueiden tuli sijaita lyhyen etäisyyden päästä toisistaan. Teollisen toiminnan esikaupungistumista jouduttivat logistiset ja tavaroiden varastointiin liittyvät kysymykset. Tavarankuljetus ahtailla kantakaupungin kaduilla oli hidasta ja tavaroiden siirtämistä varastosta kuljetuskalustoon vaikeutti se, että

varastorakennukset oli jouduttu rakentamaan monikerroksisiksi. Teollisuusalueille nousseet uudet yksitasoiset hallivarastot tilavine lastausalueineen merkitsivät sekä entistä alhaisempia kustannuksia, mutta myös merkittäviä logistisia parannuksia. Erityisen suuri merkitys teollisen toiminnan esikaupungistumisessa oli kuorma-autoistumisella. Muutos kosketti teollisen toiminnan ohella muun muassa tukukauppatoimintaa. Ilmiön yhteiskunnallisenä taustana oli 1970-luvun puolen välin energiakriisi ja siitä alkanut talouden ja elinkeinoelämän rakennemuutos, mikä merkitsi yhtä lailla eri toimialojen rationalisointia ja keskittymistä kuin tuotannollisen toiminnan painopisteen muuttumista teollisesta toiminnasta palveluiden suuntaan.²⁹⁰

Vuoden 1968 yleiskaavassa ydinkeskustan alueen varaaminen asuin-, hallinto- ja liikerakennuksille ei merkinnyt siis mitään uutta.

Vanhan ruutukaava-alueen toiminnallinen jakautuminen oli alkanut jo 1900-luvun alussa. Esimerkiksi liike-elämä oli pysynyt hämmästyttävän sitkeästi samoissa kortteleissa aina 1800-luvun lopulta 1970-luvulle saakka.²⁹¹ Ruutukaava-alue oli yleiskaavan valmisteluvaiheessa eli 1960-luvun lopussa jo jakautunut toiminnallisesti kolmeen eri osaan. Alueen itä-laidalla sijaitsivat liikekorttelit ja länsilaidalla asuinkorttelit. Julkiset tai yleiset rakennukset sijaitsivat pääasiassa ruutukaava-alueen keskellä.

Urbaani city-keskusta

Suomalaisen yhteiskunnan taloudellisen rakenteen muutos, teollisen toiminnan hallitsevan yhteiskunnan muuttuminen palvelukeskeiseksi yhteiskunnaksi peilautui käsityksiin kaupungista, kaupunkikuvasta ja kaupunkikeskustojen rakentamisesta. Kaupunkikeskustojen toiminnalliseen muutokseen on sisällynyt vahvasti kaupunkimaisen elämäntavan kulttuurinen muutos. 1900-luvun loppuun ja 2000-luvun alun kaupunkielämää on luonnehdittu kulutuskeskeiseksi, mikä on muuttanut kaupunkien keskustojen ilmettä ostoskeskukseineen ja katettuine tiloineen perusteellisella tavalla. Muutoksessa näkyvintä onkin ollut keskustan muuttuminen kulutusta ja kulutuksen elämyksellisyyttä korostavaksi julkiseksi tilaksi.

Jyväskylän ydinkeskustan muuttuminen urbaaniksi city-alueeksi tapahtui aluksi verkkaisesti, mutta 1980-luvun lopussa ja 1990-luvulla kehityksen vauhti kiihtyi. Täyttä yksimielisyyttä muutoksen suunnasta ei kaupunkilaisten, elinkeinoelämän ja kaupunkisuunnittelijoiden kesken suinkaan ollut. Erityisen arka aihe Jyväskylässä oli kaupungin sydämen, Kauppakadun, kehittäminen urbaaniksi city-alueeksi. Merkittävää on, että kaupungin laidalle syntyneet ostoskeskukset eivät ole vähentäneet keskustan vetovoimaa. Keskustasta on muotoutunut itsessään tiivis ja monipuolinen ostoskeskus, jossa erilaiset palvelut ovat vaivattomasti kaupunkilaisten ulottuvilla.

1970-luvun puolivälissä puutalokaupungista ei ollut jäljellä enää kuin yksittäisiä rakennuksia, kun lähes kaikki Jyväskylän ruutukaava-alueen asuintontit oli rakennettu täyteen uusiksi kerrostaloja.²⁹² Teollisuutta

harjoittaneet yritykset olivat jo siirtäneet tai olivat yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta siirtymässä pois. Pysyvyyttä edustivat hallinnon ja keskeisten julkisten tilojen sijoittuminen kaupunkitilaan. Muutoksia tapahtui hyvin vähän asumisessa ja kaupallisten toimintojen sijoittumisessa city-alueella.

Ruutukaava-alueen ahtaus on ollut keskeinen syy siihen, että asukasmäärät ovat pysyneet suhteellisen tasaisena eri vuosikymmenillä ydinkeskustan alueella. Suuria vaihteluja puoleen tai toiseen ei ole tapahtunut, vaikka kaupungin väkiluku on 1900-luvun viimeisten vuosikymmenien aikana voimakkaasti kasvanut. Asuinalueet ovat vetäneet väkeä muun muassa keskustaa edullisemman hintatason vuoksi. Vuonna 1960 ydinkeskustassa asui noin 4550 henkilöä ja kymmenen vuotta myöhemmin liki 5900. Väkimäärä lisääntyi 1970-luvun alkuvuosiin saakka ja vuosikymmenen puolivälissä väkiluvun kehitys kääntyi laskuun. Vuosikymmenen puolivälissä ensimmäisen kaupunginosan alueella asui hieman yli 6000 henkeä. Keskustan väkiluvun hidaskasvu 1970- ja 1980-luvulla oli seurausta asumisväljyyden lisääntymisestä ja perhekokojen pienentymisestä. Ydinkeskustan alue ei ole ollutkaan lapsiperheiden suosimaa asuinalueita, vaan urbaanielämä vetää puoleensa ”sinkkuja”. 2000-luvun alun täydennysrakentaminen näkyy väestötilastoissa ydinkeskustan alueella hienoisena väkimäärän lisäyksenä.²⁹³

Jyväskylässä kaupalliset palvelut sijoittuivat kuten aikaisemminkin Kauppakadun ja Yliopistonkadun alapäähän Asemakadun ja Väinönkadun väliin kortteleihin. Muutosta ilmensi se, että aikaisemmin matalissa puutaloissa toimineet puodit olivat vaihtuneet kerrostalojen liikehuoneistoissa toimiviksi kaupoiksi. Urbaanin keskuksen ilmettä toivat uudet tavaratalot. Jyväskylän ensimmäisiä tavarataloja olivat Tempo ja Tyynelä. 1960-luvun alussa OTK:lainen Mäki-Matti ja SOK:lainen Keskimaa rakensivat näyttävät toimitilansa keskustaan. Seuraavan vuosikymmenen alussa yleistyivät itsepalvelumyymälät. Jyväskylästä ja ennen kaikkea sen city-alueesta oli muotoutunut vähittäiskaupallisten palveluiden keskus, joka veti ostajakuntaa laajalta alueelta maakunnasta. Perushyödykkeisiin erikoistuneet pienet päivittäistavara-kaupat löysivät markkinansa uusilta asuinalueilta.²⁹⁴

Kilpisenkadun-Vapaudenkadun-Asemakadun-Hannikaisenkadun välinen kortteli koki täydellisen muutoksen 1960-luvulla. Vuonna 1963 valmistuneen kymmenkerroksisen Miltonin talon katolta otetussa kuvassa puretaan vanhoja rakennuksia uusien kerrostalojen alta. Töitä hidasti viereiseltä Shellin huoltoasemalta maahan imeytynyt öljy.

Yliopiston kulmasta vuonna 1980 otetussa kuvassa näkyvät muun muassa kaupungin ensimmäiset liikennevalot vuodelta 1965. Kauppakadun ohella Väinönkatu on Jyväskylän ydinkeskustan tärkeä liikekatu. Kuvassa vasemmalla on Väinön soitin, Elohuvi ja Syvänoron. Oikealla näkyy 1951 valmistunutta, arkkitehti Matti Hämäläisen suunnittelemaa Oron liikerakennusta.

Kaupunkikeskustan kehittämissuunnitelmat 1970-luvulla

Keskustan periaatteellisista rakennuskielloista huolimatta rakentamista oli jatkettu poikkeusluvoin, mistä johtuen 1970-luvun puolivälissä asemakaavatilanne oli kirjava. Osa keskustaa koskevista asemakaavoista oli peräisin vuodelta 1899 ja osa aivan uusia. Vuonna 1976 julkaistussa Keskustan inventoinnissa esitettiin, että ennen vuotta 1960 valmistuneita asemakaavoja tulisi pitää vanhentuneina, sillä ne eivät vastanneet city-alueen toiminnallista muutosta. Inventointi oli lisäksi osoittanut, että keskustakortteleissa oli runsaasti piiloneliöitä, joita oli

muodostunut, kun tiloja oli muutettu toiseen käyttötarkoitukseen vastoin rakennusoikeuksia. Tavallisemmin kysymys oli asuintilan muuttaminen liiketilaksi tai vastaavasti varasto- tai kellaritilan ottaminen myymälätalaksi. Tämä oli ollut mahdollista maistraatin myöntämällä tilapäisluvilla. Uutta suunnittelunprojektiä varten oli ensin ryhdyttävä purkamaan aikaisempaa yleiskaavaa ja liikennesuunnitelmaa varten tehtyjä maavarauksia.²⁹⁵

Jyväskylä oli 1970-luvulla kaupunkikuvaltaan hajanainen, rakennettu ympäristö oli viimeistelemätön ja keskeneräinen. Paikoitusjärjestelyjen epämääräisyys oli johtanut siihen, että keskustan kiinteistöjen vapaat pihalueet

Jyväskylän kaupunkikuvan hajanaisuuteen 1970- ja 1980-luvulla oli syynä muun muassa paikoitusjärjestelyt. Syksyllä 1982 otetussa kuvassa näkyy Asema-aukion paikoitusalue. Taustalla on vuonna 1897 valmistunut Rautatiehallituksen arkkitehti Bruno Granholmin piirustusten mukaan rakennettu vanha asemarakennus.

oli muutettu autojen parkkipaikoiksi. Rakentamisen kirjavuus näkyi myös rakennusoikeuksien ylityksinä ja erilaisten toimintojen luisumisena yhteiskunnan kontrollin ulottumattomiin.²⁹⁶

Keskustan inventointi ja sitä ennen julkaistu keskustan erityiskohteiden inventointi olivat osa Jyväskylän kaupunkia ja ennen kaikkea sen keskusta-alueen kehittämistä koskevaa selvityssarjaa. 1970-luvun puolivälistä lähtien 1980-luvun alkuun Jyväskylässä tarkasteltiin elinkeinojen mitoitus- ja sijoitussuunnitelmaa, Jyväskylän väestö- ja työpaikkatavoitteita, Jyväskylän työpaikkaennustetta vuoteen 2000 mennessä, keskustan pysäköintisuunnitelmaa ja ehdotusta rakennettujen alueiden ja yksittäisten rakennusten suojelemiseksi. Näiden lisäksi selvityksiä tehtiin muun muassa eri väestöryh-

mien asumisolasto. Selvitykset olivat pohjana vuonna 1982 valmistuneelle professori Olli Kivisen laatiman yleiskaavan tarkentaneelle uudelle yleiskaavalle, jonka kaupunginvaltuusto hyväksyi kahta vuotta myöhemmin.²⁹⁷

Keskustan suunnitelman yleistavoitteeksi asetettiin sellaisen suunnitelman laatiminen, jonka yhteydessä tulisi ratkaista koko keskustaa koskevat mitoitus- ja toimivuusongelmat. Kokonaissuunnitelman laatiminen oli edellytyksenä pienempien osa-alueiden asemakaavojen tarkoitukselle. Tähtäimenä oli, kuten myös muissa suunnitelmissa, hajanaisen kaupunkikuvan cheyttäminen, keskustamaisen asumisen tason parantaminen ja kaiken kaikkiaan viihtyisän kaupunkiympäristön luominen ja miellyttävien julkisten tilojen suunnittelu.²⁹⁸

Jyväsjärvi, kaupungin helmi

Pekka Heikin 2005.

Veden puhdistamisen ja rantojen rakentamisen jälkeen Jyväsjärvestä on tullut kaupunkilaisten ympärivuotinen virkistytymispaikka.

Jyväsjärven ympäri kulkeva yhteensä noin 14 kilometrin pituinen rantaraitti on jyväskyläläisten suuri ylpeydenaihe ja valtakunnallisesti palkittu kaupunkirakentamisen kohde. Rantaraitti yhdistää eri kaupunginosia toisiinsa ja luo mielikuvan eheästä kaupunkirakenteesta. Talvella Jyväsjärven jäälle syntyy uusi ”raitti”, kun kaupunki kunnostaa kaupunkilaisten keskuudessa suuren suosion saaneen jääradan. Jyväsjärvi on todellinen kaupungin sisäjärvi. Rannan rakentamista on myös kritisoitu. Ratkaisut rantaviivan hyödyntämisestä tehtiin kuitenkin jo 1890-luvulla, kun päätös Jyväskylän-Haapamäki radan rakentamisesta oli tehty. Jyväsjärven rannan kunnostaminen arvokkaaksi kaupunkimaisemaksi nivoutui osaksi Rantaväylän rakentamiskäytäntöä.

Jyväsjärven rannan rakentamisessa on useita eri vaiheita ja rantaviivan paikka on vaihdellut moneen kertaan. Suuri muutos tapahtui 1830-luvulla, jolloin Päijänteen pintaa laskettiin 1,2 metriä. 1800-luvulla Jyväsjärvi oli rantoineen säätyläisväen ja tavallisen rahvaan aktiivisessa käytössä. Jyväsjärvellä järjestettiin soutukilpailuja, mellottiin ja purjehdittiin. Rannan tuntumassa toimivat säätyläisväen virkistystä ja säädyn mukaista seurustelua varten perustetut kylpylä ja ravintola. Jyväsjärven rannan ensimmäiset uimahuoneet olivat 1850-luvun puolivälistä, mutta varsinainen uimaharrastus yleistyi vasta myöhemmin. Aluksi uitiin tai pikemminkin kylvettiin vedessä säädynmukaisissa uimakopeissa, myöhemmin uimalaitoksissa. Jyväsjärven viimeinen uimalaitos sai purkutuomion syksyllä 1943. Jyväsjärvi oli mataluudestaan huolimatta suosittu pyykinpesupaikka. Kaupunginpuoleisella rannalla sijainnut satama laajentui varasto- ja tullimakasiineineen höyrylaivarähti- ja matkustajaliikenteen kultakauden loppuun saakka 1930-luvulle.

Uusi aika Jyväsjärven hyödyntämisessä alkoi vuonna 1912, jolloin Lutakonniemen rakennettiin Oy Wilh. Schaumanin vaneeritehdas. Vuonna 1979 siirrettiin satama nykyiselle paikalleen. Vaajakosken moottoritie erotti valmistuttuaan 1977 Halsasilan kaupunginosan järven rannasta. Järvimaisemaa muutti vuonna 1986 toimintansa aloittanut Rauhalahden voimalaitos. Rantaväylä valmistui nykyiseen muotoonsa vuonna 1989, jolloin myös Kuokkalan silta otettiin käyttöön. Sillan valmistumisen jälkeen Kuokkalan kaupunginosan rakentaminen laajentui kohti rantaa. Jyväskylän vuoden 1968 yleiskaavassa yliopistolle varattiin laajentumista varten maa-alueita Jyväsjärven rannasta. Yliopiston Mattilanniemen kampus-alueen rakentaminen alkoi 1970-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa rakentamista jatkettiin järven vastakkaisella rannalla, Ylistönrinteellä.

Schaumanin tehtaan lähtö Lutakosta 1990-luvun alussa merkitsi Jyväsjärven kehittämisessä uuden aikakauden alkua. Jyväsjärven rantaan suunniteltiin tiedon ja teknologian keskittymä, niin kutsuttu I-akseli, josta muodostui 2000-luvun alun Jyväskylän taloudellisen nousun symboli. Lutakonniemen keskustan puoleisesta osasta muodostettiin moderni korkeiden tornitalojen hallitsema asuin- ja liiketoiminnan alue. Uudesta aikakaudesta kertovat myös Mattilanniemen rakennettu Nokian toimitalo ja ICT-alan yritystoiminnan ja tutkimuksen yhdistävä Agora. Näyttävien rakennusten saaminen Jyväsjärven rantaan edellytti Jyväsjärven rannan uutta täyttämistä. Seuraava merkittävä kehittämiskohde on sataman ja messu- ja kongressikeskus Paviljongin välinen alue, josta on suunniteltu suur tapahtumien keskuspaikkaa. Mattilanniemen rakennuskannan jatkoksi Korkeakoskelle on tarkoitus tulevaisuudessa nousta teknologiakeskus.

Mikael Hintze.

Vuonna 1991 valmistunut Ylistön silta yhdistää yliopiston Mattilanniemen ja Ylistönrinteen kampukset. Taustalla Mattilanniemessä sijaitsevat Hotelli Alba ja Agora. Kuva on otettu syksyllä 2007.

Mikael Hintze 2005

Rantaväylän rakentamisen yhteydessä järjestettiin taideteoskilpailu. Voittanut työ, Markku Hakurin Kompassi, koristaa uutta rantamaisemaa. Taustalla vuonna 2002 valmistunut Innova-torni.

Jyväsjärvi rantoineen on ollut Jyväskylän kaupungille keskeinen elementti rakennettaessa urbaania kaupunkikeskustaa. 2000-luvun alussa Jyväsjärven rantaviiva alkaa olla varsin täynnä monimuotoista asuinrakentamista ja yliopiston kampusta. Jyväsjärven ranta on innoittanut erilaisiin, mutta toteutumattomaksi jääneisiin hankkeisiin. 1980-luvun alussa esitettiin jo varsin pitkällä suunnitelmavaiheessa oleva hanke makeanveden akvaariosta, jonka sijoituspaikaksi kaavailtiin Ylistönrinteeseen puoleista rantaa. Laitos olisi toiminut sekä yliopistollisena tutkimuslaitoksena että kaupungin matkailukohteena. Ainolan rantaan ei ole noussut myöskään Jyväskylän Työväenyhdistyksen suunnittelemaa kylpylähotellia.

Keskä-Suomen museon kuva-arkisto. Yasar Hakala.

Moni keskikaupungin tontti toimi väliaikaisena paikoitusalueena vanhojen rakennusten purkamisen ja uuden rakentamisen välisenä aikana. Kuvassa Väinönkadun ja Vapaudenkadun risteys vuonna 1981. Ennen hotellin rakentamista aukealla tontilla toimi tilapäisesti muun muassa katsastusasema.

Tavoitteeksi kaupunkikuvan eheyttäminen

Vuonna 1980 valmistunut keskustan kaavarunkoselosteen liikennettä koskevassa osassa päähuomio oli siirtynyt ajoneuvoliikenteestä kevyen liikenteen ja joukkoliikenteen kehittämiseen. Rantaväylän valmistumisen ennustettiin poistavan keskustasta tulevan lisäkapasiteetin tarpeen, joten julkinen keskustelu asian ympärillä alkoi rauhoittua. Kaavarunkoselostuksessa esitettiin, että joukkoliikennekaduksi varattaisiin Vapaudenkatu, jossa tulisi sijaitsemaan myös päätelaiturit ja terminaalitilat. Keskustassa Kauppadulta väli Aren aukio-Kilpisenkatu esitettiin muutettavaksi kävelykaduksi, jossa sallittaisiin polkupyöräily. Ajatuksena oli, että kävelykadusta muodostuisi olennainen osa Jyväskylän kaupungin keskustan uutta jäsenystä. Tarkoituksena oli luoda

perusta liikenteen toimivuudelle ja parantaa keskustan viihtyisyyttä ja turvallisuutta.

Esitys joukkoliikenteen järjestämisestä ja kävelykadusta nostattivat taas kriittisen julkisen keskustelun. Kävelykatu-ajatus ei saanut edelleenkään kannatusta kadun kiinteistönomistajilta. Kaupungin kaavaosastolle lähetettiin toista sataa muistutusta, jotka koskivat sekä kaavarungon yksityiskohtia että yleistä jäsentelyä. Osa huomautuksista perustui suoranaisiin väärinkäsityksiin, joita käsiteltiin myöhemmin Jyväskylän kaupungin tiedotuslehdessä.²⁹⁹ Huomautukset koskivat pääasiassa kävelykatua ja pysäköintitaloja, joita molempia vastustettiin. Kävelykadun oletettiin vaikeuttavan asiakkaiden pääsyä kauppoihin, apteekkeihin ja muihin palvelupaikkoihin. Liikemyritykset olivatkin huolissaan liikevaihtonsa pienenemisestä ja palveluiden hajaantumisen. Mielenkiintoista oli, että tavarata-

Kirkkopuisto on aina ollut suosittu kaupunkilaisten kohtaamispaikka. Keväinen kuva on vuodelta 1982.

lot olivat 1970-luvun puolivälissä kokeneet joukkoliikenteen siirtämisen Kauppakadulle epämieluisana asiana, mutta jo huomautuksessaan kaupungin kaavaosastolle Sokos-Keskimaa vaati joukkoliikenneväylän säilyttämistä nimenomaan Kauppakadulla. Linja-autoista suoraan tavaratalojen sisäänkäynnin viereen purkautuneet matkustajamäärät aikaisemmin jopa epäilyttivät liikkeenharjoittajia, mutta 1980-luvun alussa myös nämä asiakkaat kelpasivat.³⁰⁰ Muut Kauppakadun varren tavaratalot tai myymälät eivät ottaneet asiaan kantaa.³⁰¹ Kaupungin asemakaavaosasto perusteli esitystään sillä, että kokemukset muualta olivat osoittaneet, että kaupunkien keskustojen kävelykadut nimenomaan lisäsivät kadun varalle toimineiden yritysten liikevaihtoa

Kävelykatu-suunnitelma alkoi konkretisoitua syksyllä 1982. Kaupungin asemakaavaosasto julkisti suunnitelmat Kauppakadun tulevasta ilmeestä ja toiminnallisesta luonteesta, johon kuului muun muassa suunnitelma lasikatolla varustetusta Keskustakorttelista. Liikkeenhar-

joittajien edustajista valtaosa suhtautui edelleen kielteisesti koko hankkeeseen. Epäilyksiä herättivät kadun talvikunnossapito ja epäsosiaalisen väen lisääntyvä läsnäolo kaupunkilaisten yhteiseksi oleskelukaduksi mainostetulla alueella. Hankkeen vastustajat kuitenkin tunnustivat, että kävelykatu saattaisi avata mahdollisuuksia liiketoiminnan kehittämiseksi. Varovaista myönteistä suhtautumista kävelykatuun oli lisännyt Helsingissä ja Porissa saadut kokemukset, joissa ne keskustan liikkeenharjoittajat, jotka olivat jääneet kävelykadun ulkopuolelle, vaativat alueen laajentamista.³⁰²

Keskustan kaavarungon kehittämistä koskevassa selvityksessä otettiin kantaa siihen, mihin suuntiin keskustatoimintoja oli tulevaisuudessa mahdollista laajentaa. Liikenteellisesti luonteva suunta oli Tourula, jonka olemassa oleva asemakaava salli liike- ja palvelutyypiset toiminnot. Toinen luonteva suunta oli Voionmaankatu, jonne oli jo kehitteillä kulttuurin ja harrastustoimintaan liittyviä hankkeita. Potentiaalisen laajentumissuuntana pidettiin

Sotien jälkeisinä vuosina kadunvarsien aiemmin ehjät julkisivulinjat muuttuivat autopaikkamääräysten ja tehokkuusvaatimusten yhteisvaikutuksesta epäsäännöllisiksi. Kuvassa Kauppakatua Cygnaeuksenkadun ja Gummeruksenkadun väliltä. Taustalla näkyy Kirkkopuistoa.

Kauppakatu 16:ssa sijainnut pääkadun viimeinen puutalo juuri ennen sen purkamista syksyllä 1987. Loppuvaiheessa rakennuksessa toimi rengas- ja autotarvikeliike. Aiemmin rakennus tunnettiin myös Kansan Jalkine-nimisenä kenkäkauppana.

myös Jyväsjärven rantaa ja ennen kaikkea Lutakkoa, vaikka alue oli eristyksessä varsinaisesta ydinkeskustasta VR:n ratapihan ja tulevan Rantaväylän vuoksi. Rannassa nähtiin kuitenkin hyvät mahdollisuudet näyttävän virkistysalueen rakentamiseksi. Tiesuhteiden rakentaminen Lutakkoon mahdollisti erityyppisten keskustatoimintojen sijoittamisen niemeen. Jossain määrin keskustatoimintatoimintoja ajateltiin voitavan sijoittaa seminaarin alueelle ja Sepänkadun suuntaan.³⁰³

Valmiutta Jyväskylän kaupunkikuvan uudistamiseen ja eheyttämiseen ei tahtonut ensi alkuun löytyä keskustan kiinteistöjen omistajien ja liikkeenharjoittajien suunnalta. Keskustan kehittäminen edellytti sitä, että kiinteistöjen saneerauksissa hyväksyttiin kaupunkisuunnittelun ohjeistus. Esimerkiksi kaavarunkoon liittyntä esitystä keskustan kortteleiden pihojen yhtenäistämisestä ja siistimisestä sekä

huoltoajoväylien rakentamisesta vastustettiin laajasti. Muutosten vastustuksessa oli pitkälti kysymys siitä, että omistajien oli vaikea hyväksyä mahdollisia tulevia kustannuksia, ja siitä, että suunnitelmat olivat syntyneet ilman heidän vaikutustaan.³⁰⁴

1980-luvun lopulta lähtien kaupunkisuunnittelussa kuitenkin keskityttiin juuri keskustan ilmeen parantamiseen. Käsitteet siitä, millaiseksi Jyväskylän vilkkaain liikekeskus haluttiin rakentaa, vaihtelivat. Ääripäinä olivat vanhan idyllisen maalaiskaupungin ja modernin city-keskustan kannattajat.

Kaupunkisuunnittelijoiden käsitykset Jyväskylän kaupungin ”sydäimestä” perustuiivat nimenomaan moderniin kaupunkitila -käsitteeseen ja uudenaikaiseen kulutuskäyttäytymiseen. Näissä korostui käsitys, että kaupunkitila oli tarkoitettu elämyskeskeiseen oleskeluun ja virkistytymiseen. Arkkitehtitoimisto Olavi

Jyväskylän kaupungin keskustan kunnostusohjelman keskeinen osa oli kaupunkipuistojen parantaminen viihtyisiksi virkistyspaikoiksi. Kirkkopuiston kunnostustöiden ensimmäinen vaihe valmistui vuonna 2002.

Kuvassa rakenteilla oleva, arkkitehti Martti I. Jaatisen suunnittelema kauppahalli otettiin käyttöön torin laidalla vuonna 1988.

Noroselta tilatussa suunnitelmassa Kauppakatu oli jaettu viiteen tapahtuma- ja toimintaluokkaan, jotka kaikki täydensivät toisiaan. Suunnitelmassa Kauppakatu päättyi Jyväskylä-aukioksi tai kulttuuriaukioksi nimettyyn Aren aukioon, joka oli tarkoitettu yhtälailla kansalaistapahtumien järjestämispaikaksi kuin juhla-aukioksi ja arkiseksi oleskelupaikaksi. Jyväskylä-aukion ja Väinönkadun välisestä katuosuudesta oli suunnitelmassa muodostettu lasikattauksella varustettu markkinakuja, joka edusti torimaista kaupallista keskusta. Väinönkadun ja Jyväshovin välinen alue oli ristitty katupuistikoksi, jossa oli kahdesta edellisestä osa-alueesta poiketen sallittu huoltoajo. Puistikko oli suunniteltu ennen kaikkea lapsien viihtyvyyttä silmällä pitäen. Keskeisin osa Arkkitehtitoimisto Olavi Norosen suunnitelmaa oli Kauppa- ja Asemakadun risteykseen muodostuva keskusaukio eli Kauppakeskus. Risteyksen keskipisteen suunnitelmassa muodosti katulaatoituksella hahmotettu kompassi. Keskusaukio oli suunnitelmassa varattu aino-

astaan jalankulkijoille. Jyväskylä-aukion tavoin keskusaukio oli tarkoitettu erilaisten tapahtumien näyttämöksi. Paikan toiminnallista tarkoitusta tukivat suunnitellut porraskäytävät ja istumapaikat. Keskusaukio edusti suunnitelmassa vilkasta ja värikästä keskipistettä, joka korosti kaupungin ydinkeskustan merkitystä asukkaiden elämys- ja kohtaamispaikkana. Tavaratalo Anttilan ja Kilpisenkadun välinen alue muodosti suunnitelmassa rauhallisen ja levollisen jalankulkuväylän, jossa oli katupuistikon tavoin huoltoajo sallittu. Kauppakatu-suunnitelman toteuttaminen edellytti luonnollisesti Rantaväylän valmistumista.³⁰⁵

City-keskustan rakentamista vastustaneet muistelivat kaihoten vanhaa puu-Jyväskylää. Saman hengenvetoon moitittiin pankkien ja vakuutusyhtiöiden rakennuttamien modernien liikehuoneistojen hallitsemaa kaupunkikuvaa. Se koettiin huomattavan epäviihtyisäksi. Selvää oli, että uusien kauppakeskusten nousemisessa Kauppakadun varteen nähtiin lopun alkukehitykselle, jossa paikallisuus ja kaupungin

omaleimaisuus tulisivat lopullisesti häviämään.³⁰⁶ Puurakennusten säilyttämistä koskeva keskustelu perustui osin jälkiviisauteen, sillä keskustan rakennusten inventointi oli ensimmäisen kerran suoritettu vuonna 1974. Tässä vaiheessa merkittävä osa vanhasta rakennuskannasta oli jo purettu. Vanhan rakennuskannan säilyttämisessä oli ratkaistava se, millä tavoin maa-alaltaan pieneen kaupunkikeskustaan saatiin mahtumaan myös kaikki tulevat keskustatoiminnot. Keskustan runkosuunnitelmassa periaatteeksi hyväksyttiin rakennusten tehokkuuslukujen nostaminen ja kaupunkikuvan tiivistäminen, mikä tarkoitti käytännössä sitä, että kadunvarsien kiinteistöt olisivat tulevaisuudessa entistä korkeampia. Niiden väliin ei ollut tarkoitus jäädä suuria aukkoja. Tähän liittyi katutilan visuaalisen suunnittelun parantaminen.

Kaupungin virkamiessuunnittelijoiden, keskustan kiinteistönomistajien ja yrittäjien ajatukset ja visiot Kauppakadun kävelykadun osuuden toiminnallisesta luonteesta ja merkityksestä kaupunkikuvan eheyttämisessä kypsyivät kymmenisen vuotta. Kävelykadun liikkeenharjoittajille tarjoamat edut tunnustettiin nyt avoimesti, ja ainoa huolenaihe oli huolto- ja asiakasajojen järjestely.³⁰⁷ Vappuna 1992 pidettiin ensimmäisen kerran kävelykadun avajaiset. Kauppakatu katkaistiin niin, että väliltä Kilpisenkatu Aren aukio kiellettiin läpikulkuliikenne. Samalla linja-autoliikenne siirrettiin Vapaudenkadulle ja pysäköintiä ydinkeskustan alueella rajoitettiin. Keskustan kiinteistöjen omistajien vierastamista pysäköintitaloista ensimmäinen eli Kauppatorin alle rakennettu halli oli otettu käyttöön vuonna 1988.³⁰⁸

Mikael Hinze 2007.

Kauppakadun ja Asemakadun risteys on 1900-luvun alusta asti ollut keskikaupungin keskipiste. Ennen Rantaväylän valmistumista siitä laskettiin myös etäisyydet Jyväskylästä. Vertaa kesällä 2007 otettua näkymää sivun 130 kuvaan.

Mikael Hinze 2006.

Vaihteleva betonikivilaatoitus, istutukset, levähdyspaikat ja valaistus ovat kävelykadun uudenlaisen ilmeen peruselementit.

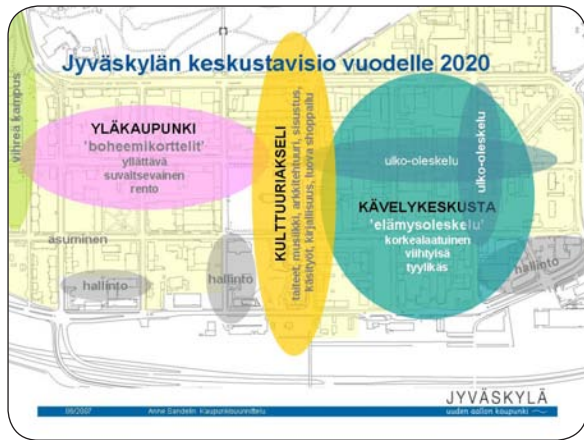
Uuden Aallon kaupunkikeskusta 1990-luvun puolivälissä

Käsitykset Jyväskylän kaupungin keskustan kaupunkikuvallisesta ilmeestä alkoivat konkretisoitua 1990-luvun alussa, mutta hankkeet olivat vielä kaukana toteutumisestaan. Kauppakadusta erotettu kävelykatu ei vastannut niitä toiveita, joita sen osalle oli asetettu. Uusien markettikeskittymien nousu kaupungin laidalle vei liikkeitä pois keskustasta, ja autoitumista pidettiin todellisenä vaarana keskustan kehityksen kannalta.³⁰⁹

Suunnittelutyön jatkaminen edellytti keskeisten asianomaistahojen eli kiinteistönomistajien, yrittäjien ja kaupungin suunnittelijoiden yhteistyön tehostamista ja täsmentämistä. Tätä työtä varten kaupungin yleiskaavatoimisto antoi vuonna 1994 ruotsalaiselle konsulttitoimisto Nordplan Ab:lle toimeksiannon ydinkeskustan kehittämiseksi. Konsulttitoimisto oli tehnyt aikaisemmin vastaavia parannushankkeita Ruotsissa, jossa oli etsitty keinoja estää kaupunkikeskustojen kuihtuminen. Tavoitteena

oli ollut estää kaupunkilaisten asioimissuuntien vaihtuminen keskustoista automarketteihin.

Ruotsalainen konsulttitoimisto laati yleiskaava-arkkitehti Timo Valtakarilta saamansa toimeksiannon mukaisesti toimenpideohjelman, johon koottiin konkreettisia ehdotuksia, joilla Jyväskylän kaupungin keskustaa olisi mahdollista kehittää entistä vetovoimaisemmaksi. Toimenpideohjelmaa edelsi esitutkimus, jossa oli Jyväskylän lisäksi mukana Pietarsaari, Vaasa ja Ruotsista Uumaja ja Örnköldsvik. Tutkittavissa kaupungeissa kiinnitettiin huomio neljään niin kutsuttuun kaupunkitekijään. Nämä olivat tilojen ja toimintojen tarjonta, saavutettavuus, rakentaminen ja ulkoinen ympäristö sekä hoito ja markkinointi. Näitä asioita painottamalla oli tarkoitus korostaa Jyväskylän keskustan asemaa alueellisena keskustana sekä kohottaa keskustan rakenteellista ja kaupunkikuvallista tasoa. Tavoitteena oli tehdä keskustasta elävä, jonne sekä jyväskyläläiset että maan kunnan asukkaat mielellään tulisivat. Toimenpideohjeiden konkreettisuutta kuvaa se,

Asemakaava-arkkitehti Anne Sandelinin vuonna 2007 tekemässä keskustavisiossa ruutukaava-alueelta löytyisi tulevaisuudessa erilaisia ja eriluonteisia ympäristöjä.

että konsulttitoimiston aivan keskeisiin kehoituksiin kuului muun muassa ydinkeskustan puhtaana pitäminen. Ensimmäiseksi kaupunkiin ehdotettiin perustettavaksi korkean statuksen omaavaa ohjausryhmä, joka koottiin keskeisistä keskustan toimijoista. Ohjausryhmän keskuudesta valitun keskustajohtajan tehtävänä oli puolestaan pitää suunnitellut hankkeet käynnissä. Keskustan kehittämisprojekti jaettiin kolmeen vaiheeseen vuosiksi 1994–1997.

Nordplan Ab konsulttitoimiston toimenpideohjeissa korostui huomion kiinnittäminen keskustan olemassa oleviin tiloihin ja niissä tapahtuviin toimintoihin. Tärkeää oli huomata, että keskustaa ei kannattanut kehittää vain kaupallisia toimintoja varten. Tavoitteeksi asetettiin, että kauppa ja esimerkiksi kulttuuri toisiinsa yhdistettynä vahvistaisivat olennaisesti keskustan vetovoimaisuutta. Keskustan tiloihin ehdotettiin tuotavaksi eri ikäryhmille suunnattuja tapahtumia lasten näytelmistä kulttuuri- ja taidetapahtumiin. Jo olemassa olevat tilat, kuten kauppahalli, tori ja Kirkkopuisto, vaativat ohjeiden mukaisesti erityishuomiota, jotta niistä oli mahdollista kehittää eläviä ja asukkaita puoleensa vetäviä kaupunkitiloja. Esityksessä painotettiin erityisesti viihtyvyyden parantamista ja keskustatilan ilmeen kohentamista suunnittelun avulla. Kauppakadulle ehdotettiin asennettavaksi paljon erilaisia valaisimia, istumapaikkoja ja taiteellisia koristeita. Näillä houkuteltaisiin keskustassa kävijät pysähtymään ja kokemaan Jyväskylän keskustalle omaleimainen

elämyksellisyys. Näitä elementtejä hyödyntämällä Jyväskylän oli mahdollista kehittää merkittävä matkailukohde ja konferenssi- ja messukaupunki.³¹⁰

Jyväskylän kaupunki hyödynsi 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa konsulttitoimiston esittämiä muutosesityksiä. Tämä oli mahdollista siksi, että toimiston esittämä muutosohjelma oli hyvin realistinen. Siinä ei ollut mitään sellaista, mihin kaupungin taloudelliset resurssit eivät olisi antaneet myöten. Ohjeissa myös hyödynnettiin aikaisemmin esillä olleita ehdotuksia kaupunkikuvan ja -ympäristön parantamisesta. Tällainen oli muun muassa Kirkkopuiston ja muiden keskustan viheralueiden saneeraussuunnitelmat sekä linja-autoaseman ja rautatieaseman yhdistäminen matkakeskukseksi.³¹¹

Kävelykadun varsinaisia avajaisia vietettiin syyskuussa 1995, jolloin myös ideaan olennaisena osana liittyneet kauppakeskukset olivat valmiina. Kiinteistöomistajien, yrittäjien ja kaupungin kesken muodostettu keskustan ohjausryhmä sai aikaiseksi pelisäännöt siitä, miltä kävelykadun piti näyttää. Sopimukset koskivat yhtä lailla yleistä siisteyttä kuin ravintolaterassikalusteiden laatua. Keskustan liikerakentaminen 1990-luvun alussa oli ollut taloudellisesti huomattavan mittava projekti, jonka aikana valmistuivat sekä neljä kauppakeskusta että hotelli.³¹² Kävelykadun vetovoimaisuus osoittautui nopeasti todellisuudeksi, eikä uhkaa keskustan autioitumiselle enää ollut. Sen sijaan muiden kaupunkien päättäjät ja virkamiehet tulivat tutustumaan Jyväskylän

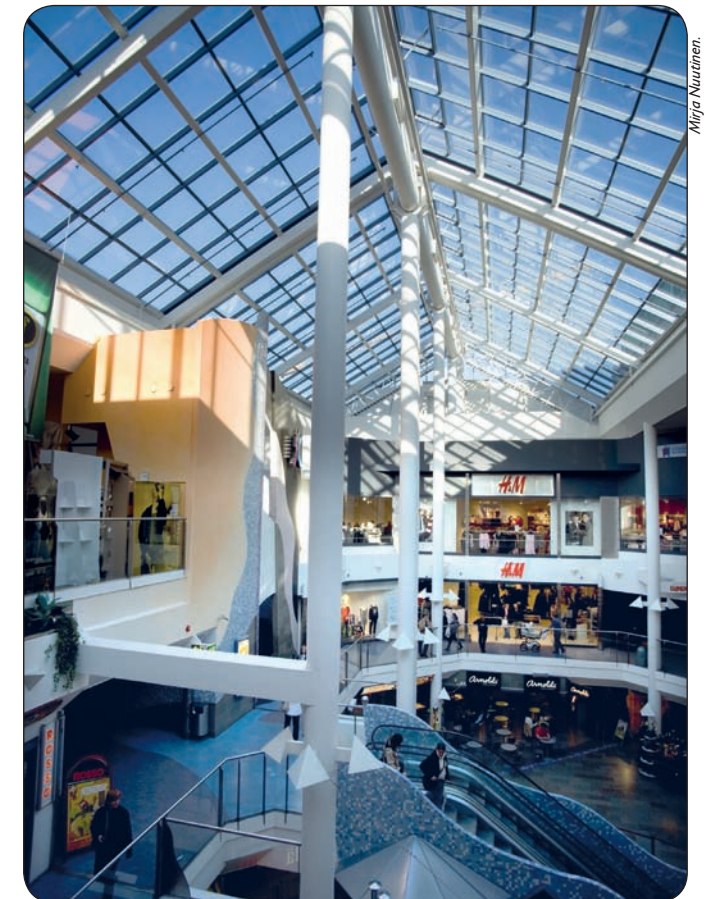
kävelykatuun ja keskustasuunnitteluun. Kävelykadusta oli muodostunut Jyväskylän kaupungin kannalta keskeinen imagonrakentaja ja kaupungin kehitystä eteenpäin vievä tekijä. Kävelykadun kehittäminen toi Jyväskylälle tiennäyttäjän aseman kaupunkikeskustojen kehittäjänä. Vuonna 1997 kaupunki, Kuntaliitto ja Kouvolan kaupunki perustivat Elävä kaupunkikeskusta ry:n, jonka tehtävänä on toimia valtakunnallisena kattojärjestönä kaupunkikeskustojen kehittämisessä. Jyväskylässä painopiste siirtyi kävelykadun valmistumisen jälkeen Kauppakadun yläpään kehittämisen suunnitteluun.³¹³

Kauppakatua varattiin kävelykaduksi 450 metriä, jonka lisäksi siihen kuuluvat Aren aukio ja 110 metriä Asemakatua. Jyväskylän kävelykadun erikoisuus on betoni- ja luonnonkivien päällystetyn kadun lämmitys. Toi-

menpideohjelman mukaisesti Kauppakadusta on tehty sekä kaupunkilaisia että matkailijoita viehättävä tila, jossa kaupallinen toiminta on vain yksi kaupunkitekijöistä.³¹⁴

Ruotsalaisen Nordplan konsulttiefirman edustamassa kaupunkisuunnittelujattelussa keskusta heijasti seutukunnan elinvoimaisuutta, mikä toi kaupungin keskustalle aivan omaleimaisen roolin suhteessa ympäröivään maaseutuun. Erilaisten toimintojen keskittäminen kaupunkikeskustoihin on ollut samalla näkyvin piirre 1990-luvun lopun ja 2000-luvun alun kaupungistumisessa. Jyväskylä menetti 1990-luvun puolivälissä asemansa läänin pääkaupunkina, mutta kaupungin keskeiseen asemaa maakunnan ja seutukunnan veturina tällä ei ollut vaikutusta. EU:n myötä kaupungin asema seudullisena keskuksena on kasvanut.

Arkkitehtitoimisto Olavi Norosen kävelykatusuunnitelmassa osa Kauppakadusta oli ajateltu katettavaksi lasikatolla. Kävelykatua ei katettu, mutta kauppakeskuksissa on hyödynnetty samaa ajatusmallia kaupungin keskustasta kaupunkilaisten olohuoneena. Kuvassa vuonna 1993 käyttöön otetun Jyväskeskuksen pääaula vuonna 2007.

Kasvukaupungin kaavoitus- ja maapolitiikka 1970-luvulta 2000-luvun alkuun

Vuoden 1973 kaupunkipäivien perinne

Vuoden 1973 Kaupunkipäivillä hyväksyttiin periaate, että kaupunkien tulee kaavoittaa vain omistamaansa maata. Jyväskylässä tätä periaatetta noudatettiin aina 1980-luvun loppuun saakka. 1990-luvun alussa kaupunki joutui tiukkenevan taloudellisen tilanteen johdosta pohtimaan, miten se tulisi jatkossa turvaamaan kaupunkiseudun asuntotuotannon ja ylläpitämään keskeisenä kasvukeskustana myönteistä kehitystä. Uudeksi varteenotettavaksi keinoksi, jolla joudutettaisiin kaavoittamista ja uusien alueiden käyttöönottamista, hyväksyttiin kaavoitussopimuskäytäntö. Tämä tarkoitti sitä, että kaupunki ja yksityinen maanomistaja saattoivat sopia keskenään kaavoituksesta ja kunnallisteknillisistä töistä aiheutuvista kustannuksista.³¹⁵

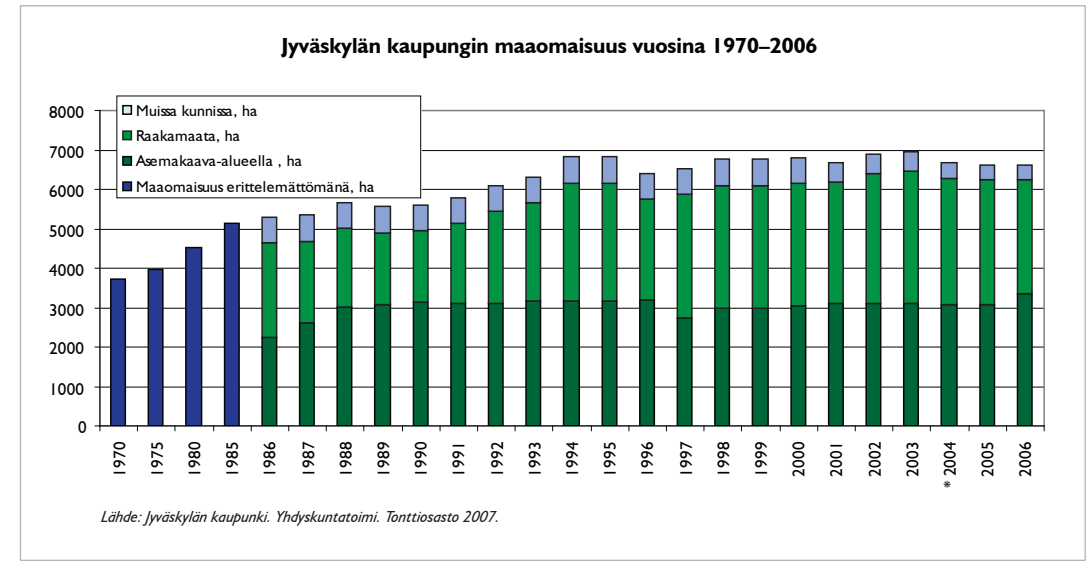
Jyväskylässä vuonna 1973 vietetyillä XX kaupunkipäivillä hyväksytyissä ponsissa peräänkuulutettiin tonttihintojen ja sitä kautta rakennuskustannusten sääntelyä niin, että kaupungilla olisi edes teoreettinen mahdollisuus tarjota kohtuuhintaisia, laatu- ja varustetasoltaan sekä asuinympäristöltään tarkoituksenmukaisia asuntoja. Jyväskylän kaupungissa tällä tavoitteella oli suuri merkitys siksi, että asuinkustannukset olivat ja ovat edelleenkin tunnetusti maan muihin kaupunkeihin nähden kalliita.³¹⁶ Kiinteistömarkkinoiden nopea muuttuminen alkoi 1980-luvun jälkimmäisellä puoliskolla markkinoiden vapautumisen jälkeen. Markkinoiden ylikuumentuminen nosti tonttien hintoja. 1990-luvun taloudellinen lama ja sitä seurannut kiinteistöalan lama johdivat puolestaan päinvastaiseen kehitykseen.

Markkinavoimien voimistunut vaikutus kiinteistömarkkinoiden hinnanmuodostukseen on johtanut uuteen tilanteeseen, jossa perinteinen kunnan maanomistukseen perustuva maapolitiikka ei ole enää itsestään selvyyttä.³¹⁷

Kaupungin maanomistus 1960-luvun puolivälistä 2000-luvun alkuun

Jyväskylän kaupunki omistaa maata sekä kaupungin alueella että muissa lähialueen kunnissa. Näistä kaupungin alueella sijaitsevat maa-alueet ovat tärkeitä kaupungin kehittämisen kannalta. Kaupungin muiden kuntien alueella sijaitsevat omistukset ovat vähäisiä suhteessa koko maaomaisuuteen. 2000-luvun alussa tehdyn linjauksen mukaan kaupunki pyrkii pääsemään eroon muiden kuntien alueella sijaitsevista omistuksistaan lukuun ottamatta soranottoon ja virkistyskäyttöön soveltuvia alueita.³¹⁸

Vuoden 1965 alueliitoksen keskeinen peruste oli se, että kasvava Jyväskylän kaupunki tarvitsi uusia maa-alueita ennen kaikkea uutta asuntotuotantoa varten. Kaupunkialue oli vuosikymmeniä aikaisemmin käynyt ahtaaksi, eikä kaupungilla ollut maareservejä pitkäjänteistä yhteiskuntasuunnittelua varten. Jyväskylä oli 1960-luvun puolivälissä Helsingin jälkeen maan tiheimmin asuttu kaupunki, eikä tilanne ole 2000-luvun alkuun mennessä tästä muuttunut. Jyväskylä on myös Suomen suurimpien kaupunkien keskinäisessä vertailussa maa-alaltaan pienin. Vuoden 1965 alueliitoksen jälkeen kaupunki omisti viidesosan eli 21,5 prosenttia kaupungin alueen kokonaismaa-

Maankäytön ohjaus on itsehallinnollisen kunnan keskeisiä tehtäviä. Suomessa ja yleisesti Pohjoismaissa lainsäädäntö tarjoaa julkiselle päätöksenteolle mahdollisuuden maankäytönsuunnittelulle ja ohjaamiselle sekä markkinamekanismin rajoittamiselle. Maanhankinta, kaavoitus, tonttituotanto sekä asunto- ja elinkeinopolitiikka ovat pitkäjänteistä toimintaa ja vastuu maapolitiikan toimivuudesta on viime kädessä luottamushenkilöjohdolla. Taloudelliset suhdannevaihtelut, muuttoliike, väestörakenteen muutokset ja asuin ympäristön valintaan vaikuttavat arvot ovat tehneet maapolitiikasta aikaisempaa haasteellisemmän. Tulevaisuuteen tähtääminen merkitsee sitä, että varsinkin Jyväskylän kaupungin kaltaisten kasvukeskusten on kyettävä pitämään huoli siitä, että sillä on käytettävissä riittävät maavarannot pitkäksi ajaksi eteenpäin. Kuvassa kaupungin yleiskaava-arkkitehti Timo Valtakari kertoo kaupunginvaltuustolle valmisteilla olevasta yleiskaavasta keväällä 1984.

Kuokkalaa pidettiin alun perin vaikeana kaupungin laajentumiskohteena siksi, että maat olivat yksityisessä omistuksessa. Vuonna 1985 otetun kuvan poikki kulkee Pohjanlahdentie, josta haarautuu ylös Kekkolantie. Taustalla juuri valmistunut asuntomessualue Yrttisuon puiston ympärillä.

alasta. Kaikkiaan kaupungin omistuksessa oli maata 31,4 neliökilometriä, kun kokonaispinta-ala oli 115,3 neliökilometriä. Kymmenen vuotta myöhemmin kaupungin maanomistus oli noussut 35,5 prosenttiin kokonaispinta-alasta, ja 1980-luvun puolivälissä vastaava luku oli noin 50 prosenttia. Vuosikymmenen puolivälin molemmin puolin kaupungin omistaman maa-alueen suuruus kuitenkin vaihteli vuosittain. Esimerkiksi 1980- ja 1990-luvun vaihteessa kaupungin omistuksessa maata oli enää 42,4 prosenttia kaupungin maapinta-alasta. 1990-luvun alussa kaupunki hankki maata omistukseensa niin, että vuonna 1993 sen osuus oli jo liki 55 prosenttia kokonaisuudesta.³¹⁹

Säynäsalon kunnan liittäminen kaupunkiin vuonna 1993 ei muuttanut Jyväskylän maanomistussuhteita. Kuntaliitoksessa kaupunki-alue kasvoi reilulla 20 neliökilometrillä. Kun-

taliitosvuonna kaupungin maanomistus kasvoi sen sijaan vain reilulla neliökilometrillä. Kuntaliitoksen jälkeen kaupungin maanomistusoiloissa ei ole tapahtunut suuria muutoksia. Tosin vuonna 2001 tehtyjen tarkistuspöytäkirjojen perusteella kaupungille löydettiin uutta maata alaa vajaa kolme hehtaaria. Vuoden 2006 alussa kaupunki omistaa maa-alasta hieman vajaa 55 prosenttia.³²⁰ Maa-ala pieneni edellisestä vuodesta liki neliökilometrillä. Vuosi 2005 oli kaupungin lähihistoriassa ennätysvuosi siinä mielessä, että maa-alueita myytiin poikkeuksellisen paljon. Tieto, että kaupunki nostaisi vuonna 2005 omakotitalotonttien hintaa lähemmäksi markkinahintoja, johti siihen, että tontteja ostettiin runsaasti juuri ennen hinnan korotusta. Arvokkain myyty kohde oli vanha linja-autoasema eli Harjunkulman kerrostalotontti. Kaupunki myi myös aikaisemmin vuokralla olleita yritystonttejaan.³²¹

Kaupungin maanhankintakeinot

Kaupungeilla on Suomessa käytössään laajat keinovalikoimat, joilla ne hankkivat maata omistukseensa. Muiden suomalaisten kaupunkien tavoin Jyväskylän kaupunki on hankkinut valtaosan raakamaastaan vapaaehtoisilla kaupoilla.³²² Laki turvaa kuntien yhdyskuntasuunnittelun silloin, kun asioista ei päästä sopuun maanomistajan kanssa. Lait kosketaan kuitenkin vain rajoitettuja tapauksia, joten kaupunki ei voi omavaltaisesti järjestellä maanomistusoiloja alueellaan. Maan ostaminen yksityiseltä maanomistajalta oli 1990-luvun alkuun saakka yleisin tapa hankkia maata. 1990-luvun aikana ja edelleen 2000-luvun alussa maa-alueiden saantotavat ovat jonkin verran kirjavoituneet. Omalta osaltaan tähän vaikutti Säynäsalon kunnan liittäminen Jyväskylään, jonka jälkeen kaupunki on muun muassa vaihtanut omistamistaan maita muiden maanomistajien kanssa. Suomen valtio on myös antanut joitakin alueita kaupungille. 2000-luvun alussa kaupunki on sekä ostanut että vaihtanut maitaan yksityisten omistajien kanssa.³²³

Kaupungit ovat voineet käyttää yhtenä maanhankintakeinona lainmukaista etuosto-oikeutta. Tätä mahdollisuutta suomalaiset kaupungit käyttävät vähän, vaikka etuosto-oikeuden käyttöön mahdollistavat kaupat ovatkin lisääntyneet 1990-luvun puolivälistä lähtien. Kuntaliiton kyselyn mukaan vuonna 2004 etuosto-oikeutta käytettiin kunnissa yhteensä 14 kertaa.³²⁴ Jyväskylässä ei kaupunki käyttänyt etuosto-oikeuttaan vuonna 2004 kertaakaan. Seuraavana vuonna oikeutta hyödynnettiin kerran ja osto koski 3,1 hehtaarin suuruista asemakaavassa virkistysalueeksi tarkoitettua maa-aluetta Keljonkankaalla. Kaupungilla olisi ollut vuonna 2005 mahdollisuus käyttää oikeuttaan kaikkiaan 19 kauppasa. 2000-luvun aikana Jyväskylän kaupunki on käyttänyt etuosto-oikeuttaan mukaan lukien vuosi 2005 yhteensä neljä kertaa, kun mahdollisuutta ostoihin oli 78 kauppasa.³²⁵

Syy siihen, että etuosto-oikeutta käytetään vähän, on se, että oikeus koskee vain tiettyjä rajattuja tapauksia. Etuosto-oikeutta käyttäen on mahdollista hankkia maata, joka on kaavoitettu yhdyskuntarakentamiseen tai virkistys- ja suojelutarkoitukseen. Etuosto-oikeus ei koske myöskään pieniä alle 5000 neliömetrin suuria maa-alueita. 2000-luvun alussa Jyväskylän kaupunki on hankkinut etuosto-oikeuden tur-

vin maata muun muassa kiinteistösijoitusyhtiöltä.³²⁶

Kaupungilla on maankäyttö- ja rakennuslain suomat mahdollisuudet maa-alueiden lunastamiseen, silloin kun kaupunki ei pääse sopimukseen vapaaehtoisista kaupoista. Vuonna 1978 voimaan tulleen lunastuslain tarkoituksena on edistää alueelle laaditun kaavan toteutumista, silloin kun yleinen etu niin edellyttää. Lunastuskeinoa käytetään pääasiassa asemakaavoitetuilla alueilla, joissa kaava koskee esimerkiksi katuja, puistoja, urheilualueita sekä yleisiä alueita.³²⁷ Vuoden 2004 tilastojen mukaan kunnat käyttivät lunastusoikeuttaan 18 kertaa. Lunastusten kokonaismäärät vaihtelevat vuosittain.³²⁸

Lunastettavista maa-alueista maksetaan tavallisesti markkinatasoinen hinta, joten varsinaisena maanhankintakeinona se ei ole ollut erityisen suosittu. Merkittävien maa-alueiden hankinnassa lunastusmenettely ei ole ollut myöskään Jyväskylän kaupungin keinovalikoimissa. Kaupunki käyttää lunastusoikeutta vuosittain tapauksissa, joissa tontin osat kuuluvat eri omistajille, jotka eivät pääse keskenään sopimukseen osien myynnistä. Tällaisissa tapauksissa kaupunki voi lunastaa osan tontista. Maapolitiikkansa mukaisesti kaupunki on valmis käyttämään tätä oikeuttaan muun muassa maakeinotellun estämiseksi.³²⁹ Jyväskylän kaupunki käytti lunastusoikeuttaan viimeksi vuonna 1988, jolloin se lunasti yksityistä maata noin 0,7 neliökilometrin verran Heinälammien alueelta Ukonniementieltä vajaan 350 000 euron hintaan. Maa-alueen keskeisellä sijainnilla lienee ollut vaikutusta korvauksiin. Saman vuoden aikana tehtyihin vapaaehtoisiin kauppoihin nähden lunastuspäätöstä koskenut maanomistaja sai omistukseensa kaupungilta varsin hyvän korvauksen.³³⁰

Kasvusta johtuvien ongelmien kanssa taistelevassa Jyväskylässä kysymys kaupungin oikeudesta pakkolunastaa maata on noussut ajaksi julkiseen keskusteluun. Sanomalehti Keskisuomalaisen haastattelemat kunnalliset vaikuttajat ottivat asiaan kantaa 1960-luvun ja 1970-luvun vaihteessa. Vaikka maanhankintat ongelmat olivat yleisessä tiedossa, ei pakkolunastus saanut kannatusta.³³¹

Pakkolunastuskysymys nousi uudelleen esille 1970-luvun puolivälissä, jolloin kaupunginvaltuustossa käytiin kiivaita keskusteluja kaupungin asuntotuotanto-ohjelmista ja niihin

kirjatuista tavoitteista. Kansandemokraattisen valtuustoryhmän mukaan kaupungin piti vakavasti harkita Kuopion esimerkin mukaisesti pakkolunastusta, sillä maanhankintavaikeudet hidastivat kaupungin alueella tapahtuvaa asuntotuotantoa. Ryhmän mukaan pakkolunastusta maanhankintakeinona pitää käyttää, koska pientaloalueiden kaavoitus oli hidasta siksi, että tehdyillä ostoilla ei ollut saatu hallintaan riittävän suuria maa-alueita. Kaupunki olikin joutunut kaavoittamaan myös yksityistä maata, mikä oli puolestaan johtanut valituskierteeseen ja kaavojen hyväksymisen pitkitymiseen. Pakkolunastuskeinon puolustajat vetosivat siihen, että riittämätön asuntotuotanto oli vakava uhka kaupungin kasvuun ja työllisyyskehitykselle. Keskusteluissa nousivat esille etenkin Kuokkalanniemen kehittämistä koskevat kysymykset. Alueella sijaitsi paljon pientalorakentamiseen sopivaa maata, mutta kaikki keskeiset maanomistajat eivät olleet kiinnostuneita tekemään vapaaehtoisia kaupoja kaupungin kanssa. Tällainen oli muun muassa alueen suunnittelun kannalta tärkeä Survon tila, josta kaupunki ja maanomistaja eivät päässeet sopimukseen. Vaikeassa neuvottelutilanteessa kaupunki teki anomuksen alueen pakkolunastamisesta. Lopulta kysymyksessä päädyttiin vapaaehtoiseen kauppaan vuonna 1976.³³²

Valtuustossa kansandemokraattien pakkolunastuskantaa myötäilivät varovaisesti sosialidemokraatit, mutta porvarilliset valtuustopuolueet eivät halunneet keskustella yksityisen maan pakkolunastusta. Sen sijaan esitettiin, että kaupunki voisi joutua periaatteesta, että se kaavoittaa vain omistamaansa maata, mikä olisi tarkoittanut käytännössä aluerakentamissopimusten yleistymistä. Äänestyksen jälkeen valtuusto hyväksyi kansandemokraattisen ryhmän esittämän ponnin, jossa todettiin, että ”kaupunginhallituksen on selvitettävä pakkolunastusmenettelyn käyttömahdollisuudet maan saamiseksi kohtuuhintaan kaupungin käyttöön”.³³³

Vaikka pakkolunastusasia näytti olleen loppuun käsitelty, kysymys nousi esille uudemman kerran kaksikymmentä vuotta myöhemmin 1990-luvun alussa. Kiristyneessä kuntataloustilanteessa kaupungin oli kehitettävä uusia keinoja maapolitiikkansa hoitoon. Turvatakseen sen, että keskeiset tarkoitukseen suunnitellut alueet myös saa-

tiin asuntotuotantotoimintaan, kaupunki totesi, että mikäli vapaaehtoiset kaupat eivät onnistu, niin kaupungin tulee käyttää lunastusmenettelyä.³³⁴

Tuleeko kaupungin kaavoittaa vain omistamaansa maata?

Suomalaisissa kaupungeissa harrastettiin 1960- ja 1970-luvuilla yleisesti niin kutsuttuja aluerakentamissopimuksia, jolloin rakentaja tai rakennuttaja vastasi alueen kaavoituksesta ja rakentamisesta. Jyväskylässä ei varsinaisia aluerakentamissopimuksia tehty, mutta kaupunki kaavoitti eräissä tapauksissa rakentajien omistuksessa ollutta maata. Aluerakentamissopimuksia esitettiin vaihtoehdoksi kaupungin omalle maanhankinnalle muun muassa Kuokkalan kaupunginosan suunnittelun yhteydessä, mutta vuonna 1973, jolloin suunnittelu todenteolla alkoi, kaupunkisuunnittelu oli jo omaksunut lähtökohdaksi periaatteen, jonka mukaan kaupunki kaavoitti vain omistamaansa maata.³³⁵

Jyväskylässä merkittävä aluerakentaja oli vuonna 1966 perustettu Jyväskylän Yleishyödyllinen Asuntotuotanto Oy, jossa myös kaupunki oli yhtenä osakkaana. Yleishyödyllisen Asuntotuotanto Oy:n tavoitteena oli keskitetyllä suunnittelulla ja aluerakentamisella alentaa asumiskustannuksia ja tuottaa kaupunkilaisille edullisia asuntoja. Vuokra-asunnoista tai ylipäätänsä niukoista kohtuuhintaisten asuntojen markkinoista kärsineessä kaupungissa aluerakentamissopimuksia tarjoavat yhtiöt saattoivat esittää houkuttelevia vaihtoehtoja asuntotuotanto-ongelmiin. Jyväskylän Yleishyödyllinen Asuntotuotanto Oy laati kaupungin keskustan ulkopuolella vajaan viiden kilometrin päässä sijaitseville Sulun ja Kangaslammen alueille asemakaavan, jonka käsittelystä muotoutui kaupunginvaltuustossa tärkeä ennakkotapaus. Useita vuosia jatkuneessa käsittelyssä määriteltiin periaatteet, miten kaupunki suhtautui yksityisiin rakennusprojekteihin, jossa myös asemakaavan suunnittelun oli tehnyt ulkopuolinen.³³⁶

Kaupunginvaltuusto hyväksyi niin kutsutun Sulun esisopimuksen vuonna 1971, jolloin asian käsittely oli kestänyt kolme vuotta. Keskustelun aikana poliittiset ryhmittymät saattoivat tarkentaa käsityksiin siitä, millaisin ehdoin Jyväskylän kaupungin yhdyskuntasuunnittelua

Näkymä Keljonlahden alueelta ja Keljonkankaalta 1970-luvulla. Etualalla on Keljonlahden öljysatama ja sen takana lastenkotina, vanhainkotina ja kuntoutuskeskuksena toiminut Häkkisen talo.

kehitettäisiin ja miten turvattaisiin kaupungin edustamat yleiset edut. Periaatteellinen keskustelu taipui lopulta kompromisseihin, sillä sopimuksista jokainen hyötyi jotakin. Esimerkiksi Sulun aluerakentamissopimuksia ensi alkuun voimakkaasti kritisoinut kokoomuksen edustaja Aimo Pesola muutti käsittelyn aikana mieltään ja peräänkuulutti lopulta sopimuksen valmistumisvaiheessa vapaata kaavoittamista ja rakentamista.³³⁷ Kannantarkistukseen lienee vaikuttanut se, että 1970-luvun alussa uusien asuinalueiden rakentaminen oli vasta alkamassa.

Sulun alueen asemakaavan oli laatinut Kulutusosuuskuntien Keskusliiton asunto-osasto, joka oli tehnyt vastaavia kaavoja myös muualle. Ulkopuolisen laatimaa kaava pidettiin Jyväskylässä erikoisena ratkaisuna. Sopimuksessa herätti epäilyjä myös Jyväskylän Yleishyödyllinen Asuntotuotanto Oy:n yleishyödyllisyys ja pyyteettömyys, vaikka kaupunki oli yhtiön yksi pääosakas. Kriittistä

keskustelua nostatti se, että yhtiön yksi osakas oli Osuuskauppa Mäki-Matin, kaupungin, Jyväskylän Ammatillisen Paikallisarjaston ja Rakennusvalmiste Oy:n lisäksi yksityishenkilö, varatuomari Erkki Rahkila. Juuri Rahkilan vaikutusvalta ja vaikutusmahdollisuudet kiinnostivat kaupunginvaltuuston edustajia. Asuntotuotanto Oy:stä kuitenkin vakuutettiin, että yksittäisellä osakkaalla ei ollut yhtiön sääntöjen mukaan suurta päätäntävaltaa. Yhtiön yleishyödyllisyyttä perusteltiin myös sillä, että sen johtokuntaan kuului kaupunginvaltuuston varapuheenjohtaja, kaupunginhallituksen jäsen ja kaupungin tilintarkastaja.³³⁸

Asuinalueen etäisyys muusta kaupunkirakenteesta herätti epäilyjä siitä, miten asukkaat ja muun muassa työpaikkojen sijoittuminen oli suunnittelussa otettu huomioon. Ulkopuolista suunnittelijaa kritisoitiin siksi, että sillä ei voinut ollut lainkaan paikallistuntemusta. Sopimuksen heikkona kohtana pidettiin sitä, että siinä ei ollut riittävän selvästi osoitettu

Kesällä 1982 otetussa kuvassa näkyvät keskikaupungin tulevat laajenemisalueet, Lutakko Jyväskjärven rannalla ja Kuokkala järven takana.

vastuunjako. Sopimuksen valmistelua moitittiin siitä, että kaupunki ei ollut kyennyt siinä turvaamaan omia etujaan. Erityisen huomion kohteena oli kaupungin osuus kunnallisteknisissä töissä. Sulun aluesopimuksesta käydyssä pitkään jatkuneesta keskustelusta luotiin periaatteita sille, miten kaupunki suhtautuu niin kutsuttuun grynderirakentamiseen. Käsitteet grynderirakentamisesta vaihtelivat keskustelijoiden mukaan. Kaupunginvaltuuston sosiaalidemokraattisten edustajien mielestä Yleishyödyllinen Asuntotuotanto Oy ei sitä edustanut. Niin sanotusta grynderirakentamisesta pääsivät eri toimijat osalliseksi eri kohteissa, joten myös julkisessa keskustelussa noudatettiin varsin matalaa profilia.³³⁹

Sulun alueen kaavoittamisesta ja rakentamisesta virinnyt periaatteellinen keskustelu

jatkui muutamaan vuoteen myöhemmin, jolloin valtuuston käsiteltävänä olivat muun muassa Pupuhuhan ja Paloniemen asemakaavat. Keskustelu muokkasi valtuustoryhmien näkemyksiä siitä, millä tavoin vuoden 1973 Kaupunkipäivillä hyväksytyt kaupungin maapolitiikka ja asuntotuotantoa koskevat ponnet loppujen lopuksi velvoittivat kaupunkia. Oikeistopuolueet kokoomuksen Aimo Pesolan johdolla hyväksyivät ponnet periaatteessa, mutta eivät pitäneet niitä realistisina. Pesola epäili kaupungin mahdollisuutta hankkia omistukseensa kaavoitettavaksi tarkoitettua maa-alueita. Kaavoituksessa tuli Pesolan mukaan harjoittaa ”sekasysteemiä”, jossa kaupunki ja yksityiset maanomistajat yhdessä harjoittavat kaavoittamista ja jossa erilaisiin sopimuksiin kaavoitettava alue tulee kaupungin piiriin. Kansandemokraatit ja sosiaalidemo-

Vuonna 1989 valmistunut lähes puoli kilometriä pitkä Kuokkalan silta yhdisti Kuokkalan alueet taustalla näkyvään Lutakkoon ja keskikaupunkiin.

kraatit sen sijaan esittivät, että kyseiset ponnet hyväksyttäisiin kaupunginvaltuuston toiminnan ja päätösten ohjenuoraksi. Vasemmiston kanta myös voitti aloitteesta tehdyn äänestyksen.

Käydyssä keskustelussa mikään valtuustoryhmistä ei puuttunut ponsikohtaan, jossa todettiin, että ”kaupunkien tulee aluerakentamissopimuksia tehdessään pitää huolta myös siitä, ettei kohteena olevien asukkaiden rasitukseksi sopimuksissa siirretä sellaisia kustannuksia, jotka kohtuuttomasti asettavat nämä eriarvoiseen asemaan muihin kuntalaisiin nähden.”³⁴⁰ 1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun maapolitiikkaa ja yhdyskuntasuunnittelua koskevassa keskustelussa jokainen osapuoli oli yhtä mieltä siitä, kaupungin piti lisätä sekä henkilökuntaa että taloudellisia resursseja kaavoitusprosessien nopeuttamiseksi.

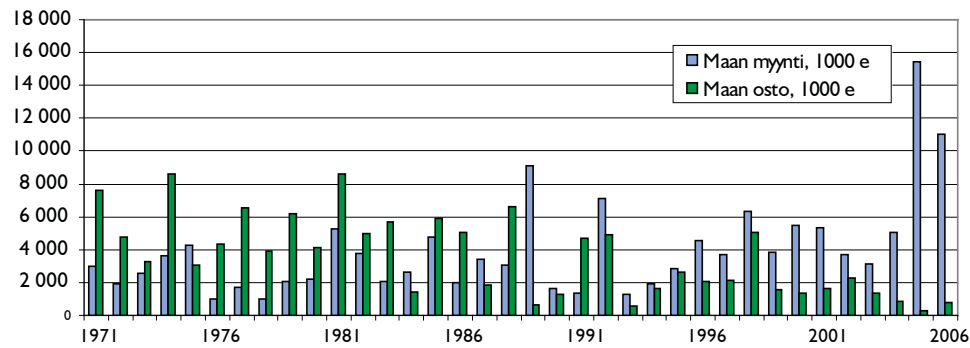
Vaikka varsinaiset aluerakentamissopimukset olivat Jyväskylän kaupungin maankäyttöpolitiikassa poikkeustapauksia, yksityisomistuksessa olleen maan kaavoittaminen ei ollut tavatonta. 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa tehtiin sopimus muun muassa G.A. Serlachius Oy:n omistuksessa olleiden maiden käyttöön otosta asuntotuotantoon. Yksityisen maan kaavoittaminen kosketti tavallisesti alu-

eita, joissa vanhaa asemakaavaa uudistettiin.³⁴¹ Uusia yksityisessä omistuksessa olleita maita kaavoitettiin silloin, kun kaupunki oli tehnyt sopimuksia aluevaihdosta esimerkiksi juuri teollisuuslaitosten kanssa.

Maankäyttöä koskevien yksityisten ja julkisten tavoitteiden yhteensovittaminen ei ole ollut aina vaivatonta. Tunnetuin tapaus lienee Keljonlahden Sippulanniemen rakentamista koskeva kiista. Sippulanniemi on vuoden 1968 yleiskaavassa merkitty asuinalueeksi. Alueen kehittämisestä kiinnostuneet Keskus-Sato Oy, Keski-Suomen Sato Oy ja Kerrostyö Oy hankkivat aikaisemmin yksityisomistuksessa olleet maat haltuunsa. Rakennusliikkeillä oli luonnollisesti tarve saada omistukseensa hankkima maa rakennuskäyttöön. Ne tekivätkin kaupungille aloitteen alueen kaavoittamisesta. Ajatuksena oli, että suunnitteilla olevan uuden kaupungin osan, Kuokkalan, keskusta tulisi sijoittamaan juuri Keljonlahden alueella.

Kaupunki ei suostunut rakennusliikkeiden painostukseen, vaan piti tarpeellisena sitä, että Kuokkalan kaavoittamisen kokonaiskuva piti olla ensin selvillä. Keskustelu Sippulanniemen kohtalosta jatkui 1990-luvun alussa, jolloin julkisuuteen levisi huhu, jonka mukaan kau-

Jyväskylän kaupungin maan ostot ja myynnit vuosina 1971–2006

Lähde: Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Tonttiasasto 2007. Hinnat muutettu 2006 elinkustannusindeksin (keski-indeksin) mukaan.

pungilla olisi ollut suunnitelmia alueen kaa-voittamiseksi kerrostaloalueeksi. Sanomalehti Keskisuomalaisessa elokuussa 1990 julkaistun artikkelin mukaan asiasta oli jopa keskusteltu kaupungin päättäjien keskuudessa.³⁴² Sippulanniemi on vuoden 1982 yleiskaavan mukaisesti virkistysaluetta, eikä alueen käyttötarkoitusta ollut tarkoitus muuttaa. Sippulanniemen perustettiin kunnallinen golf-kenttä, joka toimii paikalla edelleen 2000-luvun alussa. Sippulanniemi-tapaus selvensi omalta osaltaan kaa-voituksen ja maapolitiikan kytkeä ja kaupungin johtavaa ohjausroolia 1970-luvulla.³⁴³ Keskustelu luonnonkauniin alueen käytöstä on jatkunut tämän jälkeenkin, ja 2000-luvun alussa tunteita on nostattanut suurvoimalan sijoittaminen Keljonlahdelle Sippulanniemen vastapäiselle rannalle.

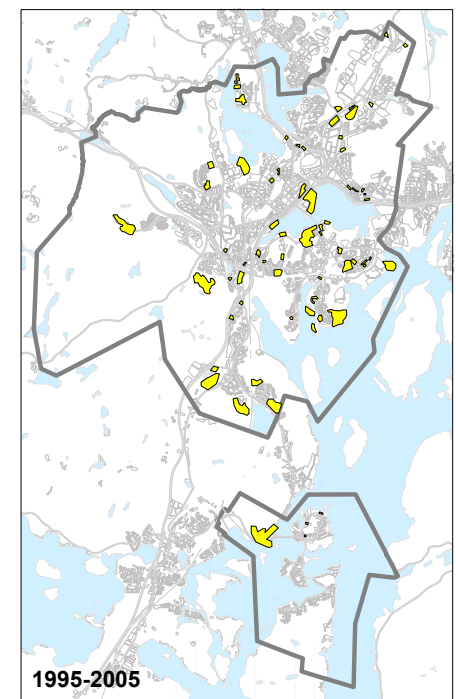
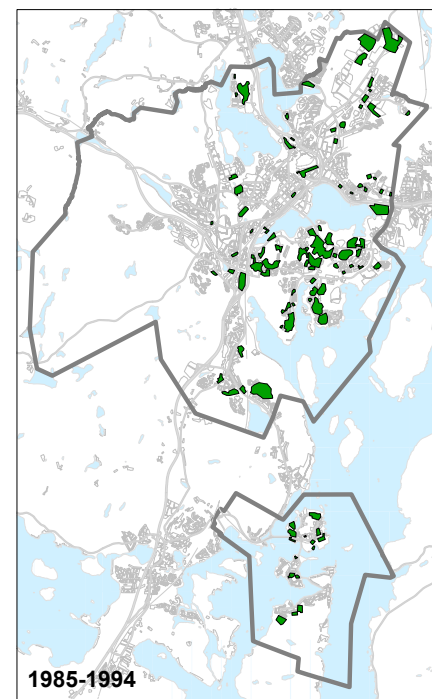
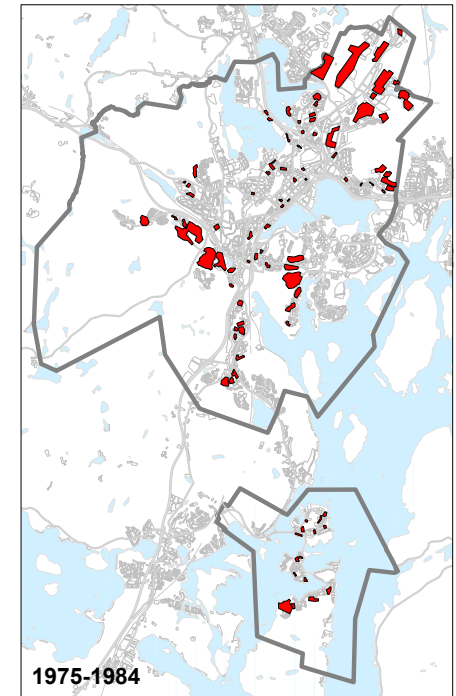
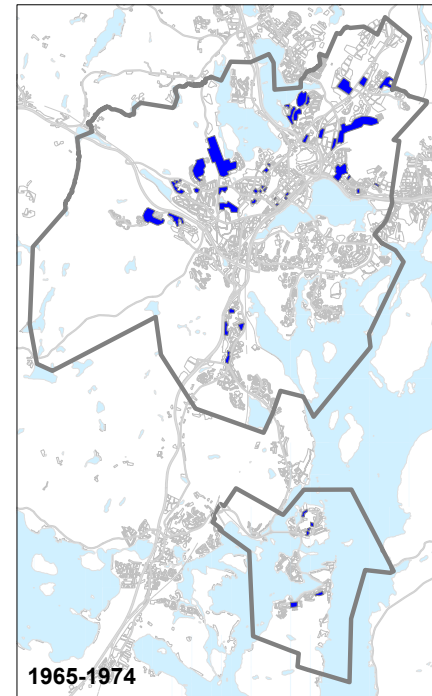
Kiinnostus kaupunkien harjoittamaan kaa-voituspolitiikkaa kohtaan nousi uudelleen 1980-luvun puolivälin jälkeen, jolloin kiinteistömarkkinat alkoivat muuttua nopeasti. Kaupunkien mahdollisuuksista kontrolloida maapolitiikkaansa sekä estää maanhinnoilla keinottelu että maankäyttövalan siirtyminen kiinteistönomistajille ja rakentajille kaa-voitussopimusten myötä herätti Kaupunkiliiton huomion. Kuntien harjoittamaa maapolitiikkaa on seurattu vuodesta 1986 eteenpäin.³⁴⁴

Epäilyksistä huolimatta kaa-voitus- eli maankäyttösopimukset ovat tulleet osaksi suurten kaupunkien maapolitiikkaa. Solmittujen sopimusten vuosittainen kokonaismäärä on viimeisen kahdenkymmenen vuoden ajan pysynyt samansuuruisena. Sen sijaan sopimusten alainen kokonaismaa-ala on 1990-luvun puolen välin jälkeen vähentynyt aikaisemmasta.³⁴⁵ Vuonna 2004 Kuntaliitolle tulleen tiedon mukaan kunnissa solmittiin kaikkiaan 132 maankäyttösopimusta. Niitä tehtiin useammin Helsingissä, Espoossa, Tampereella ja Oulussa. Myös Jyväskylä kuuluu niihin kaupunkiin, joissa maankäyttösopimuksia tehdään paljon, ja 2000-luvun alussa käytäntö on yleistynyt entisestään.³⁴⁶

Kaupunginvaltuusto hyväksyi kaa-voitussopimuskäytännön vuonna 1989.³⁴⁷ Sopimuksen hengen mukaisesti maankäyttösopimuksia voitiin toteuttaa jo aikaisemmin kaa-voitetuilla alueilla ja sellaisilla uusilla alueilla, joiden asemakaavan kaupunginvaltuusto saattoi hyväksyä. Kaa-voitussopimuksia pidettiin ”porkkanoina”, joilla voitiin edistää lisä- ja täydennysrakentamista muun muassa peruskorjattavilla ja saneerattavilla alueilla.³⁴⁸

Vaikka päätös merkitsikin jo yleistyneen käytännön sinetöimistä, kaa-voituslautakunnan sosiaalidemokraattinen puheenjohtaja

Jyväskylän kaupungin asuinrakentaminen 1965–2005

Lähde: Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Jouni Mäkäraainen 2006.

Sakari Knuuttilla paheksui tapahtunutta. Hänen mukaansa vahvistettu sopimuskäytäntö rikkoi vuosikymmeniä jatkuneen herrasmies-sopimuksen, jonka mukaan rakentajat ja rakennuttajat eivät kilpaile kaupungin kanssa raakamaan omistuksesta ja kaavoittamisesta. Knuuttilan mukaan tehty ratkaisu, jota ensimmäisenä sovellettiin Kortesuon kaavoittamisesta koskevassa maankäytössä, oli peruuttamaton muutos kaupungin mahdollisuuksiin hallita maapolitiikkaansa hallintoalueellaan.³⁴⁹

1990-luvun alussa, jolloin kaavoitus-sopimuksia tehtiin määrällisesti paljon, kaupunki sopi maankäytöstä Kortesuon alueen lisäksi VR:n kanssa, joka omistaa nykyisen matkakeskusten alueet, ja jonka uudelleen kaavoittamista ja rakentamista maankäyttösopimukset myös koskivat. Kaavoitus-sopimuksia tehtiin myös Kankaan alueelle, Kylmänoroon ja Nenäinniemeen. Kaupunkirakenteen ja kaupungin kehityksen kannalta merkittävä sopimus tehtiin vuonna 1994, jolloin vahvistettiin Lutakon alueen kaavoittamista ja rakentamista koskeva sopimus. Siinä ovat osapuolina Jyväskylän kaupunki, Jyvä-Helmi Oy ja Kymmenne Oy, joka nykyisenä UPM Kymmenenä on myös Jyvä-Helmen omistaja.³⁵⁰ 1990-luvun lopussa ei Jyväskylässä tehty maankäyttösopimuksia, mutta käytäntö on yleistynyt uudelleen 2000-luvun alussa. Kaupunki on tehnyt kaavoitus-sopimuksia muun muassa Keljossa niin kutsulla Åströmin alueella, Savelassa ja Mattilanniemessä. Lukumääräisesti maankäyttösopimuksia tehtiin vuonna 2006 edellisiin vuosiin nähden poikkeuksellisen paljon, mutta ne koskivat pääasiassa ydinkeskustan Kauppalaalpihan kiinteistön saneerausta.

Kaupunki maanostajana ja -myyjänä 1960-luvulta 2000-luvun alkuun

Maanhankinnan suunnittelu alkoi 1960-luvun lopulla, jolloin Jyväskylän kaupunki valmisti ensimmäisen asuntotuotanto-ohjelmansa. Viisivuotiskausiksi määritellyt asuntotuotantotavoitteet edellyttivät sitä, että kaupungin oli panostettava systemaattiseen maanhankintaan. Yleisesti hyväksyttynä periaatteena oli, että kaupungilla piti olla asuntotuotantoon tarkoitettua kaavoitettua maata kymmeneksi vuodeksi eteenpäin. Pitkän aikavälin suunnittelu oli keskeinen osa kaupungin käynnistämää kokonaisvaltaista kaupunkisuunnittelua.

Vuodesta 1969 lähtien kokonaisvaltaisuutta korostavalla uudella suunnittelujärjestelmällä tavoiteltiin ennen kaikkea hajanaisena pidetyn detaljikaavoituksen vähentämistä ja vastaavasti keskitetyn kaupunkisuunnittelun lisäämistä. Keväällä 1970 Jyväskylän kaupunginvaltuusto asetti 20-jäsenisen kaupunkisuunnittelutoimikunnan, joka jakautui neljään jaostoon. Näistä keskeiseen roolin nousi maanhankinnan suunnittelujaosto. Vuonna 1973 maankäytön- ja maanhankinnan suunnittelujaostot yhdistettiin. Nimensä mukaisesti maanhankinnansuunnittelujaosto käsitteli kaupungin maanhankintaa koskevia asioita ja antoi lausuntoja ja esityksiä maa-alueiden luovutus-, vuokraus- ja vaihtoasioissa.³⁵¹

Kuntien maanomaisuudesta saadut tulot ovat kaksinkertaistuneet 1990-luvun puolivälistä lähtien, kun samanaikaisesti maanhankintaan käyttämät rahat ovat pysyneet aikaisemmallalla tasolla. Vuonna 2004 kunnat saivat maanmyynnistä viisi kertaa enemmän rahaa kuin mitä ne käyttivät maanhankintaan. Kuntien harrastamassa tonttikaupassa ei ole kysymys rahastuksesta, vaan myynnistä saadut tulot sisältävät ne kustannukset, joita kaupunki on panostanut raakamaan kaavoitukseen ja kunnallistekniikan rakentamiseen. Maanhankintamenojen osuutta laski puolestaan maankäyttösopimuksien yleistymisen. Yleiskuva kuntien maanomaisuuden muodostumisesta vastaa hyvin Jyväskylän kaupungin tilannetta. Kaupunki käytti 1970- ja 1980-luvuilla vuosittain maanhankintaan useana vuotena moninkertaisesti enemmän rahaa kuin mitä se sai maanmyynnistä. Muutos tapahtui vuonna 1989, jolloin asetelma muuttui päinvastaiseksi ja kaupunki saattoi tehdä tulosta maa-alueiden myynnillä. Tämän jälkeen kaupunki on lukuun ottamatta vuotta 1991 ansainnut maanmyynnistä enemmän rahaa kuin mitä maanhankintaan on käytetty. Vuonna 1991 kaupunki käytti maanhankintaan poikkeuksellisen paljon varoja, kun se hankki omistukseen alueita muun muassa Valkealammelta ja Ylämyllyjärveltä.³⁵²

Kaupungin kasvusuuntien valinta 1970-luvulla

Jyväskylän kaupungin kehitystä vakavammin hidastavina tekijöinä 1960- ja 1970-luvulla pidettiin raakamaan hankintavaikeuksia, rakentajien toiveisiin nähden toisaalta hidasta

kaavoitusta ja kunnallisteknillisten töiden valmistumista ja myös keskustan läheisyydessä sijaitsevien vanhojen saneerattavaksi tarkoitettujen asuinalueiden rakennuskieltoja. 1970-luvun puoliväliin mennessä kaupunki oli ajautunut tilanteeseen, jossa nimenomaan asuntolainakelpoisesta kaavoitetusta maasta oli tullut pula.³⁵³

1970-luku oli kaupungin historiassa merkittävin lähiörakentamisen aikaa. Etenkin vuosikymmenen alussa kaupunki oli tyytyväinen edellisen kymmenen vuoden aikana harjoitettuun maanhankintapolitiikkaan – olihan maanhankinta mahdollistanut peräti kuuden uuden asuinalueen perustamisen. 1970-luvun alkuun mennessä oli Viitaniemen asuinalue valmistunut kokonaan, Lohikosken, Kortepohjan ja Kangaslammen asuinalueiden rakentaminen oli alkanut edellisen vuosikymmenen aikana ja jatkui edelleen. 1970-luvun alussa asuntotuotanto aloitettiin myös Keltinmäessä ja Keljonkankaalla.³⁵⁴

Vielä vuosikymmenen puolivälissä asuntotuotantoon tarkoitettujen maa-alueiden riittävyyttä pidettiin kohtuullisena, mutta huolta herätti se, että maa-aluereservit uhkasivat ehtyä. Tätä varten kaupunki päätti tehostaa maanhankintaansa ja ennen kaikkea keskittää hankinnat alueille, joissa kaupunkirakenteen kehittäminen tulisi edulliseksi. Yhtenä vaihtoehtona pidettiin vuoden 1968 yleiskaavassa asuinalueeksi varattua Palokkajärven suuntaa, mutta samanaikaisesti kaupungin katse oli jo kääntynyt Kuokkalanniemeen, jonka kytkemistä keskusta-alueen joustavan joukkoliikennejärjestelyin pidettiin hyvänä mahdollisuutena.³⁵⁵

Vuoden 1965 alueliitos mahdollisti maanhankinnan uusilta liitosalueilta. Kaupunki osti yksityisiltä maanomistajilta maata sekä Keljosta että myös Kuokkalasta. Molemmat suunnat olivat pääasiallisesti suhteellisen harvaanasuttua maanviljelys-aluetta. 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa maatalouden merkitys väestön pääasiallisena elinkeinona kuitenkin väheni merkittävästi. Tuottajien asema Jyväskylän kaupungin alueella ei poikennut yleiskuvasta. Elinkeinoalan menestys teollisuuskaupungissa ei ollut enää itsestäänselvyys, joten maanomistajille tilojensa myynti oli myös houkutteleva vaihtoehto. Keljon tilastoalue oli 1960-luvun puolivälistä lähtien kaupungille tärkeä maanhankinnan suunta siksi, että siitä muodostui vuoden 1968 yleis-

kaavan mukaisesti liikenteellisesti tärkeä alue. Maanhankinnoilla Keljonkankaalta kaupunki varautui jo 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa vahvistamaan pientalojen asuntotuotannon ja teollisuuden sijoittumisen kannalta keskeiset kasvusuuntansa. Suunnitelmat kuitenkin siirtyivät Kuokkalan suunnittelun käynnistämisen vuoksi.³⁵⁶

Kuokkalassa kaupungin maanhankinta oli 1970-luvun puoliväliin mennessä edennyt niin pitkälle, että vuosikymmenen vaihteeseen suunniteltu rakentaminen saattoi alkaa. Kaupunki oli vapaaehtoisin kaupoin saanut omistukseensa muun muassa keskeiset Kuokkala- ja Ristonmaa-nimiset tilat sekä muutamaa vuotta myöhemmin Survon ja Ristikiven tilat, joista viimeksi mainittu oli alueen suurin kauppa. Rakennusvaiheiden edistymisen edellytti luonnollisesti sitä, että kaupunki jatkoi aktiivista maanhankintaa Kuokkalan alueella myös seuraavien vuosikymmenien ajan.³⁵⁷

Sen lisäksi, että Kuokkala osoittautui Jyväskylän kaupungille onnistuneeksi maanhankintasuunnaksi, se tarjosi kaupungille mahdollisuuden tarkistaa maanhankinta- ja asuntotuotantopolitiikkaansa. Aikaisemmin eri puolille kaupunkia sijoittunut rakentaminen oli osoittautunut kaupunkisuunnittelun ja myös rakentamisen tehokkuuden kannalta huonoksi ratkaisuksi. Kuokkalan myötä kaupunki halusi keskittää rakentamisen vain muutamaa kohteeseen kerrallaan. Riittävän laajojen maa-alueiden hankinnan ja kaavoittamisen katsottiin nopeuttavan uusien asuntoalueiden käyttöönottoa. Linjauksella haluttiin vaikuttaa siihen, että keskittämisen kautta kunnallistekniikan rakentaminen ja ennen kaikkea sen kustannukset pysyisivät entistä paremmin hallinnassa. Vaikka merkittävä osa asuntotuotannosta sijoittuikin suhteellisen lähelle keskustaa, Keltinmäen ja Kangaslammen-Sulun alueiden rakentaminen olivat jo johtaneet kaupunkirakenteen pirstaloitumiseen.³⁵⁸

Keskittämislle loi mahdollisuuden elinkeinoelämän sijoittumiseen vaikuttaneet logistiset muutokset ja teollisessa tuotannossa tapahtuneet muutokset. Nämä merkitsivät muun muassa sitä, että tuotantolaitokset eivät enää tarvinneet ympärilleen suuria maa-alueita. Samanaikaisesti monet yritykset siirsivät tuotantotoimintansa kaupungin keskustasta teollisuusalueiksi varatuille alueille kaupungin laitamille. 1970-luvun puolivälissä G.A. Serlachius Oy myi Varikon ja Sulun alueelta

maitaan kaupungille, mikä vauhditti asuntotuotannon jatkumisen alueella. 1980-luvun alussa kaupunki ja Serlachius vaihtoivat maa-alueita niin, että kaupunki sai tehtaan ympäristöstä alueita käyttöönsä. Vuosikymmenen puolivälin jälkeen tehdas ja kaupunki jatkoivat omistusoikeuksien siirtämistä, mutta tällä kertaa kysymyksessä ei ollut vaihto, vaan kauppa. Tässä kaupassa kaupunki sai haltuunsa alueita kantakaupungin, Halssilan ja Huhtasuon tilastoalueilta. Entinen Enso-Gutzeit Oy oli jo 1970-luvun puolivälissä myynyt Jyväskylän kaupungille maitaan Säynäsalosta ja kauppoja jatkettiin sekä 1980-luvun alussa että seuraavan vuosikymmenen alussa. Vuonna 1983 Jyväskylän kaupunki osti Valmet Oy:ltä maa-laiskunnan ja kaupungin rajan läheisyydestä Palokankaalta suuren maa-alueen.³⁵⁹

Vuonna 1979 kaupungin tekemä ratkaisu ostaa Keski-Suomen Sato Oy:n omistamat maa-alueet Keljonlahdelta oli maapolitiikan sekä kaupungin ja rakennusliikkeiden suhteiden määrittelyn kannalta merkittävä ratkaisu. Asuntorakentamisen mahdollistavassa

maanhankinnassa kaupunki jatkoi 1980- ja 1990-luvulla panostustaan samoilla alueilla, joilla se oli harjoittanut maanhankintaa edellisillä vuosikymmenillä. Osa 1990-luvun alussa tehdyistä maanhankinnoista, etenkin Valkeamäen maa-alueita koskevat kaupat, ovat myöhemmin osoittautuneet kaavoitus-aikataulun kannalta ennen aikaisiksi, sillä kaupungin käynnistämä täydennysosayleiskaavaselitys avasi vaihtoehtoisia rakennus-alueita. Kaupungin kannalta kiusallisinta lienee ollut se, että kaupantekohetkellä raakamaan hinta oli poikkeuksellisen korkealla. Yksityisiltä ostamiensa maiden ohella kaupunki järjesteli vaihdoin ja kaupoin maaomistuksiaan kaupungissa toimivien suurten teollisuuslaitosten kanssa. Niillä ei ollut enää tehostuvan ja automatisoituvan tuotantotekniikan vuoksi tarvetta laitostensa lisärakentamiseen. 1990-luvun lama ja sen hiljentämä rakennustoiminta näkyi maanhankinnassa. Kaupungille tarjoutui poikkeuksellisen runsaasti mahdollisuuksia ostaa rakennusliikkeiden omistamaa maata.³⁶⁰

Vuonna 2007 Lutakon rakentaminen oli edennyt jo Kuokkalan sillan pieleen, jonne oli valmistumassa 16-kerroksinen asuinkerrostalo.

Maanhankintapolitiikan suunnanmuutos 1980- ja 1990-luvun vaihteessa

Kansantalouden rakenteen ja rakentamisen toimintaympäristön muutokset näkyivät kaupunkien maanhankintamahdollisuuksien muutoksina 1980-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Taustasyynä oli kiinteistömarkkinoiden ylikuumentuminen. Kansantalouden murroksen taustalla oli vuonna 1987 toteutettu rahamarkkinoiden vapautuminen, mikä omalta osaltaan vahvisti korkeasuhdannetta. Markkinoiden kuumentuminen nosti asuntojen hintoja, mutta enemmän muutoksella oli vaikutusta tonttien hintakehitykseen. 1990-luvun alun laman seurauksena tilanne muuttui ja hinnat lähivät raakamaata lukuun ottamatta laskuun.³⁶¹

Yksityiselle maalle kaavoittamista ei pidetty 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa edelleenkin yksiselitteisesti kannattavana asiana kaupunkiseutujen kiristyvästä kilpailusta huolimatta. Maankäyttö- ja kaavoitussopimuksilla voidaan vaikuttaa siihen, että maa-alueet tulevat tehokkaasti käyttöön. Samalla on muistutettu, että yleisesti hyväksyttynä yhteiskuntapoliittisena tavoitteena ovat edelleen monipuoliset ja sosiaalisesti tasapainoiset asuinalueet, jotka eivät ole välttämättä markkinaehtoisien kaavoituksen ja rakentamisen tavoitteita.³⁶² Suunnittelun ja ohjauksen tavoitetta on korostettu siksi, että niillä vaikutetaan hallintoalueen kokonaiskehitykseen. Maanhankinnan ja -käytön peruseriaatetta noudattamalla kaupungilla on mahdollisuus vaikuttaa siihen, että yhdyskuntarakenteesta muotoutuu toimiva ja sosiaalisesti eheä, ja jossa palvelut ja joukkoliikenne vastaavat asukkaiden tarpeita. Suunnittelun tulisi tähdätä myös laadukkaan ympäristön rakentamiseen, mihin kuuluvat kauniin rakennetun ympäristön lisäksi muun muassa puistot ja virkistysalueet. 2000-luvulla yhdyskuntasuunnittelu on nostanut esille eheän aluerakenteen merkityksen ilmastonmuutoksen hallinnassa. Asuinalueiden kaavoittaminen etäälle keskuksista vastaa suomalaisten unelmia asumismukavuudesta, mutta lisää muun muassa juuri yksityisautoilua merkittävästi.³⁶³

Maapolitiikalla kaupungit säätelevät kasvua tukemalla toimia, jotka joko edistävät tai rajoittavat kasvua. Suomalaisissa kaupungeissa kasvun rajoittaminen ei ole ollut vielä ajankohtaista. Sen sijaan aktiivisesta maapolitiikasta on tullut 1990-luvun lopussa ja 2000-luvun

alussa entistä keskeisempi alueiden kilpailukykyä kuvaava tekijä.³⁶⁴

1980-luvun lopussa ja 1990-luvun alussa Jyväskylän kaupungilla oli riittävästi asuntotuotantoon tarkoitettua asemakaavoitettua maata. Ylläpitääkseen tavoitetta kaavoittaa pääasiassa vain omistamaansa maata, kaupungin maanomistukset eivät kuitenkaan riittäneet pitkän aikavälin asuntotuotantosuunnitelmiin. Jälleen kerran toteutumatta jäänyt kuntaliitoshanke merkitsi sitä, että Jyväskylän kaupunki joutui tarkoin pohtimaan missä olivat sen kasvusuunnat ja missä sillä oli mahdollisuuksia uusien asuinalueiden avaamiseen. Rakentaminen vaikeille ja kunnallisteknisten töiden kannalta kalliille alueille ei ollut kenenkään osapuolen kannalta järkevä ratkaisu.³⁶⁵ Samanaikaisesti painopiste maanhankinnan sisällössä muuttui, kun asuntotuotantonsa linjauksen mukaisesti kaupunki tarvitsi eri tyyppisiä alueita, joilla voitiin harjoittaa monipuolista ja erilaisten asunnontarvitsijoiden tarpeita vastaavaa asuntotuotantoa. Suunnanmuutokseen sisältyi tarve tehostaa asuntotuotantoon varattujen tonttien käyttöönottoa. Kaupunki pyrki välttämään tilannetta, jossa se luovutti tontteja rakentajille, joilla ei ollut osoittaa realistista rakentamisaikataulua.³⁶⁶

1990-luvulla ja 2000-luvun alussa kaupungin maanhankintaa koskeviin ratkaisuihin vaikuttivat maankäyttösovimusten lisäksi kaupungin 1990-luvun loppupuoliskolla esittämät suunnitelmat lisä- ja täydennysrakentamisen tehostamisesta. 1990-luvun ja 2000-luvun alun uudisrakentamisen painopiste oli Kuokkalassa ja Lutakossa, joka on yksityisessä omistuksessa. Lisä- ja täydennysrakentamisella kaupunki on halunnut panostaa vanhan kaupunkirakenteen hyödyntämiseen. Näin kaupunki on voinut säästää muun muassa kunnallisteknisiin töihin tarvittavia varoja. Täydennysrakentamisen yksi keskeinen perusta on myös jo rakennetun palveluverkoston säilyttämisessä. 2000-luvun alun suurina kaupunkisuunnittelun kysymyksiä kuitenkin on: missä rakennetaan Lutakon jälkeen?

Muiden kasvavien kaupunkien kanssa uusista asukkaista kilpaileva Jyväskylän kaupunki on 2000-luvun päättänyt varmistaa sen, että kaupungin alueella on mahdollisuuksia monimuotoiseen asumiseen. Tähän sisältyy ajatus siitä, että asuntotuotannon painopiste siirtyy rakentamiseen, jossa sosiaalisen tasapainon vaatimuksen rinnalle nousevat niin

kutsuttuun positiiviseen erilaistumiseen liittyvät näkökannat. Tällä tarkoitetaan sitä, että uusia asuinalueita on mahdollista suunnitella niin, että alue houkuttelee omaleimaista ja erityislaatuista suunnittelua arvostavia asukkaita. Asuinalueiden sijoittelua keskeisten alueiden ulkopuolelle rajoittavat vaikeiden maastojen kalliit kunnallisteknilliset ratkaisut ja rakennuskustannukset.³⁶⁷ Asukkaiden ratkaisuihin korkeita rakennuskustannuksia kompensoi muun muassa poikkeuksellisen vetovoimaiset maisemalliset tekijät. Tällaisia alueita on muun muassa Säynätsalossa, josta kuntaliitoksen myötä siirtyi kaupungille maaomistuksia etenkin Muuratsalon pääsaaresta. Yksityiset säynätsalolaiset maanomistajat ovat jo 1970-luvulta lähtien myyneet maitaan Jyväskylän kaupungille.³⁶⁸

Maanhankinnoilla kaupunki on 1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa varautunut nimenomaan urbaanien pientalo- ja omakotialueiden kaavoittamiseen. Tätä varten kaupunki kaksinkertaisti omakotitalotonttien luovutusmäärän sadasta kahteensataan syksyllä 2006 tarkistettussa kaupungin rakennusta ohjaavassa KymppiR-ohjelmassa. Yhdyskuntatoimen syksyllä 2006 esittämän haasteellisen vision mukaan Jyväskylästä halutaan kehittää Suomen halutuin kotikaupunki.³⁶⁹ Suunnittelun ensivaiheessa kaupungin toimet kohdistuivat eteläisiin osiin ja vuonna 2005 katse käännettiin kaupungin läntisten osien suunnitteluun ja kaavoittamiseen. Alueiden käyttöönotto ei edellyttänyt mittavia maanhankintoja, sillä alueet hankittiin kaupungille pääosin 1990-luvun alussa. Varautuminen uusien pientaloalueiden rakentamiseen alkoi Kinkovuoren ja Sääksvuoren rannan maa-alueiden hankinnalla. Vuonna 2005 kaupunki hankki yksityisillä kaupoilla maata myös Pupuhuhdan asuinalueen vierestä Rasinrinteeltä, joka on 2000-luvun alussa kaavoitettu asuin- ja liikerakentamiselle. Kaupungin maankäytön suunnittelua ja toteuttamisjärjestystä ohjaavassa ja vuoteen 2016 ulottuvassa KymppiR-ohjelmassa painottuvat pientaloalueiden rakentaminen, vaikka asuntotuotannon volyymi pysyy Jyväskylässä kerrostalotuotannossa. Pientaloalueita nousee ohjelman mukaan eri puolille kaupunkia. Monipuolisen asuntokannan tukemisella kaupunki pyrkii turvaamaan sen, että asuntoja on tarjolla kasvavalle väkimäärälle ja sen, että

uusilla asukkailla on veronmaksajina mahdollisuus jäädä asumaan kaupungin hallintoalueen sisäpuolelle.³⁷⁰

1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa kaupungin maanomistus- ja yleiskaavatilanne oli hyvä ja kaupungissa oli riittävästi rakennuskelpoista maata erilaisiin tarpeisiin. Myös asemakaavatilanne oli 2000-luvun alussa kunnossa. Kasvukeskusten maantare herätti kesällä 2006 keskustelun myös Jyväskylän kaupungin maa-alueiden riittävydestä tulevaisuudessa. Yhdyskuntatoimen johtajan Osmo Rostin mukaan maata uusien asuinalueiden kaavoittamiseen Jyväskylässä riitti kymmeneksi vuodeksi eli noin vuoteen 2015 saakka.³⁷¹

Kinkovuoren asuinalueen suunnittelu ja rakentaminen on esimerkki siitä, kuinka Jyväskylän kaupungin mainostama saaristo-kaupunginosana, Säynätsalo, on tullut mukaan kaupunkihahmon suunnitteluun. Säynätsalolainen mielenmaisema rakentui aikaisemmin vahvasti teollisuuslaitoksien varaan. Kuntaliitoksen jälkeen alue on alkanut kiinnostaa uusia asukkaita alueen luonnonkauniin ympäristön vuoksi. 2000-luvun alussa valmistuneessa täydennysosayleiskaavassa Säynätsalosta löydettiin melko paljon mahdollisuuksia rakentamiseen. Asuntotuotantoa ajatellen sopivia kohteita ovat Kinkovuoren lisäksi Vuorelantie, Jänistie, Ruohoranta ja Pajukanta. Edellä mainittujen lisäksi kaupungin kaavoitusohjelmassa on ollut Haikan suojelua ja täydennysrakentamista koskeva selvitys.³⁷²

Jyväskylän kaupungin ja Korpilahden toteutettava kuntaliitos vuoden 2009 alussa näkyi jo vuoden 2007 alussa kaupungin kaavoitussuunnitelmassa. Kaupunki oli aloittanut yhdessä Korpilahden kanssa kunnan alueen kokonaishahmoa kartoittavan rakennesuunnitelman, johon sisältyi muun muassa Päijänteen rantamaisemaan sijoittuva Iloniemen pientaloalueen suunnitelma.³⁷³

Vuoden 2006 lopulla valmistunut Jyväskylän kaupunkiseudun asumista, maankäyttöä ja liikenteen yhteensovittamista koskevassa suunnitelmassa todettiin tunnettu tosiasia: kuntien maankäytön suunnittelun yhteistyö oli haasteellinen tehtävä, vaikka Jyväskylän seudun kunnilla oli hyvät edellytykset tähän verkostokaupunkiyhteistyön puitteissa. Seutukunta-ajattelun ja seudullisen kehitystyön esteenä oli kuntien keskinäinen kilpailu asuk-

kaista ja työpaikoista. Esiselvityksessä päädyttiin esittämään mahdolliseksi yhteistyötä parantaviksi toimiksi seudullista maankäytön rakennemallia, jonka tulee pitkällä aikavälillä vastata asunto- ja työpaikka-alueiden laajentumissuuntien määrittelyyn, tieliikenneverkon kehittämiseen, joukkoliikenteen toimintaedellytysten turvaamiseen ja viheralueiden ja virkistysreittien jatkuvuuden turvaamiseen. Esitetty seudullisen maankäytönmallin heik-

kous oli sen sitomattomuudessa. Kunnilla oli esityksen hyväksymisenkin jälkeen mahdollisuus harrastaa omia erityisintressejä tukevaa yhdyskuntasuunnittelua. Esitys ei tarjonnut myöskään ratkaisumalleja erimielisyyksien ratkaisemiseksi. Rakennemallin mukaista yhteissuunnittelua esitettiin aloitettavaksi vuoden 2008 alussa. Hanke oli omalta osaltaan tukemassa verkostokaupunkiajattelun syventämistä Jyväskylän seudulla.³⁷⁴

Alvar Aallon suunnitteleman Säynätsalon kunnantalon edusta oli yksi vuoden 2007 Säynätsalopäivien kuvaelmien tapahtumapaikka.

Jussi Järvinen.

Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto 1960-luvulta 2000-luvun alkuun

Asuntopoliittika suomalaisen yhteiskunnan hyvinvointipoliittikan

Kaupunkien velvollisuus on perinteisesti ollut luoda edellytykset sekä asuntotuotannolle että elinkeinoelämälle. Asuntotuotantoasiat on perinteisesti mielletty pitkälti sosiaalipoliittisiksi kysymyksiksi, mutta Jyväskylässä asuntotuotanto-ongelmat kietoutuivat etenkin 1960- ja 1970-luvulla vahvasti kaupungin mahdollisuuteen harjoittaa aktiivista elinkeinopoliittikkaa.

Jyväskylän kaupunki ei ole 2000-luvun alussa enää itse rakennuttanut asuntoja, vaikka varautuukin omaan tuotantoon tilanteen sitä vaatiessa. Sen sijaan kaupungilla on asuntotuotantoa käsittävä ohjausrooli. Se huolehtii rakennustoiminnan edellytyksistä eli maapolitiikasta, kaavoituksesta ja kunnallistekniikasta. 2000-luvun alussa kaupunki valmistautuu myös tehostamaan energian säästötavoitteita EU:n energiadirektiivin mukaisesti.

Kaupungin asuntotuotanto on ollut toisen maailmansodan jälkeen kerrostalovaltaista ja on sitä edelleen 2000-luvun alussa. Jyväskylä on kuitenkin aktiivisesti pyrkinyt eroon kerrostalokaupunki-imagostaan ja panostanut pientalo- ja omakotitalotonttien kaavoittamiseen ja luovuttamiseen aikaisempaa enemmän. Huolimatta siitä, että jyväskyläläiset ovat vuosikymmenien ajan haaveilleet omakotitalosta kaupungin keskustassa järven rannalla, uusien, varsinkin omarantaisten, tonttien kaavoittaminen keskustan läheisyyteen on herättänyt laajaa kansalaisvastustusta. 2000-luvun alussa kaupunkilaisten kriittinen katse on kiinnittynyt muun muassa Haukkalanrannan, Äijälänsal-

men ja entisen Tuomiojärjen leirintäalueelle syntyvän uuden asuinalueen kaavoittamiseen.

Suomessa kaupunkien asuntotuotanto on ollut toisen maailmansodan jälkeen vahvasti sidoksissa valtion toimiin. Välittömästi sodan jälkeen pääomaköyhässä maassa rahoituksen järjestäminen asuntotuotantoon oli vaikeaa, joten valtio perusti vuonna 1949 asuntolainoja jakavan Aravan eli AsuntoRakennusValtuuskunnan. Arava-järjestelmän tavoitteena oli lieventää kaupunkien asuntopulaa, jonka oletettiin poistuvan 1950-luvun aikana. Seuraavien vuosikymmenien aikana aravalainoituksesta muodostui keskeinen osa suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa ja nimenomaan sosiaalisen asuntotuotantopoliittikan toteuttamista.³⁷⁵

Arava oli alun perin tarkoitettu väliaikaiseksi ratkaisuksi, mutta toiminta vakiinnutettiin vuonna 1966, jolloin asunto-olojen valtakunnallista kehittämistä, ohjausta ja valvontaa varten perustettiin asuntohallitus. Asuntohallituksen toiminta päättyi vuonna 1993, jolloin aravalainoitus siirtyi asuntorahaston tehtäväksi. Asuntorahaston merkitys kaupunkien asuntotuotannossa oli 1990-luvun aikana merkittävä, ja niin kutsun ara-rahoituksen vähentymisestä huolimatta valtion tukitoimet luovat kaupunkien asuntorakentamiselle ja etenkin kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen rakentamiselle toiminnallisen kehityksen.³⁷⁶

Valtion asuntotuotantoa koskevalla ohjausroolilla on ollut suuri merkitys kaupunkien kasvuun ja seutukuntakehitykselle 1900-luvun jälkimmäisen puoliskon aikana. Kohtuuhintaisten asuntojen tarve alkoi kasvaa uudelleen 1960-luvun lopulla, kun sodan jäl-

Kuka Jyväskylässä määrää mitä ja mihin rakennetaan?

Vaajakoskentieä Aholaidan kohdalla vuonna 1974. Vanhat Schaumanin vaneritehtaan työläisten asunnot ovat saaneet väistyä uusien kerrostalojen tieltä.

Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto-ongelmien perussyynä 1960- ja 1970-luvulla pidettiin sitä, että kaupunki jakoi rakennuskohteet vain muutamille isoimmille rakennuttajille. Rakennuttajat pyrkivät myös saamaan omistukseensa maa-alueita. Rakennuttajille edullinen toimintamalli oli aluerakentaminen, jossa oli mahdollista keskittyä muutamiin suuriin kohteisiin kerralla ja ketjuttaa työvaiheita. Ongelmana oli se, että yksityisen rakennuttajan intresseissä ei ollut ylläpitää toimintaa silloin, kun se oli kustannussyistä kannattamaton. Kohteiden valmistumisen viivästyminen merkitsi kasaantuvia ongelmia kaupungille, jonka tehtävä oli huolehtia työllisyydestä ja siitä, että tuotantotoiminta jatkui asuntotuotanto-ohjelman mukaisessa aikataulussa.

Jyväskylässä asuntorakentamisessa oli 1960- ja 1970-luvulla mukana puolen kymmentä merkittävää toimijaa. Kerrostyö Oy oli mukana muun muassa Kortepohjan rakentamisessa. Kerrostyön kanssa aluetta rakensivat Keski-Suomen Sato Oy, Jyväskylän Yleishyödyllinen Asuntotuotanto Oy ja Rakennusliike Veljekset Tynkkynen Oy. Lohikoskella niin kutsulla Kirkonpellon alueella ja myöhemmin 1970-luvun ja 1980-luvun vaihteessa Paloniemessä toimi Rakennustoimisto A. Puolimatka Oy. Keltinmäessä tärkeimmäksi rakentajaksi nousi Keski-Suomen Sato Oy. Myös Valmet Oy:n Eläkesäätiön Asunnot Oy oli vahvasti mukana alueen rakentamisessa. Valmet Oy osallistui niin ikään Myllyjärven asuinalueen rakentamiseen, jossa olivat mukana myös edellä mainitut Sato ja Haka. 1970-luvun loppupuolella Keski-Suomen Sato

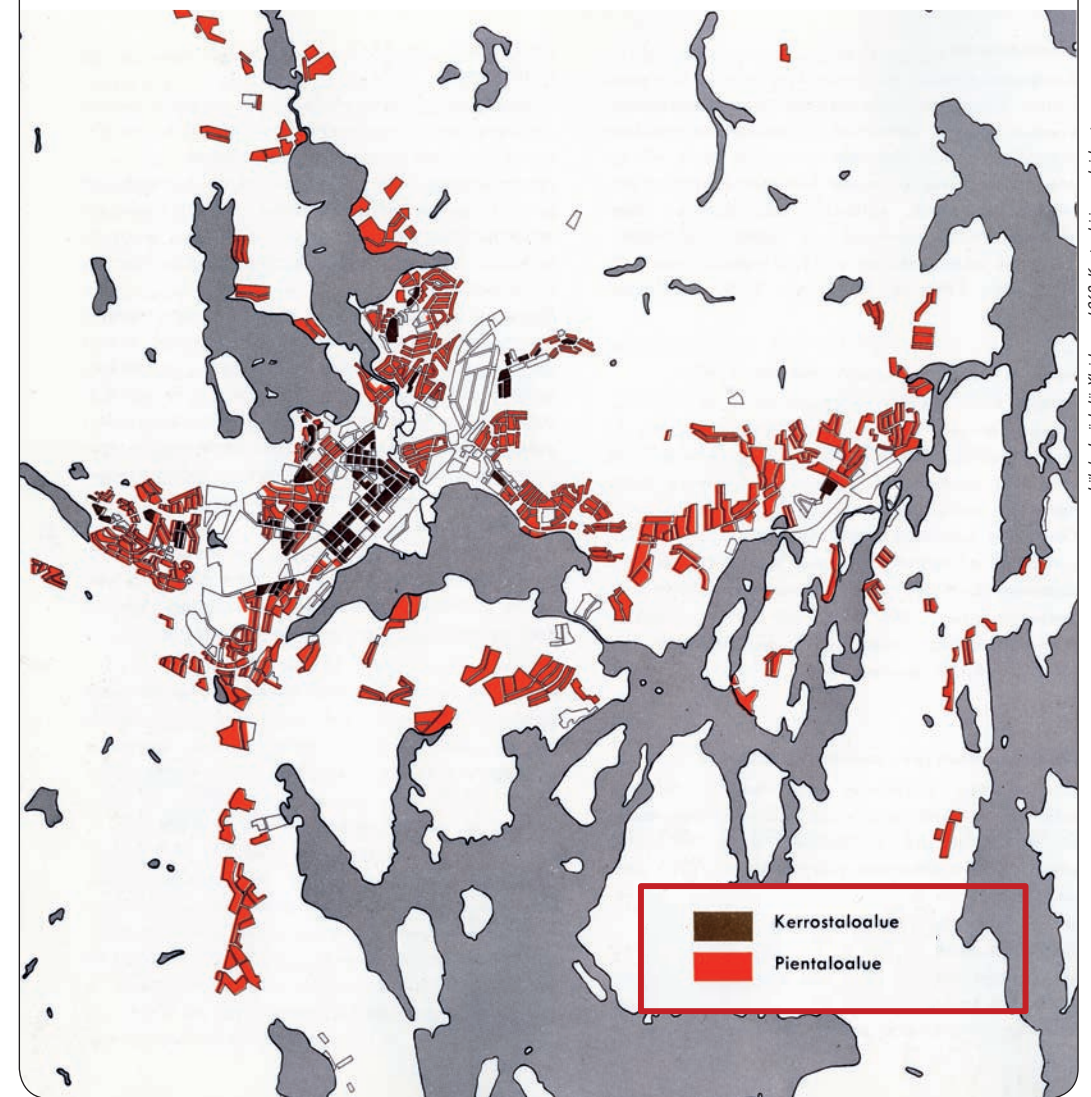
Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Paavo Niitänen.

Oy:n toiminta sijoittui Keljonkankaan asuinalueelle. Pupuhuhdan asuinalueella olivat mukana käytännössä kaikki keskeiset rakennuttajat. Kaupungin kanssa tekemänsä sopimuksen mukaisesti Jyväskylän Yleishyödyllinen Asuntotuotanto Oy oli keskeinen toimija Kangaslammen-Sulun alueella. Varikolla toimi useita rakennuttajia. Mukana olivat myös suurimmat rakentajat eli Keski-Suomen Sato Oy ja Haka.

1980-luvun alussa suurten rakennuttajien joukkoon pääsivät kiilautumaan muun muassa Rakennustoimisto V. Kostamo Oy, Jyväskylän Asuntosäästäjät ry., Rakennustoimisto Oiva Berg Ky ja Y. Hämäläinen Oy, jolla tosin oli ollut useita rakennuskohhteita jo 1970-luvun aikana. Pienille rakennusliikkeille avautui 1970- ja 1980-luvulla kohteita etupäässä saneerattavilla asuinalueilla ja uusien asuinalueiden rakentamisen loppuvaihteen kohteissa. Keski-Suomen Opiskelijasäätiö rakennutti taloja muun muassa Myllyjärvellä ja myöhemmin Ristonmaalla. Kuokkalan rakentamisen käynnistymisen muutti tilannetta siltä osin, että pientaloalueilla Kekkolassa ja Ristikivessä toimi aivan uusia rakennuttajia, kuten Jyväskylän Pientalot Oy ja Hartiapankkirakentajat. Julkisuusarvoltaan merkittävän Kuokkalan asuntomessualueen rakentamisesta vastasivat pääasiassa perinteiset vaikutusvaltaiset toimijat eli Keski-Suomen Sato Oy ja Haka sekä Jyväskylän Yleishyödyllinen Asuntotuotanto Oy.

Rakennusalan kansainvälistymisestä ja toimijoiden vaihtumisesta huolimatta suurten rakennusliikkeiden merkitys kaupungin asuntotuotannossa ei ole muuttunut. Asuntotuotantokeskusteluissa tapahtui 1980-luvun alussa kuitenkin yksi selkeä painopisteen muutos. Kun rakentaminen pääsi vauhtiin Kuokkalassa, valtuutetut eivät enää puuttuneet siihen, millainen rooli rakennusliikkeillä ja rakennuttajilla oli kaupungin kehittämässä. 1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa keskustelu asuntotuotantotoiminnan määräysvallasta menetti kokonaan merkityksensä. Kaupunkiseutujen keskinäinen kilpailu on johtanut siihen, että kaupungit pyrkivät parhaansa mukaan säilyttämään johtavien ”ykkösrakentajien” mielenkiinnon paikkakuntaa kohtaan. Kaupungin tehtävänä on luoda alueesta positiivinen mielikuva ja ylläpitää markkinatilannetta. Tätä kutsutaan kaupungin ja rakennusalan kumppanuudeksi.

Yksityisen ja julkisen sektorin kumppanuus pitää sisällään ajatuksen, että osapuolet tuntevat toistensa yhteiskunnallisen arvomaailman ja jakavat ainakin jossain määrin samantapaiset yhdyskuntasuunnittelun tavoitteet. 1970- ja 1980-luvuilla Jyväskylän asuntopoliittisessa keskustelussa näkyivät avoimesti kaupunginvaltuuston poliittiset valta-asetelmat ja yleiset yhdyskuntasuunnittelun arvot. Maapoliittisissa ja asuntopoliittisissa päätöksissä näkyi ennen muuta kaupunginvaltuuston vasemmistoryhmien vaikutusvalta. Vielä 1990-luvun alussa kaupungin yhdyskuntasuunnittelussa painotettiin demokraattista tahtotilaa, joka oli markkinavoimien vaikutusvallan ulottumattomissa. 2000-luvun alun yksityisen ja julkisen sektorin kumppanuusmallilla tavoitellaan aikaisempaa korkeampaa tuottavuutta ja innovatiivisuutta. Samalla se on tuonut asuntotuotantokentälle globaaleilla markkinoilla toimivat suuryritykset. 2000-luvun alkuvuosien julkinen keskustelu ei ole vielä ottanut kantaa siihen, millaisia jännitteitä kumppanuusmalli tuo pitkäjänteistä suunnittelua ja sosiaalista eheyttä painottavaan yhdyskuntasuunnitteluun.

Kartta Jyväskylän asumisalueista vuonna 1964.

keen syntyneet niin kutsutut suuret ikäluokat tulivat asunnonperustamisikään. Kun samat ihmiset alkoivat hakeutua työn perässä asutuskeskuksiin, kaupunkien asuntopula alkoi olla todellisuutta. Asuntohallituksen välittämien valtion asuntolainojen merkitys kaupunkien asuntotuotannossa muodostui merkittäväksi, ja Jyväskylässä aravarahoitteinen asuntotuotanto ylitti vapaarahoitteisen tuotannon vuonna 1968. Välittömään asuntopulaan ei muutoksella ollut vaikutusta, sillä pääosa lainoista meni edellisen vuosikymmenen tapaan omistusasuntojen rakentamiseen. Näillä lainoilla pystytettiin Jyväskylässä kuin myös muissa suurissa kaupungeissa lähiöiden uudet asunto-osakeyhtiöt. 1960-luvulla rakennettujen

aravavuokra-asuntojen määrä oli noin puolet aravalainoilla rakennettujen omistusasuntojen määrästä.³⁷⁷

Vuoden 1965 alueliitoksen merkitystä kaupungin kehityksen kannalta ei voida liikaa korostaa. Ongelmana oli, että Jyväskylän kaupunki ei omistanut asuintalorakentamiseen soveltuvaa maata, vaan sellaiset alueet olivat pääasiassa yksityisomistuksessa. Jyväskylän kaupunginjohtajan Veli Järvisen mukaan kaupungin ensisijainen tehtävä ei ollut toimia rakentajana, vaan tarjota rakentajille uusia alueita. Kaupunki ei osallistunut varsinaiseen rakennusbisnekseen, mutta oli mukana aravalainoitettussa rakennustoiminnassa. Kaupunki oli osakkaana Jyväskylän Haka Oy:ssä ja Jy-

Jyväsjärvi vuonna 1985 ennen Kuokkalan keskustan ja Kuokkalan sillan rakentamista. Alalaidassa siirtolapuutarhan ranta, keskellä Peltoniemi ja taustalla Lutakko ja keskikaupunki.

väskylän Yleishyödyllisessä Asuntotuotanto Oy:ssä. Järvinen korosti hyvän kaupunkisuunnittelun ja asemakaavoittamisen merkitystä, jolloin uusien asuinalueiden rakentaminen oli mahdollista kohtuullisin kustannuksin rasittamatta sen enempiä yksityisiä rakennusfirmoja, kaupunkia ja alueelle muuttavia uusia asukkaita.³⁷⁸

Asukkaiden arkipäivään konkreettisesti vaikuttanut asuntotuotanto, tuotannon kunnallinen suunnittelu ja niistä käydyt poliittiset keskustelut muodostuivat yhtä lailla kärjekkäiksi ja poliittisia rintamalinjoja jakavaksi kuin vuosittaiset talousarviokeskustelutkin. Lakisääteisiä, viisivuotiskausiksi laadittavia ja kerran vuodessa tarkistettavia asuntotuotanto-ohjelmia moitittiin usein toiveiden tynnyriksi, jotka täyttyivät varsinkin vaalien alla. Asuntotuotanto-ohjelmille ei asetettu taloudellisia kehyksiä. Valtuustoryhmien edusta-

jilla oli toisistaan poikkeavat käsitykset siitä, miksi Jyväskylässä oli vakava asuntopula ja mitä asialle olisi pitänyt tehdä. Taustasyitä asuntopulalle löydettiin toisaalta kaupungin ohjaamasta tehottomasta maapolitiikasta ja kunnallistekniikan rakentamisesta ja toisaalta niin kutsutusta grynderirakentamisesta. Valtuuston kokoomuslaiset edustajat vastustivat kaupungin kaikenlaista sekaantumista rakentamiseen ja katsoivat, että kaupungin pitäisi harkita, missä tapauksissa se pitää kiinni kaavoittamisvelvollisuudestaan. Vastaavalla tavalla valtuuston vasemmistoryhmät katsoivat, että kaupunki tarvitsi asuntotuotantosuunnitelmia ja vastuunkantoa kaavoittamisessa ja että kaupungin tuli osallistua nimenomaan vuokra-asuntotuotantoon. Samat teemat olivat esillä, kun valtuutetut keskustelivat vuonna 1974 Jyväskylän kaupungin asuntoliittisestä ohjelmasta.³⁷⁹

Kasvukeskuksen asuntotuotantopaineet 1960-luvulta 2000-luvun alkuun

Jyväskylän seudun asuntotuotanto on toisen maailmansodan jälkeen keskittynyt hallinnolliselta alaltaan ahtaaseen Jyväskylän kaupunkiin. Ilmiö on yleinen koko maassa. Asuntotuotanto on keskittynyt kasvukeskuksiin. Esimerkiksi Helsingissä rakennettiin 1960-luvun puolivälissä reilusti enemmän kuin puolet kaikista Uudenmaan läänin asuntopuoneistoista. Tilanne oli samanlainen myös Turussa ja Kuopiossa. Oulun kaupungin asuntotuotanto vastasi peräti 70 prosenttia koko Pohjois-Pohjanmaan alueen asuntotuotantarpeesta. Jyväskylän osuus Keski-Suomen asuntotuotannosta oli hieman matalampi kuin muualla, noin 40 prosenttia. Siinä missä muualla Suomessa kasvukeskusten asema alueellisessa asuntotuotannossa tasaantui 1970-luvun aikana, Jyväskylässä asuntotuotanto jatkui huomattavan vilkkaana. 1980-luvun puolivälissä kasvukeskukset vastasivat noin yhtä kolmasosaa lääniensä asuinhuoneiden tuotannosta.³⁸⁰

Kerrostalovaltaisella Jyväskylällä on vastuu seutukunnan vuokra-asuntotuotannosta. Naapurikunnat ovat puolestaan panostaneet pientalo- ja omakotitalotuotantoon. 1990-luvun aikana yhdeksän Jyväskylän seudun ja niin kutsutun kauluskunnan yhteenlasketusta asuntotuotannosta 55 prosenttia rakennettiin Jyväskylän kaupungissa. Asukasta kohti lasketussa tuotannossa ainoastaan silloinen vajaan 8000 asukkaan Muurame rakensi suhteellisesti enemmän asuinhuoneistoja kuin Jyväskylä. 2000-luvun alussa Jyväskylän merkitys yhdeksän kunnan yhteenlasketussa asuntotuotannossa on kasvanut entisestään. Vuonna 2004 Jyväskylässä myös rakennettiin asuntoja asukasluukuun suhteutettuna enemmän kuin muualla. Jyväskylässä on paljon pieniä talouksia, ja siksi myös runsaasti pieniä asuntoja. Kaupunkitalouksissa eletään kuitenkin varsin väljästi ja naapurikuntiin nähden hyvin varustetuissa asuinnoissa.³⁸¹

Jyväskylässä pienien kerrostaloasuntojen kysyntä on vilkasta, sillä pieniä asuntoja tarvitsevat kaupunkiin väliaikaisesti asumaan muuttavat opiskelijat. 1900-luvun viimeisten vuosikymmenien aikana kaupungin ikääntyvästä väestöstä on muodostunut uusi tärkeä ryhmä, joka on kasvattanut juuri pienikokoisten, palveluiden lähelle sijoittuvien kau-

punkiasuntojen kysyntää. Kasvavan kaupunkiseudun keskuksena Jyväskylässä on pyritty ylläpitämään vuokra-asuntoja ensiasuntona kaupunkiseudulle työpaikan myötä muuttavalle väestölle.³⁸² Yhtä lailla kuin maapolitiikasta myös asuntopolitiikasta on tullut 2000-luvulla kilpailutekijä, joka määrittää omalta osaltaan kaupungin asemaa suhteessa muihin kaupunkeihin.³⁸³ Asuntopolitiikka on siten osa kaupungin imagonrakentamista ja elinkeinopolitiikka, jolla pyritään houkuttelemaan kaupungin keskeisiä toimijoita – asukkaita ja yrityksiä sijoittamaan paikkakunnalle.

Vaikka Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto-ohjelmiin kirjatut tuotantotavoitteet jäivät pääsääntöisesti täyttämättä, ohjelmat ohjeistivat kaupungin virkamiehiä selvittämään käytettävissä olevan rakennusmaan ja asuntotuotannon mahdollistavien kohdistettavien taloudellisten resurssien riittävyyden. Tarkoituksena oli, että asuntoja rakennettaisiin riittävä määrä, oikeaan aikaan ja oikeaan paikkaan.³⁸⁴

Jyväskylässä valtion tukeman asuntotuotannon osuus vastasi 1960- ja 1970-luvun vaihteessa noin puolta kokonaistuotannosta. 1970-luvun loppupuolella kaupungin asuntotuotanto perustui jo valtaosaltaan valtion tukeen. Aravarakentamisen huippukausi olikin juuri 1970-luku³⁸⁵, mikä näkyi myös Jyväskylässä, jossa tuotannon volyyymi oli historiallisen korkealla juuri 1970-luvun alkupuoliskolla. Tuotannon lisääntyminen kosketti myös vuokra-asuntotuotantoa. Jyväskylässä, kuten myös muualla aravarakentamisella saatiin aikaiseksi lähiöiden asunto-osakeyhtiöalojen lisäksi runsas määrä opiskelija-asuntoja, kerrostalovuokra-asuntoja ja myös omakoti- ja rivitalorakentamista.³⁸⁶

Jyväskylässä kaupungin väkiluvun kasvun tasaantuminen 1970-luvun loppua kohden vaikutti asuntotuotantokeskusteluun niin, että keskustelun painopiste siirtyi määrällisistä tavoitteista laadullisiin kriteereihin. Tavoitteeksi tuli aikaisempaa erilaisissa elämäntilanteissa elävien asukkaiden toiveita palvelevan monipuolisemman asuntotuotannon aikaansaaminen. Väkiluvun kasvun tasaantumisen oletettiin helpottavan asuntopulaa, mutta uudeksi huolenaiheeksi nousi pelko siitä, että väestönkasvun taantuminen heikentäisi kaupungin teollisuuden elinkeinonkehittämistä. Jyväskylän kaupun-

gin harjoittamassa asuntotuotantopolitiikassa nivoutuivat keskenään 1970-luvulta lähtien sosiaalipoliittiset ja elinkeinopoliittiset tavoitteet.

Elintason kohoamisen myötä herännyt keskustelu asuin ympäristön laadullisten kriteereiden huomioimisesta liittyi vuonna 1976 valmistuneeseen valtakunnalliseen asunto-ohjelmaan, jota ei koskaan vahvistettu, mutta jolla oli laaja välillinen yhteiskunnallinen vaikutus. Laadullisten kriteerien esille nostaminen oli vastareaktio edellisen vuosikymmenen kaupunkilähiöissä toteutetulle massiiviselle elementtirakentamiselle. Pientalorakentamisen ajattelumallia levittivät muun muassa 1970-luvun alusta lähtien järjestetyt asuntomessut.³⁸⁷

Kaupunginvaltuuston asuntotuotantokeskusteluissa painottuivat tuotannon määrällinen taso, asuntojen hallintamuoto ja talotyyppi. 1970-luvun aikana uusien asuntojen tarve lisääntyi, vaikka kaupungin väkiluku ei olisi noussut.³⁸⁸ Elintason nousun myötä vaatimukset asuntojen varustetasosta ja asumisväljyydestä kasvoivat. Uudenlaiset käsitteet kohtuutasoisesta asumisesta vauhdittivat vanhojen huonokuntoisten asuntojen poistumaa. Asuntotuotantokeskustelu oli ollut perhenäkökulmaista ja perhekuntien tarpeista lähtevää, vaikka pienet taloudet ja heidän tarpeittensa mukaiset pienet asunnot kasvattivat kysyntää. Asuntotarpeen mitoituskysymyksiä jouduttiin Jyväskylässä selvittämään aikaisempaan perusteellisemmin 1970-luvun puolivälissä, jolloin kaupunki alkoi kaavoittaa Kuokkalan uutta kaupunginosaa. Uuden kokonaisen kaupunginosan rakentaminen herätti ihmettelyä myös Jyväskylän ulkopuolella. Kaupungin yleiskaava-arkkitehti Timo Valtakari joutui useaan kertaan vastaamaan kysymykseen, mistä Jyväskylä saisi asukkaita uudelle laajalle asuinalueelle?³⁸⁹

Omalta osaltaan asuntotuotannon monimuotoisuuden mahdollisuuksien lisäämiseen vaikutti juuri Kuokkalan suunnittelun käynnistyminen. Asuntotuotannon määrälliset tavoitteet säilyivät silti Jyväskylän kaupungin päähuolenaiheena. Siitä piti huolen muun muassa olemassa olevan rakennuskannan vanheneminen ja asuntojen suuri poistuma. Rapistuvia asuinalueita olivat muun muassa Tourulan, Halssilan, Mattilanpellon ja Nilulan pientaloalueet.³⁹⁰

Kansantalouden laskukausi 1970-luvun lopussa johti asuntomarkkinoiden hiljennemiseen ja muuttoliikkeen vähentymiseen seuraavan vuosikymmenen alussa. Tämä merkitsi sitä, että valtio supisti aravalainoitettua uustuotantoa 1980-luvun alussa. Kaupungin asuntopoliittisessa keskustelussa nähtiin, että valtio oli harjoittamallaan tikipolitiikalla heikentänyt Jyväskylän kuntakohtaisia kiintiöitä epäreilulla tavalla. Jyväskylän kaupungin kasvuennusteet oli asetettu kaupungin näkökulmasta liian alhaisiksi.³⁹¹ Suhdannekehitys peilautui myös Jyväskylän kaupungin uuden kaupunginosan, Kuokkalan, rakentamiseen. Spekulaatiot aravarakentamisen hintakriisistä viivästyttivät rakennuskohteiden käynnistymistä usealla vuodella. Asuntotuotannon aallonpohja koettiin Jyväskylässä vuonna 1986, jolloin uusia asuntoja rakennettiin hieman päälle 500. Edellisen kerran tuotanto oli ollut yhtä alhaisella tasolla 1960-luvun puolivälissä. Kuokkalaan sijoittuvan rakennustoiminnan keskeinen vauhdittaja oli Kuokkalan sillan valmistuminen vuonna 1989.³⁹²

1980-luvun aikana Jyväskylässä, kuten myös muualla, vuokra-asuntojen rakentaminen hiljeni entisestään. Samanaikaisesti vapaarahoitteisen tuotannon määrä kasvoi aravatuotantoon verrattuna. Omistusasunnon hankkimista vauhdittivat suotuisa taloudellinen kehitys, minkä lisäksi toisaalta asuntolainojen korkojen verovähennysoikeus ja toisaalta voimakas inflaatio painoivat asuntolainojen korot negatiivisiksi. Omistusasumisen yleistymisen vuoksi 1980-lukua onkin luonnehdittu asumisen privatisoitumisen vuosikymmeneksi.³⁹³

Asuntorakentaminen vilkastui Jyväskylässä 1980-luvun lopussa ja on ollut 1990-luvun alkupuoliskon notkahduksen jälkeen toisen kasvukeskuksen, Oulun, kanssa 2000-luvun alkuun saakka muihin suuriin kaupunkeihin verrattuna vilkasta. Runsaasta asuntotuotannosta huolimatta Jyväskylän kaupungin sekä vuokrataso että omistusasuntojen neliöhinnat ovat olleet maan huippuluokkaa. Tämä ei ole vähentänyt kaupungin vetovoimaa suomalaisten silmissä, vaan Jyväskylä sijoitetaan mielipidemittauksissa asuin- ja kasvuympäristönä kaupunkien kärkikaartiin.³⁹⁴

Rahan vapautuminen 1980-luvun lopussa näytti luovan asuntotuotannolle suotuisat edellytykset. Tämän oletettiin tasoittavan

valtion lainoittaman asuntotuotannon tempoilevuutta ja spekulatiivista luonnetta, mikä oli johtanut siihen, että asuntotuotannon vaihtelut vuositasolla saattoivat olla suuria. Jyväskylässä uusien asuntojen tuotanto nousikin voimakkaasti 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa. Asuntomarkkinoiden ylikuumentuminen ja sitä välittömästi seurannut taloudellinen lama 1990-luvun alussa lamauttivat hyvin alkaneen kehityksen.³⁹⁵

Myös Jyväskylässä 1990-luvun alussa asuntomarkkinat hiljenivät. Kaupungissa oli runsaasti myymättömiä asuntoja. Vuosikymmenen asuntotuotannon aallonpohja oli vuosi 1995. Asuntomarkkinoiden hiljentymisen taustalla oli hintojen nousun aiheuttama rahoitustarpeen kasvu, markkinakorkojen kohoaminen ja korkojen verovähennysetuuden reaalin supistuminen. 1990-luvun alussa kaupunki tarkistikin asuntotuotanto-ohjelmaansa ja pyrki luomaan uudenlaisen strategian, jolla pyrittiin irti valtion tukitoimien liiallisesta vaikutuksesta. Tavoitteena oli ottaa asuntotuotannon ohjaus paikallisiin käsiin.³⁹⁶

1990-luvun talouslaman, valtiontalouden kriisin ja pankkikriisin jälkeen suurin muutos asuntotuotannossa on tapahtunut tuotannon rahoitusmuodossa. 2000-luvun alussa valtion tukeman asuntotuotannon eli aravalainoitettun tai korkotuetun määrä oli laskenut ja puolestaan vapaarahoitteisen tuotannon määrä noussut. Pääomamarkkinoiden vakautuminen ja pääomapulan väistyminen ovat merkinneet sitä, että liikkumatila sosiaalisen asuntotuotannon järjestämisessä lainoituksen, korkotuen, avustusten ja takausten osalta on lisääntynyt. Kasvukeskuksissa, kuten Jyväskylässä, taloudellinen vaurastuminen ja asumisen keskittyminen ovat merkinneet sitä, että asuntojen hinnat ovat pysyneet korkealla. 1990-luvun taloudellisen laman jälkeinen osakehuoneistojen myyntihintojen lasku taittui Jyväskylässä 1990-luvun puolivälissä ja hinnat lähtivät voimakkaaseen nousuun vuosina 1996-1997. Jyväskylässä osakehuoneistojen hintojen nousu on jatkunut 2000-luvun alussa. Tilanne on ollut samanlainen myös naapurikunnissa.³⁹⁷

1980-luvun aikana oli asuntopoliittisessa keskustelussa jouduttu tunnustamaan, että Jyväskylällä oli yksittäisenä kuntana vain vähän mahdollisuuksia vaikuttaa asuntotuotannon toimintaympäristön muutoksiin,

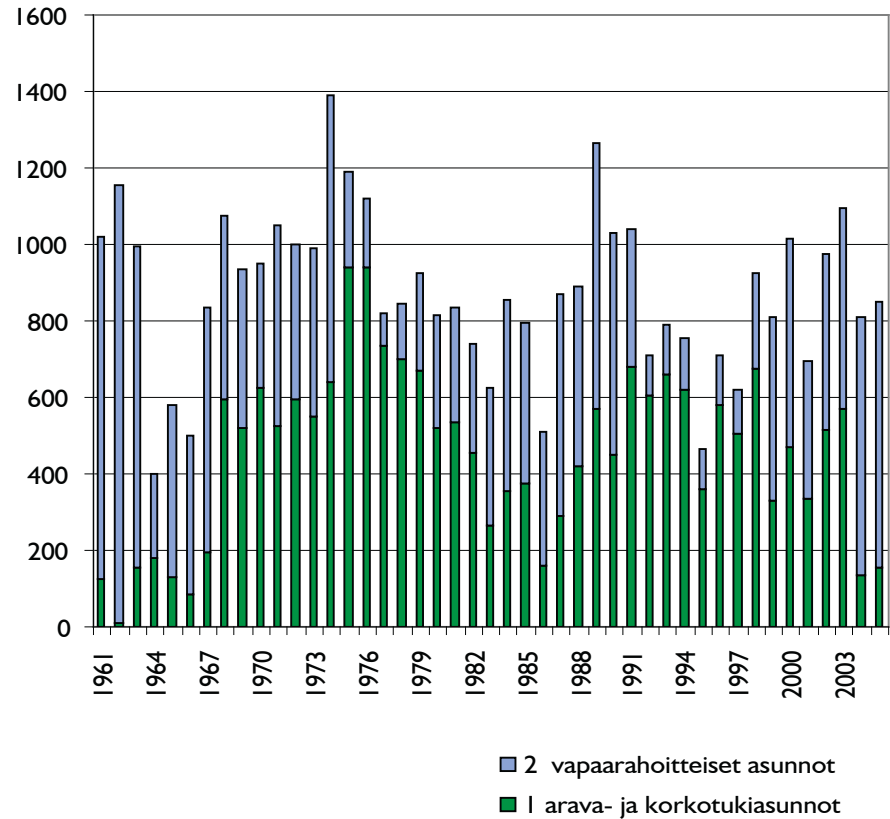
huonosti ennustettaviin suhdanteisiin, asuntotuotannon spekulatiiviseen luonteeseen ja ennen kaikkea asuntojen saatavuuteen. Paikallista asuntotuotantoa ja asuntopoliitiikka hallitsivat valtion tukitoimet ja veropäätökset. Jyväskylässä valtion tukitoimet vaikuttivat 1990-luvulla yksinomaan positiivisesti, ja kaupunki pystyi mukaan laskien pahimmat lamavuodet ylläpitämään tavoitteiden mukaista korkeaa asuntotuotantotasoa.

1990-luvun alussa toteutuneet asuntohallinnon ja -rahoituksen uudistaminen johtivat siihen, että lakisääteisistä kunnallisista asunto-ohjelmista luovuttiin vuonna 1993. Jyväskylässä on asuntotuotannon tarkastelua jatkettu vuosittain laadittavan tilannekatsauksen muodossa. 1990-luvun alussa Jyväskylän kaupungin asuntopoliitiikkaa haluttiin muuttaa aikaisempaa pitkäjänteisemmäksi. Muutoksen keskeiseksi voimaksi nostettiin tahto, johon markkinavoimilla ei saanut olla vaikutusta. Tahto nimettiin yhteiskunnalliseksi vastuuksi.³⁹⁸

Tätä tahtotilaa nostattivat yhteiskunnalliset tukitoimet, sillä 1990-luvun alussa valtio alkoi entistä voimakkaammin tukea vuokra-asuntotuotantoa, jota vauhditettiin lainajärjestelmän muutoksilla. Valtio purki myös aikaisemmin vuokra-asuntojen tarjontaa vähentäneen vuokrasääntelyn uusien vuokrasuhteiden osalta. Uutena asuntohallintamuotona esiteltiin asumisoikeusjärjestelmä. Kaupungin asuntopoliittisen linjauksen mukaisesti Jyväskylään kaavailtiin tuotettavaksi 100 asumisoikeusasuntoa vuosittain vuodesta 1992 lähtien.³⁹⁹ Asumiskustannuksia kuitenkin lisäsi uuden kiinteistöveron käyttöönotto.

2000-luvun alussa rakentaminen jatkui vilkkaana Kuokkalassa ja Lutakossa. Asunto-ohjelmiin kirjattujen tavoitteiden mukaisesti kaupungissa rakennettaisiin vuosittain 800–900 uutta asuntoa. Tämä tavoite on suurin piirtein myös saavutettu. Asuntorahaston tuella on ollut 2000-luvun alussa edelleen merkittävä vaikutus asuntojen uustuotannossa Jyväskylässä. 2000-luvun alussa yli puolet uustuotannosta on ollut ara-tuotantoa. Ongelmana on, että ara-tuotanto ei ole viimeisten vuosien aikana ollut korkeaan korkotason vuoksi yhtä kilpailukykyistä kuin vapaarahoitteinen tuotanto, joten kaupungin on vaurauduttava tilanteeseen, jossa ara-tuotannolle on löydettävä korvaavia rahoitusmalleja.⁴⁰⁰

Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto rahoitusmuodon mukaan vuosina 1961–2005

Lähde: Jyväskylän kaupunki. Keskushallinto. Matti Tuosa 2007.

Seudullinen asuntotuotanto 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa

Jyväskylä osallistui vuosina 1991–1993 valtakunnalliseen asunto-ohjelmien kehittämishankkeeseen, jossa pohdittiin kuntien asunto-ohjelmien ja kuntasuunnitelmien suhdetta eli taloudellisia kehyksiä ja seudullisia yhteistyökysymyksiä. Seudullisen yhteistyön lisäämisessä keskeisenä uudistuksena oli valtion asuntolainoituksen muuttuminen niin, että seutukunnat saivat entistä enemmän vastuuta asuntotuotantonsa kehittämisessä ja ennen kaikkea seutukunnalle suunnattujen tukirahojen jakamisessa. Seudullisella yhteistyöllä halutaan 2000-luvun alussa tehostaa yhteisten voimavarojen käyttöä muun muassa viran-

omaistehtävissä ja neuvonnassa. Yhteisessä asunto-ohjelmassa kunnat haluavat korostaa yhteisten asuntomarkkinoiden merkitystä. Seutukunta haluaa tarjota erilaisia asumismuotoja ja -vaihtoehtoja. Yhteisellä asunto-ohjelmalla kunnat taistelevat myös asuntomarkkinoiden eriytymistä vastaan ja alueen kaikkien osien elinvoimaisuuden säilymisen puolesta.⁴⁰¹

Seudullisella asuntotuotantoyhteistyöllä on ollut 2000-luvun alusta lähtien konkreettinen merkitys ennen kaikkea kaupungin tavoittelemien uusien asuinalueiden suunnittelussa. Kysymyksessä ovat olleet Majanoron alueen osayleiskaava, joka ulottuu Muuramen kunnan puolelle. Jyväskylän Taulumäen ja Jyväskylän maalaiskunnan Palokankeskuksen välille on

vuonna 2006 suunnitteilla uusi 2600 asukkaalle mitoitettu asuinalueiden ketju. Kaupungin suunnasta alue alkaa Tuomiojärven entisestä leirintäalueesta, nykyisestä Kivelänrannasta.⁴⁰² Suunnittelualueeseen kuuluvaa Mannilan kaavoitusta tarkastellaan osana Jyväskylän maalaiskunnan marketalueen ympäristön lisärakentamista. Huomion kohteena ovat ennen muuta liikennettä ja maankäyttöä koskevat asiat. Jyväskylän kaupunki ja Jyväskylän maalaiskunta ovat tarkastelleet asemakaava-suunnittelun yhteistyömahdollisuuksia muun muassa Palokankaan työpaikka-alueella ja Suluntien asuinalueella.

Jyväskylän kaupungin ja naapurikuntien kaavoitusyhteistyöllä on pitkät perinteet. Vuoden 1968 yleiskaava oli kaupungin ja maalaiskunnan yhteinen. Vuonna 1970 kaupunki, maalaiskunta, Laukaa, Muurame ja Säynätsalo perustivat yhteisen Jyväskylän

seudun yleiskaavatoimikunnan ja sen alaiseksi yleiskaavatoimiston. Tässä muodossa yhteistyö päättyi vuonna 1974, jolloin yleiskaavatoimisto siirtyi kaupungin asemakaavaosaston osaksi. Yleiskaavatoimikunnan työtä jatkettiin vuoden 1975 alusta Keski-Suomen seutukaavaliiton Jyväskylän kaupunkiseudun aluetoimikunnan puitteissa.⁴⁰³ Kuntien kaavoituksesta vastaavien virkamiesten yhteistyö on jatkunut muun muassa seutukuntaa koskevassa suunnittelutyössä. Seudullisen kaavasuunnittelun suurimpia haasteita on ollut pohtia, miltä seutukunta näyttää tulevaisuudessa seuraavien vuosikymmenien päästä.⁴⁰⁴ Seudullinen yhteistyö ei ole poistanut Jyväskylän kaupungin asuntokatsauksien tarpeellisuutta, sillä asuntotuotannon tarpeet ja -rakenne poikkeavat toisistaan kaupungin ja sitä ympäröivien kuntien kesken.

Vuokra-asuntojen suhteellinen osuus kaupunginosien kaikista asuinhuoneistoista Jyväskylässä vuonna 1980

Kaupunginosa	Vuokra-asuntoja %	Kaikki asuinhuoneistot (lkm)
Keskusta	26,6	5 652
Mattilanelto	28,6	1 031
Mäki-Matti	20,5	2 216
Kypärämäki	36,4	1 475
Nisula	33,4	1 585
Lohikoski	20,1	1 550
Kangasvuori-Pupuhuhta	46,8	1 770
Halssila	22,5	2 024
Kortepohja	12,9	1 997
Keltinmäki	14,4	2 030
Kangaslampi	45,0	1 584
Yhteensä	27,9	22 914

Lähde: Väestö- ja asuntolaskenta 1980 Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tutkimuksia 51/1983. Taulukko 47. Asuinhuoneistot hallintamuodon mukaan 1970 ja 1980. Kaupunginosat, joissa yli 1000 asuinhuoneistoa.

Vuokra-asuntojen suhteellinen osuus kaupunginosien kaikista asuinhuoneistoista Jyväskylässä vuonna 2003		
Kaupunginosa	Vuokra-asuntoja %	Kaikki asuinhuoneistot (lkm)
Kantakaupunki	47,3 %	15 292
Kypärämäki-Kortepohja	53,2%	5 917
Lohikoski-Heinälampi	31,1%	2 265
Huhtasuo	60,9%	4 571
Kuokkala	55,0%	7 589
Keltinmäki-Myllyjärvi	49,9%	3 682
Keljo	27,5%	1 829
Halssila	35,1%	2 615
Säynätsalo	28,1%	1 525
Yhteensä	47,3%	45 316

Lähde: Jyväskylän kaupungin asunto-ohjelma 2004–2006.

Kaupungin asuntotuotannon historiallinen vinoutuma

Valtion toimilla oli merkittävä vaikutus siinä, että kasvukeskuksissa yksityiset vuokra-asuntomarkkinat alkoivat hiljentyä 1960-luvulla. Vuonna 1953 säädettiin aravakerrostalon keskimääräiseksi huoneiston pinta-alaksi 53 neliometriä, jolloin asunnon hankinta tuli mahdolliseksi entistä useammalle taloudelle. Vuokra-asuntojen tarjontaa tehosti se, että asunnonomistajilla oli mahdollisuus saada vuokratuloista kymmeneksi vuodeksi verohuojennusta. Tätä etua alettiin kuitenkin rajoittaa vuodesta 1964 lähtien. Toinen ennen kaikkea sijoittajien vuokrausintoa laimentanut laki tuli voimaan vuonna 1967, jolloin vuokria alettiin säädellä. Vuokratuottojen supistumisen vaikutukset tulivat esille 1970-luvulla, jolloin yksityiset vuokranantajat alkoivat myydä asunto-osakkeitaan. Samalla yksityisten vuokra-asuntotuotantoon suunnatut pääomasijoitukset alkoivat vähentyä.⁴⁰⁵ Kannattamattomaksi tulleet yksityiset

vuokra-asuntomarkkinat harmittivat luonnollisesti asuntosijoittajia, ja eräiden arvioiden mukaan Jyväskylässä oli 1970-luvulla ja 1980-luvun alussa noin tuhatkunta asuinhuoneistoa tyhjillään, koska asunnonomistajat eivät olleet enää kiinnostuneita pitämään vuokralaisia.⁴⁰⁶

Muiden kaupunkien tavoin Jyväskylän asuntokanta oli 1950-luvulla selvästi vuokra-asuntovoittoinen. Tilanne muuttui seuraavan vuosikymmenen aikana. 1950-luvun lopun ja 1960-luvun voimakas väestönkasvu johdi siihen, että seuraavien vuosikymmenien aikana kaupungissa tarvittiin jatkuvasti uusia asuntoja. Ensimmäisten asuntotuotantohjelmien ongelmana oli, että kaupungilla ei ollut olemassa asuntorekisteriä, joka olisi kertonut asunnontarvitsijoiden määrän ja sen minkä tyyppisiä asuntoja eniten kysyttiin. Vuoden 1980 väestö- ja asuntolaskenta osoitti sen, joka oli ollut pitkään yleisessä tiedossa – vuositasolla kaupungin asuntotuotanto oli jatkuvasti alle kysynnän ja sosiaalista asuntotuotantoa eli vuokra-asuntoja oli tarjolla liian

vähän. Myös pientalotuotannon vähäisyyttä pidettiin ongelmana.

Kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen osuutta 1970-luvulla vähensivät myös edellä mainittu asuntolainotettujen osakehuoneistojen siirtyminen omistajan käyttöön sekä pientalojen lisähuoneistojen yhdistäminen päähuoneistoon. Vuokra-asuntojen siirtyminen omistajien käyttöön näkyi erityisen hyvin kaupungin keskustassa, jossa uutta asuntotuotantoa oli vain vähän, mutta jossa vuokra-asuntojen määrä laski merkittävästi 1970-luvun aikana. Samansuuntainen kehitys tapahtui myös vanhoilla esikaupunkialueilla. Omakotitalojen yläkerroksien vuokraamisesta luovutettiin. Uusien asuntojen tarvetta lisäsivät myös asuntokuntien määrän kasvu ja vaatimukset asumisväljyyden lisäämisestä. Tämä tarkoitti sitä, että perhekuntien koko pieneni, kun aikuistuvat nuoret ja myös eläkeläiset muuttivat omiin asuntoihinsa, joissa jokaisella oli käytettävissä vähintäänkin oma huone.⁴⁰⁷

Kansalais- ja opiskelijajärjestöt sekä yksittäiset kaupunginvaltuutetut pyrkivät omalta osaltaan painostamaan kaupunkia ryhtymään toimiin vuokra-asuntotilanteen korjaamiseksi. Kaupunginvaltuusto sai 1960-luvun lopussa käsiteltäväkseen ensimmäiset aloitteet, joissa vaadittiin kaupungin toimia sosiaalisen asuntotuotannon vauhdittamiseksi. Vuonna 1967 kysymykseen tarttui Kivistön Työväenyhdistys, joka vaati kaupunkia ryhtymään toimiin vuokra-asuntojen lisäämiseksi aravatuotannon keinoin. Yhdistys vaati kaupunkia myös tarjoamaan asukkaille kohtuuhintaisia vuokraomakotitalotontteja, kuten Lahdessa ja Porissa oli tehty. Vuonna 1970 teki kansandemokraattien valtuustoryhmä yhdessä useiden paikallisten ammattiosastojen kanssa valtuustolle seikkaperäisesti perustellun esityksen vuokra-asuntopulan lieventämiseksi. Sosialidemokraattinen valtuustoryhmä valmisteli puolestaan laajan selvityksen kaupungin vuokra-asuntotuotantotilanteesta ja erityisesti vanhusten talojen rakentamisesta. Vuokra-asuntotilannetta koetettiin 1970-luvun alussa helpottaa sopimalla Työvoimaministeriön kanssa niin kutsuttujen vastaanottoasuntoloiden rakentamisesta Kangasvuorentien varteen.⁴⁰⁸

Vuoden 1971 syksyllä valtuusto sai käsiteltäväkseen myös Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan tarkoin laatiman selvityksen kaupungin vuokra-asuntotilanteesta. Muiden

valtuustoa lähestyneiden tavoin myös ylioppilaskunta vaati kaupungilta nopeita toimia tilanteen helpottamiseksi. Konkreettisesti kaupungin asukkaiden elämään vaikuttanut asunto-ongelma takasi sen, että myös seuraavien vuosien aikana valtuusto joutui ottamaan kantaa sille lähetettyihin aloitteisiin. Vuonna 1984 kaupunginvaltuusto käsitteli kokouksen esittämää kysymystä vuokra-asuntotuotannon määrärahojen käytöstä. Kokoomus moitti määrärahojen jakokysymystä vasemmiston vaalitempuksi ja ääntenkalasteluksi. Asiasta nousseessa pitkässä keskustelussa esitettiin kysymys siitä, millaisia vakavia vaikutuksia kaupungin tulevalle kehitykselle ja kasvulle koituu siitä, että sillä ei ole tarjota omille asukkailleen ja työn perässä kaupunkiin muuttaville edullisia vuokra-asuntoja. Jyväskylässä, jossa väestön liikkuvuus oli ja on edelleen 2000-luvun alussa opiskelijoiden ja kaupunkiin työpaikan vuoksi suuntautuvan muuttoliikkeen takia voimakasta, olisi vuokra-asuntomarkkinoiden toimivuus pitänyt pystyä turvaamaan.⁴⁰⁹

Kaupunki pyrki vastaamaan voimistuvaan kritiikkiin kirjaamalla vuonna 1974 julkaisuun asuntopoliittiseen ohjelmaan tavoitteeksi, että kaupunki keskittyisi omassa tuotannossaan yksinomaan vuokra-asuntojen rakentamiseen. Tämä tarkoitti noin reilun sadan asunnon tavoitteellista vuosituotantoa, kun todellisen kokonaistarpeen arvioitiin olevan noin 600. Näin korkeita tuotantolukuja ei kirjattu edes toiveiden tynnyriksi leimattuihin asuntotuotanto-ohjelmiin. Realistisena tavoitteena 1970- ja 1980-luvuilla pidettiin 250-300 vuokra-asunnon rakentamista vuosittain, mikä vastasi noin 30 prosenttia asuntojen kokonaistuotannosta. Kaupungin rooli asuntotuotannon rakenteen ohjaajana jäi 1970- ja 1980-luvuilla vähintäänkin muodolliseksi, mikä näkyy ennen kaikkea siinä, että kaupungin omia vuokra-asuntotuotantotavoitteita ei edes tarkistettu. Rakentamisen toimintaympäristön muutoksista huolimatta kaupungin omaksi tuotantotavoitteeksi ilmoitettiin vuodesta toiseen 130 asuntoa.

Kaupunki vastasi vuokra-asuntojen tuotanto-ongelmaan aloittamalla vuodesta 1976 lähtien vapaarahoitteisen asuntotuotannon tukemisen. Tavoitteena oli ennen kaikkea lapsiperheiden asumisen tukeminen.⁴¹⁰ Jyväskylässä vuokra-asuntotuotantoa harjoittivat kaupungin

lisäksi kaksi rakennuttajaa, Jyväskylän Haka Oy ja Jyväskylän Yleishyödyllinen Asuntotuotanto Oy.⁴¹¹ Näillä toimilla kaupunki pyrki tasoittamaan niiden asunnontarvitsijoiden asemaa, jotka olivat jäämässä erilaisten asuntorahoitusjärjestelmien ulkopuolelle. Kaupungin rakennuttaman ja tukeman asuntotuotannon määrä alkoi vuosittaisista vaihteluista huolimatta tosiasiallisesti vuodesta 1977 lähtien nousta. Kunnallinen ja puolikunnallinen asuntotuotanto ei kasvusta huolimatta riittänyt tyydyttämään vuokra-asuntojen kysyntää. Tosiasiallisesti vuokra-asuntokanta supistui, sillä kaupungin asuntomarkkinoilta poistui suuri määrä juuri vuokra- ja työsuhdeasuntoja. Poistumaa vauhditti valtion vuokratuloja koskevan verotuskäytännön muuttuminen. Vaikka vuokra-asuntojen omistajien vuokratuottoa myöhemmin parannettiin, toimella ei ollut nopeaa vaikutusta vuokra-asuntojen tarjonnan lisääntymiseksi.⁴¹²

Huomattavan hankalaksi tilanne muuttui 1980-luvun puolivälissä, jolloin muun muassa opiskelijoiden asuntopula kärjistyi. Kilpailun kiristyminen vuokra-asuntomarkkinoilla merkitsi sitä, että asuntojen hinnat pysyivät Jyväskylässä korkealla. 1980-luvun puolen välin jälkeen alkoi näkyä merkkejä rakennusalan ylikuumenemisesta. Rakennusliikkeiden urakkatarjoukset ylittivät asuntohallituksen määrittelemän normaalihinnan, mikä merkitsi sitä, että useiden vuokra-asuntokohteiden rakentamisen käynnistyminen viivästyi.⁴¹³

Vuokra-asuntotuotannon määrällisten tavoitteiden toteutumattomuus ei ollut ainoa ongelma. Vuokra-asuntotuotannolla oli myös taipumus keskittyä tiettyihin kaupunginosiin. 1980-luvun alkuun mennessä selkeästi vuokra-asuntovaltainen alue Jyväskylässä oli Kangasvuoren ja Puhuhdan alue. Myös Kangaslammella oli muihin uusiin kasvaviin asuinalueisiin nähden paljon vuokra-asuntoja, alueen asuntojen pääasiallisena hallintamuotona olivat omistusasunnot.⁴¹⁴

Vuokra-asuntotuotannon painottuminen Puhuhuhtaan herätti jo alueen rakentamisvaiheessa kritiikkiä. 1990-luvun puolivälissä Puhuhdassa toteutettiin perusparranusprojekti, jossa pyrittiin asuntojen korjaustoimien lisäksi kiinnittämään huomio asumisviihtyvyyden lisäämiseen ja asuinalueen maineen parantamiseen. Hanke on osa valtakunnallista lähiöprojektiä, jossa on mukana 49 lähiötä. Itäisten kaupungin-

osien jälkeen vuokra-asuntotuotannon painopiste siirtyi Kuokkalaan.⁴¹⁵

Kuokkalan kaupunginosan suunnittelun yhteydessä otettiin kuitenkin aikaisempaa tarkemmin huomioon yksipuolisen rakentamisen ongelmat ja sosiaalisen eheyden ja tasapainon vaatimukset. Sosiaalisen tasapainon saavuttaminen ei onnistunut kuitenkaan niin kutsulla sekatalomallilla, jossa samaan taloon suunniteltiin sekä vuokra- että omistusasuntoja. Yhtä lailla huonosti menestyi välivuokrauskokeilu, jolla kaupunki pyrki joko ostamaan tai saamaan yksityisessä omistuksessa olevat tyhjät asunnot vuokrauskäyttöön.⁴¹⁶ Kaupungin asuntotuotanto-ohjelman linjauksen mukaisesti vuokra-asuntotaloja pyrittiin sijoittamaan täydennysrakentamisohjelman avulla asuinalueille, joilla on yleisesti hyvä maine. Vuokra-asuntotuotantoa suunniteltiin sijoitettavaksi muun muassa Kortesuolle, jonka suunnittelu alkoi vuonna 1994. Suunnittelu pääsi käyntiin, kun Kortepohjaan valmistui täydennysrakentamisen mahdollistava asemakaava. Asumisen sosiaalista tasapainoa ei ole vielä saavutettu, vaan vuokra-asuminen on 2000-luvun alussa edelleen voimakkaasti keskittynyttä. Asuinhallintamuotona vuokralla asuminen on yleisintä Huhtasuon kaupunginosassa ja Kuokkalassa. Vuokra-asumisella ei ole 2000-luvun alussa kuitenkaan enää yhtä leimaavaa merkitystä kuin aikaisemmin, sillä samalla kun vuokra-asuntojen hinnat ovat kallistuneet myös niiden varustetaso ja yleinen kunto on noussut.

Kaupungin päättäväiset toimet vuokra-asuntotuotannon lisäämiseksi tuottivat tulosta. 1980- ja 1990-lukujen vaihteesta lähtien uusia vuokra-asuntoja valmistui ennätysmäärä.⁴¹⁷ Kaupungin toimia tukivat valtion toteutamat uudistukset, jotka tähtäsivät juuri vuokra-asuntotuotannon lisäämiseen ja tekemään tukimuodoista entistä joustavampia. Vuokra-asuntotuotannon kannalta tärkeä uudistus oli siirtyminen talokohtaiseen yhtenäislainajärjestelmään. Toinen tärkeä uudistus oli vuokrasääntelyn purkaminen.⁴¹⁸

Jyväskylän kaupungin oma vuokra-asuntotuotanto keskitettiin vuonna 1991 perustetulle Jyväskylän Vuokra-asunnot Oy:lle, joka on edelleen 2000-luvun alussa kaupungin 100 prosenttisesti omistama yhtiö. Kaupungin vuokra-asunnoissa asuville uusi järjestely toi tullessaan enemmän sananvaltaa asukasasioissa, mutta kalliimpia vuokria, sillä asu-

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Seppo Turpeinen

Jyväskylän Kortepohjan kaupunginosa 1970-luvun alussa. Kuvan keskellä olevat neljä tornitaloa ovat Kortepohjan ylioppilaskylän ensimmäiset talot. Jyväskylän vuokra-asuntokysyntää ovat 1960-luvulta lähtien lisänneet opiskelijat. 2000-luvun alussa suurimmat erityisesti opiskelijoille suunnattujen asuntojen vuokranantajat ovat olleet Keski-Suomen Opiskelijäsäätiö ja Jyväskylän Yliopiston Ylioppilaskunta. Opiskelijoiden asuntotilanne oli vähentyvän vuokra-asuntokannan vuoksi vaikea 1960-luvun ja 1970-luvun vaihteessa. Kaupungin asuntotuotanto-ohjelmassa opiskelija-asuntojen tarvetta tarkasteltiin ensimmäisen kerran vuosiksi 1974–1978 laaditussa ohjelmassa. Tätä ennen opiskelija-asuntojen rakentaminen oli käynnistynyt vuonna 1968 Kortepohjassa, jossa tuotanto jatkui 1970-luvun puoliväliin saakka. Kaupunki oli tukenut ylioppilaskylän rakentamista muun muassa lahjoittamalla sille tarvittavan maa-alan. Opiskelija-asuntotuotannon käynnistymisen taustalla oli vuonna 1966 voimaan tullut laki, jonka mukaan valtiolla oli mahdollisuus tukea opiskelijoiden asuntotuotantoa 60 prosentilla tarvittavasta pääomasta. Loput lainasta ylioppilaskunta sai pankeilta ja vakuutusyhtiöiltä. Kaupunki pyrki ratkaisemaan opiskelija-asunto-ongelman perustamalla opiskelija-asuntosäätiön, jonka tehtävänä on nimensä mukaisesti huolehtia opiskelijaväestön asunnontarpeesta. Keski-Suomen opiskelija-asuntosäätiö eli KOAS perustettiinkin vuonna 1975 kaupungin ja oppilaskuntien yhteisesti hallinnoimaksi säätiöksi. Opiskelijaväestön asuntongelmia ei erityisrakentaminen ratkaissut, vaan tilannetta ylläpitivät kaupungin asuntotuotannon rakenteelliset ongelmat. Kaupungissa oli liian vähän pieniä kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja.

miskustannuksiin tuli mukaan tontin vuokra. Yhtiöittämisestä riippumaton kustannuslisä oli uusi kiinteistövero ja katumaksu. Jyväskylässä kaupungin vuokra-asuntojen käyttöaste on ollut perinteisesti korkea siksi, että tarjolla olevia asuntoja on vähän. Kaupungin vuokra-asuntojen vetovoimaisuutta on lisännyt yksityisten vuokra-asuntomarkkinoiden korkea hintataso.⁴¹⁹

Jyväskylän Vuokra-asunnot Oy perustettiin vuokra-asuntojen uustuotantoa varten. Lisäksi yhtiön tehtävänä on asuntojen ylläpitoon liittyvät toimet. Vuonna 1997 kaupunki järjesteli uudelleen omistamansa vuokra-asuntokannan niin, että koko aravalainoitettu asuntokanta siirtyi sen omistamalle tytäryhtiölle. Keskitämällä tavoiteltiin suuren yksikön etuja, jonka avulla voittoa tavoittelematon yhtiö varmistaa asuntojen kohtuullisen vuokratason ja peruskorjausrahoituksen. Myös asukasvalinnat siirtyivät kaupungin asuntoasiantoilta JVA:lle. Vuokra-asuntoasioiden keskittäminen jatkui 2000-luvun alussa niin, että myös kaupungin omistamia vapaarahoitteisia vuokra-asuntoja siirrettiin Vuokra-asunnot Oy:lle. 1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa JVA on panostanut merkittävästi hallinnoimiensa asuntojen kuntoon ja viihtyvyyteen. Tämä näkyi muun muassa siinä, että kaupungin itäisten kaupunginosien vuokrataloihin tehtiin täydellinen perusparannus.⁴²⁰

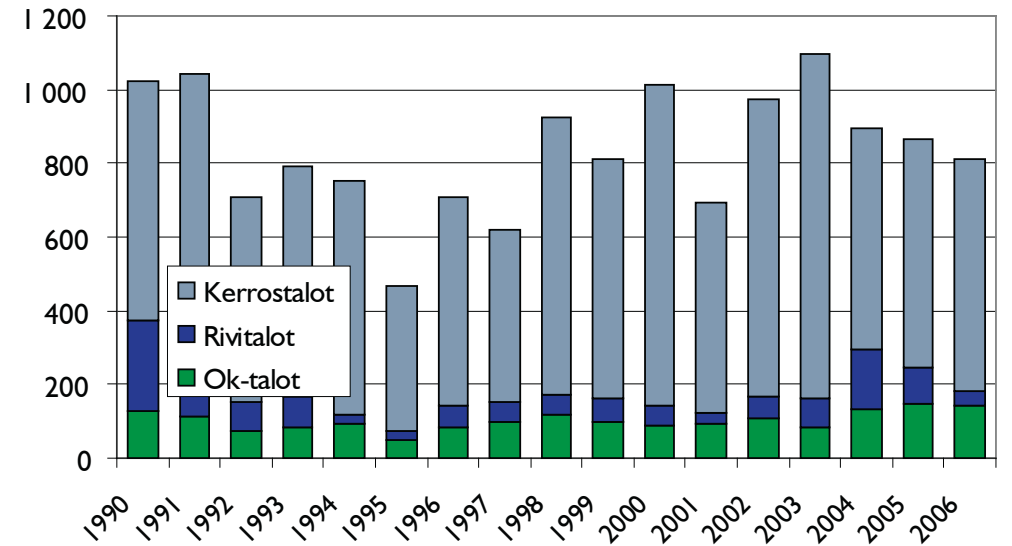
Vuonna 2005 Jyväskylän 45 000 asunnosta puolet oli vuokra-asuntoja.⁴²¹ JVA:sta on 2000-luvun alussa muodostunut Jyväskylän seudun keskeinen asuntopalveluiden tuottaja. Muita vuokra-asuntoja tarjoavia yhtiötä ovat niin kutsutut yleishyödylliset rakennuttajat kuten YH-Rakennuttajat, VVO ja Sato. Vuonna 1990 perustettu Jyväskylän Seudun Nuorisotasunnot Oy on nimensä mukaisesti yhdistysmuotoinen nuorten vuokra-asunto- tuotantoon keskittynyt yhteisö. Vuonna 2006 yhdistyksellä oli 26 asuinkiinteistöä, joissa oli yhteensä 456 asuntoa.⁴²² Vuonna 2006 uutena toimijana jyvaskyläläisillä vuokra-asuntomarkkinoilla aloitti Kunta-asunnot Oy, joka on Suomen Kuntaliiton ja sen jäsenkuntien omistama yhtiö. Kunta-asunnot Oy toimii paikkakunnilla, jotka ovat siinä omistajaosakkaina. Jyväskylän kaupungille Kunta-asunnot Oy:n tulo paikkakunnalle ei muuta JVA:n asemaa kaupungin keskeisenä vuokra-asuntotoimijana.⁴²³

Sekä vuokra-asunto- että pientalotuotantoa on pidetty Jyväskylän kaupungin asuntotuotannon pysyväisongelmana, silti tuotannollisina kysymyksinä ne poikkeavat toistaan merkittävästi. Olennainen ero näiden kahden asumismuodon välillä on se, että vuokra-asuntotuotantoa, etenkin vähävaraisille tai erityisryhmille suunnattua, ei synny markkinaehtoisin voimin. Pientalotuotannon jarruna on Jyväskylässä ollut riittämätön tonttitarjonta. Vuonna 2000 voimaan tulleen perustuslain mukaan ”Julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä”. Lain henkeä on vaikea noudattaa kasvavilla kaupunkiseuduilla, jossa kysyntä ylittää tarjonnan. Jyväskylässä kyetään vuosittain kasvaneesta vuokra-asuntotuotannosta huolimatta tarjoamaan asunto vain joka kolmannelle hakijalle. Asian ainoana positiivisena puolena on se, että Jyväskylässä ei ole näkyvillä asuntomarkkinoiden eriytymistä. Edes keskeisten alueiden ulkopuolelle ei ole syntymässä käyttämättömäksi jääneiden asuinrakennusten karsamia.⁴²⁴

Erityisryhmien asuminen Jyväskylässä 1960-luvulta 2000-luvun alkuun

Asunnottomuus on hyvinvointiyhteiskunnan mittari. Suurten kaupunkien tavoin Jyväskylässä on osa asukkaista jäänyt yhteiskunnan tukiverkoston ulkopuolelle, ja toiset ovat jääneet pysyvästi vaille asuntoa. Asunnottomuus on viimeisen kymmenen vuoden aikana lisääntynyt erityisesti pääkaupunkiseudulla, mutta myös muissa kasvukeskuksissa. 2000-luvun ensimmäisten vuosien aikana Jyväskylän kaupungin tilastoima asunnottomuus on selvästi vähentynyt. Asunnottomuutta perinteisenä mielessä ei pidetä enää merkittävänä ongelmana. Tilalle on tullut moniongelmaisten asunto-ongelmat, mikä tarkoittaa sitä, että kaupunki joutuu aikaisempaa enemmän panostamaan erityistukimuotojen kehittämiseen. Kaupunki tukee asunto-ohjelmansa mukaisesti Jyväskylän Katulähetyksen ja Jyväskylän Nuorisotasunnot Oy:n ja myös eräiden muiden vastaavien yhteisöjen asunnottomille tarkoitettujen hankkeiden toteutumista myymällä tarkoitukseen soveltuvia kiinteistöjä, kohdentamalla sekä uustuotantoon että asuntojen perusparannushankkeisiin aravalainoitusta ja opastamalla

Asuntotuotanto talotyyppin mukaan Jyväskylässä vuosina 1970–2006

Lähde: Jyväskylän kaupunki, Keskushallinto, Matti Tuosa 2007.

hankinta-avustusten käytössä. Asunnottomuuden vähentämistä pohditaan myös seudullisena yhteistyönä.⁴²⁵

Asunnottomien lisäksi kunnan velvollisuutena on huolehtia myös muiden erityisryhmien asumisolosta. 1960- ja 1970-luvulla erityisryhmiksi määriteltiin vanhukset ja romaaniväestö. Asuntohallituksen vuonna 1979 antamien ohjeiden mukaisesti Jyväskylän asuntotuotanto-ohjelmiin otettiin mukaan vanhusten, vammaisten, päihdeongelmaisten, psykiatristen potilaiden, nuorten ja vankiloista vapautuvien vankien asumisasiat. Erityisryhmien asunnontarpeesta suoritettiin kartoitus, jota tarkistettiin uusia asunto-ohjelmia varten. Erityisryhmien asuinolojen huomioimista tarkennettiin vielä vuonna 1985 voimaan tulleella lailla. 1990-luvulla uudeksi erityisryhmäksi tulivat maahanmuuttajat. Kaupunki tekee niin kutsuttujen kolmannen sektorin palveluiden tuottajien kanssa yhteistyötä erityisryhmien asumiskysymysten kehittämiseksi. 2000-luvun alussa on huomio kiinnittynyt nimenomaan vanhusten asumiseen. Tämä näkyy

myös Jyväskylän kaupungin asunto-ohjelmisissa. Huomion kohteena ovat asumismieltymykset ja olemassa olevan rakennuskannan soveltuvuus ja muunneltavuus ikääntyvän väestön asumiseen. Ikääntyvän väestön asumisessa kiinnitetään huomio muun muassa palveluiden saatavuuteen.⁴²⁶

Omakotitalo (Jyväsjärven rannalla)

Vuonna 1969 julkaistu Jyväskylän kaupungin ensimmäinen asuntotuotanto-ohjelma nosti julkiseen keskusteluun yleisen asuntopulan ohella riittämättömän pien- ja omakotitalotuotannon. Pientalotuotannon vähäinen osuus kaupungin kokonaisasuntotuotannosta ja ennen kaikkea omakotitonttien tarjonnan niukkuus kiinnostivat myös kaupunginvaltuuston poliittisia ryhmiä. Vuonna 1972 sekä kokoomuksen että keskustan valtuustoryhmät tekivät aloitteen pientalotuotannon lisäämiseksi. Aloite ei johtanut erityistoimiin, mutta uutta puhtia vaatimuksille saatiin jyvaskyläläisten

Mäki-Matissa oli 1970-luvulla vuokratontteja, joiden vuokra-ajan jatkamisesta kaupunki ei ollut erityisemmin kiinnostunut. Kuvassa Nisulaa Vesilinnasta nähtynä kesällä 1975. Vasemmassa laidassa näkyy Kortesuonkatu ja keskellä Viljasenkatu.

asumistoiveita käsitelleestä Mauri Pekkarisen pro gradu -työstä. Tutkimus todisti, että Jyväskylässä haluttiin asua keskellä kaupunkia ja järven rannalla. Tutkimuksesta vaatimukselleen pohjaa saanut keskustan valtuustoryhmä jätti asiasta uuden aloitteen, jossa vaadittiin pientalotuotantoa koskevan kokonaisuohjelman laatimista vuosiksi 1974–1984. Pientalotuotannon lisäämiselle oli laaja kannatus puolueista riippumatta, mutta aloite ei tälläkään kertaa johtanut uusiin toimiin, sillä asia oli huomioitu kaupungin samanaikaisesti julkaisemassa asuntopoliittisessa ohjelmassa, minkä lisäksi pientalotuotantoasioita käsiteltiin vuosittain tarkastettavassa asuntotuotanto-ohjelmassa.⁴²⁷

Jyväskylän pientalotuotannon vähyys oli suoraan verrannollinen korkeaan kerrostalotuotantotasoon. Pientalotuotanto oli jäänyt kerrostalotuotannon varjoon siksi, että kerrostaloja tuottamalla kaupunkiin saatiin tehokkaammin sieltä puuttuvia asuntoja.

Asettaessaan eri asumismuotoja tärkeysjärjestykseen kaupunki oli keskittynyt kaavoittamaan maata ja rakentamaan kunnallistekniikka kerrostaloalueille. Pientaloalueiden avaamista keskusta-alueiden ulkopuolelle pidettiin kalliina, vaikka itse tonttimaan keskustan ulkopuolella oli edullisempaa. Omakotitalojen rakentaminen hartiapankkivoimin laski rakennuskustannuksia kerrostalorakentamiseen verrattuna. 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa kaupunki ei ollut maanhankinnoissaan varautunut pientaloalueiden rakentamiseen, eikä uusien alueiden avaamista pidetty edes realistisina. 1970-luvun puolivälissä potentiaalisia pientaloalueita olivat Myllyjärvi, Tyyppälänlahti, Halssila, Keljonkankaan ja Kuokkalan-Tikan alueet. Asemakaavaosaston kanta keskustan aloitteeseen oli, että pientalojen ja kerrostalojen suhdetta ei pitänyt tarkastella yksinomaan Jyväskylän kaupungin hallinnollisten rajojen puitteissa, sillä tosiasiallinen kaupunkiyksikö-

1940-luvun lopulla otetussa kuvassa oikealla näkyvästä Tourulasta suunniteltiin kaupungille tärkeää keskustatoimintojen laajentamisaluetta. Siksi Tourulan vanhan rakennuskannan suoje-lua ei pidetty tärkeänä. Etualalla Tuorujoen vanha silta ja sen yläpuolella joen oikealla laidalla nahkatehdas. Joen vasemmalla puolella kulkee Tourukatu. Taustalla Taulumäki ja muun muassa Puutarhakadun varteen rakennettuja kivitaloja.

kö muodostui kaupungista ja maalaiskunnasta yhdessä.⁴²⁸

Poliittinen painostus pientaloalueiden kaavoittamiseksi kaupungin alueella jatkuikin jokaisen asuntotuotanto-ohjelman käsittelyn yhteydessä. Omakotitalotonttien tarjonnan vähyiden pelättiin uhkaavan kaupungin tulevaa kehitystä, sillä arvokkaimmat veronmaksajat muuttivat naapurikuntien puolelle edullisten ja myös tasokkaiden omakotitalotonttien houkuttelemana. Jyväskylässä oli omakotialueita kaavoitettu uusien lähiöiden yhteyteen. Tällainen muodostettiin muun muassa Kangaslammen asuinalueelle, jossa omakotitalot sijoitettiin omaksi kokonaisuudekseen. Vastaavanlainen pientaloalue muodostettiin Keltinmäkeen ja Myllyjärvelle. Kortemäen omakotialue syntyi Kortepohjan asemakaava-suunnittelun yhteydessä. Tärkeäksi pientalorakentamisen suunnaksi tuli Palokkajärvi, jonne muodostettiin kaksi, Katiskakadun ja Puikkarinkadun, omakotialuetta. Näille kaikil-

le alueille oli leimallista urbaani, yhtenäiseen ilmeeseen tähtäävä elementtirakentaminen.⁴²⁹

Jyväskylässä pientalotuotanto jäi muusta asuntotuotannosta selvästi koko 1970-luvun. Tavoitteeksi asetetusta 30 prosentin osuudesta toteutui parhaimmillaan kaksi kolmasosaa. Halssilan saneerauksen käynnistymisen vuosikymmenen puolivälissä merkitsi sitä, että keskustan välittömään läheisyyteen syntyi uusia pientaloja. 1980-luvun alussa kaupungissa käynnistettiin vanhojen omakotialueiden peruserparannushanke, johon kuului edellä mainitun Halssilan omakotialueen lisäksi Kuokkalanpellon, Nisulan, Tuohimutkan, Kukkumäen, Kypärämäen ja Rautpohjan omakotialueet. Näistä laajin kohde oli Nisula. Rautpohjan omakotialueen peruserparannusta pidettiin arvokkaana, sillä se edusti viimeistä yhtenäistä 1920-luvun rakennustyylin mukaista aluetta.⁴³⁰

1970-luvun lopun uudet pientaloalueet muodostettiin etäämmälle keskustasta. Pien-

taloalueita avattiin muun muassa Kaakkolammella, Myllyjärvellä, Heinälammella ja Mäyrämäessä, joista kaksi viimeksi mainittua oli suunniteltu ainoastaan pientaloalueiksi. Omakotitaloista haaveilevien toiveet alkoivat täyttyä, kun kaupunki aloitti Kuokkalan kaupunginosan suunnittelun. Kuokkalan kaavoittaminen merkitsi sitä, että kaupunki saattoi nostaa pientalotuotantotavoitteensa koko tuotannosta 30 prosentista 40 prosenttiin. Ensimmäisenä käynnistyi Ristikiven omakotialueen rakentaminen.⁴³¹

Kaupunkilaisten haave omakotitalosta keskustassa järven rannalla ei ole toteutunut, mutta Päijännettä voivat ihailia asukkaat, jotka ovat valinneet omakotitalon paikan Kuokkalan suurtilastoalueelta Hämeenlahdesta, Nenänniemestä tai Ristikivestä. Pientalojen osuus talotyypeistä oli lähellä 1990-luvun alussa tavoitteeksi asetettua 40 prosenttia.⁴³² 1990-luvun lopulla kaupungil-

la oli valmiuksia avata myös uusia omakotitaloalueita, jos kysyntä olisi sitä vaatinut. Kuokkalassa omakotitalorakentaminen jatkui uusissa kohteissa edelleen 2000-luvun alussa. Kuokkalan lisäksi uusia kohteita on avattu eri puolille kaupunkia ja sama suunta tulee jatkumaan myös tulevaisuudessa. Vuoden 2006 keväällä kaupunginvaltuuston hyväksymässä maankäytön toteuttamisohjelmassa tavoitteeksi on asetettu vuositasolla 240 omakoti- ja rivitalon rakentaminen. Keljossa sijaitsevat uudet Ylämäyrämäen, Ylämyllyjärven ja Mustalammen omakotialueet. Kaupungin eteläisissä osissa sijaitsevat puolestaan Kinkovuoren, Kaijanlammen ja Sääksvuoren omakotialueet. Myös Säynätsaloon on kaavoitettu uusia omakotialueita. Uusia omakoti- ja pientaloalueita ovat niin ikään Haukkalanrannan ja Korteniityn asuinalueet sekä täydennysrakentamisen kautta Mannilan kaupunginosa.⁴³³

”Torpparivapautus” 1970-luvun lopulla

Vuoden 1968 yleiskaavasunnitelmassa tarkasteltiin eri kaupunginosien toiminnallisten tarpeiden kehittämistä ja rakennuskannan arvioimista ja uudistamistarpeita. Kaupungin kehittämisen kannalta merkittävänä ratkaisuna pidettiin Viitaniemen, Kortepohjan ja Kangasvuoren asemakaavoja sekä asemakaavojen muuttamista Mäki-Matissa, Köhniöllä, Aittorinteellä, Halssilassa, Holstissa, Tarhamäessä, Kukkumäessä, Lohikoskella ja Lahjaharjussa. Selvityksen mukaan Kypärämäen asemakaavan saattaminen ajantasaiseen kuntoon edellytti ainoastaan pieniä muutoksia. Voimakasta rakennuskannan uudistamista ja rakentamisen tehostamista esitettiin etenkin Syrjälän, Mäki-Matin ja Nisulan alueille. Niille ajateltiin asuinrakentamisen lisäksi sijoitettavan keskustatoimintoja, joille ei kantakaupungin puolella enää löytynyt tilaa. Vastaavalla tavalla pidettiin mahdollisena, että Holstissa ja Tourujoen varren vanhan asuinalueen rakennuskannan saneerauksen yhteydessä tulitaisiin muuttamaan myös niiden käyttötarkoitusta. Yleiskaavassa esitetyt liikennejärjestelyt tulisivat muuttamaan alueiden asemakaavaa ja sitä kautta maisemaa. Rakennuskannan voimakasta uudistamista ja tehostamista ajettiin sekä Tourulaan että Halssilaan. Käyttötarkoituksen muuttaminen oli osa kaupunginosien kehittämistä, jolla pyrittiin samaan alueille muun muassa vähittäiskaupan palveluja.⁴³⁴

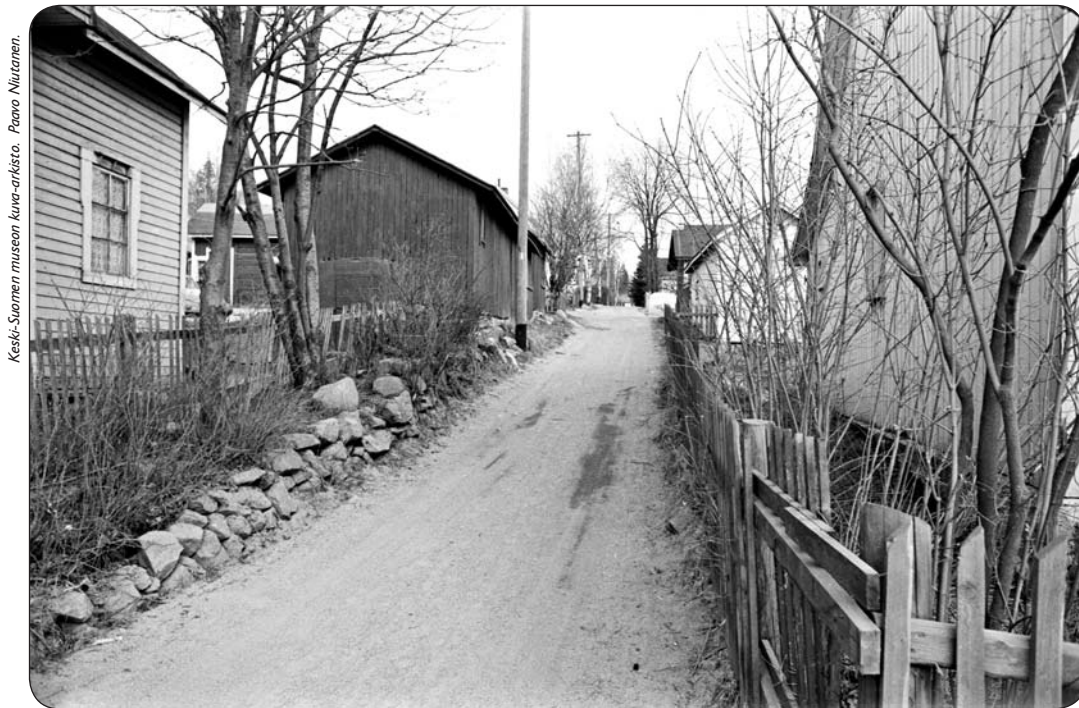
Huolimatta siitä, että Jyväskylän vanhat esikaupunkialueet alkoivat olla 1960- ja 1970-luvun vaihteessa rakennuskannaltaan huonossa kunnossa, varsinkin kantaväestö piti asuinalueitaan erinomaisina paikkoina asua. Alueiden liittäminen kaupunkiin oli merkinnyt niiden asemakaavoittamista ja sitä kautta kaupunkisuunnittelussa vallalla olleiden vaikutteiden siirtämistä alueiden kehittämiseen. Käytännössä tämä merkitsi sitä, että säätelemättömästi syntynyt rakennuskanta haluttiin purkaa uuden ja säännösten mukaan rakennetun tieltä. Esikaupunkialueiden asukkaiden epävarmuus kasvoi entisestään sitä mukaa, kun julkisuu-teen tuli tietoja siitä, millaisiin muutoksiin yleiskaavan toteuttaminen tulisi johtamaan. Suurta huolta herätti tieto siitä, että alueita varattiin liikennesuunnitelman mukaisten valta- väylien rakentamiseen.

Hankalassa tilanteessa olivat erityisesti esikaupunkialueiden vuokratonttilaiset, joita

oli alueiden historiallisesta taustasta johtuen varsinkin vanhoissa työläiskaupunginosissa. Maanarvon noustessa kaupungilla oli luonnollisesti omat intressinsä voida vapaasti määrittellä omistamiensa alueiden käyttötarkoitus. Vuonna 1962 voimaantulleessa laissa annettiin ohjeet, miten kaupungin omistamisen vuokramaiden järjestely tuli hoitaa. Lais- sa samanaikaisesti turvattiin sekä vuokraajan oikeus jatkaa vuokrasuhdettaan että annettiin ohjeet, millä ehdoilla kaupungin oli mahdollista lunastaa alue omaan käyttöön. Jyväskylässä vuokra-alueiden järjestelylain mukaiset toimitukset tehtiin vuonna 1964, jolloin selvisi, missä laajuudessa kaupungilla oli mahdollisuus ryhtyä lain suomiin lunastuksiin. Tapauksia oli kaikkiaan kahdeksantoista, vaikka ennakkoon niitä arveltiin olevan liki puolen sataa. Lähtökohtana pidettiin sitä, että kaupunki saisi vuokra-alueet nopeasti hallintaansa, jos tapauksista päästäisiin sopuratkaisuun ja kaupunki korvaisi vuokralaisille rakennukset kohtuulliseen lain edellyttämään hintaan. Kaupungin kanta oli, että vuokrasopimuksia ei ollut kyseisissä tapauksissa syytä jatkaa samalla paikalla, vaan mahdollisille jatkovuokraajille oli osoitettava asunnot kaupungin kannalta sopivammasta paikasta. Tähän laki myös antoi mahdollisuuden.⁴³⁵

Vuonna 1964 käsiteltiin myös ensimmäinen tapaus, joka liittyi vuoden 1962 lain mukaisiin vuokra-alueiden järjestelyihin. Tapaus koski Mäki-Matissa Pitkädellä sijaitsevan vuokratontin vuokrasuhteeseen liittyvien rakennuksien ostamista kaupungille. Kaupunki katsoi tehneensä vähintäänkin kohtuullisen tarjouksen, sillä rakennukset olivat huonossa kunnossa. Vuokra-alueiden järjestelylaki oli luonteeltaan sosiaalinen, jolla turvattiin se, että vähävaraisten vuokralaisten siirtyminen asumaan muualle oli mahdollista. Mäki-Matin vuokratontin vuokrasuhteen purkamista pidettiin ennakkotapauksena ja kaupunginvaltuusto edellyttikin hallitukselta selvitystä siitä, millä ehdoilla kaupunki voisi myös tulevaisuudessa ilman lunastusmenettelyä sopia kauppahinnoista, joilla tulitaisiin lunastamaan vuokraoikeudet, rakennukset ja muut vuokrasuhteeseen liittyneet etuisuudet.⁴³⁶

Vuosien 1964–1968 välisenä aikana kaupunki lunasti hallintaansa kahdentoista vuokratontin oikeudet. Vuokrasopimusten lunastamisen huippuvuosi oli yleiskaavan julkistamisvuosi 1968, jolloin kaupunki lunasti kaikkiaan nel-

Kaupunki kaavoitti Halssilan vanhan asutuksen yhteyteen uusia asuinkortteleita 1970-luvulla, mikä tarkoitti osin vanhan miljöön katoamista. Kuvassa Siilinkujaa vuonna 1974.

Pientalovuokratontit kaupunginosittain Jyväskylässä vuonna 1977		
Alue	Vuokratonttien lkm	Jäljellä oleva vuokra-aika
Mäki-Matti	94	12–19 vuotta
Nisula	54	18–10 vuotta
Kypärämäki-Köniö	231	19–32 vuotta
Mattila	45	21–27 vuotta
Kukkumäki	31	22–32 vuotta
Halssila	38	25–30 vuotta
Yhteensä	493	

Lähde: JKA. Kivn arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston pöytäkirja 17.4.1978.

jä tonttia ja niihin liittyneet etuisuudet. Sopimuksen purkua ei tarvinnut perustella, mutta eräässä tapauksessa mainittiin erikseen se, että tontti tulisi jäämään liikennesuunnitelmassa ehdotetun moottoritien alle. Kaikki käsitellyt tapaukset koskivat Mäki-Matissa sijainneita kaupungin vuokratontteja.⁴³⁷

Lain suomat mahdollisuudet vuokra-alueiden järjestämisestä eivät ratkaisseet Jyväskylän vuokratonttikysymystä, vaan asiasta muotoutui 1970-luvun lopussa poliittisesti arka kysymys. Kysymys kosketti sekä vanhoja esikaupunkialueita että niitä pientaloalueita, joilla rakennustoiminta oli ollut toisen maailmansodan jälkeen vilkasta. Kaupunki oli luovuttanut pientalotontteja vuokralle pääasiassa 1940- ja 1950-luvuilla, mutta vuokraustoiminta jatkui pienimuotoisena myöhemmin. Näin Köhniöltä, Mäki-Matista, Nisulasta ja Halssilasta oli muotoutunut vuokratonttivaltaisia, kun taas uusimmilla alueilla kuten Myllyjärvellä, Kortepohjassa, Kangasvuoresa, Lohikoskella, Mäyrämäessä ja Heinälammella oli pääasiassa omistustontteja. Tilanne oli sekava varsinkin vanhoilla asuinalueilla, joissa oli vieretysten vuokra- ja omistustontteja. Asuinalueille syntyi naapurustoja, joissa osa tonteista oli rakentajien omistuksessa ja osa vuokralle kaupungilta tai jopa yksityiseltä omistajalta. Vuokratonttikysymyksen kuumentuessa 1970-luvun lopulla juuri asukkaiden keskinäinen eriarvoisuus nostettiin

keskeiseksi syyksi, miksi kaupungille piti sallia mahdollisuus tonttien lunastamiseen. Myös eri asuinalueiden erilaista arvotusta pidettiin epäoikeudenmukaisena ja johon kaupungilta toivottiin ratkaisua. Vuokratonttikysymyksestä ei puuttunut dramatiikkaa ja julkisessa keskustelussa sitä alettiin kutsua ”torpparivapaukseksi”.⁴³⁸

Kaupunki oli alkanut vuokrata tontteja vuonna 1938, ja vuoteen 1977 mennessä vuokralle olevia asuintontteja oli 530, joista 493 oli tarkoitettu pientaloille ja 37 kerrostaloille. Kaupungin vuokratonteille rakennetuilla kerrostaloilla oli verrattain paljon vuokra-aikaa jäljellä, joten maa-alueiden hallintajärjestelykysymys ei varsinaisesti koskettanut niitä. Kaupungin vuokraamista 37 kerrostalotontista 21 ei ollut kuitenkaan sidottu indeksiin, mikä teki myös näistä kaupungin maankäytönsuunnittelun kannalta mielenkiintoisia. Kaupungin kiinteistö- ja mittausosaston esityksen mukaan etenkin näiden tonttien vuokrasopimusta ei ryhdytty etuajassa uusimaan, vaan asiaa tultaisiin tarkastelemaan vuokra-ajan päättyessä. Vailla indeksiä olevien kerrostalojen saneerauksia ei myöskään pidetty todennäköisenä edes vuokra-ajan umpeutuessa. Kiireellisimmiksi katsottiin pientalotonttien vuokrasuhteiden järjestäminen, joissa vuokra-aikaa oli jäljellä kymmenestä viiteentoista vuoteen.⁴³⁹

Vanhimpien vuokrasopimusten lähestyessä loppua kysymys sopimuksen jatkamisesta

nostatti vilkkaan kansalaiskeskustelun, jossa oli toki kysymys päättyvistä vuokrasopimuksista, mutta myös vanhojen esikaupunkialueiden käyttötarkoituksen säilyttämisestä pientalovaltaisina asuinalueina. Vuokratonttikysymyksen ratkaisemista lähtivät ajamaan muun muassa Mäki-Matin asukkaat, Jyväskylän Omakotitaloyhdistys ja Köhniön alueen vuokratonttien haltijat. Oman kannanottonsa asian edistämiseksi antoivat Jyväskylän kaupunginvaltuuston sosialidemokraattinen ja kansandemokraattinen valtuustoryhmä sekä kokoomuksen valtuustoryhmä.⁴⁴⁰

Pientalovaltaisuus ei ollut yksinomaan arvo sinänsä, vaan siihen liittyi kysymys perinteisen esikaupunkialueen elämäntavan ja kaupunkikuvan säilyttämisestä. Alueilla elettiin kuitenkin kohtalon hetkiä, sillä pitkään jatkuneet rakennuskiellot olivat johtaneet siihen, että alueiden kunnallisteknillinen kunnostus ja yleinen rakennuskannan huolto olivat jääneet tekemättä. Vanhimmat vuokra-ajat olivat päätymässä vuonna 1989, mutta yhtä tärkeä kysymys kuin sopimuksen jatkaminen oli rakennusten kunnostaminen.

Esikaupunkialueiden vuokratonttien rakennuskanta ja myös alueiden kunnallistekniikka vaativat pikaisia kunnostustoimia, mutta epävarmassa tilanteessa vuokraajat eivät olleet valmiita taloudellisiin panostuksiin. Kaupunki ei olisi mielellään lähtenyt uusimaan vuokrasopimuksia kesken vuokratuuden, mutta se joutui tarkistamaan kantaansa, koska asuntohallituksen perusparannuslainat edellyttivät peräti 30 vuoden pituisia vuokrasuhdetta. Varsinkin vanhimmilla vuokratonteilla rakennuskannan perusparannukseen oli jo kiire, sillä rakennusten myötä myös niiden asukkaat olivat vanhentuneet. Ikääntyneiden ja mahdollisesti liikuntarajoitteisten talonmestajien mahdollisuudet jatkaa asumistaan heikkokuntoisissa ja -varusteissa asuinrakennuksissa ei ollut pitkään enää edes mahdollista.

Kiireellisin vuokratonttien järjestelytilanne oli vanhimmassa esikaupungissa eli Mäki-Matissa, jossa vuokra-ajat olivat ensimmäisenä umpeutumassa. Kaupungin kiinteistö- ja mittausosasto ei pitänyt kiirettä alueen vuokratonttijärjestelyjen kanssa, sillä uuden asemakaavan myötä alueen käyttötarkoitusta oli tarkoitus tarkistaa. Harjun takaisten alueiden vuokrasopimusten erikoisuutena oli vaihteleva käytäntö siitä, miten tonttien pääoma-arvo oli muotoutunut. Osalla tonteista vuosivuokraa ei

ollut lainkaan sidottu indeksiin. Näitä tontteja oli Mäki-Matissa peräti 55. Valtaosalle tonteista oli määritelty selvästi suurempi vuokra. Rakennusoikeuksista riippuen halvin ja kallein vuosivuokra saattoikin vaihdella reilusta kymmenestä silloisesta markasta tuhanteen markkaan. Merkittävää on, että vuokrahinnoittelun eroja ei keskustelussa korostettu eikä sitä, mitä merkitystä tällä oli tontinhaltijoiden aseman eriarvoisuuden kannalta.⁴⁴¹

Kaupungin haltuunsa havittelemien vuokratonttien kohtalo ratkesi huhtikuussa 1978 alussa. Päätöstä vauhditti kaupungin tarkistettu liikennesuunnitelma, jonka hyväksyminen merkitsi sitä, että yli vuosikymmenen ajan voimassa olleet maavaraukset purettiin. Liikennesuunnitelman tarkistaminen vapautti keskeisiä alueita rakennuskiellosta ja alueiden asemakaavojen uudistaminen pääsi käyntiin. Kaupunginvaltuuston hyväksymässä esityksessä olemassa olevat omakotialueet esitettiin säilytettäväksi vastaisuudessa pientaloalueina huolimatta siitä, että osa Mäki-Matin ja Nisulan reuna-alueista jäi kantakaupunkirakenteen sisälle. Päätöksen poliittista luonnetta kuvaa se, että vuokratonttien lunastaminen tehtiin mahdolliseksi, vaikka alueen asemakaavojen tarkistamista ei ollut vielä aloitettu. Mäki-Matin ja Nisulan lisäksi pientaloalueiksi määriteltiin näin ollen myös Mattilanpelto, Kypärämäki, Kukkumäki ja Halssila. Tourulan ja Lohikosken vanhat teollisuustyöntekijöiden vuokramaa-alueet jäivät tämän päätöksen ulkopuolelle. Valtuuston päätöksessä annettiin uudet ohjeet vuokrien hinnoittelulle, jolla päästiin eroon aikaisemmasta kirjavasta käytännöstä.⁴⁴²

Päätös nimenomaan tasa-arvoisti vuokratonttilaisten keskinäisen aseman. Tarkistuksessa hinnoittelussa kaikki vuokrat sidottiin indeksiin ja tonttien pääoma-arvo muotoutui alueittain asemakaavan mukaisten rakennusoikeuksien pohjalta. Vuokra-ajaksi määrättiin 50 vuotta. Hinnoittelu perustui asuntohallituksen omakotitontteille hyväksymään hintatasoon ja joka vaihteli alueen sijainnin mukaan. Esikaupunkialueiden tontinhaltijoiden eriarvoisuuden päätöksellä ei ollut välttämättä vaikutusta. Vuokraajalle annettiin mahdollisuus myös ostaa tontti omakseen, jolloin kauppahinnassa noudatettaisiin niin ikään asuntohallituksen omakotitontteille hyväksymiä hintoja. Kaikki vuokratonttien haltijat eivät kuitenkaan käyttäneet tätä mahdollisuutta hyväkseen.

Kaupunki ei asettanut vuokratonteille sijaitseville kerrostalojen asunto-osakeyhtiölle erityisiä ohjeita, vaan talojen vuokrahinnat tarkistettiin saman tapaan kuten omakotitalotonttien hinnat. Asunto-osakeyhtiölle annettiin myös mahdollisuus ostaa tontti sille määrätyn pääoma-arvon mukaiseen hintaan.⁴⁴³

Esikaupunkialueiden vuokratonttikysymyksen käsittely liittyi omalta osaltaan Jyväskylän kaupungin asuntopolitiikkaan, jota leimasi 1960-luvulta lähtien voimakkaat poliittiset erimielisyydet. Vuokratonttikysymys oli mielenkiintoinen vaihe Jyväskylän kaupungin asuntopolitiikassa. Sen merkitys asuntokysymyksen kannalta oli kuitenkin marginaalinen. Kaupunginvaltuuston vasemmistopuolueet kannattivat vahvasti kaupungin vuokra-asuntotuotannon kasvattamista, kun taas porvarilliset puolueet kokoomuksen johdolla ajoivat yksityisrahoitteen asuntotuotannon lisäämistä ja ennen kaikkea pientalorakentamisen vahvistamista kerrostalorakentamisen rinnalla.

Vuokratonttialueiden syntyminen esikaupunkialueille oli ollut luonteeltaan sosiaalista asuntopolitiikkaa, jolla oli turvattu ennen kaikkea työväestön asuntotarpeita. Toiminta oli ollut kaupungin kannalta kannattavaa, sillä talonrakentajat olivat itse vastanneet tontin täyttämisestä ja kunnostamisesta rakennuskelpoiseen tilaan. Ilmiönä tontinvuokrauksen sosiaalinen luonne alkoi muuttua 1970-luvun aikana, kun kiinnostus tontin lunastamiseksi omaksi kasvoi varsinkin Köhniöllä ja Kypärämäessä. Kirjeessä, jonka VII kaupunginosan tontinomistajat osoittivat kaupungille, todettiin, että tontin vuokrien voimakas nousu oli keskeisin syy siihen, miksi asukkaat toivoivat kaupungilta mahdollisuutta lunastaa tontit omikseen. Vetoamus heijastaa osaltaan teollisuustyöväestön aseman parantumista ja varsinkin vuokratonttitalouksien varallisuuden nousua. Sekä Mäki-Matissa että Kypärämäki-Köhniön alueella oli jo aikaisemmin toivottu asemakaavallisia muutoksia, jotka mahdollistivat muun muassa rakennusten laajentamisen ja lisäsiipien rakentamisen. Pitääkseen perinteisen äanes-

täjäkunnan tyytyväisenä vasemmistopuolueet joutuivat tarkistamaan aikaisempaa kantaansa. Sosiaalidemokraattien ja kansandemokraattien valtuustoryhmät perustivat työryhmän selvittämään vuokratonttikysymystä. Ainoa asia, johon työryhmä lopulta kiinnitti huomiota, oli se, että vuokratonteille rakennettujen kerrostalojen asuntokohtainen vuokra oli noin kymmenesosa siitä, mitä omakotitalojen tonttivuokra oli.⁴⁴⁴

Kaupungin tontinvuokrauspolitiikka 1980-luvulta 2000-luvun alkuun

Tonttien vuokraaminen ei päättynyt vuoteen 1978, vaan menettely on osa kaupungin asuntopolitiikkaa edelleen 2000-luvun alussa. Vuokratonttikysymykseen ei enää liity sosiaalipoliittista sisältöä, vaikka vuokraamalla maata kaupunki edelleenkin edistää pientaloasutuksen leviämistä uusilla asuinalueilla. Asuinalueita ei myöskään enää arveteta sen mukaan, onko alueella omistus- tai vuokratontteja. Esimerkiksi 1980-luvun puolivälissä omakotitalotontin saattoi vuokrata Kuokkalan uusilta omakotitaloalueilta.

1990-luvun alusta lähtien tonttimaan hinta alkoi nousta, mikä näkyi myös omakotitalotonttien kysynnän vähentymisenä. Tonttien vuokraamisesta tuli suositumpaa kuin omaksi hankinnasta. Tilanne ei ole muuttunut 2000-luvun alkuun mennessä. Vuonna 2005 kaupunki vuokrasi runsaasti omakotitalotontteja Mustalammelta ja Sääksvuores-ta. Aikaisemmin kaupungin omakotitalotonttien tarjontaa leimasi ”kädestä suuhun” aikataulut. Kaupunkisuunnittelutoimisto kartoitti kaikki kaupungin pientalotontit syksyllä 2004, jonka perusteella on luotu ohjelma, joka kertoo vuosiksi eteenpäin, missä avataan uusia asuinalueita. Asukkaiden kiinnostus omakotitalotonttien vuokraukseen saattaa tulevaisuudessa entisestään lisääntyä, sillä kaupunki nosti myyntiin tulevien tonttien hintaa keväällä 2006 lähemmäksi markkinahintoja.⁴⁴⁵

Jyväskylän kaupungin myymät ja vuokraamat omakotitalotontit vuosina 1986–2006			
Vuosi	myytyt	vuokratut	Yhteensä
1986	47	32	79
1987	82	68	150
1988	93	52	145
1989	311	9	320
1990	43	21	64
1991	49	15	64
1992	3	18	21
1993	7	26	32
1994	9	25	34
1995	6	40	46
1996	9	56	65
1997	17	51	68
1998	27	65	92
1999	37	56	93
2000	32	43	75
2001	30	39	69
2002	23	57	80
2003	52	87	139
2004	58	59	117
2005	61	82	143
2006	165	34	199

Lähde: Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Tonttiosasto 2007.

Kasvukaupungin asukkaat ja asuinalueet

Jyväskylän kaupungin kuvateksti. Hannu Vallas.

Näkymä Korkeakoskenlahdelta keskustan suuntaan vuonna 1998.

Pikkukaupungista kasvukeskukseksi

Jyväskylän kasvu ja kasvun kritiikki 1960- ja 1970-luvulla

Jyväskylän kaupungin historiaa toisen maailmansodan jälkeen on leimannut kaksi käsi kädessä kulkenutta ilmiötä – ajoittainen voimakas asukasluvun kasvu ja asuntopula. Asuntopula nähtiin varsinkin 1960- ja 1970-luvuilla taustasyynä käytännössä jokaiseen Jyväskylän kaupunkia ja jopa maakuntaa vaivanneisiin ongelmiin. Siksi myös varhaisen kaupunkisuunnittelun voimavarat oli pitkään sidottu juuri asutoksymyksen ratkaisuun. Maan toiseksi tiheimmin asutun kaupungin yhdyskuntasuunnittelun ja maankäytön ongelmiin haettiin ratkaisu alueliitoksesta, jossa Jyväskylän maalaiskunta luopui kaupungin hyväksi muun muassa Kuokkalan alueesta. Samalla vuoden 1965 alueliitoksessa reilu 5000 maalaiskuntalaista muuttui kaupunkilaisiksi.⁴⁴⁶

Kaupunginjohtaja Veli Järvinen vastaanotti vuodenvaihteessa 1965 alueliitoksen kautta kaupunkilaisiksi tulleet uudet asukkaat tervetulleeksi kaupunkiyhteisöön. Tervetuli-aispuheessaan kaupunginjohtaja korosti sen muutoksen merkitystä, joka Jyväskylässä oli tapahtunut edellisten vuosikymmenien aikana. Hiljainen ja pieni koulukaupunki oli muuttunut nykyaikaiseksi ”Suur-Jyväskyläksi.”⁴⁴⁷

Jyväskylä on 1960-luvun alusta pitäen kuulunut maan kymmenen suurimman kaupungin joukkoon. Vuoden 1965 alueliitoksen kautta muodostunut ”Suur-Jyväskylä” ei suinkaan miellyttänyt kaikkia. Väestön keskittymistä maakunnan pääkaupunkiin pidettiin julkisessa keskustelussa varsin negatiivisena asiana. Ne keskisuomalaiset kunnat, joista väki lähti pois, kritisoiivat kehitystä voimakkaasti. Jyväskylää suorastaan moitittiin siitä, että se ”riisti” väestöä maakunnan

kehitysalueilta. Esimerkiksi Keuruulla vastustettiin Jyväskylä-keskeisyyttä jopa siinä määrin, että kaupungiksi mielivä kunta oli 1970-luvun alussa valmis vaikka vaihtamaan Keski-Suomen läänistä Hämeen lääniin.⁴⁴⁸

Vauhtia kaupungistumiskeskustelu sai 1960-luvun lopun valtakunnallisesta kuntauudistushankkeesta. Keski-Suomen kunnissa kuntauudistusta arvosteltiin siksi, että se suosii Jyväskylän kaupungin kasvuedellytysten vahvistamista pienten kuntien kustannuksella. Jyväskylän ”yksinvaltiuden” katsottiin jopa vaarantavan maakunnan kehityksen. Samanaikaisesti kuntauudistuksen kanssa meillä ollut valtakunnanosakeskustutkimus puolestaan puolsi kaupungin väestöpohjan turvaamista. Tutkimus lähti liikkeelle siitä, että ainoastaan elinvoimaisilla suurmaakuntakeskuksilla oli mahdollisuus turvata alueellinen ja maakunnallinen kehitys.

Huolimatta siitä, että 1950- ja 1960-luvun vaihteesta lähtien kaupungin ympäristöön alkoi muodostua uusia asuinalueita ja lisää asuintarkoitukseen kaavoitettuja alueita rakennettiin seuraavan vuosikymmenen aikana, vasta Kuokkalan kaupunginosan rakentamisen käynnistyminen 1980-luvun alussa ja Kuokkalan sillan valmistuminen vuosikymmenen lopussa päästi kaupungin sitä vuosikymmeniä vaivanneesta kroonisesta asuntopulasta.

Teollisuuskaupungin vetovoima 1960- ja 1970-luvulla

Keski-Suomen pohjoisissa kunnissa 1960-luvun maaltamuutto ja siirtolaisuus vaikuttivat kuntien väkiluvun kehitykseen. Jyväskylässä näillä muutostekijöillä ei ollut juurikaan merkitystä.⁴⁴⁹ Jyväskylää muutettiin Ruotsiin 1960-luvun lopulla ja vastaavasti seuraavan

vuosikymmenen lopussa. Jyväskylä ja myöhemmin myös sitä ympäröivä kaupunkiseutu olivat keskisuomalaisen maassamuuton kohde.⁴⁵⁰

Jyväskylän kaupungin väkiluku kasvoi toisen maailman sodan jälkeen niin, että vuonna 1950 asukkaita oli reilu 30 000, ja kymmenen vuotta myöhemmin hieman yli 8 000 enemmän. 1970-luvun alussa jyvaskyläläisiä oli jo reilut 27 000 enemmän kuin vuonna 1950. 1970-luku oli yhä kasvun aikaa, vaikka vuosikymmenen lopussa väkilukua aiemmin kasvattanut muuttovoitto kääntyi muuttotappioksi. Vuosikymmenen aikana kaupungin väkiluku kuitenkin kasvoi reilulla 6000 hengellä.

Kaupungin väkiluvun kasvu 1960-luvulla perustui sekä suotuisaan luonnolliseen väestökasvuun että positiiviseen muuttoliikkeen. Muutos tapahtui 1970-luvun jälkimmäisellä puoliskolla, jolloin Jyväskylästä tuli muuttotappiainen kunta. Jyväskylästä muutettiin naapurikuntiin. Muuttajat olivat pääasiassa lapsiperheitä, joiden vanhemmat olivat keskimäärin 25–35-vuotiaita. Muuttosuuntana oli aluksi Jyväskylän maalaiskunta. Myöhemmin vetovoimaisuuttaan lisäsivät Laukaa, Muurame ja Säynätsalo. 1970- ja 1980-luvun vaihteessa maalaiskunta nousi uudelleen Jyväskylän kaupungin alueelta poismuuttaneiden ykkösosaksi. Myös Keski-Suomen ulkopuolelle suuntautunut muutto yleistyi 1970-luvun lopussa, mutta maakunnasta pois hakeutuminen oli kuitenkin selvästi vähäisempää kuin maakunnan sisällä tapahtunut muuttaminen.⁴⁵¹ Kaupungin kokonaisväkiluku ei kuitenkaan kääntynyt laskuun, sillä Jyväskylässä korkealla pysynyt luonnollinen väestönkasvu kompensoi poismuuttaneen väen.⁴⁵² Väkiluvun nousu oli kuitenkin tasaantunut merkittävästi siitä, millaiseen oli Jyväskylässä totuttu edellisten vuosikymmenien aikana. Näytti siltä, että 1980-luvun alussa kaupungin väkiluvun kasvu olisi kääntynyt nousuun, mutta toisin kävi.

Kaupungin väestörakenteessa tapahtuneet muutokset noudattivat pääpiirteiltään yleisiä kehityslinjoja muiden kasvukeskusten tavoin.⁴⁵³ Jyväskylässä lasten ja nuorten määrä pysyi silmiinpistävän tasaisena läpi 1960- ja 1970-lukujen. Samaan aikaan työikäisten väestöä edustava ryhmä kasvoi reilulla 40 prosentilla. Väestörakenteessa tapahtunut merkittävä muutos koski eläkeikäisen väestön

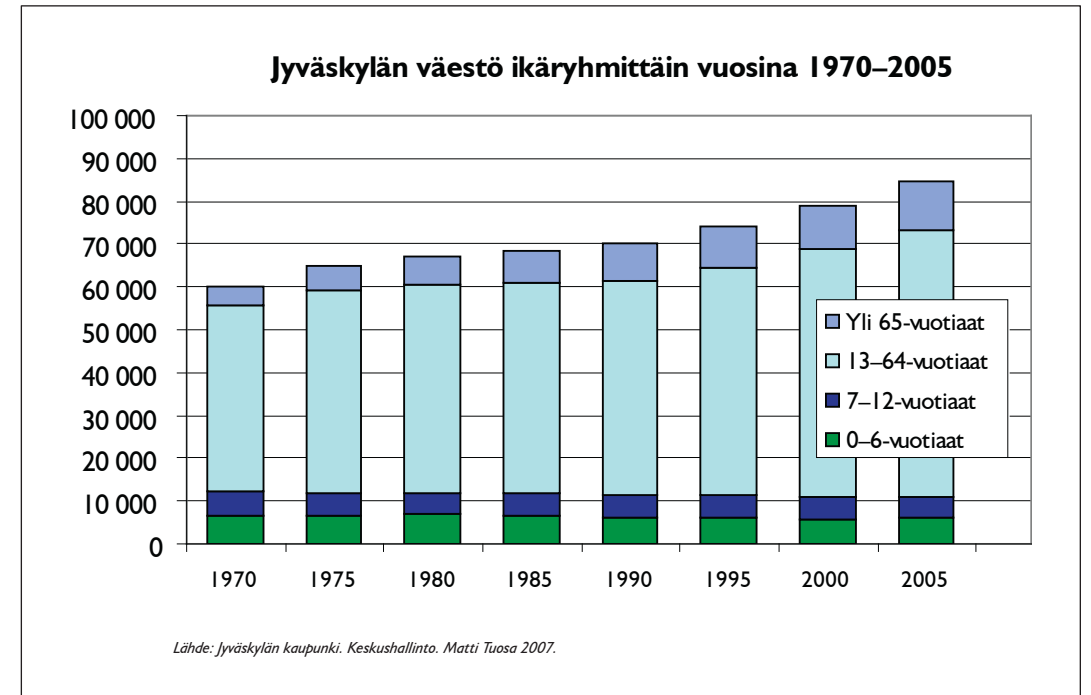
suhteellista kasvua. Lukumääräisesti ikääntyvät ihmiset edustivat vähemmistöä lapsiin ja työssä käyviin nähden, mutta ryhmän koko kasvoi 1960-luvulta 1980-luvun alkuun peräti 70 prosentilla.⁴⁵⁴

1960-luvun aikana kaupunkiin muuttanut väki asettui asumaan keskustaan, sitä ympäröiville vanhoille esikaupunkialueille ja vuosikymmenen lopulla erityisesti kaupungin uusille asuntoalueille.⁴⁵⁵ Näitä olivat Viitaniemi, Lohikoski, Kangasvuori ja Kortepohja. Viitaniemen kaupunginosan rakentaminen aloitettiin 1950-luvun lopussa ja asuinalue valmistui vuonna 1964. Lohikosken ja Kangasvuoren rakentaminen alkoi puolestaan Viitaniemen valmistumisen jälkeen ja vuosikymmenen lopussa oli vuorossa Kortepohjan rakentaminen. 1960-luvun puolivälissä Viitaniemessä asui jo noin 3 000 henkeä, Lohikoskella 2 000 ja Kangasvuoressa 2 600. Kortepohjan rakentaminen oli ripeää, sillä vuonna 1970 alueella asui jo yli 3 400 asukasta.⁴⁵⁶

1970-luku oli ollut Jyväskylässä vastakaisten kehityssuuntien vuosikymmen. Ajanjaksoon sisältyi sekä vahvan taloudellisen nousun että laskun vaiheita, joiden vaikutukset heijastuivat myös väestökehitykseen.⁴⁵⁷ Tarkastellessaan 1970-luvun kehityskaaria Jyväskylän kaupunginjohtaja Jaakko Lovén totesi, että sellaisia kasvuennusteita koskevia virheitä, joita vuosikymmenen aikana Jyväskylässä tehtiin, ei saisi enää tapahtua 1980-luvulla. Virheitä tapahtui muun muassa vuoden 1968 yleiskaavasunnitelman yhteydessä, jossa kaupungin väestönkasvun ennustettiin jatkuvan läpi 1970- ja 1980-luvun ajan yhtä voimakkaana kuin mitä se oli edellisillä vuosikymmenillä ollut. Epäonnistuneet väestölisäysennusteet johtivat siihen, että 1970-luvulla kaupungin päättäjien oli vaikea saavuttaa yksimielisyyttä kaupungin kehittämisen painopisteistä. Jyväskylän kaupungin kehitykseen 1980-luvulla kaupunginjohtaja Lovén suhtautui luottavaisesti. Syykin oli selvä – Kuokkala-projektin käynnistyminen.⁴⁵⁸

2000-luvun nuorekas urbaani kaupunkiväki

2000-luvun alun Jyväskylää on luonnehdittu nuorekkaaksi ja moni-ilmeiseksi kaupungiksi. Sellainen se myös on tilastojen valossa. Nuorekkuus yhdistetään elinvoimaisuuteen, jota

kaupungin imagon rakentamisessa käytetään mielellään hyväksi. Jyväskylässä suurin väestöryhmä on 22-vuotiaat. Nuorekkuuden lisäksi kaupungin väki on korkeasti koulutettua. Vuoden 2004 tietojen mukaan kymmenessä suurimmassa kaupungissa oli korkea-asteen koulutuksen saaneita keskimäärin 29,5 prosenttia väestöstä. Jyväskylässä vastaava luku oli 31 prosenttia. Eniten koulutettua väkeä asui Espoossa, jossa hieman yli 40 prosenttia väestöstä oli suorittanut korkea-asteen tutkinnon. Porissa vastaava luku oli noin 22 prosenttia. Jyvaskyläläisten keskimääräiset tulot olivat kymmenen suurimman kaupungin vertailussa toiseksi alhaisimmat. Vain Porissa ansaittiin vähemmän. Jyväskylässä alhaisen keskitulotason syynä on se, että kaupungissa asuu paljon opiskelijoita. Jyväskylän väestön kasvu on ollut voimakasta verrattuna muihin kasvukeskuksiin. Samantasoinen kasvuvauhti on ollut vain Espoossa.⁴⁵⁹

1990-luvun laman jälkeen Suomessa muuttoliike on suuntautunut yliopistokaupunkeihin ja Jyväskylä on saanut ilmiöstä osansa. Kasvukeskusten vetovoimaan ovat omat syynsä. Kasvukeskuksista on muotoutunut keskeisiä työpaikkakeskittymiä. Osaltaan väestönkasvu selittää se, että opiskelijat saivat mahdollisuuden kirjautua vakituiseksi asukkaaksi

opiskelupaikkakunnalle. 2000-luvun alussa on havaittu merkkejä, että tilanne on muuttumassa. Suurten keskusten vetovoima on heikentynyt.⁴⁶⁰

Tilastokeskuksen esittämät väestöennusteet osoittavat, että väestön kasaantuminen nimenomaan Jyväskylän kaupungin alueelle ei ole tulevaisuudessa välttämättä itsestään selvää. Kasvukeskusten väestönkasvun hidastuminen on ollut yleinen kehityssuunta Tamperetta lukuun ottamatta. Jyväskylän väkilukutiedot kesältä 2007 osoittivat ensimmäistä kertaa 15 vuoteen miinusta. Tämä tarkoitti sitä, että Jyväskylästä lähti enemmän pois kuin kaupunkiin oli ollut tulijoita. Tosin syksyllä opiskelijoiden myötä väkiluku kääntyy nousuun. Kaupungin naapuri Jyväskylän maalaiskunta ja Muurame vetivät aikaisempaa voimakkaammin muuttajia puoleen. Samanaikaisesti muutto pääkaupunkiseudulle voimistui entisestään. Väkilukuaan kasvatti myös Laukaan kunta. Jyväskylän kaupungin naapurikunnissa muuttoliike näkyi muun muassa tonttien voimakkaana kysyntänä ja niiden hintojen nousuna.⁴⁶¹

Jyväskylän kaupungin aluekehitysjohtajan Jouni Juutilaisen mukaan kysymys oli ilmiöstä, jossa nuoret lapsiperheet hakeutuvat noin 35 kilometrin etäisyydelle kaupunkikeskus-

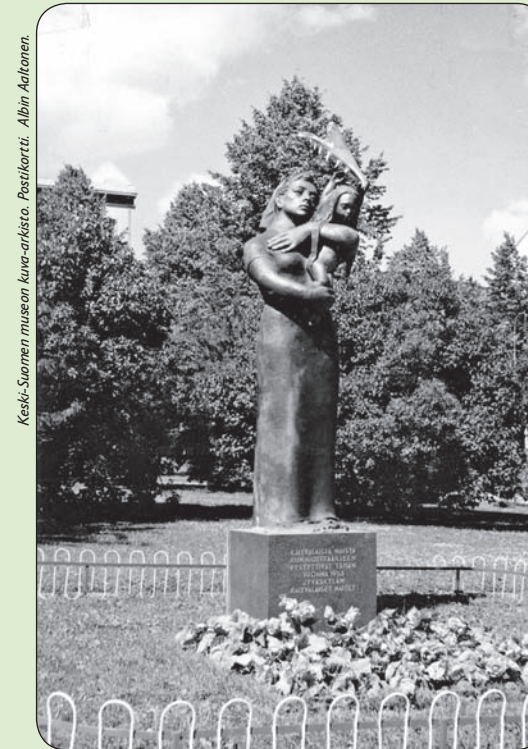
tasta.⁴⁶² Jyväskylän kaupunki halusi selvittää muuttajien syitä. Joensuun yliopiston alue- ja kuntatutkimuskeskukselta tilattu selvitys valmistui keväällä 2007. Tutkimus vahvisti jo vanhan tunnetun totuuden. Muutto liittyi elämäntilanteeseen. Nuoret työssäkäyvät perheet muuttavat Jyväskylästä naapurikuntiin edullisimpien asumis- ja elinkustannusten vuoksi.⁴⁶³

Muuttoliike tuo tulevaisuudessa haasteita ennen kaikkea kaupunkiseudun yhdyskuntarakenteen suunnitteluun. Jyväskylän kaupungille muuttoliike merkitsee taloudellisia menetyksiä verotulojen ja valtionosuuksien vähentymisen vuoksi. Muuttoliike muuttaa jossain määrin väestörakennetta, kun poismuuttajina ovat nimenomaan nuoret lapsiperheet. Muuttoliiketutkimuksen keskeinen johtopäätös olikin, että Jyväskylän kaupungin on naapurikuntien kanssa kyettävä huolehtimaan siitä, että alueella on tarjolla erilaisia asuin- ympäristöjä eri elämäntilanteessa oleville asukkailla. Merkittävää on, että kuntarajoilla ei muuttajille ole merkitystä. Tutkijat muistuttavat, että väestönkasvu ei ole ainoa kaupungin vetovoimaisuutta selittävä tekijä. Yliopisto- ja teknologiakeskukset tarvitsevat ammattitaitoista väkeä, jota Jyväskylä vetää edelleen hy-

vin puoleensa. Jyväskylä on 2000-luvun alussa edelleen vetovoimainen kaupunki.⁴⁶⁴

Kaupungin kasvu ja muuttajien suotuisa ikärakenne takaavat sen, että niin kutsuttu demografinen huoltosuhde on hyvä verrattuna muihin keskisuuriin kaupunkeihin. Jyväskylän ongelmana on, että väestön taloudellinen huoltosuhde ei ole yhtä hyvä kuin keskimäärin suurissa kaupungeissa. Tähän on syynä se, että kaupungin ja koko maakunnan työttömyys on työpaikkojen määrän kasvusta huolimatta pysynyt ”mystisen” korkeana. Kaupungin keskiansiotason mataluutta suhteessa muihin suuriin kaupunkeihin selittää osin se, että kaupungissa on kirjoilla suuri joukko opintotuen, mahdollisesti opintolainan ja osa-aikatoiden varassa eläviä opiskelijoita. Opiskelijat eivät rasita kaupungin taloutta, sillä he eivät käytä esimerkiksi kaupungin terveyspalveluja samalla tavalla kuin muu väestö. Opiskelijat hakevat toimeentulotukea pääasiassa kesällä, jos heillä ei ole lukukausien välissä muita tulolähteitä. Opiskelijoita on toki kaikissa suurissa kaupungeissa, mutta Jyväskylässä heitä suhteellisesti selvästi enemmän kuin muualla.⁴⁶⁵

Jyväskylä kirjailijoiden kuvaamana

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Postikortti. Albin Aaltonen.

Kansallisromanttikojen nostattama suomalaisuusaate sävytti jyväskyläläistä kulttuurielämää vahvasti 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa. Jyväskylän Kirkkopuistossa on Essi Renvallin veistämä Kalevalaisen naisen muistomerkki vuodelta 1954.

”Pysy Suomessa Pyhänä”

Keski-Suomella ja Jyväskylällä oli 1800-luvun kansallisessa kulttuuriprojektissa merkittävä asema. Kuvatessaan tätä idealisoitua talonpoikaista aitoa suomalaista kansaa kansallisromantiikan kulta-ajan keskeiset taiteilijat ja kirjailijat hyödynsivät töissään juuri keskisuomalaisia ihmisiä ja luonnonmaisemaa. Jyväskylän kaupunkiin perustettiin maan ensimmäinen valtion ylläpitämä suomenkielinen oppikoulu (Ylä-alkeiskoulu vuonna 1858, koulun nimi muutettiin Lyseoksi vuonna 1873), ensimmäinen suomenkielinen kansakouluopettajia valmistava seminaari (vuonna 1863) ja yksityinen suomenkielinen tyttökoulu (vuonna 1864). Jyväskylästä tuli suomenkielisen Suomen Ateena. Kaupungin kulttuurielämää elähdyttänyt kansallisromantiikka oli sävyttynyt väkeville kansallisilla symboleilla, joista tunnetuin lienee seminaarin vuonna 1866 käyttöönotetun lipun teksti ”Pysy Suomessa Pyhänä”. Pyhä tarkoitti eräänlaista alkutilaa, josta suomalaisuus oli saanut alkunsa.

Jyväskylä oli 1960-luvun pikkukaupunki, jollaisena se myös on kirjallisuudessa nähty aina 1800-luvun lopulta 2000-luvun alkuun asti. Kuvassa vastavalmistunut Hospitsin talo Kauppakatu 11:ssä 1950-luvun lopulla.

Jyväskylän seminaari toi kaupunkiin sivistyneistön, jonka työnkuvaan kuului yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja myös kirjoittaminen. Monista seminaarin opettajista ja myös laitoksesta valmistuneista opiskelijoista tuli myöhemmin kansallisesti merkittäviä kirjailijoita. Kirjojen julkaiseminen ei ollut ongelma, sillä Jyväskylästä muotoutui 1800-luvun puolivälin jälkeen tärkeä kirjapainoteollisuuden keskittymä. Vuonna 1871 perustettu sanomalehti Keski-suomalainen on vanhin yhtäjaksoisesti ilmestynyt suomenkielinen sanomalehti. ”Taiteen ja tieteen isän”, Wolmar Schildtin toimeliaisuus johti vuonna 1865 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Jyväskylän haaraosaston perustamiseen. Seuran tehtävänä oli edistää suomenkielisen kirjallisuuden tuottamista. Jyväskylän asemaa suomenkielisen sivistyselämän keskuksena korosti se, että kaupunki sai toimia Kansanvalistusseuran perustamispaikkana (vuonna 1874) ja se, että seuran juhlapöytäkokoukset oli järjestettävä (vuoteen 1890) seminaarin päätöstilaisuuden yhteydessä. Kansanvalistusseuran tehtävänä oli nimensä mukaisesti edistää ja julkaista kansan sivistystasoa kohottavaa kirjallisuutta.

Pikkukaupungin kaduilla

Jyväskylä oli 1800-luvun lopussa kansallisen sivistyksen keskus, mutta kaupunkielämä oli leimallisesti maaseutukaupungin sisäänpäin kääntynyttä pikkukaupunkielämää. Elämä oli sekoitus nurkkakuntaisuutta ja idyllisyyttä. Sivistyneistö, joka seurusteli Hotelli Wahlgrenissa tai Rantapuiston ravintolassa, tunsivat toisensa hyvin ja heikkoine piirteineen. Pieni elämänpääpiiri tarjosi kirjailijoille antoisan taustaineiston kaupunkielämän kuvauksille. Keski-Suomi -lehden toimittaja Joel Lehtosen sijoitti romaaniinsa Kerran kesällä (julkaistu 1917) maisteri Bongmanin, jolla oli lukijoille helposti tunnistettavia, tosin vahvasti karrikoituja, piirteitä seminaarin lehtorista arkkitehti Yrjö Blomstedtistä. Samaan romaaniin Lehtonen sijoitti toimiteliaan Jalmarin Tuohinin, jonka esikuvana oli Keski-Suomi -lehden päätoimittaja Kyösti Kanninen.

Toinen tunnettu Jyväskylän kaupungin kuvaaja on kirjailija, postimestari Robert Kiljander. Hänen tuotantonsa koostuu pääasiassa humoristisista näytelmistä, joissa hän kuvaa kriittisellä silmällä pikkukaupungin virkamiehiä ja porvareita. Näitä kuvauksia Kiljander muun muassa julkaisi teoksissaan Postikonttorissa ja Sanny Kortmanin koulu. Kirjailija Minna Canthin kuvauksissa Jyväskylä on vähemmän hauska kaupunki. Canth kritisoi teoksissaan Kauppa-Lopo ja Lehtori Hellmanin vaimo pikkukaupungin säätytietoisuutta ja sivistyneistön ja muun säätyläisten itsekkyyttä ja ahdasmielisyyttä.

Murroskauden Jyväskylä

Moni toisen maailmansodan jälkeisen ajan keskisuomalainen kirjailija on sijoittanut romaaninsa tapahtumat tai henkilöhahmot Jyväskylään. Jyväskylää ei ole kuitenkaan niin sanotusti kirjoitettu Suomen kartalle, kuten Tamperetta, Oulua tai puhumattakaan Helsinkiä, joiden kadut ja kaupunginosat lukija tunnistaa, vaikka ei olisi koskaan paikan päällä käynyt.

Lukuisat Jyväskylä-kuvaukset ovat muokanneet seminaarikaupungista aikaisempaa moni-ilmeisemmän paikan. Teollisen ajan Jyväskylää ovat kuvanneet muun muassa Harry Forsblom ja Keijo Siekkinen. Teoksessaan Aurinkolinna Harry Forsblom kuvaa 1960- ja 1970-luvun Jyväskylää ja Jyväskylän yliopistoa poikkeuksellisen kriittisin sanakääntein. Kirjailijan arvostelun kohteena ovat niin kaupungin pyrkimäiset johtavat virkamiehet kuin yliopisto, jossa todellisen tieteen tekeminen on vierasta. Keijo Siekkisen romaanit, Betoniraidoittaja Eino Helminen, Raskaat miehet ja Raudanvalajat, kertovat täysin toisesta Jyväskylästä, mitä Forsblom on kuvannut. Siekkisen mielenkiinnon kohteena ovat olleet teollisuustyöväestön elämä ja arki sekä työläisten sopeutuminen ympäröivän yhteiskunnan muutoksiin.

Otto Kuhalan Jyväskylä

Jyväskylän asema seminaarin sijoituspaikkana ja myöhemmin yliopistokaupunkina ovat paradoksaalisesti johtaneet siihen, että laajaan maakuntaansa nähden pientä, mutta eteenpäin pyrkivää kaupungin elämää on haluttu kuvata pääasiassa kriittisestä näkökulmasta. Eteenpäin ponnisteleminen on samaistettu pyrkyryyteen, joka on pahasta. Edellä mainittua Siekkisen tehdastyöläiskuvauksia lukuun ottamatta, kirjailijat ovat nähneet Jyväskylä yliopistokaupunkina, ei niinkään jyväskyläläisten kotikaupunkina.

1990-luvulla ja 2000-luvun alussa Jyväskylän kuvaukseen on tullut uutta ulottuvuutta. Kirjailija Markku Ropposen rikosromaanit perustuvat jyväskyläläisen kaupunkimiljöön näkemiseen ja kokemiseen tavallisen kaupunkilaisen elämästä käsin. Häntä ennen Jyväskylää rikosten tapahtumapaikkana on käyttänyt Marko Tapio. Ropponen on sijoittanut romaaniensa päähenkilön yksityisetsivä Otto Kuhalan seikkailemaan Jyväskylän keskustaan ja lähiöihin. Markku Ropposen Jyväskylässä ei ole mitään sellaista, mitä ei löytyisi muualta. Jyväskylä on kirjailijalle rikoksien näyttämönä oivallinen paikka siksi, että hän tuntee kotikaupunkinsa läpikotaisin. Ropposen Jyväskylä on edelleen pikkukaupunki, mutta rikosromaanit välittävät siitä mustalla huumorilla sävytetyn rosoisen kuvan.

Jyväskylä haluaa terävöittää mainettaan kirjakaupunkina. Keväällä 2007 Paviljongissa Jonnaco Oy:n järjestämät kirjamesut olivat menestys. Messuilla kävi lähes 10 000 kirjan ystävää.

Yliopistokaupungin vetovoima 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa

Kaupunkien taloudellisen toiminnan perustan muuttuminen on tuonut mukanaan tilanteen, jossa kaupungit tai pikemminkin kaupunkiseudut pyrkivät houkuttelemaan puoleensa uusilla toimialoilla toimivia innovatiivisia ja kansainvälisesti toimivia yrityksiä sekä niihin osaavia työntekijöitä ja korkeasti koulutettuja luovia huippuosaajia. Niin sanotusta sosiaalisesta koheesiosta on tullut taikasana niin kaupunkiseudun menestykseen kuin yhteiskunnallisen rakennemuutoksen hallintaan.⁴⁶⁶

Kaupunkiseutujen kilpailukykyä tarkasteltaessa demograafiset eli väestön rakenteelliset tekijät ovatkin nousseet entistä keskeisempään asemaan. Väestörakenteessa tapahtuvat muutokset ovat hitaita, mutta pitkällä tähtäimellä ne ennustavat muun muassa kuntatalouden ja elinkeinoelämän muutoksia. Nuorta työikäistä väestöä houkuttelevalla keskustaajamalla katsotaan olevan huomattavasti paremmat edellytykset kehittää monipuolista elinkeinoelämää ja turvata palvelutarjonta kuin pienellä eläköityväällä muuttotappioidella kunnalla.⁴⁶⁷

Vielä 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa ajateltiin, että myös Jyväskylän väestörakenne alkaa väistämättä ikääntyä ja että uutta nuorta väkeä ei kaupunkiin muuta aikaisempien vuosikymmenien tavoin. Ennuste ei toteutunut. Jyväskylässä ja muilla yliopisto- ja korkeakoulupaikkakunnilla väestön ikääntymisestä ei ole muodostunut yhteiskuntapoliittista ongelmaa. Oppilaitosten vuoksi kaupungeissa on asunut jatkuvasti itseään uusintava nuorekas väestöryhmä, jolla on vuodesta 1994 lähtien ollut myös mahdollisuus muuttaa virallisesti opiskelupaikkakuntansa asukkaaksi. Opiskelijoiden määrä kaupungin kokonaisväestöstä on 1990-luvun puolivälistä lähtien ollut noin 11–12 prosenttia.⁴⁶⁸

Yliopistokaupungit ovatkin onnistuneet muita paremmin houkuttelemaan puoleensa nuorekasta väkeä. Muuttovoittoisuutta pidetään tärkeänä voimavarana ja yhtenä keskeisimmistä kaupungin vetovoimaisuutta kuvaavista mittareista. Väestön kasvu tuo tullessaan henkisen ja sosiaalisen pääoman kasvua.

Nuorekas ikärakenne takaa sen, että luonnollinen väestönkasvu on pysynyt korkealla. Keskiuudesta kaupungeista näin on tapahtunut Joensuussa, Kuopiossa, Vaasassa, Jyväskylässä ja Oulussa. Sen sijaan Lahdessa,

Lappeenrannassa, ja Porissa luonnollinen väestönkasvu on 1990-luvun puolivälin jälkeen kääntynyt selvään laskuun. Keskiuudesta kaupungeista huolestuttavin tilanne on Kotkassa, jossa luonnollinen väestönlisäys on ollut 1980-luvun puolen välin jälkeen jatkuvasti negatiivinen. Myöskään muuttoliike ei ole kompensoinut väestökehitystä, vaan kaupungin väkiluku on vuotta 2004 lukuun ottamatta laskenut 1980-luvun alusta lähtien. Aivan viime vuosina tilanne on myös Kotkassa muuttumassa. Kaupunki vastaanottaa runsaasti lapsiperheellisiä maahanmuuttajia, jotka vaikuttavat positiivisesti Kotkan väestörakenteeseen.⁴⁶⁹ Nykyistenkään kasvukeskusten väestökasvu ei ole itsestäänselvyys. Keväällä 2007 esitettyjen tutkimusarvioiden mukaan vuoteen 2040 mennessä väestönlasku jatkuisi Porin seudulla, mutta myös Kuopion ja Joensuun seutukunnat liittyisivät kasvuaan hidastavien seutukuntien joukkoon.⁴⁷⁰

Jyväskylässä opiskelijoiden suhteellinen osuus on kasvanut 2000-luvun alussa entisestään. Vuonna 2007 heidän osuutensa koko väestöstä oli jo liki 12 prosenttia. Kaikki opiskelijat eivät muuta kirjojaan Jyväskylään. Vuoden 2006 alussa väliaikaisesti Jyväskylässä asuvien määrän arvioitiin olevan noin 5 000 henkeä. Suuri osa heistä oli juuri opiskelijoita. Jyväskylän kaupunki ei pyri erityistoimin houkuttelemaan opiskelijoita muuttamaan kirjojaan kaupunkiin.⁴⁷¹

Kaupunkien keskinäisessä kilpailussa vetovoimaisuudesta Jyväskylän kaupunki on pärjännyt hyvin. Jyväskylä oli vuonna 1990 Suomen Gallupin tekemän tutkimuksen mukaan suomalaisten suosikkikaupunki. Vuodesta 1994 lähtien järjestetyssä Kunnat kunniaan -kilpailussa Jyväskylä alkoi menestyä 2000-luvun alussa ja onkin siitä lähtien sijoittunut menestyneimpien kuntien kärkikaartiin. Jyväskylän väestönkasvua tukee kaupungin hyvä maine. Jyväskylä on Taloustutkimuksen Muuttohalukkuus-tutkimusten mukaan suomalaisten mielestä maan houkuttelevimpia kaupunkeja. Kaupunki on menestynyt hyvin myös virkamiesten, kuntajohtajien, tiedotusvälineiden ja yrittäjäjärjestöjen mielipiteisiin perustuvassa vuodesta 1994 lähtien tehdyissä kuntien VIP-tutkimuksissa.⁴⁷²

Jyväskylän hyvän kaupunki-imagon taustalla oli useita selittäviä asioita. Kaupunkiseudulla on mahdollisuus hyvään työpaikkaan. Asuntojen hintoja pidetään kohtuullisina ver-

Mirja Nuutinen 2007.

Liikunta- ja vapaa-ajanharrastuspaikoilla on keskeinen merkitys kaupunkilaisten hyvinvoinnille. Hyvin järjestetyt liikuntapalvelut ovat myös yksi kaupungin vetovoimatekijä. Jyväskylän kokoisessa kaupungissa ei ole mahdollista rakentaa isoja lähiliikuntakeskuksia. Hippos on Jyväskylän urheilupuisto, jossa sijaitsevat pesäpallostadion ja jalkapalloilijoiden harjoituskentät sekä monitoimitalo että jäähallit. Alueella sijaitsee myös vuonna 1955 valmistunut Jyväskylän uimahalli, joka on vuosikymmenten aikana toteutettujen laajennusten myötä laajentunut monipuoliseksi vesi- ja kuntoliikuntakeskus AaltoAlvariksi. Hippoksen ja Laajavuoren lisäksi kaupungin suurimpia liikuntapaikkoja on Kuokkalan Graniitti.

rattuna pääkaupunkiseutuun samoin kuin työmatkakustannuksia. Pienten lasten vanhemmille tärkeitä lastenpäivähoitopalveluja pidetään toimivina. Jyväskylän seudulla on myös hyvät vapaa-ajan harrastusmahdollisuudet. Kaupunkiseudun pienuus merkitsee sitä, että päivittäiset työmatkat ovat suhteellisen lyhyitä. Kansainvälisten yhteyksien saavutettavuus on alueen maantieteellisen sijainnin vuoksi heikko verrattuna muihin suuriin kaupunkikeskuksiin, mutta käytän-

nössä tälle ei annettu suurta merkitystä. Taloudellisen ympäristön arvioinnissa pullonkaulaksi osoittautui puolison työllistyminen. Vastapainona puolison huonolle työllistymisennusteelle Jyväskylän seudun vahvuudeksi mainitaan turvallisuus ja hyvä ”paikan henki”. Suuriin kaupunkiseutuihin nähden Jyväskylä jää jälkeen ”ylellisyyspalvelujen” tarjoajana, mutta VIP-yökerhoilla ei olekaan suurta merkitystä asuin- ja työpaikkaa valittaessa.⁴⁷³

Seppo Turpeinen 1972/1973.

Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Laajavuoren hiihtokeskuksen kansanrinteet avattiin vuonna 1966. Laajavuori tarjoaa hyvät harjoitusmaastot sekä kunto- että kilpaurheilun harrastajille. 2000-luvun alussa Laajavuoren palvelutasoa on parannettu rakentamalla camping-alue.

Väestönkasvun käänköpuolet

Kaupungin kasvu tuo mukaan sekä taloudellisia että sosiaalisia ongelmia, joita ei Jyväskylässä sen paremmin kuin muissa kasvukeskuksissa ole voitu välttää.

Kuntavertailut eivät ole tieteellisen tarkkoja ja monet asiantuntijat pitävätkin niitä lähinnä hyvänä viihteenä. Imagokysymyksillä voi olla vaikutusta esimerkiksi kotimaisten ja ulkomaisten sijoitusyhtiöiden ja yritysten päätöksiin, kun nämä etsivät mahdollisia uusia laajentumissuuntia. Jyväskylän nousu syksyllä 2004 pahoinvoinnin ykköskaupungiksi vaati selityksiä kaupungin johtavalta virkamieskunnalta. Tutkimuksen mukaan Jyväskylä oli kasvun huumassa jakautunut vahvasti kahtia menestyjiin ja vähemmän menestyjiin. Hälyttävintä oli, että heikosti menestyvien sosiaaliset ongelmat olivat kasaantuneet muita

kaupunkeja painokkaammin. Jyväskylässä oli poikkeuksellisen paljon toimeentulotuen piirissä olevia ihmisiä. Huomio kiinnitettiin myös väkivaltarikollisuuden yleisyyteen. Jyväskyläläisten huumorintajua koeteltiin tekkarien järjestämässä valtakunnallisessa jäynäkisassa, joka pahoinvointitutkimuksen innoittamana järjestettiin Jyväskylässä. Teekkarit jakoivat kaupunkilaisille oksennuspusseja! Jyväskylän pahoinvointikeskustelua jatkettiin epävirallisilla internetin keskustelupalstoilla, joissa kaupungin nimikin muutettiin Jyväskylästä Öykkyläksi. Pahoinvointitutkimuksen tulokset tai tekkareiden oksennuspussitempaus eivät lopulta vahingoittaneet yleistä käsitystä Jyväskylästä hyvänä asuinpaikkakuntana.⁴⁷⁴

Yhtä keskeistä pahoinvoinnin tausta syytä, asuinalueiden eriytymistä, alettiin Jyväskylässä tutkia vuonna 2001, kun kaupunki käynnistyi Sva-projektin. Siinä tarkasteltiin kaavoituksen

sosiaalisten vaikutuksen merkitystä. Hanke sai jatkoa vuonna 2003. Kaksi vuotta myöhemmin julkaistiin loppuraportti, jossa tarkastellaan laajemmin yhdyskuntasuunnittelun merkitystä sosiaalisen eheyden turvaamisessa. Tutkimuksessa korostettiin eri asuinalueiden erilaisten tarpeiden huomioista yhdyskuntasuunnittelun eri vaiheissa.⁴⁷⁵

Jyväskylän kaupunkiseudun hahmo 1960-luvulta 2000-luvulle

Jyväskylän kaupungin ja maalaiskunnan yhteisessä yleiskaavassa vuodelta 1968 esitetty ennuste kaupunkihahmon kehittymisestä on 2000-luvun alkuun mennessä varsin pitkälle toteutunut. Yleiskaavassa ennustettiin, että kaupunkikeskustan ydinalueen ulkopuolella vahvistuvia taajamia olivat Tikkakoski, Vesanka ja Kuohu. Kaupunkiseutuhahmotelmassa kaupungin toiminnallinen alueen laajentuminen ajateltiin kulkevan nauhamaisten keskustojen varassa Keljon suunnalta kohti pohjoista Palokanjärven suuntaisesti. Vaajakosken ja Haapaniemen alueet kuuluisivat olennaisena osana kaupunkiseudun kokonaisuuteen.⁴⁷⁶

1960-luvun aluepolitiikka oli maaseutupolitiikkaa, joka ei ollut kiinnostunut kasvukeskusten roolista seutukuntien taloudellisina vetureina. Ensimmäinen varsinaisesti kaupunkien roolia ja niiden keskinäistä hierarkisuutta käsittelevä koskeva selvitys, Suomen keskus- ja vaikutusaluejärjestelmä, julkaistiin vuonna 1967. Vaikka väkiluvun merkitystä alueellisen kehityksen merkinä tutkimuksessa osin kritisoitiinkin, asukasluvulla tunnustettiin olevan kiistaton merkitys ostovoiman ja palveluvarustetason kehittymiseen.⁴⁷⁷ Vuonna 1968 valmistuneen Keski-Suomen kuntauudistusselvityksen yhteydessä käyty julkinen keskustelu Jyväskylän kaupungin suhteesta muun maakunnan kehitykseen osoitti sen, että kaupungin ulkopuolella kaupungistumis- ja kasaantumiskehitystä ei katsottu hyvällä. Kaupungin katsottiin itsekkäästi viekoittelevan maakunnan työikäisen väestön asukkaakseen.⁴⁷⁸

2000-luvun alussa kaupunkiseutujen hahmottamisen näkyvimpiä ja tuntuvimpia ilmiöitä ovat työssäkäyntialueiden uudelleenjäsentymisen ja asutuksen laajentuminen keskustaajamien ulkopuolelle. 1960-luvun

kaupungistumiskeskusteluun ei kuulunut erikoistumisen käsitettä, joka on avainsana uuden vuosituhannen kaupunkiseutujen kehitykselle. Erikoistuminen liittyy toimiin, joilla kaupunkiseudut pyrkivät vastaamaan ulkopuolelta tuleviin haasteisiin, jotka vaikuttavat aikaisempaa voimakkaammin keskusten toimintaympäristöön.⁴⁷⁹ Suomessa on erilaisia kaupunkiseutuja, joiden yhdyskuntarakenne vaihtelee. Pääkaupunkiseutu muodostuu useasta keskuksista, jotka ovat vahvassa vuorovaikutussuhteessa keskenään. Jyväskylän kaupungin ympärille muodostunut työssäkäyntialue ja tästä muotoutuva kaupunkiseutu on poikkeuksellinen muuhun maahan verrattuna, koska sen välittömässä läheisyydessä ei toista samanlaista keskittymää.⁴⁸⁰

Jyväskylän kaupungin yhdyskuntarakenteen leimallinen peruspiirre on pinta-alan pienuus ja poikkeuksellinen asukastiheys.⁴⁸¹ Väkiluvun puolesta Jyväskylää verrataan usein Kuopion kaupunkiin, joka asukastiheydeltään huomattavasti Jyväskylää väljempi. Perinteisesti kaupunkia on tarkasteltu sen hallinnollisten rajojen puitteissa, mutta taajamakehitys, työssäkäyntialueiden laajentuminen ja seutukunta-ajattelu ovat laajentaneet yhdyskuntarakenteen rajausta aikaisempaa käyttökelpoisempaan ja todellista tilannetta paremmin vastaavaan suuntaan. Kun Jyväskylän seutukuntaa tarkastellaan kaupungin ja sen ympäristön yhdessä muodostaman yhdyskuntarajauksen näkökulmasta, seutukunta ei kuulu enää maan tiheimmin asuttuihin.⁴⁸²

Käsitteenä Jyväskylän seutu tuli julkiseen keskusteluun 1980-luvun puolivälissä, jolloin kuntien välinen yhteistoiminta alettiin mieltää yhteiseksi eduksi ja alueellinen kehityksen avainsanaksi. Todellisuudeksi kaupunkiseudun kehittäminen alkoi muuttua vuonna 1987, jolloin kaupunki ja maalaiskunta käynnistivät elinkeinopoliittisen yhteistyön perustamalla Jyväskylän Seudun kehittämissyhtiö Jykes Oy:n. Myöhemmin yhtiöön liittyivät mukaan Muurame, Laukaa ja Säynätsalo. 2000-luvun alussa yhteistyö on laajentunut sekä toimialoittain että alueellisesti. Jyväskylän kaupunkiseutu on virallinen yhteishallinnollinen malli, jossa on mukana kaikkiaan yhdeksän kuntaa. Kunnat kehittävät keskenään yhteistä kunnallista palveluverkostoa, ja yhteistyöstä käytetäänkin nimitystä verkostokaupunkimalli. Yhteistyössä on mukana myös niin kutsuttuja kolmannen sektorin toimijoita.

Jyväskylässä työssä käyvät asuinpaikkakunnan mukaan vuosina 1970–2004					
Kunta	1970	1980	1990	2000	2004
Hankasalmi	*	*	*	*	257
Jyväskylä	25 400	26 700	26 700	27 068	28 620
Jkl:n mlk	3 330	5 030	6 440	7 012	7 839
Korpilahti	*	*	*	*	483
Laukaa	890	960	1 570	1 925	2 176
Muurame	450	820	1 190	1 642	1 849
Petäjävesi	*	*	*	*	364
Toivakka	*	*	*	*	219
Uurainen	*	*	*	*	217
Muu	1 520	1 910	4 330	4 442	3 805
Yhteensä	31 700	35 700	40 800	42 089	45 829

*= tiedot puuttuvat

Lähde: Kunnallistietoa Jyväskylästä 2003, 2006. Vuoden 2004 tiedot Jyväskylän kaupunki. Keskushallinto. Matti Tuosa 2007.

Kaupunkiseutujen kahden viimeisen vuosikymmenen kehityksille on ollut leimallista väkimäärien lisääntyminen ja Jyväskylän kaupunkiseudulla tämä on ollut maan neljänneksi nopeinta.⁴⁸³ Kaupunkiseutu muodostuu väestömäärältään suurimmasta työssäkäyntialueen taajamasta eli keskustaajamasta, sen lähetyvillä olevista lähitaajamista ja näitä välittömästi ympäröivistä haja-asutusseudusta. Jyväskylän kaupunkiseudun rakenne oli 2000-luvun alussa yksinkertainen. Yhden keskustaajaman ympärillä oli viisi lähitaajamaa. Varsinainen keskustaajama oli levittänyt Jyväskylän kaupungista Jyväskylän maalaiskunnan puolelle. Jyväskylän kaupunkiseudun keskustaajamaan kuului näin muun muassa Vaajakoski. Suurin lähitaajama oli Muurame. Muut olivat Laukaan Leppävesi, maalaiskunnan puolella Puuppola, Palokka ja Vesanka-Ruokkeen alueet.⁴⁸⁴

Jyväskylä kaupunkiseutu työssäkäyntialueena

Kaikkiaan Jyväskylän kaupunkiseudulla asui 2000-luvun alussa hieman alle 115 700 asukasta. Asutus on Jyväskylän kaupunkiseudulla keskittynyt vahvasti keskustaajaman alueelle, sillä vuoden 2000 alussa siellä asui 87 prosenttia koko kaupunkiseudun väestöstä. Sen sijaan haja-asutusalueilla vastaava luku oli hieman reilu neljä prosenttia. Muiden kaupunkiseutujen tavoin myös Jyväskylän seudulla asutus laajenee keskustan ulkopuolelle. Vuosina 1980–2000 voimakkainta väestökasvu oli kuitenkin niin kutsutuissa taajamien lievealueilla. Näiden alueiden väestön kasvu on vastannut peräti 76 prosenttia Jyväskylän kaupunkiseudun väestönkasvusta. Varsinaisen keskustaajaman alueella väestönkasvu on ollut 20 prosenttia kaupunkiseudun kokonaisvä-

estönkasvusta. Kaupunkiseudun niin kutsutun lievealueen vuosien 1980–2000 väestönkasvu vastasi neljää prosenttia kokonaiskasvusta. Tämä lievealue ulottuu Jyväskylän, Muuramen ja Jyväskylän maalaiskunnan harvaanasutuilta alueilta Laukaan, Toivakan ja Korpilahden kuntiin.⁴⁸⁵

Jyväskylän ja sen naapurikuntien välinen työpaikkamatkustaminen on muuttunut yhä arkipäiväisemmäksi ilmiöksi vuosikymmenien kuluessa. 1970-luvun alussa kaupungissa työssä kävijöistä vain yksi viidesosa oli muualta kuin kaupungin alueelta. Eniten kaupunkiin matkustettiin työhön maalaiskunnan puolelta. Tilanne on hyvin samantapainen 2000-luvun alussa. Mielenkiintoista on, että muualta kuin seutukunnan alueelta Jyväskylässä työssäkäyvien määrä oli 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa varsin korkea eli hieman päälle 10 prosenttia. Aivan 2000-luvun ensimmäisten vuosien aikana heidän osuutensa on kuitenkin laskenut noin kolme prosenttiyksikköä.

1990-luvun alussa jyvaskyläläisiä työllisiä oli Jyväskylässä sijaitsevilla työpaikoilla enää 65 prosenttia ja 2000-luvun alussa määrä on vielä tästä hieman laskenut. Osasyys tähän on, että Jyväskylästä käydään töissä naapurikuntien puolella. Maalaiskunnan puolella työssäkäynti kaupungista on noussut tasaisesti 1990-luvun alusta lähtien. 1980- ja 1990-luvun vaihteessa noin neljä prosenttia jyvaskyläläisistä työllisistä kävi töissä maalaiskunnan puolella. 2000-luvun alussa vastaava luku oli jo kaksi prosenttiyksikköä suurempi.⁴⁸⁶

Niin kutsuttu pendelöinti naapurikuntien ja kaupungin välillä on kasvanut siksi, että työpaikkojen määrän nousu on Jyväskylän seudulla keskittynyt Jyväskylän kaupungin alueelle ja kaupungissa tarjolla enemmän työpaikkoja kuin työllisiä. Jyväskylän kaupungissa onkin ollut siitä erikoinen tilanne, että kaupungin työpaikkaomavaraisuus on ollut muihin keskisuuriin kaupunkeihin verrattuna korkea, mutta samalla kaupungin oma työttömyystilanne on ollut huolestuttavan korkea.

Kansainvälistyvä kaupunki 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa

2000-luvun alun innovatiiviseen ja dynaamiseen kaupunki-imagoon kuuluu olennaisena osana kansainvälisyys. Jokainen kaupunki on jossain muodossa hahmottanut omaa

kansainvälistymistään ja rooliaan kansainvälisessä kaupunkiverkostossa. Toimintalinjauksiensa mukaisesti jokainen suomalainen kaupunki on ainakin omasta mielestään kansainvälinen.⁴⁸⁷

Keski-Suomi ja Jyväskylä olivat vielä 1980-luvun alussa syrjässä kansainvälistymisestä verrattuna raja- ja rannikkokaupunkeihin, joissa kansainvälinen kanssakäyminen oli ja on luonnollinen osa arkielämää. 1960-luvun puolivälissä kaupungissa henkikirjoilla olleesta vajaasta 46 000 asukkaasta vain 42 oli ulkomaalaista. Kansainvälistyminen oli Jyväskylässä ja koko Keski-Suomessa hidaskasvu, eikä seuraavan vuosikymmenen aikana jyvaskyläläisten syntyperä muuttanut yhtään sen kirjavammaksi kuin, mitä se 1960-luvun puolivälissä oli.⁴⁸⁸ Syntyaustan homogeenisuus selittää myös sen, miksi äidinkielenään muuta kuin suomea puhuvien osuus oli häviävän pieni, vain noin puoli prosentti kirjoilla olevasta kaupunkiväestöstä. Jyväskylässä monikulttuurisuutta edustivat parin sadan henkilön muodostama ruotsinkielinen ryhmä ja samansuuruinen toinen vähemmistöryhmä, joiden äidinkieli oli jonkin muu kuin maan viralliset kielet.⁴⁸⁹

Viimeisten vuosikymmenien globalisaatiokehitys on koskettanut vääjäämättä maailman ja myös Euroopan keskuksista maantieteellisesti etäällä olevaa Jyväskylää. Kaupunki on muuttunut muiden kasvukeskusten tavoin monikulttuuriseksi ja kansainväliseksi. Vertailtaessa ulkomaalaisten osuutta kaupunkien kantaväestöstä Jyväskylä on 2000-luvun alussa keskisuuri kaupungeista toiseksi kansainvälinen. Kansainvälistymisprosessi oli kuitenkin kaikkialla hyvin samanaikainen tapahtuma. Keskisuudessa kaupungissa ulkomaalaisten osuus asukasluvusta oli ennen 1990-luvun alkua selvästi alle prosentin luokkaa. 2000-luvun ensimmäisinä vuosina oli Suomessa ulkomaiden kansalaisia noin kaksi prosenttia koko maan väestöön suhteutettuna. Luku vastaa hyvin ulkomaalaisten osuutta myös keskisuuriin kaupungeissa.

Jyväskylän seudun kansainvälistyminen tarkoittaa varsin yksiselitteisesti Jyväskylän kaupungin kansainvälistymistä, sillä ulkomaalaisten osuus ympäristökuntien väestöstä on häviävän pieni. Laukaassa, Muuramessa ja Korpilahdella ulkomaalaisia oli yhteensäkin vain muutama kymmenen vuoden 2004 tilastotietojen mukaan. Jyväskylän maalais-

Kulttuurien kohtaamista Jyväskylässä 1960-luvun lopulla. Sambian presidentti Kenneth Kaunda seurueineen kuuntelemassa pelimannien esitystä Harjun kentällä vuonna 1968.

kunnassa ulkomaalaisia oli reilu 60, mikä tarkoittaa noin 0,2 prosenttia koko kunnan väestöstä.⁴⁹⁰

Jyväskylän ja suomalaisen yhteiskunnan kansainvälistymiseen on vaikuttanut keskeisellä tavalla kaksi asiaa. 1980-luvun lopulla Suomeen alkoi pyrkiä aikaisempaan verrattuna enemmän pakolaisia, ja kunnat alkoivat valtuustojensa päätösten mukaisesti vastaanottaa niin kutsuttuja kiintiöpakolaisia. Suomeen vastaanotettavista määristä päätetään vuosittain valtion tulo- ja menoarvion yhteydessä. Muuttoa Suomeen lisäsi presidentti Mauno Koiviston vuonna 1990 pitämä puhe, jossa hän kutsui Suomesta 1600-luvulla Venäjälle siirtyneet inkeriläiset takaisin kotiin. Näin inkeriläisistä tuli paluumuuttajia. Kiintiöpakolaiset, turvapaikkahakijat, paluumuuttajat, maahanmuuttajat ja muut ulkomaalaiset ovat lisänneet suurempien kaupunkien monikulttuurisuutta. Suurimmat kaupungit Helsinki aktiivisimpana ovat vastaanottaneet lukumääräisesti eniten pakolaisia. Jyväskylän kansainvälistymistä selittää osin se,

että kaupunkiin on säännöllisesti vuosittain sijoitettu pakolaisia. Väkilukuun suhteutettuna Vaasa on keskisuuri kaupungeista kiistatta kansainvälinen.

Jyväskylä vastaanotti ensimmäiset pakolaisensa vuonna 1990, jolloin kaupunkiin saapui 50 Iranista lähtöisin olevaa henkilöä. Nuorista ja varsin koulutetuista koottu ryhmä sijoitettiin asumaan Kuokkalanpellolla sijaitseviin pienkerrostaloihin.⁴⁹¹ Jyväskylän vastaanottamien pakolaisten määrä pysyi vuositasolla samansuuruisena koko 1990-luvun. 2000-luvun alussa määrä nostettiin puolella. Varsinaisten paluumuuttajien määristä ei Jyväskylässä ole tehty sopimusta, mutta kaupunki on pyrkinyt järjestämään vuosittain asunnon noin 50 paluumuuttajalle.⁴⁹²

Kaikkiaan Jyväskylä vastaanotti vuosien 1991–2004 välisenä aikana 791 ja esimerkiksi Vaasa vastaavasti 1181 pakolaista. Jyväskylän ympäristökunnat ovat ottaneet vastaan pakolaisia vain satunnaisesti. Esimerkiksi Muurame vastaanotti vuonna 1992 kuusitoista pakolaista. Jyväskylän

Jyväskylässä asuvat pakolaiset vuoden 2006 alussa					
lähtömaa	miehet	Naiset	7–18-vuotiaat	alle 7-vuotiaat	yhteensä
Afganistan	50	75	107	23	255
Irak	12	5	8	3	28
Iran	89	79	77	16	261
Ent. Jugoslavia	38	20	19	15	92
Myanmar	30	20	11	13	74
Turkki	8	7	2	3	20
Muut	12	10	12	10	44
yhteensä	239	216	236	83	774

Lähde: Jyväskylän kaupungin ulkomaalaistoimisto 2006. Kansallisuudet, joiden edustajia on alle kymmenen, ei ilmoiteta.

maalaiskunta on vuosien 1991–2004 aikana vastaanottanut kaikkiaan 15 pakolaista ja Laukaa pääasiassa 1990-luvun alussa reilun 70 pakolaista.

Kaupungin ensimmäisen kansainvälistymisstrategian laatimisen aikoihin katsottiin, että kansainvälistyminen tapahtui pitkälti yliopiston piirissä tapahtuvan kansainvälisen opiskelija- ja tutkijavaihdon kautta.⁴⁹³ 2000-luvun alussa kaupunki kansainvälisempi kuin koskaan ja Jyväskylässä asuu nuoria, joilla on etninen tausta, mutta jotka ovat eläneet koko elämänsä jyväskyläläisessä kulttuuriympäristössä. Jyväskylän kaupungissa maahanmuuttajat ovat haluttuja kaupungin elämänmenon ja kulttuurin rikastuttajia sekä sosiaalisena voimavarana, jota kaupungin tulisi entistä enemmän hyödyntää.⁴⁹⁴

1990-luvun alussa käynnistynyt muutto on tuonut Jyväskylään maahanmuuttajina venäläisiä ja virolaisia sekä pakolaisina iranilaisia, irakilaisia, Turkin kurdeja ja entisen Jugoslavian alueen kansalaisia. 2000-luvun alussa suurin ulkomaalaisryhmä on edelleen venäläiset, sitten afganistanilaiset, iranilaiset ja virolaiset. Pakolaisten lähtöalueista uusin on Myanmar eli entinen Burma.⁴⁹⁵

2000-luvun alussa Jyväskylän kouluissa opiskeli noin 400 oppilasta, jotka osallistuivat maahanmuuttajille tarkoitettuun opetukseen. Osa oppilaista oli ympäristökuntien kouluista, sillä pienissä kunnissa ei ollut mahdollisuutta maahanmuuttaja-opetuksen järjestämiseen. Kaupunki sai valtionapua maahanmuuttaja-opetuksen järjestämistä varten. Opetusta jär-

jestettiin kaikkiaan 28 kielellä. Suurimmat kieliryhmät olivat venäjä, dari ja kurdi. Eksoottisimmat ja samalla pienimmät kieliryhmät olivat lingala, mina, moni ja farsi. Jyväskylän kouluissa annettiin opetusta myös eurooppalaisilla valtakielillä ja Baltian sekä Skandinavian maiden pääkielillä. Maahanmuuttajaopetuksen uranuurtaja Jyväskylässä oli Cygnaeuksen koulu. 2000-luvulla omalla äidinkielellään sai opetusta kahdeksalla eri koululla. Kaikki maahanmuuttajat ryhmät huomioiden kansainvälisimmät koulut Jyväskylässä olivat edellä mainitun Cygnaeuksen koulun lisäksi Pohjanlammen, Pupuhuhan ja Huhtaharjun koulut. Kouluihin tulevien oppilaiden taustat olivat 2000-luvun alussa erilaiset kuin 1990-luvun alussa. Ensimmäisille maahanmuuttajaryhmille koulun käynti oli ollut osa normaalia elämää, mutta 2000-luvun alussa koululuokkiin saatua tulla 12–14-vuotiaita, joille koulumaailma saattoi olla tyystin vieras ympäristö. Maahanmuuttajien oman äidinkielen opettamisella tuettiin nuorten kasvamista ja sopeutumista sekä suomalaisen kieli- ja kulttuuriyhteisöön sekä myös edustamansa etnisen ryhmän jäseneksi. Toisin sanoen lähtökohtana on nuorten oman identiteetin vahvistaminen.⁴⁹⁶

Aikuisikäisen maahanmuuttajaväestön sopeuttamista suomalaiseen yhteiskuntaan harjoitettiin 2000-luvun alussa kotouttamisohjelmalla. Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta astui voimaan toukokuussa 1999. Laki tarkoitti käytännössä sitä, että kuntien oli laadittava kotouttamisohjelma, joka sisälsi kotouttamiseen

Kaupungin kansainväliset väriläiskät

Jyväskylään 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa saapuneet maahanmuuttajaryhmät ovat löytäneet kaupungille leimallisen järjestötoiminnan tradition. Tämä on näkynyt järjestöverkoston kansainvälistymisenä ja monikulttuurisuuden lisääntymisenä. Kaupungissa toimi 2000-luvun alussa noin parisenkymmentä maahanmuuttajien perustamaa yhdistystä. Näitä olivat muun muassa Jyväskylän afganistanilainen yhdistys, Afganistan Elokuva Yhdistys, venäjänkielinen Jyväskylän Feniks ja Jyväskylän Kurdinaisten yhdistys. Vanhimpia maahanmuuttajien yhdistyksiä olivat 1990-luvun puolivälissä tai hieman sen jälkeen rekisteröityneet Keski-Suomen Turkki-yhdistys, Jyväskylän islamilaisen kulttuurin yhdistys, Jyväskylän iranilaisten kulttuuriyhdistys ja Keski-Suomen Kurdien kulttuuriyhdistys. Kulttuuriyhdistyksien, uskonnollisten yhdistysten ja naisten yhdistysten lukumäärä johtui siitä, että ne organisoituvat pääsääntöisesti etnisten ryhmien mukaisesti. Etnisyys tai samankielisyys ei ollut järjestäytymisen välttämätön ehto, sillä esimerkiksi Astera oli nimenomaisesti monikulttuurinen naisten yhdistys.

Yhdistykset ovat perinteisesti toimineet uusien innovaatioiden kanavana, mikä on merkinnyt sitä, että ne ovat vastaanottaneet ja välittäneet kansainvälisiä aatteita ja ajatuksia. 2000-luvun alussa Jyväskylässä toimivia kansainvälisiä ystävyysseuroja ja muita kansainvälistä toimintaa harjoittavia yhdistyksiä oli useita kymmeniä. Kansainvälinen ystävyystoiminta ulottui kaikille mantereille. Jyväskyläläisten harjoittama ystävyysseuratoiminta oli laajentunut sitä mukaa, kuin suomalaisten kiinnostus vieraita kulttuureja kohtaan kasvoi toisen maailmansodan jälkeisen elintason nousun ja siihen liittyvän matkailun myötä. Kansainvälisiä ystävyysseuroja syntyi myös Jyväskylän kaupungin ystävyyskaupunkitoiminnan vanavedessä. Yhdistysten perustamisaikataulussa heijastuvat myös Suomen valtion poliittisen aseman ja poliittisten suhteiden kehittyminen toisen maailmansodan jälkeen.

Vanhaa kansainvälistä ystävyysseuratoimintaa edustavat vuonna 1945 toimintansa aloittanut Jyväskylän Venäjä-Seura (Suomi-Neuvostoliitto-Seura) ja kahta vuotta

Tienviitta ja etäisyydet Jyväskylän ystävyyskaupunkeihin Sepänpuistossa.

Keskisuomalaisen kuva-arkisto. Kati Kouvikko 1997.

myöhemmin perustettu Jyväskylän Pohjola-Norden yhdistys. Vuonna 1957 perustettiin Suomalais-Saksalainen Seura ja siitä kymmenisen vuotta myöhemmin Jyväskylän Suomi-Amerikka-Seura. 1970-luvulla syntyivät Suomi-Unkarin Seuran Jyväskylän osasto ja Jyväskylän Finnish-British Society. Nicaraguahan solmittujen ystäväkaupunkisuhteiden yhteydessä vuonna 1988 perustettiin Jyväskylä-Jalapa-Ystävyyseura. Seuramatkailu herätti 1980-luvulla kiinnostuksen Välimeren maiden kulttuuriin ja näin saivat alkunsa vuonna 1981 rekisteröitynyt Jyväskylän Suomi-Espanja ja kymmenen vuotta myöhemmin rekisteröitynyt Jyväskylän Suomi-Kreikka Seura.

Viron itsenäistyminen 1990-luvun alussa loi mahdollisuuden herättää henkiin neuvostomiehityksen aikana taantuneen ystävyystoiminnan. Vuonna 1996 rekisteröitiin Keski-Suomen Viro-seura. Vuonna 2004 rekisteröityi Thai ry, joka otti tehtäväkseen edistää Suomen ja Thaimaan välisiä suhteita. Suomi-Kiina-Seuran Jyväskylän osasto on peräisin jo vuodelta 1976. Kansainvälisyyden ja kansainvälisen vuorovaihtuksen merkitys nostettiin esille helmikuussa 2006, kun Jyväskylässä toimivat kansainväliset ystävyysseurat järjestivät ystäväpäivänä yhteisen juhlan. Aloitteen tekijä oli Suomi-Amerikka-Seura. Juhlan tarkoituksena oli muistuttaa suvaitsevaisuuden tärkeydestä ja innostaa kaupunkilaisia tutustumaan vieraisiin kulttuureihin. Tapahtuma oli jatkoa aikaisemmalle perinteelle. Yhteistä juhlaa vietettiin aikaisemmin YK:n päivänä. Ystävyysseurojen yhteinen pitkäaikaisin ja yhtäjaksoinen tapahtuma oli Suomi-Venäjä-Seuran aloitteesta syntynyt ystävyysseura.

Laaja-alaisinta ja samalla tehokkainta kansainvälistä kansalaisjärjestöjen verkostoitumista edustivat Rotary- ja Lions-järjestöt, joiden alaisia paikallisia klubeja alettiin perustaa Jyväskylään jo 1940-luvun puolivälissä. Samaa kansainvälistä palvelujärjestötoimialaa edustivat Jyväskylään 1980-luvun puolivälissä perustetut naisten Soroptimistit ja Zontat. Kansainvälistyminen ei tapahtunut yksinomaan ulkoapäin tuotujen järjestöinnovaatioiden kautta. Jyväskylän kaupungin kansainvälistymisestä toisen maailmansodan jälkeen kuvaa oivallisesti vuonna 1912 perustetun Jyväskylän klubin jäsenten laajat kontaktit eurooppalaisiin ja myöhemmin muiden eri maanosien yhteiskunnallisiin vaikuttajiin. Klubilla voitiin kestitä muun muassa Jyväskylään saapuneita kansainvälisiä liikemiehiä.

Oma lukunsa kansainvälisessä järjestötoiminnassa ovat olleet erilaiset harrastusyhdistykset. 2000-luvun alussa Jyväskylässä toimi lukuisia määrä itämaisiin taistelulajeihin ja elämäntapaoppeihin erikoistuneista yhdistyksistä. Jyväskylään edellä mainitut yhdistykset saapuivat 1990-luvun alussa. Värikkyttä Jyväskylän yhdistystoimintatarjontaan toivat erilaiset eksoottiset tanssi- ja kulttuuriyhdistykset. Vuonna 2005 perustettiin japanilaista sarjakuvapiirtämistä edustava Anime- ja Mangaseura Tsukiai.

liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet. Kotouttamisella tähdättiin myös monikulttuurisuuden lisäämiseen ja etnisen tasa-arvoisuuden toteuttamiseen.

Kotouttamisohjelmaan tavoitteiden toteuttaminen on haastava tehtävä, sillä maahanmuuttajien etniset taustat olivat 2000-luvun alussa monenkirjavia. Jyväskylän seudun etninen väestörakenne poikkesi muusta maasta. Suurissa kaupungeissa somalialaiset olivat suurin pakolaisryhmä, mutta Jyväskylän seudun pakolaiset tulivat pääasiassa Iranista.⁴⁹⁷

Jyväskylässä laadittiin ensimmäinen maahanmuuttajien kotouttamisohjelma vuonna 1996. Pakolliseksi kotouttamisohjelman laatiminen kunnissa tuli vuonna 1999. Kansainvälistymisessä tapahtuneet nopeat muutokset ja uuden kotouttamislain vuoksi Jyväskylän ohjelma päivitettiin vuonna 2000. Verkostokaupunki-idean mukaisesti ohjelma toteutettiin seudullisena yhteistyönä kaupungin, Jyväskylän maalaiskunnan, Laukaan ja Muuramen kuntien kanssa. Vuonna 2006 päivitettyä kotouttamisohjelmassa painopiste oli monikulttuurisuuden syventämisessä. Uutta oli se, että myös Jyväskylän maalaiskunta harkitsi maahanmuuttajapolitiikkansa aktiivointia. Suurimpia ongelmia maahanmuuttajien ja pakolaisten kotouttamisessa ovat olleet kielivaikeudet ja vakituisen työpaikan saanti. Oman erityisryhmän muodostavat iäkkäämmät ihmiset, joille uuden kielen ja ammattitaidon oppiminen on ollut vaikeaa. Kunnat tekevät maahanmuuttajahankkeissa yhteistyötä kansalaisjärjestöjen kanssa hyvinvointiyhteiskuntamallin ajattelun mukaisesti. Suurena ongelmana pidetään sitä, että Jyväskylän seudulla ei ole kattojärjestöä, joka koordinoisi ja suunnittelisi maahanmuuttajiasioiden kehittämistä ja valvoisi etniseen yhdenvertaisuuteen liittyviä kysymyksiä.⁴⁹⁸

Jyväskylän kaupungin harjoittamassa maahanmuuttajapolitiikassa pyrittiin 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa huomiomaan asuinalueiden sosiaalisen eheyden vaatimukset. Sosiaalista eheytyä ja etnistä tasa-arvoisuutta heikensi se, että maahanmuuttajat sijoitettiin usein samoille asuinalueille ja tiettyihin kaupunginosiin. Vaarana oli etninen eristäytyminen ja puolittien jäävä sopeutuminen kaupunkiyhteisöön. Asuinalueiden sosiaalisen eheyden vaatimusten rinnalle on 2000-luvun alun aikana noussut myös maahanmuuttajien omien kokemusten kunnioitta-

minen. Heille työ ja myös kulttuurisesti tuttu sosiaalinen lähiympäristö olivat sopeutumisen kannalta tärkeitä asioita.⁴⁹⁹

Jyväskylässä maahanmuuttajien mahdollisuuksia sijoittua työelämään on pyritty lisäämään erilaisilla projekteilla. Vuonna 2001 käynnistettiin palapeliprojekti, jonka alaprojektissa – kotopolussa – keskityttiin muun muassa maahanmuuttajien urasuunnitteluun. Monioppi-alaprojektissa tarjottiin puolestaan oppisopimuskoulutusta. Maahanmuuttajien työllistymiseen tähtäävissä projekteissa on ollut ajatuksena, että myös työnantajille tarjotaan mahdollisuus saada monikulttuurisuuskoulusta.⁵⁰⁰

Maahanmuuttajien sopeutuminen tai sopeuttaminen ei ole ollut ainoastaan viranomais toimintaa, vaan sopeutumista suomalaisen yhteiskuntaan on edistetty myös vapaamuotoisen kansalaistoiminnan avulla.⁵⁰¹ Oma lukunsa ovat olleet niin kutsutut kotouttamisyhdistykset, jotka ovat toimineet tiiviissä yhteistyössä viranomaistahojen kanssa. Tällainen oli esimerkiksi maahanmuuttajien sosiaali- ja terveysasioiden edistämistä harjoittava Jyväskylän Seudun Satakieli ry.⁵⁰² Jyväskyläläinen Mosaiikki on puolestaan suomalaisten ja maahanmuuttajien vuonna 2003 perustama yhdistys, jonka tarkoituksena on ollut edistää maahanmuuttajien kotoutumista sekä maahanmuuttajien ja suomalaisten välistä vuorovaikusta. Mosaiikki ry:tä voidaan luonnehtia koalitioryhdykseksi.⁵⁰³ Laaja-alaista kansainvälistä toimintaa harjoittavat myös muun muassa 1990-luvun lopussa järjestäytyneet Kansainvälinen Yhdistys Taivaankaari ja Eurooppalainen Keski-Suomi yhdistys. Varsinkin jälkimmäinen edustaa perinteiseen kansalaisjärjestäytymistraditioon verrattuna uutta globalisoituvaa yhdistystoimintaa, sillä yhdistyksen toimintakenttä ei ole yksinomaan Jyväskylä, saati Suomi, vaan nimensä mukaisesti koko Eurooppa.⁵⁰⁴

Maahanmuuttajien Jyväskylässä käynnistämää järjestötoimintaa voidaan hyvällä syyllä luonnehtia sopeutumiseksi, sillä muodollinen järjestäytyminen tekee yhteenliittymistä oikeudellisia toimijoita. Rekisteröitymistä ja formaalia järjestäytymistä pidetään leimallisena suomalaiselle järjestötoiminnalle ja kansalaisyhteiskunnalle. Rekisteröityneinä yhdistyksinä maahanmuuttajayhdistykset voivat hakea taloudellista tukea toiminnalleen ja niillä on rekisteröimättöä yhdistystä paremmat mahdollisuuden integroitua muiden yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa.

Jyväskylän kaupungin asuinalueet ja rakennetun ympäristön historialliset kerrokset

Monimuotoiset asuinalueet ja kaupungin vetovoimana

Vanhoista Jyväskylän kantakaupungin lähiympäristöön muodostuneista ”esikaupunki-alueista” on tullut viimeisten vuosikymmenien aikana haluttuja asuinalueita. Ilmiö ei ole vain jyväskyläläinen, vaan yleiseurooppalainen. Kysymys on pitkälti yhteiskunnallisista arvokysymyksistä, joihin asuin ympäristön valinnalla otetaan kantaa.⁵⁰⁵ 2000-luvun kaupungille rakennetun ympäristön vaaliminen ei ole tärkeää yksinomaan siksi, että kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten ja miljöiden säilyttäminen olisi arvo sinänsä. Rakennettu ympäristö kuuluu osana kokonaisuuteen, joka muodostaa laadukkaan ja vetovoimaisen kaupungin.⁵⁰⁶

”Osajien” tai ”luovan luokan” kiinnostuminen tietynlaisista asuinalueista eri vuosikymmenillä on muuttanut myös Jyväskylässä asuinalueiden arvostusta ja sitä kautta myös niissä sijaitsevien kiinteistöjen taloudellista arvoa. Siinä missä 1900-luvun alun itseään arvostava kaupunkilainen halusi asua kaupungin keskustan kivikerrostalossa, 1960-luvulla koulutettu keskiluokka etsiytyi Viitaniemeen ja Lohikoskelle. Arkkitehtuurisesti huolitellut puutarhakaupunginosat vastasivat modernille kaupunkiasumiselle asetettuja vaatimuksia ja käsityksiä hyvästä asumisesta ja elinympäristöstä. 1970-luvulla ”osajat” innostuivat yhteisöllisyydestä, jota löytyi Kortepohjasta.

Myös 2000-luvun alun kaupunkisuunnittelussa otettiin huomioon kasvukeskuksista toiseen työn perässä liikkuvan ”luovan luokan” tarpeet. Kaupungin ydinkeskustan täydennysrakentamisessa on toteutunut modernin arkkitehtuurin tavoitteet. Tällainen kohde on

muun muassa niin kutsuttu Harjun kulma. Jyväskylässä urbaanin kaupunkiasumisen ehdot ovat täyttyneet Lutakossa, jossa uuden rakennuskannan keskellä on alueen historiallisesta luonteesta kertovia kohteita. Lutakon suosio perustuu perusinhimillisyyden logiikkaan – paikkaan kiinnittyminen edellyttää tunnistettavissa olevaa paikallista identiteettiä, joka erottaa sen muista alueista.⁵⁰⁷

Rakennusperintö arvokysymyksenä 1970-luvulta 2000-luvun alkuun

Rakennusperintöön liittyvien tavoitteiden määrittely ja arvojen edistäminen ovat museolaitoksen tehtäviä. Museolaitoksen velvollisuutena on ylläpitää ja edistää kansalaisten tietoutta kulttuuristaan, historiastaan ja ympäristöstään. Perimmältään säilyttämisen, ylläpitämisen ja suojelemisen toimintaperiaatteissa on kysymys kulttuurisesta sopeuttamisesta ja arvojen punnitsemisesta, joille on vastakohtana kulttuurinen itseohjaavuus ja riskinotto.⁵⁰⁸ Jyväskylässä suojelun ja säilyttämisen arvoja on vahvistettu 1990-luvun lopusta lähtien Keski-Suomen museon ja Jyväskylän kaupungin käynnistämällä yhteishankkeella – Säilykkeellä. Vuonna 1999 valmistui Keski-Suomen museon laatima muistio, jossa määritellään suojeltavaksi tarkoitettujen omaleimaiset ja arvokkaat pientaloalueet sekä niiden rajat. Arvioinnin pohjalta kaupunki aloitti vuonna 2004 säilytettävien pientaloalueiden osayleiskaavan valmistelutyön.⁵⁰⁹

Pientaloalueiden ja muiden kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden miljöiden säilyttäminen nousi Jyväskylässä julkiseen keskusteluun 1970-luvulla, jolloin valtaosa Tourulan työ-

Mattilanpellon pientaloalue rakenteilla 1950-luvun alussa. Etualalla Mattilankatu ja taustalla Keskussairaalan tie, jonka varrelle on valmistunut jo muutama kerrostalo. Valmetin paperikonetehtaan piipun takana tehtaan kerrostaloja.

läiskaupunginosasta purettiin uuden rakennuskannan ja tieväylien tieltä. Keskusta-alueiden rajua saneerausta harrastettiin kaikkialla kasvukeskuksissa. Saneerausta perusteltiin kasvun edellytyksen luomisella. Kaupunkikeskustat eivät säily elinvoimaisina ilman vilkasta elinkeinoelämää, mikä johtaa rakennuskannan jatkuvaan uudistumiseen ja myös täydennysrakentamiseen.⁵¹⁰

Vauhdilla kasvaneessa kaupungissa tehtiin 1970-luvun alussa viimein inventointi rakennetuista alueista ja yksittäisistä arvoalueista. Selvitystyö osoitti merkillisen asian – Jyväskylässä oli ainoastaan yksi virallinen suojeltu kohde, teatteritalo eli työväentalo. 1970-luvun puolivälissä inventointityö laajennettiin koskemaan keskustan ulkopuolisia asuinalueita. Rakennusten ja eheänä säilyneiden pientaloalueiden säilyttämistä perusteltiin sillä, että kaupunkikuvassa tulisi säilyttää ajallinen, rakenteellinen, tyylillinen ja arkkitehtuurillinen monipuolisuus. Rakennusten suojelua haluttiin kiirehtiä, sillä Jyväskylän maine kulttuuriperintöään arvostavana kaupunkina oli ripeän rakentamisen myötä saanut vakavia kolhuja. Vastakkain olivat kulttuuriperintöarvot ja kaupungin tarve vastata krooniseen asutuspulaan tehostamalla jo rakennettujen alueiden käyttöä.⁵¹¹

Keskustelu ja arvokkaiden alueiden inventointi johtivat siihen, että Seminaarinmäki, Rautpohjan omakotialue, Halssila ja Survo nostettiin erityisen huomion kohteeksi. Näiden lisäksi suojelukohde-ehdotukseen listattiin kymmenkunta muuta aluetta ja joukko yksittäisiä rakennuksia, joiden säilyttäminen tuli ottaa huomioon uusia asemakaavoja laadittaessa.⁵¹² 1970-luvulla toteutetut rakennusinventoinnit ja arviot asuinalueiden kulttuurihistoriallisista arvoista lähti liikkeelle paikallisista tarpeista. 1980- ja 1990-luvulla jatkunut rakennusinventointityö ja näihin liittynyt rakennussuojelun edistäminen syntyi museolaitoksen ulkopuolisista tarpeista. Kiinteistöjen saneeraukset ja muutostyöt edellyttivät perustietoa rakennussuojelullisista arvoista. Jyväskylän kaupungin rakennukset inventoitiin vuosina 1983–1986. Tutkimuksesta syntyneitä tietokantaa on täydennetty tämän jälkeen säännöllisesti. Keräätynyt tieto on hyödynnettävissä paikkatietojärjestelmän avulla laajasti eri viranomaisaloilla. Rakennussuojelua ja kulttuuriympäristön säilyttämistä koskevat kysymykset ovat 2000-luvun alussa osa kaupungin maankäytön suunnittelua. Asiantuntija-viranomaisrooli on näissä kysymyksissä Keski-Suomen museolla. Rakennussuojelu ja siihen liittyvä viranomais-

Rautatieaseman viereiseen puistikkoon rakennettiin 1920-luvulla kaksi kaksikerroksista asuinrakennusta, jotka 2000-luvun alussa kuuluvat Jyväskylän Seudun Nuorisotasunnot ry:lle.

toiminta on viimeisten vuosikymmenien aikana arkipäiväistynyt. Tämä tarkoittaa sitä, että yksittäisten kiinteistöjen tai asuinalueiden suojelukysymyksissä korostetaan vuorovaikutteisuutta kiinteistöjen omistajien ja kaupungin viranomaisten välillä.⁵¹³

2000-luvun alussa vanhat pientaloalueet ovat haluttuja asuinalueita rauhallisuutensa ja luonnonläheisyytensä vuoksi. Paineet myös näiden alueiden täydennysrakentamiseen ja muuttamiseen kasvavat, kun kaupunki joutuu huolehtimaan riittävän asuntotuotantotason säilyttämisestä. Vanhoille asuinalueille rakentaminen on perusteltua kaupunkitalouden näkökulmasta ja ympäristönsuojelun kannalta. 1990-luvun lopussa käynnistettiin niin kutsuttu Säilyke-projekti, jonka aikana kaupungin pientaloalueet on jälleen inventoitu ja säilyttämisen arvoiseksi katsotut miljööt tullaan 2000-luvun alussa suojelemaan osayleiskaavalla. Säilytettävien pientaloalueiden osayleiskaava ei muuta rakentamisen juridisia edellytyksiä kyseisillä alueilla. Säilyke-työssä onkin tärkeää hahmottaa periaatteita, joita alueiden

lisärakentamisessa ja muuttamisessa tulisi ottaa huomioon. 2000-luvun alun rakennusperinneajattelun mukaisesti jälleenrakentamisen kauden pientaloalueilla sijaitsevia edustavia arvokohteita on ehdotettu otettavaksi mukaan säilytettävien pientaloalueiden osayleiskaavaan.⁵¹⁴

Maankäyttötarpeiden muutokset eivät ole muokanneet yhtä voimakkaasti kantakaupunkiin kuuluvia Mattilan, Kukkumäen, Tarhamäen ja Mannilan asuinalueita kuin Tourulaa ja Taulumäkeä. Kolme ensimmäiseksi mainittua aluetta edustavat tyypillistä jyväskyläläistä valtaosaltaan toisen maailmansodan jälleenrakennuskauden jälkeistä rakennuskantaa. Kaupungin länsipuolella sijaitsevien pientaloalueiden rakentaminen liittyi Jyväskylän kaupungin nopeaan kasvuun, jolloin uusia alueita kaavoitettiin aikaisemmin rakentamattomille peltoaukeille ja metsiin. Alueet oli liitetty Jyväskylään vuoden 1941 alueliitoksen yhteydessä. Olosuhteet mahdollistivat yhtenäisen kaavoitusmallin. Alueiden samankaltaisuutta lisäsi käytössä olleet tyyppitalopiirustukset

Arkkitehti Yrjö Blomstedtin suunnittelema ja vuonna 1905 valmistunut seminaarin piirustus- ja käsityösalirakennus Villa Rana on sata vuotta myöhemmin vehreän puuston ympäröimänä Jyväskylän yliopiston Seminaarinmäen kampuksella.

ja standardoidut rakennusmateriaalit. Aikakauden pientaloalueille on leimallista suuret tontit, joilla voitiin harrastaa tarpeellista kotipuutarhanhoitoa. Pientaloalueiden veto-voimaisuus liittyy niiden puistomaiseen olemukseen ja väljään rakennuskantaan. Sodan jälkeisen jälleenrakentamiskauden asuinalueiden suunnittelusta vastasi kaupunginarkkitehti Matti Hämäläinen.⁵¹⁵

Tarhamäen omakotialue Keljossa poikkeaa muista edellä mainituista asuinalueista siinä, että 1940- ja 1950-luvulta peräisin olevan rakennuskannan lisäksi alueella on jäljellä yksittäisiä rakennuskohteita 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta. Tarhamäen asutus syntyi 1800-luvun lopussa Korkeakosken viinatehtaan ja sahan ympärille ja myöhemmin Jyväsjärven toiselle puolelle perustetun Porin tulitikkutehtaan työläisten tarpeisiin. Tarhamäen ensimmäinen asemakaava valmistui vuonna 1948 ja sitä ennen alueen mökkiasutus oli muodostunut vapaasti maaston muotoja mukailleen. 1960-luvun tiehankkeet pirstoivat alueen epäyhtenäiseksi, mutta jäljellä olevat

yksittäiset kohteet edustavat mielenkiintoista esikaupunkirakentamista.⁵¹⁶

Kantakaupungin erikoisuutena on Rautpohjan omakotialue, joka on viimeisiä yhtenäisiä 1920-luvun alueita Jyväskylässä. Ulkoasultaan ja tonteille sijoittelutavaltaan yhdenmukaiset talot jäsenyivät tarkasti ruutukaavan mukaiseen järjestykseen. Valtaosa taloista on rakennusmestari U.E. Mäkisen suunnittelema. Rakennukset on tunnistettavissa 9-ruutuisista ikkunoistaan. Toinen merkittävä omaleimainen alue on entisen Valtion tykkitehtaan asuinalue, joka rakennettiin 1930-luvun lopussa. Sen suunnittelivat arkkitehdit Irma Seikkala-Viertokangas ja Märtha Lilius-Tallroth. Alueella sijaitsee 14 kaksikerroksista asuinrakennusta ja sauna- ja pesularakennus. Yhtenäiseen rakennuskokonaisuuteen kuuluu myös toimihenkilöille rakennetut asuintalot. Rautpohjan tehtaan asuntoalue muodostaa tehtaan tuotantolaitosten kanssa yhden Suomen merkittävimmistä funktionalismia edustavista miljöistä ja se on mukana Museoviraston laatimassa valtakunnallisesti

Mikael Hintze 2007.

Seminaarinmäen vanhaa ja uutta rakennuskantaa. Vasemmalla arkkitehti Arto Sipisen suunnittelema ja vuonna 1976 valmistunut Musica-rakennus, oikealla Historica ja takana Educa, jotka molemmat ovat arkkitehti Konstantin Kiseleffin vuosina 1879–1883 suunnittelema seminaarirakennuksia.

merkittävien kulttuurihistoriallisten ympäristöjen luettelossa.⁵¹⁷

Pientaloalueiden säilyttämisen osayleiskaavan lisäksi Jyväskylän kaupunki työstää 2000-luvun alussa valikoituja eri kaupunginosia koskevia suojelukaavoja. Ensimmäisenä

valmistui Halssilan suojelun osayleiskaava, jonka jälkeen kaupunki aloitti Viitaniemen suojelukaavan valmistelun. Vuosien 2006–2008 kaavoitusohjelmaan sisältyy lisäksi Äylän ja Kortepohjan suojelukaavojen valmistelun käynnistäminen.⁵¹⁸

Mikael Hintze 2007.

Seminaarinkatu, entinen nelostie, kulkee yliopiston kampuksen ohi. Vasemmalla Rehtoraatin portti, keskellä kuvassa puiden takana vilahtelee Villa Ranan keltainen rakennus.

Vanha Jyväskylä

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Räsä Varpmaa.

Hannikaisenkadun ja Cygnaeuskadun kulmatontilla on säilynyt viimeinen 1800-luvun puutalokokonaisuus. Vaalea rakennus on ruutukaava-alueen vanhin puutalo vuodelta 1862. Vuonna 2010 tontille siirrettiin kaksi käsityöläistäaltoa vuosilta 1842 ja 1844. Kuva on 1970-luvun lopulta.

Jyväskylässä kulttuurihistoriallisesti ja rakennusperinteen näkökulmasta arvokkaiksi määriteltyjen rakennusten ja miljöiden säilyttämisen yhdeksi vaihtoehtoksi 1970-luvun puolivälissä esitettiin niin kutsutun ”Vanhan Jyväskylän” muodostamista. Esitys pohjautui hum.kand. Erkki Fredriksonin Jyväskylän erityiskohteiden inventointityön tuloksiin. Hankkeen lähtökohtana oli huomio siitä, että vanhoilla arvotakennuksilla ei ollut säilymisen mahdollisuuksia kaupungin keskustassa, jossa rakentamista ohjasi tehokkuus ja modernin kaupunki-ilmeen tavoittelu. Vanhoja esikaupunkialueita uhkasi perusteellinen saneeraus, ja käytännössä asuinaluekokonaisuudet olivat hajonneet uuden rakentamisen vuoksi. Arvokohteiden ja -miljöiden säilyttäminen oli selvityksen mukaan mahdollista vain siirtämällä rakennukset pois uudisrakennusten tieltä. ”Vanhasta Jyväskylästä” kaavailtiin kansanpuiston tapaista nähtävyyttä, joka mukailisi nimensä mukaisesti vanhaa Jyväskylää keskuksineen ja esikaupunkialueineen. 1970-luvun alkupuolella Jyväskylässä oli jäljellä parisenkymmentä 1800-luvun keskustan kaupunkitaloa, jotka olisivat muodostaneet ”Vanhan Jyväskylän” perustan.

Esitystä Jyväskylän oman kansanpuiston perustamisesta ei missään vaiheessa tuotu kaupunginvaltuuston käsittelyyn. Osasyynä tähän oli ”ajanhenki” ja myös vasemmistovoittainen poliittinen ilmapiiri. Vanhojen porvarisrakennusten säilyttämistä ja kunnostamista pidettiin elitisminä, jota ei katsottu tarpeelliseksi tukea yhteiskunnallisin varoin. Ulkoilmamuseoaluehanketta ei toteutettu myöskään siksi, että Jyväskylässä rakennussuojelujattelussa alettiin korostaa jo olemassa olevan rakennetun kaupunkiympäristön suojelua. Rakennuksia ei ollut enää tarkoituksenmukaista siirtää pois alkuperäiseltä paikaltaan, vaan rakennusperinteen historialliset kerrokset tulee näkyä kaupunkikuvassa. Vanhoja kulttuurihistoriallisesti arvokkaita kiinteistöjä tarkastellaan ja suojellaan osana uudistuvaa urbaania kaupunkimiljöötä.

Jyväskylän Tourulaa 1970-luvun alussa. Kuvassa Tourujoen ylittävä puusilta ns. pikkusilta sekä vasemmalla vanha Lahtisen nahkatehtaaseen kuulunut asuinrakennus. Etualalla Neitsytpolku.

Tapaus Tourula

Tourulan ja hieman myöhemmin toteutettu Taulumäen vanhojen työläisesikaupunkialueiden perusteellinen saneeraaminen 1970- ja 1980-luvuilla kuvaavat sitä, millä perusteiden vanhan rakennuskannan saneerausta Jyväskylässä perusteltiin aikana, jolloin keskustelu rakennusperinnön suojelusta ja kaupungin historiallisten kerrostumien säilyttämisestä oli vasta alkamassa. Tourulan vanha esikaupunkialuetta koskevassa keskustelussa nostettiin esille kulttuurihistoriallisia ja rakennusperinteeseen liittyviä arvoja, mutta lopputuloksen kannalta painoivat yksiselitteisesti eri osapuolten taloudelliset tavoitteet. Tapaus Tourula oli omalta osaltaan vaikuttamassa siihen, että Jyväskylässä viihtyisän elinympäristön kannalta olennaiset ympäristökysymykset nousivat esille.

Jyväskylän pitäjän alueella sijainneen Tourulan asuttaminen alkoi varsinaisesti 1910-luvulla. Kyläyhteisön kohtalon sinetöi liittäminen kaupunkiin vuonna 1941, jolloin aluetta alettiin tarkastella osana kaupunkikokonai-

suutta. Vuonna 1951 valmistuneessa Tourulan asemakaavassa alue määriteltiin pientaloalueeksi, mutta alueen suunnitelman mukainen kehittäminen jäi kesken, minkä myötä myös rakennuskanta rapistui pahoin.⁵¹⁹

Tourulan kaupunginosan vaiheet ennen saneerauskaavoitusta on selvitetty perin pohjin Veikko Anttilan vuonna 1982 julkaisemassa teoksessa Jyväskylän Tourula.⁵²⁰ Perinteisen työläiskaupunginosan murroksen Anttila kiteyttää teoksensa yhteenvetoluvun otsikkoon ”Yhteisö murtuu yhteiskunnan rattaisiin”. Kylämäisen kaupunginosan murentumista vauhdittivat sekä kaupungin tarvitsemat uudet kasvusuunnat, Jyväskylää ja myös koko Keski-Suomea koskevat liikennejärjestelyt ja elinkeinoelämän kansalliset ja kansainväliset muutospaineet, jotka konkretisoituvat Kankaan paperitehtaan laajentumistarpeiksi.

Tourulan asemakaavasta ja alueen tulevaa käyttöä koskeva keskustelu peilaa oivallisesti 1960-luvun lopun ja 1970-luvun kaavoitusta ja eri intressiryhmien mielipiteiden yhtentörmäystä sekä erilaisia käsityksiä siitä, millaiselta Jyväskylän haluttiin näyttävän tule-

Näkymä Tourulaan pikkusillasta oikealle. Sillan vasemmalla puolella on nahkatehtaan johtajan asuinrakennuksen pääty. Taustalla näkyy Taulumäen kirkko ja Kankaan tehtaan piippu. Kuvan oikeassa reunassa on Veistolan talo, lähimpänä rantaa on Virtakaisen talo. Joen toisella rannalla on pesula. Joen rantaan oli jo vuonna 1869 rakennettu viinatehdas, jonka toiminta jatkui nahkatehtaana vuodesta 1887. Tehdas tuli Lehtisen omistukseen vuonna 1919 ja lopetti toimintansa vuonna 1960. Nahkatehtaan silta oli tourulalaisten tärkein joen yli suoraan kaupunkiin johtava silta. Se periytyi 1800-luvulta ja sen paikalle valmistui vuonna 1977 kevyelle liikenteelle tarkoitettu teräsbetonisilta.

vaisuudessa. Pientalotonttien omistajien etu ja G.A. Serlachius Oy:n tavoitteet olivat puhuttaneet valtuutettuja jo aikaisemmin muun muassa Holstin ja Lohikosken alueita koskevien asemakaavojen valmistamisen yhteydessä, mutta nämä eivät saaneet samaa julkisuutta, mitä Tourula sai.

Paradoksaalista Tourulan tapauksessa oli, että kaikki osapuolet olivat 1970-luvulla yhtä mieltä siitä, että aluetta koskenut pitkä rakennuskielto piti purkaa ja alueen kehittäminen piti sallia. Osapuolilla oli erilaiset käsitykset siitä, kenen etua uusittu asemakaava palveli ja ennen kaikkea kenen taloudelliset edut olivat siinä kysymyksessä. Tourulasta oli tullut sijoituskohte. Parikymmentä vuotta kestäneen rakennuskieillon aikana jo alkujaan heikkokuntoiset asuinrakennukset olivat rapistuneet eikä alueen vetovoimaisuutta lisännyt se, että puo-

let asunnoista haki talousvetensä ulkoa joko kaivoista tai kaupungin vedenjakelupisteistä.

Kuten Veikko Anttila toteaa, Tourulaa koskevissa suunnitelmissa ei missään vaiheessa esitetty vaihtoehdoksi suojelua tai säilyttämistä, sillä sellaiset käsitteet eivät kuuluneet ajankohdan kaupunkisuunnittelun sanastoon.⁵²¹ Tourulan säilyttämistä ei 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa osattu oikeastaan edes vaatia, sillä alueella ei ehditty tehdä perusteellista inventointia, minkä vuoksi alueen rakennuskannan säilyttämisen arvoa oli vaikea todistaa. Jyväskylän kaupunki ei suinkaan ollut rakennusperintönsä suojelun kanssa jälkijunassa suhteessa muihin suomalaisiin kaupunkeihin. Kaupunkien vanhojen kortteleiden ja kaupunginosien suojeluun herättiin Suomessa 1970-luvun lopussa kansainvälisten esimerkkien innoittamana.⁵²²

Näkymä Heikinkadun maantiesillalta Tourulaan vuonna 1942. Oikealla on kaksikerroksinen Väänänen talo, jossa toimi kahvila. Viereinen mökki oli pesutupa. Vasemmalla rannan tuntumassa olevat rakennukset olivat nikkelöimislaitoksia. Yrityksen perustivat Veltheimin veljekset. Ylhäällä keskellä postiljooni Toivo Asikaisen talo ja taustalla Kankaan paperitehtaan savupiipun kohdalla Ahosen talo.

Tourulan asemakaavan hyväksymistä koskevasta poliittisesta keskustelusta muodostui hankala ja monimutkainen prosessi, joka kesti käytännössä koko 1970-luvun alkupuoliskon. Asemakaavan hyväksyminen oli mitä suoremassa määrin yhteiskunnallinen kysymys. Kaupungin päättäjät joutuivat ottamaan kantaa siihen, kenen edut kaavapäätöksessä lopulta turvattiin. Tourulan kehittämistä koskeva asemakaavamuutos tuli kaupunginvaltuuston käsittelyyn keväällä 1971. Aluetta koskevat periaateratkaisut noudattivat vuoden 1968 yleiskaavassa ja liikennesuunnitelmassa esitettyjä suunnitelmia. Asemakaavassa varattiin kaupungin keskustalle laajentumismahdollisuus muuttamalla Tourulan pientaloalue asuinkerrostaloalueeksi. Alueelle oli kaavassa sijoitettu koulu ja keskustatoimintoja varten liike- ja toimistotiloja. 1970-luvun puolivälissä tehty selitys Jyväskylän kaupungin keskus-

tan asumisen ja elinkeinojen mitoituksesta ja sijoituksesta noudatti Tourulan kohdalla yleiskaavan mukaista esitystä. Tourulaa pidettiin selvityksestä kaupungin välittömässä läheisyydessä periaatteessa ainoana mahdollisena laajentumissuuntana.⁵²³

Jyväskylän kaupunki ei omistanut kaavoitettavaksi tarkoitettua maata, vaan se oli yksityisten pientalotonttien omistajien ja G.A. Serlachius Oy:n omistuksessa. Asetelma oli kaupungin kannalta vaikea. Kaupunki ei periaatteessa kaavoittanut yksityistä maata, mutta ei voinut asian yleisen luonteen vuoksi olla siitä täysin sivussakaan. Kaavaehdotuksesta jätti muistutuksen kymmenen yksityishenkilöä ja perikuntaa. Heidän käsityksen mukaan asuinalueeksi tarkoitettua aluetta ei voitu muuttaa teollisuusalueeksi ja että heidän omistamansa tontit olivat rakennuksineen hyvässä kunnossa, jolloin niitä ei ollut syytä hävittää. Päällim-

mäiseksi huoleksi kuitenkin nousi pelko siitä, että kaavoittaja ei ollut ottanut huomioon heidän taloudellisia etuja määriteltessään tulevien tonttien kokoja ja tehokkuuslukuja.⁵²⁴

Kaavaehdotuksen näytteille asettamista seurannut usean vuoden kestänyt julkinen keskustelu ja poliittinen kädenvääntö koski ensisijaisesti Kuusamankadun eteläpäässä sijainneita pientalotontteja. Ne sijaitsivat alueella, jonne oli kaavassa merkitty G.A. Serlachius Oy:n Kankaan paperitehtaan laajentumisosat. Kaavamuutos oli alun alkujaankin G.A. Serlachius Oy:n liikkeelle laittama hanke, sillä paperitehdas tarvitsi laajentumistilaa.

Kaavaan tutustuneet Kuusamankadun asukkaat eivät hanketta suostuneet hyväksymään. He eivät vastustaneet tehtaan kehittämistä, vaan sitä, että se tapahtui keskikaupungin suuntaan, jolloin pientaloasukkaiden omistamat varsin arvokkaat tontit jäisivät tehtaan laajennusosan alle. Asukkaat viittasivat myös tehtaan laajennuksesta aiheutuvien saaste- ja jäteongelmien kasvuun. 1970-luvun alussa Kankaan paperitehdas laski jätevetensä puhdistamattomana Tourujokeen. Asukkaat katsoivat, että Kankaan paperitehtaan kehittämishankkeet olivat johtamassa pientalotonttien omistajien omaisuuden arvon merkittävään alentumiseen ja viihtyisän asuinympäristön edellytysten luomisen heikentymiseen. Kuusamankadun asukkaat epäilivätkin, että koko kaava-asiassa oli kysymys siitä, että pientalotontit siirtyisivät pakkolunastuksen kautta rikkaalle teollisuuslaitokselle. Muistutuksessa todettiin, että kaupunki oli luvannut olla puutumatta lunastusasiaan, mutta allekirjoittajien mielestä erikoista olikin se, että Kankaan paperitehdas ei ollut lähestynyt asiassa niitä asukkaita, joiden tontteja tehtaan laajentaminen tulisi koskemaan.⁵²⁵

Tourulan sijainti keskustan välittömässä läheisyydessä merkitsi sitä, että alueen tulevasta kehittämisestä kiinnostuivat myös rakennusyhtiöt. Rakennustoimisto A. Puolimatka Oy ja Rakennusliike Veljekset Tynkkynen Oy olivat ehdineet ennen kaavan hyväksymistä hankkia omistukseensa osan kiistanalaisista tonteista. Rakennusliikkeiden kiinnostuksen oli herättänyt kerrostalorakentamiselle osoitetut alueet. Jyväskylän kaupunginvaltuuston poliittiset ryhmät joutuivat vaikeaan tilanteeseen, kun Kankaan paperitehdas jatkoi painostamistaan saadakseen tarvitsemaansa maata laajennusosan rakentamiseen. Tehtaalla oli

merkittävänä työllistäjänä suuri vaikutusvalta kaupungin päättäjien mielipiteeseen, vaikka sitä ei avoimesti tohdittu myöntää. Jokainen valtuustoryhmä vakuutti puolustavansa pientalotonttien omistajien etuja ja tekevänsä kaikkensa mitä saattoivat, että omistajat saisivat kohtuullisen hinnan tonteistaan.

Kaupunginvaltuustossa Tourulan tontin-omistajien puolestapuhujaksi ryhtyi kansandemokraattien valtuustoryhmä. Kansandemokraatit vaativat, että tonttien omistajille oli turvattava omistuksestaan sellainen hinta, jolla he pystyisivät sekä hankkimaan uuden asunnon että myös kalustamaan sen. Omaksi ryhmäkseen ryhtyneet tonttien omistajat kannattivat alueen kaavoittamista juuri kerrostaloja varten. Pisimmän korren kaavakiistassa veti Kankaan paperitehdas, joka sai yhdistettyä Tourula-ratkaisuun omistamiensa Kirkonpellon ja Varikon alueiden kaavoittamisen asuinrakentamiseen. Tehdas esitti, että se luovuttaisi vastikkeeksi rahassa suoritettavan kauppahinnan ohella asunto-osakkeita tai omakotitalotontteja lähialueilta edellyttäen, että kaupunki kaavoittaisi sen omistuksessa olleet edellä mainitut alueet.⁵²⁶

Keväällä 1975 kaupunginvaltuusto viimein käsitteli esityksen Tourulan asemakaavan muuttamisesta. Käsittely oli sikäli muodollinen, sillä Kankaan paperitehdas oli jo toteuttanut osan paljon huomiota saaneesta laajennusosastaan. Uudessa esityksessä tehtaalle haluttiin varata sen tarvitsemat mahdolliset lisäalueet ja tuleva kerrostaloalue siirrettäisiin etäämmälle teollisuuslaitoksista. Tourulaan haluttiin alkuperäisen suunnitelman mukaisesti varata mahdollisuus myös niin kutsuttujen keskustatoimintojen eli toimistotilojen ja yleisten rakennusten rakentamiseen. Näin esillä ollut Tourulan asemakaava jakoi alueen toimintojen kannalta kahteen erilaiseen osaan.⁵²⁷

Tourulan asemakaava vahvistettiin lopulta vuonna 1976. Vuosikymmenen puolivälissä valmistuneissa rakennetun ympäristön ja erityiskohteiden inventoinneissa Tourulan merkitys kaupungin kulttuuriperinnön kannalta toki tunnustettiin. Erityiskohteiden inventointitutkimuksessa todettiin, että "... Tourulan muuttaminen tehdasalueeksi tai persoonattomien kerrostalojen sokkeloksi olisi Jyväskylälle vahinko... Tourujoen laakson virkistysmahdollisuudet yhdistettynä Tourulan pientaloalueeseen kannattaisi varmasti ottaa huomioon aluetta saneerattaessa".⁵²⁸ Tourulan

erikoisasemaa jyvaskyläläisessä rakennusperinnekeskustelussa selittää omalta osaltaan se, että asuinalue edusti toteutumaton ”Turun Luostarimäkeä” tai ”Porvoo vanhaa kaupunkia”, jolle ei kulttuurikaupunkina itseään pitänyt Jyväskylä osannut antaa arvoa.⁵²⁹

Uuden asemakaavan mukaisen rakentamisen jäljiltä Tourulan kaupunginosan muuttui perusteellisesti. Kankaan paperitehdas toteutti laajennuksensa, ydinkeskusten keskustatoimintoja laajennettiin Tourulan liikekortteleihin. Tourujoen rantaan nousi ryhmä punatiilisiä tornitaloja.⁵³⁰

Tourulan asemakaavakiistasta otettiin joka tapauksessa oppia ja myös aika muutti käsityksiä uuden rakentamisesta ja vanhan säilyttämisestä. Osa Taulumäen perinteisestä esikaupunkimaisemasta hävisi kaupungista ulosjohtavan pääväylän rakentamisen myötä. Toisin kuin Tourulassa, Taulumäen asemakaavan valmistelussa osattiin jo huomioida joitakin suojelunäkökohtia. Taulumäen kirkkotorin laidalla sijainnut Alvar Aallon suunnittelema Nuoran talo määriteltiin suojelukohteeksi ja sen viereisille rakennuksille annettiin rakennusten ulkoasun muokkaamiseen liittyviä määräyksiä. Vastaavalla tavalla haluttiin säilyttää Kankaan paperitehtaalle johtavan Kankaankadun varressa sijaitseva puutaloryhmä eli ruukinmiljö. Ruukinmil-

jöö kuuluu Tourujoen laakson suojelualueeseen, josta tehtiin suojelupäätös ensimmäisen kerran vuonna 1981 ja jota laajennettiin kymmenen vuotta myöhemmin.⁵³¹

Tourulan kaupunginosan rooli ”savupiippukaupungin” historiallisena symbolina nousi esille vielä vuonna 2005, jolloin M-Real Oyj teki päätöksen purkaa 1990-luvun alusta lähtien toimeentomana olleen Kankaan paperitehtaan piipun. Keski-Suomen museo toivoi, että kulttuuriympäristön edustajaksi arvokkaaksi arvioitu tehdasmiljö olisi säilytetty ennallaan. Paperitehtaan piipun purkukysymys kietoutui 1990-luvun lopun ja 2000-luvun alun rakennetun ympäristön säilyttämisestä koskevaan ajatteluun. 1970-luvun asemakaavaratkaisulla ei tuhottu suinkaan aivan kaikkea säilyttämisen arvoista rakennuskantaa. 2000-luvun rakennusperintöarvojen näkökulmasta tarkasteltuna Tourulasta löytyi eräitä mielenkiintoisia yksittäisiä kohteita. Näistä tärkeimmät olivat Kankaankadulla ja Vapaa-herrantiellä säilyneet tehtaan vanhat ja nyt taidokkaasti uudelleen kunnostetut rakennukset. Myös Tourujoen rantaan oli syntynyt nykyisen rakennussuojeluperintöajattelun kannalta tarkasteltuna mielenkiintoista uutta modernia rakennuskantaa. Tehtaan piippuun, Tourulan maamerkkiin, liittyi näin symbolisesti tärkeitä kaupunkikuvallisia arvoja.⁵³²

Vanhat tehdasmiljööt teollisen Jyvaskylän muistomerkkinä

Tourulan kivääritehtaan asuinalue vuonna 2007.

Teollisuusmiljööt muistuttavat teollisen toiminnan historiasta ja ovat siksi arvokkaita hahmotettaessa kaupungin historiallisia kerrostumia. Vahvat teollisuuskeskittymät rakentavat uutta imagoaan nimenomaisesti vanhan historiallisen kerrostuman päälle. Vanhat tehdasmiljööt ovat usein myös kulttuurihistoriallisia suojelukohteita, joten niille on täytynyt löytää uutta käyttöä sitä mukaa, kun varsinainen teollinen toiminta on niistä lopetettu. Tehdaskompleksien ottaminen uuteen käyttöön on heijastunut suomalaisissa kaupungeissa yhteiskunnallista rakennemuutosta. Kiinteistöistä on tullut arvokohteita, joilla halutaan ilmentää kaupungin kykyä tuotantotoiminnan muutokseen ja sopeutumista uudensuunniteltuihin vaatimuksiin.

Kaupungin keskustassa sijaitseva Fredriksonin lakkitehdas peruskorjattiin 2000-luvun alussa asuintaloksi, jossa on toteutettu Jyväskylässä harvinaista, mutta muualla huomattavan suosittua niin kutsuttua loft-asumista.⁵³³ Mittavin muutos on toteutettu Lutakonniemessä, jossa rakentamisen ensimmäinen vaihe alkoi vuonna 1995, ja jonka rakentamisen on arvioitu jatkuvan 2010-luvulle saakka. Vaikka aluetta on saneerattu perin pohjin, alueella on säilytetty vanhasta tehdasmiljööstä rakennuksia, jotka sitovat uuden urbaanin rakennuskannan kiinni alueen teolliseen menneisyyteen. Säilytetyllä tehtaan piipulla on tärkeä rooli myös kaupunkikuvan jäsentäjänä. Keski-Suomen museo esitti Lutakon osayleiskaavassa tehdasalueella säilytettäväksi rakennuksiksi 1910-luvulta peräisin olleen tehdassalin ja samalta vuosikymmeneltä olleen johtajan asuinrakennuksen ja talousrakennuksen. 1920-luvulla rakennetut niin sanotun kartonkitehtaan tuotantolaitokset, konttori sivurakennuksineen ja Schumanin Linna olivat myös museon esittämiä säilytettäviä kohteita.

Tourulassa sijaitsevat puolestaan entisen Valtion kivääritehtaan tehdas- ja asuinrakennusmiljö. Viime vaiheessa teollisesta tuotantotoiminnasta vastannut Sako Oy lopetti toimintansa Tourulassa vuonna 1999. Jo samana vuonna tehtiin päätös, että Tourulan tehdasaluetta tullaan kehittämään nykyaikaiseksi liike-, yritys- ja asunto-alueeksi. Kivääritehtaan miljöölle oli 1990-luvun suunnitelmissa myös muu käyttövaihtoehto. Suomen itsenäisyyden juhlarahaston, SITRA:n, suunnitelmissa oli sijoittaa tehdasmiljööseen kulttuurikeskus. Hanke raukesi siihen, että teollisuuslaitokset olivat yksityisessä omistuksessa. Alueen kehittämiselle on luonut puitteet se, että se kuuluu Museoviraston luetteloon valtakunnallisesti merkittäviin kulttuurihistoriallisiin ympäristöihin. Tourulan kivääritehtaan alueen neljä rakennusta saneerattiin 2000-luvun alussa Museoviraston ohjeiden mukaisesti. Jyväskylän kaupunkikuvassa Tourulan kivääritehdasta pidetään edustavimpana teollisen ajan kiinteistönä, ja alueella vuosituhannen alussa alkanut täydennysrakentaminen on tehnyt siitä erityisen arvostetun ja vetovoimaisen asuinalueen.

Lutakon vanhaa ja uutta rakennuskantaa. Arkkitehti Yrjö Blomstedtin vuonna 1911 suunnitteleman vaneritehtaan teollisuushallin koristeellinen pääty on säilytetty Lutakossa. Uusinta rakennuskerrostumaa edustaa arkkitehti Arto Sipisen suunnittelemat 2000-luvun alussa rakennetut Innova sekä Jyväskylän ammattikorkeakoulun rakennus.

Asuinalueiden mosaiikki

Kantakaupungin erityisluonne

Kaupungin rakentaminen ja arkkitehtuurin kerrostuneisuus näkyvät 2000-luvun alun kantakaupungissa, vaikka kaikkein vanhin rakennuskanta onkin purettu. Hallinnon, talouden ja henkisen elämän aluetta, ydinkeskustaa, ei mielletä samalla tavalla asuinalueeksi kuin muita kaupunginosia, vaikka se on kerrostalovaltaisuuksensa vuoksi yksi tiheimmin asutuita alueista Jyväskylässä. 1980-luvulta lähtien alkanutta ydinkeskustan saneerausta on julkisessa keskustelussa moitittu usein liiallisesta perusteellisuudesta. Kun kantakaupunkia tarkastellaan kokonaisuutena, asuinalueista hahmottuu 2000-luvun alun rakennusperinnejäätelön mukainen ”identiteettien mosaiikki” eli eri aikakausilla rakennettuja ja luonteeltaan erilaisia kaupunginosia ja asuinalueita.

Suomen rannikkokaupunkeihin verrattuna Keski-Suomen keskuksen rakennusperinteellä on kovin lyhyt historia. 2000-luvun alussa ruutukaava-alueella ei ole jäljellä yhtään kaupungin perustamisen ajoilta olevaa rakennusta. Jyväskylän vanhimmaksi rakennukseksi arvioitu niin kutsuttu Taavettilan riihi sijaitsee yliopiston kampus-alueen laidalla Seminaarinkadun varrella. 1700-luvulta oleva riihi kuului aikoinaan Taavettilan tilaan, joka muilta osin jäi uuden kaupungin alle. Riihi kunnostettiin ja se toimi aikoinaan Jyväskylän seminaarin kansatieteellisenä museona. Riihessä vietettiin myös seminaarin ja myöhemmin korkeakoulun aikoihin kotiseutuiltamia. Taavettilan riihi kuuluu Jyväskylän yliopiston museon ylläpitämiin rakennuksiin. Vanhinta rakennuskantaa ruutukaava-alueella edustaa Hanni-

kaisenkatu 9:ssä sijaitseva pieni vuodelta 1861 peräisin oleva asuinrakennus. Rakennus sijaitsee Hannikaisenkadun ja Cygnaeuksenkadun kulmauksen tontilla, joka edustaa samalla ainoaa 1800-luvulta säilynyttä puutalotonttia Jyväskylässä. Tontin suojelukaava vahvistettiin vuonna 1998. 1800-luvulla rakennettuja ja 2000-luvun alussa alkuperäisellä paikallaan sijaitsevia rakennuksia on Jyväskylän ruutukaava-alueella kaikkiaan kymmenen. Jyväskylän kantakaupungin kerrostalovaltainen city-ilme on peräisin 1950- ja 1960-luvuilta.⁵³⁴

Keskustan asema julkisen toiminnan areenana näkyy rakennetun ympäristön historiallisena kerrostuneisuutena ja erityisen suojelun kohteeksi valittujen rakennusten suurena määränä verrattuna kaupungin muihin osiin. Jyväskylän kaupungin arvokohteet on luetteloitu arkkitehtuurikarttaan, joka julkaistiin vuonna 2003. Erityislaatunsa vuoksi keskusta kiinnostaa kaikkia kaupunkilaisia, ei vain siellä asuvia. Keskusta on kaupungin ”käyntikortti”, ja on siksi kaupunkisuunnittelun sekä julkisten että yksityisten investointien erityiskohde. 1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa liike-elämä on jälleen panostanut keskustan kaupunkitilan kehittämiseen.

Keskustaa ympäröivät vanhat ja myös uudet asuinalueet omaleimaisine miljöineen vahvistavat kantakaupungin ajallista ja arkkitehtonista luonnetta. Lutakon muuttuminen teollisuusalueesta moderniksi cityihmisten asuinalueeksi on ollut kantakaupungin kaupunkikuvan mul-listavin muutos vuosituhannen vaihteessa. Kaupunkikuvan eheytymiseen ja asumisen vahvistamiseen tähtäävät myös lukuisat muut asemakaavamuutoshankkeet. Tourulan kivääritehtaan alueesta on muodostunut uusi

Jyväskylän Matkakeskus on arkkitehtien Trevor Harris, Henu Kjisikin suunnittelema ja vuonna 2002 käyttöön otettu rakennus. Kokonaisuuteen kuului myös Petri Rouhiaisen piirtämä toimistorakennus.

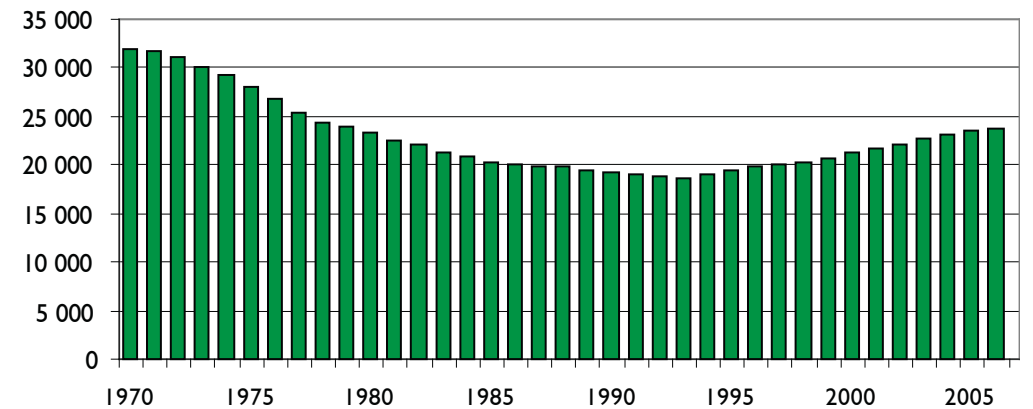

Jyväskylän veturitallien vanhin osa on rakennettu vuonna 1897. Kaupungin omistukseen siirtynyt kiinteistö on 2000-luvulla muuttumassa kulttuurikeskukseksi.

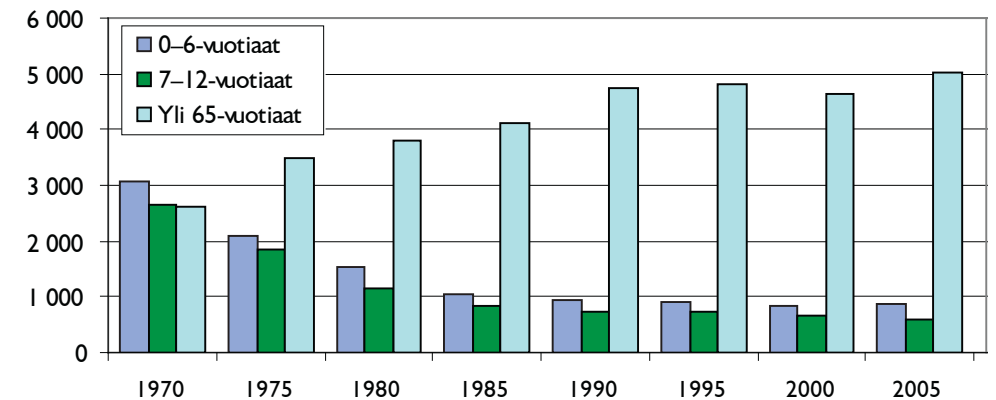
mielenkiintoinen keskustan tuntumassa oleva asuinalue. Toteutuessaan 2000-luvun alussa käynnistetyt suunnitelmat tulevat muuttamaan myös muun muassa niin kutsutun Valimonmäen, Rautpohjan ja Hippoksen alueiden yleisilmettä. Jyväskylän yliopiston kampus-alueelle

on valmisteilla miljöön suojelua koskeva kaava. Kampus-alueen kupeessa sijaitsevalla Äylän asuinalueelle on niin ikään valmistumassa suojelukaava.⁵³⁵ Jyväskylässä kantakaupungin ja etenkin keskustan rakentamisella ja kaupunkikuvan eheyttämisellä tavoitellaan sitä,

Kantakaupungin väestö vuosina 1970–2005

Kantakaupungin lapset ja iäkkäät vuosina 1970–2006

Lähde: Jyväskylän kaupunki. Keskushallinto. Matti Tuosa 2007.

että keskusta pysyy asuttuna ja elävänä. Täydennysrakentaminen on viimeisten vuosikymmenien aikana muuttanut kaupunkikuvaa niin, että välimatka keskustan ja lähiöiden välillä on kaventunut tai hävinnyt paikoin kokonaan.

2000-luvun alussa kantakaupungin asukkaita edustaa usea aktiivisesti toimiva asukas-yhdistys. Yhdistysten toimialueet ovat sopimukseenvaraisia ja siksi muuttuvia. Vuonna 2005 Ydinkeskustan asukas-yhdistys liittyi Yläkaupungin asukas-yhdistykseen, minkä seurauksena perinteinen käsitys yläkaupungista sai uuden sisällön. Keskustan toinen asukas-yhdistys on Alakaupungin asukas-yhdistys, jonka toimialana on vanhan ruutukaava-alueen ulkopuolelle Tourujoen molemmille puolille

levittäytynyt asutus. Nisulassa (Mäki-Matisa), Taulumäellä, Lutakossa, Viitaniemessä ja Mannilassa asukkaita edustavat omat yhdistyksensä.

Kantakaupungin asukas-yhdistykset edustavat erilaisia ja eri-ikäisiä asuinalueita, joten jokainen yhdistys on profiloitunut edustamansa asuinalueen mukaisesti. Mannilaa lukuun ottamatta keskustan läheisyys näkyy siinä, että kantakaupungin asukas-yhdistyksien huolenaiheet eivät ole olleet lähipalveluiden säilymisen turvaaminen ja uusien palveluiden puolesta puhuminen. Muiden asukas-yhdistyksien tavoin kantakaupungin asukas-yhdistykset ovat kiinnittäneet huomiota liikenteestä aiheutuviin ongelmiin. Rakennetun ympäristön ja kaupun-

Harjunkulman rakentaminen vanhan linja-autoaseman paikalle on ollut 2000-luvun alussa Jyväskylän kaupunkikeskustan yksi merkittävimmistä kaupunkikuvaa muuttaneista hankkeista.

kikuvan muutokset ovat olleet myös kantakaupungin asukkaita kiinnostavia kysymyksiä.

Vuonna 1993 toimintansa aloittaneen Yläkaupungin asukasyhdistyksen järjestäytymisen taustalla olivat keskustan liikennejärjestelyjä koskevat kysymykset. Yhdistys osallistui myös 1990- ja 2000-luvun vaihteessa aktiivisesti keskustan puistojen ja viheralueiden kunnostusten suunnitteluun. Yläkaupungin asukasyhdistys vastusti jyrkästi Normaalikoulun ala-asteen sijoittamista Mäki-Matin perhepuistoon. Perhepuiston tuhou-

tumisen lisäksi koulun rakentaminen aiotulle paikalle olisi merkinnyt maansiirtotoimia myös Harjun reuna-alueella. Perhepuiston käyttäjät, Alvar Aalto -seura, Normaalikoulun oppilaiden vanhemmat ja Yläkaupungin asukasyhdistys keräsivät noin 4000 allekirjoittajan adressin hanketta vastaan. Normaalikoulun ala-asteelle löytyi paikka kampusalueelta. Yläkaupungin historiallisia vaiheita on kuvattu teoksessa ”Yläkaupungilla”. Kirjan kustantaja on Yläkaupungin asukasyhdistys.⁵³⁶

Kauppalaispihan saneeraus aloitettiin vuonna 2007. Alueesta toivotaan toimivaa kaupunkiaukiota. Syksyllä 2009 alkoi olla jo valmista.

2000-luvun alussa vuonna 1994 rekisteröitynyt Viitaniemen asukasyhdistys on ottanut aktiivisesti kantaa alueen suojelukaa- van valmisteluun. Lutakon asukasyhdistys on puolestaan saanut näkyvyyttä vuodesta 2005 lähtien järjestämällä Kulttuuripäivillä, jotka vakiinnuttivat nopeasti aseman- sa kaupunginosan asukkaiden keskuudessa. Lutakon Kulttuuripäivät ovat esimerkki vapaaehtoisen kansalaistoiminnan mahdollisuuksista edistää asuinalueen asukkaiden hyvinvointia ja elämänlaatua.⁵³⁷ Kantakau-

pungin asukasyhdistyksistä on nuorin edellä mainittu vuonna 2001 rekisteröitynyt Lutakon asukasyhdistys ja vanhin vuonna 1985 rekisteröitynyt Mannilan asukasyhdistys.⁵³⁸

Kantakaupungin rakennetun ympäristön luonnetta, rakennusperinne- kysymyksiä ja kaupunkikuvan kehittämistä on käsitelty Jyväskylä-Seuran järjestämissä lukuisissa esitelmätilaisuuksissa 1980-luvulta lähtien. Seuran esitelmäsarjassa on pohdittu erityisesti rakennussuojelua koskevia kysymyksiä.⁵³⁹

Vuonna 1979 perustettu Mäki-Matin perhepuisto oli lajissaan ensimmäinen Suomessa.

Mäki-Matti ja Nisula

Mäki-Matti on Jyväskylän kaupungin vanhin esikaupunkialue. Alue liitettiin kaupunkiin 1914 ja Nisula vastaavasti 1941. 1970-luvun alussa tehdyssä rakennusinventoinnissa todettiin, että alueella sijaitisi joitakin säilyttämisen arvoisia rakennuksia, mutta yhtenäinen työläiskaupunginosamiljö, joka rakentui 1800-luvun lopussa ja 1900-luvussa, oli jo ehtinyt hävitä. Mäki-Matin vanhimman rakennuskannan häviämistä oli jouduttanut vuonna 1910 sattunut palo. Palo ei ole ainoa syy siihen, miksi kaikkein vanhin rakennuskanta on hävinnyt alueelta. Sekä Mäki-Matissa että Nisulassa on rakennuskantaa uudistettu. Nisulaan Kisakadun ja myöhemmin Aatoksenkadun ja Sepänkadun varteen nousivat niin kutsut Haka-talot.

Jos vuoden 1968 yleiskaava olisi toteutunut, merkittävä osa Mäki-Matista ja Nisulasta olisi muuttunut kerrostalo- ja rivitalovaltaiseksi alueeksi. Kaavassa Kortesuonkatu oli tarkoitettu kaupungin keskustoimintoja palvelevaksi väyläksi. 1970-luvun puolivälissä aloitettu yleiskaavan tarkistustyö, liikenteen yleissuun-

nitelman valmistelu ja elinkeinojen mitoitus- ja sijoittumisselvitys pelastivat Harjun takaiset pientaloalueet. Harjun takaisia alueita ei pidetty enää tärkeinä kaupungin laajentumisuuntina. Jyväskylässä pientaloalueiden puute puolsi sitä, että jo olemassa olevia kohteita ei muutettu kerrostaloalueiksi.⁵⁴⁰ Keskeiset osat Mäki-Matista säilyivät pientaloalueena ja kerrostalot muodostavat yhtenäisen Harjun kulmasta lähtevän ja Voionmaankatua myötäilevän vyöhykkeen, joka jatkuu käytännössä yhteisenä Kortepohjan kaupunginosaan saakka. Mäki-Matin ja Nisulan asuinalueiden rakennushistoriallinen kehityskaari on esitetty seikkaperäisesti teoksessa Vuosisata Harjun takana osuvasti Hökkelikylästä arvoalueeksi.⁵⁴¹

2000-luvulla Mäki-Matti ja Nisula ovat arvokkaita asuinalueita siksi, että molemmissa sijaitsee sodanjälkeiselle jälleenrakennuskaudelle tyypillisiä eheitä omakotialuekokonaisuuksia. Asuinalueiden vanhojen asuinkortteleiden säilyttämistä koskevat ratkaisut tehtiin 1970-luvulla. Tärkeää oli, että kaupungin ja niin kutsuttujen ”torppareiden” eli kaupungin vuokratonteille rakentaneiden omakotiasuk-

Harjun taakse pääosin 1940- ja 1950-luvulla rakennettu vihreä pientaloalue on saanut myöhemmin naapurikseen keskellä näkyvän punatiilisen Nisulan kerrostaloalueen, siitä vasemmalla sijaitsevan Viitaniemen sekä edessä vasemmalla olevan, vaaleista rakennuksista koostuvan oppilaitosten ryhmän.

kaiden välinen kiista vuokratonttien lunastamisesta saatiin päätökseen vuosikymmenen lopulla. 1970-luvulla herättiin Jyväskylässä, kuten myös muissa kaupungeissa, keskustelamaan rakennusperinteestä ja kaupunkisen historiallisten kerrostumien säilyttämisen arvoista. Mäki-Matin ja Nisulan ehkä ratkaisevin kohtalon kysymys oli Harjua leikkaavan moottoritie suunnitelman hylkääminen.⁵⁴²

Harjun takaiset vanhat asuinrakennukset olivat 1970-luvulla epäkäytännöllisiä ja vailla nykyaikaisia varustuksia olevia pieniä taloja. Mukavuuksien puute ei vaikuttanut asukkaiden viihtyvyyteen, vaan molempia asuinalueita pidettiin ihanteellisina paikkoina elää. Lähipalveluiden supistuminen ei ole haitannut arkipäiväistä elämää, sillä alue sijaitsee kävelymatkan päässä keskustasta. Mäkimattilaiset ja Nisulan asukkaat ilmaisivat tyytyväisyytensä 1980-luvun alussa järjestetyissä kaupunginosa-kuulemisissa. Alueella toimiva asukasyhdistys, vuonna 1983 rekisteröity Nisulan asukasyhdistys, kiinnitti 1990-luvun lopussa Laatuylä-kommenteissaan huomiota lähinnä alueen liikenneturvallisuutta ja yleistä siisteyttä koske-

viin kysymyksiin. 2000-luvun alussa asuinalue on edelleen turvallinen ja puistomaisuutensa vuoksi viihtyisä paikka elää ja asua. Alueen sijainti lähellä keskustan tarjoamia palveluja merkitsee lisäarvoa, jota asukkaat mielellään korostavat.⁵⁴³

Mäki-Matin tavoin Nisulan omakotialue kuuluu Jyväskylässä säilytettäviksi tarkoitettuihin pientaloalueisiin. Nisulan asukasyhdistyksessä arvostetaan suojelukaavan hengen mukaisen rakennusperinteen säilyttämistä, mutta muutoksen tarve ymmärretään. Rakennusoikeuden säilyttämistä talojen suurilla tonteilla pidetään tärkeänä, vaikka kerrostalojen ja teollisuuslaitosten rakentamiseen suhtaudutaankin karsaena.⁵⁴⁴

Harjun takaisten alueiden asukkaita edustava Nisulan asukasyhdistys on toiminut perustamisestaan lähtien aktiivisesti asuinalueen yhteishengen kohottamiseksi. Yhdistys on panostanut erityisesti lapsiin. Mäki-Matin Oikokadusta on muodostunut alueen asukkaille tärkeä kohtaamispaikka. Nisulan yhdistys teetti vuonna 2003 julkaistun kaupunginosa historian ”Vuosisata Harjun takana. Nisulan, Mäki-Matin ja Syrjälän historiaa”.⁵⁴⁵

Arkkitehti Alvar Aallon suunnittelema Viitatorni on puistomaisen Viitaniemen kaupunginosan keskipiste. Vuonna 1985 otetussa kuvassa näkyvät vasemmalla kulkevan päiväytilän, Viitaniementien, varren kerrostalot ja keskellä rytmikkäät Tiede- ja Taidepolkujen rivitalot.

Viitaniemi

Kantakaupungin kansallisesti ja myös kansainvälisesti tunnetuimpia asuinalueita on Viitaniemi. Tunnettavuus liittyy kaupunginosan yleissuunnitteluun vaikuttaneeseen arkkitehti Alvar Aaltoon. Aallon kädenjälki näkyy parhaiten alueen maamerkin, Viitatornin, suunnittelussa. Aalto ideoi Viitaniemen yleisilmeksi vaaleat sävyt ja nauhaikkunailmeen. Hän määritteli myös Viitaniemen viheralueiden rakentamisen lähtökohdat. Viitaniemi on tavattu rinnastaa Espoon Tapiolaan. Puutarhakaupunkiaate on kansainvälinen, etupäässä anglosaksinen ilmiö, jonka juuret ovat 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun kaupunkisuunnittelussa. Viitaniemen suunnittelussa yhdistyivät sekä puutarhakaupunkiaate että lähiöteoria.⁵⁴⁶

Viitaniemen asemakaavasunnittelu annettiin arkkitehti Jorma Järven tehtäväksi, joka oli jo aikaisemmin tullut tunnetuksi asuntoreformikilpailun ja Tapiolan keskustan suunnittelukilpailun yhteydessä. Alueen suunnittelu alkoi vuonna 1956, asemakaava hyväksyttiin vuonna 1959 ja itse puutarhakaupunki rakennettiin kaupungin omistuksessa olleelle noin 35 hehtaarin suuruiselle alueelle Nisulan pelloilla. Alueen rahoittajana ja rakentajana toimi Asuntosäätiö. Hanke on liitetty vahvasti Jyväskylän kaupunginjohtaja Jorma Tuomiseen, jonka on sanottu pitäneen hanketta suorastaan omanaan. Hän myös panosti paljon sen toteutumiseen.⁵⁴⁷

Viitaniemen rakennussuunnitelmalla oli vastustajansa. Kaupunginvaltuustoon muotoutui oppositio, joka kritisoi muun muassa sitä, että alue sijaitsi liian kaukana kaupungin kes-

kustasta. Myöhemmin kritiikki kohdistui Viitaniemen lämpövoimalalaitoksen rakentamiseen. Viitaniemen rakentamisessa oli kysymys uudeltaisesta yhteistyösopimuksesta, jossa kaupungin vastuulle tuli asuinalueen kunnallistekniikan rakentaminen. Rakennushankkeen arvioitiin kestävän viisi vuotta. Alueelle rakennettiin sekä kerrostaloja, pienkerrostaloja ja pientaloja. Rakennussopimuksen mukainen viimeinen kerrostalo luovutettiin asukkaalle joulukuussa 1964.⁵⁴⁸

Alvar Aalto ja Jorma Järvi toivat Viitaniemen funktionalismin. Viitaniemen suunnittelua luonnehdittiin moderniksi historiattomuudeksi. Tällä tarkoitettiin sitä, että siinä Viitaniemen agraarinen historia pyrittiin peittämään tarkasti, jolloin uuden asuinalueen moderni, irti ajasta oleva arkkitehtuuri pääsi oikeuksiinsa.⁵⁴⁹ Suunnitellun alueen alkuperäinen ilme on säilynyt hyvin, ja siksi Viitaniemi kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin kulttuurihistoriallisiin aluekokonaisuuksiin. Viitaniemen ja Nisulan rajalla sijaitseva Volmarinkadun omakotialue kuuluu niihin pientaloalueisiin, jotka on Jyväskylässä esitetty otettavaksi mukaan säilytettävien pientaloalueiden osayleiskaavaan.⁵⁵⁰

Viitaniemen arvoalueen suojelua koskevan kaavan valmistelu alkoi vuonna 2002. Kantaa suojelukaavaan otti Viitaniemen asukasyhdistyksen lisäksi 16 yksityishenkilöä ja viisi taloyhtiötä. Viitaniemen asukasyhdistys keräisi noin viisisataa allekirjoitusta adressiin, jossa vastustetaan alueen miljöön muuttamista ja ennen kaikkea lisärakentamista. Asukasyhdistyksen käsityksen mukaan viitaniemeläisille oli aikaisemmin luvattu, että alueeseen ei kohdistuisi lisä- ja täydennysrakentamisen paineita. Kaavaa valmistelevien viranomaisten näkökulmasta sellaista päätöstä, että Viitaniemi tai mikään muukaan kaupunginosa säilytettäisiin muuttumattomia, ei voida tehdä. Viitaniemessä on niin kutsuttuja toteutumattomia tontteja, joita kaavoittaja ei ole automaattisesti valmis poistamaan tulevassa suojelukaavassa. Suojelukaava kuitenkin velvoittaa, että tulevaisuudessa rakentamisessa kunnioitetaan vanhaa rakennuskantaa alueen omaleimaisen miljöön säilyttämiseksi.⁵⁵¹

Viitaniemen lisärakentamiselle löytyi myös kannattajia. Kaupunkisuunnittelulautakunnan kokouksessa vuoden 2006 alussa jätetyssä aloitteessa esitettiin, että Viitaniemeen tulisi varata mahdollisuus vammaisten asuinpalve-

lujen järjestämiseen. Aloitteessa todettiin, että alue sopii hyvin liikuntarajoitteisille ja vammaisille tarkoitettuun esteettömään liikkumiseen rakentamiselle. Myös alueen liikkeenharjoittajat toivoivat, että tulevassa suojelukaavassa otettaisiin huomioon heidän toimitiloja koskevat muutosmahdollisuudet – laajentaminen ja lisärakentaminen. Viitaniemen suojelukaava hyväksyttiin vuonna 2007.⁵⁵²

Viitaniemen kaupunginosa oli arvoalue syntymässään, eivätkä alueen asukkaat mielellään määrittele aluettaan lähiöksi. Viitaniemen rakentamisen yksityiskohtia ja taustatapahtumia on selvitetty vuonna 2003 ilmestyneessä tutkimuksessa.⁵⁵³ Kuitenkin Viitaniemeä on ylistetty väljän ja luonnonläheisen miljöönsä vuoksi, vuosikymmenestä toiseen asukkaat ovat olleet huolissaan lisääntyvän liikenteen aiheuttamista ongelmista, johon liittyvät myös alueella toimivien oppilaitosten ja Viitaniemen liikuntapuiston pysäköintikysymykset. Alueen asukkaat ovat kantaneet myös huolta kaupunkilaisten suosiman uimarannan ja rantaa kiertävän kävelyreitit kunnossapidosta. Liikuntapuistossa järjestetyt yleisötilaisuudet ja niistä aiheutuva ylimääräinen melu on häirinnyt rauhallisuudestaan tunnetun kaupunginosan asukkaita.⁵⁵⁴

Vanhojen kaupunginosien tavoin Viitaniemen kehittämisessä on kysymys siitä, millä tavoin alueen väestö säilyisi sekä ikänsä että muun elämäntilanteensa puolesta monipuolisena. Kaupunginosan sijainti lähellä keskustaa on omalta osalta vaikuttanut siihen, että sellaiset yksityiset palvelut kuin vähittäiskauppa ja esimerkiksi posti ovat siirtyneet alueelta pois. Näiltä vapautuneet toimitilat ovat siirtyneet yritystoiminnan käyttöön.⁵⁵⁵

Viitaniemen suojelukaavan valmistelussa on kiinnitetty huomiota alueen yleisilmeen rapistumisen ja rantojen pusikoitumisen estämiseen. Yleisilmeen parantaminen aloitettiin alkusyksystä 2006 Viitaniemen suojelukaavassa kulttuurihistoriallisesti arvokkaaksi ja säilyttämisen arvoiseksi määritellyn Jaroslavl aukion kunnostustöillä. Hankkeeseen liittyy myös rehottavan kasvillisuuden raivaaminen ja järvimaiseman avaaminen aukiolta Tuomiojärven suuntaan. Aukio kuuluu osana arkkitehti Jorma Järven Viitaniemen asemaakaavasunnitelmaan ja sen alkuperäinen nimi oli Torniaukio. Aukio nimitettiin uudelleen Jyväskylän ystävyyskaupunki Jaroslavlina mukaan.⁵⁵⁶

Raahalahden lämpövoimalan rakentaminen 1980-luvun puolivälissä jätti alleen Akkalan ja Ukkolan pientaloalueet. Taustalla Halssilanrinteen 1970-luvulla rakennettuja rivitaloja.

Halssila

Halssilan vanhimman asuinalueen nostaminen erityissuojelun kohteeksi 1970-luvun puolivälissä oli suoraan verrannollinen Tourulan ja Taulumäen kaupunginosien saneerauksiin. 1970-luvun lopussa, jolloin periaatepäätös alueen pientalovaltaisuudesta ja vanhan rakennuskannan säilyttämisestä oli saatu aikaiseksi, Halssilaa rohjettiin verrata jopa Tampereen Pispalaan.⁵⁵⁷ Halssila liitettiin Jyväskylän kaupunkiin monen muun esikaupunkialueen tavoin vuonna 1941. Asutus laajeni 1900-luvun alussa kaupungin liepeiltä kohti Halssilaa sitä mukaa, kun Tourulan tontinpaikat alkoivat täyttyä. Halssilan ja viereisten Tuohimutkan ja Kivistön alueiden historiaa on selvitetty vuonna 2001 julkaistussa teoksessa ”Nakertajien XVI kaupunginosa”.⁵⁵⁸

Halssilan asemakaava valmistui vuonna 1950. Kaavaa vastaan jätettiin reilu 30 valitusta, jotka koskivat tonttijärjestelyjä ja tielinjauksia. Kaava ei uhannut välittömästi vanhaa asuntokantaa, vaan kuten kaavaselosteessa todettiin, myöhemmin päätettäisiin tapauskohtaisesti, minne uudet rakennukset sijoitettaisiin. Halssilan rakennuskanta sai lisää aikaa siksi, että kaupungissa vallinneen vaikean asutuspulan aikana ei alueen saneerausta pidetty kiireellisenä. Halssilassa 1900-luvun alussa ja myöhemmin sodan jälkeen rakennetut asuintalot muodostivat omaleimaisen sekoituksen, joka antoi alueelle oman erityispiirteen.⁵⁵⁹

1960-luvulla Halssila oli omavarainen kaupunginosa, jossa oli tarjolla kaikki keskeiset julkiset ja yksityiset palvelut: kaupat, pankit, posti, koulu, kirjasto ja kaupunginosakirk-

Mesikämmenen varren rivitaloja Halssilanrinteellä kesällä 1985.

ko.⁵⁶⁰ 1970-luvun puolivälin rakennusperinnekeskustelu nosti niin kutsutun vanhan Halssilan säilytettävien asuinalueiden listan arkeen. Suojelutoimenpiteissä esitettiin, että asuinalueen tonttijako oli säilytettävä ennallaan, kuten myös tonttien välille syntyneet kulkuväylät. Ehdotuksen mukaan uudisrakentamisen tuli tapahtua vanhaa rakennuskantaa kunnioittaen, joten esimerkiksi rivitalojen rakentamista ei pidetty suotavana.⁵⁶¹

Halssilan säilyttäminen oli tullut ajankohtaiseksi vuoden 1968 yleiskaavassa esitettyjen saneeraussuunnitelmien vuoksi. Lähtökohdaksi suunnitelmassa oli, että alueen heikkokuntoinen rakennuskanta piti purkaa varustetasoltaan ja tehokkuudeltaan ajanmukaisemman rakennuskannan tieltä. Yleiskaavatarkastelussa Halssila nähtiin arvokkaana kaupunginosana siksi, että se sijaitsee lähellä kaupungin

keskustaa ja siksi, että sen läheisyydessä oli runsaasti teollisuuden työpaikkoja. Halssila soveltui näin erinomaisesti alueeksi, jonka asukaslukua oli mahdollista nostaa jopa voimakkaan uudistavan rakentamisen avulla. 1970-luvun puolivälissä tehdyssä asumista ja työpaikkojen sijoittumista koskevassa selvityksessä esitettiin, että Halssila voisi kehittyä vuoteen 2000 mennessä keskustaluokituksen mukaiseksi paikalliskeskukseksi, jonka työpaikkaomavaraisuus olisi jopa 95 prosenttia ja jonka väestöpohja olisi vajaa 6000 asukasta.⁵⁶²

Halssilan pirstaloitumista joudutti 1970-luvun puolivälissä valmistunut Vaajakosken moottoritie. Alueen läpi linjattu Pieksämäen rata valmistui vuonna 1917. 1970- ja 1980-luvulla Halssilan alueelle valmistui useita asemakaavoja, jotka mahdollistivat alueen ottamisen tehokkaammin kaupungin asunto-

Uutta rakennuskantaa Aholaidan kaupunginosassa Vaajakoskentien takana sekä Aittorinteen rivi- ja kerrostaloja etualalla. Taustalla Sanomalehti Keski-suomalaisen toimitalo. Kuva on otettu vuonna 1985.

tuotannon tarpeisiin. Saneeraavaa asemakaavapolitiikkaa toteutettiin Kivistön, Aholaidan ja Aittorinteen alueilla, jonne rakennettiin rivi- ja kerrostaloja. Kokonaan uusi asuinalue nousi Halssilanrinteeseen. Vuonna 1986 valmistui Rauhanlahteen turvevoimalaitos, jonka alta oli hävitetty Halssilan kaupunginosaan kiinteästi kuulunut Akkalan ja Ukkolan asuinalue. Asuinalueella sijaitisi ennen voimalaa 16 vaatimatonta omakotitaloa.⁵⁶³ Kaavoittajan näkökulmasta tarkasteltuna 2000-luvun alun Halssila oli entisestään pirstaleisempi eikä maaston korkeuserojen ja eri tasoisten teiden vuoksi kaupunginosaan eri asuinalueiden kesken ollut selvää yhteyttä. Alueelta puuttui edelleen selkeä keskusta, vaikka sen muodostaminen oli ollut esillä jo 1970-luvun selvityksissä.⁵⁶⁴

Halssilan asuinalueen rajojen määrittäminen on pitkälti sopimuksenvarainen kysymys. Kun kysymys on Halssilaan vuonna 2006 hyväksytystä suojelukaavasta, tarkoitetaan aluetta, joka jää Vaajakosken moottoritien ja Aittorinteen väliin. Suojelukaava on jatkoa Keski-Suomen museon pientaloalueiden inventoinnille, jossa Halssilan omakotialue määriteltiin yhdeksi Jyväskylän kaupungin omaleimaisimmaksi ja parhaiten säilyneeksi 1900-luvun alun esikaupunkialueeksi. Tuohimutka edustaa puolestaan 1940- ja 1950-luvun rintamiestaloaluetta. Tuohimutka eroaa muista vastaavista jälleenrakentamiskauden pientaloalueista siinä, että sen asemakaava sijoittuu maaston puolesta vaihtelevaan vanhaan rakennuskantaan ja vanhaan tienpohjaan, kun muut samanaikaisesti syn-

Näkymä idästä Seppälän teollisuusalueelle vuonna 1999. Vasemmalla edessä Aholaidan kaupunginosa ja Vaajakoskentien oikealla puolella alhaalla Halssilan pientaloja, sitten Aittorinne ja sen takana Tuohimutkan omakotialue. Taustalla Palokkajärven rannalla Lohikoskea.

tyneet alueet rakennettiin tavallisesti pelloille. Tuohimutkan erikoispiirteenä ovat lisäksi runsaat, pääosin luonnontilaiset puistovyöhykkeet. Tuohimutkan rakennukset ovat pääosin rakennusmestari Veikko Lenneksen suunnitelmia.⁵⁶⁵

Vuonna 1993 rekisteröity Halssilan asukas-yhdistys on ollut tyytyväinen siihen tapaan, jolla kaupungin viranomaiset ovat ottaneet yhdistyksen jo varhaisvaiheessa mukaan sekä edellä mainitun suojelukaavan että valmisteilla olevan Halssilanmäen uuden asuntoalueen asemakaavan valmistelutyöhön. Halssilanmäen kaavavalmistelussa kaupungin kaavoitusosasto kokeili uudentyypistä tiedottamista, jossa kaavaa ei ainoastaan asetettu julkisesti nähtäväksi, vaan paikan päällä päivystivät kaupunkisuunnitteluosaston henkilöt, jotka sekä keräsivät asukkaiden mielipiteitä että esittelivät kiinnostuneille suunnitelman yksityiskohtia.⁵⁶⁶

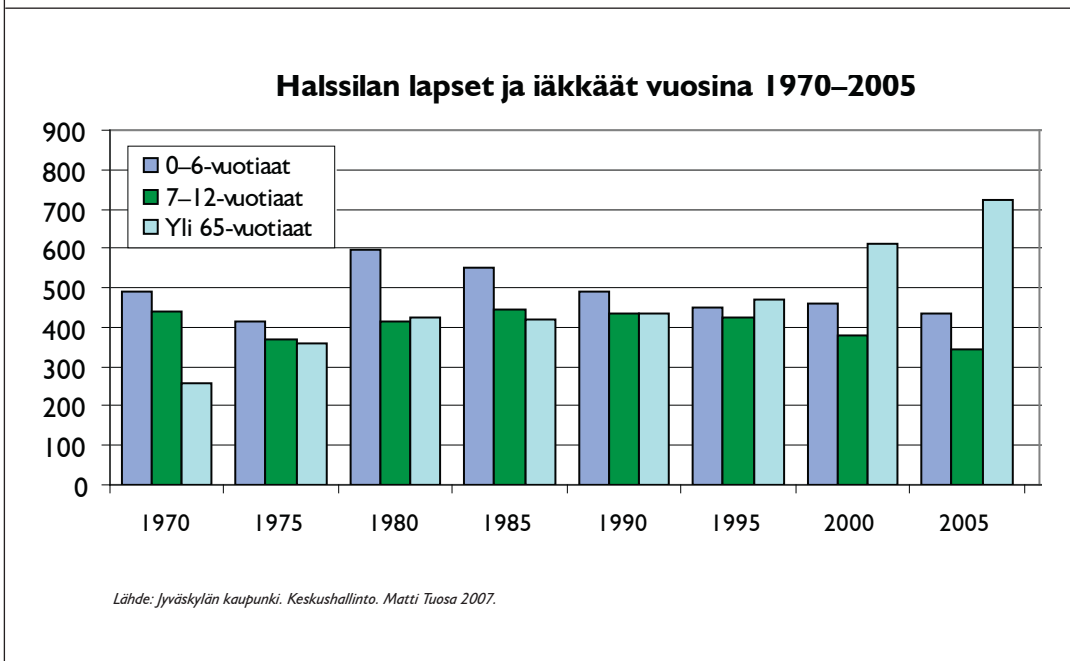
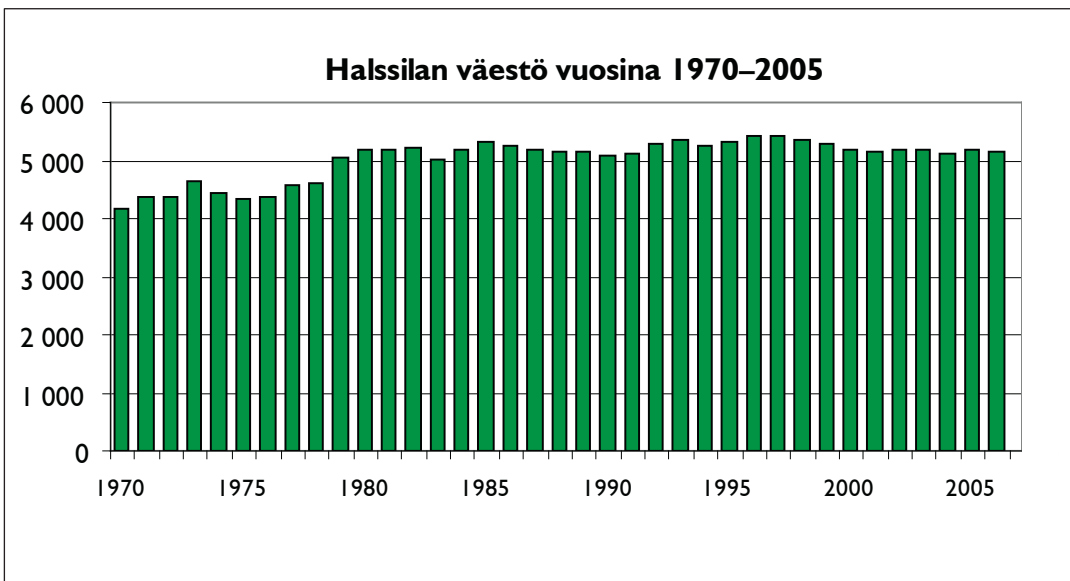
Halssilan asukas-yhdistys otti aktiivisen roolin Jyväskylän kaupungin täydennysrakentamisen osayleiskaavan valmistelussa. Halssilassa ymmärrettiin hyvin lisärakentamisen tarve,

jolla alue pidetään elävänä. Halssilassa, kuten myös muilla asuinalueilla, asukkaiden mielenkiinto kohdistui liikennejärjestelyihin. Alueen eri puolilla asuvilla on ollut luonnollisesti erilaisia käsityksiä siitä, miten tieverkostoa tulisi kehittää ja missä järjestyksessä aluetta tulisi kunnostaa. Halssilalaiset ovat olleet varsin yksimielisiä Aittorinteen-Kangasvuoren virkistysalueen tulevasta virkistyskäytöstä. Vuonna 2006 esitelty suunnitelma Halssilanmäen asuinalueesta kavensi alueen asukkaiden mielestä heille tärkeitä virkistysalueita. Kaupungin intresseissä on ollut luoda keskustaa lähellä sijaitsevalle uudelle asuinalueelle sellaiset edellytykset, jotka mahdollistavat rinnakkain vanhan säilyttämisen ja uuden rakentamisen.⁵⁶⁷

Halssilan osalta täydennysrakentamisen osayleiskaavaan merkittiin uusia asuinalueita Halssilantielle, Kivistö-Aittovuoreen, Latvatielle ja Äijälänrantaan. Viimeksi mainitusta järjestettiin vuonna 2001 kansainvälinen arkkitehtuurikilpailu. Tavoitteena on ollut, että Äijälänrantaan rakennetaan alue- ja arkkitehtisuunnittelultaan korkeatasoinen pientaloalue sekä kerrostalokortteleita.⁵⁶⁸

Jyväskylän kaupungin tavoitteena on ollut nostaa Halssilan kaupunginosan väkimäärää. Halssilassa asukasyhdistyksien toiminnan painopiste on ollut lapsiin ja nuorisoon kohdistuvassa työssä. 1980-luvun alun alussa alueen asukkaita puhutti sekä lasten päivähoidon sekä koululaisten iltapäiväkerhotoiminnan järjestäminen. Myös nuorisoin vapaa-ajanviettopaikkaa kaivattiin. Halssilan asukasyhdistyksen

toiminta koululaisten ”jälkkäri” järjestäjänä on paljon julkisuutta saanut esimerkki asukasyhdistyksen mahdollisuuksista toimia alueen asukkaiden edun nimissä myös muissa kuin kaavoittamiseen ja liikennesuunnitelmiin liittyvissä kysymyksissä. Yhdistys on kantanut pitkään huolta Vaajakoskentie turvallisudesta ja saanutkin aikaan toimia, joilla liikennenopeuksia on saatu hillittyä.⁵⁶⁹

Lohikosken kaupunginosa Tyyppäläntien varrella 1970-luvun alussa. Taustalla ostoskeskus.

Lohikoski

Lohikosken varhainen asutus muotoutui samaan tapaan teollisuuslaitoksen vaikutuksesta kuin Tourulan, Taulumäen ja Halssilan esikaupunkialueet. Lohikoskella Kankaan pape-ritehtaan työläisten varhaiset asuinrakennukset olivat vaatimattomia mökkejä, joissa oli usein vain hellahuone ja eteistila. Oma erillinen lukunsa Lohikosken kaupunginosan historiassa oli Paloniemessä sijaitseva vuonna 1880 valmistunut huvila ja siihen kuuluvien muiden rakennusten muodostama omaleimainen herraskainen miljö.⁵⁷⁰

Kaupungin ulkopuolella tuolloin sijainneista Lohikoskesta ja Nisulasta muodostettiin vuonna 1922 taajaväkinen yhdyskunta, jolloin alueelle piti laatia rakennusjärjestystä, asemakaavoja sekä palo- ja terveydenhoitoa koskevat ohjeistukset.⁵⁷¹ Koska mainittuja esikaupunkijärjestelyjä ei saatu aikaiseksi, taajaväkinen yhdyskunta lakkautettiin vuonna 1934. Lohikosken kaupunginosan vaiheista julkaistiin syksyllä 2006 teos ”Tehtaan valoista kaupungin valoihin. Lohikoski 1879–2000.”⁵⁷²

Nykyinen Lohikoski-Heinälammen suuralue liitettiin kaupunkiin vähitellen. Vuonna 1941 kaupunkiin liitettiin Lohikosken etelä-

osa ja vuonna 1948 pohjoisosa. Heinälammen eteläosa liitettiin kaupunkiin puolestaan 1965 samanaikaisesti Seppälänkankaan teollisuusalueen kanssa. Heinälammen asutusalueen pohjoisosa liitettiin kaupunkiin niinkin myöhään kuin vuonna 1978.⁵⁷³

Lohikosken kaupunginosalle valmistui vuonna 1951 asemakaava, mutta sitä ei ryhdytty toteuttamaan. 1960-luvun alussa kaavaa pidettiin jo vanhentuneena, eikä sen katsottu enää vastaavan kasvavan kaupungin tarpeita. Osa Lohikosken asemakaavan muuttamisesta annettiin arkkitehti professori Olli Kiviselle. Uusi kaava valmistui vuonna 1962, jolloin se hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa. Asemakaava jakoi Lohikosken kahteen niin kutsuttuun asumasoluun, joista toinen sijoitettiin Lahjajarjuun ja toinen Lohikoskelle. Kivisen asemakaava käsitti Lohikosken länsi- ja keskiosat. Asemakaavoitettu alue oli pääasiassa kaupungin omistuksessa. Uusi asemakaava korosti aikaisempaa tiiviimpää ja luontoa säästävää rakentamista. Tavoitteena oli katuverkoston yksinkertaistaminen ja selkeän lähiökeskustan rakentaminen, johon sijoitettiin vähittäiskaupan palvelut ja muut yleiset rakennukset. 1970-luvun puolivälissä asemakaavan rakennetta tiivistettiin kaavoit-

Näkymä Lohikoskelta lähes samasta kuvakulmasta 25 vuotta myöhemmin kuin edellisen sivun kuva. Puusto on kasvanut ja rivitaloalue laajentunut Palokkajärven rantaan.

tamalla Paloniemen eteläpuolelle rivitalo- ja pienkerrostaloalue.⁵⁷⁴ Siinä missä Viitaniemeä on luonnehdittu puistokaupunginosaksi, Lohikosken keskustan ja siihen tiivistä liittyvien asuinalueiden suunnittelussa näkyy myös kompakti- tai struktuurikaupungin piirteitä. Mallissa korostui kerralla valmiiksi suunniteltu elinympäristö, jossa turvattiin asukkaiden tiivis yhteisöllinen elämäntapa ja peruspalveluiden saatavuus.⁵⁷⁵

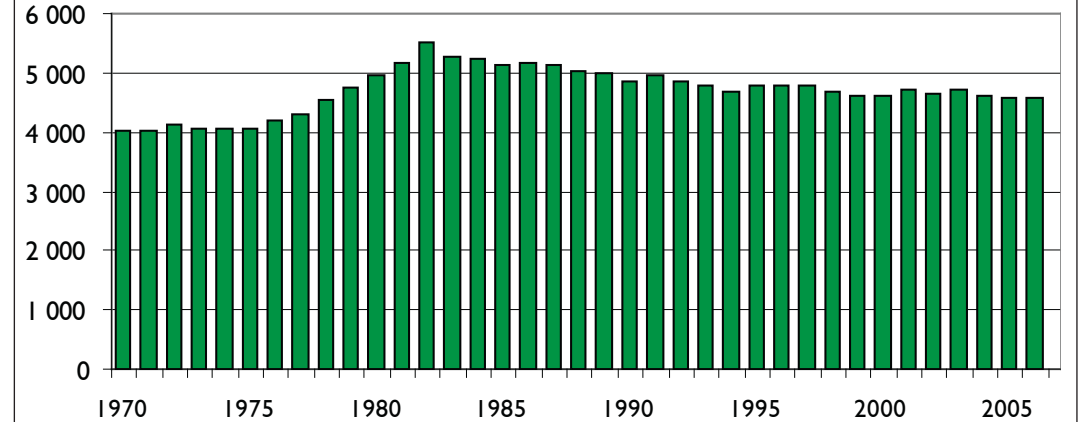
Kaupungin omistamalle alueelle suunniteltiin atriumtaloja, pienkerrostaloja ja rivitaloja. Asemakaavan liikenteellisen rungon muodosti alueen läpi kulkeva Tyypäläntie. Lohikosken uusien asuinalueiden rakentaminen alkoi vuonna 1963.⁵⁷⁶

Lohikosken vanhan esikaupunkialueen rakennuskannan kohtaloksi tuli nelostien linjaus, joka kulki alueen halki. Nelostie ei turmelut kuitenkaan kokonaan Holstin aluetta, jossa on edelleen jäljellä esimerkkejä 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun rakennuskannasta. Lohikosken vetovoimana ovat useat toisen maailmansodan jälkeen rakennetut kohteet, joita on esitetty säilytettäväksi kaupungin ja Keski-Suomen museon Säilyke-projektissa. Aikakaudelle tyypilliseen tapaan asuinalueet ovat nousseet aikaisemmin rakentamattomille

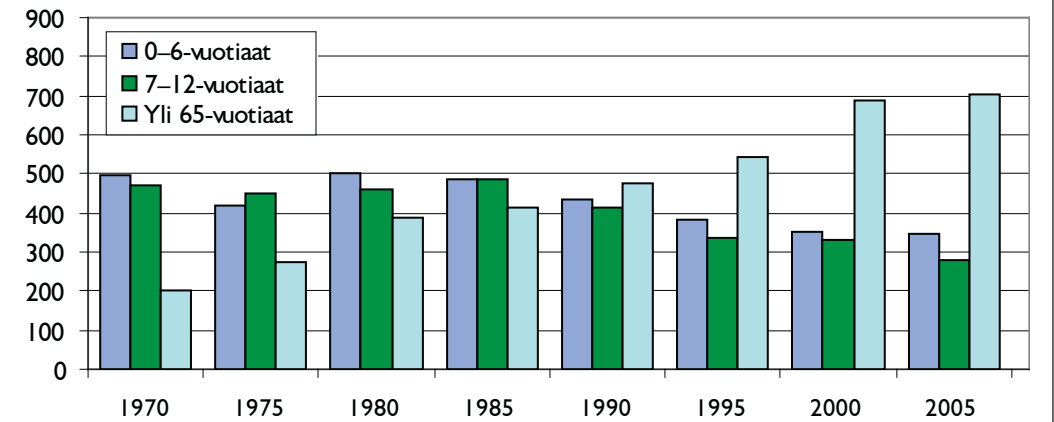
pelloille, mikä mahdollisti yhtenäisen yleisilmeen muotoutumisen. Lohikoskelta säilytettävien pientaloalueiden osayleiskaavaan on merkitty jälleenrakentamisen aikakauden esimerkkeinä Koivikkotie, Lahjarahju, Metsikkötie ja Kyyhkysenmäki. Katiskakadun ja Puikkarikadun omakotialueet edustavat edellä mainittua nuorempaa rakennuskantaa. Säilytettävien pientaloalueiden osayleiskaavaan ne on valittu siksi, että ne edustavat huolellisesti suunniteltuja 1960- ja 1970-lukujen lähiö- ja keskikaupungin rakentamisen aikakauden asuinalueita.⁵⁷⁷

Lohikoski-Heinälammenselän suuralue profiloituu pitkälti edellä mainittuihin jälleenrakentamiskauden rintamiestaloalueisiin ja vuoden 1962 asemakaavan mukaan rakennettuun kulttuurihistoriallisesti arvokkaaseen lähiöön. Heinälammenselän asuinalueet ovat Lohikosken asuinalueita nuorempia. Heinälampi kaavoitettiin 1970-luvun puolivälissä ja alueelle tyypillisten omakoti- ja rivitaloasuntojen rakentaminen alkoi seuraavaan vuosikymmenen vaihteessa. Ritoniemeen kaavoitettiin 1980-luvun lopussa pääasiassa pienkerrostalo- ja rivitalotontteja. Ne rakennettiin seuraavan vuosikymmenen alussa. 1990-luvulla Heinälammelle kaavoitettiin lisää pienkerrostalo- ja rivitaloasuntoaluetta, mutta alueen varsinainen rakentaminen on

Lohikoski-Heinälammenselän väestö vuosina 1970–2005

Lohikoski-Heinälammenselän lapset ja iäkkäät vuosina 1970–2005

Lähde: Jyväskylän kaupunki. Keskushallinto. Matti Tuosa 2007.

siirtynyt siksi, että Laukaantien perusparannusprojekti on ollut kesken.⁵⁷⁸

Vuoden 1968 yleiskaavassa Lohikoski oli osa niin kutsuttua Palokan suuntaa ja kuului kaupungin tärkeimpiin laajentumissuuntiin. Lohikoski oli keskustan ohella osa nauhakaupungin ketjua, johon kuuluivat myös Kortepohja, Nisula ja Taulumäki. Lohikoski oli monella tapaa kaavoittajan mieleen, sillä se oli maisemallisesti ja maaston kokonaisuuden kannalta varsin edullinen alue, jonne voitiin sijoittaa tulevaisuudessa entistä enemmän uusia asukkaita.⁵⁷⁹ Lohikoski alkoi olla rakennettu 1980-luvun alkuun

mennessä. Noin 4000 asukkaan kaupunginosa miellytti asukkaita edullisen sijainnin, rauhallisuuden, luonnonläheisyyden sekä väljän ja vaihtelevan rakennuskannan vuoksi. Kompaktikaupunginosamallin mukaisesti alueen asukkaat saavuttivat tärkeimmät tarvitsemansa palvelut omasta keskukselta. Lohikosken keskusta määriteltiinkin vuoden 1982 yleiskaavassa lähipalvelukeskukseksi. Lohikoskella oli oma kirkko, kirjasto, koulu, kaupat, posti ja pankki sekä parturi.⁵⁸⁰

1990-luvun lopussa täydennysrakentamisen osayleiskaavan ehdotukset saivat Lohikoskella

ja Heinälammella suopean vastaanoton. Suuralueen asukasmäärät olivat pysyneet pitkään samansuuruisena, mutta asukkaat tiedostivat sen, että monipuolisen palvelutason ylläpitäminen edellytti täydennysrakentamista ja asukasmäärien vahvistumista. Asukkaiden huoli olikin aiheellista, sillä Lohikosken kirjasto karsittiin vuonna 2006 pois kaupungin kirjastoverkostosta asukkaiden, muiden kaupunkilaisten ja eräiden poliitikkojen päättäväisestä vastustuksesta huolimatta. Lakkauttamispäätökseen ei vaikuttanut edes se, että sanomalehti Keski-suomalainen haastoi kaupunginjohtaja Markku Anderssonin ja kaupunginhallituksen puheenjohtajan Veijo Koskisen patikoimaan reitin Lohikoskelta pääkirjastolle. Molemmat päättäjät olivat sitä mieltä, että he eivät tekisi matkaa toista kertaa, varsinkaan jalan. Lohikosken liikekeskustan saneeraus syksyllä 2006 merkitsi sitä, että alueen asukkaat jäivät

ainakin väliaikaisesti ilman vähittäiskaupan palveluja.⁵⁸¹

Suuralueen asukkaat eivät olleet erityisen aktiivisia kommentoimaan kaavaesitystä oman asuinalueen osalta. Yleistä harmia kuitenkin aiheutti se, että Lohikosken liikekeskus oli päässyt rapistumaan huonoon kuntoon. Toinen esille noussut toive oli, että Heinälampi-Lepokorpi alueella painopiste tulisi olemaan pientalorakentamisessa eikä kaavoittajan esityksen mukaisessa kerrostalo- ja rivitalorakentamisessa. Lohikosken keskustaan suunniteltu Viitatornin tapainen maamerkki nousi julkisen kritiikin kohteeksi vuonna 2005, jolloin ”maisemapainajaiseksi” nimettyä hanketta vastaan kerättiin jopa kansalaisadressi. Alkukevästä 2007 Jyväskylän kaupunginvaltuusto hyväksyi asuinalueen tunnusmerkiksi tarkoitetun tornitalon rakentamisen mahdollistavan asemakaavamuutoksen.⁵⁸²

Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Jyväskylää pohjoisesta lähestyttäessä maantie kulkee Palokkajärven ja Tuomiojärven välisen kapean kannaksen läpi. 1940-luvulla otetussa valokuvassa etualalla Keski-Suomen Emäntäkoulun rakennus. Taustalla keskellä erottuvat Kankaan paperitehtaan piippu, Taulumäen kirkko sekä hyp-pyrimäki ja näiden takana Jyväsjärvi.

Mannila

Kaupungin pohjoispuolella, Mannilassa, ei ole varsinaisesti Säilyke-projektin kannalta huomioitavia pientaloasuinmiljöitä, vaikka vanhan nelostien eli Saarijärventien varsi edustaa Jyväskylän varhaista maaseutumaisista asujamista. Vuoden 1968 yleiskaavassa Tuomiojärven ja Palokkajärven välinen kannas ei ollut uuden asuntotuotannon tai kaupunkitoiminnoille suunniteltujen alueiden laajentumissuunta, vaan alueen kehittämistä ohjasi liikenneväylän linjaus. Vuoden 1982 yleiskaava osoitti, että alueen painoarvo asutuksen laajentumissuuntana oli kaavoittajan silmissä vahvistunut. Mannilaan suunniteltiin aikaisempaa selvästi tiheämpi, mutta edelleen pientalovaltaisuuden säilyttävä kaava. Lisäksi kaavaan oli merkitty maisemapeltoalue, jolla haluttiin säilyttää alueen maaseutumainen maisema. Alueen pohjoisosa varattiin haja-asutusmaiseksi maa- ja metsätalousalueeksi. Täydennysrakentamisen osayleiskaava-

vaselityksissä 1990-luvun lopussa, alueen maalaiskunnan rajaan ulottuva pohjoisosa, Mannisenmäki, merkittiin myöhemmin tutkittavien alueen listaan. Mannilan kaupunginosan asukkaat eivät täydennysrakentamisen osayleiskaava esitystä kommentoineet, mutta kaupungin ympäristövirasto halusi ympäristövaikutusten arviointiin merkinnän, että alueen virkistyskäyttö ja luonnon monimuotoisuus tuli ottaa alueen kehittämisessä huomioon.⁵⁸³

Mannilan kaupunginosan kehittämiseen ovat vaikuttaneet alueen poikkeuksellisen vahvat kulttuuri- ja ympäristöarvot. Kaupunginosan eteläosassa sijaitsee 1850-luvulta peräisin oleva Mankolan vanha sotilastalon miljö, joka todettiin 1970-luvulla tehdyissä rakennusinventoinneissa kuuluvaksi niihin kulttuurihistoriallisesti arvokkaihin erityiskohteisiin, joiden säilyttämiseen piti Jyväskylässä kiinnittää huomio. Vanha Mankola ja 1930-luvulla rakennettu Uusi-Mankola kuuluvat molemmat nykyään Museoviraston lu-

Tuomiojärven rannalla sijaitseva Mannilan pientaloalue vuonna 2000. Taustalla erottuu Palokan-keskuksen liikerakennuksia ja niiden takana näkyy Alvajärvi.

etteloimaksi valtakunnallisesti merkittäväksi kulttuurihistoriallisesti ympäristöksi.⁵⁸⁴

Mannilan-Mankolan asemakaavavalmistelu käynnistyi vuonna 2004. Rakennustöiden aloitusvuosi on suunnitelmien mukaan 2009, ja valmistuneella uudella asuinalueella tulisi olemaan asuntoja 880 asukkaalle. Alue on kaavoitettu pääasiassa pientalorakentamista varten. Kaavoittajan näkemyksen mukaan alueesta on rakentamassa yksi Jyväskylän kaupungin uusista vetovoimaisista asuinalueista osittain siksi, että kaava mahdollistaa omarantaisten pientalojen rakentamisen.⁵⁸⁵

1980-luvun puolivälissä perustettu Mannilan asukasyhdistys on ollut aktiivisesti mukana kaupunginosan rakentamista koskevissa hankkeissa, jotka käynnistyivät vuonna 1987. 1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa asukasyhdistys kiinnitti huomiota alueen yleisten virkistyspaikkojen kuntoon, teiden päällysteiden kunnostamiseen, julkisen liikenteen sujuvuuteen ja lasten ja nuorten harrastustoiminnan mahdollisuuksien parantamiseen.⁵⁸⁶

Mannilan-Mankolan asemakaavan muutoksesta järjestettiin yleisötilaisuus elokuussa 2006. Mannilan asukasyhdistys piti kaava-

valmistelua perusteellisena, mutta huomautti, että asukasmielipiteen esittämiselle ei ollut jätetty osallistumis- ja arviointisuunnitelman hengen mukaista riittävää aikaa. Mannilalaiset eivät suinkaan vastustaneet uudisasutuksen mahdollistavaa asemakaavaa, vaikka oletettu väestölisäys ei toisikaan kaupunginosaan lisää palveluja. Yhdistyksen esittämä kritiikki kohdistui pääasiassa merkintöihin, jotka mahdollistaisivat asutorakentamisen alueille, jotka yleiskaavassa oli varattu maisemapelloiksi. Asukasyhdistys oli toivonut, että sen yleiskaavan valmistelun yhteydessä esittämä ajatus siitä, että Tuomiojärven rannat olisi varattava virkistyskäyttöön, olisi näkynyt asemakaavaehdotuksessa. Mannilan asukasyhdistys on ollut huolissaan myös uusien liikenneväylien rakentamisen ja liikennejärjestelyiden vaikutuksesta asukkaiden elämään.⁵⁸⁷ Asukasyhdistyksen lisäksi asemakaavamuutosta kommentoivat Museovirasto ja Keski-Suomen ympäristökeskus, jotka rajoittaisivat rakentamista. Alkusyöstyä 2006 esitellyn kaavaluonnoksen katsottiin uhkaavan merkittävästi Mankolan kulttuurihistoriallisia arvoja.⁵⁸⁸

Köhniön omakotialuetta kesällä 2000. Etualalla Köhniönkatu, taustalla Erämiehenkadun takana 1960-luvulla rakennettuja kerrostaloja.

Kypärämäki ja Köhniö

Kypärämäki on kuulunut Jyväskylään kaupungin perustamisesta lähtien. Kortepohjan ja Kypärämäen väliin jäävä kiila, Köhniö, liitettiin kaupunkiin vuonna 1914. Kypärämäen ja Köhniön pientaloalueet kasvoivat käytännössä yhteen 1950- ja 1960-luvuilla, vaikka vielä ennen toista maailmansotaa alueita erotti sankka metsä. Siamilaisiksi kaksosiksi nimetyt asuinalueet täydentyivät jälleenrakennuskauden pientalokortteista, jotka antavat leimansa koko alueelle. Asuinalueiden yhtäläisestä rakennuskannasta ja yleisilmeestä huolimatta, asukkaille on selvää, ketkä ovat kypärämäkeläisiä ja ketkä Köhniöltä. Kypärämäki-Köhniön alue ei ole säilynyt täysin pientalovaltaisena, vaan 1960-luvulta lähtien sinne on rakennettu myös kerrostaloja. Koska alueella oli runsaasti rakentamattomia tontteja, kaupunki sijoitti Kypärämäkeen niin kutsuttua sosiaalisen rakentamisen kohteita.⁵⁸⁹

Kypärämäen kaupunginosa perustettiin kesällä 1940. Päätöksen taustalla oli kaupungin asuntopula ja talvisodan jälkeen syntynyt tarve siirtoväen asuttamisesta. Kaupungin ja

maalaiskunnan esikaupunkialueita koskeva liitoshanke oli jo vireillä ja toteutuikin vuonna 1941, mutta kaupungin oli sitä ennen ratkaistava akuutti asuntontien tarve. Asuinalueeksi sopivaa maata löytyi Kypärämäestä. Alueen kaavoittaminen aloitettiin ripeästi. Syyskuussa 1940 oli kaupunginosan ensimmäinen asemakaava valmis. Kypärämäki on Jyväskylässä ensimmäinen kaupunginosa, joka voitiin suunnitella alusta pitäen ilman, että asemakaavoissa olisi pitänyt ottaa huomioon varhaisempaa rakennuskantaa. Liiallisesta yhdenmukaisuudesta ja mielikuvituksettomuudesta ei muodostunut ongelmaa Kypärämäessä, sillä keskelle metsää sijoitettu asuinalue muistutti 1950-luvun kaupunkisuunnittelun muotisuunnaksi tulleita metsäkaupunkeja. Kypärämäen ja Köhniön asuinalueiden muotoutumista on tarkasteltu vuonna 1999 julkaistussa teoksessa ”Kypärämäki ja sen väki”.⁵⁹⁰

Muiden jälleenrakennuskauden asuinalueiden tavoin Kypärämäessä ja Köhniöllä elettiin eräänlainen historiallinen taitekohta 1970-luvun lopussa, jolloin kaupunki päätti antaa vuokratonttien omistajille mahdollisuuden lunastaa vuokratontteja omaksi. Vuoden 1968

Kypärämäkeä syksyllä 2007. Kypärätien varren 1940-luvulla rakennetut kaksikerroksiset asuinrakennukset muodostavat ehjän katumiljöön.

yleiskaavassa etenkin Metsäkatu ja Kypärätie määriteltiin lähitulevaisuudessa saneerattavaksi alueeksi. Huonokuntoisten rakennusten tilalle haluttiin rakentaa kerrostaloja keskustan asuntokannan tueksi. Suunnittelijan lähtökohtana oli, että väestömäärän lisäyksellä olisi voitu parantaa muun muassa kaupunginosan vähittäiskauppapalvelujen tasoa. Kaavoittajan käsitys Kypärämäki-Köhniön alueesta ei muuttanut myöskään vuoden 1982 yleiskaavassa. Maankäytön suunnittelun näkökulmasta Kypärämäen ja Köhniön alueen kehittämisen painopiste oli asuinrakentamisessa. Alueen asukkaita mietitytti ensisijaisesti se, missä määrin ja missä päin alueella tultaisiin sallimaan kerrostalojen rakentaminen. Rakentamisen ohella kypärämäkeläiset ja köhniöläiset olivat huolissaan väestön vanhenemisesta, ja siitä millä tavoin kaupunki tulisi huolehtimaan ikääntyvän väestön tarpeista.⁵⁹¹

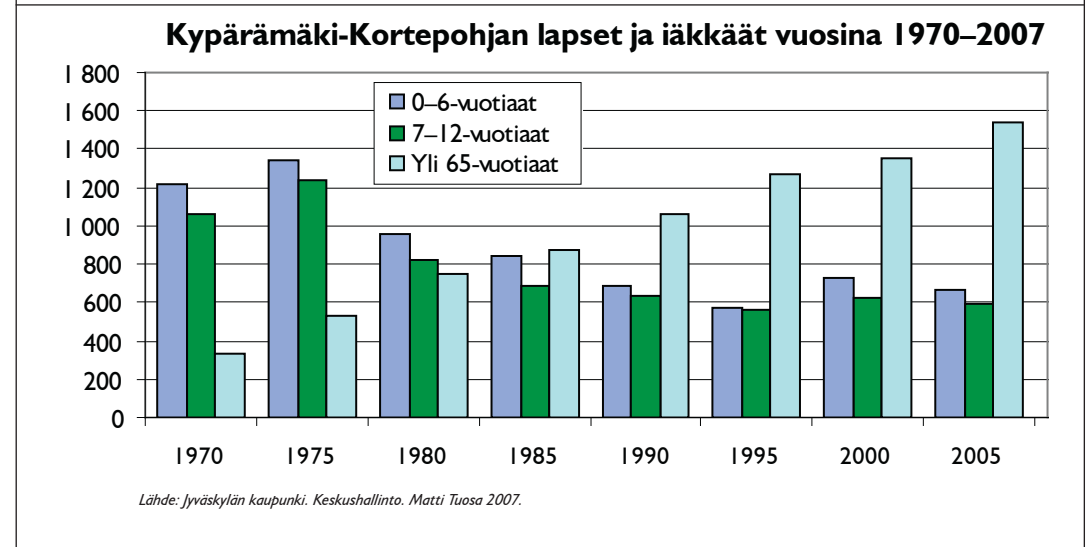
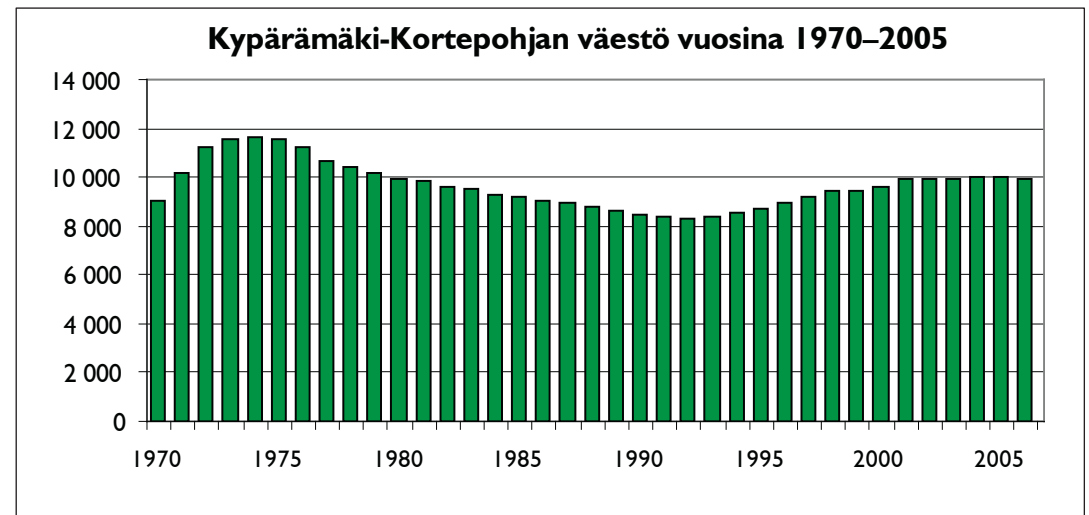
Kypärämäki-Köhniön kaupunginosasta muotoutui 1960-luvulla varsin omavarainen ”metsälähiö”. Alueelle oli sijoittanut runsaasti yksityistä palvelualan liiketoimintaa, pankki, posti ja lähikauppa sekä kaikki keskeiset kunnalliset palvelut. Vuoden 1982 yleiskaavassa Kypärämäki määriteltiin palvelutasoverkostonsa puolesta varsin monipuolisia pal-

veluja tarjoavaksi lähipalvelukeskukseksi.⁵⁹² 1990-luvun loppu ja 2000-luvun alku ovat olleet Kypärämäen ja Köhniön alueella kaksijakoisen kehityksen aikaa. Kotiseutuliitto valitsi Kypärämäen vuonna 2004 vuoden kaupunginosaksi. Kunniainnoinnin taustalla oli alueen aktiivinen ja omaleimainen asukastoiminta, jolla oli vahvistettu asuinalueen yhteishenkeä, vaalittu arvokasta rakennusperinnettä ja tuettu kaupunginosan elinvoimaisuutta. Samanlaisesti 1990-luvun lopussa alue menetti keskeiset palvelunsa. Keskustelun aiheeksi nousi myös uhka koulun, kirjaston ja päivähoidon mahdollisesta lakkauttamisesta Kypärämäessä.⁵⁹³

Palvelutason heikkeneminen oli vahvasti esillä Kypärämäki-Kortepohjan suuraluetta koskevassa täydennysrakentamista koskevissa selvityksissä 1990-luvun lopussa. Kaavoittajan näkökulmasta tarkasteluna suuraluetta koskevat hankkeet olivat luonteeltaan vanhan rakenteen täydentämistä. Kypärämäki-Kortepohjan suuralueen asukkaat hyväksyivätkin täydennysrakentamista koskevat yleiset periaatteet. Erityisen aktiivisesti osayleiskaavan hankkeita kommentoivat Kortemäen asukkaat, jotka eivät olleet erityisen ihastuneita Pyssymiehenkadun aiottuun lisärakentami-

Näkymä Köhniönkadun varrelta syksyllä 2007.

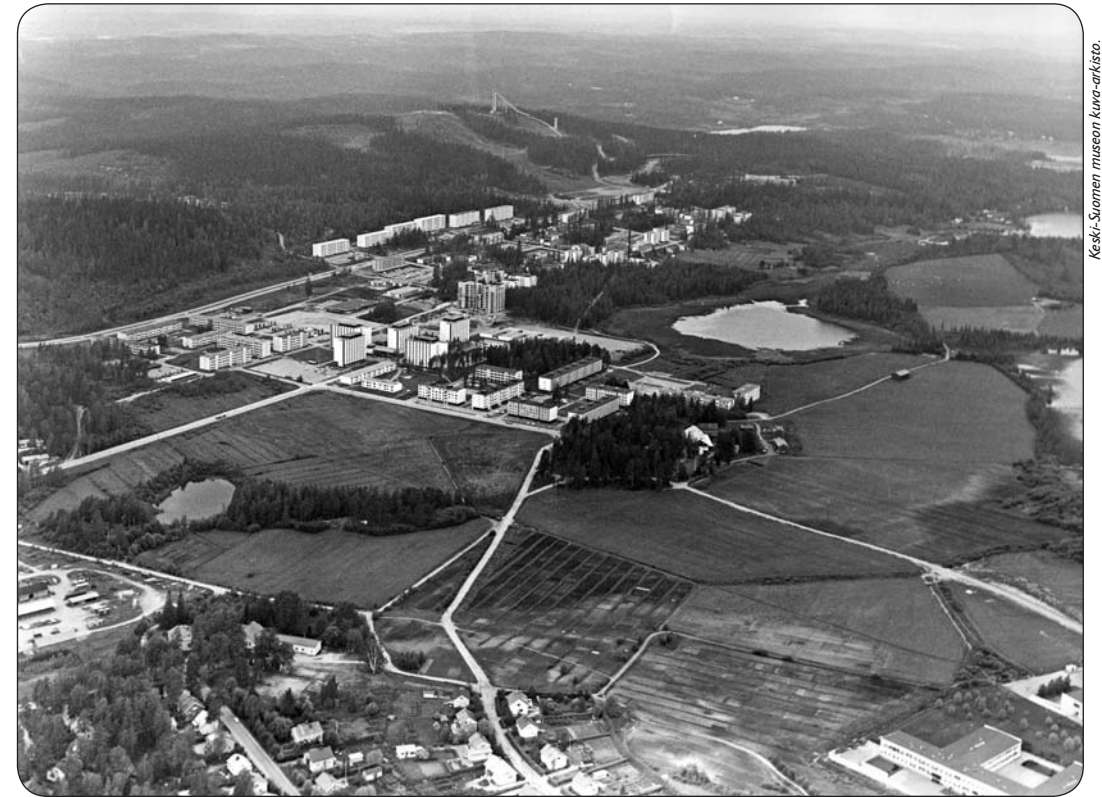

seen. Lisärakentamisen vastustajien mielestä alue kuului Laajavuoren virkistysalueeseen, eikä sitä sen vuoksi voinut kaavoittaa omakotitaloille. Tämä mieltä oli myös muun muassa Kortemäen pientaloyhdistys. Pyssymiehenkatu merkittiin vastustuksesta huolimatta osayleiskaavaan pientalovaltaiseksi asuinalueeksi, koska lisärakentamisen katsottiin ennen kaikkea tukevan Kypärämäen ja Kortepohjan palvelujen säilymistä. Köhniöllä kynnyskysymykseksi nousivat Köhniönjärven ympärille aiotut uudet omakotitalot. Asukaspalautteella oli vaikutusta Köhniönjärven alueen kaavoittamiseen. Alue muutettiin asuinalueesta selvitysalueeksi. Kesällä 2006 hyväksytyssä kaupungin maankäytön toteuttamishjelmassa Köhniöntaus-nimellä kulkeva hanke on merkitty aloitettavaksi vuoden 2012 tai sen jälkeen. Sen sijaan Ruokkeen laajennushanke säilyi osayleiskaavassa asuinpienaloalueena, vaikka alueen kelpoisuutta asuinrakentamiseen epäiltiinkin muun muassa maasto-olojen ja liikenneyhteyksien vuoksi.⁵⁹⁴

Kypärämäki-Köhniön alueella toimii kaksi näkyvää kansalaistoiminnan organisaatiota Kypärämäen Työväenyhdistys sekä Kypärämäen-Köhniön asukasyhdistys. Mainitut yhdistykset ja myös kaupunginosa kirkko, Kypärämäen koulu ja monet muut yhteisöt

toimivat yhteistyössä kaupunginosan asioiden eteenpäinviemiseksi. Asukasyhdistys perustettiin vuonna 1982, jolloin kaupungissa oli käynnissä yleiskaavan valmistelu. Vaikuttaminen oman asuinalueen kehittämiseen oli asukasyhdistyksen perustamisen välitön lähtökohta. Yhdistyksen ensimmäisiä suuria hankkeita oli oman toimitalon rakentaminen. Talo suunniteltiin palvelemaan asukkaita ”vauvasta vaariin” ja erityisen huomion kohteena olivat nuoret. Kypärämäen-Köhniön asukasyhdistys julkaisee myös omaa lehteä. Yhdistyksen toiminnassa ovat juuri kulttuuria tukevat toiminnot vahvasti esillä. Asukasyhdistys järjestää yhdessä alueen muiden yhteisöjen ja koulun kanssa keväisin Kypärämäen kulttuuripäivät.⁵⁹⁵

Kypärämäen toinen vahva asukasyhteisö – työväenyhdistys – on 2000-luvun alussa esiintynyt kaupunginosan palveluverkoston ylläpitämisen puolestapuhujana. Samanaikaisesti yhdistys on käynnistänyt omia hankkeita, joilla turvataan Kypärämäen elinvoimaisuuden säilyttäminen. Työväenyhdistys on myös ennakkoluulottomasti esittänyt kaupungille vaihtoehtoisia toimintatapoja, joilla säästösyistä lakkautettavaksi esitetyt palvelut olisi mahdollista järjestää yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa uudelleen.⁵⁹⁶

Nisulan, Kortepohjan ja Laajavuoren alueita 1970-luvun alussa. Kortepohjan asemakaava perustui ruutukaavaan, joten alueesta muodostui varsin poikkeava ympäristönsä nähden. Ylioppilaskylän kahdeksankerroksiset talot erottuvat selvästi ympäristöstään. Taustalla vuonna 1965 valmistunut Laajavuoren hyppyrimäki.

Kortepohja

Kortepohja kuuluu suurtilastoalueena yhteen Kypärämäen kanssa, mutta kuten asukkaat ovat molemmissa kaupunginosissa todenneet, todellista yhteenkuuluvuuden tunnetta ei asuinalueiden kesken ole. Kortepohjan ja myös Keltinmäen lähiöiden rakentaminen 1960- ja 1970-luvuilla liittyivät läheisesti Kypärämäen kehitykseen, sillä ne vahvistivat läntisen Jyväskylän väestömäärää ja myös Kypärämäen kaupunginosan elinvoimaisuutta.⁵⁹⁷ Kortepohja edustaa Lohikosken ja Viitaniemen tavoin huolellisesti suunniteltuja moderneja asuinalueita, joiden säilyttäminen on 2000-luvun alun rakennusperinnekulttuurin mukaisesti tärkeää.⁵⁹⁸

Nykyisen Kortepohjan alue liitettiin Jyväskylän kaupunkiin vuonna 1941. Alueen kaavoittaminen alkoi 1960-luvun puolivälis-

sä. Suunnittelutyö voitiin tehdä käytännössä asumattomalle alueelle, mikä merkitsi sitä, että alueesta voitiin hahmottaa liikenteellisesti toimiva ja palveluiden osalta itsenäinen kokonaisuus. Kortepohjan pientalokuuden erikoisuutena on, että autojen pysäköintipaikat ovat erillään asuintaloista. Pientalokuuden jatkeena on Kortepohjan ylioppilaskylä, jota hallitsevat tehokkaasti rakennetut korkeat tornitalot. Kortepohjan tilastoalueeseen kuuluu Kortemäen pientalokuudeen, jonka laajennusosa kaavoitettiin 1980-luvulla. Seuraavan vuosikymmenen lopussa kaavoitettiin Kortemäkeen kuuluva niin kutsuttu Piilukko. Kortepohjan täydennysrakentaminen alkoi 1990-luvun puolivälissä, jolloin kaavoitettiin Kortesuon kartano lähi-alueineen. Kortesuon osayleiskaava-alueeseen kuuluivat Kortepohja, Haukanniemi, Kortesuon, pieni osa Viitaniemeä, Syrjälä ja Savela. Osayleiskaavan valmistelu kuitenkin keskey-

Kortepohjan ja Laajavuoren asukkailla on loistavat liikuntamahdollisuudet aivan asuinalueen lähituntumassa. 1970-luvun alussa Laajavuoresta rakennettiin monipuolista talviurheilukeskusta Vuorilammen lähimaastoon.

tettiin ja Syrjälään ja Kortesuolle tehtiin erilliset asemakaavat.⁵⁹⁹

Jyväskylän kaupunki julisti helmikuussa 1964 yleisen asemakaavakilpailun Kortepohjasta, Haukkalan asuntoalueesta ja Laajavuoren talviurheilukeskuksesta. Kilpailun voitti helsinkiläinen arkkitehti Bengt Lundsten. Suunnittelualue oli maastoltaan vaihtelevaa metsää, mutta Lundsten ei sijoittanutkaan rakennuksia maasto-oloja myötäillen, vaan päinvastoin. Lundsten jäljitti suunnitelmassaan jäykkää kaupunkiasemakaavaa eli ruutukaavaa. Asemakaavaehdotuksessa Kortepohjan korttelit mitoitettiin vastaamaan Jyväskylän kaupungin keskustan kortteleita. Lundstenin suunnitelmassa alueen kerrostalot olivat korkeintaan kolmikerroksia, mutta sekä kaupungin että ennen kaikkea rakentajien painostuksen seurauksena ylioppilaskylään

kohosi jopa kymmenkerroksisia tornitaloja. Kortepohjan asemakaava hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa vuonna 1966. Alueen rakentaminen alkoi seuraavana vuonna. Alueen nimi, Kortepohja, virallistettiin kaupunginhallituksessa helmikuussa vuonna 1965. Kadunnimitoimikunnan esitys perustui professori Ahti Rytkösen suorittamaan vanhojen nimien selvitykseen. Vaihtoehtoisina niminä olivat olleet Kortesus ja Rautpohja, mutta molempia nimiä käytettiin jo muualla kaupungissa.⁶⁰⁰ Toteuttamisvaiheen muutoksista huolimatta asemakaava herätti laajaa kansallista ja kansainvälistä huomiota, ja se otettiin malliksi muiden asuinalueiden suunnittelussa.⁶⁰¹

1980-luvun alussa Kortepohjan sanottiin olleen ”valmis maailma”. Asukkaiden tyytyväisyys johtui monesta syystä. Alueella asui eri-ikäistä väestöä. Keskimääräisesti korte-

pohjalaiset olivat kuitenkin keskivauraita ja keskimääräisesti hyvin koulutettuja tai nuoria ja opiskelijoita. Lähiösuunnittelun mukaisesti liikekeskuksessa oli tarjolla käytännössä kaikki keskeiset palvelut. Oman lisänsä kortepohjalaisen elämänlaatuun toivat Laajavuoren korkeatasoiset vapaa-ajanviettomahdollisuudet. Asuinviihtyvyys syntyi myös rakennusten sijoittelusta, sillä suojaisat sisäpihat loivat puitteet asukkaiden keskinäiselle yhteenkuuluvaisuuden tunteelle. Tässä kaupunginosayllisissä oli vuonna 1977 perustetun Kortepohjan Asukkaiden mukaan puutteena ainoastaan apteekki, vanhainkoti ja liikennevalot!⁶⁰²

Kortesuon ja Syrjälän kerrostalovaltaisten asuinalueiden rakentaminen 1990-luvulla liitivät Kortepohjan kaupunginosan käytännössä kantakaupunkiin. Syrjälästä oli 1970-luvun puolivälissä tehtyjen selvitysten mukaan tarkoitus tehdä Kypärämäkeä ja Kortepohjaa palvelevien aluekeskustoimintojen sijoituspaikka. Myöhemmin hanke hylättiin. Alueen suunnittelu täydennysrakentamiskohteeksi oli mahdollista aloittaa. Kortesuon osayleiskaavaehdotuksessa vuodelta 1991 esitettiin että sekä Kortesuon että Syrjälän rakentamista oli syytä kiirehtiä. Syrjälässä rakentaminen pääsi käyntiin välittömästi ja alue oli käytännössä rakennettu täyteen vuoden 1994 aikana. Kortesuon uudet talot valmistuivat vuonna 1996.⁶⁰³

Uusien asuinalueiden rakentaminen käänsi Kortepohjan asukasmäärien laskun uudelleen nousuun, mutta tämä ei ole estänyt sitä, että osa yksityisistä palveluista on siirtynyt pois Kortepohjan liikekeskuksesta. Pelkona on, että sama tapahtuu myös julkisille palveluille. Vuonna 2005 tehdyn päätöksen mukaan Kortepohjan neuvolapalvelut siirrettiin keskustan terveysasemalle. Liiketoiminnan hiipuminen johti myös liikekeskuksen ja sen ympäristön yleisilmeen rapistumiseen. Liikekeskuksen toimintaedellytysten parantamista ideoitii vuonna 2003, kun kansainvälisen arkkitehtiopiskelijoiden kesäkoulu paneutui alueen kehittämiseen. Liikekeskusta koskeva asemakaavan uudistamistyö käynnistyi vuonna 2005. Seuraavana kesänä suunnitelmista järjestettiin asukkaalle keskustelutilaisuus. Asukkaalle liikekeskuksen kunnostaminen, palvelutoiminnan ja vapaa-ajantoiminnan mahdollisuuksien lisääminen sekä uusien asuintalojen rakentamisen mahdollistava kaavaudistus oli ymmärrettävästi tervetullut asia. Hyväksi koetut ratkaisut, kuten liikenteen ja jalankulun säilyttäminen erillään, haluttiin säilyttää.⁶⁰⁴

Täydennysrakentamisen osayleiskaavassa esitettyjä uusia asuinrakentamisen kohteita perusteltiin juuri palveluiden edellyttämällä suuremmalla väestömäärällä. Kaavaehdotuksessa esitettiin Savelan, Haukkalanrannan ja Haukkaniemen kaavoittamista uudelleen, joista kaksi viimeksi mainittua asuinrakentamiselle. Kortepohjan asukkaat katsoivat, että täydennysrakentaminen oli periaatteessa hyväksi alueen tulevan kehittämisen kannalta. Sen sijaan kaavaviranomaisten valitsema täydennys- ja lisärakentamiskohteet eivät kortepohjalaisia ihastuttaneet. Kortepohjalaiset näkivät täydennysrakentamisessa pääasiallisena uhkana sen, että Laajavuoren monipuoliset virkistys- ja vapaa-ajanviettomahdolliset tulisivat rakentamisen myötä kaventumaan.

Savelan tilastoalue on edustanut vuosikymmeniä väkilukunsa puolesta kaupungin pienintä aluetta. Asuntorakentamisen mahdollistavalla kaavalla Savelan väkiluvun ennustettiin nousevan vuoteen 2010 mennessä 300 henkeen. Alueelle on suunniteltu asuinrakennusten lisäksi liike- ja toimistorakentamista. Vuonna 1977 perustettu ja neljä vuotta myöhemmin rekisteröity Kortepohjan Asukkaat ry kritisoi vahvasti vuonna 2005 Savelan kehittämistä koskevaa asemakaavaudistusta siitä, että uudistusta markkinoitiin yksipuolisen positiivisena asiana. Savelan kaupallisten palveluiden ja myös muiden palveluiden kehittäminen nähtiin selkeänä uhkana Kortepohjan liikekeskukselle. Yhdistys moitti kaavaehdotuksen käsittelyn yhteydessä kaavoittajaa siitä, että Kortepohjan aluetta koskevat suunnitelmat eivät muodostaneet hallittua kokonaisuutta, vaan alue pilkottiin suunnitelmassa liian pieniin osa-alueisiin. Yhdistys vaati lisäselvityksiä rakentamisen sosiaalista ja ympäristöön kohdistuvista vaikutuksista.⁶⁰⁵

Kaavoituksesta vastaavien viranomaisten mukaan Savelan asemakaavan muutoksella kohennetaan merkittäväällä tavalla vilkkaasti liikennöityjen katujen läheisyydessä sijaitseva varsin ränsistynyt ja epämääräinen alue viihtyisäksi. Alue muuttuu turvalliseksi vyöhykkeeksi, joka yhdistää Kortepohjan, Kypärämäen ja Palokunnanmäen aikaisempaa suuremmaksi kokonaisuudeksi. Kaavoittajan mukaan Savela on luonteva asiointi- ja palvelupaikka ympäröivien asuinalueiden asukkaille. Savelaa ei kuitenkaan ole tarkoitus kehittää Kortepohjan ja Kypärämäen kustannuksella. Kaavaesityksen mukaan Savelan suunnitelma parantaa alueen maisemaa ja kaupunkikuvaa

Kortepohjaa kesällä 2000. Luonnontilaisen Rautpohjanlahden takana ylioppilaskylän rakennukset. Edessä vasemmalla uusia Kortesuon rivitaloja ja taustalla Laajavuorentien varren kerrostalojen takana Kortemäen pientaloalue. Edessä keskellä rehevöitynyt Rautpohjanlahti.

sekä monipuolistaa toimintoja. Kaupunginvaltuusto hyväksyi Savelan asemakaavamuutoksen vuoden 2005 alussa, mutta päätöksestä valitettiin.⁶⁰⁶

Täydennysrakentamisen osayleiskaavaan mukaan otettujen Haukkalanrannan ja Haukanniemen rakentaminen loukkasi laajasti kansalaisten käsityksiä siitä, millä ehdoilla Jyväskylässä rakennetaan. Vastustus ei synnyttänyt varsinaista kansanliikettä, mutta asia sai runsaasti huomiota paikallisessa lehdistössä. Haukanniemestä oli kaupungin 150-juhlavuonna kaavailtu juhlapuistoa, ja valtaosa kaavaehdotusta kommentoineista asukkaista vaati aikaisemman päätöksen toteuttamista. Rakentamisen vastustajat saattoivat vedota myös alueen luontoarvoihin. Haukannimeä ympäröivät arvokkaat lintuvedet. Natura 2000 kohteen Rautpohjan lahden puoleisen alueen rakentaminen edellytti ympäristövaikutusten tarkkaa selvittämistä. Ainostaan yksi mielipiteensä esittänyt asukas kannatti Haukanniemen rakentamista korkeatasoiseksi pientaloalueeksi. Hankalaksi osoittautunut kaavahanke poistettiin täydennysrakentamisen osayleiskaavasta kaupun-

ginhallituksen päätöksellä alkukeväästä 2000. Päätöksestä huolimatta alueen rakentamista tulevaisuudessa ei pidetä täysin poissuljettuna vaihtoehtona. Marraskuussa 2007 Keljonkankaan asukasyhdistys päätti tehdä virallisen rekisteröitymisilmoituksen. Kaupungin yleiskaava-arkkitehdin mukaan Haukanniemen kehittämisestä ei ole osattu 2000-luvun alussa välttämättä tarkastella oikein. Jyväskylän kaupunki jatkaa alueen kehittämistä ja on hakenut ideakilpailua varten EU-rahaa. Haukanniemen rakentamista vastustettiin päättäväisesti alkukesästä 2007 Kortepohjan asukkaat ry:n ja Jyväskylä-seuran järjestämässä keskustelutilaisuudessa. Lähialueiden asukkaat halusivat, että niemekettä kehitettäisiin virkistyskäyttöä silmällä pitäen.⁶⁰⁷

Vuonna 1984 valmistuneessa Laajavuoren osayleiskaavassa Haukkalanranta ei ollut merkitty asuinrakentamiselle, vaan viheralueeksi. Haukkalanrannan kaavaehdotus nosti julkiseen keskusteluun kysymyksen, onko oikein, että kaupunki kaavoittaa kaupunkilaisten virkistyskäytössä oleville alueille omarantaisia tontteja, joihin vain harvoilla kaupunkilaisilla

on varaa. Samaa kysymystä on käsitelty myöhemmin muun muassa Mankolan täydennysrakentamisen kaavassa ja vanhan leirintäalueen eli Kivelänrannan alueen kehittämisen yhteydessä. Erilaisista näkemyksistä huolimatta Haukkalanrantaan kaavoitettiin lopulta kuusi omarantaista tonttia. Haukkalanrannan tapaisia pientaloalueita tulee kaavoitettavaksi vain harvoin, ja siksi myös kyseisen alueen tontit kaupattiin nopeassa tahdissa syksyn 2005 ja kevään 2006 aikana. Alueen rakentaminen alkoi kesällä 2006.⁶⁰⁸

Kesällä 2006 aloitettiin myös Korteniityn asuinalueen rakentamisen ensimmäinen vaihe, jonka aikana uusille pientaloille tarkoitettu maapohja vahvistettiin. Korteniityn suunnittelu alkoi Kortepohjan muiden uusien asuinalueiden tavoin 1990-luvun lopussa. Korteniityn suunnittelu noudattaa Kortepohjan Emännätien varrella sijaitsevien asuinrakennusten matalaa ja tiivistä tyyliä. Alue on mitoitettu 700 uudelle asukkaalle. Myös Korteniityn asuinalueen suunnittelussa on jouduttu ottamaan huomioon alueen Rautpohjanlahteen liittyvät luontoarvot ja suojelunäkökohdat.⁶⁰⁹

Kaupungin urbaani historiallinen kerros

Kaupungin historiallisia kerroksia ovat myös uudet asuinalueet. Jyväskylässä on hyödynnetty vahvasti arkkitehti Alvar Aallon jättämää jälkeä kaupunkikuvaan. Aallon perinteelle on rakennettu mielikuvaa kaupungista ja jalostettu sen kulttuuri-imagoa. 1990-luvun puolivälissä lanseerattu Uuden Aallon Jyväskylä-kaupunkistrategia nostikin Jyväskylän imagoa ja kasvatti kaupunkia kohtaan tunnettua kiinnostusta sekä kotimaassa että ulkomaila. Uudet ideat modernista kaupunkisuunnittelusta kiteytyivät arkkitehti, professori Ranko Radovicin ehdotuksiin Jyväskylän kaupungin kaupunkikuvan suuntaviivoista.⁶¹⁰

Vuonna 2002 Jyväskylän kaupunki julkaisi ensimmäisenä kaupunkina Suomessa arkkitehtuuripoliittisen ohjelman, jossa määriteltiin ne perusteet, jolla rakennetun ympäristön laatua parannetaan. Arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa painottuu kansainvälisyys, ja sen avulla Jyväskylää onkin tarkoitettu tehdä entistä tunnetummaksi kansainvälisessä kaupunkiverkostossa. Myös edellä mainittu Säilykeprojekti sisältyi ohjelmaan.⁶¹¹

Jyväskylä on myös saanut sekä kansallista että kansainvälistä tunnustusta arkkitehtuuristaan. Vuonna 1979 järjestettiin ensimmäisen kerran kansainvälinen Alvar Aalto Symposium. Joka kolmas vuosi järjestettävä tapahtuma oli kesällä 2006 järjestyksessään kymmenes. Aikaisempien kertojen tavoin tapahtuma keräsi Jyväskylään kansainvälisiä suunnittelun asiantuntijoita. Jyväskylässä on vuodesta 1995 lähtien järjestetty myös kansainvälinen arkkitehtiopiskelijoiden kesäkoulu. Kesäkoulun järjestäjinä toimivat Jyväskylän kaupunki, Tampereen teknillisen korkeakoulun yhdyskuntasuunnittelun tutkimuskeskus sekä IFHP eli kansainvälinen asunto- ja ympäristösuunnittelujärjestö. Tähän kesäkouluun ja myös laajemmin jyväskyläläiseen arkkitehtuuripoliittikan suuntiin on vaikuttanut arkkitehti ja professori Ranko Radovic. Kesäkoululaiset ovat visioineet muun muassa Jyväskylän keskustakortteleita, Harjua ja kaupungin yhteyttä Jyväsjärveen sekä Kortepohjan, Huhtasuon ja Säynätsalon keskustoja. Arkkitehtuuripoliittiseen ohjelmaan liittyi myös arkkitehtuurikasvatukseen kehittämisohjelma, joka käynnistyi keväällä 2003. Ohjelman laadintaan osallistuivat Jyväskylän kaupungin kaupunkisuunnittelutoimiston lisäksi kaupungissa toimivat keskeiset museot, keskisuomalaiset arkkitehtiammatilliset ja Jyväskylän yliopiston eri laitoksia.

Kaupungin panostukset rakennetun ympäristön suunnitteluun saivat huomiota, kun arvovaltainen Suomen Arkkitehtiliitto SAFA myönsi vuonna 2003 Jyväskylälle palkinnon laadukkaasta elinympäristön kehittämisestä. Kahta vuotta myöhemmin Keski-Suomen Liitto palkitsi kaupungin ennakkoluulottomasta tavasta kehittää elinympäristöä. Palkinnossa kiinnitettiin erityisesti huomio arkkitehtuurin merkitykseen kaupungin kilpailukyvyyn vahvistajana.⁶¹² Aikaisemmin arkkitehtiliitto on palkinnut kaupungin vuonna 1985. Palkinto annettiin kaupungille rakennustaiteen edistämisestä ja erityisesti Kuokkala-projektista. Kaupunkia kiitettiin siitä, että se oli järjestänyt merkittävistä rakennuskohteista arkkitehtikilpailuja ja käyttänyt hankkeissa alan ansioituneita asiantuntijoita. Palkintoperusteluissa viitattiin myös kaupungin rooliin kansainvälisen Alvar Aalto Symposiumin järjestäjänä.⁶¹³

Jyväskylän keskustan alueella sijaitsee lukuisia määrä arkkitehtien Alvar Aallon ja

Arto Sipisen suunnittelema julkisia rakennuksia ja rakennuskokonaisuuksia, kuten merkittävät osat yliopiston alueista. Kaupungin arkkitehtuurista profiilia ovat kohottaneet asemakaavoista ja pienemmistä rakennuskohteista järjestetyt arkkitehtikilpailut. Vuonna 1964 Bengt Lundstenin ehdotus voitti Kortepohjan asemakaavakilpailun, mistä alkoi ruutukaavamallin hyödyntäminen suomalaisessa lähiörakentamisessa. Vuonna 1978 Juhani Bomanin ehdotus voitti edellä mainitun Kuokkalan asemakaavakilpailun ja vuonna 1990 Arkkitehtitoimisto Trevor Harris & Henu Kjisik Lutakonniemen suunnittelusta järjestetyn kansainvälisen asemakaavakilpailun. Jyväskylän kaupungin panostus keskustan kehittämiseen, jossa yhdistyvät kaupunkisuunnittelu ja yrittäjien tarpeet, on ollut malli, jota on myöhemmin toteutettu myös muissa kaupungeissa. Edellä mainitut Laatukylä-projekti ja Jyväskylä-Forum ovat olleet niin ikään suomalaisen kaupunkisuunnittelun tienviitoittamista.⁶¹⁴

Arkkitehtuuripoliittisen ohjelman hyväksymisen jälkeen Jyväskylässä alettiin vuosien tauon jälkeen uudelleen panostaa arkkitehtikilpailujen järjestämiseen. Ohjelman mukaisesti Jyväskylän kaupunki kehittyi kansainvälisen uuden arkkitehtuurin huipulla. Tähän moderniin kansainväliseen kaupunkisuunnitteluun kuuluu vuonna 1998 arkkitehtuurikilpailun voittanut sveitsiläisten Zita Cottin ja Martina Hauserin ehdotus Musiikki- ja Taidekeskuksesta. Vuonna 2001 järjestettiin nuorille eu-

rooppalaisille arkkitehdeille suunnattu kilpailu, jonka voittivat Äijänlänrantaan sijoittuvan tiivin pientaloalueen suunnitteleiden espanjalalaisten Christina Dias-Morenon ja Efrén Carcia-Grindan ehdotus.⁶¹⁵

Kaupunginvaltuusto on asettanut tavoitteen, että Jyväskylässä järjestettäisiin yhdestä kahteen arkkitehtuurikilpailua vuodessa. Tavoite on ollut haastava, ja vaikeasti saavutettavissa. Kaupunginarkkitehti Ilkka Halinen luonnehti vuotta 2002 kaupunkirakentamisen huippuvuodeksi. Sen lisäksi, että samana vuonna kaupunginvaltuusto hyväksyi arkkitehtuuripoliittisen ohjelman, valmistui Matkakeskus-Innova kokonaisuus ja sveitsiläisen huippuarkkitehdin Peter Zumthorin alkujaan suunnitelman ja myöhemmin työtä jatkaneen arkkitehti Kirsti Sivénin Harjunkulman suunnitelmat. Zumthor suunnitteli myös aluetta koskevan korttelikaavan. Kohteita, joihin vuonna 2006 haettiin kilpailun avulla uudenlaisia kaupunkirakentamisen ratkaisuja, ovat niin kutsuttu Cygnaeuslukion tontti ja vanha Tuomijärven leirintäalue eli nykyinen Kivelänranta. Loppuvuonna 2006 päättyneen Kivelänrannan asuntoalueen ideakilpailuun ilmoittautuneiden ehdotusten ennätysellisen suuri määrä osoitti kilpailun palkintolautakunnan puheenjohtajan arkkitehti Antti Pirhosen mukaan, että Jyväskylän kaupungin markkinoima arkkitehtuurimyönteisyys oli saavuttanut kansainvälisen tunnettavuuden. Kilpailuun osallistui 124 ehdotusta, joka on oman lajinsa Suomen ennätys. Kaikkiaan kolmannes ehdotuksista tuli ulkomailta.⁶¹⁶

Kaupunki asukkaiden kohtaamispaikkana

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Seppele Tärpeinen.

Jyväskylän tori oli torikaupan ohella 1960-luvulla tärkeä kansalaistapahtumien paikka. Kuvassa vapunviettoa torin Yliopistonkadun puoleisella reunalla.

Hyvin suunniteltu kaupunkikeskusta tarjoaa muutakin kuin mahdollisuuden ostosten tekemiseen. Keskustassa on oltava tiloja, joihin voidaan tuoda kaikelle kansalle tarkoitettuja avoimia tapahtumia. Väkijoukot kuuluvat moderniin kaupunkiin. Jyväskylän Kesä on pohjoismaiden vanhin kaupunkifestivaali, joka järjestettiin ensimmäisen kerran vuonna 1955. Silloin tapahtuma oli nimeltään Kulttuuripäivät. Vuonna 1969 alettiin järjestää Jyväskylän Talvea, jota markkinoitiin vaihtoehtona elitistisenä pidetylle Kesälle. Jyväskylän Kesä ja Talvi tapahtumat yhdistyivät, kun vuonna 1995 perustettiin Jyväskylän Festivaalit ry. Jyväskylän Talvi järjestettiin viimeisen kerran vuonna 1999. Yhdistys otti tehtäväkseen kaupungin kulttuuritapahtumien kehittämisen, edistämisen ja ylläpitämisen.

1990-luvun Jyväskylässä alettiin järjestää Kesän ja Talven rinnalla uusia kaupunkitapahtumia. Vuonna 1992 järjestettiin ensimmäisen kerran Yläkaupungin Yö, jonka

Kirkkopuisto on kaupunkitila, joka jakaa kaupunkilaisten mielipiteitä. Kirkkopuiston ympärillä asuvat paheksuvat puistoon asettuvia juhlijoita. Kuvasa vuoden 1984 vapuviettäjät nauttivat auringonpaisteesta ja iloisesta juhlatunnelmasta Kirkkopuiston nurmikolla.

Jyväskylän kävelykatu on yleisön kohtaamispaikka. Jyväskylän Kesän avajaiset vuonna 1992 pidettiin Aren aukiolla.

järjestäjänä toimii Yläkaupungin Yö ry. Festivaalijärjestäjällä on laaja yhteistyökumppanien verkosto. Mukana ovat olleet Jyväskylän yliopisto, Ylioppilaskunta, kaupungin museot ja kirjastot, Keski-Suomen Kirjailijat ry ja yläkaupungilla toimivat ravintolat. 1990-luvulla kaupunkifestivaalit laajentuivat satamaan, jossa järjestettiin ensimmäinen Sataman Yö vuonna 1995. Vuonna 1994 järjestettiin satamassa ensimmäiset kala- ja elomarkkinat Ween Maan Wiljaa. Sen järjestäjinä toimivat ProAgria Keski-Suomi ry, Keski-Suomen kalatalouskeskus ry ja Keski-Suomen maa- ja kotitalousnaisten piirikeskus. Jyväskylän kaupungin suunnitelmissa oli vuonna 2007 uudistaa sataman ja kongressi- ja messukeskus Paviljongin välinen alue palvelemaan entistä paremmin suurtahtumien tarpeita.

Yliopiston päärakennuksen edusta on yksi Yläkaupungin Yön keskeinen tapahtumapaikka. Kuva vuodelta 2002.

Ween Maan Wiljaa -markkinat valloittaa joka syksy sataman alueen.

Lähiöt ovat monen jyväskyläläisen lapsuuden aikainen kasvuympäristö.

Lähiöt kaupunkisuunnittelun puntarissa

Jyväskylän kaupungin rakennetun ympäristön historiaan kuuluvat elementeistä standardisoidujen ja yhdenmukaistettujen mallien mukaan rakennetut 1960- ja 1970-lukujen lähiöt. Kulttuuriperinnön vaalimisessa ei ole kysymys yksinomaan vanhan ja kauniin säilyttämisestä. Vaikka lähiörakentamista ei ole erityisemmin arvostettu, lähiöt kuuluvat osaksi Jyväskylän kaupungin historiaa. Ne liittyvät sekä kaupungin että maakunnan murrosvaiheeseen eli ajanjaksoon, jolloin väestö alkoi muuttaa maaseudulta kaupunkiin ja jolloin Jyväskylä maakunnan kasvukeskuksena vahvisti asemaansa. Lähiöt ovat siten lukumääräisesti suurta sukupolvea edustavan väestöosan kasvupiiri ja sen oma lähihistoriaa.⁶¹⁷

2000-luvun alussa kaupunkisuunnittelun lähtökohtana on, että alueiden sosiaalista eheyttä pitää arvioida jo ennen kuin rakentaminen aloitetaan. Vuonna 1973 alkaneen Kuokkala-projektin ja vuonna 2004 käynnistyneen Sosiaalisen eheyden turvaaminen maankäytön suunnittelun avulla -hankkeen väliin mahtuu kaikkiaan parisenkymmentä erilaista hanketta, joilla on pyritty parantamaan asuinalueiden hyvinvointia ja asukkaiden viihtyvyyttä. Projektien määrä kasvoi erityisesti 1990-luvulla. Vuonna 2000 voimaantullut maankäyttö- ja rakennuslaki on velvoittanut kunnat vuorovaihtuuteen suunnitteluun.⁶¹⁸

2000-luvun lähiökeskustelulle on ollut leimallista sosiaalinen tirkistely, joka on ollut omiaan vahvistamaan alueellisista ja sitä kautta asukkaiden eriarvoistumista. Tilastolliseen vertailuaineistoon perustuva ”tällainen on naapurisi” -keskustelu⁶¹⁹ vahvistaa ennen kaikkea negatiivisia mielikuvia, joiden kääntäminen positiivisiksi on osoittautunut vaikeaksi tehtäväksi. Alueen huonomainaisuuden taustasyöt eivät ole suinkaan yksiselitteisiä, eivätkä edellä esitetyt suuralueiden tilastolliset ongelmat kosketa koko aluetta. Keskiarvojen kuvaamaa aluetta ei edes ole olemassa. Suomessa ja Jyväskylässä ei ole slummeja, vaan väestön huonovointisuus on keskittynyt pienille alueille – tavallisesti vain tiettyihin taloihin.⁶²⁰

Asukkaat vaikuttavat itse asuinalueensa sosiokulttuuriseen identiteettiin.⁶²¹ Julkinen keskustelu asuinalueiden keskinäisestä paremmuudesta luo vääristyneitä mielikuvia siitä, millaista on elää eri kaupunginosissa. Asukkaiden käsityksissä ”unelma-asuinpaikka” on se, millä juuri parillaan asutaan. Muuttoa harkittaessa erityisesti iäkkäät ihmiset painottavat palveluiden läheisyyden merkitystä, mutta esimerkiksi keskustaan muuttamista ei pidetä itsestään selvänä asiana. Jyväskyläläiset eivät 2000-luvun alussa halua enää välttämättä asua omakotitalossa Jyväsjärven rannalla, vaan kaupunkilaisilla on moninaisia kriteerejä mahdollista uutta asuinpaikkaa valittaessa. Tavallisesti

Lähiöt suunniteltiin lähelle luontoa, mitä asukkaat osaavat arvostaa.

toiseksi paras asuinpaikka oli samantapainen, missä on aikaisemmin asuttu.⁶²²

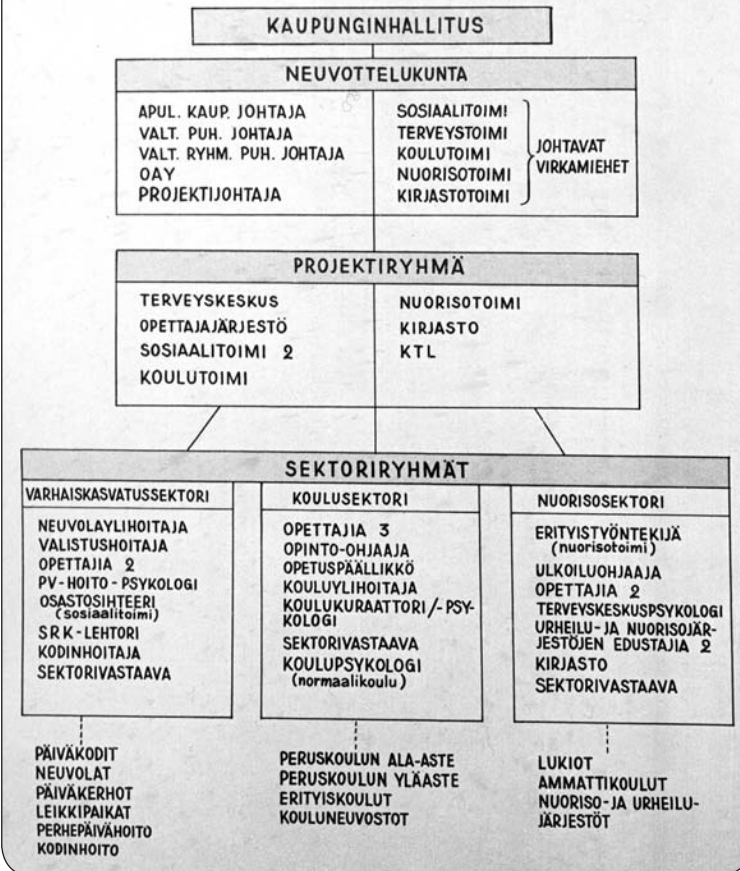
Asuinalueiden viihtyvyyttä lisää asukkaiden omatoimisuus, joka kohdistuu asuinalueen yhteisöllisyyden vahvistamiseen ja ympäristön kunnostamiseen. Nämä olivat perusteina sille, että Kypärämäen-Köhniön asuinalue sai vuoden 2004 parhaan kaupunginosan kunniamaininnan. Asukasaktiivisuus ei aina riitä asuinalueen arvostuksen nostamiseen. Huhtasuolta ei ole puuttunut aktiivista kansalaistoimintaa. Alueella toimii huomattavan toimelias ja aikaansaava asukasyhdistys.⁶²³ Huhtasuon kehittämisessä mukana olleet katsovat, että alueen huono-osaisuus on ollut seurausta siitä, että kaupunki on vuosikymmenten mittaan siirtänyt sinne epäsosiaalista ja ongelmallista väestönsä.⁶²⁴ Viihtymättömyyttä kuvastaa se, että Huhtasuolta muutetaan useammin pois kuin muista kaupunginosista.⁶²⁵ Huhtasuon negatiivinen julkisuuskuva on kuitenkin yksipuolinen, sillä laajalle alueelle mahtuu toisistaan täysin poikkeavia pienalueita.

Kiinnostus suomalaisten kaupunkien alueellisiin eroihin lisääntyi 1990-lopussa ja 2000-luvun alussa. Ratkaisevaa myös Jyväskylän kaupungin asuinalueiden eriytymisen kannalta on

ollut 1990-luvun lamasta toipuminen. Laman jälkeen historiallisesti tunnistettavat sosiaaliset ja taloudelliset erot ovat kasvaneet. Niitä kasvattavat edelleen 2000-luvun alussa koulutuserot ja sopeutuminen työmarkkinoiden muutoksiin.⁶²⁶

Sosiaalisen eheyden tavoittelu on viime kädessä arvovalinta, ja siksi poliittinen kysymys. Asuinalueilla on historiallisista ja maantieteellisistä syistä omat erityisluonteensa, eikä yhteiskunnallisilla toimilla voida tähän vaikuttaa. Vähemmän vetoimmaisista asuinalueista voidaan kuitenkin tehdä aikaisempaa houkuttelevampia niin sanotun positiivisen diskriminaation keinoin. Tämä tarkoittaa alueiden fyysisen ympäristön kohentamista, täydennysrakentamista, monipuolisemman asuntokannan ja liikunta- ja kulttuuripaikkojen lisäämistä ja keskeisten palvelukeskusten eli vaikkapa ostoskeskusten monipuolista kehittämistä. Alueiden kehityksen kannalta on tärkeää, että rakentamisessa otetaan huomioon se, että tarjolla on sekä omistus- ja vuokra-asuntoja.⁶²⁷ Kaupunkien asuntopolitiikka ja sosiaalisen eheyden tavoitteiden mukaiset toimet muokkaavat asuinalueiden kiinnostavuutta ja nostavat alueen arvoa vapailla asuntomarkkinoilla.⁶²⁸

JYVÄSKYLÄN KAUPUNGIN KASVATUSPROJEKTIN ORGANISAATIO 1977 - 1978

Jyväskylässä alettiin kiinnittää huomio lähiöiden asukasviihtyvyyteen 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa. 1980-luvun alussa käynnistettiin kampanja ”Kaupungissamme hyvä elää”, joka oli Euroopan Neuvoston ideoina kaupunki-uudistushanke. Hankkeen tavoitteena oli luoda keskusteluyhteys kaupungin virkamiesten ja asukkaiden välille. Eri puolilla kaupunkia järjestettiin informaatiotilaisuuksia, jossa virkamiehet kertoivat asuinalueita koskevista suunnitelmista ja asukkaat puolestaan kertoivat, millaisia parannuksia heidän mielestään piti tehdä. Hanke organisoitiin niin, että kaikkiaan kymmenelle asuinalueelle perustettiin projektiryhmiä, jotka pohtivat asukkaiden elinympäristön parantamista koskevia kysymyksiä. Projektiryhmistä muodostettiin kaupunginosa-hallinto-organisaatioita. Hanke jäi keskeneräiseksi osin siksi, että suomalaisille lähidemokratia ja spontaani kansalaistoiminta olivat 1980-luvun alussa vieraita osallistumistapoja. Käyttäjädemokratiahankkeita on aika ajoin kokeiltu uudelleen. Kaupunki sai runsaasti kokemusta lähi- ja käyttäjädemokratia-ajattelusta 1980-luvulla käynnistetyistä Sofy eli sosiaalisen ja fyysisen ympäristön kehittämishankkeista, joita toteutettiin Huhtasuolla ja Keltinmäen-Myllyjärven kaupunginosassa. 1990-luvun puolivälissä Jyväskylässä käynnistettiin Jyväskylä – Laatikylä -projekti, joka vauhditti monessa kaupunginosassa asukas-yhdistyksen perustamista. Jyväskylän kaupungin käynnistämä kasvatusprojekti oli ensimmäisiä lähidemokratia hankkeita. Kasvatusprojektin organisaatiomalli oli esillä Finndidac-messuilla Jyväskylässä elokuussa 1977.

Näkymä Pupuhuhdasta Kangasvuorentien yli Huhtasuonkadulle vuonna 1979.

Huhtasuo

Huhtasuon suuralueeseen kuuluvat Kangasvuoren ja Kangaslammen asuntoalueet sekä Seppälän työpaikka-alue. Alue liitettiin kaupunkiin vaiheittain vuosien 1941, 1948 ja 1965 alueliitoksissa. Huhtasuo kuului vuoden 1968 yleiskaavassa esitettyihin Jyväskylän kaupungin keskeisiin laajentumisalueisiin läheisen Seppälän teollisuusalueen vuoksi. Alue mitoitettiin laajaan asuntotuotantokäyttöön.

Teollisuusalue turvasi tulevalle asuntoalueelle työpaikkaomavaraisuuden ja standardikaupungin keskustaan suunnittelut yksityiset ja julkiset palvelut loivat edellytykset asua ja elää kaupunkirakenteesta irrallleen suunnitellulla asuinalueella. Tätä ideaalista kaupunkimallia vahvisti se, että Huhtasuon asuma-alue suunniteltiin aikaisemmin käytännössä rakentamattomaan metsäiseen maastoon.⁶²⁹

Alueen vanhinta rakennuskantaa edustaa vuonna 1957 valmistunut Kangasvuoren mielisairaala, jonka elämänmenoon liitetyt villit kertomukset vaikuttivat omalta osaltaan siihen, millaiseksi alue kaupunkilaisten keskuudessa miellettiin. Aluetta pidettiin epämääräisenä takamaana, jonka liittämistä kaupunkiin ei ymmärretty.⁶³⁰ Naapuriinsa Halssilaan verrattuna Huhtasuolta puuttui taajamahistoria, mikä tuli

vaikuttamaan vuosikymmeniä eteenpäin siihen, että asuinalueen asukkailla puuttui viihtyisälle asuinalueelle leimalliset ja elämistä jäsentävät historialliset sidoselementit.

Huhtasuon suuralueen asemakaavoitustyö aloitettiin 1960-luvun alussa. Ensimmäisenä valmistui Kangasvuoren ensimmäinen asemakaava, joka mahdollisti rakentamisen aloittamisen vuosikymmenen puolivälissä. Kangasvuoreen kuuluva Huhtasuonkadun pientaloalue kaavoitettiin seuraavan vuosikymmenen alussa ja Pupuhuhta vuosikymmenen puolivälissä. Kangasvuoren täydennysrakentaminen alkoi 1980-luvulla, jolloin Kangasvuoren ja Pupuhuhan väliin kaavoitettiin omakotialue. Vuonna 1969 tehtiin Sulun asuinalueen rakentamisesta aluerakentamissopimus.⁶³¹

Kangaslammen asuntoalue kaavoitettiin vaiheittain 1970-luvulla alkaen Sulun alueesta ja jatkuen Varikon alueeseen. Kangaslammelle on kaavoitettu myöhemmin lisää uusia pientalo- ja kerrostaloalueita. Huhtasuon suuralueen palvelukeskus, Huhtakeskus, valmistui vuonna 1979.⁶³² Huhtasuon suuralueen rakentamista ja asukastoimintaa on tarkasteltu tarkemmin vuonna 1974 perustetun Huhtasuon asukas-yhdistyksen julkaisemassa yhdistyshistoriikissa ”Minun Huhtasuoni”.⁶³³

Kangasvuoren ja Huhtasuon väliin rakennettiin liikunta- ja leikkipuisto. Vuonna 1979 otetussa kuvassa taustalla näkyy Pupuhuhdan uusia kerrostaloja.

Huhtasuo on Keltinmäki-Myllyjärvi suuralueen tavoin Jyväskylän kaupungin tarkimmin tutkittuja asuinalueita. 1980-luvun puolivälissä Sofy-suunnitteluprojektit kohdistuivat Jyväskylässä nimenomaan Keltinmäkeen ja Huhtasuolle. Sofy-suunnitteluprojektit kuuluivat lähiöiden sosiaalisten ja fyysisten ongelmien valtakunnalliseen selvittämishankkeeseen. Projektien yhteisenä nimittäjänä oli suunnittelun ja palveluiden alueellistaminen ja lähidemokratiamallien kehittäminen. 1980-luvulla lähiöongelmat tiedettiin ja tunnistettiin varsin hyvin, mutta valtion kontrolli ja pitkälle menevä ohjeistus heikensivät mahdollisuuksia niiden ratkaisemiseen. Kunta-uudistuksen ja Sofy-projektien lähtökohtina oli alueen asukkaiden käsityksien ja kokemusten hyödyntäminen. Se tarkoitti sitä, että asukkaiden ja kaupungin hallinnon väliselle yhteistyölle pyrittiin löytämään uusia muotoja ja vuoropuhelun kanavia.⁶³⁴

Huhtasuon kehittämishankkeessa alueen ongelmat todettiin hyvin samantapaisiksi kuin yleensä suomalaisissa 1960- ja 1970-luvuilla rakennetuissa lähiöissä. Huhtasuon kahdeksasta osa-alueesta eniten asukkaiden ja yhdyskuntasuunnittelijoiden päänvaivaa on tuottanut kerrostalovaltainen Pupuhuhta, jonka rakentaminen joukkoliikenteen ulottumattomiin korkealle mälle oli yksinkertaisesti epäonnistunut ratkaisu. Sofy-projektit eivät tuottaneet ainoastaan tietoa kohteiden ongelmista, vaan myös hyvistä puolista. Huhtasuon asukkaat ovat painottaneet

asuinalueensa luonnonläheisyyttä ja erinomaisia virkistysmahdollisuuksia. Sofy-yhteissuunnitteluhankkeella osoitettiin yksipuolisen aluerakentamisen aiheuttamat vakavat yhteiskunnalliset ongelmat. Keskeiseksi tekijäksi nousi arkiseen elämään vaikuttavan fyysisen asuinympäristön huono suunnittelu.⁶³⁵

Huhtasuon ja etenkin Pupuhuhdan ongelmien ratkomista jatkettiin 1990-luvulla erillisissä aluekohtaisissa hankkeissa. Huhtasuon kehittämiseen keskityttiin kahdella peräkkäisellä EU-rahoitteisella projektilla. Vuonna 1997 käynnistyi Huhtasuo 2000-hanke, joka jatkui vuoteen 2003 saakka. Pupuhuhta oli mukana vuonna 1996 käynnistyneessä hankkeessa, johon rahoitus tuli valtion asuntorahaston lähiö-projektista sekä sosiaali- ja terveystieteiden lähiöprojektista. Hankkeiden keskeinen idea oli muuttaa ”nukkumalähiö” elinvoimaiseksi ja viihtyisäksi kaupunginosaksi, jossa asuminen, palvelut ja työ kohtaavat. Projekteilla pyrittiin parantamaan sekä alueen työllisyystilannetta ja että puuttumaan syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien asukkaiden huonovointisuuteen. Huhtasuolla onnistuttiin suhteellisen nopeassa tahdissa laskemaan työttömyys 35 prosentista 23 prosenttiin. Projektissa mukana olleet eivät olleet vakuuttuneita siitä, että kalliilla hankkeella ja paljon puhumisella ongelmia voitaisiin poistaa. Projektin päätyttyä toimintaa on kehitetty ihmisläheisempään suuntaan. Asukaslähtöisen toiminnan keskuspaikka on Huhtasuon Kylätoimisto,

Lähiöiden suunnittelussa otettiin huomioon se, että tuleva väkimäärä riittäisi ylläpitämään muun muassa vähittäiskaupan palveluja. Kuvassa Pupuhuhdan ostoskeskus vuonna 1979.

jossa ylläpidetään monimuotoista harrastustoimintaa, ja jossa toimii muun muassa Katulähetys ry:n ruoka-apu. Viranomaisyhteistyön jatkaminen on alueen kehittämisen kannalta ensisijaisen tärkeää, sillä Huhtasuolla on edelleen paljon työttömiä ja muita monenlaisen sosiaalisen avun tarpeessa olevia kaupunkilaisia.⁶³⁶

Huhtasuon kehittämisessä on asukastoiminnalla ollut keskeinen rooli. Asukasyhdistys toimii aktiivisessa yhteistyössä kaupungin viranomaisten kanssa, ja on ottanut muun muassa kantaa alueen täydennysrakentamiseen ja liikennejärjestelyihin. Tavoitteena on ollut torjua liian tiivis rakentaminen, ja sen mukanaan tuomat sosiaaliset ja fyysiset ongelmat. Täydennysrakentamismahdollisuuksien selvitystyössä Huhtasuon suuralue nähtiin vuoden 1968 yleiskaavan tavoin edelleen edullisena rakentamisen suuntana. Huhtakeskuksen asema asuinalueen palvelukeskuksena oli menettänyt merkitystään Seppälän liikekeskuksen laajentumisen myötä. Palvelutason ennustettiin heikentyvän edelleen, jos alueen lisärakentamista ei hyväksyttäisi. Selvityksessä Huhtasuolta löydettiin useita uusia asuntoalueiksi soveltuvia alueita. Kaavoituksesta vastaavat viranomaiset pitivät alueen uudelleen kaavoittamista kiireellisenä, sillä Huhtasuon asuinalueiden väkimäärien lasku haluttiin pysäyttää.⁶³⁷

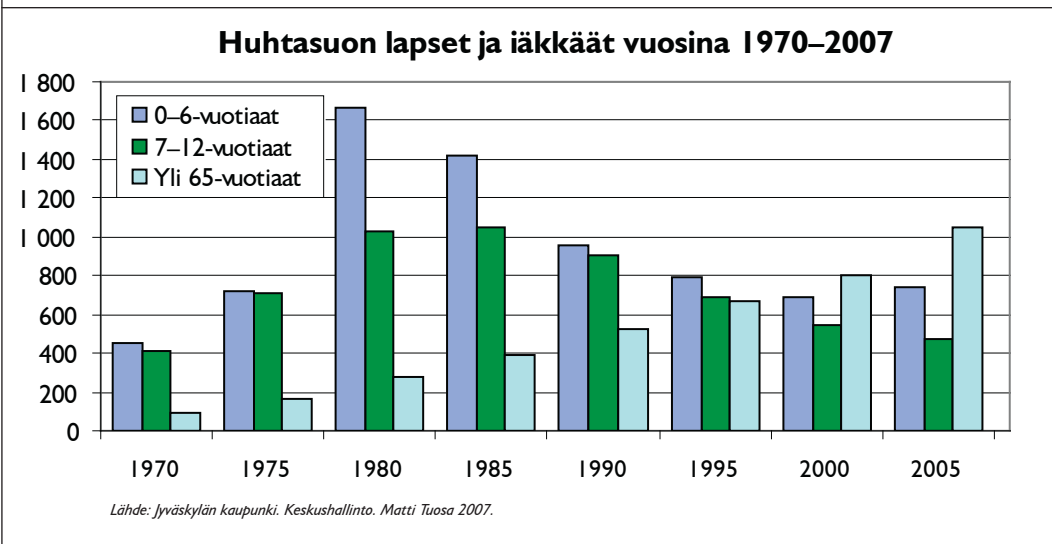
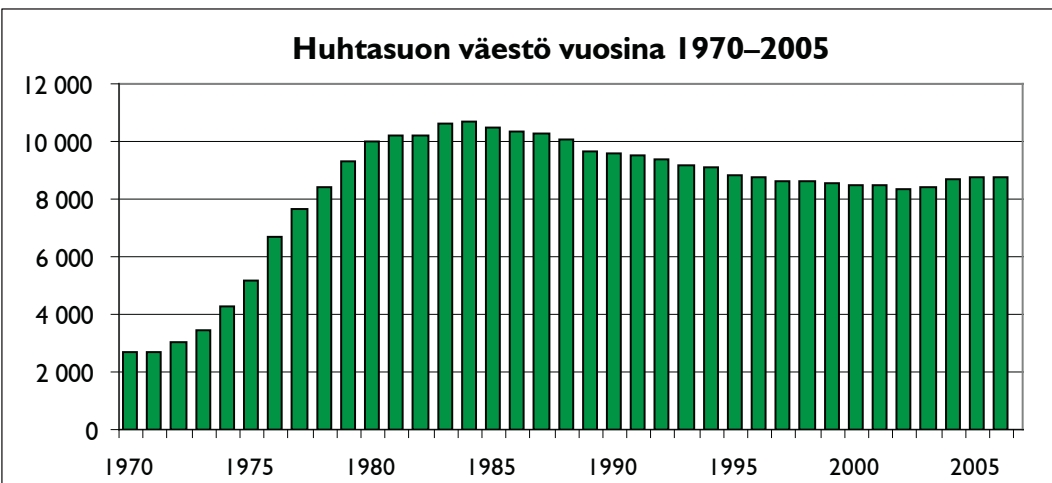
Huhtasuon asukasyhdistys keräsi liki 950 nimeä adressiin, jossa vastustettiin erityisesti Kangaslammen uudelleen kaavoittamista, mikä olisi

vienyt osan alueen asukkaille tärkeästä virkistysalueesta. Asukkaat eivät hyväksyneet myöskään Kangasvuoreen tarkoitettuja asemakaavamuutoksia ja Huhtasuonkadun täydennysrakentamista. Asukkaat kannattivat Rasinrinteen nimellä kulkevaa kaavaehdotusta, Huhtakeskuksen ympäristön parantamista ja Sulun asuntoalueelle suunniteltuja muutoksia. Huhtasuon asukkaiden aktiivinen osallistuminen vaikutti siihen, että kaavoittaja otti huomioon osan muutosehdotuksista.⁶³⁸ Jos Jyväskylän maalaiskunnan ja kaupungin yhteiset suunnitelmat toteutuvat, tulevaisuudessa Huhtasuon suuralue kasvaa kiinni maalaiskunnan puolelle suunnitellun Vääräjärven asuinalueen kanssa.⁶³⁹

Asukasyhdistykselle asukasaktiivisuuden juurruttaminen on osa toimintaa, jolla asukkaiden suhdetta omaan elinympäristöön voidaan muuttaa. Asukasyhdistys on myös omalla toiminnallaan kohottanut alueen mainetta. Huhtasuo on siellä asuvien asukkaiden mielestä viihtyisä paikka elää. Asuinalueen julkisuuskuva on aktiivisen asukastyön ansiosta myös kohentunut.⁶⁴⁰ Kartoituksessa, jossa kysyttiin jyvskyläläisten käsityksiä eri asuinalueiden vetovoimaisuudesta, Huhtasuo ei nouse esille mitenkään erityisen huonomaineisena tai epäviihtyisänä paikka aikuisväestön keskuudessa. Huolestuttavaa on se, että julkisella keskustella asuinalueiden huonomaineisuudesta vahvistetaan historiallista huonomaineisuuden kierrettä.⁶⁴¹

Yleiskuva Kangaslammen lähiön takaa kohti keskikaupunkia. Vasemmalla Kangaslampi ja oikealla Laukaantie teollisuus- ja varastoalueineen.

Jyväskylän Keltinmäki 1970- ja 1980-luvun vaihteessa. Kuvassa etualalla olevaa Keltinmäentietä ollaan parhaillaan jatkamassa Myllyjärven suuntaan. Alavasemmalla on Keltinmäen koulu ja Keltintori, oikealla KOAS:n talot, niiden takana Haperontien alue ja keskellä Keltinmäentien ja Kotalammen välinen kerrostaloalue. Takavasemmalla kaartuu valtatie 23, keskellä on Köhniönjärvi, oikealla Köhniön omakotialue ja sen takana Killerin ravirata.

Keltinmäki-Myllyjärvi

Keltinmäki-Myllyjärven alue liitettiin Jyväskylän kaupunkiin lähes kokonaisuudessaan vuoden 1965 alueliitoksessa. Kaupungin uudet läntiset osat, Keljo-Keljonkangas-Keltinmäki, määriteltiin vuoden 1968 yleiskaavassa keskeiseksi asutuksen laajentumisen suunnaksi.⁶⁴² Alueen keskuksiksi ajateltiin Keljoa, josta kuitenkin luovuttiin, kun rakentamisen painopiste päätettiin siirtää Kuokkalaan.⁶⁴³

Keltinmäki-Myllyjärven alueen asemakaavat valmistuivat 1970-luvun aikana. Nimikkoalueiden lisäksi alueeseen kuuluu myös Mäyrämäen asuinalue. Alueet myös rakennettiin valmiiksi pääasiassa 1970-luvulla. Ainoastaan Myllyjärven pientaloalueen laajennus-

ta jatkettiin 1980-luvun alussa. Keltinmäestä muodostettiin tehokkaasti rakennettu kerrostalovaltainen asuinalue, josta muodostettiin keskustatoimintojen alue. 1980-luvun alussa Keltinmäen palvelukeskuksessa olikin tarjolla käytännössä kaikki keskeiset lähipalvelut. Mäyrämäkeen muodostettiin pientaloalue ja Myllyjärvelle kerrostalo- ja pientaloalue. 1980-luvun alussa Myllyjärvellä oli päiväkotia ja lastenkoti sekä vapaa-ajanviettopaikkoja. Mäyrämäen asukasmäärä oli 1980-luvun alussa vielä alle 1000 asukasta, mutta tarkoitus oli, että uusi Mustalammen asuinalue olisi nostanut Mäyrämäen asukasmäärän lähemmäksi kahtatuhatta.⁶⁴⁴

Keltinmäki-Myllyjärven aluetta on luonnehdittu tyypilliseksi 1970-luvulla rakennetuksi

Etualalla Myllyjärven alue ja taustalla Sippulanmäki ja Päijänteen Keljonlahti 1980-luvun puolivälissä. Keskellä vasemmalla näkyvälle peltoaukealle rakennettiin seuraavalla vuosikymmenellä Keljonkeskuksen liikealue.

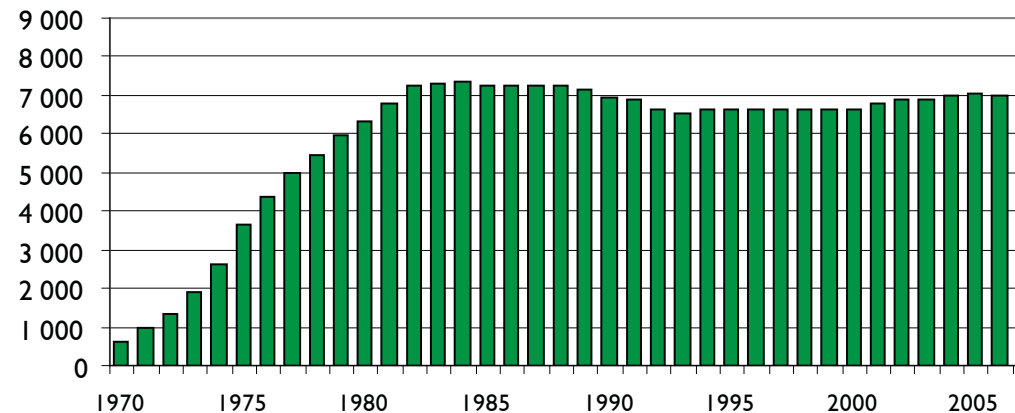
historiattomaksi lähiöksi. Tosin Myllyjärvellä ja Mäyrämässä oli jonkin verran aikaisempaa asutusta. Suuralueen ongelmaksi muodostui se, että suunniteltiin ja rakennettiin käytännössä irrallien muusta kaupunkirakenteesta. Nauhamaisesti sijoitetut asuntoalueet johtivat siihen, että Keltinmäen lähialuekeskus oli niin mäyrämäkeläisten, mutta ennen kaikkea myllyjärveläisten näkökulmasta varsin kaukana. Keltinmäki-Myllyjärven lähiöongelmiin perehdyttiin Huhtasuon tavoin 1980-luvun puolivälissä käynnistetyssä Sofy-yhteissuunnittelukokeilussa.

Yhteissuunnittelukokeilussa keskeiseksi asuinviihtyvyyttä ja yleistä hyvinvointia heikentäväksi asiaksi nostettiin lähtökohtaisesti alueen rakentaminen ”vääränlaiseen” maastoon. Yhteissuunnittelun loppuraportissa to-

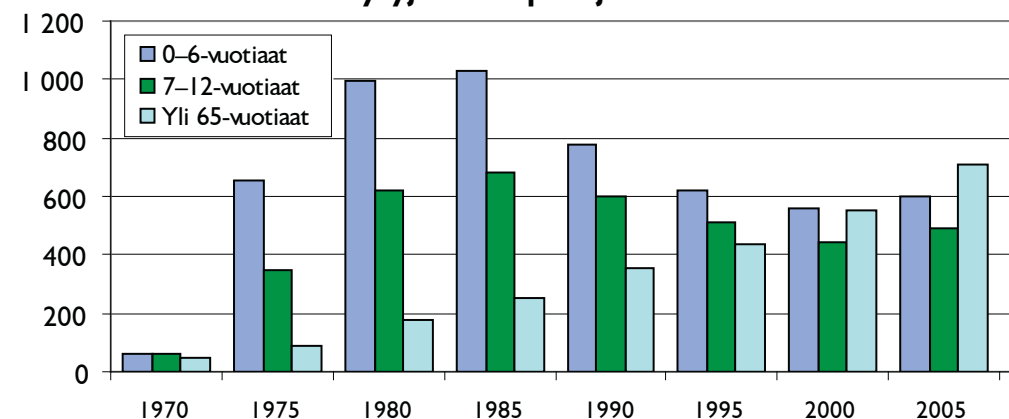
dettiin, että tärkein näkökohta, joka oli huomioitava suuralueen kehittämisessä, oli alueen kytkeminen kaupunkirakenteeseen. Keskeinen ongelma, johon toimenpide-ehdotuksissa tartuttiin, oli se että Keltinmäki-Myllyjärvi suuralueelta puuttuivat alueen hajanaisuuden vuoksi kaupunkimaisen elämisen ja olemisen tilat.⁶⁴⁵

Sofy-yhteissuunnittelukokeilu ei ole jäänyt ainoaksi lähidemokratiahankkeeksi Keltinmäki-Myllyjärven alueella. 2000-luvun alussa suuralueen kolme asukasyhdistystä, Keltinmäen, Mäyrämäen ja Myllyjärven asukasyhdistykset, olivat mukana Kuuriri-projektissa, jonka pääasiallisena tavoitteena oli selvittää työttömien ja muiden heikosti menestyneiden asukkaiden työllistymisen edistämistä. Hankkeessa kehitettiin muun muassa asuntoalue-

Keltinmäki-Myllyjärven väestö vuosina 1970–2005

Keltinmäki-Myllyjärven lapset ja iäkkäät vuosina 1970–2005

Lähde: Jyväskylän kaupunki. Keskushallinto. Matti Tuosa 2007.

toimintamalli, jossa yhdistyivät asukastapahtumat, lähisosaalityö, alueellinen ohjaava koulutus ja ympäristöhoito aluetyönä.⁶⁴⁶

Keltinmäki-Myllyjärven aluetta tarkasteltiin Jyväskylän kaupungin maankäytön ohjelmassa 1980-luvulla eräänlaisena ”mahdollisuuksien maana”. 1980-luvun suunnitelmissa oli kaavoittaa suuralueelle Kuokkalan suuruisen ja palvelutasoltaan vastaavanlainen uusi asuinalue. Kysymyksessä oli Valkeamäki. 1990-luvun alussa kaupunki hankki sekä Valkeamäen että Ylämyllyjärven alueilta oimitukseensa merkittäviä maa-alueita. Valkeamäen

asuntoaluehanke kuitenkin peruuntui. Alue on kallioisen maastonsa puolesta haastava kohde kunnallistekniikan rakentamiseen ja asuntotuotannon käynnistämiseen. Valkeamäestä muodostui kaupungille maareservi, jonka käyttöönottoa on pohdittu kaupungin pitkän aikavälin maankäytön suunnitelmissa. 1990-luvun lopun täydennysrakentamisen osayleiskaavaselvityksessä Valkeamäkeen ei kiinnitetty huomiota, sillä Keltinmäki-Myllyjärven alueelta löytyi uusia kohteita, joiden rakentamisessa on ollut mahdollista hyödyntää jo olemassa olevia asuntoalueita. Kaavoittajan

Keltinmäkeä idästä kuvattuna. Keskellä kuvaa erottuu vaaleana Keltinmäen kirkko ja siitä yläoikealle ostoskeskus.

näkökulmasta alueen ensisijainen rakentamisen kohde oli jo vuoden 1982 yleiskaavassa mainittu Mustalammen asuinalue.⁶⁴⁷

Täydennysrakentamisen perustelut Keltinmäki-Myllyjärvi suuralueella ovat samat kuin mihin alueen Sofy-yhteissuunnitteluprojektissa kiinnitettiin huomio.

Täydennysrakentamisella pyritään Keltinmäki-Myllyjärven alueella eheyttämään entuudestaan hajanaista aluetta ja turvaamaan palveluiden saatavuus. Täydennysrakentamisen lähtökohtana pidettiin tukeutumista jo

olemassa oleviin asuntoalueisiin. Näitä näkökohtia silmällä pitäen suuralueella käynnistettiin vuonna 1997 Ylämyllyjärven uuden asuntoalueen rakentaminen. Keltinmäki-Myllyjärven suuralueen täydennysrakentamisessa painopiste on uusien ja haluttujen pientaloalueiden rakentamisessa. Uusiksi alueiksi nimettiin Keltinmäentie, Köhniöntaus, Ylämäyrämäki ja Ekokylä. Keltinmäki-Myllyjärven suuralueen asukkaat ja asukasyhdistykset olivat varsin tyytyväisiä kaavoittajan esittämiin vaihtoehtoihin.⁶⁴⁸

Vanhaa Keljonkangasta. Keskellä kuvaa Keljonkankaan koulu. Taustalla Keljonlahti ja sen takana Sippulanniemi.

Keljo

Keljon alueet liitettiin Jyväskylän maalaiskunnasta kaupunkiin pääasiassa vuoden 1965 alueliitoksen yhteydessä. Päinvastoin kuin valtaosassa maalaiskunnasta kaupunkiin samanaikaisesti liitetyistä alueista, Keljossa oli entuudestaan vankka agraarinen asutus. Keski-Suomen museo inventoi 1980-luvun puolivälissä alueen merkittävät ja suojeltavaksi tarkoitetut rakennukset. Valtaosa rakennuksista on 1800-luvun jälkimmäiseltä puoliskolta ja 1900-luvun alusta. Eräiden tilojen synty on ajoitettu 1500-luvulle. Pääosa kaupunkiin liitetyn alueen rakennuskannasta on toisen maailmansodan jälkeiseltä jälleenrakennuksen aikakaudelta.⁶⁴⁹

Vanha maaseutumainen kulttuurimaisema on edelleen 2000-luvun alussa hahmotettavissa, vaikka Keski-Suomen tieverkostoratkaisut ja rautatie rikkoivat alueen yhtenäisyyden jo 1960-luvulla. Vanhojen tilojen muodostamien miljöiden pirstaloituminen jatkui 1990-luvulla, kun Jyväskylän eteläpuolelle valmistui uusi moottori- ja moottoriliikennetie korvaamaan vanhan nelostieosuuden ja kun Keljon markatalueen liikennejärjestelyt saatiin valmiiksi.

1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa Keljoo syntyi myös monipuolista teollisuustoimintaa, mikä merkitsi sitä, että alueelle muutti työväestöä. Tehdastyöläiset asettuivat ennen muuta nykyisen Tarhamäen kaupunginosan alueelle, jonka rakennuskantaa on tarkasteltu kantakaupunkiin kuuluvien perinteisten esikaupunkialueiden yhteydessä. Niin kutsun vanhan Keljon asutuksen, elinkeinojen, yhteiskuntaelämän ja arkielämän vaiheita on tarkasteltu Keljon kylätoimikunnan ja kirjaa varten perustetun perinnekirjatoimikunnan julkaisemassa teoksessa Vanha Keljo. Keljolaisten kotiseututietoisuutta täydentää Keljon koulun 100-vuotishistoria.⁶⁵⁰

Keljon suuralueeseen kuuluvat Keljonkeskus, Keljonkangas, Sääksvuori ja Etelä-Keljon työpaikka-alue. Vuoden 1968 yleiskaava määritteli Keljon Keltinmäen tavoin tärkeimmäksi kantakaupungin ulkopuoliseksi asutuksen painopistealueeksi. Keljosta ei ole muodostunut selkeää ja yhtenäistä suuraluetta, jolla olisi eri pienalueita yhdistävä oma palvelukeskus. Keljon suuralueen ja etenkin Keljonkankaan keskuksen asemaan kaupunkirakenteessa ovat vaikuttaneet yhteen kasvaneiden Seppälän ja Seppälänkankaan teollisuusalueiden laajen-

Keljon alue vuonna 1985. Kuvan oikeaan alareunaan suuntautuu Keljonkankaantie, jonka varrella on Karjaportin teurastamo. Oikealla Jämsän radan takana Keljonlahden pohjukka. Taustalla Jyväsjärvi.

tuminen ja painoarvon vahvistuminen Jyväskylän kaupunkiseudun kaupan, logistiikan ja teollisen toiminnan keskuksena. Näiden alueiden täyttyminen on merkinnyt sitä, että Keljon merkitys teollisen toiminnan alueena on alkanut kasvaa. Vuoden 1968 yleiskaavassa Keljonlahti nähtiin asuntorakentamisen lisäksi tärkeäksi kaupungin keskustatoimintojen sekä ennen kaikkea yliopiston laajenemissuuntana. Seuraavan vuosikymmenen alussa Kuokkalan valinta kaupunkirakenteen kehittämisen pääsuunnaksi muutti tilanteen.⁶⁵¹

Keljon alueen kehitys näytti pitkään polkevan paikallaan, vaikka kaupunki harrasti 1960-luvulta lähtien alueella aktiivista maanhankintaa. Vuonna 1988 hyväksytyssä osayleiskaavassa tarkasteltiin Keljonkankaan kaupunkirakennetta ja maankäytön suunnittelua. Alueen maankäyttöä pohdittiin näin varsin lyhyen ajan jälkeen yleiskaavan val-

mistumisesta. Tarve uudelleen arviointiin oli syntynyt, koska rantaväyläratkaisun jälkeen selvisi vanhan nelostien uudelleen linjausmahdollisuudet ja koska suuralueen osalle tehdyt työpaikkamitoitukset eivät olleet toteutuneet. Osayleiskaava kattoi käytännössä koko Keljon alueen lukuun ottamatta nykyistä autotietä. Keljonkeskuksen kaavamuuos valmistui vuonna 1990. Vuonna 1986 oli jo aloitettu Sarvivuoren asuntoalueen asemakaavoitustyö.⁶⁵²

1990-luvun alussa Muuramen kunta ja Jyväskylän kaupunki yhdistivät kaavasunnitelmiaan, ja yhteistyön tuloksena oli vuonna 1996 hyväksytty Muurame-Sääksvuori osayleiskaava. Kaavan tarkoituksena oli luoda mahdollisuudet tarkoituksenmukaiseen ja synergiaetuja tuottavaan yhdyskuntarakenteen suunnitteluun naapurikuntien kesken.⁶⁵³ 2000-luvun alussa tarkoitettu järkipäinen

Vuonna 1985 otetussa kuvassa oikealla Keljonkankaantie ja vasemmalla Helsinki-Oulu valtatie (E4), nykyinen Ysitie.

suunnittelu ja kaavojen yhteensovittaminen koki kolhun. Muuramen kunta joutui vaikeaan välikäteen, kun kunnan puolella sijaitseva Lemminkäinen Oy:n kivimurskaamo ja -louhimo anoi toiminnalleen ympäristölupaa ja siten mahdollisuutta jatkaa toimintaansa omistamallaan tilalla. Kuntarajan vastakkaisella puolella Jyväskylän kaupunki halusi laajentaa vuoden 1982 yleiskaavassa teollisuusalueeksi määritellyn, mutta myöhemmin Keljonkankaan osayleiskaavassa pientaloalueeksi muutetun Sääksvuoren pientaloalueen rakentamista. Suunnitelmissa ollut pientaloalueen jatke sijoittui asumisen viihtyvyyden näkökulmasta tarkasteltuna liian lähellä kivimurskaamoasema. Teollinen toiminta ja asutus sopivat meluhaittojen lisäksi huonosti yhteen myös siksi, että murskaamo käytti raskaan rekaliikenteen väylänä pientaloalueen läpi kulkevaa tietä. Syksyllä 2006 Lemminkäinen Oy ja Jyväskylän

kaupunki eivät olleet päässeet sopuun alueen tulevasta käytöstä.⁶⁵⁴

Keljon alueen poikkeuksellisen kauniit kulttuurimaisemat ja tunnustetut luontoarvot ja toisaalta kasvavan kaupungin tarve liikenneyhteyksiensä taloudelliseen järjestämiseen johtivat ristiriitoihin kaavoittajan ja alueen asukkaiden välillä alueen kaupunkiin liittämisen jälkeen. 2000-luvun alussa Keljonlahtea koskevassa julkisessa keskustelussa huomio on kohdistunut Keljonlahdelle suunnitellun suurvoimalan rakentamiseen. Lokakuun lopussa 2006 kaupunginvaltuusto päätti pitkään jatkuneen käsittelyn voimalaitoksen paikasta ja sijoituspaikaksi päätettiin valita juuri Keljonlahti.⁶⁵⁵ Kaupunkisuunnittelun katse on kääntynyt Keljon alueen kehittämiseen. Siitä osoituksena on, että vuonna 2003 Jyväskylän kaupunki käynnisti Keljon maankäytön suunnittelun. Suunnitelmista kerrottiin sanomalehti

Keskisuomalaisessa joulukuussa 2006. Suunnitelmissa on muodostaa Etelä-Keljoon merkittävä työpaikka- ja liikekeskittymä. Hanke sai nimekseen ”Eteläportti” ja sen rakentaminen voisi Keskisuomalaisen syksyllä 2006 haastatteleman kaupunginjohtajan Markku Andersonin mukaan alkaa jo ennen vuotta 2010.⁶⁵⁶ Moventas Oy on ilmoittanut aloittavansa teollisuushallin rakentamisen vuonna 2008.

2000-luvun alussa Keljon suuralueen asemaa Jyväskylän kaupungin kaupunkirakenteessa on muuttanut alueen kiinnostavuus uuden asutustuotannon kannalta. Keljonkankaan alueelle on kaavailtu useita kaupunkilaisten kipeästi kaipaamia pientaloasuinalueita. Maaston vaihtelevuus ja etenkin korkeuserot mer-

kitsevät lisäkustannuksia kunnallistekniikan rakentamisessa, mutta vastapainona korkeille rakennuskustannuksille on tarjolla Päijänteen läheisyys ja laajat virkistysalueet. Keljon uudet pientaloalueet ja asemakaavatyövaiheessa olevat asuinalueet muodostavat ketjun, joka liittyy Keljonkeskuksen ja Keljonkankaan keskustan kiinteämmin osaksi kaupunkirakennetta. Uudet asuinalueet Kaijanlammella, Sääksvuoresa, Sääksjärven ympäristössä ja Kinkovuoresa liittyvät Säynätsalon kaupunginosan nauhakaukumallin mukaisesti osaksi Jyväskylää.⁶⁵⁷

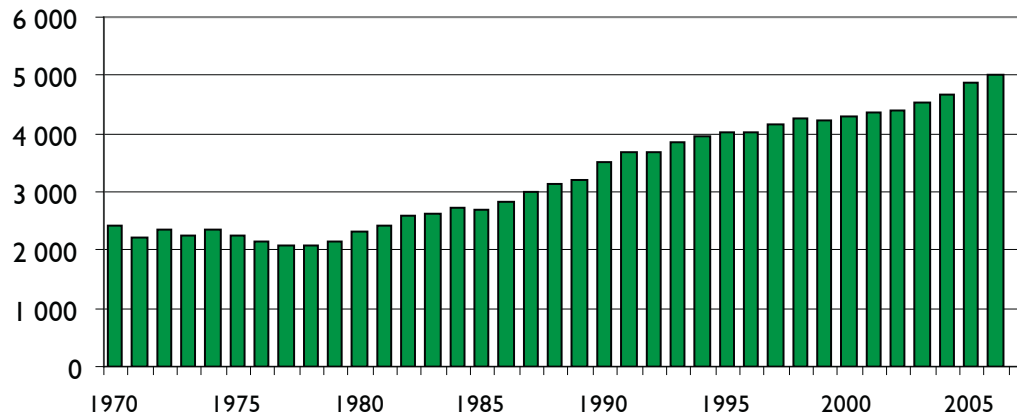
Keljon suuralueen toiminnallinen painopiste on Keljonkankaan keskustassa, josta oli tarkoitus vuoden 1982 yleiskaavan tarkoittamalla tavalla kasvattaa 6000–7000 asukkaan palve-

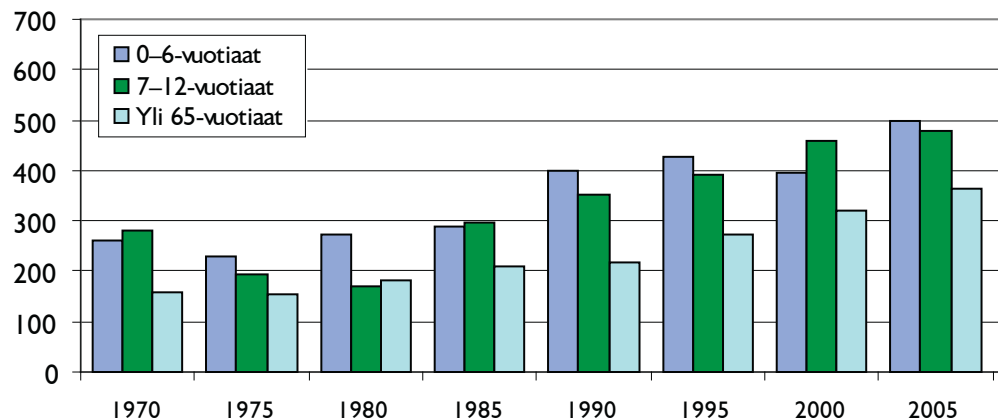
Jyväskylän kaupungin kuva-arkisto. Hannu Valtas

Keljoa Keljonkeskuksen yläpuolelta etelän suuntaan. Keskellä kuvaa vanhan maantien ja rautatien välissä Åströmin huvila ja kauppapuutarha.

Keljon väestö vuosina 1970–2005

Keljon lapset ja iäkkäät vuosina 1970–2005

Lähde: Jyväskylän kaupunki. Keskushallinto. Matti Tuosa 2007.

lukeskus. Tarkoituksena oli, että myös suuralueen uudet asuinalueet hyödyntäisivät Keljonkankaan keskuksen palveluja. Kaavoituksen hitaus ja keskeneräiset kehittämissuunnitelmat ovat merkinneet Keljonkankaalla epävarmuutta palveluiden säilymisestä. Palvelutason ylläpitäminen ja huomion kiinnittäminen kunnallistekniisiin töihin olivatkin tärkeimpänä viestinä kaupungille, kun keljolaiset kommentoivat 1990-luvun lopulla täydennysrakentamisen osayleiskaavaa. Uusien asuinalueiden avaamiseen ja etenkin uusien kerrostalojen rakentamiseen suhtauduttiin Keljon suuralueella järjestetyissä yleisötilaisuuksissa myönteisesti.⁶⁵⁸

Keljon suuralueella toimii kaksi asukastoimintaa harrastavaa yhteisöä, Keljonkankaan asukasyhdistys ja Keljon kylätoimikunta. Kumpikin edustaa rekisteröimätöntä vapaata kansalaistoimintaa, mikä tarkoittaa sitä, että yhteisöt eivät ole rekisteröityjen yhdistyksien tavoin oikeustoimikelpoisia. Sekä Keljon kylätoimikunnan että Keljonkankaan asukasyhdistyksen perustamisen taustalla oli Jyväskylän kaupungin 1980-luvun alussa käynnistämä lähidemokratiahanke. Rekisteröimättömyys on ollut Keljonkankaan asukasyhdistykseltä periaatteellinen kannanotto vapaan kansalaistoiminnan puolesta. 2000-luvun alussa yh-

teisön oikeustoimikelvottomuus asukkaiden edustajana suurissa maankäyttökysymyksissä, etenkin Keljonlahden voimalahankkeessa, johti siihen, että muodollista järjestäytymistä pidettiin mahdollisena vaihtoehtona.⁶⁵⁹ Keljon kylätoiminnalle rekisteröityminen ei ole ajankohtainen kysymys, sillä asukasyhdistyksen toiminta on yhteisön historian suuren voimannostuksen eli Keljon kyläkirjan julkaisemisen jälkeen ollut hiljaista.⁶⁶⁰

Keljonkankaan asukasyhdistys profiloi omaa toimintaansa asukkaiden toiveiden mahdollistajaksi, mikä tarkoittaa sitä, että yhdistys on pyrkinyt tarttumaan niihin ajankohtaisiin tarpeisiin, jotka ovat olleet asukkailla tärkeitä. Yhdistyksen rekisteröimättömyydestä ei muodostunut ongelmaa suhteessa Jyväskylän kaupungin hallintoon, vaan yhdistys on voinut hakea kaupungilta avustuksia toimintansa tukemiseksi. Keljonkankaalaiset asukasaktivistit ovat omalta osaltaan olleet vaikuttamassa siihen, että kaupunki on kiinnittänyt huomiota katujen kuntoon ja paljon puhutun Sääksvuorentien liikenneturvallisuuteen. Tärkeänä saavutuksenaan yhdistys pitää vaikutustaan Keljonkankaan koulun laajentamiseen. Keljonkankaan keskustan toiminnallinen sydän onkin juuri koulu, joka on ollut myös asukas-

yhdistyksen tärkeä yhteistyökumppani seurakunnan ja muiden paikallisten yhdistyksien ohella.⁶⁶¹

Keljon kylätoimikunnan toiminnan käyttövoimana 1980-luvulla oli Jyväskylän kaupungin yleiskaava, siihen liittyvät liikennejärjestelyt ja maisemasuojelukysymykset. Keljolaiset sai liikkeelle erityisesti suunnitelmat idyllisen Korkeakoskientien muuttamisesta Keljon marketteja palvelevaksi vilkkaasti liikennöidyksi väyläksi. Vetoomukset kaupungille tuottivat myös tulosta. Korkeakoskentie voitiin säilyttää entisen tasoisena tienä. Keljon kylätoimikunta on koko toimintansa aikana ollut läheisessä yhteistoiminnassa Keljon koulun kanssa.

Tästä yhteistyöstä syntyi teos ”Keljon koulu 100 vuotta”.⁶⁶² Kylätoiminta on pyrkinyt pitkäjänteisellä toimillaan vaikuttamaan Keljonlaakson agraarisen kulttuuri- ja kylämaiseman säilyttämiseen. Vuonna 1987 kylätoimikunta kääntyi asiassa Keski-Suomen lääninhallituksen puoleen ja pyysi lääninhallitusta asettamaan Jyväsjärvestä Keljonkankaalle ulottuvan vyöhykkeen toimenpidekieltoon. Maaherra Kalevi Kivistön johdolla kokoontunut neuvottelukunta ymmärsi keljolaisten huolen. Keljonlaakson maisemasuojelukysymyksen ratkaisi Jyväskylän kaupunginhallituksen kanta, jossa esitettiin, että Kymälähdän talo suojeltaisiin asemakaavalla.⁶⁶³

Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Kuokkalan kaupungin puoleista rantaa vuonna 1978. Etualalla peltojen ympäröimä Survon talo piharakennuksineen.

Kuokkala

Kuokkalan vuonna 1975 hyväksyttyä osayleiskaavaa on pidetty Jyväskylän kaupungin maa-käytön suunnittelun ja sitä kautta kaupunkirakenteen kehityksen kannalta yhtä merkittävänä kuin 2000-luvun alussa hyväksyttyä täydennysrakentamisen osayleiskaavaa. Kuokkalan rakentaminen merkitsi sitä, pitkään utopistisena ajatuksena pidetty visio Jyväsjärvestä kaupungin sisäjärvenä lopulta toteutui.

Kuokkalanniemestä tuli osa Jyväskylän kaupunkia vuoden 1965 alueliitoksen yhteydessä. Kaupunkiin liitettäessä Kuokkala oli Keljon tavoin omaleimainen ja moni-ilmeinen agraarinen yhteisö, jolla oli takanaan pitkä asutushistoria. Maataloustuotannon ohella 1900-luvulla Kuokkalassa oli runsaasti teollista toimintaa. Kaupunkilaiset tunsivat hyvin Jyväskylän Työväenyhdistyksen omistaman Ainolanrannan ja sen tanssilavan. Ainolan tavoin kaupunkilaisille tärkeä paikka oli ja on Sulkurannan siirtolapuutarha, jonka rakentaminen alkoi vuonna

1949. Kuokkalassa oli kaupunkiin liitettäessä hyvä palveluvarustus. Alueella toimi muun muassa kansanopisto ja kaksi koulua, toinen Jokivarressa ja toinen Tikassa. Kuokkalan asutusta, asukkaita sekä elinkeino- ja yhteiskuntaelämää on kuvattu värikkäästi vuonna 2002 julkaistussa teoksessa Kuokkala-kirja.⁶⁶⁴

Kuokkalassa asui alueen kaupunkiin liittämissä aikoihin noin 1700–1800 asukasta. 1980-luvun alussa asukkaita oli jäljellä enää noin 1160. Maatalous asukkaiden elinkeinona oli hävinnyt käytännössä kokonaan, ja valtaosa alueen noin 500 ammatissa toimivasta henkilöstä sijoittui teollisuuden, palveluiden ja rakennustoiminnan pariin kuten kaupunkiväestö yleensäkin. Kaksi vuosikymmentä kestänyt rakentaminen on muuttanut kaupunginosan luonteen täysin. Kuokkalasta on kehittynyt Jyväskylän suurin kaupunginosa. 2000-luvun alussa Kuokkalan suurtilastoalueella asui noin 16 000 henkeä. Jos Kuokkala olisi itsenäinen kunta, niin se olisi sekä Jyväskylän seudun kunnista että Keski-Suomen maakuntaan kuu-

Kuokkala 2000-luvun alussa. Keskellä kaaren muotoinen Kuokkalan keskus ja etualalla koulu-keskus. Oikeassa reunassa näkyy Sulkulan siirtolapuutarhan mökkialue.

luvista kunnista heti Laukaan jälkeen kolmanneksi suurin kunta!

Kuokkalan eri asuinalueet poikkeavat toisistaan suuresti. Tiivisti ja monen mielestä liian tehokkaasti rakennettu Kuokkalan keskustan alue, Ainolanranta ja Suuruspää edustavat Jyväsjärven vastakkaisella rannalle sijoittuvan Lutakon kanssa modernia ja urbaania kaupunkirakentamista. Moderni rakentaminen tulee 2000-luvun alussa jatkumaan Äijälänsalmeen suunnitellulla asuinalueella. Tikan alue poikkeaa puolestaan muista asuinalueista siinä, että omakotialueen historia ulottuu ajanjaksoon, jolloin Kuokkala kuului vielä maalaiskuntaan. Ristikiveen, Nenäinniemen ja Hämeenlahteen on rakennettu arvokkaita pientaloalueita ja Ristonmaa on yliopiston Mattilanniemen kampus-alueen kautta lähes kiinni kantakaupungin rakenteissa.

Kuokkala suuralue jakautuu seitsemään tilastoalueeseen: Pohjois-Kuokkalaan, Ristonmaahan, Ristikiveen, Hämeenlahteen, Tikkaan ja Kuokkalanpeltoon. Kuokkalan osayleiskaava valmistui 1978 ja 1980-luvun alusta alkanut asemakaavatyö jatkuu edelleen. Asuntora-

kentäminen alkoi 1980-luvun alussa. Vauhtia Kuokkalan kaavoitukseen ja rakentamiseen antoi vuonna 1985 järjestetyt asuntomessut, jotka saavuttivat siihenastisen asuntomessujen kävijämääräennätyksen. Messujen ohella Kuokkalan kiinnostavuutta lisäsi vuonna 1989 valmistunut Kuokkalan silta, joka yhdistää kaupunginosan kantakaupunkiin. Kuokkalasta tuli 1970-luvun alusta lähtien Jyväskylän kaupunkisuunnittelun ja kaupunkirakenteen kehittämisen painopistealue, jossa harjoitettiin vilkasta maanhankintaa, ja jonne kaupunki keskitti 1980-luvulta lähtien asuntotuotantonsa.

Kuokkala-projekti on dokumentoitu poikkeuksellisen tarkasti ja aineisto on julkaistu teoksessa Kuokkala – Päijänteen helmi.⁶⁶⁵

Kuokkalan suunnittelu ja rakentaminen ovat saaneet runsaasti valtakunnallista tunnustusta. Jyväskylän kaupungin vuonna 1985 saaman Suomen Arkkitehtiliiton SAFA-palkinnon lisäksi huomiota on saanut Kuokkalan silta. Kuokkala on ollut sekä kaupunkisuunnittelijoiden että arkkitehtien keskuudessa kiinnostava malli, josta on pyritty ottamaan myös oppia.⁶⁶⁶

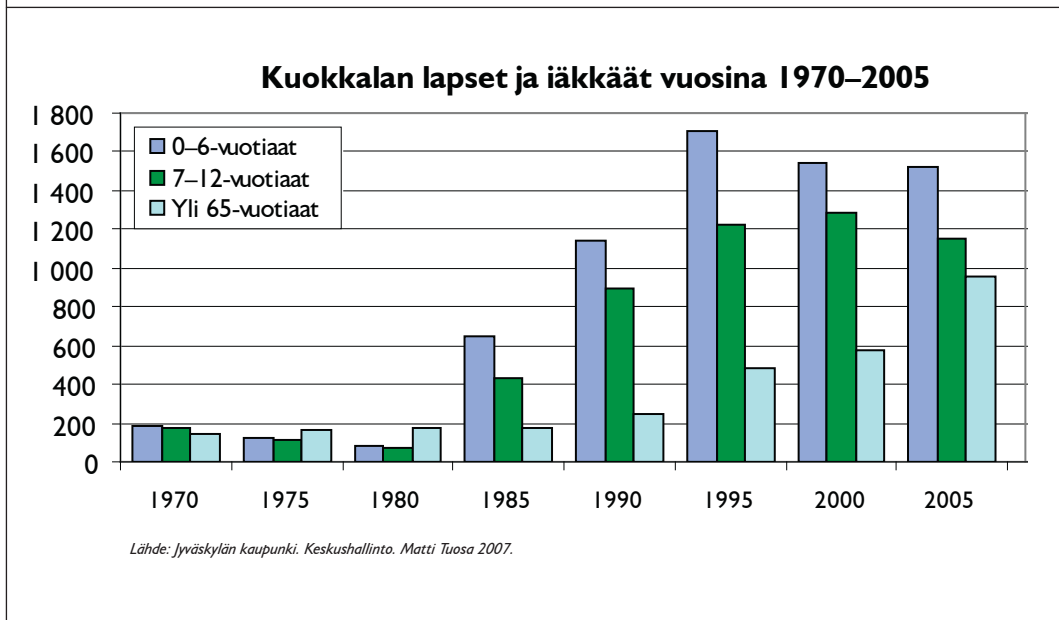
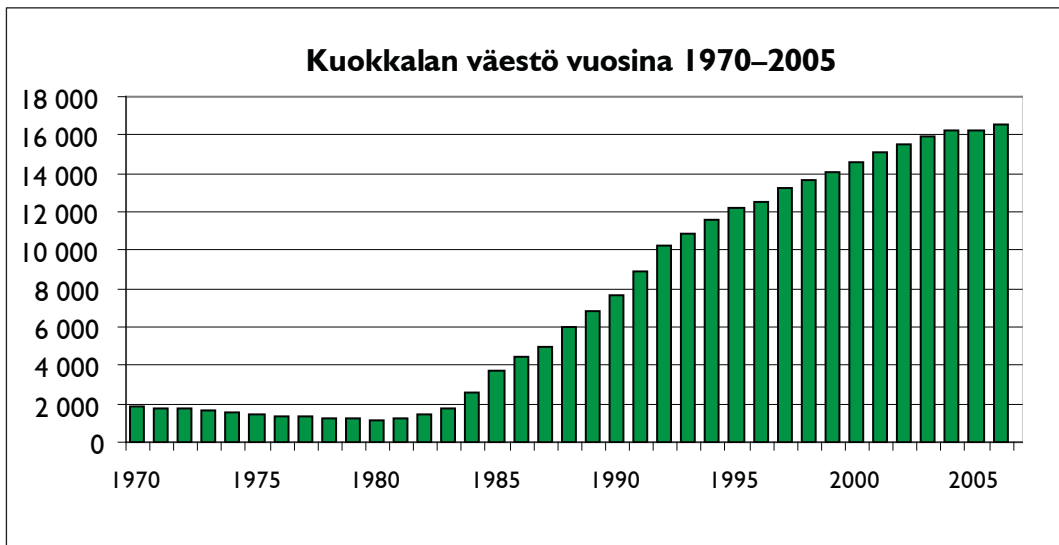

Kuokkalan kaupunginosaa rakennettiin vaiheittain. Kuvassa uutta asuinalueita valmistuu Sippulanniemen kärjessä. Oikealla alhaalla näkyy Keljonlahtea ja taustalla Päijännettä.

Kuokkalan kaupunginosan suunnittelussa oli alusta lähtien laaja joukko eri alojen asiantuntijoita ja alueen osayleiskaavan valmistuttua vuonna 1978 myös asukkaat otettiin mukaan asemakaavojen suunnitteluun. Kaksi asukasedustajaa oli mukana kaavoitusryhmässä, minkä lisäksi kaikille alueen kaavoituksesta kiinnostuneille järjestettiin asukaskokouksia. Kuokkala-projektissa mukana olleilla kaupungin virkamiehillä ja asiantuntijoilla oli yhteinen ymmärrys siitä, että jossakin osakaava-alueella toteutettaisiin Yhdyskunta 90 -mallia. Alueeksi valittiin lopulta Kekkola, joka oli voimakkaan kehittämissuunnitelman kohteena 1980-luvun alusta lähtien, jolloin Länsi-Kekkola valittiin vuoden 1985 valtakunnallisten asuntomessujen kohteeksi.

Kekkola-projektin ensimmäinen yleistavoite oli asujaimistoltaan monipuolisen asuinalueen suunnittelu, jossa asukkailla on mahdollisuus toimintaan ja vaikuttamiseen. Kekkola-projektin suunnittelun organisaatiossa asukasäänä edusti vuonna 1986 toimintansa aloittanut Kuokkalan Asukkaat ry.⁶⁶⁷

Kekkolassa toteutettu vuorovaikutteinen suunnittelu herätti laajaa kiinnostusta. Alueen suunnittelua ja toteutusta on tarkasteltu kaikkiaan neljässä eri tutkimuksessa. 2000-luvun alussa tehty seurantatutkimus osoitti, että asuinalueen suunnittelu oli saavuttanut tavoitteet, mitä sille oli asetettu. Asukkaiden mielestä Kekkolassa on hyvä elää. Asukasmielipiteen ja viranomaisnäkökulman yhdenvertainen asema suunnittelussa ei kuitenkaan toteutunut,

vaan prosessi oli käytännössä kaupungin eri hallintokuntien keskinäistä vuoropuhelua.⁶⁶⁸

Kuokkalan Asukkaat ry:n järjestämän asukaskyselyn mukaan kaupunginosa on hyvä paikka elää. Asukkaat arvostavat Päijänteen ja Jyväsjärven läheisyyttä sekä Rantaraittia ja siltaa, jotka yhdistävät alueen kantakaupunkiin. Vilkkaana jatkuva rakentaminen tosin huolestutti asukkaita. Kuokkalalaiset arvostavat hyvin järjestettyjä lähipalveluita kuten kouluja ja päiväkotia. Vaikka Kuokkalan suuri väestöpohja tarjoaa periaatteessa mahdollisuudet kattavalle niin yksityiselle kuin

julkisellekin palveluverkostolle, Kuokkalasta puuttuu eräitä keskeisiä palveluja. Kuokkalan asukkaat kaipaavat erityisesti kirjastoa. Aikaisemmin puutelistalla oli myös kirkko, jonka rakentamisesta kaupunkiseurakunta teki päätöksen vuonna 2006. Kirkkorakennuksesta järjestettiin arkkitehtuurikilpailu, jonka voittanut ehdotus nimeltä ”Kide”, julistettiin alkukeväästä 2006. Kirkko vihittiin käyttöön helmikuussa 2010. Joidenkin mielestä Kuokkalassa pitäisi olla myös oma Alko. Kuokkalan keskustaan kaivataan uusia erikoismyymälöitä. Vähittäiskauppaketjujen

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Riina Virpimaa 1985.

Viherlandian suunnittelivat vihersuunnittelija Juhani Rajala ja Arkkitehtitoimisto Kauko Lahti. Suunnittelu alkoi vuonna 1982 ja rakennustyöt syksyllä 1983. Avajaiset pidettiin 3.5.1984. Läpimurron Viherlandia koki kesällä 1985, jolloin Jyväskylässä oli asuntomessut.

mielenkiinto uusien toimipisteiden avaamiseksi on ollut vähäistä, sillä kuokkalalaiset asioivat mielellään joko Seppälän tai Keljon automarketeissa.⁶⁶⁹

1980-lopussa ja 1990-luvun alussa rakennetun Kuokkalan keskustan kehittämistä pohdittiin 1990-luvun puolivälissä. Silloin Jyväskylän kaupunki kokosi keskustan alueen asukkaat, yrittäjät ja kiinteistönomistajat yhteen miettimään, miten keskustan vetovoimaisuutta voitaisiin parantaa. Tilanne oli se, että Kuokkalan keskusta oli nuori sekä väestönsä että kaupunkikulttuurinsa puolesta ja siksi vailla yhdistävää identiteettiä. Lisäksi 1990-luvun alkupuoliskon lama oli jättänyt näkyvät jälkensä Kuokkalan keskustan elämänmenoon. Keskustan alueen asukkaiden

kasaantuneet sosiaaliset ongelmat näkyivät katukuvassa ja alkoivat leimata kielteisellä tavalla asuinalueen luonnetta. Kehittämissuunnitelma sisälsi ehdotuksia keskustan kaupunkikuvallisesta eheyttämisestä, jossa keskeisenä asiana oli toteutumattomien liiketonttien muuttaminen asuntorakentamiselle sopivaksi. Ohjelmassa kehiteltiin yhteistoiminta ja -suunnittelumalleja eri toimijoiden kesken. Eri toimijoiden keskenäisellä organisoitumisella haettiin vastuunkantajia asetettujen päämäärien saavuttamiseksi.⁶⁷⁰

Vuonna 1997 käynnistyneessä täydennysrakentamisen suunnitelmassa kiinnitettiin huomio siihen, että vuonna 1978 valmistuneessa Kuokkalan osayleiskaavassa kaupungin osan työpaikkaomavaraisuudeksi määriteltiin 50

Vuonna 1985 valmistunut Kuokkalan asuntomessualue on rakennettu Yrttisuon puiston ympärille. Kuva on vuodelta 1989.

prosenttia. Tätä tavoitetta ei ollut 1990-luvun loppuun mennessä saavutettu. Sen lisäksi, että vuosituhatien vaihteen tienoilla Kuokkalassa oli jo joko aloitettuna tai kaavoitettuna useita uusia asuinalueita eri puolilla Kuokkalanniemeä, täydennysrakentamisen osayleiskaavassa esitettiin myös uusia kohteita. Nämä sijoittuvat Samulinneeseen, Lampitielle, Tanhukaareen, Salmirantaan ja Masoon. Kuokkalan lisärakentamisessa seurataan tarkasti sitä, kuinka paljon uusia asukkaita lisärakentamisella saadaan ja missä aikataulussa kaupunki kykenee järjestämään lisää palveluja.⁶⁷¹

Kaupunginosassa toimii 2000-luvun alussa kaikkiaan neljä asukas yhdistystä, jotka edustavat toisistaan erilaisia asuinalueita ja sitä kautta myös asukkaita. Kuokkalan Asukkaat ry toimii koko kaupunginosan äänitorvena ja välittäjänä asukkaiden ja kaupungin hallinnon välillä. Vanhin asukas yhdistys on vuonna 1945 perustettu Tikan omakotiyhdistys, jolla on sääntöjen mukaan selkeästi rajattu jäsenkunta. Yhdistyksen jäsenet edustavat kiinteistönomistajia, jotka Tikan omakotialueella ovat saaneet entiseltä maanomistajalta Oy Wilhelm Schauman Ab:lta lahjaksi tontin, sekä ne, jotka ovat tulleet näiden tonttien omistajaksi myöhemmin. Asukas yhdistyksen julkaisema historia ”Tikan omakotiyhdistyk-

sen 50-vuotistaipaleelta 1945-1995” kuvaa omalta osaltaan elämää Kuokkalan kaupunginosan ennen alueen liittämistä kaupunkiin.⁶⁷² Sekä Kauniston että Nenäinniemen asukkailla on omat yhdistyksensä. Kuokkalan Asukkaat ry julkaisee Kuokkanen-lehteä, jossa käsitellään sekä Kuokkalan kaupunginosan että Lutakon asukkaita koskettavia asioita.

Kuokkalan merkitystä Jyväskylän kaupungin kasvukehitykselle ei voida liiaksi korostaa. Kuokkalan väkimäärä nousi kahdessa vuosikymmenessä vajaasta 2000 asukkaan asuinalueesta 16 000 asukkaan kaupunginosaksi. Kuokkala on ollut rakentamisesta lähtien lapsiperheiden suosima kaupunginosa ja on sitä edelleen 2000-luvun alussa. Alueen nuorekkuutta vahvistaa runsas opiskelijoiden määrä. 1980-luvun alkuun verrattuna iäkkäämmän väestön osuus on ollut kuitenkin kasvussa. Ripeätahtisesta ja paikoin myös turhan tiivistä rakentamisesta huolimatta Kuokkalassa on varsin hyvin onnistettu säilyttämään sosiaalinen eheys. Tämä ei sulje pois sitä tosiasiaa, että Kuokkalan keskusta ja suuralueen äärialueille Päijänteen rantaan rakennetut omakotialueet poikkeavat toisistaan taloudellisesti ja sosiaalisesti. Päijänteen rannoilta löytyvät monella mittarilla mitattuna Jyväskylän hy-

Tiivistä rakentamista Kuokkalan kaupunginpuoleisella reunalla Ainolanrannassa vuonna 2007.

Lehtorannantie on Ainolanrannan päiväylyä.

vinvoivat pienalueet. Samanaikaisesti Kuokkalan keskusta on edelleen 2000-luvun alussa yksi kaupungin pienalueista, joissa on korkea työttömyys. Kaikkiaan kuokkalalaiset selvisivät hyvin 1990-luvun alun lamasta, vaikka vuonna 1995 tilastoalueen työttömyystilanne oli toiseksi vakavin koko kaupungissa. Laman seurauksena alueen asukkaiden keskitulot vähenivät poikkeuksellisen dramaattisesti suhteessa muihin suurtilastoalueisiin.

2000-luvun alussa Kuokkalassa on vähemmän työttömiä kuin keskimäärin koko kaupungissa. Merkitteä pantavaa on se, että Kuokkala oli jo 1990-luvun alussa korkeasti koulutettujen ihmisten suosima asuinalue ja on sitä edelleen 2000-luvun alussa.⁶⁷³ Kuokkalan kuten monen muunkin nuoren lähiön ongelmana on osin negatiivinen imago, joka johtuu monista syistä ja josta on vaikea päästä eroon.⁶⁷⁴

Vuonna 1896 Säynätsalon saarelle perustettu saha ja myöhempi vaneritehdas loivat tiiviin yhteiskunnan. Etualalla Juurikkasaari ja taustalla UPM:n Jyväskylän vaneritehdas, sen takana Lehtisaari ja siitä vasemmalle Muuratsalo.

Säynätsalo

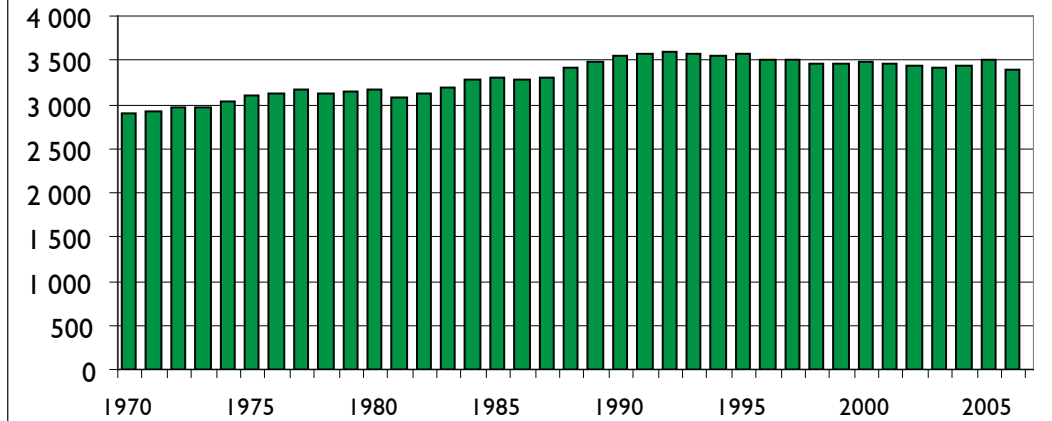
Jyväskylän uusin ja samalla asukasluvunsa puolesta pienin alue on vuoden 1993 alusta kaupunkiin liitetty Säynätsalo. Säynätsaloon kuuluu kolme suurta saarta: Säynätsalonsaari, Lehtisaari ja Muuratsalo. Näiden lisäksi Säynätsaloon kuuluu mantereelle sijoitettu Kinkovuoren alue. Säynätsalonsaari on kaupunginosan keskuspaikka, jossa asuu puolet alueen asukkaista ja jossa sijaitsevat alueen työpaikat ja palvelut. Säynätsalon kunnan historia ennen kuntaliitosta kaupungin kanssa on koottu vuonna 1994 julkaistuun teokseen Päivät seutuville Päijänteellä. Kolme vuotta aikaisemmin julkaistussa teoksessa saarelaiset muistelevat säynätsalolaisuutta ja säynätsalolaisten erityispiirteitä.⁶⁷⁵

Maankäytön näkökulmasta Säynätsalo poikkeaa kaupungin muista osista siinä, että alue koostuu pienimuotoisista, maantiesilloin toisiinsa yhdistetyistä saarista. Täydennysrakentamisen osayleiskaava selvityksessä esitettiin useita mahdollisia asunto- ja työpaikkarakentamisen kohteita. Täydentävällä rakentamisella

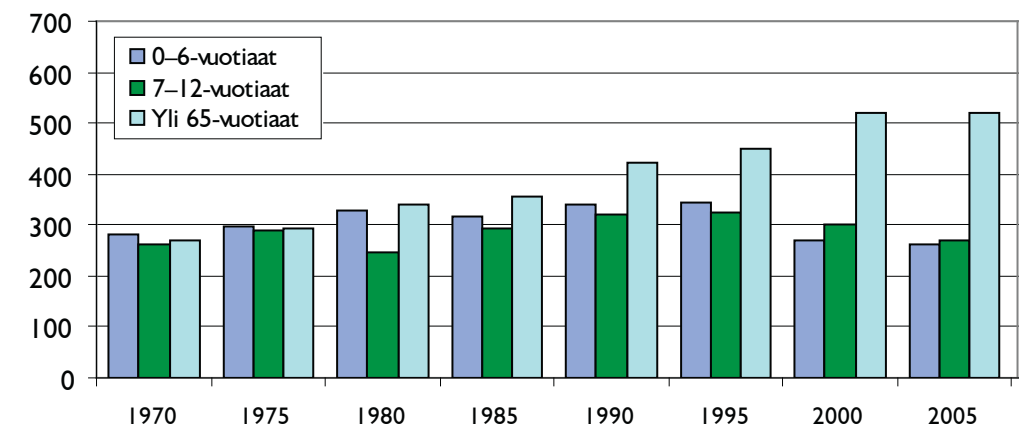
tähdättiin väestömäärän laskun pysäyttämiseen ja sen kääntämiseen nousuun. Säynätsalolaiset katsoivat, että täydennysrakentaminen loi edellytyksiä saaristokaupunginosan kehittämiseksi. Ainoa kohde, jonka lisärakentamista vierastettiin, oli kaavatoimiston esitys Muuratsalosta.⁶⁷⁶

Säynätsalon asema ja merkitys Jyväskylän kaupungin maakäytön suunnittelussa on tullut 2000-luvun alussa aikaisempaa näkyvämmäksi. Kuntaliitoskysymys Jyväskylän kaupungin ja Korpilahden välillä herätti varsin laajan kiinnostuksen ja mielikirjoitusten sarjan siitä, millä tavoin Jyväskylä on onnistunut tehtävänsään muodostaa Säynätsalosta tasavertainen kaupunginosa kaupungin muiden osien kanssa. Säynätsaloo kohtaan tunnetusta lisääntyvästä kiinnostuksesta on merkinä syksyllä 2006 sanomalehti Keski-suomalaisessa julkaistu uutinen, jossa kerrottiin, että venäläinen kiinteistösiirtaja olisi suunnittelemassa Säynätsaloon suurta loma-asuntoaluetta. Lehtitietojen mukaan Säynätsalon kaupunginosalautakunta suhtautui hankkeeseen myötämielisesti siksi, että hanke tukisi Säynätsalon tulevaa kehittämistä.⁶⁷⁷

Säynätsalon väestö vuosina 1970–2005

Säynätsalon lapset ja iäkkäät vuosina 1970–2005

Lähde: Jyväskylän kaupunki. Keskushallinto. Matti Tuosa 2007.

Kasvun talous

Mikael Hintze 2007.

Jyväskylän kaupungin keskustaa vuonna 2007.

Jyväskylän kaupunki vietti vuonna 1937 100-vuotisjuhlaa. Taapahtuman kunniaksi teetettiin esittelyseinä, joka kertoi Keski-Suomen maakunnan pääkaupungista aihepiireittäin.

Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Taloudellisen toiminnan kasaantuminen Jyväskylään

Kasvu ja kaupungistuminen

Jyväskylä oli toiseen maailmansotaan saakka pieni maaseutukaupunki. Kaupungin väkiluku oli ennen toista maailmansotaa reilusti alle 10 000 asukasta. Keski-Suomen lääni perustettiin vuonna 1960 ja Jyväskylästä tuli itseoikeutetusti läänin pääkaupunki. Vaihtoehtoisia keskuksia ei Keski-Suomessa ollut, sillä Jyväskylä oli maakunnan ainoa kaupunki vuoteen 1973 saakka, jolloin Äänekoskesta tuli kaupunki. Vuoden 1965 alueliitoksella pyrittiin turvaamaan maakunnan keskuksen kasvumahdollisuudet. Samalla Jyväskylän väkiluku harppasi yli 50 000 asukkaan rajan, ja kaupunki valtasi pysyvästi sijan maan kymmenen suurimman kaupungin joukossa. Jyväskylän kasvatusopillinen korkeakoulu muuttui vuonna 1966 yliopistoksi. Kaupungin elinkeinopoliittinen ajattelu tukeutui vireään suurteollisuuteen. Jyväskylällä oli keskeinen asema valtakunnallisena logistisena risteyskeskenä. Etenkin asema maantieliikenteen solmu-kohtana näkyi konkreettisesti keskustan ruuhkautumisena henkilö- ja rahtiliikenteestä.

Jyväskylään oli sijoitettu ennen toista maailmansotaa Valtion kivääritehdas ja tykkiteh-

das, jotka heti sodan jälkeen siviilituotantoon siirtymisen myötä alkoivat yhdessä muiden teollisuuslaitosten kanssa vetää kaupunkiin runsaasti työvoimaa.⁶⁷⁸ Kaupungin kasvu oli saanut vauhtia myös vuoden 1941 alueliitoksesta ja muutamaa vuotta myöhemmin karjalaisen siirtoväen asettumisen seurauksena. Seuraavien vuosikymmenien aikana Jyväskylä oli tärkeä välietappi maakunnasta työn perässä liikkeelle lähteneelle väestölle. Muuttovoitto merkitsi sitä, että vuonna 1965 Jyväskylässä asui yksi viidesosa koko maakunnan väestöstä. Väkiluvun kasvu johti vuosia kestäneeseen asutuspulaan ja siitä aiheutuneeseen rakennuskustannusten ja asuntojen hintojen nousuun. Oman lisänsä tähän Jyväskylän kasvuun toivat yliopisto ja kaupungissa sijainnet muut oppilaitokset. Ne vetivät kaupunkiin runsaasti tilapäisesti väkeä sekä muualta Suomesta ja ajan mittaan yhä enemmän myös ulkomaista väkeä.

Vaikka kaupunki sijoitettiin jälkikäteen arvioituna kasvun ja kaupunkirakenteen kehittämisen kannalta epäedulliseen paikkaan, Jyväskylässä näyttää toteutuvan kaupungistumisen keskeinen ilmiö, kasaantuminen. Toimintojen keskittyminen ja kasaantuminen

Kaupungin sijoittaminen Harjun ja Jyväsjärven väliin on merkinnyt sitä, että 1950-luvulta lähtien voimakkaasti kasvaneen kaupungin keskustan keskeinen laajentumissuunta on ollut ylöspäin. Vuonna 1959 rakennettiin Kauppakatu 15:n kiinteistöä, niin sanottua Tempon taloa.

huomattavan pienelle maa-alueelle noudattaa kaupungistumisen peruslogiikkaa, jossa erilaiset taloudelliset toimijat hakevat hyötyä siitä, että tavaroiden ja palveluiden vaihto on mahdollisimman helppoa ja taloudellista. Taloudellinen tehokkuus oli ja on edelleen keskeinen vetovoima, joka vetää puoleensa yrityksiä ja asukkaita. Kasaantumista voidaan verrata magneettiin, joka vetää puoleensa väestön ja työpaikkojen lisäksi myös ennen

kaikkea pääomia. Tätä kutsutaan kuvaavasti myös virtojen maantieteeksi.⁶⁷⁹ Kaupungin työpaikkaomavaraisuus on ollut vuosikymmenet yli 100 prosenttia, mikä tarkoittaa sitä, että Jyväskylän seudun väestö pendelöi päivittäin kaupungin ja kotikuntansa väliä työpaikan vuoksi. Kaupunki on pinta-alaltaan pieni, mikä asettaa rajat taloudellisesti järkevän asuntotuotannon ja tehokkaan elinkeinopolitiikan kehittämiseksi.⁶⁸⁰

Jyväskylän messut 15.–24.8.1980. Näyttelyhalli Hippoksella.

Jyväskylän messut Keskuskansakoulun pihalla vuonna 1961.

Messujen perusluonne on säilynyt vuosikymmenet ennallaan. Yritykset tuovat esille tuotteitaan 2000-luvun alussa samalla tavalla kuin 1960-luvulla. Jyväskylässä messutoiminnan puitteet muuttivat ratkaisevasti, kun messu- ja kongressikeskus Paviiljonki valmistui vuonna 1999. Messut ei ole enää yksinomaan paikallisten tai alueellisten yrittäjien esittäytymispaikka vaan Jyväskylästä on 2000-luvun alun aikana kasvanut yksi maan merkittävimmistä messu- ja kongressikaupungeista.

Jyväskylän kaupungintalolla pidetty viimeinen raastuvanoikeuden istunto marraskuussa 1979. Kuvassa oikealta kunnallisneuvosmies Paavo Virtanen, keskellä oikeuden puheenjohtaja, oikeusneuvosmies Pertti Kurkinen, oikeusneuvosmies Timo Järvinen ja seisomassa kaupunginviskaali Tapani Salomaa.

Kasvu ja kaupungin talous 1960- ja 1970-luvulla

Taloudellisen toiminnan lähtökohdat olivat maantieteellisesti laajentuneelle kaupungille 1960-luvun puolivälissä hyvät. Taustalla oli edellisellä vuosikymmenellä alkanut vahva nousukausi, joka perustui väkiluvun ja verotulojen kasvuun. Kaupunkiin sijoittautuneet suuret teollisuuslaitokset vetivät väkeä eli uusia veronmaksajia.⁶⁸¹ Vuosien 1955–1974 välisenä aikana kaupungin väkiluku kasvoi reilulla 27 000 asukkaalla. Tämän noin kahden vuosikymmenen aikana veroäyrin hintaa korotettiin 12 prosentista 16 prosenttiin. Suurimmat korotuspaineet ajoituivat vuoden 1965 alueliitoksen jälkeiseen aikaan. Kaupungin voimakas kasvu hämmensi kuntapäätäjii. Vuosibudjetista päättäneet kaupunginvaltuutetut tarkastelivat kasvua lähinnä käyttömenojen kasvuna. Talouskeskusteluja hallitsi kysymys, millä tavoin eri palvelutoimintoja ja hallintoa olisi mahdollista organisoida entistä tehokkaammaksi ja taloudellisemmaksi. Pitkän aikavälin tarkastelussa Jyväskylän kaupungilla oli 1960-luvulla ja 1970-luvun alussa kohtuullisen hyvä taloudellinen liikkumavara

ja sitä kautta myös vaihtoehtoja toimintansa kehittämiseen.

Kunnallistalouden huolet olivat 1960-luvulla luonteeltaan samanlaisia kuin 2000-luvun alussa. Kaupungin ensimmäisessä varsinaisessa taloussuunnitelmassa vuodelta 1969 todetaan, että: ”Sairaanhoidon alalla menojen kasvu on erittäin voimakasta. Tämä menojen kasvu on kaikkialla pakottanut etsimään keinoja menojen hillitsemiseksi. Yleisenä vaatimuksena on esitetty sairaalahallinnon ja sairaanhoidon kehittämistä, hoitotoimenpiteiden kehittämistä siten, että keskimääräistä sairaalassaoloaikaa voidaan lyhentää, sekä siirtymistä enenevässä määrin avohoidon linjalle. Tämän lisäksi on pyrittävä siihen, että terveyden- ja sairaanhoidon sekä sosiaalitoimen palveluksissa esiintyvät aukkokohdat tulevat peitetyiksi ja päällekkäisyys eri hoitomuotojen kohdalla poistetuksi, mikä edellyttää näiden hallinnonalojen keskitettyä suunnittelutoimintaa”.⁶⁸²

Jyväskylä kuului niin kutsuttuihin vanhoihin kaupunkeihin, joilla oli vuoteen 1977 saakka oikeudenhoitoon, järjestykseen ja suojelutehtäviin liittyvät erityisrasitteensa. Jyväskylässä nämä erityisrasitteita olivat raastuvanoikeuden ja maistraatin, syyttäjistön ja ulosottotoi-

Jyväskylän kaupungin väkiluku ja veroäyrin hinta vuosina 1955–1974

Vuosi	väkiluku	Muutos	Veroäyrin hinta	Muutos
1965	51 955	+6163	13,5	+0,75
1966	52 855	+900	13,5	0
1967	53 443	+588	14	+0,5
1968	54 834	+1391	14	0
1969	55 912	+1078	14	0
1970	57 370	+1458	15	1
1971	59 295	+1925	15	0
1972	60 095	+800	15,2	+0,2
1973	60 553	+458	15,5	+0,3
1974	60 756	+203	16	+0,5

Lähde: Tilastotietoja Jyväskylästä 1975.

men ylläpitäminen. Saman periaatteen mukaan kaupunki ylläpiti omaa poliisilaitosta ja kaupunginvankilaa. Kaupungin kokonaisuudessa edellä mainitut toimet muodostivat vähäisen menoeran.

Kaupungin vuosittainen budjetti pysyi hyvin tasapainossa ennakoituja enemmän kasvaneiden verotulojen ansioista. Veroäyrien määrä kasvoi 1960-luvulla keskimäärin 5 prosenttia asukasta kohden vuodessa ja tulojen kasvu kattoi käyttömenojen kasvun.⁶⁸³ Hyvä tulopohja takasi kaupungille myös kohtuullisen taloudellisen liikkumavaran, mikä mahdollisti uusien maa-alueiden oston ja sellaisien keskeisten yhteiskunnallisten infrastruktuuriin kuuluvien laitosten kuten uuden lämpövoimalalaitoksen ja jätevedenpuhdistuslaitoksen suunnitelmien toteuttamiseen. Kaupunkiin vastaliitetyille alueille vaadittiin katuvalaistusta ja teiden kunnostamista eli samantasoista kunnallistekniikkaa, mitä kaupungin alueelle oli aikaisemmin rakennettu.⁶⁸⁴ Suurista investointipaineista huolimatta etenkin vasemmistopuolueiden edustajat kaupungin valtuustossa haaveilivat jopa veroäyrin hinnan laskusta.⁶⁸⁵

Veroalennusta ei kuitenkaan toteutettu, sillä kaupungin oli lisäksi varauduttava varustamaan uudet lähiöt palvelutasoltaan luvutulle tasolle. Kaupungissa pystyttiin toteuttamaan vuosittain merkittäviä investointeja, sillä työllisyys säilyi koko vuosikymmenen hyvänä. Verotulojen vuosittainen vaihtelu oli erilaisten laskentatapojen vuoksi tavanomaista kaikille kaupunkitalouksille, ja näin tapahtui Jyväskylässä. Yleisenä kehityspiirteenä oli, että verotulojen osuus kaikista tuloista kasvoi. Jyväskylässä verotuloja kasvattivat juuri asukasmäärän nousu ja veroprosentin korottamiset. 1960-luvun alussa Jyväskylässä lasten ja nuorten sekä ikääntyvän väestön osuus koko väestöstä pysyi ajanjakson aikana samansuuruisena. Lastentarhoja ja kansakouluja kuitenkin tarvittiin sitä mukaa, kun asutus levisi keskustan ulkopuolelle.⁶⁸⁶ Luottamus jatkuvaan kasvuun ja noususuhdanteen luomaan positiiviseen talouskehitykseen ei Jyväskylässä 1960-luvun puolivälissä horjunut, vaikka maan yleisen taloudellinen tilanne synkistyi. Taantuma tasasi Jyväskylässä vilkas rakentaminen. Talouskeskustelujen suurin huolen aihe olivat nousuun lähteneet käyttömenot. Kasvat me-

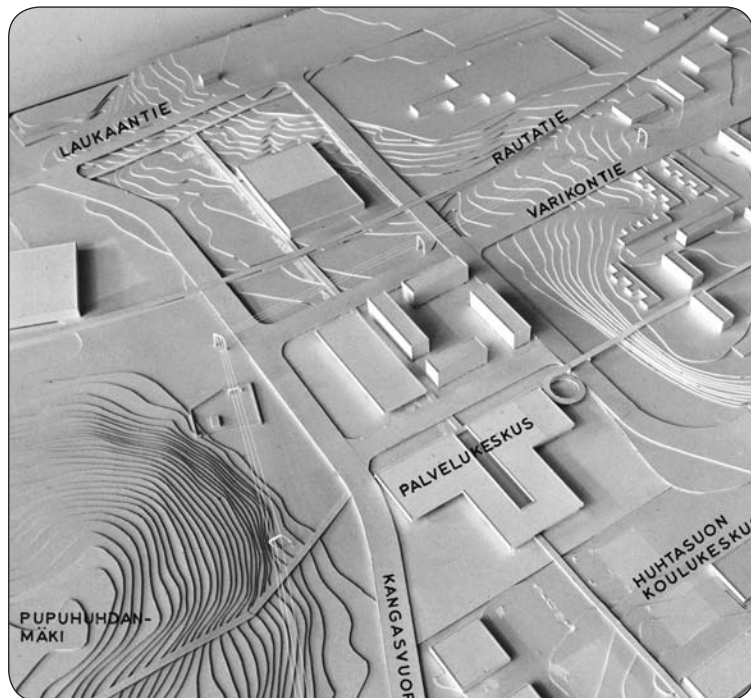
Jyväskylän kaupungin menot pääluokittain vuosina 1965, 1970 ja 1974									
vuosi	Keskushallinto %	Oikeus- ja järjestötoimi %	Terveyden- ja sairaanhoito %	Sosiaalihuolto %	Opetus- ja sivistys %	Yleiset työt %	Pääomamenot %	Muut %	Kaikki %
1965	2,1	4,1	9,0	10,3	19,6	10,4	32,5	12,0	100
1970	2,4	3,9	11,1	9,4	17,9	9,9	34,2	11,2	100
1974	2,6	2,9	10,6	10,0	20,9	4,4	33,9	14,7	100

Lähde: SVT 1967, 1972, 1976. Kuntien raha-asiat.

not katettiin kunnallisveroilla, joita nostettiin peräkkäisinä vuosina 1964 ja 1965 ja myös 1967 yhteensä 1,25 prosenttiyksiköllä. Talouden tila oli sama kaikkialla maassa. Lamasta irtauduttiin devalvoimalla markka vuonna 1967 ja seuraavana vuonna solmimalla ensimmäinen keskitetty tulosopimus. Hintojen ja palkkojen nousun taittuminen johti vientiin perustuneeseen noususuhdanteeseen.⁶⁸⁷

Jyväskylässä investointipaineita kasattiin myös kaupungistumiskehityksestä. Kaupunki alkoi edellyttää itseltään muissa suurissa kaupungeissa toteutettuja sosiaalihuollon erityispalveluja, kuten päiväkoteja ja erityislastentarhoja. Jyväskylään haluttiin 1960-luvun puolivälissä myös tyttöjen koulukoti. Oman lisänsä kaupungin talouskeskusteluun ja kehitykseen toi Jyväskylän muuttunut asema

Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Uusien asuinalueiden varustaminen kunnallistekniikalla ja erilaisilla julkisille palveluille tarkoitetuilla toimitiloilla oli tärkeä osa kaupungin investointiohjelmaa 1970- ja 1980-luvuilla. Kuvassa Huhtasuon alueen rakennus- ja tiesuunnitelman pienoismalli, jossa näkyvät muun muassa Kangasvuorentie, Laukaantie sekä Huhtasuon koulu- ja palvelukeskus.

maakunnan keskuksena. Teatterit, orkesteri, konservatorio, museo, pääkirjasto ja muut kulttuurilaitokset tarvitsivat toimintaansa tukea kaupungilta, sillä ne kuuluivat maakuntakeskukselta odotettaviin palveluihin. Maakuntakeskuksen imagoa rakennettiin panostamalla myös matkailun kehittämiseen. Jyväskylä käytti asukasta kohden selvästi enemmän rahaa kuin naapurikunnat tai muut keskisuomalaiset kunnat.⁶⁸⁸

1970-luvun alussa kunnallistalouden epävarmuus lisääntyi. Jyväskylässä talouskasvua hidasti edelleen vaikea asuntopula, jota ei kyetty poistamaan, vaikka kaupungissa rakennettiin ennennäkemättömällä vimmalla.

Tämä vaikutti teollisuuden kilpailukykyyn, sillä paikallisilla tuotantolaitoksilla alkoi olla pula ammattitaitoisesta työväestä. Jyväskylä ei kyennyt estämään maalta liikkeelle lähteneen väen jatkamasta matkaa etelän suuriin teollisuustajamiin.⁶⁸⁹ Keskeisiä taloussuunnitteluun vaikuttavia muuttujia olivat valtionapujärjestelmä, väestönkasvun ennustettavuuden vaikeus ja sitä kautta verotulojen kehityksen heikko ennustettavuus. Laajeneva kunnallishallinto ja kaupungin palveluksessa olevan viranhaltijoiden määrän kasvu nostivat palkkamenoja yli ennakoitua, mitä kehitystä voimakkaasti noussut kustannustaso vielä vahvisti.

Kaupunginvaltuuston jäseniä tutustumassa päiväkodin toimintaan.

Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Mitä veromarkoilla saatiin vuosina 1965–1975

Halssilan kansakoulu, aloitusvuosi 1965
 Tullitalo, aloitusvuosi 1965
 Lohikosken kansakoulu, aloitusvuosi 1966
 Poliisitalo, aloitusvuosi 1967
 Kangasvuoren kansakoulu, aloitusvuosi 1970
 Kortepohjan koulu ja neuvola/kirjasto/lastentarha, aloitusvuosi 1970
 Lohikosken lastentalo, aloitusvuosi 1970
 Vanhusten palvelutalo, aloitusvuosi 1971
 Vanhainkoti, aloitusvuosi 1973
 Terveyskeskus, aloitusvuosi 1974
 Huhtasuon koulu, aloitusvuosi 1974
 Kangasvuoren päivähoidolaitos, aloitusvuosi 1975
 Keltinmäen koulu, aloitusvuosi 1975

Kaupungin talouden sopeuttaminen hyvinvoinnin rakentamiseen

1970-luvun alkuun ajoittui kolme merkittävää yhteiskunnallista uudistusta, joilla tuli olemaan merkittävä vaikutus kaupungin taloudelliseen liikkumavaraan. Vuoden 1973 syyslukukaudella Jyväskylässä siirryttiin peruskoulujärjestelmään.⁶⁹⁰ Samalla oppikoulut valtion ylläpitämää Normaalikoulua lukuun ottamatta siirtyivät kaupungin hallintaan. Kun vuonna 1970 kaupungissa oli kunnallisia kansakouluja 9 ja niissä vajaa 4000 oppilasta, niin neljä vuotta myöhemmin kaupungissa toimi 21 peruskoulun ala- ja yläastetta. Oppilaita näissä laitoksissa oli noin 8500.⁶⁹¹ Vuonna 1973 tuli voimaan myös laki lasten päivähoiton järjestämisestä.

Vuoden 1972 keväällä voimaan tullut kansanterveyslaki muutti kaupungin palveluksessa olevat lääkäri-, hammaslääkäri ja muut sairaanhoidon toimien harjoittajat terveyskeskuksiin sijoitettujen virkojen haltijoiksi. Samalla kaupungin paikallissairaala eli Harjun sairaala lakkautettiin ja toiminta siirrettiin uuteen terveyskeskukseen. Uuteen järjestelmään siirtyminen muun muassa lisäsi lääkärin määrää ja muutti merkittävästi heidän palkkioperusteitaan aikaisempaa korkeammaksi.⁶⁹² Kaupungin toiminnan ja talouden suunnittelussa ennustettiin, että oletettu kokonaisäyri määrän kehitys ei riittänyt kattamaan välttämättömien tarpeiden rahoittamista. Talouden tasapainossa pitäminen edellytti veroäyrin nostamista. Kunnallisveroprosentin nostaminen alkoi vuonna 1972 ja neljässä vuodessa

korotus oli yhteensä 1,3 prosenttiyksikköä. Kunnallisen ansiotulooveroprosentin korottamisesta huolimatta, kaupungin taloudellinen liikkumavara ei höllentynyt, sillä valtaosa tuloista meni jo 1970-luvulla lakisääteisten tehtävien hoitoon.⁶⁹³

Kaupungin tulorakenteessa verotuksella ja siinä asukkaiden ansiotuloista kerättävillä varoilla oli keskeinen asema. Kiinteistöverolla ja elinkeino- ja liikeverotuksella kerätty osuus kaikista kaupungin keräämistä veroista oli vuonna 1974 vajaa 15 prosenttia. Kaupungin liiketoiminnalla eli sähkölaitoksen, vesilaitoksen, betonivalimon ja muiden vastaavien kunnallisten liikelaitosten tuottamalla ylijäämällä oli vähäinen merkitys kaupungin tuloissa. Sen sijaan valtionapujen osuus kaikista tuloista muuttui 1970-luvun aikana entistä merkittävämmäksi tulolähteeksi. Kuriositeettina todettakoon, että ennen vuotta 1977 kunta ei saanut vähentää omaisuuttaan, mikä merkitsi sitä, että kunta ei voinut käyttää pääomatuloja varsinaisiin menoihinsa.⁶⁹⁴

Verotulojen lisäksi kaupunki saattoi kerätä erilaisia muita tuloja. Näiden osuus kasvoi kaupungeissa yleisesti 1960-luvun aikana. 1970-luvun alussa tuloryhmä muut muodostivat keskimäärin 30 prosenttia kaupunkien kaikista tuloista.⁶⁹⁶ Nämä muut kuin verotulot, valtionavut ja korvaukset ja lainat perustuvat kuntien oikeuteen periä sekä yksityisoikeudellisia että julkisoikeudellisia maksuja. Jälkimmäisiä olivat muun muassa sairaalan poliklinikka- ja hoitomaksut sekä rakennuslain edellyttämät rakennusvalvontamaksut. 1970-luvulla uusia julkisoikeudellisia mak-

Jyväskylän kaupungin tulorakenne vuosina 1965, 1970 ja 1974					
Vuosi	Verotulot %	Lainat %	Valtionosuudet %	Muut tulot % ⁶⁹⁵	Yhteensä %
1965	57,2	6,9	6,7	29,8	100
1970	57,9	3,7	7,4	31,0	100
1974	51,2	7,8	15,2	25,7	100

Lähde: SVT 1967-1976, Kuntien raha-asiat.

suja olivat muun muassa jätevedenpuhdistusmaksu ja jätteiden hävittämisestä syntyvät maksut. Vaatimaton, mutta sitäkin kiihkeämmän julkisen keskustelun aiheutti koiraverot, joka muiden kunnallisten taksojen tavoin oli tasasuuruinen kaikille koiranomistajalle. Jyväskylässä koiraverot pidettiin korkeana.⁶⁹⁷

Vaikka kaupungilla oli oikeus itse määrittellä myyntihinta tuottamistaan palveluista, hinnat pyrittiin pitämään kohtuullisina. Kaupungin tulorakenteessa eivät nämä niin kutsutut muut tulot voineet kasvaa rajattomasti, sillä taksoituspolitiikalla oli myös tulojako tasoittava merkitys.⁶⁹⁸ Yleisesti hyväksyttynä ajatuksena oli, että kaupungin ylläpitämät liikelaitokset ja kaupungin harrastama muu liiketoiminnan luonteinen toiminta tuli olla omakustannusperiaatteista eikä niiden oletettu tuottavan voittoa. Taksoitusratkaisut olivat 1960- ja 1970-luvuilla tärkeitä kunnallispoliittisia päätöksiä, joista käytiin pitkiä ja syvällisiä sekä poliittisia rintamalinjoja jäykistäneitä valtuustokeskusteluja. Varsinkin vasemmistopuolueiden edustajat katsoivat, että suurinta veronmaksajaryhmää, palkkatyöväestöä, ei pitänyt rasittaa kunnallisilla maksuilla enempää kuin mitä laitosten ylläpitämiseen meni varoja.⁶⁹⁹ Taksapolitiikka nousi 1970-luvun puolivälissä aikaisempaa painotetummin osaksi jyväskyläläisiä talouskeskusteluja, koska veroäyrin nostaminen toistuvaa korottamista pidettiin poliittisesti liki mahdottomana asiana. Vuoteen 1974 mennessä kaupungin liikelaitosten nettotulot suhteutettuina verotuksella kannettavien tuloihin vaihtelivat vajaan kuuden prosentin ja reilun kolmen prosentin välillä.⁷⁰⁰

Kunnallistaloudessa rahastot toimivat suhdanteiden tasoittajina ja olivat siksi tärkeä osa talouden suunnittelua. Rahastoja myös käytettiin tarkoitustaan vastaavalla tavalla 1960-luvun lopun taloudellisen laman aikana, erityisesti vuosina 1967 ja 1969. Seuraavan vuosikymmenen alun yleinen talouden nousu näkyi puolestaan rahastoissa siten, että varojen määrä nousi huomattavasti. Vuonna 1970 Jyväskylän kaupungin omissa ja lahjoitusrahastoissa oli varoja 9,3 miljoonaa silloista markkaa eli noin 11,2 miljoonaa nykyistä euroa. Neljä vuotta myöhemmin rahastoissa oli varoja 19,2 miljoonaa markkaa, joka vastaa noin 15,5 miljoonaa euroa.⁷⁰¹ Rahastovarojen kartuttamisesta ja niiden käytöstä oli eri poliittisilla ryhmittymillä erilaiset käsitykset. Esimerkiksi vuoden 1966 talousarvioista päätetäessä kokoomuksen edustaja Yrjö Hongisto moitti kaupungin harrastamaa rahastointia siitä, että sillä kiristettiin kaupungin taloudellista tilannetta tarpeettomasti. Keskustan valtuustoryhmän edustaja Mauno Pohjonen vaati puolestaan 1970-luvun alussa, että kaupungin oli pikaisesti varauduttava pahojen päivien varalle ja piti vuoden 1971 talousarvioehdotuksessa verontasausrahastoon aiottua summaa aivan liian vähäisenä. Rahastojen kasvattamista 1970-luvun alussa edistivät valtion inflaatiota hillitsevät vakaustoimet ja yleinen nousukausi, joka Jyväskylän kaupungin taloudessa heijastui voimakkaana vielä vuonna 1973.⁷⁰²

Lainojen osuus kaupunkien kokonaistuloissa oli 1960-luvulla viiden ja seitsemän prosentin välillä. Lainaa ottamalla kaupunki ei voinut ratkaista käyttömenoista johtuvia talousongel-

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Risto Raittilä.

Vuokra-asuntotuotanto oli 1970- ja 1980-luvulla pääosin kaupungin vastuulla. Vuonna 1979 otetussa kuvassa rakenteilla olevaa Keltinmäen kaupunginosaa.

miaan, sillä pääomatuloina ne olivat käytettävä vastaavasti pääomamenoihin. Lainanoton ensisijaisena tavoitteena olikin välttää kunnallisveron korottamista. Kuntien luottokomitean suositusten mukaan lainarahalla kannatti tasata investoinneista aiheutuneita menouhpuuja. Komitea suositteli lainanottoa ennen kaikkea tuloa tuottaviin investointeihin, kuten kunnallisiin liikelaitoksiin ja satamiin. Jyväskylässäkin otettiin 1960-luvun lopulla aikaisempaa enemmän lainaa erityisesti maanhankintaa varten. Kaupunginjohtaja Järvinen puolusti menettelyä sillä, että kaupunki saisi investointinsa myöhemmin täysimittaisena takaisin, kun uudet asuin- ja teollisuusalueet olisivat valmiina rakennettavaksi.⁷⁰³

Lainaa rakentamiseen

Vuoden 1965 alueliitoksen jälkeen Jyväskylän kaupungilla oli lainarahaa asukasta kohden selvästi enemmän kuin samankokoisissa ja myös suuremmissa kaupungeissa. Liitosta edeltävänä vuonna lainaa oli jokaista jyväskyläläistä kohden 259 markkaa, kun esimerkiksi Porissa vastaava luku oli 353 ja Kuopiossa 214 markkaa. Vuosina 1965 ja 1966 kaupunki oli ottanut lainaa asukas-

ta kohden enemmän kuin yksikään sitä suurempi kaupunki. Esimerkiksi vuonna 1966 asukasta kohden laskettu velkamäärä oli 570 markkaa, kun vastaava luku edellä mainituissa vertailukaupungeissa oli 407 ja 260.⁷⁰⁴

Vuosikymmenen loppuun mennessä Jyväskylän kaupungin kokonaisvelkamäärä oli tasan tasantunut samalle tasolle muiden keskisuuren kaupunkien kanssa. Vaikka 1970-luvun alkupuolella asukasta kohden laskettu velkamäärä nousi voimakkaasti, kaupunginvaltuusto ei kantanut asiasta erityistä huolta. Kaupunginjohtaja Veli Järvinen varoitti harkitsemattomasta velkaantumuksesta, sillä korkomenojen maksaminen ei kuulunut kaupungin varsinaiseen toimintaan!⁷⁰⁵ Valtuustokeskusteluissa eri puolueilla oli yhden-suuntainen käsitys uusien talousarviolainojen ottamisesta. Vuosittaista lainamäärää jopa kannatettiin nostettavaksi, koska valtuutettujen käsityksen mukaan Jyväskylän velkamäärä oli vuosikymmenen alussa varsin kohtuullinen verrattuna muihin samansuuruisiin kaupunkeihin.⁷⁰⁶

Velkamäärän asukaskohtainen kasvattaminen ei ollut ongelma kaupunkien rahanlainauspolitiikassa. 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa kireiden rahamarkkinoiden aikana luotonanto oli säänneltyä eivätkä kunnat voineet olla varmoja siitä, että paikalliset rahalaitokset tai keskeiset

pääomamarkkinoita edustaneet laitokset kykenivät vastaamaan lainantarpeeseen. 1970-luvun alun kunnallisessa keskustelussa kritisoitiinkin sitä, että kunnilla ei ollut mahdollisuutta tehokkaasti käyttää hyväkseen lainarahaa taloutensa tasapainottamisessa eikä siten myöskään keinoja pitkäjänteisesti suunnitella investointiohjelmiin.⁷⁰⁷ Lainarahan niukkuus olikin säännöllinen keskustelunaihe jyväskyläläisten päättäjien keskuudessa 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa, jolloin paineet etenkin maanhankintaan ja rakentamiseen kasvoivat.⁷⁰⁸ Suomen Pankin rahapolitiikalla oli suoranainen vaikutus kulutus- ja investointimenojen kehitykseen, sillä pankkilainojen kasvavasta kysynnästä huolimatta, paikallisten pankkien toiminta oli sidottu Keskuspankin eli Suomen Pankin säätelemään rahapolitiikkaan.⁷⁰⁹

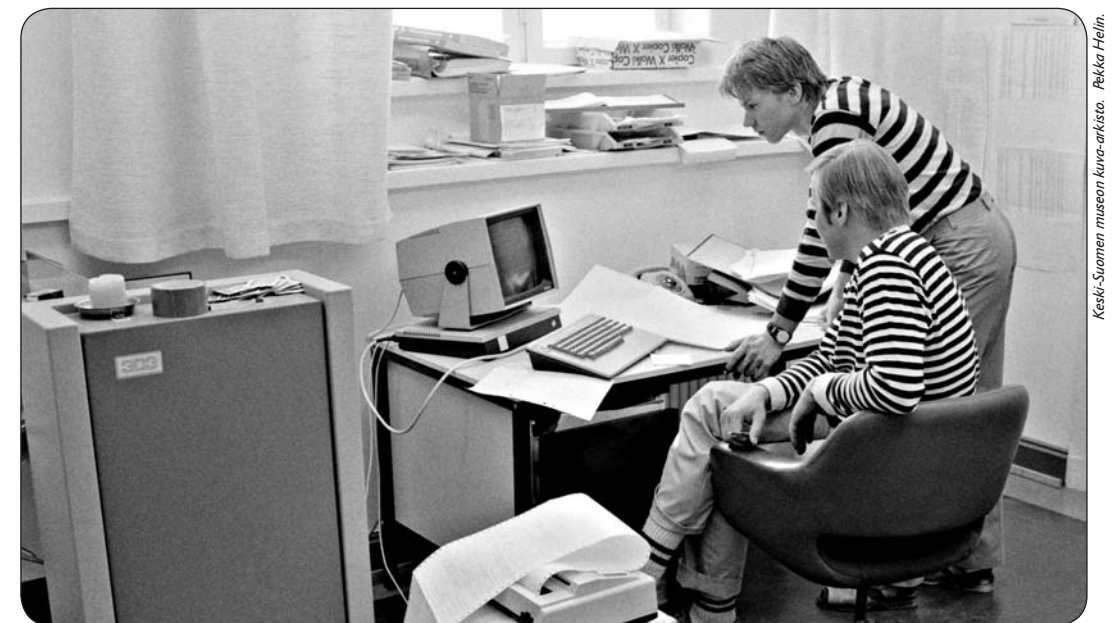
Rationalisointi kuntatalouden hallintakeinona 1960- ja 1970-luvulla

Jyväskylän kaupungin kasvun hallinta edellytti aikaisempaa tarkempaa talouden suunnittelua. Talousarviokeskustelut nostivat vuosi toisen-

sa jälkeen tyytymättömyyden eri lautakuntien esittämiin toimintamenojen ylityksiin, joihin kaupunginvaltuusto joutui myöntymään. Talousarvioiden hyväksymisprosessia pidettiin turhauttavana, kun eri hallintokunnissa ei paneuduttu realististen talousarvioiden tekoon. Kysymys ei ollut vain valtuutettujen turhautumisesta työhönsä, vaan kaupunki sai myös tilintarkastajiltaan huomautuksia taloudenhoi-dosta ja juuri kaupunginvaltuuston hyväksymistä määrärahaylityksistä.

Tarve lisätä talouden suunnitelmallisuutta ei ollut yksinomaan paikallinen ilmiö, vaan se liittyi hyvinvointivaltion rakentamiseen ja siinä ilmeneviin julkishallinnon kehittämistä koskeviin ratkaisuihin. Historiallisina ilmiöinä kunnallishallinnon uudelleenorganisointi ja tehostamisratkaisut ovat jähmeitä ja pitkäkestoisia, eivätkä vuosikymmenien mittaan läpiviedyt organisaatiomallien uudistukset ole tuottaneet kestäväää ratkaisua.

Jyväskylässä lähdettiin jo varhaisvaiheessa rakentamaan kunnallisen toiminnan aikaisempaa tarkempaa ja kokonaisvaltaisempaa suunnittelua ja toteuttamistapoja. 1960-luvun lopussa aloitettiin talous- ja toimintasuunni-

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Pekka Heilin.

Automaattisen tietojenkäsittelyn uskottiin 1970-luvulla tehostavan kaupungin toimintoja ja jopa vähentävän henkilöstötarvetta. Kuvassa Jyväskylän kaupunginkanslian ATK-keskus toukokuussa 1984. ATK-operaattori Kyösti Vilppunen (istumassa) ja toimistos sihteeri Seppo Salonen seuraavat näyttöpäätteeltä ATK-ohjelman ajoa.

telmien teko sekä asuntotuotanto-ohjelmien laadinta. Vuonna 1970 perustetulta kaupunkisuunnittelutoimikunnalta odotettiin kaikenkattavia suunnitelmia, joiden avulla kaupungin menot, tulot ja investoinnit oli mahdollista suunnitella vuosikausiksi eteenpäin.

Kuntien laskentatoimea oli aikaisemmin ohjailtu lähinnä suosituksilla, mutta yhtäläiset taloudenhoito-ohjeet puuttuivat. Uudistusta valmistelemaan perustettiin kunnallisen laskentatoimen uudistamistoimikunta vuonna 1967. Tarvetta yhtenäisiin laskentaperiaatteisiin lisäsi suunnitteilla ollut kantokyselyluokitusjärjestelmä. Samana vuonna myös Jyväskylän kaupunginhallitus aloitti toimet taloudellisen suunnittelun tehostamiseksi perustamalla sitä varten erillisen toimikunnan. Se tutustui ensitöikseen Tampereella ja Helsingissä jo aikaisemmin käyttöön otettuihin malleihin. Ensimmäinen kunnallistalouden suunnitelma oli vuosille 1967-1971 varten tarkoitettu investointiohjelma. Ohjelma oli tarkoitettu julkaista syksyllä 1969, mutta suunnittelutyötä jatkettiin niin, että ensimmäinen varsinainen Jyväskylän kaupungin taloussuunnitelma kattoi vuodet 1969-1971. Nimestään huolimatta taloussuunnitelma muistutti vuoden 1976 kuntalain myötä pakolliseksi tulleiden kuntasuunnitelmien muotoa.⁷¹⁰

Valtiollinen sääntely ulotettiin koskemaan myös kunnallishallinnon perusrakennetta, jota yhdenmukaistettiin. Tavoiteltavana mallina on yhdenmukainen koneisto, joka toimii moitteettomasti sääntelyn ja tiukan ohjauksen alaisuudessa. Tämä tarkoitti muun muassa sitä, että kuntiin tuli pakollisiksi eräät lautakunnat ja johtokunnat riippumatta kuntien koosta. Budjetoitijärjestelmät ja normiohjaus paisuttivat kuntien keskushallintoa, niin että kuntien henkilöstömenot alkoivat supistamisyhtymästä huolimatta kasvaa voimakkaasti. Kunnallistalouden säästötoimenpiteet eivät tehonneet, sillä 1970-luvun alun voimakas inflaatio kasvatti kaupungin menoja ilman että toimintoja varsinaisesti lisättiin. Kuntien kantokyselyluokitusta, jonka avulla valtionapua ohjattiin kuntiin, kritisoitiin siitä, että se ei ottanut riittävän ajoissa huomioon kunnan taloudellisen tilanteen muutoksia. Luokituksen heikkoutena pidettiin myös sitä, että järjestelmä oli muotoutunut pala palalta ja oli siksi monimutkainen. Järjestelmä lisäsi myös ei-toivottua valtion valvontaa sekä sen paisuttamaa byrokratiaa kuntia kohtaan.⁷¹¹

Keskushallinnon kasvun ja sitä kautta menojen lisääminen haluttiin saada kuriin, ja sitä varten Jyväskylässä aloitettiin hallinnon rationalisointitoimet. Välittömänä syynä hallintokulujen tarkempaan syyniin oli kaupungin ensimmäisen toiminta- ja taloussuunnitelman valmistelu. Rationalisointitoiminnasta tuli 1960-luvun lopun kunnallisanalan muoti-ilmiö.⁷¹²

Rationalisointitoiminnassa korostettiin kunnan aktiivista suunnittelua ja kehittämistä, jonka päätavoitteena oli asukkaiden hyvinvoinnin ja tyytyväisyyden lisääminen. Koska julkisessa taloudessa liikkumavara oli rajallinen, tavoitteisiin pääseminen edellytti kunnallisessa toiminnassa tehokkuutta, taloudellisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta.⁷¹³ Jyväskylässä tehty alustava kartoitus osoitti, että kaupungin hallinto kaipasi kiireellisesti uudelleenjärjestelyä muun muassa hallinnon hierarkkisuudesta aiheutuvan asioiden käsittelyn jäähmyyden ja hallintoalojen toimintojen epätarkoituksenmukaisen organisoinnin vuoksi. Pitkätähitimen suunnittelussa painotettiin lisäksi eri hallintokuntien välisen yhteydenpidon parantamista ja keskustelun lisäämistä. Työntutkimustoimikunnan alkuperäinen tarkoitus, käyttömenojen kasvun hillitseminen, jäi alkuvaiheessaan neljä vuotta kestäneen rationalisoinnin sivujuonteeksi ja pääpaino siirtyi kuntasuunnittelun kokonaisvaltaiseen kehittämiseen.⁷¹⁴

Rationalisoinnin alkuperäinen ajatus, hallinnon kasvun ja siitä aiheutuvien menojen hillitseminen, ei Jyväskylässä toteutunut. Jyväskylässä, kuten yleisesti julkishallinnossa, tehtäväkentän ja päätettävien asioiden voimakas lisääntyminen, heijastuivat eräänlaisena jatkuvana ”kriisitilana”. Julkishallinnon ”kriisiytyminen” oli pääosin seurausta siitä, että valtion ja kuntien hallinnon organisaatioita ei ollut muokattu riittävästi vastaamaan jo muutunutta toimintaympäristöä.⁷¹⁵ Käyttömenojen kasvu oli ilmiö, johon Jyväskylässä ei tuntunut löytyvän ratkaisua. Jyväskylässä 1970-luvun alussa kaupungin kaikista menoista noin puolet muodostui juuri palkkamenoista. Vaikka laajentuminen arvelutti monia, äänekkäistäkin supistamisvaatimuksista huolimatta sekä keskushallinto että kaupungin palveluksessa olleen henkilöstön määrät nousivat vuosittain koko 1960-luvun ajan. Kun vuonna 1961 viranhaltijoita oli 641, niin vuosikymmenen lopulla vastaava lukumäärä oli 1036. Vuoden 1974 alussa kaupungin palveluksessa olevan

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Risto Virpimaa.

Suuret teollisuuslaitokset takasivat monelle jyväskyläläiselle niin työpaikan kuin asunnonkin vielä 1980-luvulla. Vasemmalla alhaalla Valmetin Rautpohjan tehdasrakennuksia ja vasemmalla ylhäällä Valmetin asuntoalue. Oikealla Hippoksen liikuntapuisto, jonka monitoimitalo etualalla ja jäähalli taustalla. Kuva vuodelta 1985.

viranhaltijoiden määrä oli jo 1508. Valtaosa eli 75 prosenttia kaupungin viranhaltijoista toimi 1970-luvun puolivälissä terveydenhuollossa, sosiaalitoimessa ja sivistystoimessa.⁷¹⁶ Kynnystä uusien virkojen perustamiseen madalsi valtion tarjoama tuki, mutta valtion normiohjeistus myös velvoitti kunnat varmistamaan, että lastentarhoissa ja muissa vastaavissa sosiaali- ja terveyshuollon alaisissa laitoksissa oli normin mukainen määrä tiettyä koulutustasoa vastaavia virkoja. Kaupungin kannalta mielekästä politiikkaa oli, että jokainen virka, johon oli saatavissa valtionapua, kannatti perustaa.⁷¹⁷

Kunnallisen toiminnan laajentuminen kasvatti myös keskushallinnon henkilöstöä. Uudenlaista henkilökuntaa tarvittiin suunnittelu-, tutkimus- ja koulutustehtäviin kuin myös rationalisointitoimintaan. Suunnittelijoita ja muuta vastaavaa henkilökuntaa tarvittiin laajentamaan muun muassa asuntotuotanto-ohjelmia

ja talous- ja toimintasuunnitelmia. Kaupungin henkilöstöhallinto organisoitiin vuonna 1974, jolloin toimintansa aloitti henkilöstölautakunta ja keskushallintoon perustettiin henkilöstösihteerin virka. Taustalla oli vuonna 1970 voimaan tullut virka- ja työehtosopimusjärjestelmä, joka lisäsi julkishallinnon henkilöstöä koskevien asioiden määrää.⁷¹⁸

Elinkeinopolitiikka osaksi työllisyyspolitiikkaa

Suurteollisuuden menestyksen ajateltiin olevan tausta myös Jyväskylän kaupungin menestykselle ja kuntatalouden suotuisalle kehitykselle. Jyväskylässä, kuten muuallakin Suomessa, elettiin toisen maailmansodan jälkeisen taloudellista nousukautta, mikä merkitsi sitä, että pitkän linjan kehityksen tuloksena

Kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Eino Haro ja kaupunginjohtaja Jaakko Lovén vastaanottavat 100-vuotista juhlaansa juhliivan Oy Wilh. Schauman Ab:n edustajan paikallisohtaja dipl.ins. Veikko Jaatisen Kunnallistalon edustalla syksyllä 1983.

kaikkien kansanosien hyvinvointi ja reaalin varallisuus kasvoivat.⁷¹⁹

1970-luvun puolivälissä alkoi maailmanlaajuinen talouslama, joka heijastui Suomeen ja Jyväskylään. Jyväskylässä oli ollut hyvien taloussuhdanteiden aikanakin talvikuukausina kausityöttömyyttä, mutta suurteollisuuden ajautuminen tuotantovaikeuksiin toi kaupungin työllisyyteen aikaisempaa korkeamman ja pysyvän työttömyyden. Työttömyyttä oli ollut 1950-luvulla ja 1960-luvun puolivälissä, jolloin julkisen talouden notkahdus kasvatti työttömien määrää Jyväskylässä. 1960-luvun pahimpina lamavuosina 1968 ja 1969 työttömäksi hyväksytyjen määrät pysyivät poikkeuksellisesti korkeina myös muina kuin talvikuukausina. Kaupungin talouden riippuvuus ansioerotuloista selittää sen, miksi jyvskyläläiset päättäjät nostivat työllisyyden hoidon tärkeimmäksi tehtäväkseen.

Valtion harjoittaman työvoimapolitiikan ensisijaisena tavoitteena oli ollut vuoden 1960 työllisyyslain ja sitä kolme vuotta myöhemmin seuranneen uuden lain mukaisesti tasa-painon saavuttaminen työvoiman kysynnän ja tarjonnan välillä. Käytännössä tällä tarkoitettiin sitä, että kaupunkien rakennustoiminta

tuli keskittää työttömyysaikaan.⁷²⁰ Jyväskylän kaupungilla ei ollut vaikeuksia täyttää työllistämismuutettaan kaupungin vilkkaan rakennustoiminnan vuoksi. Käytännössä kaupungin työhön sijoittamiskohteet tarkoittivat töitä miehille. Naisia ne eivät suosineet. Naisille voitiin osoittaa vain kesäkuukausina puutarhatoimia. Koska varsinaista työttömyyttä oli 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa vähän, kaupunki halusi siirtää työllistämishjelmansa painopistettä työhön sijoittamisesta ammatillista koulutusta tukevaan suuntaan.

Vaikka vastuu työllisyyden hoidosta oli valtiolla, kantokykylookitukseen sidottua työllistämismuutetta kritisoitiin alusta lähtien lähinnä siksi, että järjestelmä siirsi työllisyyden hoidon vastuun käytännössä kunnille. Järjestelmällä katsottiin olleen aivan liian suuri rajoittava vaikutus kunnallistalouden liikkumavaraan. Kuntapäätäjien mukaan kantokykylookitukseen sidottu työllistämismuute ohjasi kuntien investointipäätöksiä ja esti siten järkevän kunnallistalouden hoidon.⁷²¹ Vuodesta 1973 lähtien kuntien työllistämismuute määräytyikin uuden työllisyyslain mukaan. Samanaikaisesti kuntien ja valtion taloudellista suhdetta jäsentävä kantokykylookitus-

Työttömyys Jyväskylässä vuosina 1975–1990

Vuosi	1975	1980	1985	1990	1995
Työttömyys Jyväskylässä %	1,6	5,4	7,6	7,0	24,6
Työttömyys Suomessa %	1,9	4,4	5,0	5,8	18,8

Lähde: Kunnallistietoa Jyväskylästä 1990, 2005.

järjestelmä määriteltiin kokonaisuudessaan uudelleen. 1970-luvun alussa työllisyystilanne oli siinä määrin hyvä, että kaupungilla ei ollut enää syytä erityistoimiin työhön sijoittamismuutollisuutensa täyttämiseksi.⁷²²

Teollisuuden työpaikkojen kato

Suomen talouselämään vaikuttivat 1970-luvulla kaksi keskeistä tekijää: kaksi öljykriisiä ja bilateraali kauppa Neuvostoliiton kanssa. Maan talous joutui raakaöljyn hinnan nousun vuoksi vaikeaan taantumaa 1970-luvun puolivälissä, jonka seurauksena

inflaatio kiihtyi ja työttömyys lisääntyi.⁷²³ 1970-luvun puolivälissä Jyväskylän kaupungin työttömien määrä nousi rajusti vuosikymmenen alun tilanteeseen verrattuna. Kun vuonna 1974 työttömiä oli vajaa 300, niin vuonna 1977 heitä oli liki 2400. Samalla kaupungin työttömyysaste nousi korkeammaksi kuin mitä maan keskimääräinen työttömyys oli. Vielä 1970-luvun puolivälissä Jyväskylän työttömyysaste oli ollut hieman matalampi kuin maassa keskimäärin. 1970- ja 1980-luvun vaihteen mennessä tilanne oli muuttunut. Jyväskylän työttömyysprosentti oli 5,4 ja koko maassa vastaavasti 4,4. Jyväskylässä työttömyystilanne

Jyväskylän työpaikat (%) toimialoittain vuosina 1970–1990

Toimiala	1970	1975	1980	1985	1990	1995
Maa- ja metsätalous	1,3	1,0	1,1	1,1	0,6	1,1
Teollisuus	32,3	30,3	28,3	22,6	21,7	21,3
Rakennustoiminta	10,2	9,4	7,8	7,9	8,6	4,6
Kauppa ym.	21,2	20,0	18,4	19,0	19,1	14,8
Liikenne	4,9	6,3	6,1	7,0	6,3	5,7
Rahoitus ym.	3,5	5,0	6,0	8,1	12,8	12,3
Palvelut ym.	23,1	27,7	32,1	34,3	30,9	37,3
Tuntematon	3,5	0,3	0,2	0	0	2,9
Yhteensä	100 %	100%	100%	100%	100%	100%
Yhteensä lkm	31 775	33 800	35 130	35 954	40 700	33 630

Lähde: Kunnallistietoa Jyväskylästä 1991, 1997.

Jyväskylän kaupungin uusi elinkeinopoliittinen ohjelma 1970-luvun lopulla perustui luottamukseen koulutuksen merkityksen kasvusta. Automaation hyödyntäminen vähensi työvoiman tarvetta varsinkin teollisuuslaitoksissa. Modernisoitua tuotantotoimintaa tarvitsi ammattitaitoisia ja koulutettua työvoimaa. Vasemmalla keskellä on Jyväskylän teknillinen oppilaitos, joka perustettiin vuonna 1961. Sen oikealla puolella on Jyväskylän ammattikoulu, jonka rakennus valmistui vuonna 1963. 1960-luvun puolivälissä otetun kuvan etualalla on vanhempia sekä sodanjälkeisinä vuosina rakennettuja pientaloja.

kohentui hieman 1980-luvun alussa, mutta nousi 1990-luvun alussa surullisen kuuluisalla tavalla uusiin ennätyslukemiin. Työllisyysilanteen heikkeneminen 1970-luvun puolivälissä lähtien oli mittasuhteiltaan vaatimatonta verrattuna 1990-luvun alun tilanteeseen. Muutoksessa oli kysymys tuotantotoiminnan rakennemuutoksesta, johon kaupunki pyrki vastaamaan elinkeino- ja kaavoituspoliittisilla ratkaisulla.

Vuosikymmenen puolivälin talousnotkahduksesta huolimatta työpaikkojen määrä kasvoi Jyväskylässä 1970-luvulla liki 2750 työpaikalla. Uusia työpaikkoja syntyi etenkin vuosikymmenen alussa ja seuraavan vuosikymmenen taitteessa. Vuosina 1975–1977 työpaikkojen määrä sen sijaan laski. Työpaikat lisääntyivät nimenomaan palvelusektorilla ja vastaavasti vähentyivät teollisuudesta ja rakennustoiminnasta. 1970-luvulla ja myös 1980-luvulla Jyväskylän muuhun maahan nähden korkea työttömyyttä on selittänyt työpaikkoja nopeampi väestön kasvu ja runsas työssäkäynti naapurikuntien puolelta. Kaupungin suurimmat työllistäjät olivat 1970-luvun alkupuolella

suurimman työllistäjän eli kaupungin jälkeen Valmetin Rautpohjan tehtaat, Schaudman ja Valmetin Tourulan tehtaat. Kymmenen vuotta myöhemmin kaupungin ja Valmetin jälkeen suurimmat työllistäjät olivat Keski-Suomen sairaanhoitopiiri, yliopisto ja posti- ja telelaitos.

Työpaikkojen ja niitä vastaavan ammatitosaamisen muuttuminen muutti luonnollisesti myös jyväskyläläisten sosio-ekonomista taustaa. 1980-luvun alussa työntekijäryhmän osuus kaikista työllisistä alkoi laskea ja vuosikymmenen puolivälissä työntekijöiden ja alempien toimihenkilöiden osuuden ero oli vain vajaa kaksi prosenttia työntekijöiden enemmyydeksi. Samanaikaisesti osuuttaan kasvattivat yksityisyritykset ja ylempät toimihenkilöt.⁷²⁴

Elinkeinopoliitiikan suunnanmuutos 1970-luvun lopulla

Näköpiirissä ollut suurteollisuuden työpaikkojen vähentyminen kansainvälisistä suhdannevaihteluista johtuvien tuotanto-

ongelmien ja myös toimialan automatisoinnin vuoksi, vauhditti Jyväskylän kaupunkia laatimaan ensimmäisen elinkeinopoliittisen ohjelmansa 1970-luvun puolivälissä. Ohjelmalla pyrittiin turvamaan elinkeinoelämän toimintaedellytykset kaupungin alueella. Ohjelman takana oli vuonna 1976 koottu neuvottelukunta, johon kuului kaupungin virkamiesten lisäksi edustajia Keski-Suomen kauppakamarista, Keski-Suomen Yrittäjistä, Keski-Suomen Käsi- ja pienteollisuusliitosta sekä kauppa- ja teollisuusministeriön teollisuuspiiristä.⁷²⁵

Jyväskylässä luottamus suurteollisuuteen oli ollut toisen maailman sodan jälkeen vahvaa eikä kaupungilla ollut tarvetta muuttaa elinkeinopoliitiikkaansa. Kaupungin intresseissä oli turvata suurteollisuuden tarvitsema ammattitaitoisen työvoiman saanti. Suurteollisuuden hallitsevasta asemasta huolimatta, valtaosa jyväskyläläisistä yrityksistä oli pieniä alle 10 hengen työllistäviä laitoksia. Kuusi suurinta työnantajaa työllisti kuitenkin näihin verrattuna moninkertaisen määrän työväkeä.⁷²⁶ 1970-luvun lopussa ja 1980-luvun alussa niin kutsutut Valmetin kriisit ja siihen liittyneet työvoiman vähennykset herättivät syystä huolta kaupungin johdossa. Kaupunginjohtaja Jaakko Lovén peräänkuulutti suuryrityksiltä yhteiskuntavastuuta ja tiedottamisvelvoitetta toimissa, joilla oli merkittävä yhteiskunnallinen vaikutus. Kaupunginjohtajan strategia, joilla riippuvuutta suuteollisuudesta voitiin vähentää, oli ammatillisen koulutuksen tehostaminen nuorisotyöttömyyden vähentämisen keinona ja yliopiston ja kaupungin yhteistyön kehittäminen. Valtiolta odotettiin investointi- ja käynnistysavustuksia aloittavan yritystoiminnan tukemiseksi. Tärkeäksi elinkeinopoliittiseksi välineeksi kaupunginjohtaja nosti aluepolitiikan ja siinä Jyväskylän kaupungin roolin Keski-Suomen kehityksen veturina. Kaupunginjohtaja halusi nostaa esille keskeisen kysymyksen eli millaisia resursseja kaupungille oli kohtuuden nimissä tarjottava, jotta se pystyisi vastaamaan haasteeseen ja toimimaan maakunnan taloudellisena lippulaivana ja työpaikkojen luojana, joita etenkin kaupungin naapurikuntien asukkaat hyödynsivät. Kaupunginjohtaja Jaakko Lovén näki Keski-Suomen elinkeinoelämän kehittämisessä keskeiseksi toimeksi kuntajaotuksen tarkistuksen.⁷²⁷

Oliko Jyväskylä yrittäjävihamielinen kaupunki?

Vielä 1960-luvulla kaupungin alueella toimivat tuotantolaitokset sijaitsivat keskustassa tai sen välittömässä läheisyydessä. Kaupungissa toimi monenkirjavo joukko pieniä leipomoi- ta, makkaratehtaita, hautakiviveistämöitä, konepajoja ja myös maineikkaita kirjapainoja ja vaatetusalan tehtaita. Kaupungin keskusta-alue alkoi tyhjäntyä teollisesta toiminnasta 1960- ja 1970-lukujen aikana. Tuotantolaitosten siirtäminen pois keskustasta johtui osin logistisista uudistuksista, jotka edellyttivät uudenlaisia yhden tason toimitiloja lastauslaitureineen. Yrityksillä ei ollut keskustan asemakaavoitetulla alueella myöskään laajentumismahdollisuuksia. Tuotantolaitosten siirtyminen pois ahtaasta ydinkeskustasta ja alueen varaaminen nimenomaisesti keskustatoiminnoille oli myös kaupungin intresseissä. Kaupunki alkoi 1960-luvun alussa kaavoittaa teollisuudelle uusia alueita Seppälästä ja myöhemmin Seppälänkankaalta.

Kaupungin elinkeinopoliitiikka ei ollut pienten ja keskisuurten yrittäjien näkökulmasta riittävän tehokasta ja teollisuustonttien riittämättömyys vei toimintaa kaupungin naapurikuntiin. Teollisuustontteja 1950-luvulta lähtien kaavoittaneesta Muuramen kunnasta muodostui Jyväskylälle vahva kilpailija. Kunta aloitti aktiivisen ja yrittäjäystävällisen elinkeinopoliitiikan harjoittamisen 1970-luvun alussa. Muurame muuttui nopeasti maa- ja metsätalousovaltaisesta kunnasta teollisuuskeskittymäksi. Muutos oli tietoisien toiminnan tulos, sillä vuoden 1967 kuntajakouudistuksessa Muuramen kunta esitettiin liitettäväksi pääasiassa Jyväskylän kaupunkiin. Vahvistaakseen asukasmääräänsä ja elinkeinoelämänsä Muuramen kunta perusti vuonna 1972 teollisuuskylän. Muuramen kunnan alueelle ei sijoittunut varsinaista suurteollisuutta, joten pienille ja keskisuurille toimijoille oli tarjolla sekä työvoimaresursseja että riittävästi edullista toimitilaa. Jyväskylältä Muuramen teollisuuskylään vuonna 1972 muutti muun muassa 2000-luvun maailman johtavin kiuasvalmistaja Harvia Oy, joka oli yksi niistä toimijoista, joka ei saanut kaupungin alueelta tonttimaata laajenevan toimintansa tarpeisiin. Jyväskylä oli aikaisemmin menettänyt ison toimijan, kun Valmet perui traktoritehtaan laajennuksen Seppälään ja siirsi suunnitellut toimintonsa Suolahteen, josta se oli ostanut ai-

Teollisuuslaitokset ja muu yritystoiminta alkoi siirtyä pois kaupungin ahtaasta keskustasta 1960-luvulla. Kuvassa etuoikealla tuotantolaitoksiaan laajentanut Kankaan paperitehdas, sen takana oikealla Valmet Oy:n traktoritehdas, sen takana rannassa kulkee Vaajakosken moottoritie ja keskellä kuvassa mutkittelee vanha maantie. Vasemmalla alhaalla on Seppälää, jonne kaupunki oli alkanut kaavoittaa teollisuus- ja liiketontteja 1960-luvun alussa. Kuvausaika 1980-luvun alkupuoli.

kaisemmin kaupungista muuttaneen konkurssiin menneen Mikron konepajan tehdastilat. Myöhemmin Valmetin traktorituotanto siirrettiin kokonaan Suolahteen.⁷²⁸

Muita kaupungista naapurikuntiin muuttaneita yrityksiä olivat muun muassa maatalouskoneita valmistava Nokka Oy ja hienomekaniikkaan erikoistunut Kytölä Oy sekä jääkiekkomailoja valmistava Torspo. Kaupungin mittakaavassa keskivertoista suurempaa teollisuutta edustanut Fredriksonin lakkitehdas hakeutui uusien teollisuustilojen perässä Jyväskylän maalaiskunnan puolelle. Muurameen sijoittuneiden yrittäjien keskuuteen muotoutui vahva Muuramehenki, joka veti puoleensa uusia yrittäjiä yhtä lailla Jyväskylästä kuin myös ympäröivistä maaseutukunnista.⁷²⁹

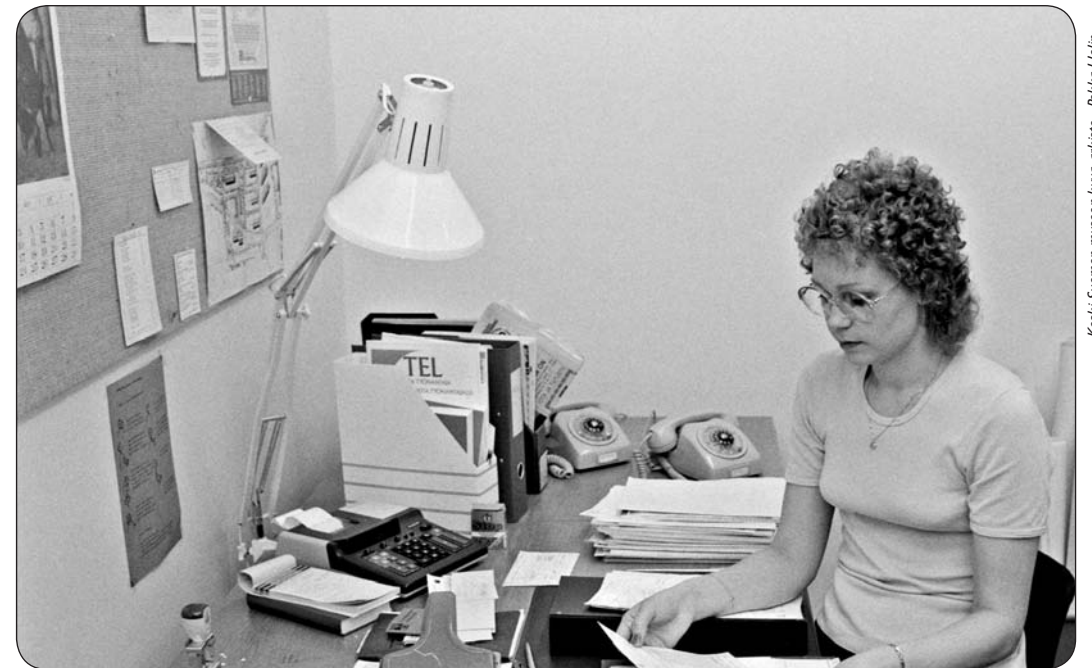
Jyväskylän kaupungin tärkein teollisuusalue oli Seppälän teollisuusalue ja sen jatkoksi kaavoitettu Seppälänkankaan teollisuusalue. Vuoden 1968 yleiskaavan lähtötilanne oli se, että teollisuudella ei ollut kaupungin alueella lainkaan reservialueita. Kaavassa varattiin uusia teollisuusalueita Keljonlahden rantaan, jonne oli jo rakenteilla öljyn varmuusvarasto, ja valtatie 4:n varteen Keljoon. Keljon-Keljonkankaan suuntaa pidettiin tärkeänä siksi, että alue varattiin myös kaupungin keskeiseksi asumisen laajentumissuunnaksi.⁷³⁰ Yhdyskuntasuunnittelun lähtökohtana oli, että terveessä kaupunkirakenteessa asuminen ja työpaikat sijoitettiin lähelle toisiaan. Seppälänkangas säilyi Jyväskylän kaupungin tärkeimpänä teollisuusalueena, jonne tosin sijoittui teol-

lisuuslaitosten lisäksi merkittävä määrä kuljetusliikkeiden toimipaikkoja, autokauppoja, -korjaamoja, konepajoja ja myös vähittäiskauppoja.

Jyväskylän keskustaan Tapionkadulle rakennettiin 1960-luvun lopulla yksityisin varoin osakeyhtiömuotoinen Jyväskylän Pienteollisuus Oy.⁷³¹ Yksittäinen hanke ei estänyt sitä, että pieni ja keskisuuri teollisuus alkoi siirtyä kaupungin ulkopuolelle. Kehitys huolestutti osaa kaupunginvaltuutetuista. Valtuuston kokoomuslaiset edustajat tekivät vuonna 1969 aloitteen, jossa he esittivät, että kaupungin aloittamaan pitkän ajan taloussuunnitelmaan piti sisällyttää teollisuus- ja elinkeinotoimintaa kannustava ohjelma. Kokoomus toisti samansisältöisen vaatimuksen vahvistettuna liberaalin kansanpuolueen edustajilla vuonna 1971. Jätetyssä aloitteessa toistettiin vaatimukset siitä, että kaupungin olisi ryhdyttävä rakentamaan teollisuushalleja ensisijaisesti pienyrittäjien tarpeisiin. Pienyrittäjillä ei ollut riittäviä pääomia, joita sijoittaa uusiin rakennuksiin, joten kaupungin oli ryhdyttävä toimiin kunnallisten teollisuushallien rakentamiseksi. Kaupungin

piti muuttaa yrittäjiä kohtaan harjoittamaansa harkinnanvaraista verotuspolitiikkaansa.⁷³²

Kaupunkiin oli syntynyt pattitilanne, sillä toimintansa lopettaneilta tai keskustan alueelta poissiirtyneiltä yrittäjiltä vapautuneista teollisuustiloista olivat kiinnostuneita sekä toimintaansa laajentava yliopisto että uudet yrittäjät. Vapautuneet tilat siirtyivät pääasiassa yliopiston käyttöön. Teollisuushallia koskevan aloitteen jättäneet valtuutetut vaativat, että juuri toimensa aloittaneen elinkeinoasiamiehen tuli keskittyä aikaisempaa yrittäjämönteisemmän ilmapiiriin rakentamiseen. Aloite sai periaatteellista tukea kaupunkisuunnittelutoimikunnan elinkeinojaostolta. Jaosto oli kuitenkin sitä mieltä, että 1970-luvun alun kireä taloudellinen tilanne esti kaupungin mahdollisuuden uusiin investointeihin, sillä Seppälänkankaan teollisuusalue ei ollut vielä luovutuskunnossa. Kaupunginvaltuusto ei katsonut tarpeelliseksi käynnistää aloitteessa esitettyjä toimia. Sen sijaan se kehotti kaupunkisuunnittelutoimikuntaa ja sen elinkeinojaostoa tulevaisuudessa suunnitelmissaan otamaan huomioon kunnallisten teollisuustilojen tarpeen ja rakentamismahdollisuudet.⁷³³

Jyväskylän Teollisuuskiinteistöt Oy toimi yhtiön perustamisen alkuaikoina kaupungintalolla. Kuvassa Arja Satoaari mapittamassa yhtiön maksukuitteja vuonna 1984.

Sääksjärven alue oli Seppälän ja Seppälänkankaan teollisuusalueiden jälkeen tärkeä teollisuuden laajentumisalue. Kuvassa Sääksjärvi ilmasta käsin 1970-luvun puolivälissä. Järven takana on rakentumassa Jyväskylän ja Jämsän välinen rautatie.

Jyväskylän kaupungin 1960- ja 1970-lukujen kunnallispoliittisia linjauksia syytettiin varsin suorasanaisesti pienen ja keskisuuren yritystoiminnan vähäisestä ymmärtämisestä ja tukemisesta.⁷³⁴ Kaupungin ratkaisu oli tukea toimintaansa laajentavaa yliopistoa, joka oli 1970-luvulla heti kaupungin, keskussairaalan ja kolmen suurimman tehtaan jälkeen merkittävä työllistäjä, ja jonka rooli Jyväskylän ja myös koko Keski-Suomen aluekehityksessä korostui entisestään seuraavien vuosikymmenien aikana. Jyväskylässä ei pohdittu sitä, missä määrin kaupungilla olisi ollut mahdollisuus tukea sekä yliopiston laajentumista että kaavoittaa edullisia teollisuustontteja ja tukea taloudellisesti pientä ja keskisuurta yritystoimintaa. Asuin- ja teollisuustonttipulasta kroonisesti kärsivälle kaupungille panostaminen eri toimijoiden toiveisiin ja tarpeisiin olisi ollut joka tapauksessa suuri haaste. Kasautumisen logiikan mukaisesti kaupunkialueilla maanhinta on aina kalliimpaa kuin vähemmän vetovoimaisilla alueilla eikä Jyväskylän tonttienhinnoittelu muodostanut tässä poikkeusta. Jyväskylän kaupungin 1960- ja 1970-luvulla

kantama maine yrittäjävihamielisyydestä on yksi näkökulma historialliseen ajanjaksoon. Toinen, mutta harvoin esitetty näkökulma on, että Jyväskylä oli yliopiston laajenemiseen suopeasti suhtautuva kaupunki.

Kaupunki ei ollut täysin toimeton elinkeinopolitiikkansa kehittämisen suhteen, vaan hankkeita paremman yrittäjäilmapiirin rakentamiseksi käynnistettiin 1960- ja 1970-lukujen vaiheessa. Vuonna 1969 Jyväskylän kaupunki liittyi Keski-Suomen Kauppakamarin jäseneksi. Jäsenhakemuksen taustalla oli Kaupunkiliiton suositus ja voimassa oleva lainsäädäntö, mikä velvoitti kuntasuunnitelmiaan valmistelevat kaupungit ja kauppalat aloittamaan yhteistyön elinkeinoelämän edustajien kanssa. Yhteistyön tiivistämistä pidettiin tärkeänä ennen kaikkea kaavoituksessa ja laajemmin yhteiskuntasuunnittelussa. Velvoite yhteistyöstä oli siinä mielessä vastavuoroinen, että kauppakamareiden lakisääteinen tehtävä oli juuri alueellinen elinkeinoelämän kehittäminen. Kaupungin lähtökohtana oli, että jäsenyys Keski-Suomen Kauppakamarissa tarjoaisi edellytykset tehokkaan neu-

vottelu- ja informaatio-suhteen luomiseen jo toimivan ja aloittelevan teollisuuden ja elinkeinoelämän kanssa.⁷³⁵

Heti seuraavan vuosikymmenen alussa Jyväskylän perustettiin sekä elinkeinoasiamiehen palkkauksessa kaupunki toimi ennakkoluulottomasti, sillä vastaavia toimia ei suomalaisissa kaupungeissa ollut.⁷³⁶ Vuonna 1970 perustettu kaupunkisuunnittelutoimikunta ja sen maanhankinta- ja elinkeinojaosto pyrki omalta osaltaan vauhdittamaan kaupungin valmiuksia tarjota elinkeinoelämälle aikaisempaa paremmat edellytykset sijoittua Jyväskylän kaupungin alueelle. Kaupunkisuunnittelutoimikunnassa pohdittiin muun muassa koeteollisuushallin perustamista kaupungin alueelle 4-tien varteen Sääksvuoreen. Koeteollisuushallia ei rakennettu 1970-luvun, vaan hanke siirtyi kymmenen vuotta eteenpäin. Kaupunki perusti keväällä 1983 Jyväskylän Teollisuuskiinteistöt Oy:n, jonka tehtävänä oli nimenomaan hankkia yrityksille teollisuustontteja ja toimia osarahoittajana hallien rakentamisessa. Sen ensimmäisiä tehtäviä oli määrittellä kaupungin uudet teollisuusalueet. Kaupungin omistama teollisuuskiinteistö osakeyhtiö oli ainutlaatuinen järjestely Suomessa. Uudella järjestelyllä ei haluttu saattaa kaupungin naapurikuntia epäedelliseen asemaan työpaikkojen sijoittumisen suhteen. Jyväskylän Teollisuuskiinteistöt Oy sopi naapurikuntien kanssa siitä, että se ei pyri houkuttelemaan yrityksiä siirtämään tuotantonsa muista kunnista kaupungin tukemille alueille.⁷³⁷

Teollisuuden tonttitarpeiden huomioiminen

Jyväskylää kehitettiin 1970-luon lopulla maakuntakeskuksena, jonka vahvuus oli teollisuudessa, koulutuksessa ja palveluissa. Kaupunki luotti vahvaan suurteollisuuteen ja siksi teollisen tuotantotoiminnan edellytysten turvaaminen oli kaupungin elinkeinopoliittisen ajattelun perusta. Vuonna 1976 julkaistussa kaupungin yleiskaavatoimiston tilaamassa elinkeinon mitoittamista ja sijoittautumista tarkastelevassa tutkimuksessa pyrittiin maankäytön suunnittelun kautta varmistamaan, että valitut elinkeinopoliittiset linjaukset oli mahdollista toteuttaa. Kaupunki halusi korjata yritystoiminnan vinoutuman eli keskisuuren

ja pienen teollisuuden puuttumisen. Teollisuustonttien kaavoitusaikataulu oli sidottu kaupungin mahdollisuuksiin hankkia maata, sillä kaupunki kaavoitti vain omistamaansa maata. Periaatteesta kiinni pitäminen luonnollisesti jarrutti teollisuustonttien saatavuutta. Suurteollisuudelle varattiin edellä mainittujen Seppälän ja Seppälänkankaan alueiden lisäksi Sääksjärven alue. Elinkeinopoliittisessa ohjelmassa todettiin edelleen, että Kuokkalan kaavoituksessa pitää ottaa huomioon työvaltaisen pienen ja keskisuuren teollisuuden tarpeet. Tarkoituksena oli, että mainitut alueiden kaavoitus saataisiin suoritettua 1980-luvun alkuun mennessä. Laskelmien mukaan uudet alueet yhdessä aikaisempaa tehokkaammin käytettyjen vanhojen teollisuusalueiden kanssa merkitsivät sitä, että teollisuuden tarvitsemat tontit riittivät 1990-luvulle saakka. Työpaikkojen sijoitusta koskevat suunnitelmat vahvistettiin vuoden 1982 yleiskaavassa.⁷³⁸

1970-luvun puolivälissä laadittu elinkeinon mitoitus- ja sijoitussuunnitelma päivitettiin seuraavan vuosikymmenen lopussa. Suunnitelmaa tarkasteltiin työpaikkojen sijoittautumista vuoden 2010 näkökulmasta. Työn keskeinen tavoite oli selvittää, mitä muuttuva elinkeinorakenne merkitsee kaavoituksen ja maankäytön suunnittelussa. Tutkimuksessa haluttiin näin löytää periaatteet kaupunkirakenteen kehittämiseksi. Työpaikkasuunnitelman yksityiskohtaisessa tarkastelussa kiinnitettiin huomio siihen, miten kaupungin keskustan tilat riittivät ja paljonko sinne mahtui uusia työpaikkoja. Tähän liittyi kysymys, minne kaupunki sijoittaisi ne keskustatoiminnot, jotka eivät tulevaisuudessa mahtuisi kaupungin keskustaan. 1980-luvun puoliväliin mennessä Seppälän teollisuusalue oli muuttunut entistä enemmän kaupallisten palvelujen alueeksi, ja tutkimuksessa haluttiin selvittää, millä tavoin alueen toiminnallista painopistettä oli mahdollista muuttaa ja miten muutos vaikuttaisi muuhun kaupunkirakenteeseen. Tutkimuksessa selvitettiin myös teollisuustonttien tarjonta aikaisempaa yksityiskohtaisemmin. Työpaikkatutkimuksessa selvitettiin myös ajankohtaista Kuokkalan työpaikkakysymystä.⁷³⁹

Kaupunkirakenteellisesti ajatus työpaikkojen sijoittamisesta suhteessa asutukseen ei ollut muuttunut. Kaupunkisuunnittelun lähtökohtana oli, että tasa-arvon nimissä kaikille kaupunkilaisille oli taattava mahdollisuus

1960-luvulla kaavoitetun, taustalla näkyvän Seppälän pienteollisuusalueen jälkeen kaupunki varasi yritystoiminnalle tontteja Seppälänkankaalta. 1960- ja 1970-luvulla Jyväskylällä ei kuitenkaan ollut tarjota riittävästi maata laajentuvaa teollista toimintaa ja yritystoimintaa varten, joten osa yrittäjistä siirsi tuotantonsa naapurikuntiin. Noin vuonna 1970 otetun kuvan etualalla näkyy Taulumäen vanhoja pientaloja. Kuvan poikki kulkee maantie Laukaaseen.

käydä työssä lähellä asuntoaan. Tämä tarkoitti sitä, että työpaikkojen sijoittaminen tuli kohdentaa kaupungin eteläisille väestönlisäysalueille eli Kuokkalaan. Toisin kuin 1960-luvun lopussa 1980-luvun lopussa kaupungin alueella oli runsaasti rakennusoikeutta elinkeinotoiminnoille. Ongelmana oli, että erilaiset toimialat tarvitsivat erilaista tonttimaata, ja että sopivan tonttimaan tarjontaa rajoittivat maanomistussuhteet. Teollisuuden tarpeeksi arvioitiin 100 hehtaaria uutta tonttimaata vuoteen 2010 mennessä, joka tarkoitti sitä, että kaupunki pystyisi luovuttamaan alueita noin 10 hehtaaria vuodessa.⁷⁴⁰

Työpaikkasuunnitelmassa määriteltiin kaupungissa olemassa olevien ja tulevien teollisuusalueiden käyttötarkoitus. Suunnitelman ajankohtana Lutakon käyttötarkoitus ei ollut vielä ratkennut, mutta Seppälä ja Seppälänkangas haluttiin säilyttää pääosin teollisuus- ja varastoalueina. Alueet soveltuivat myös välttää tonttimaata tarvitsevien yritysten, kuten auto- ja kuljetusliikkeiden, käyttöön. Vähittäiskauppojen siirtyminen teollisuusalueille haluttiin 1980-luvun lopussa estää. Alueiden ei katsottu soveltuvan työvoimavaltaisen yritystoiminnan

käyttöön epäkäytännöllisen sisäisen tieverkon vuoksi. Työvoimavaltainen toiminta haluttiin ohjata Seppälänkankaan taakse Palokankaalle, kaupungin eteläisille teollisuusalueille Kuokkalan Hämeenlahteen ja kaupungin lounaisalueille Kaijanlammelle ja Sääksvuoreen, jonne suunniteltiin samalla myös uusia asuinalueita. Kaijanlammen ja Sääksvuoren etuna oli myös edullinen sijainti 4-tien varressa.⁷⁴¹

Jyväskylä kansallisessa ja kansainvälisessä kilpailussa 1970- ja 1980-luvulla

Työpaikkasuunnitelmassa kartoitettiin erityisen tarkkaan teollisuuden näkymät Jyväskylässä ja laajemmin myös Keski-Suomessa. Työpaikkojen siirtyminen muualle ei ollut yksin Jyväskylän kaupungin ongelma, vaan se kosketti koko maakuntaa. Myös Keski-Suomen seutukaavaliitto alkoi seurata teollisten toimi- ja työpaikkojen kehitystä vuodesta 1975 lähtien.⁷⁴² Keski-suomalaisen teollisen toiminnan suurin haaste oli tuotantotoiminnan ja markkinoiden siirtyminen entistä enemmän Etelä-Suomeen. Vientivoittoinen teollisuus

Jyväskylän kaupunki esitteli itseään teollisuus- ja matkailukaupunkina Kuopion messuilla 1972.

oli myös altis kansainvälisille taloussuhdanteille, ja samalla toimiala oli joutunut selviytymään entistä ankarammassa kilpailussa. Kansainvälistyvät markkinat merkitsivät sitä, että yritysten toimipaikkauskollisuus heikkeni, mutta Jyväskylässä haluttiin pitää kiinni traditionaalisesta suurteollisuudesta. Selvitys perustui meneillään oleviin ja ennustettavissa oleviin teollisen toiminnan muutoksiin, joista tärkeimmät olivat tietoteknologian aseman korostuminen, tuotantoketjujen muuttuminen yritysten keskittyessä pääosaamisalueisiinsa ja markkinoiden entistä nopeammat vaikutukset tuotantokapasiteetin ylläpitoon.⁷⁴³

Johtopäätöksenä oli, että Jyväskylän kaupungin elinkeinopolitiikassa keskityttiin tulevaisuudessa korkean teknologian ja kilpailukyisen teollisuuden toimintamahdollisuuksien parantamiseen. Tämä tarkoitti panostusta sekä yritysten johtajien että työntekijöiden koulutuksen ja ammattiosaamisen kehittämiseen. Jyväskylän yliopiston panostukset kemian, fysiikan ja biologian laitosten vahvistamiseen liittyivät tutkimustoiminnan ja teollisuuden hyödyntämän korkean teknologian soveltamiseen yhteen. Yhtä lailla tärkeä asema tulevassa

elinkeinoelämän visiossa oli pienellä ja keski-suurella yritystoiminnalla. Yritystoiminnan kehittämässä tärkeä asema oli Jyväskylän Teollisuuskiinteistöt Oy:llä, jota haluttiin kehittää sijoitusyhtiön suuntaan.⁷⁴⁴

Kaupungilla ei ollut mahdollisuuksia suoraan vaikuttaa elinkeinoelämän ratkaisuihin. Muutoksen hallinta ja siihen vaikuttaminen oli mahdollista vain laaja-alaisen yhteistyön avulla. Vuoden 1987 työpaikkasuunnitelmaselvityksen rinnalla järjestettiin kampanja, jonka aikana Jyväskylän kaupunki teki organisaatiotaan tunnetuksi paikallisille yrittäjille. Jyväskylän Yrittäjät ry:n puheenjohtaja Heikki Salmenkangas kiitteli kaupunkia oikeaan osuneesta hankkeesta, sillä valtaosalle yrittäjistä kaupunki oli tuntematon organisaatio, mikä tarkoitti sitä, että yrittäjät hakivat tietoa ja palveluja vääristä paikoista, mikä puolestaan vaikeutti yritystoiminnan kehittämistä. Kaupungin ja yrittäjien yhteistyötä pidettiin onnistuneena. Tyytyväisiä olivat vähittäiskaupan alan keskeiset toimijat, ja yrittäjien puolelta uskoa tulevaan loi erityisesti tietotekniikan ja automaattisen tietojenkäsittelyn erityisosaamisen keskittyminen Jyväskylään. Elinkeino-

Jyväskylän messut vuonna 1981. Vasemmalta messujen puheenjohtaja Kauko Kaarenoja, presidentti Urho Kekkonen, messujen toimitusjohtaja Matti Välimaa ja Valmetin osastoa esittelevä toimitusjohtaja Jori Pesonen.

Ministerivierailu 11.–12.3.1971 Jyväskylässä, jota isännöi Valmetin Rautapohjan tehtaalla dipl. ins. Eero Kalliola (eturivissä oikealla). Vieraina ministeri Anna-Liisa Tiekso ja Unkarin terveys- ja sosiaaliministeri Zoltan Szábo.

Englannin kuningatar Elisabeth II:n vierailu Jyväskylässä vuonna 1976. Kuningatar seurueineen vietiin tutustumaan suomalaisen metsä- ja puunjalostusteollisuuden alkulähteille Haukanmaalle.

litiikan suunnanmuutosta heijasteli myös se, että keväällä 1989 valittua uutta elinkeinoasiamiestä ei sijoitettu kaupungin organisaatioon, vaan Jyvässeudun Kehittämissyhtyiön Jykesiin. Muutos merkitsi sitä, että elinkeinoasiamies muuttui byrokraatista konsultiksi.⁷⁴⁵ Taustalla oli alueellinen elinkeinopoliittinen hanke, Jyvässeutu -projekti, johon liittyi Jyväskylän Teollisuuskiinteistöt Oy:n muuttaminen Jyväskylän seudun kehitysyhtiöksi.

Yhteistoimintaa kaupungin ja yritysmaailman kanssa tiivistettiin 1980-luvun lopussa, jolloin kaupungin elinkeinostrategian kehittämisessä oli mukana kaikkiaan 19 yhteistyöryhmää, jotka muodostivat teknologian, teollisuuden, yritystoiminnan, koulutuksen, tutkimuksen ja työvoimahallinnon laaja-alaisen klusterin. Vuoden 1987 työpaikkasuunnitelmassa otettiin kantaa vuosikymmenen aikana tutuksi tulleeseen kuntajakokysymykseen. Tehokkaasti elinkeinopoliittikan harjoittamisen esteenä oli olemassa oleva kuntajako, joka heikensi kuntien mahdollisuuksia yhteensovittavaa ja ajoittaa työpaikka- ja asuntorakentamisen

suunnittelu ja toteutus. Kuntaudistusta kannattivat myös monet Jyväskylän seudulla toimivat yrittäjät.⁷⁴⁶

Vähittäiskaupan erityistarpeet automarket-kiistojen varjossa

Jyväskylällä on ollut kaupungin perustamisesta lähtien keskeinen asema maakunnan palvelujen keskuksena. Teollisten työpaikkojen vähentyminen nosti palvelualojen merkitystä työllistäjänä. Palvelukeskuksen aseman turvaaminen ja sen kehittäminen olivat olennainen osa kaupungin omaksumaa elinkeinopoliittista ajattelua 1970-luvun lopulta lähtien. Kaupallisen keskuksen asema ei ollut enää itsestään selvyys, sillä kaupakettujen näkökulmasta uusien keskusten ulkopuolelle rakennettavien automarketien ei tarvinnut välttämättä sijaita kaupungin alueella. Palvelujen ja toimialaa edustavien työpaikkojen sijoittaminen oli myös tärkeä osa yhteiskuntasuunnittelua, jonka tavoitteena oli eheidän asuinalueiden rakentaminen.

Jyväskylän kaupunginhallituksen edustajien yritysvierailu Jyvä-Hyvän leipomossa vuonna 1984. Kuvassa oikealla leipomon tuotantojohtaja Matti Routti, kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Eino Haro sekä Kyllikki Koskenniemi, Erkki Tuunanen ja Risto Palokangas. Jyvä-Hyvän tuotantolaitokset oli siirretty vuonna 1957 Seppälänkankaalle.

Vähittäiskaupan toimipisteiden tarkastelu oli näin yhdyskuntasuunnittelua ja elinkeinopolitiikkaa. Myymäläverkostotarkastelua sävytti keskustelu kaupan keskittymisestä aiheutuviin yhteiskunnallisiin ongelmiin. Jyväskylässä 1970-luvun alusta käynnistyneeseen ja pitkälle 1990-luvulle jatkuneeseen automarket-keskusteluun sisältyi joukko erikoisia kunnallispoliittisia päätöksiä, kauppaketjujen valtataistelua ja kunnallisten vaikuttajien painostamista, kilpailusääntöjen kiertämistä, kaupunkikeskustan kehittämisiongelmiä, liikennesuunnitteluongelmia ja lopuksi vielä kaupan keskittymistä aiheuttavia asuinalueiden asuinviihtyvyyttä koskevia ongelmia.⁷⁴⁷

Kauppa on ollut toisen maailmansodan jälkeen työmarkkinoiden kehityksen kannalta keskeinen toimiala, sillä ala pystyy tarjoamaan jatkuvasti uusia työpaikkoja. 1960-luvulta lähtien valtaosa uusista työpaikoista liittyi palveluammateihin. Työpaikat olivat

leimallisesti ”naistyöpaikkoja”, kuten Jyväskylän kaupungin työmarkkinatilannetta ja työllisyyden kehitystä koskevassa tutkimuksessa todettiin. Kaupan alalla alkoi 1960-luvulla rakennemuutos, jonka alussa toimipaikat ja sitä mukaa myös työpaikat vähenivät. Yleismyymälöiden muuttuminen erikoisliikkeiksi 1970-luvulla ja modernien kauppakeskusten synty seuraavan vuosikymmenen aikana toivat alalle notkahduksen jälkeen uusia työpaikkoja. Suhteessa muihin toimialoihin kauppa onnistui kokonaisuudessaan 1990-luvun alkuun saakka kohtalaisen hyvin säilyttämään työpaikkojen määrän.⁷⁴⁸

Kaupan työpaikat sijoituivat pääasiassa Jyväskylän kaupungin keskustaan. Vuoden 1968 yleiskaavasta lähtien Jyväskylässä oli keskusteltu näille liiketoiminnoille varatun alueen laajentamisesta. Vaihtoehtoiksi oli esitetty muun muassa Harjun takaista Korpesuonkatua, joka olisi yhdistetty alikulku-käytävällä ydinkeskustaan. Samaan keskus-

Suomen ensimmäinen automarket Prisma avattiin Jyväskylässä Seppälässä vuonna 1972. Myös Kesko halusi rakentaa automarkettinsa Jyväskylään. Hanke toteutui vasta 1990-luvun puolivälissä, jolloin Keljonkeskus avattiin. Automarketteja vastustettiin siksi, että niiden uskottiin vievän asiakkaat keskustan ja lähiöiden pieniltä kaupoilta.

tatoimintoakseliin suunniteltiin liitettäväksi myös alueita Lutakosta Jyväsjärven rannasta. Kuokkalan kaavoitus avasi mahdollisuuden laajentaa keskustatoimintojen alue myös Jyväsjärven toiselle puolelle. Vanhasta rakennuskannasta perusteellisesti saneerattu Tourula nousi 1980-luvulla tärkeäksi keskustatoimintojen sijoituspaikaksi.⁷⁴⁹

Viimevuosikymmenien aikana tapahtunut kaupallisten toimintojen keskittyminen ei kuulunut kaupunkisuunnittelutoimikunnan 1970-luvun alussa asettamiin tavoitteisiin. Pyrkimyksenä oli säilyttää kattava lähikaupapaverkosto lähellä asukkaita. Jyväskylässä oli 1970-luvun alussa käyty keskustelua automarkettien vaikutuksesta lähiöiden peruspalveluihin, kun Osuusliike Keskimaa osti Seppälästä tontin automarketin perustamista varten. Suomen ensimmäinen Prisma avattiin marraskuussa 1972. Keskimään automarket-hanke oli ristiriitojen sävyttämä.⁷⁵⁰ Sitä vastusti kaupunkisuunnittelutoimikunnan maankäytön jaosto

ja myös osa kaupunginvaltuuston jäsenistä. Hanketta ajoi kaupunginjohtaja Veli Järvinen yhdessä kaupunginhallituksen kanssa. Kaupunginjohtaja puolusti kantaansa elinkeinopoliittisesta näkökulmasta. Jos Jyväskylä ei ollut valmis vastaanottamaan automarkettia, niin sen tekee joku naapurikunnista, jolloin myös asiakasvirrat suuntautuisivat ulos kaupungista. Osuusliike Keskimään valtina oli kaupungin Vapaudenkadulta havittelema tontti, jonka kauppa oli valmis vaihtamaan tonttiin Seppälässä. Mainittu Vapaudenkadun tontti oli tärkeä kaupungin liikennesuunnitelman toteuttamisen kannalta. Tontti jäi suunnitelmassa Hannikaisenkadulta Vapaudenkadulle tarkoitettun väylän alle.⁷⁵¹

Seppälän Prismen ennustettiin vievän asiakkaat Kangaslammen ja Lohikosken lähimyyrmälöiltä. Lähiöt eivät välittömästi menettäneet omia kauppiaan, mutta sama keskustelu käytiin uudelleen 1970- ja 1980-lukujen vaihteissa, kun kaupunki käynnisti marketalueen

Aivan kuvan oikeassa reunassa näkyvän kauppaoppilaitoksen tarjoaman koulutuksen kehittämisen oli tärkeä osa Jyväskylän kaupungin uutta elinkeinopoliittista ajattelua 1970-luvun lopussa ja 1980-luvulla. 2000-luvulla vanha kauppaoppilaitoksen alue on laajentunut korkeatasoista ammatillista koulutusta tarjoavaksi ammattikorkeakoulun campukseksi. Taustalla äärimmäisenä vasemmalla näkyy Viitantiemen yhteiskoulu ja Harjun urheilukentän takana Keski-Suomen keskusammattikoulu.

kaavoittamisen kaupungin toiselle puolelle, Keljoon. Keljon markethankkeen taustalla oli kaupungin tarve tarjota eri kaupparyhmille tasapuoliset mahdollisuudet toimintansa laajentamiseen. Keljon markettontteja hamusivat OTK:lainen Mäki-Matti ja keskusliike Tuko, jotka joutuivat myöhemmin rahavaikeuksien vuoksi luopumaan hankkeista.⁷⁵² Keskimaan hankkeen tavoin myös Mäki-Matin ja Tukon markethankkeet saivat vastaansa eri puolueiden edustajia kaupunginvaltuustossa. Valtuutettujen puheenvuoroissa nostettiin esille huoli pienten kaupanalan toimijoiden tulevasta kohtalosta kiristyvässä kilpailussa, kaupunkirakenteen hajoisesta, palveluiden saavutettavuudesta ja siihen liittyvistä ihmisten ajankäyttöön ja kulutustottumuksiin nivoutuvista kysymyksistä.⁷⁵³ Keljon market-alue valmistui lopulta vuonna 1994. Hanketta viivästyttivät rantaväylän rakentamisen aikataulu ja keljolaisten vastustus.⁷⁵⁴

Kaupungin elinkeinopoliittikan kannalta automarket-keskustelu sivuutti tärkeät kaupan ja myös laajemmin elinkeinoelämän kehittämistä koskevat toimialan koulutuskysymykset. Sekä vuoden 1978 elinkeino-ohjelmassa että

vuoden 1987 työpaikkasuunnitelmassa kuitenkin korostettiin alan ammatillisen perus- ja jatkokoulutuksen tarjonnan ja laadun parantamista.⁷⁵⁵

Koulutus elinkeinopoliittisena

Koulutusta ei keksitty Jyväskylässä uudelleen 1970- ja 1980-luvuilla, mutta koulutus osana kaupungin elinkeinopoliittisia linjauksia nousi mainittujen vuosikymmenien aikana korostettuun asemaan. Elinkeinoelämän ja koulutuksen yhteisten tavoitteiden määrittämiselle oli hyvä perusta, sillä Jyväskylässä oli laaja kirjo erilaisia keskiasteen koulutuspaikkoja. Vuonna 1975 Jyväskylässä toimi kaikkiaan 16 keskias-teen ammatillista tai yleissivistävää opetusta tarjoavaa oppilaitosta.⁷⁵⁶ Kaupungin intresseissä oli erityisesti ammatillinen koulutus, joka nähtiin tärkeäksi osaksi nuorisotyöttömyyden hoidossa. Ammattikoulutusta haluttiin kehittää niin, että aloituspaikkojen määrän kasvattamisen lisäksi koulutuksen linjajakoja, opetuksen sisältöä ja rakennetta haluttiin muuttaa vastaa-

maan aikaisempaa paremmin elinkeinoelämän tarpeita. Muutokset edellyttivät kaupungilta yhteistyön lisäämistä koulujen, työvoimahallinnon, yrittäjä- ja työntekijäjärjestöjen kanssa.⁷⁵⁷

Teknillinen ammatillinen koulutus alkoi Jyväskylässä 1960-luvun alussa. Keski-Suomen Kauppakamari oli jo edellisellä vuosikymmenellä muistuttanut asian tärkeydestä. Kauppakamari näki, että koulutus tuottaisi lisäarvoa kaupungissa toimiville metalliteollisuuden alan yritystoiminnalla. Vuonna 1961 alkoi Jyväskylässä teknillinen koulutus (teknikkokoulutus) ja kahta vuotta myöhemmin perustettiin teknillinen opisto. Teknikko- ja insinööri- koulutus alkoi koneenrakennuksessa ja auto- ja kuljetustekniikassa. Myöhemmin opetus laajentui koneosaston mittaus- ja sähkötekniikan kautta sähköosaston automaatiotekniikkaan. Teknillisellä koulutuksella oli alun alkaen päämääränä työelämän tarpeet. Teknillisessä oppilaitoksessa oli järjestetty vuodesta 1978 lähtien täydennyskoulutuskursseja teollisille yrittäjille. 1980-luvulla suhteet elinkeino- ja työelämään tiivistyivät entisestään kun oppilaitoksissa käynnistettiin täydennyskoulutuskurssien järjestäminen vuonna 1984. Samanaikaisesti valtion keskusohjaus oppilaitoksista väheni ja laitokset saattoivat kehittää kurssitoimintaansa paremmin paikallisia oloja vastaavaksi.⁷⁵⁸

Kaoppaopetuksen juuret ulottuvat Jyväskylässä 1910-luvun alkupuolelle, jolloin kaupunkiin perustettiin kauppakoulu. Kaupallisten aineiden opetuksella on ollut alusta lähtien vahva sidos yritysmaailmaan. Myös Jyväskylän kauppaopiston perustamisen taustavaikuttajina olivat yrittäjähdistykset, Jyväskylän kauppiasyhdistys ja Jyväskylän Kauppakamari. Laitos aloitti toimintansa vuonna 1948. 1970-luvulla kaupallisen koulutuksen sisältöä muutettiin vastaamaan muuttuvaa toimintaympäristöä. Vuonna 1983 kauppaoppilaitoksessa käynnistettiin kurssitarjonta alan täydennyskoulutusta varten.⁷⁵⁹

Ammatillisen aikuiskoulutuksen keskittyminen Jyväskylään alkoi 1970-luvun alussa. Valtakunnallisesti tärkeä päätös oli työvoimaministeriön ratkaisu perustaa työvoimahallinnon koulutuskeskus kaupunkiin. Päätös laitoksen sijoittamisesta juuri Jyväskylään ei ollut sinänsä itsestäänselvyys, mutta kaupungin saavutettavuus eri puolilta Suomea ratkaisi asian. Hanketta vauhdittivat paikalliset sosi-

aalidemokraattiset vaikuttajahahmot, etenkin kaupunginjohtaja Veli Järvinen ja Jyväskylän maalaiskunnan kunnanvaltuuston puheenjohtaja, kansanedustaja Arvo Ahonen, jotka päättivät, että opisto oli saatava Jyväskylään ”hinnalla millä hyvänsä”. Kaupunki järjesti koulutuskeskukselle tontin Kuokkalan Salmirannasta. Alue oli kaupunkiseurakunnan omistuksessa, mutta kaupunki tarjosi seurakunnalle vaihtomahdollisuutta Keljossa sijaitsevan alueen kanssa, mihin kaupunkiseurakunta myös suostui. Salmirannassa valtion tontilla sijaitsivat entuudestaan ammattikasvatustalituksen toimesta perustettu ammatillinen kurssikeskus ja työvoimaministeriön rakennuttamat asuntola- ja ravintolakiinteistöt. Työvoimahallinnon pätevyittämissä koulutus alkoi Jyväskylässä 1974.⁷⁶⁰

Jyväskylään sijoitetuilla ammatillisilla oppilaitoksilla on ollut luonnollisesti keskeinen rooli koko maakunnan työväestön kouluttajana. Työvoimapolitiittisesti merkittävä ratkaisu oli vuonna 1971 toimintansa aloittaneella Jyväskylän ammatillisella kurssikeskustoiminnalla. Ammatillinen kurssikeskus sijoitettiin silloisen Jyväskylän seudun ammatillisen koulutuksen kuntainliiton yhteyteen. Hanke oli uusi, sillä Suomeen oli vasta rakentumassa aikuisväestön työllistymistä edistävän koulutuksen organisaatio. Ammatilliset kurssikeskukset muutettiin vuonna 1990 ammatillisiksi aikuiskoulutuskeskuksiksi, jolloin myös koulutuksen tehtävää laajennettiin alkuperäisistä työvoimapolitiittisista tavoista monipuolisemmaksi ajan tarpeita vastaaviksi. Samalla Jyväskylän ammatillinen aikuiskoulutuskeskus muutettiin liikelaitokseksi.

Yliopisto mukaan elinkeinoelämän kehittämiseen

Jyväskylän yliopistolla oli kaupungin elinkeinopoliittisessa ohjelmassa ammatillisen koulutuksen ohella keskeinen rooli. Yliopiston rehtori Martti Takala peräänkuulutti jo 1960-luvun puolivälissä vastaperustetun yliopiston ja kaupungin yhteistyötä maakunnallisten resurssien kokoamisen nimissä.⁷⁶¹ Yliopistolla ja kaupungilla yhteisenä intressinä oli muun muassa turvata yliopiston laajentumismahdollisuudet. 1970-luvulla yliopiston, kaupungin ja myös maakunnan välinen vuoropuhelu jatkui ja syventyi.

Jyväskylä yliopisto tunnettiin nimenomaan kasvatustieteellisestä tiedekunnastaan ja sen opettajakoulutusperinteistä. Yhteiskuntatieteillä nähtiin olevan mahdollisuuksia kehittyä palvelemaan entistä laajempaa yritystoimintaa. Liike-elämän, yliopiston ja kaupungin yhteistyön perustana toimi vuonna 1967 käynnistetty kauppatieteiden opetus taloustieteessä ja tietojenkäsittelyssä. Taustalla oli Jyväskylän Kauppalaisseuran Säätiön tukema professori, jonka ensimmäinen haltija oli Pertti Kettunen. Kaupungin elinkeinopoliittisessa ohjelmassa asetettiin erityisen suuret toiveet yliopiston taloustieteellisessä tiedekunnassa toimivalle Keski-Suomen taloudelliselle tutkimuskeskukselle, jolta odotettiin entistä mittavampia panostuksia Jyväskylän seudun kehittämistä koskeviin tutkimuksiin ja selvityksiin. Mainittu tutkimussäätiö oli niin ikään Kauppalaisseuran säätiön tuen ansiota.⁷⁶² Tutkimusta kaivattiin erityisesti pienen ja keskisuuren teollisuuden toimintaedellytyksistä, logistiikasta ja tuotekehittelyn eri vaiheista. Viimeksi mainitusta tutkimusalasta ehdotettiin kehitettäväksi tuotekehittelypalvelulaitos, jolla olisi tiiviit yhteydet teknillisen oppilaitoksen ja yliopiston luonnontieteellisten alojen kanssa. Ajatuksena oli, että perustettava opetus- ja tutkimusklusteri edistäisi myös yrittäjien täydennyskoulutusta.⁷⁶³

Silta maakunnan, kaupungin ja yliopiston välille rakennettiin vuonna 1982, jolloin perustettiin Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Täydennyskoulutuskeskuksen toiminta-ajatuksena oli siirtää ja muokata tutkimuspohjaista tietoa alueen elinkeinoelämälle ja julkishallinnolle. Jyväskylän kaupunki tuki taloudellisesti täydennyskoulutuskeskuksen toimintaa, tosin yliopiston näkökulmasta tuki oli varsin vaatimatonta. Laitoksella oli merkittävä rooli Keski-Suomen läänin kehittämisstrategiassa, jossa olivat sisältönä osaaminen, innovatiiviset tahotojohtajat sekä maakunnallinen, kansallinen ja kansainvälinen yhteishenki. Ensimmäisen johtajansa Vilho Hirven aikana täydennyskoulutuskeskus kehittyi nopeasti valtakunnallisesti näkyväksi laitokseksi. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen tunnistettuja saavutuksia ovat professori Pertti Kettusen kehittämä vaativan tason liikkeenjohton koulutus, Kokkolan Chydenius-instituutti, Jyväskylän kesäyliopistotoiminnan kehittäminen ja Jyväskylän kongressipalve-

luja tuottavan Jyväskylän Congress -yksikön perustaminen vuonna 1987.⁷⁶⁴

Jyväskylän kaupungin vuoden 1978 elinkeino-ohjelmassa mainittiin tarve yrityksiin erityispalveluiden kehittämistä. Erityispalveluilla tarkoitettiin niitä tehtäviä, joissa yrityksellä itsellään ei ollut tieto-taitoa, mutta joita ne tarvitsivat toimintansa ylläpitämiseen. Kaupungissa oli toki tarjolla kirjanpito-, mainos-, kuljetus- ja siivouspalveluita tarjoavia yrityksiä, mutta ei juurikaan tuotekehittelyyn keskittyntä toimintaa. Toimialan kehittämiseksi elinkeino-ohjelmassa esitettiin yliopiston, teknillisen oppilaitoksen ja paikallisen teollisuuden yhteistyön kehittämistä.⁷⁶⁵

Elinkeinoelämän ja yliopiston uudenlainen yhteistyö lähti liikkeelle yliopistolta 1980-luvun puolivälissä tulleesta aloitteesta. Yliopisto kartoitti koulutuksensa vastaavuutta tulevaisuuden yritystoiminnan tarpeita ajatellen. Ongelmana oli yliopistollisen teknillisen koulutusohjelman puuttuminen ja se, että opetusministeriö ei ollut missään vaiheessa lämmennyt sille, että Jyväskylässä matemaattis-luonnontieteellistä tiedekuntaa vahvistettiin teknillisellä tiedekunnalla. Ratkaisuna oli yhdistää olevassa olevat resurssit ja muokata niistä tekniikan alan opetuksen suuntautumsvaihtoja, jotka hyödyntäisivät yritystoimintaa ja teollisuutta. Yliopiston fysiikan laitosta laajennettiin soveltavaan fysiikkaan pääpainoaloina materiaalimitaus, anturitekniikka ja paperinvalmistusteknologia. Vastaavalla tavalla kemian laitosta kehitettiin soveltavan tutkimuksen, erityisesti prosessiteollisuuden ja puukemian tutkimuksen suuntaan. Kolmas elinkeinoelämän kannalta tärkeä hanke oli ATK-opetuksen monipuolistaminen matemaattis-luonnontieteellisessä tiedekunnassa. 1980-luvun lopussa Jyväskylän yliopiston matemaattis-luonnontieteelliseen tiedekuntaan muokattiin molekyylibiologian koulutusohjelmaa, jota vahvistettiin myöhemmin biotekniikan opetuksella.⁷⁶⁶

Tietotaajama – avaus uuteen aikakauteen

Jyväskylän kehitystä valtakunnallisesti merkittäväksi tutkimus- ja teknologiakeskukseksi voidaan pitää onnistuneena osoituksena siitä, kuinka eri toimijat oivalsivat yhteen hiileen puhaltamisen edut hankkeen varhaisvaihees-

Mauri Nuutinen 2007.

Tietotaajaman rakennuksia Ylistönmäellä.

sa. Kaupungin ratkaisut ottaa vastuulleen taloudelliset panostukset liittyivät huoleen teollisuuden työpaikkojen vähentymisestä ja vahvasti tiedostetusta tarpeesta monipuolistaa kaupungin elinkeinorakennetta. Kaupungilla oli hankkeissa keskeinen veturin rooli, mikä liittyi päätökseen kohottaa kaupungin asemaa hallinnollisena keskuksena.⁷⁶⁷ Kaupunki muun muassa rakensi VTT:n kotimaisen polttoaineiden tutkimuslaboratoriolle tilat samoin kuin tilat yliopiston liikunta- ja tutkimuslaboratoriota varten.⁷⁶⁸ Tutkimus- ja teknologiakeskuksen asemaa vahvisti yliopiston, sen täydennyskoulutuskeskuksen, ammatillisen kurssikeskuksen, kauppaoppilaitoksen ja teknillisen oppilaitoksen koulutusohjelmien muovaaminen toimialan tarpeita varten. 1980-luvun puolivälin jälkeen Jyväskylässä oli mahdollista suorittaa tutkinto asentaja- ja datanomitasta tohtoritutkintoon saakka.⁷⁶⁹ Jyväskylän informaatioteknologiahanke sai vauhtia valtionhallinnon hajasijoituksesta.

Valtion Tietokonekeskus (VTKK) päätti kesittää toimintonsa Jyväskylään, mikä tarkoitti käytännössä työpaikkojen lisäämistä kuudestakymmenestä kahteen sataan. VTKK päätti samalla perustaa kaupunkiin myös Tietojenkäsittelytekniikan laboratorion. Niin ikään Jyväskylään siirrettiin Valtion Opintotukikeskus (VOTK) ja sen tietokonekeskus sekä Kansaneläkelaitoksen (KELA) tietokoneyksikkö. Jyväskylään keskitettiin myös Valmet Paperikoneet Oy:n suunnittelutyö. Jyväskylän seudun asemaa tietotekniikan keskuksena vahvisti se, että alueella toimi myös puolustusvoimien ja Ilmavoimien tietokoneyksiköt.⁷⁷⁰

Tietotaajama-hankkeen lähtölaukauksena voidaan pitää kaupunginjohtaja Jaakko Lovénin keväällä 1984 esittämää kutsua, jolla koottiin yhteen vielä tässä vaiheessa epävirallinen työryhmä pohtimaan kaupungin elinkeinorakenteen monipuolistamista koskevia kysymyksiä. Tähän työryhmään tulivat mukaan Jyväskylän yliopiston tietojenkäsittelyn

laitoksen professori Eero Peltola, yliopiston kehittämistoimistoa edustanut Erkki Tuunanen, Ilkka Lilja Valmet Procons Oy:stä sekä Jyväskylän Teollisuuskiinteistöt Oy:stä Martti Lampinen.⁷⁷¹ Hanke eteni ripeästi. Sitä tuki Keski-Suomen läänin teollisuustoiminta ja syksyllä 1984 tietotaajamaprojekti sai kauppa- ja teollisuusministeriöltä lähinnä palkkakuluja kattamaan tarkoitetun tukipäätöksen. Seuraavan vuoden keväällä Jussi Nukari aloitti projektipäällikön tehtävät. Elokuussa 1986 perustettiin atk-alan koulutusta ja konsulttipalveluja tarjoava Keski-Suomen Tietotekniikka Oy. Yhtiön perustajaosakkaat olivat Jyväskylän kaupunki ja Jyväskylän Teollisuuskiinteistöt Oy.⁷⁷²

Teknologiakeskus-hanke ei ollut täysin uusi Suomessa, mutta Jyväskylä oli vahvasti mukana toimialan kehittämisessä. Pohjoismaiden ensimmäinen teknologiakylä aloitti toimintansa Oulussa 1980-luvun puolivälissä. Ensimmäisten tavoin Oulun teknologiakylä aloitti toimintansa varsin vaatimattomissa puitteissa – saneeratussa meijerissä. Samanaikaisesti laadittiin Espoon Otaniemessä selvityksiä toimialan menestymismahdollisuuksista. Tampereella teknologiakeskus-hanke käynnistyi Jyväskylän jälkeen. Jyväskylään perustettavaksi tarkoitetuilla teknologiakeskuksella nähtiin 1980-luvun puolivälissä varsin rajalliset menestymismahdollisuudet. Kaupungista puuttui teknologiakehitystä ja -liiketoimintaa tukeva opetus. Vastaavalla tavalla alan ammattiosaamista

oli sijoittunut paikkakunnalle vähän. Hankkeen liikkeellelähtöä vauhdittivat edellä mainitut valtionhallinnon hajasijoittamisaikeet, jotka merkitsivät sitä, että kaupunkiin syntyi perusta toimialan työpaikoille ja sitä kautta osajien keskittymiselle. Yliopiston, keskeisten elinkeinopoliittisten toimijoiden ja erityisesti kaupungin johtavien virkamiesten panokset hankkeen toteuttamiseksi olivat merkittäviä.⁷⁷³ Tietotaajaman ensimmäisessä vaiheessa toimitilat rakennettiin Mattilanniemeen, jossa tilat valmistuivat vuoden 1988 alussa. Vuonna 1989 alkoi rakentaminen Jyväsjärven takana Ylistönmäellä.

Jyväskylän kaupungille kaupunkiin sijoittuneet tutkimus- ja teknologiahankkeet merkitsivät imagollisesti arvokasta näyttöä kyvystä elinkeinopoliittiseen suunnanmuutokseen, mitä mielellään esiteltiin kaupungin tiedotuslehdessä. Alkuvaiheessa Jyväskylän Tietotaajama-hankkeen työllistymisvaikutukset olivat suhteessa muihin elinkeinoaloihin vaatimattomat. 1980-luvun lopussa Tietotaajaman uskottiin työllistävän noin 600–700 työntekijää. 1990-luvun alussa arvioidusta työpaikkamäärästä oli toteutunut noin kaksi kolmasosaa.⁷⁷⁴ Jyväskylän Tietotaajama-hankkeen erityisen arvokkaana vahvuutena pidettiin tutkimustoiminnan integroitumista läheisesti paikalliseen yritystoimintaan. Alan toimijat pitivät yhteistyötä tärkeänä teollisen yritystoiminnan kehitystyössä ja menestymismahdollisuuksien parantajana globaalissa kilpailussa.⁷⁷⁵

Kasvun toivossa

Kasvuvauhdin hidastuminen 1970-luvun puolivälissä

Väestökehityksen ja elinkeinoelämän rakennemuutoksesta aiheutuneet epävarmuustekijät sekä hyvinvointivaltion edellyttämien palvelujen järjestäminen olivat keskeisiä Jyväskylän kaupungin 1970-luvun lopun ja 1980-luvun taloussuunnittelussa painottuneita tekijöitä. Kunta-alalla pohdittiin yleisesti, oliko Suomessa toteutettu yhteiskunnallinen uudistuspolitiikka, hyvinvointivaltion rakentaminen, ollut liian nopeaa taloudellisiin voimavaroihin nähden. Kuntatalouden riippuvuus valtion toimista ja yleisistä kansallisista ja kansainvälisistä taloussuhdanteista korostui aikaisempaa selvemmin.

1970-luvun talousvaikeuksien keskellä kuntien edustajina toimivat kunnalliset keskusjärjestöt ja valtio sopivat vuosiksi 1975-1976 ensimmäisestä niin sanotusta järjestelyasiakirjasta, jossa osapuolet sopivat juuri julkisen talouden hoidon päälinoista. Keskeisenä tavoitteena oli katkaista julkisten menojen ja kokonaisverorasituksen kasvu. Järjestelyasiakirjassa valtioneuvosto sitoutui myötävaikuttamaan muun muassa siihen, että valtio ei lisäisi kunnille uusia menoja lisääviä tehtäviä, ja että kunnille kuuluvien valtionosuuksien suorittamista nopeutettaisiin. Kunnat tarvitsivat myös uusia järjestelyjä luoton saannin helpottamiseksi. Samalla valtioneuvoston tuli sallia kunnallisten liikelaitosten maksujen korottamisen, niin että laitosten toiminta voitiin pitää liiketaloudellisesti järkevänä. Kunnallialalla tähdennettiin edellä mainittujen järjestelyasiakirjojen lisäksi työmarkkinaosapuolten sopimusten merkitystä kunnallistalouden hal-

linnan keinoina. Yksittäisen kunnan mahdollisuuksia vaikuttaa taloutensa hallintaan olivat aikaisempien vuosien tavoin toimintojen rationalisointi ja automaation hyödyntäminen.⁷⁷⁶

1970-lukua on sanottu kunnallishallinnon uudistusten vuosikymmeneksi. Vuosikymmenen alussa järjestettiin uudelleen kunnallinen sosiaali- ja terveyshuolto ja lastenhoito. Kunnat saivat myös oikeuden kerätä jätevesimaksuja. Vuoden 1977 yhtenäistäväksi luonnehdittu kunnallislaki ei merkinnyt kunnallistalouden hoidon kannalta mitään erityistä uutta. Suurissa kaupungeissa, kuten Jyväskylässä, 1960-luvun lopulla aloitettu toiminnan ja talouden pitkän aikavälin suunnittelu tuli pakolliseksi kaikkiin kuntiin vuonna 1977. Vuonna 1984 astui voimaan laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta, eli Valtava. Sen tarkoituksena oli saada sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuusprosentit yhtä suuriksi. Valtava-uudistus merkitsi kunnissa entistä sitovampaa valtion ohjausta.⁷⁷⁷

Kaupungin väestökasvun hidastuminen 1970-luvun alussa merkitsi sitä, että Jyväskylän kaupungilla ei ollut paineita nostaa kunnallisveroprosenttia. Jyväskylän kaupungin talous pysyi tasaisena 1970-luvun puolivälisestä 1990-luvun alkuun. Kunnallisveroprosenttia peräti laskettiin kerran, vuonna 1980. Veroprosentti jouduttiin tosin nostamaan heti seuraavana vuonna aikaisemmalle tasolle. Kaupungin väkiluvun kasvun hidastuminen mietitytti kuntapäätäjää. Erityisen huolestuneena seurattiin tilannetta vuosina 1983-1984, jolloin väkiluvun kasvu suorastaan pysähtyi. Tämän jälkeen kaupungin väkiluku kasvoi enää 200-300 asukkaan vuosivauhdilla, mikä

Jyväskylän kaupungin väkiluku ja veroäyrin hinta vuosina 1975–1992

Vuosi	Väkiluku	Muutos edelliseen +/-	Veroäyrin hinta	Muutos Edelliseen
1975	61 209	+453	16,5	+0,5
1976	61 690	+481	16,5	0
1977	62 209	+519	16,5	0
1978	62 351	+142	16,5	0
1979	62 956	+605	16,5	0
1980	63 654	+698	16	-0,5
1981	64 225	+571	16,5	+0,5
1982	64 472	+247	16,5	0
1983	64 570	+98	16,5	0
1984	64 625	+55	16,5	0
1985	64 912	+287	16,5	0
1986	65 291	+379	16,5	0
1987	65 511	+220	16,5	0
1988	65 771	+260	16,5	0
1989	66 237	+466	17	+0,5
1990	66 431	+194	17	0
1991	66 557	+126	17	0
1992	67 044	+487	17	0

Lähde: Kunnallistietoa Jyväskylästä 1975-1993.

oli varsin vaatimaton taso verrattuna 1960-luvun ja 1970-luvun alun huikkeisiin vuosittaisiin väkimäärän lisäyksiin.

Väkiluvun kasvun hidastuminen kietoutui asuntotuotantoproblematiikkaan ja teollisten työpaikkojen vähentymiseen. 1980-luvulla kaupunki joutui ottamaan aktiivisen roolin elinkeinopolitiikan ohjaksissa, sillä kaupungin perinteinen tukijalka, suurteollisuus, ei kyennyt korvaamaan karsimiaan työpaikkoja. Vastaavasti pienen ja keskisuuren teolli-

suuden vahvistaminen edellytti kaupungilta panostusta muun muassa uusien teollisuusalueiden kaavoittamiseen. Samanaikaisesti kaupungilla oli krooninen pula omakotitalotonteista ja ennen kaikkea vuokra-asunnoista. Asuntotuotanto-ongelmat heikensivät kaupungin mahdollisuuksia vaikuttaa uuden työvoiman asettumiseen Jyväskylään. Kaupungin 1970-luvun lopulla aloittaman aktiivisen elinkeinopolitiikan tulokset näkyivät vasta seuraavan vuosikymmenen lopulla.

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Pekka Heikin.

Kaupunki on Jyväskylän suurin työllistäjä. Kaupungin palveluksessa olevan henkilökunnan kirjoa kuvaa se, että 2000-luvun alussa ryhmä edusti noin 400 erilaista ammattinimikettä. Kuntien henkilöstöpolitiikkaa ohjattiin 1970-luvulla tiukasti valtakunnallisilla virka- ja työehtosopimuksilla ja kuntien omilla säännöillä. Ohjausta ryhdyttiin väljentämään 1980-luvulla ja samalla lisättiin henkilöstön osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. 2000-luvulla henkilöstö on aktiivisesti mukana kaupungin kehittämistoimissa ja henkilöstöllä on edustajansa kaupungin toimialojen ja toimintayksiköiden johtoryhmissä. Kuvassa on ATK-kirjoittajia työssään Jyväskylän kaupunginkansliassa toukokuussa 1984. Etualalla on Kaija Kokkonen, kauempana ikkunan edessä olevan pöydän ääressä Päivi Aalto, Sirpa Orava (selin) ja Marja-Liisa Viitala.

Kaupungin talouden liikkumavara 1970- ja 1980-luvuilla

Hyvinvointiyhteiskunnan konkreettista laajentumista ja kaupunkien kasvavaa roolia palveluiden tuottajina kuvaa omalta osaltaan kaupunkien henkilöstömäärän kasvu.⁷⁷⁸ Jyväskylässä kaupungin palveluksessa ollut koko henkilöstömäärä lisääntyi 1970-luvun puolivälin noin 2900 kaupungin palveluksessa olleesta vuoteen 1990 mennessä lähes 2000 työntekijällä. Vuonna 1990 Jyväskylän kaupunki oli 4866 ihmisen työnantaja. Kaupungin palveluksessa olevan työvoiman mittava laajentuminen näkyi erityisen hyvin terveydenhuollossa. 15 vuotta kansanterveystalouden voimaantumisen jälkeen haastateltu ylilääkäri Pertti Kantanen kuvaili muutosta ”hurjaksi satsaukseksi”. Laki toi tullessaan kokonaan uudenlaisia palvelumuotoja, joista 1970-luvun alussa oli ollut vaikea edes haaveilla. Ennen lain voimaantumista on terveyspalvelujärjestelmä perustunut neuvolatoimintaan ja kulkutautien

sairaalan tarjoamaan hoitoon. 1970-luvun loppupuoliskolla ja 1980-luvuilla kansanterveystalouden edellyttämiä uusia palvelumuotoja olivat muun muassa puheterapia, ravitsemussuunnittelu, perhesuunnittelu, liikuntaneuvonta ja psykologin palvelut. Kuntalaisilla oli mahdollisuus käyttää myös erityisvastaanottoja, joita tarjottiin esimerkiksi diabetes- ja reumasairaille.⁷⁷⁹

Samanaikaisesti kehityslinjaa kuvaa kunnallistalouden rakenteellinen muutos. 1980-luvun kunnallistaloudelle, myös Jyväskylässä, oli leimallista valtionapujen voimakas kasvu, verotulojen kasvun hidastuminen suhteessa menojen kasvuun ja niin ikään maksujen kasvujen vähäisyys suhteessa kunnan kokonaistuloihin.⁷⁸⁰ Kunnallistalouden rakenteellinen kehitys, hyvinvointipalvelujärjestelmän kehittäminen, johti siihen, että kunnat alettiin mieltää entistä selvemmin valtion toimien jatkeena. Huolimatta siitä, että kunnat rahoittavat toimintansa edelleen pääasiassa kunnallisverotuksella saatavilla tuloilla, kunnat ovat aivan

Kaupunginsihteeri Lauri Lyytikäiselle kaupunki on ollut pitkäaikainen työnantaja. Hän tuli töihin kaupungille vuonna 1973.

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Pekka Helin 1984.

2000-luvun alussa kaupunki on ulkoistanut monia niin kutsuttuja sisäisiä palveluitaan. 1980-luvulla kaupungilla oli oma painatus- ja sitomokeskus. Kuvassa sitoja Anna Siimoinen näyttää Jyväskylän kaupungin tilinpäätöskertomuksia vuodelta 1983.

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Pekka Helin 1984.

uudella tavalla riippuvaisia valtiosta valtionosuusjärjestelmän kautta.⁷⁸¹

Vuosina 1976-1985 Jyväskylän kaupungin kantokykyluokka oli viisi aikaisemman astetta korkeamman luokituksen sijaan. Vuonna 1986 kaupunki siirrettiin uudelleen kantokykyluokkaan kuusi. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että luokan viisi mukaan laskettuna Jyväskylä sai aikaisempaa enemmän valtionapua käyttömenojen kannalta keskeisiin sivistystoimen ja sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävien hoitoon. Aikaisempaa alemmassa kantokykyluokassa pysyminen oli jatkuvasti epävarmaa, sillä se perustui sisäasiainministeriön vuosittain päättämään harkinnanvaraisuuteen. Laskennalli-

sesti Jyväskylä olisi kuulunut asetetta korkeampaa luokkaan. Epävarma kantokykyluokitus toi haastetta pitkäaikaiseen kunnallistalouden ja investointiohjelman suunnitteluun. Talousarviokeskustelujen vakioaihe, huoli käyttömatalouden hallitsemattoman kasvusta, oli silti aiheellinen.

Kaiken kaikkiaan Jyväskylän kaupunkia voitiin 1970-luvun lopussa ja liki koko 1980-luvun ajan kehittää taloudellisesti sängen väljissä puitteissa. Kaupungin talouden kohtuullinen liikkumavara loi valtuutetuille ja valtuustopuolueille mahdollisuuden taloutta koskevissa keskusteluissa painottaa omia erityistavoitteitaan.⁷⁸³ Osaltaan tähän vaikutti se, että kaupun-

gin hallinnossa oltiin hyvin perillä kunta-alan kehityksestä ja ennen kaikkea valtionohjauksen muutoksista. Merkittävää oli, että kaupunginjohtaja Jaakko Lovén toimi lukuisissa luotamustoimissa Suomen Kaupunkiliitossa.⁷⁸⁴

Valtionapujärjestelmän yksi keskeinen tehtävä oli tasata alueellista kehitystä Suomessa. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että avut kohdennettiin alueille, joilla oli korkea veroäyrin hinta ja heikko palvelurakenne. Kantokykyluokitus luotiin 1960-luvulla apuvälineeksi, jolla kunnat voitiin asettaa avuntarpeen mukaiseen järjestykseen. Luokitusperiaatteen vakiinnuttaminen ei käytännössä onnistunut. 1970-luvulla kantokykyluokitus perustui laskennalliseen luokitukseen, jota korjattiin tarpeen mukaan. 1980-luvulla laskentamenettely

muutettiin harkinnanvaraiseksi vertailuksi. Valtioapujärjestelmän paisumista pyrittiin estämään sillä, että vuosittaisessa luokituksessa kiinnitettiin huomio siihen, että alennettavien ja nostettavien kuntien asukasmäärien piti vastata toisiaan. Valtionapujärjestelmästä oli vuosien mittaan muodostunut monenkirjava ja julkista taloutta paisuttava mekanismi. Vuonna 1993 toteutettiin valtioapujärjestelmän kokonaisuudistus, joka tarkoitti sitä, että tehtäväkohtainen ja menoperusteinen apujärjestelmä muutettiin laskennallisiin valtionapuihin perustuvaan järjestelmään. Muutoksen tarkoituksena oli kannustaa kuntia taloudellisuuteen ja vähentää valtionapumenoja. Uudistus merkitsi kuntien hallinnon ja palveluja koskevan normijärjestelmän purkua.⁷⁸⁵

Jyväskylän kaupungin tulot päälajeittain vuosina 1975–1990

Vuosi	Vero-tulot %	Valtion- osuudet %	Lainat %	Muut tulot % ⁷⁸²	Yhteensä %
1975	40,1	13,3	2,6	36,6	100
1976	38,1	11,6	2,7	34,7	100
1977	45,3	14,8	3,5	36,4	100
1978	40,3	16,6	4,7	38,4	100
1979	38,9	14,9	5,1	41,1	100
1980	39,1	16,2	4,4	40,3	100
1981	37,7	16,1	5,0	41,2	100
1982	30,3	13,8	4,4	51,5	100
1983	37,4	16,5	4,8	41,2	100
1984	39,1	18,0	5,0	37,9	100
1985	37,6	17,2	4,1	41,1	100
1986	38,3	18,4	4,5	38,8	100
1987	37,6	20,2	4,5	37,7	100
1988	37,3	20,2	6,3	36,2	100
1989	38,5	19,0	9,6	33,0	100
1990	38,8	20,0	8,5	32,8	100

Lähde: Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomukset vuosilta 1975–1990.

Tehtäväkohtainen ja kustannusperusteinen valtionapujärjestelmä takasi sen, että tasaantuvasta talouskehityksestä huolimatta Jyväskylässä voitiin tehdä merkittäviä kunnallista palvelutarjontaa parantavia investointeja. Ilmiö oli yleinen ja tuttu suomalaisissa kunnissa. Tehtäväkohtainen ja kustannusperusteinen valtionapujärjestelmä ei lisännyt kunnissa säästäväisyyttä ja taloudellista tarkkaavaisuutta, vaan päinvastoin.⁷⁸⁶ Jyväskylän kaupunginjohtaja Jaakko Lovén piti toisaalta kuntien ohjausta ja toisaalta kuntien tarvetta säilyttää kasvun edellytykset keskenään ristiriitaisina tavoitteina, joita oli vaikea täsmällisesti noudattaa. Vahvaa investointipolitiikkaa noudattamalla pyrittiin Jyväskylässä ylläpitämään kaupungin vetovoimaisuutta ja kehittämään kaupunkia kansallisesti merkittävänä koulutuksen ja hallinnon keskuksena. Investoinneilla voitiin tasata myös taloudellisten suhdannevaihtelujen vaikutuksia.⁷⁸⁷

1970-luvun lopulla Jyväskylään rakennettiin Kyllön terveyskeskus, kaupunginkirjasto ja Hippoksen monitoimitalo ja seuraavan vuosikymmenen alussa käynnistettiin kaupungin teatteritalon ja Hippoksen jäähallin rakentaminen. Listalla ollut, mutta toteutumattomaksi hankkeeksi jäi kaupungin valtuustotornin rakentaminen. 1980-luvun investointivauhtia ja ajan henkeä kuvaa kaupungin tiedotuslehden otsikko ”päiväkotit vuodessa, kaksi parhaassa”.⁷⁸⁸ Päiväkotien ohella rakennettiin tai peruskorjattiin eri kaupunginosissa kouluja ja muita kunnallisia laitoksia.

Elinkeinoelämän kehittämisen kannalta keskeiseksi priorisoitu kaupungin oma vuokra-asuntotuotanto eri puolilla kaupunkia säilyi keskeisenä investoinnin kohteena koko 1980-luvun. Tähän liittyi Kuokkalan kaupunginosan rakentaminen keskustoineen, päiväkoteineen, kouluineen, terveysasemineen ja väestönsuojineen. 1980-luvun lopulla rakentamisen intensiivisyys heijastui muun muassa kaupungin energialaitoksen toiminnassa ja sen ennätyksellisen korkeana investointitasona.⁷⁸⁹ Kaupungissa toteutettiin 1980-luvun lopulla myös keskeiset liikenneratkaisut eli Rantaväylän rakentaminen ja siihen liittyvien Taulumäen, Tourulun ja Seppälän liittymien rakentaminen. Vuosikymmenen lopussa rakennettiin ensin Jyväsjärven eli Kuokkalan silta ja heti sen jälkeen Mattilaniemen ja Ylistön välinen kevyenliikenteen silta. Kuokkalan sillan hinnaksi tuli 58 miljoonaa silloista

markkaa. Valtiolta kaupunki sai hankkeeseen 12 miljoonaa markkaa. 1990-luvun alussa valmistunut Ylistön silta maksoi seitsemän miljoonaa markkaa, josta valtion osuus oli puolet.⁷⁹⁰ Kunnallisten investointien lisäksi Jyväskylässä toteutettiin merkittäviä ulkopuolisia rakennushankkeita. Näistä merkittävin oli vuonna 1986 käyttöön otettu Imatran Voiman rakennuttama ja kaupungin kanssa yhdessä omistama Rauhanlahden turvevoimala.⁷⁹¹

Palvelutarjontaa ei laajennettu ja lisätty yksinomaan lainsäädännön synnyttämän pakon alla, vaan Jyväskylällä oli myös omat intressinsä. 1970-luvun lopun ja koko 1980-luvun jatkunutta vahvaa investointien ja rakentamisen kautta perusteltiin tarpeella vahvistaa Jyväskylän asemaa maakuntakeskuksena ja valtakunnallisesti tärkeänä yliopisto- ja koulukaupunkina sekä suomalaisen sivistyksen ja kulttuurin keskuksena. Tämä strategia vahvistettiin vielä vuonna 1985 käynnistetyssä Jyväskylä vuonna 2000 -projektissa, joka valmistuttuaan kahta vuotta myöhemmin nimettiin Jyväskylä vuonna 2010 -asiakirjaksi.⁷⁹² Jyväskylää haluttiin edellisten vuosikymmenien tavoin kehittää keskuksena, jolla oli mahdollisuus tarjota ylikunnallisia palveluita muun maakunnan käyttöön. Jyväskylä vuonna 2010 -projektilla haettiin sopeutumisvaihtoehtoja kaupungin tulevaan kehitykseen ja valtion valmistelemiin aluepoliittisiin ratkaisuihin. Jyväskylässä tiedostettiin se, että vain oma-aloitteisilla ja ideointikykyisillä ja taloudellisiin investointeihin kykenevillä kunnilla oli mahdollisuus pärjätä valtion tulevassa aluepoliittisissa ratkaisuissa.⁷⁹³ Jyväskylässä valittu strategia oli oikeaan osuva, ja kaupungin asema teknologian ja tutkimuksen keskuksena vahvistui valtionlaitosten hajajoittamis päätösten myötä. Strategia ei koskenut yksinomaan Jyväskylän kaupungin tulevia valintoja, vaan sillä tähdättiin ennen kaikkea kaupunkiseudun, mutta myös maakunnan menestymismahdollisuuksien parantamiseen kansallisessa alueiden välisessä kilpailussa.⁷⁹⁴

Velkainen Jyväskylä

Suhteellisen korkean investointitason ylläpitäminen merkitsi sitä, että Jyväskylästä tuli 1980-luvun lopussa asukasluvuun suhteutettujen lainojen määrässä velkaisin kaupunki, kun vertailukohteena ovat Suomen muut kymme-

nen suurinta kaupunkia. Jyväskylän asettuminen vankasti velkaantuneimpien kaupunkien kärkisijoille oli osaltaan seurausta siitä, kaupungin lainakannassa olivat mukana myös asuntolainat. Velkaantuminen ei tapahtunut yhtäkkisesti, vaan Jyväskylä oli 1980-luvun alusta lähtien eniten velkaa ottavien kaupunkien kärkiryhmissä eikä kertaakaan vähiten velkaa ottavien kaupunkien joukossa.⁷⁹⁵ Velanoton voimakkaaseen kasvuun kiinnitettiin huomiota toki jo 1980-luvun alussa. Kunnallistalouden kannalta oli mielekästä tarkastella asukasta kohden laskettujen verotulojen muutosta. 1980-luvun alussa verotulot asukasta

kohti laskettuna olivat Jyväskylässä Vaasaa lukuun ottamatta korkeammat kuin vertailukaupungeissa. Jyväskylän kaupungin talouskehitystä vertailtiin Vaasan lisäksi Ouluun, Lahteen, Poriin, Kuopioon, Kotkaan ja Lappeenrantaan. Huolta aiheutti se, että Jyväskylässä verotulojen kasvuvauhti osoitti selviä hidastumisen merkkejä.⁷⁹⁶

Lainamäärän vuosittaista kasvua ei pidetty kaupungeissa suurena ongelmana. Lainanotto pääomamenojen rahoittamiseksi hyväksyttiin yleisesti kunnallistalouden tasapainottamisen keskeiseksi keinoksi.⁷⁹⁷ Varsinkin 1970-luvun lopussa ja 1980-luvun alussa lainaa voitiin ot-

Kunnallisverotus Suomen suurimmissa kaupungeissa vuosina 1975–1992										
vuosi	JKL	HKI	TRE	Espoo	Vantaa	TRK	Oulu	Kuopio	Pori	Lahti
1975	16	14,5	14,7	13,5	15	15	15,4	17	16	15,25
1976	16,5	15	14,8	14	15	15	16	17	16	15,5
1977	16,6	15	15	14	15	15	16	17	16	15,55
1978	16,5	15	15	14,5	15	15	16,25	17	17	15,9
1979	16,5	15	15	14,5	15	15	16	17	17	16
1980	16	14,5	15	14,5	15	15	16,25	17	17	15,85
1981	16,5	15	15	14,5	15	15	16,25	17	17	15,85
1982	16,5	15	15	14,5	15	15	16,25	17	17	15,85
1983	16,5	15	15	14,5	15	15	16,5	17	17	16
1984	16,5	15	15	14,5	15	15	16,25	17	17	16
1985	16,5	15	15	14,5	15	15	16,25	17	17	16
1986	16,5	15	15	14,5	15	15	16,25	17	17	16
1987	16,5	15	15	14,5	16	15	16,75	17	17	16
1988	16,5	15	15	15	16	15	16,75	17	17	16,75
1989	17	15	15	15,75	16	16	16,75	17	17	16,75
1990	17	15	15	15,75	16,50	16	16,75	17	17	16,75
1991	17	15	16	15,75	16,50	16	17	17	17	16,75
1992	17	15	17	16,50	17,50	17	17	17	17	16,75

SVT: Suomen Tilastollinen Vuosikirja 1976–1993, Kuntien talous; SVT: Julkinen talous-kuntien talous 1990.

Lainat euroa/asukas Suomen suurimmissa kaupungeissa vuosina 1987–1992

Vuosi	JKL ⁸⁰²	HKI	TRE	Espoo	Vantaa	TRK	Oulu	Kuopio	Pori	Lahti
1987	773	184	236	203	361	391	281	300	651	330
1988	972	175	488	252	443	572	436	258	698	321
1989	1145	166	524	227	497	559	338	203	619	348
1990	1217	205	535	219	632	901	378	392	648	358
1991	1733	375	51	401	879	1197	450	862	728	422
1992	2142	906	96	782	1093	1599	605	1263	947	626

SVT: Julkinen talous, Kuntien talous-kunnittaisia tietoja 1987–1992.

taa, koska inflaatio söi lainapääomaa. 1980-luvun lopussa inflaatiovauhti hiipui ja lainan korkotasou nousi, jolloin Jyväskylä monen muun kaupungin tavoin joutui vaikeuksiin kalliin velkarahansa kanssa. Kunnallistalouden liikkumavaran ja siinä erityisesti käyttötalouden ylijäämän kaventuminen tiedostettiin 1980-luvulla, mutta tilannetta ei pidetty erityisen hälyttävänä.⁷⁹⁸ Kunnallispoliittisina ratkaisuinä 1980-luvun suuret hankkeet, ennen muuta Rantaväylän ja Kuokkalan sillan rakentaminen, olivat perusteltuja. Jälkikäteen tiedetään, että hankkeiden siirtäminen olisi merkinnyt sitä, että Jyväskylän kaupungin vuosikymmenet odottamat keskeiset kaupunkirakenteelliset ratkaisut olisivat siirtyneet kauaksi tulevaisuuteen. Tulevaa lamaa ja ennen kaikkea sen syyvyyttä ei kukaan voinut ennustaa tai nähdä.⁷⁹⁹

Jyväskylän kaupungin vahva investointiohjelma, kaupungin kehittäminen kansalliseksi kasvukeskukseksi ja velkataakan lisääminen, joka liittyi muun muassa asuntotuotannon ylläpitämiseen, hyväksyttiin sekä johtavassa vasemmisto- että oikeistopuolueessa. Investointien uskottiin vahvistavan kaupungin asemaa entisestään. Kaupungin panostukset asuntotuotantoon ja elinkeinoelämän toimintaympäristön parantamiseen nähtiin takeena sille, että investoinnit ja niistä syntyneet velat oli mahdollista suorittaa kunnialla loppuun.

Suuret investoinnit merkitsivät myös työllisyyden kohentumista. 1980- ja 1990-luvun taitteeseen tarkoitetun kuntasuunnitelman valtuustokäsittelyssä vuonna 1988 ryhmäpuheenvuoron käyttäneet tiedostivat kaupungin talouden tasapainottomuuden ja rahoituksen riittämättömyyden. Sosiaalidemokraattien ryhmäpuheenvuoron pitänyt Kalevi Olin luotti siihen, että kaupungin tulevaisuus näyttää turvatulta. Vastaavasti kokoomuksen puheenvuoron käyttänyt Heikki Parkkinen viittasi kaupungin kokonaiskehitykseen ja kaupungin kansallisen aseman vahvistumiseen.⁸⁰⁰

Jyväskylän kaupungin vakavaraisuus oli 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa muihin kaupunkeihin nähden heikko. Kunnallistalouden periaate on, että kunnat voivat rahoittaa investointinsa säästämällä ennakkoon, kartuttamalla rahastoja tai lainanotolla. Vakavaraisuusluku kertoo sen, onko kaupungilla enemmän rahaa siirtomäärärahoina ja rahastoissa kuin velkaa.⁸⁰¹ 1980- ja 1990-lukujen taitteeseen tultessa myös kaupungin vuosittainen käyttötalouden ylijäämä alkoi muiden suurten kaupunkien tavoin huveta nopeasti. Velkaisuus ja vakavaraisuuden heikentyminen olivat pitkälti poliittisia ratkaisuja, jolloin pyrittiin turvaamaan kaupungin kasvu ja elinvoimaisuus.

Velkaantumisen ja vakavaraisuusaseman heikentymisestä huolimatta Jyväskylässä ei

syntynyt poliittista painetta nostaa kunnallisveroprosenttia. Kunnallistalouden tasapainottaminen nostamalla tasaveron luonteista kunnallisveroprosenttia oli poliittisesti erittäin epämieluisia tehtävä, eikä siihen ollut Jyväskylässä valmiutta. Tilanne oli samantapainen kaikissa suurissa kaupungeissa. Kunnallisveroprosenttia nostettiin käytännössä samaan tahtiin, ja Jyväskylässä kunnallisveroprosentti oli samansuuruinen kuin muissa samansuuruisissa kaupungeissa. Veroprosentin pitäminen samansuuruisena aiheutti omalta osaltaan paineita nostaa kunnallisia maksuja ja tariffeja, jotka kohdistuvat niin ikään samansuuruisina, tosin kulutuksesta riippuen, kaikkiin kuntalaisiin. Jyväskylässä kaupunginhallituksen ja kaupunginjohtajan kanta oli, että maksujen ja tariffien piti seurata kustannustason nousua, jolloin paineet kunnallisveron korottamista kohtaan vähenivät. Maksuja ja tariffeja koskeva keskustelu sai Jyväskylässä selvästi poliittisemmän sävyn kuin keskustelu niin ikään vuosittain tarkistettavasta kunnallisveroprosentista. Kuluttajiin kohdistuvien erityisesti veden ja sähkön tariffien nostoa vastusti kiivaasti kaupunginvaltuuston äärimmäinen vasemmisto, jolle tariffit olivat yhtä kuin pii-loverot.⁸⁰³

Keskeinen syy siihen, miksi Jyväskylän kaupungin velkaantuminen ei aiheuttanut poliittisia erimielisyyksiä, oli siinä, että kaupunki otti velkaa asuntotuotannon rahoittamiseksi. Asuntotuotannon velat korvautuivat perittävien vuokrien muodossa takaisin kaupungille. 1980- ja 1990-luvun kuntasuunnitelmia koskevissa valtuustokeskusteluissa osattiin nähdä kuntatalouden liikkumavaran

kaventuminen. Kaupungin rahoitusaseman heikkenemisestä keskusteltiin ja kaupungilta vaadittiin toimia talouden tasapainottamiseksi. Samanaikaisesti säästöbudjeteiksi nimetyt talousarvioita arvosteltiin niihin sisältyneiden eri toimialoja koskevien leikkausten vuoksi. Pääasiassa valtuutetut kuitenkin luottivat kaupungin kykyyn ylläpitää peruspalvelutehtävänsä. Keskustelussa säästöbudjeteista ja leikkauksien kohdentamisesta oli kysymys ensisijaisesti eri puolueiden esittämistä vaihtoehtoisista investointiohjelmien aikatauluista ja painopisteistä sekä näiden sovittamisesta keskenään.⁸⁰⁴

Vuonna 1990 kaupungin taloudellista tilannetta pidettiin vähintäänkin kohtalaisena. Takana oli poikkeuksellisen hyvä vuosi, jolloin verotuloja kertyi arvioitua enemmän, kaupungin vakavaraisuus vahvistui ja käyttötalouden ylijäämä tarjosi mahdollisuuden rahoittaa päätetyt investoinnit budjetoitua vähäisemmällä lainanotolla. Kaupungin rahoitusasemaa vahvisti se, että kaupunki oli tarjonnut vuokratonttien omistajille mahdollisuuden lunastaa vuokraamansa tontteja omaksi, mitä myös monet vuokratonttilaiset käyttivät hyväksi.⁸⁰⁵ Koko kuntatalous ja myös Jyväskylän kaupungin talous järkkyy vuonna 1991, jolloin verotulojen arvioitua dramaattisempi romahtaminen sekoitti vuotuisen talousarvion toteuttamisen. Samalla myös muut talouden tilaa osoittavat tunnusluvut osoittivat aikaisemmin alkaneen alamäen jyrkkeneistä. Kaupungin kunnalliskertomuksessa todettiin, että ”Vuosikymmenen alun kestävämmän korkea lainanotto pitääkin lainanhoitokulut ja kunnallistalouden liikkumavaran kireänä vuosiksi eteenpäin”.⁸⁰⁶

Lama ja romahdus

Jyväskylän kaupungin syöksy lamaan

Jyväskylän kaupungin talous romahti koko maata koetelleen taloudellisen laman seurauksena vuonna 1991. Syynä olivat työllisyystilanteen nopea heikkeneminen ja ennakoitua heikempi verokertymä. Kaupungin työllisyystilanne heikkeni nopeasti vuodesta 1991 eteenpäin vuoteen 1994 saakka. Työllisyystilanne alkoi 1990-luvun puolivälissä parantua, mutta tuskastuttavan hitaasti. Vuonna 2006 saavutettiin Jyväskylässä työllisyysessä sama taso, mitä se oli kaupungin talouden syöksyessä lamaan vuonna 1991.

Ensimmäinen korjausliike, jonka Jyväskylä ja monet suuret kaupungit tekivät talutensa tasapainottamiseksi, oli nostaa kunnallisveroprosenttia. Kunnallisveroprosentin nostaminen on ollut perinteisesti poliittisesti vaikea ratkaisu, jota on käytetty vasta viimeisenä mahdollisuutena. Jyväskylässä ratkaisuun päädyttiin vuonna 1993, jolloin veroäyrin hinta nostettiin 17:sta pennistä 18 penniin. Useat kaupungit olivat uudelleen tuloveroprosentin tarkistuksen edessä vuoden 2002 paikkeilla. Jyväskylässä veroja nostettiin ylöspäin puolen prosentin verran.

Väestön kasvu, työttömyys ja korkea menotaso merkitsivät Jyväskylässä sitä, että 1990-luvun alun jälkeen kaupunki on joutunut jatkuvasti paikkaamaan tulorahoitustaan ottamalla lainaa. Verorahoituksen kasvu vuoden 1993 verouudistusten seurauksena ei ratkaisevasti parantanut kaupungin talouden tilaa. Kaupungit saivat verouudistuksessa osuutensa yhteisöveron tuotosta ja uudesta kiinteistöverosta. Samanaikaisesti valtio leikkasi valtionosuuksia, joten kuntien tulopohja ei varsinaisesti kasvanut odotetulla tavalla. Kunnallistalouden kokonaisuuden kannalta vuodet 1993–1996 olivatkin hyvät. Jyväskylässä tämä merkitsi sitä, että kaupungin lainanottoa voitiin hillitä. Vuosina 1997

Työttömyys Jyväskylässä ja koko maassa vuosina 1990–2006		
Vuosi	Työttömyys Jyväskylässä	Työttömyys koko maassa
1990	5,5	5,8
1991	13,5	13,6
1992	19,1	16,9
1993	22,9	19,6
1994	25,4	19,6
1995	24,6	18,8
1996	23,4	17,9
1997	21,7	16,3
1998	20,9	14,7
1999	19,5	12,6
2000	17,3	12,6
2001	16,4	11,6
2002	15,3	11,6
2003	15,0	11,1
2004	14,9	11,2
2005	14,8	10,6
2006	13,6	9,5

Lähde: Kunnallistietoa Jyväskylästä 1992, 1993, 1998, 2007, Matti Tuosa, Jyväskylän kaupunki.

Jyväskylän kaupungin tärkeimmät tulolajit vuosina 1995–2006					
Vuosi	Verotulot	Valtionosuudet	lainat	Muut	Yhteensä
1995	41,2%	24,3%	3,1%	31,4%	100%
1996	30,7%	13,6%	5,5%	50,2%	100%
1997	41,3%	8,9%	4,4%	45,4%	100%
1998	47,0%	8,0%	4%	41%	100%
1999	46,7%	7,4%	7,8%	38,1%	100%
2000	54,6%	8,9%	12,5%	24%	100%
2001	59,8%	9,3%	7,9%	23%	100%
2002	57,5%	9,2%	3,2%	30,1%	100%
2003	56,5%	10,1%	6,7%	26,7%	100%
2004	51,4%	10,0%	10,7%	27,9	100%
2005*	26,8%	5,6%	4,8%	62,8%	100%
2006	51,6%	11,6%	3,4%	33,4%	100%

Lähde: Jyväskylän kaupungin vuosikertomukset 1995–2006. *Vuoden 2005 luvuissa huomioitava Jyväskylän Veden myynti Jyväskylän Energia Oy:lle.

ja 1998 valtio jatkoi valtionosuuksien leikkauksia ja vuonna 1999 muutettiin yhteisöveron jakoperusteita, mikä näkyi veroilla kerätyn tulojen muutoksena. Kunnallistalouden tila parani Jyväskylässä ja suurissa kunnissa yleisesti 1990-luvun lopulla, mutta tiukkeni 2000-luvun alussa uudelleen. Vuonna 2006 kuntien taloudellinen tilanne parani vuosikymmenen alun tilanteesta, mikä näkyi Jyväskylässä muun muassa velkaantumisen vähentymisenä ja verorahoituksen vahvistumisena. Vuosikatteen suhteuttaminen poistoihin osoittaa, että Jyväskylässä laman jälkeen tulorahoitus riitti vain joinakin vuosina poistoihin ja investointeihin. Jyväskylä ei ollut ongelmien kanssa yksin, vaan useassa muussakin suuressa kaupungissa tilanne oli samanlainen.

Kuntien laman jälkeen vuosittain vaihtelevat talouden tunnusluvut ovat olleet pitkälle seurausta myös valtion toimista. Valtio on pyrkinyt toimillaan tehostamaan kuntataloutta ja vetämään kuntien talouksista turhan liikkumava-

ran, jos sellaista on kunnissa ylipäättänsä ollut. Käytännössä tämä on tapahtunut edellä mainitun valtionosuusjärjestelmän uudistuksella ja uudistuksen tarkistuksilla sekä vajeamääräisesti toteutetuilla indeksitarkistuksilla. Lopputuloksena on ollut, että valtio ei ole osallistunut täysimääräisesti omalta osaltaan kustannusten jakoon, vaan on siirtänyt niistä aikaisempaa suuremman osan kuntien vastuulle.⁸⁰⁷

Jyväskylän heikko taloustilanne muodostui haitaksi myös kaupungin imagolle. Vuonna 1995 Taloussanomien luonnehti kaupunkia Näivettyläksi.⁸⁰⁸ Vaikka kuva näivettylästä perustui osin vertailukelvottomiin kuntien talouslukuihin, kaupungin taloudelliset ongelmat olivat todellisia. Kaupungin talouden ja hallinnon uudistukset olivat lähteneet hitaasti liikkeelle, mikä näkyi kaupungin turhan rasakaana rakenteena. Talouden tasapainottaminen osoittautui hankalaksi, koska kaupungin käytötalouden ongelmiin ei ollut puututtu riittävän tehokkaasti.⁸⁰⁹

kisuudessa budjetista käytettiin nimitystä säästöbudjetti, yksikään toimiala ei joutunut varsinaisesti karsimaan menojaan – ainoastaan hillitsemään menojensa kasvua. Tervehdyttämisohjelman tueksi Jyväskylä laati kaupunkistrategian, jossa talouden tasapainottaminen määriteltiin keskeiseksi tavoitteeksi sosiaalisesti eheän ja kilpailukykyisen kunnan rakentamisessa. Kaupunkistrategian yhteydessä laadittiin niin kutsuttu Jyväskyläsopimus, jolla määriteltiin kaupungin henkilöstöpolitiikan suunta ja tavoitteet. Kaupunki sopi henkilöstönsä kanssa, että toteuttaessaan tervehdyttämisohjelmaansa kaupunki ei irtisano eikä lomauta henkilökuntaansa. Henkilöstön määrän alentaminen tapahtuisi sopimuksen mukaan eläkkeelle ja muista syistä kaupungin palveluksesta poissiirtyvien seurauksena.⁸¹²

Jyväskylän kaupungin talouden tervehdyttämisohjelman alku oli talouden tasapainottamisen kannalta lupaava, sillä Jyväskylän Veden myymisestä Jyväskylän Energia Oy:lle saaduilla laskennallisilla myyntivoitoilla kaupun-

ki korjasi alijäämäongelmansa. Satunnaisella myyntivoitolla ei ollut vaikutusta talouden rakenteisiin. Myyntivoitoilla ei ollut merkitystä esimerkiksi kaupungin velkaantumistason korjaantumiseen. Kaupungin talouden tasapainon saavuttaminen jatkui tervehdyttämisohjelman mukaisesti edelleen vuonna 2007.

Tervehdyttämisohjelman laatimisen jälkeen kaupungin talouden tila kääntyi vuoden 2005 aikana parempaan suuntaan. Suunnanmuutos voitiin konkretisoida niin, että kaupungin velkaantumisen tahti hidastui eurosta 30 senttiin asukasta kohden sekunnissa.⁸¹³ Talouden rakenteiden tervehdyttämistä jatkettiin myymällä kaupungin kiinteistöjä ja tontteja. Kuten kaupunginjohtaja Markku Andersson on julkisuudessa useaan kertaan maininnut, kaupunki halusi siirtää rahat seinien ylläpidosta kaupungin toimintojen kehittämiseen. Vuoden 2006 tilinpäätös osoitti, että kaupungin talouden tervehdyttämisohjelma oli edennyt jopa suunniteltua nopeammin. Tilinpäätöksen mukaan kuntatalouden keskeinen talousluku vuosikate kattoi poistot.⁸¹⁴

Uuden Aallon Jyväskylä

Henkinen irtiotto lamasta 1990-luvun puolivälissä

Jyväskylän kaupungin talouden tunnuslukujen korjaantuminen vei odotettua pidemmän ajan kuin 1990-luvun puolivälissä odotettiin. Rajun työttömyyden lamauttamassa kaupungissa ei kuitenkaan jääty täysin toimettomana odottelemaan, että kaupungin toimintaedellytykset paranisivat yksinomaan ulkoapäin tulevien muutosten kautta. Ensimmäisessä vaiheessa kaupungin hallinnossa toteutettiin eri hallintokuntia koskeva palveluiden ja toimintojen arviointi- ja mitoitushanke. Suuri merkitys laman henkisestä varjosta irrottautumisessa oli uudella kaupunginjohtaja Pekka Kettusella, joka sai puhtia kaupungissa jo käynnissä oleviin kehityshankkeisiin. Kettunen toi tullessaan Jyväskylään kaupungille uusia kontakteja, joita myös hyödynnettiin uusien kehityshankkeiden käynnistämiseksi. Tärkeää oli, että kaupunginjohtaja Kettunen vaikutti omalla panoksellaan siihen, että Jyväskylässä alettiin aivan uudella tavalla keskustella kaupunkipolitiikasta. Kaupungissa käynnistettiin 1990-luvun puolen välin tienoilla lukuisia erilaisia hankkeita, joilla pyrittiin vahvistamaan sekä kaupungin säilymistä elinvoimaisena että vetovoimaisena maakuntakeskuksena ja ennen kaikkea kansalliselta asemaltaan merkittävänä yliopistokaupunkina ja osaamiskeskuksena.

Ensimmäisiä toimia, johon Jyväskylässä ryhdyttiin laman ensisokista toipumisen jälkeen, oli työllisyystilanteen parantaminen. Kaupunginjohtaja Jaakko Lovén asetti loppuvuodesta 1992 selvitystyöryhmän, joka nimesi itsensä tehtävän mukaisesti elvytystyöryhmäksi.⁸¹⁵ Kaupungin omat mahdollisuudet toimia työllistäjänä olivat rajalliset, mutta se

saattoi tehostaa elinkeinopolitiikkaansa ja ponnistaa toimia, joilla parannettiin yritysten toimintaedellytyksiä. Työllisyyden hoito ja elinkeinoelämän vilkastuttaminen oli hanke, jossa yhdellä yksittäisellä toimella ei ollut merkitystä, vaan lamasta nouseminen edellytti laajaa yhteisvastuuta kaikilta elinkeinoelämän toimijoilta.⁸¹⁶

Kaupungin tilaa pohtineella työryhmällä oli varsin selvä näkemys siitä, millaisia toimia Jyväskylässä tarvittaisiin. Kaupungin ja koko seutukunnan kehittämisen toiveet asetettiin vuonna 1987 perustetun Jyväskylän seudun Kehittämisyhtiö Oy:n varaan. Yhtiö tarvitsi toimiakseen esitettyjen toiveiden mukaisesti selvästi enemmän varoja yritysideoiden ja tutkimusprojektien eteenpäinviemiseen. Pääpaino oli teknologiahankkeissa, mutta systemaattista innovaatioiden keräämistä ja hankkeiden tukemista pidettiin tärkeänä myös perinteisten toimialojen kehittämiseksi. Uusien yritysten houkutteleminen alueelle edellytti Jyväskylän seudun yhteismarkkinoinnin lisäämistä ja ennen kaikkea valikoitujen kärkiyritysten vahvaa esille nostamista. Jyväskylä oli 1980- ja 1990-luvun taitteessa saavuttanut elinkeinopoliittisen yhteistyön edelläkävijän maineen, joka oli osin laman pyörteissä kadotettu. Tämä ilmeni ennen muuta siinä, että keskeiset toimijat eivät olleet enää vuosina 1993 ja 1994 harjoittaneet käytännössä lainkaan yhteismarkkinointia.

Seutukunnan vetovoimaisuus lepäsi työryhmän ja sen valmistelemaa selvitystä kommentoineen Keski-Suomen kauppakamarin mukaan seudun vahvuuksia korostavissa toimitissa. Eri asiantuntijat ja toimijat piti saada toimimaan samansuuntaisesti. Keski-Suomen kauppakamarin esityksen mukaan Jyväskylän

Jyväskylän matkailun kaksi kesto-suosikkikohtetta: Päijänteelle suuntautuvat turistiristeilyt ja Harjun Vesilinnan kahvila-näköalaterassi. Yläkuvassa höyrylaiva on saapumassa Jyväsjärveltä Päijänteelle johtavaan kapeaan Äijälänsalmeen 1940- ja 1950-lukujen vaihteessa.

Alakuvassa gorkilaiset vieraat isäntineen Vesilinnan kahvilaterassilla kesällä 1955.

oli panostettava yrityspohjan monipuolistamiseen ja olemassa olevien alojen vahvistamiseen. Keskusteluun osallistuneet toimijat peräänkuuluttivat yksituumaisuutta ja laman hajauttamien voimien uudelleen kokoamista. Tässä työssä yhteydet yliopistoon olivat kaupakamarin mukaan ensisijaisen tärkeitä. Tärkeää oli myönteisen, yrittämistä tukevan henkisen ilmapiirin palauttaminen. Tässä työssä kaupungin ylimmän johdon tuli tehdä yhteistyötä elinkeinoelämän vaikuttajien kanssa.

Kaupunginjohtaja Lovénin asettamaan työryhmän osapuolet olivat hyvin yksimielisiä siitä, että Jyväskylän kaupungin ydinkeskustan ilme piti saada elinvoimaista kaupunkikeskustaa ilmentäväksi alueeksi. Keskustaa piti kehittää kaupallisena keskuksena ja maakunnan tärkeimpänä tapahtumakeskuksena. Päällimmäiseksi tavoitteeksi asetettiin Kävelykatu -hankkeen loppuun saattaminen. Kävelykatu -hankkeella oli suuri henkinen merkitys lamasta irrottelevalle kaupungille. Jyväskylän kaupungin oli laadittava myös oma elinkeino-ohjelma, jossa painopisteet ovat tulevassa osaamiskeskusohjelmassa, teknologiahankkeissa, perinteisessä teollisuudessa sekä kulttuurissa ja matkailussa. Matkailusta kehittyvänä palvelualana odotettiin toimijaa, joka lisäisi kaupungin houkuttavuutta.⁸¹⁷

Jyväskylän kaupunkipolitiikan peruslinjaukset vuonna 1995

1990-luvun puolivälissä Jyväskylässä aloitettiin strategisten kuntasuunnitelmien tekeminen, joilla tähdättiin laman jälkeisissä elinkeinopoliittisissa linjauksissa esitettyjen tavoitteiden toteuttamiseen. Vuoden 1995 kuntasuunnitelma nimettiin Uuden Aallon Jyväskylä -asiakirjaksi. Nimivalinnassa toteutettiin sitä perusoivallusta, jota saman vuoden aikana valmistunut kaupungin uusi kulttuuristrategia imagokysymyksen kohdalla oli painottanut. Asiakirjaa työstettiin kaupungin ylimmän johdon, konsulttiyrityksen, poliittisten päättäjien ja kaupungin henkilöstön kanssa. Uuden Aallon Jyväskylä oli luonteeltaan visio, jossa kerrottiin millainen on laman varjosta irrottautunut elinvoimainen kasvukeskus. Uuden Aallon Jyväskylä oli vision mukaan myös suomenkielisen kulttuurin ja kansainvälistyvän koulutuksen keskus. Kaupungin tehtävänä oli edelleen tukea hankkeita, joissa tutkimustieto

muutettiin yritystoiminnaksi. Kaupunkipolitiikan asiantuntijoiksi haluttiin nostaa myös muut kuin pelkästään poliittiset päättäjät.

Uuden Aallon Jyväskylä -asiakirja oli ideaalimalli, mutta johon kirjatut toimenpidesitykset olivat hyvinkin konkreettisia. Kaupungin koko organisaatiota koskevat keskeiset hankkeet olivat emostrategioita. Visiot kuvattiin portaina, joita edustivat Harjun portaat. Ensimmäisellä askelmalla oli vuosi 1997, jolloin suunnitelman mukaan Lutakon alueelle oli valmistunut uusi kaava. Seuraavat portaat kertoivat 1990-luvun lopun ja 2000-luvun keskeisistä investointikohteista.

Uuden Aallon Jyväskylä -asiakirjaa pidettiin yleisesti oikean suuntaisena. Asiakirja oli onnistunut siinä mielessä, että siinä esitetyt suuntaviivat loivat lähitulevaisuudesta valoisamman kuin mitä vuosikymmenen ensimmäiset vuodet olivat Jyväskylässä olleet. Tosin asiakirjassa esitettyjä optimisia ajatuksia kaupunkitalouden nopeasta elvyttämisestä ja työllisyystilanteen paranemisesta pidettiin epärealistisina.⁸¹⁸ Kaupungin taloussuunnittelupäällikkö Ari Hirvensalo toppuutteli talouden nopeasta elpymisestä haaveilevia muistuttamalla kunnallistalouden perussäännöistä. Veroäyrin laskeminen tulisi kysymykseen, silloin kun kaupungin tuloverotus kattaisi investointitarpeen, kun lainakanta olisi vähäinen ja kun vielä suhdannenäkymät olisivat myönteiset.⁸¹⁹

Kaupunkipoliittinen kehittämisohjelma – Jyväskylä-Forum

Uuden Aallon-kaupunkistrategian ydinkysymykseen, millainen kaupunki Jyväskylä haluaa olla, etsittiin vastauksia vuonna 1995 käynnistetyssä Jyväskylä-Laaturakentamiskeskus -kehittämisohjelmassa. Kysymyksessä oli kaupunginjohtaja Pekka Kettusen ideoima kaupunkipolitiikkaan keskittyvä hanke, josta muotoutui kansallisesti merkittävä pilottihanke. Hanke toteutettiin Espoon Teknillisen Korkeakoulun Miljöörautentamiskeskus ja kaupungin yhteistyönä. Viidestä seminaarista muodostuneessa kehittämisohjelmassa pohdittiin laajasti eri hallintokuntien näkökulmista, mitä hyvä kaupunkimiljöön asukkaiden ja palveluiden järjestämisen kannalta tarkoitti. Rakennetusta kaupunkiympäristöstä haluttiin tehdä kaikkia koskeva haaste.⁸²⁰

Jyväskylä-Laatokylä -seminarisarja otti mallia eurooppalaisesta kaupunkipoliittisesta keskustelusta. Niin kutsuttuja City Forum -keskusteluja oli käyty erityisesti Saksassa. Tällaisten keskustelutilaisuuksien tarkoituksena oli koota eri kansalaisryhmiä, eri alan asiantuntijoita ja intressiryhmiä keskustelemaan kaupungin kehittämisen suuntaviivoista ja määrittelemään yhteisiä tavoitteita. Seminaarisarjan keskeinen sanoma oli, että rakennetun ympäristöllä on todistetuksi yhteys ihmisten hyvinvointiin, selviytymiseen ja toimintakykyyn. Jyväskylä-Laatokylä -projektin pääteemana oli rakennettu ympäristö, mutta keskustelujen näkökulma laajennettiin koskemaan kaupungin kaikkia kipupisteitä. Laatokylä -hankkeen onnistumisen mittari oli se, mitä Jyväskylässä tapahtui työllisyyskysymysten ratkaisemisessa.⁸²¹

Jyväskylä-Laatokylä -seminarit päättyivät vuoden 1995 lopussa, mutta projektin aikana työryhmien esittämien hankkeiden työstäminen jatkui. 1990-luvun puolivälin jälkeen luotiin tiivis vuorovaikutusverkosto kaupungin ja asukasyhdistyksiensä välille.⁸²² Hankkeista haastavin oli Pupuhuhdan asuntoalueen sosiaalisen ja fyysisen ympäristön parantaminen. Vuonna 1988 tehty päätös Kauppakadun keskeisen osan muuttamisesta kävelykaduksi saatiin vietyä päätöksen niin, että vuoden 1995 syksyllä vietettiin Kävelykadun viralliset avajaiset. Kävelykadusta muodostui Uuden Aallon Jyväskylän symboli, jonka positiiviset vaikutukset näkyivät nopeasti ydinkeskustan elämän elpymisenä ja uusien yrittäjien asettumisena kadun varrelta laman aikana tyhjenneisiin toimitiloihin.⁸²³

Jyväskylä-Laatokylä -seminarisarjaa jatkettiin seuraava vuonna Jyväskylä-Forumeilla. Forum-toiminnan lähtökohtana oli, että kaupunki kuuluu kaikille sen asukkaille, joten tilaisuuksista odotettiin muodostuvan hierarkisen kaupunkisuunnittelun rajoja rikkovia innovatiivisia kansalaistapahtumia. Forumin pääsihteeri Ditte Stürmer kiteytti tapahtuman keskeisen idean toteamukseen, että ”Jyväskylän ideariihessä Pihtiputaan mummo katoaa”.⁸²⁴ Keväällä 1996 pääsihteerin jututtamat kaupunkilaiset eivät tosin olleet perillä siitä, mistä Forumeissa oli kysymys. Jyväskylä-Forumista ei muodostunut laajassa merkityksessä ymmärrettyä kansalaisyhteiskunnan keskusteluareenaa. Seminaarisarjan demokraattista luonnetta perusteltiin sillä, että kaupungissa

asuva ja elävä asiantuntija tai poliitikko edusti yhtä lailla rivikansalaista siinä missä kuka tahansa kaupunkilainen. Forumin perusjäsenistö koostui 40–50 henkilöstä ”professorista pastoriin”.⁸²⁵

Jyväskylä-Forumissa ristiriitoja pidettiin uudenlaisen kaupunkipolitiikan siemenenä. Uuden Aallon Jyväskylässä kansalaisforum tarkoitti henkisen pääoman kokoamista tavoitteena toiminta, joka johtaisi avoimeen ja rakentavaan keskusteluun siitä, millainen on hyvä kaupunki. Keskeisenä tavoitteena oli irrallisuus kaupungin hallinnosta. Tämä tarkoitti käytännössä sitä, että keskusteluja ei haluttu jähmettää ongelmakeskeisiksi, vaan tavoitteena oli visionäärisuus ja innovatiivisuus. Jyväskylä-Forumeista muodostui ainutlaatuinen hanke siksi, että dramaattisen yhteiskunnallisen murroksen keskellä keskusteluissa ja työryhmissä pyrittiin Jyväskylän osalta ratkaisemaan kaikkia kaupungeja koskettanut kohdalonkysymys, ”ollako vai eikö olla”.⁸²⁶

Ensimmäiseen Jyväskylä-Forumiin oli kutsuttu esitelmän pitäjäksi saksalainen professori Helga Fassbinder, joka käsitteli puheenvuorossaan kaupunkipolitiikan ja -suunnittelun kansanvaltaista luonnetta, mahdollisuuksia ja rajoituksia.⁸²⁷ Myös jatkossa seminaareihin osallistui kansainvälisiä kutsuvieraita. Kaupunki verkostoitui Jyväskylä-Forumia kautta eurooppalaisiin kaupunkeihin ja eri maiden kaupunkipolitiikan asiantuntijoihin. Vuosina 1996–1999 Jyväskylä-Forumeissa käsiteltiin kaikkia tärkeitä Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän seudun kehittämisen kannalta keskeisiä teemoja. Tilaisuuksissa puhuttiin nuorisosta, ikääntyvistä ihmisistä, seutuyhteistyöstä, työllisyydestä, elinkeinoelämästä kulttuurista ja kunnalliselämän tabuista. Viimeinen varsinainen Jyväskylä-Forum järjestettiin toukokuussa 1999.⁸²⁸

Jyväskylä-Forumeita jatkettiin vuosina 2000–2001 valikoitujen erillisteemojen muodossa. Tilaisuuksissa keskityttiin pohtimaan yleistä hyvinvointia lääketieteen, liikunnan ja mielenterveystyön näkökulmasta. Varsinaisten Jyväskylä-Forumeitten keskeistä antia pohtineen Ditte Stürmerin mukaan tilaisuudet edustivat uudenlaista kunnallista toimintakulttuuria, jossa yhteistyö ja yhteishenki olivat päällimmäisiä innovatiivista ajattelua eteenpäin vieviä voimia. Forumeitten arvovaltaa ja samalla painoarvoa korostivat arvovaltainen aktiivinen osallistujatukijoukko. Mukana oli-

vat muun muassa hankkeen ideoija kaupunginjohtaja Pekka Kettunen, maalaiskunnan kunnanjohtaja Tarmo Pipatti, rehtori Aino Sallinen ja etnologian professori Bo Lönnqvist. Jyvä-Forumien tavoitteena ei ollut esittää kaupungille ratkaisuja ajankohtaisiin hallinnollisiin tai taloudellisiin ongelmiin. Itse aktiivisesti Forumeihin osallistuneen kaupungin aluekehitysjohtajan Jouni Juutilaisen mukaan avarakatseisille päättäjille ja myös viranhaltijoille Forumeista jäi oivallus siitä, millä tavoin voi syntyä uusia ideoita ja uudenlaista tietoa kaupungin kehittämiseen.⁸²⁹

City-Forum -kansalaistoiminta ei sammunut Jyväskylä-Forum -seminarisarjan mukana, vaan toimintaa jatkaa Jyväskylä-foorumit. Kaupunki aloitti elokuussa 2005 kaikille kaupunkilaisille tarkoitetun avoimen keskustelun ja tiedotustilaisuussarjan, joissa alustajina ja asiantuntijoina toimivat kaupungin johtavat virkamiehet ja poliittiset päättäjät. Tarkoituksena on, että foorumeissa kaupunkilaisille tarjotaan tilaisuus kommentoida kaupungissa meneillään olevia hankkeita. Kesään 2007 mennessä tilaisuuksia oli järjestetty kaikkiaan 14 ja niissä oli keskusteltu pääasiassa kaupungin palveluiden järjestämisestä ja talouslinjauksista, mutta myös muun muassa kulttuuripääkaupunkihankkeesta ja Säynäsalon kaupunginosan kehittämisestä. Kesäkuussa 2007 järjestetyssä tilaisuudessa pohdittiin yhtä kaupungin ”ikuisuus kysymystä”, konserttitalin rakentamista ja sijoituspaikkaa.⁸³⁰

Jyväskylä kansainvälisissä kaupunkiverkostoissa

Jyväskylän kaupungille yksi keino nousta kansallisesti merkittäväksi kasvukeskukseksi on ollut painostaa suoriin kansainvälisiin kontakteihin pyrkimällä ennen kaikkea eurooppalaisiin kaupunkiverkostoihin. Jyväskylän kaupunki on laatinut kaksi kansainvälistymisstrategiaa – ensimmäisen vuonna 1996 ja toisen vuonna 2005.

Kaupungin kansainvälistyminen linjataan 2000-luvulla vahvasti toimijuuden kautta. Kaupunki ei ole kuitenkaan yksin kansainvälinen toimija, vaan siinä ovat mukana yliopisto ja Jyväskylässä sijaitsevat ja kansainvälisillä markkinoilla toimivat teollisuusyritykset. Yliopisto, keskeiset suuryritykset ja myös pienet ja keskisuuret erikoisosaamista taitavat yrityk-

set ovat toimineet kansainvälisillä areenoilla vuosikymmeniä, ja osajien ja asiantuntijoiden kansainvälinen vaihto on näille normaalia toimintaa. Tällaisia suuryrityksiä ovat muun muassa paperikoneita valmistavan Metso-konsernin Jyväskylän yksiköt, M-Realin Jyväskylän yksikkö Kankaan paperitehdas ja UPM-Kymmene-konserniin kuuluva Schauman Woodin Säynäsalon vaneritehdas. Kaupunki on omakseen roolikehen toimia seudullisena voimien kokoajana ja innovaattorina. Jyväskylällä on osaamiskeskusohjelman mukaiset vahvuusalueensa, joiden kehittäminen edellyttää yhteistyötä oppilaitosten ja yritysmaailman kanssa. Uuden kansainvälistymisajattelun mukaisesti Jyväskylän kaupunki aloitti vuonna 2003 myös henkilökuntansa kouluttamisen. Kansainvälistymiskoulutuksella halutaan parantaa henkilöstön ja myös luottamushenkilöiden valmiuksia kohdata monimuotoistuva maailma.⁸³¹

Globaali talous ja sen seurauksena muutoutunut uudenlainen kansainvälinen kaupunkiverkostotoiminta on syrjäyttänyt julkisuudesta perinteisen kaupunkien kansainvälisen kanssakäymisen muodon eli ystävyyskaupunkitoiminnan. Vaikka ystävyyskaupunkitoiminta ei enää 2000-luvun alussa ole saanut yhtä laajaa julkisuutta kuin vielä 1980-luvun lopussa, se on tärkeä osa Jyväskylän kaupungin kansainvälistä toimintaa. Vuosikymmenien aikana yhteistyön painopisteet ovat toki muuttuneet. Perinteinen nuoriso- ja kulttuurivaihdon rinnalle ovat tulleet verkostoitumista hyödyntävät EU:n rahoitteiset projektit.⁸³²

Jyväskylän kaupungin vuonna 1989 tekemän linjauksen mukaisesti kaupungin tunnetuksi tekeminen puolin ja toisin oli ystävyyskaupunkitoiminnan keskeinen funktio. Tätä on harjoitettu kaupunkien virallisten organisaatioiden kesken, mutta myös vapaaehtoisen järjestötoiminnan tasolla. Vuoden 1996 Jyväskylän kaupungin kansainvälistymisstrategiassa haluttiin säilyttää perinteiset toimintamuodot ennallaan. Kansainvälisyyden muuttuminen kilpailuvaltiksi näkyy avoimesti uusissa täsmennyksissä ja tavoitteiden määrittelyssä. Kaupungin kahdessa kansainvälistymisstrategiassa ystävyyskaupunkiyhteistyön tärkeimmäksi tavoitteeksi nousee Jyväskylän kansainvälisen aseman vahvistaminen. Aikaisemman kulttuuri- ja liikuntapainotteisen vuorovaikutuksen edelle asetetaan elinkeinoelämän asemien parantaminen ja koulutuksen ja tutkimuksen tunnetuksi tekeminen.⁸³³

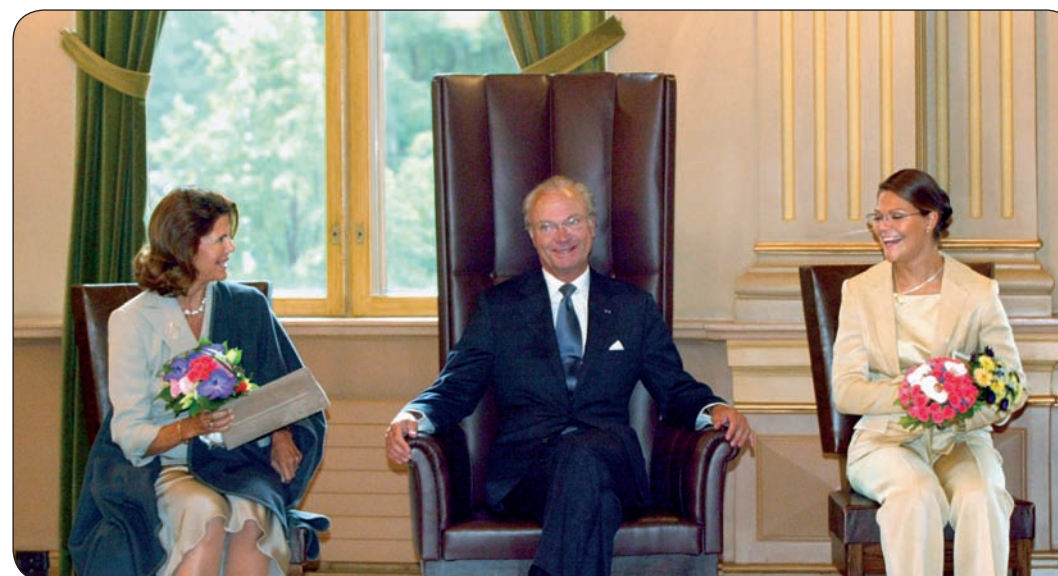
Arvovaltaisen vierailun huippuhetki nuorelle kaupunkilaiselle vuonna 1976: Kuningatar Elisabeth vastaa kadun varrella iloisesti huiskuttavalle nuorukaiselle. Kuningatarta kuljettava auto saapumassa Keskussairaalan tonttia Ruusuapuiston vierellä olevan sillan kohdalla yliopistolle.

Iso harppaus kohti kansainvälistymistä otettiin, kun Suomi liittyi Euroopan Unioniin vuonna 1995. EU:n alueohjelmat merkitsivät alueiden uudenlaista maantieteellistä jäsenymistä yhtä lailla Euroopan kuin Suomenkin kartoilla. Sama uudelleenjäsenyminen kosketti myös kaupunkien välisiä verkostoja. Jyväskylän ja myös koko maakunnan maantieteellinen asema muuttui, kun verkostoitumista alettiin tarkastella Helsingin ohi suoraan muuhun Eurooppaan. Perinteisessä mielessä kaupunkien keskinäistä verkostoitumista on edustanut ystävyyskaupunkitoiminta, jonka kautta on ylläpidetty pääasiassa kulttuuri- ja urheiluvaihtoa ja nuorisotoimintaa. EU:n myötä kaupunkien verkostoituminen on saanut uudenlaisen sisällön. Globaalin talouden uudenlainen logiikka pakottaa seutukunnat ja kasvukeskukset verkostoitumaan ja etsimään yhteistyökumppaneita voimavarojensa yhdistämiseksi. Jyväskylä on 1990-luvun ja 2000-luvun alun aikana vakiinnuttanut asemansa eurooppalaisessa kaupunkiverkostossa ja kaupungilla on vilkasta kanssakäymistä myös Luoteis-Venäjän ja Pietarin alueiden kanssa. Kesällä 2006 Jyväskylän kaupunginhallitus päätti, että kaupunki liittyy seuraavan vuoden alusta Union of Baltic Cities (UBC) -verkoston jäseneksi. Verkoston

tarkoituksena on tiivistää jäsenmaidensa suhteita laajentuvassa EU:ssa. Tavoitteena on taloudellisesti, yhteisöllisesti ja ympäristön kannalta vahva, yhtenäinen ja kestävä alue. Verkostoon kuuluu yli 100 kaupunkia Itämeren vaikutusalueen piirissä.⁸³⁴

Elinkeinopoliittisesti painottunut kansainvälinen toiminta on luonteeltaan laajaa yhteistyötä keskeisten toimijoiden kesken. Esimerkiksi keväällä 2007 Jyväskylästä matkusti Kiinaan Kunmingin kaupunkiin delegaatio, johon kuului kaupungin edustajien lisäksi edustajia Jykes Oy:stä ja Kauppa- ja teollisuusministeriöstä. Mukana oli myös Jyväskylän seudun teknologian alan yrittäjiä. Kunmingissa neuvoteltiin ympäristöalan tietämyksen viemisestä Kiinaan, joka yrittää löytää keinoja ilmansaasteiden kuriin saamiseksi.⁸³⁵

Jyväskylässä järjestetään vuosittain lukuisia kansainvälisiä tapahtumia, joista mainittakoon vuonna 1999 viimeistä kertaa järjestetty Jyväskylän Talvi, pohjoismaiden pitkäikäisin kaupunkifestivaali Jyväskylän Kesä, MM-rallit, kansainväliset näyttelyt Graphica Creativa ja Lumo. Kansainvälistä näkyvyyttä tuovat yliopistolla järjestettävät konferenssit ja seminaarit. Kaupungin tunnetuksi tekemisen kannalta sellaiset kansainväliset toimijat kuten Jyväskylä

Ruotsin kuninkaallisten vierailu on ollut yksi Jyväskylän kaupungin kansainvälisen toiminnan huippuhetkiä 2000-luvulla. Kuvassa kuningatar Silvia, kuningas Kaarle XVI Kustaa ja kruununprinsessa Victoria Kunnallistalon valtuustosalissa vuonna 2003.

Viralliset vierailut tuovat vaihtelua kaupunkilaisten arkeen. Suuri joukko jyväskyläläisiä saapui tervehtimään Ruotsin kuninkaallisia Kirkkopuistoon ja Kunnallistalon edustalle elokuussa vuonna 2003.

Sinfonia, kaupungissa toimivat museot ja näistä erityisesti Alvar Aalto -museo ja kansainvälistä opiskelijavaihtoa harjoittavat koulut, ovat tärkeitä. Jyväskylä on hankkinut kansainvälistä huomioita ja mainetta Alvar Aalto Symposium -nimellä tunnetulla ja alansa huippuja kaupunkiin keräävällä arkkitehtuuritapahtumalla.⁸³⁶ Kaupunkisuunnittelu onkin Jyväskylän kaupungin yksi vahvimmin kansainvälistyneimpiä toimialoja. Jyväskylässä kaupunkikuvan ja urbaanin rakentamisen suuntaviivoja on ollut pohtimassa professori ja arkkitehtuurin kansainvälisen kesäkoulun entinen presidentti Ranko Radovic. Radovic julkaisi vuonna 1996 tutkimuksen, jossa hän esitti joukon konkreettisia ehdotuksia, joilla Jyväskylän kaupunkikuvaa ja urbaania hahmoa tulisi kehittää.⁸³⁷

Osaamiskeskukseksi

Elvytystyöryhmän raportin ja Uuden Aallon kaupunkistrategian valmistumisen jälkeen tärkeä konkreettinen askel laman syövereistä nousemiseksi oli Jyväskylän seudun osaamiskeskusohjelman muotoilu. 1990-luvun puolivälissä oli varsin selvää, että Jyväskylällä yksin ei ollut resursseja nostaa itseään ja ympäröivää seutukuntaa elinvoimaiseksi talousalueeksi.⁸⁴² Suomen liittyminen EU:hun merkitsi sitä, että maakunnille siirtyi iso vastuu alueellisesta kehittämistyöstä. EU:n alueohjelmista tuli 1990-luvun puolivälissä Suomeen

uudenlaisen aluepolitiikan perusta. Vuoden 1994 alussa voimaan tulleen lain mukaan alueiden kehittämisvastuu siirtyi maakuntaliitoille, Keski-Suomessa Keski-Suomen liitolle. Alueohjelmat rahoitetaan pääasiassa valtion budjetista varatuilla aluekehittämisvaroilla ja niitä täydennettiin EU:n rakennerahastoista saaduilla varoilla.⁸⁴⁴ Keski-Suomessa vuosille 1995–1998 tarkoitetussa aluekehittämisohjelmassa painopiste oli yrittäjävetoisuuden vahvistamisessa. Kaiken taustana oli omaehtoisen ja ohjelmaperusteisen kehittämistyön tiivistäminen ja vuorovaikutuksen lisääminen eri toimijoiden kesken.⁸⁴⁵

Keski-Suomi oli 1990-luvun alussa alkutuotantovaltaisempi kuin Suomi keskimääräisesti. Vahva metsäteollisuus merkitsi sitä, että maakunta oli myös vientivoittainen ja sitä mukaa herkkä ulkomaankaupan suhdannevaihteluille. Teollisen toiminnan, julkisen toiminnan sekä maa- ja metsätalouden osuus oli bruttokansantuotteena mitattuna korkea maan keskiarvoon verrattuna. Maakunnalla oli 1990-luvun alussa vahvasti kaksijakoinen luonne. Maaseutumaisten kuntien keskellä oli ja on edelleen 2000-luvun alussa Jyväskylän kaupunki, joka on maakunnan palveluiden, hallinnon ja koulutuksen keskus. Maakunnan toisia teollisia ydinalueita ovat Jämsän ja Äänekosken seudut. Keski-Suomen kehittämisohjelman painopisteiksi määriteltiin raja-alueiden ohjelma, osaamiskeskusohjelma ja saaristo-ohjelma. Viimeksi mainitulla tar-

Petteri Kivimäki 2006.

Jykes luo 2000-luvun alussa elinkeinoyh-teistyöhankkeita Kiinaan. Kuvassa puolue-sihteerit Yang Chongyong ja kaupunginjohtaja Markku Andersson.

Jyväskylän kaupungin ystävyyskaupungit

Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Jaroslavlin valtuuskunnan ystävyyskaupunkivierailu Jyväskylässä keuhällä 1973. Vasemmalta kaupunginjohtaja Veli Järvinen ja hänen vieressään tulkin vieressä ystävyyskaupungin vieraat.

Jyväskylän kaupungin ystävyyskaupunkitoiminta alkoi vuonna 1947, jolloin Jyväskylä sopi ystävyyskaupunkisuhteet tanskalaiseen Esbjergiin, ruotsalaiseen Eskilstunaan ja norjalaiseen Stavangeriin. Vuonna 1958 Jyväskylä ja islantilainen Frjardabyggd sopivat ystävyyskaupunkitoiminnan käynnistämistä. Pohjoismaisen ystävyyskaupunkitoiminta poikkeaa muusta siinä, että kaupungit muodostavat keskenään verkoston, jonka puitteissa harrastetaan muun muassa vilkasta vaihtoa nuorten urheilutoiminnassa. Pohjoismaista kaupunkiverkostoa on hyödynnetty myös muun muassa kaupunkikeskustojen suunnittelussa. Jyväskylän kaupunkisuunnitteluun otettiin vaikutteita pohjoismaisesta kaupunkisuunnittelusta, jota esiteltiin vuonna 1987 Jyväskylässä järjestetyssä ystävyyskaupunkitoiminnan 40-vuotisjuhlatilaisuudessa. Pohjoismaisen ystävyyskaupunkitoiminnan näennäinen hiljaiselo on johtunut osittain siitä, että suhteet ovat vakiintuneet ja tulleet vuosikymmenien aikana varsin tutuiksi. Tunnettavuus on merkinnyt sitä, että ystävyyskaupungeista tiedottamisen sijaan kaupunkisuhteita ylläpitää konkreettinen, tavoitteellinen toiminta, jota juuri edellä mainitut urheiluvaihto ja kaupunkisuunnittelukonferenssi edustavat.⁸³⁸ Ensimmäisen pohjoismaiden ulkopuolisen ystävyyskaupunkisopimuksen Jyväskylä solmi vuonna 1966 neuvostoliittolaisen Jaroslavlin kaupungin kanssa. Aloite ystävyys-suhteiden solmimisesta tuli Neuvostoliiton kulttuuri- ja ulkomaan asioita hoitavalta toimistolta ja kaupunginvaltuustossa esitetyn kirjeen oli allekirjoittanut Venäjän Federatiivisen Neuvostotasavallan Jaroslavlin työtätekevien edustajien kaupunkineuvoston toimeenpanevan komitean puheenjohtaja J. Kirillov. Jyväskylän kaupunginvaltuustolla ei ollut mitään ystävyyskaupunkisopimuksen sopimista vastaan, vaan se ilmoitti mielihyvin aloittavansa rakentavien suhteiden luomisen. Varsinainen sopimus allekirjoitettiin lokakuussa 1966 ja samassa yhteydessä hyväksytyssä ystävyystoimintaohjelmassa

Jyväskyläläiset ystävyyskaupunkivierailijat Eskilstunassa kesällä 1994. Kuvassa oikealla toisella portaalla Jarmo Tupasela, hänen takanaan matkanjohtaja Marianne Nurmi ja hänen takanaan Jali Tuhkunen. Tuhkusen vieressä Marja-Liisa Tuikkanen.

todettiin, että kaupunkien välillä oli rajattomat yhteistoiminnan mahdollisuudet. Sopimuksessa luotiin edellytykset laaja-alaiselle vaihdolle alkaen nuorisotoiminnasta ja urheiluista aina ammattiyhdistyksiin ja kaupunkien palveluksessa olevien työntekijöiden valtuuskuntiin. Kaupunkien välisen ystävyystoiminnan rinnalla jyväskyläläisiä tutustutti naapurimaan oloihin ja kulttuurin Suomi-Neuvostoliitto-Seura. Neuvostoliiton hajoaminen ei merkinnyt ystävyysuhteiden katkeamista, vaan esimerkiksi vuonna 2003 oli Jaroslavista Jyväskylän taidemuseossa ikoninäyttely ”Kirkkauden valo”.⁸³⁹

Jaroslavin jälkeen Jyväskylän kaupunki solmi vielä ystävyyskaupunkisuhteet Unkarin Debreceniin vuonna 1970, Puolan Poznaniin vuonna 1974, Saksan Potsdamiin vuonna 1985 ja viimeisimpänä Japanin Niizaan vuonna 1997. Saksojen yhdistyminen lamaannutti Potsdamin ja Jyväskylän kaupunkien ystävyystoiminnan. Suhteiden elvyttäminen onnistui lisäämällä kulttuurivaihtoa, ja vuonna 2005, jolloin juhlittiin ystävyyssovimuksen 20-vuotisjuhlaa, kaupunkien välillä oli runsasta taiteilijavaihtoa.⁸⁴⁰

Ystävyyskaupunkien lisäksi Jyväskylällä on kaksi niin kutsuttua ystäväkaupunkia, Nigaraguan Jalapa ja Kiinan Mudanjiang. Jyväskylän kaupunki on kehittänyt suhteitaan erityisesti kiinalaisen ystäväkaupunkinsa kanssa. Ystäväkaupunkien välinen toiminta ei ole ollut samalla tavoin sopimuksin ohjeistettua kuin perinteisten ystävyyskaupunkien kanssa ylläpidetty toiminta. Ystäväkaupunkien välinen yhteydenpito tapahtuu pääasiassa ystävyysseurojen kautta.⁸⁴¹ Jyväskylän kansainvälistä kiinnostavuuden laajuutta ystävyyskaupunkiverkoston ohella osoittavat kansainvälisten konsulien määrä. Kaikkiaan kuusi maata on nimennyt Jyväskylään kunniakonsuleita, joiden tehtävänä on edustaa ja tehdä kohdemaataan tunnetuksi. Kunniakonsulit eivät ole viranomaisia, vaan heidän ensisijaisena tehtävänä on avustaa tarvittaessa kohdemaansa kansalaisia Jyväskylässä. Kunniakonsulit ovat nimenneet Ruotsi, Norja, Ranska, Iso-Britannia, Saksa ja Italia.⁸⁴²

koitetaan sellaisten keskisuomalaisten maa-seutukuntien kehittämistä, joille vapaa-ajan asumisesta ja vesistömatkailusta on olennaista elinkeinopoliittista merkitystä. Jyväskylän kupeessa sijaitseva Korpilahti on yksi näistä kunnista.⁸⁴⁶

Jyväskylän seudun osaamiskeskusohjelman valmistelu oli aloitettu hyvissä ajoin syksyn alussa vuonna 1993. Hankkeen valmistelu lähti liikkeelle epävirallisena tapaa-misena, joka järjestettiin Hotelli Noukanniemessä Vaajakoskella. Kutsun jakelulista oli pitkä, mikä kuvaa hyvin sitä ajatusmaailmaa, jossa hanke käynnistettiin. Kutsujana toimi Keski-Suomen liiton maakuntajohtaja Erkki Järvelä ja projektipäällikkö Jussi Nukari Jyväskylän Teknologiakeskuksesta. Kutsun saaneet henkilöt edustivat Jyväskylän kaupunkia, Jyväskylän maalaiskuntaa, Jyväskylän yliopistoa, Jyväskylän Teknologiakeskuksen eri toimialoja, Jyväskylän Tekesin yksikköä, Keski-Suomen lääninhallitusta, Valtion Teknistä Tutkimuslaitosta, Keski-Suomen Kauppakamaria, TELE:ä, JyTOL:ia, Suomen Akatemian ja kauppa- ja teollisuusministeriön yrityspalvelujen Keski-Suomen piiritoimistoa.⁸⁴⁷

Suomeen perustettiin osaamiskeskusohjelmaan liittyen kahdeksan keskusta, joista yksi oli siis Jyväskylä. Osaamiskeskusjärjestelmän alussa tarkoituksena oli lisätä maakuntien välistä työnjakoa ja erikoistumista. Jyväskylän seudun osaamiskeskusohjelma valmistui keväällä 1994 ja valtioneuvosto vahvisti sen saman vuoden kesäkuussa.⁸⁴⁸

Jyväskylässä oltiin varsin hyvin valmistautuneita innovatiivisen osaamiskeskuksen rakentamiseen. 1980-luvun puolivälissä oli Jyväskylässä alettu panostaa tietotekniikan tutkimukseen ja opetuksen vahvistamiseen sekä uuden yritystoiminnan käynnistämiseen liittyviin hankkeisiin. Kaupungin, yliopiston, teknillisen opiston ja ammattikoulun yhteishanke Tietotaajama organisoitiin yhtiömuotoon vuonna 1987. Yhtiön nimi oli aluksi Teknologiakeskus Tietotaajama Oy, mutta myöhemmin sen nimeksi tuli Teknologiakeskus Oy. Sen perustajia olivat Jyväskylän kaupunki ja Jyväskylän maalaiskunta. Muista teknologiakeskuksista poiketen Jyväskylän keskus panosti toimintansa alkuvaiheesta lähtien teknologian, osaamisen

ja liiketoimintojen kehittämiseen. Teknologia-alan kiinteistötoiminnasta vastasi pääsääntöisesti seudun kuntien yhteisesti omistama Jyväskylän Teollisuuskiinteistöt Oy. Teknologiakeskuksen toimintastrategia kiteytyi varsin nopeasti. Sen tehtävänä oli synnyttää Jyväskylän seudulle toimiva teknologiakeskusyhteisö, jossa varmistettiin edellytykset tiedon tuottajien ja tiedolla liiketoimintaa harjoittavien yritysten jatkuvalle kasvulle ja kehitymiselle.

Ohjelmassa Jyväskylän seudun vahvuuksiksi määriteltiin paperinvalmistus-, energia- ja ympäristöteknologia. Vuonna 1996 painopistealueisiin lisättiin informaatioteknologia ja vuonna 2003 lisäksi vielä nanoteknologia. Ohjelmaa ryhdyttiin toteuttamaan määrittelemällä kolme keskeistä toimintalinjaa, joita yhdisti vahva sitoutuminen eri toimijoiden yhteistyöhön. Osaamisalueiden yhteistyömallien kehittämisen lisäksi tarkoitus oli lisätä alojen koulutusta, tutkimusta ja tuotekehittelyä sekä käynnistää painopistealueiden mukainen liiketoiminta. Jyväskylän seudun osaamiskeskusohjelman sopijaosapuolina olivat Jyväskylän Teknologiakeskus Oy ja Keski-Suomen liitto. Hankkeen koordinointi annettiin Teknologiakeskukselle.⁸⁴⁹ Ohjelman strategiatyöryhmään kuuluivat Valmet Oy, Metsä Serla Paperi ja Kartonki Oy, Vapo Oy, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylän Ammattikorkeakoulu, Jämsänkosken kaupunki, Keski-Suomen liitto ja Jyväskylän Teknologiakeskus Oy.⁸⁵⁰

Jyväskylän seudun osaamiskeskusohjelma saatiin muokattua niin, että kansallisessa suunnitelmassa se sovitettiin ohjelmiin, joille voitiin hakea mahdollisimman korkeaa EU-tukea. Jyväskylä oli ainoa yliopistokaupunki, joka kuului EU:n tavoite 2-alueeseen. Tämä tarkoitti sitä, että osaamiskeskusohjelman hankkeisiin voitiin hakea varoja EU:n rakennerahastoista. Toinen samassa asemassa oleva kaupunki oli Lappeenranta, joka ei kuitenkaan kilpailut samoista vahvuusalueiksi määritellyistä hankkeista Jyväskylän kanssa. Jyväskylän määrittelemisen teolliseksi rakennemuutosalueeksi toi kaupungille etulyöntiaseman suhteessa muihin vastaaviin osaamiskeskuksiin. Jyväskylälle edullisen aseman saavuttaminen oli pitkälti kauppa- ja teol-

Jykesin toimitilat sijaitsevat Keski-Suomen liiton kiinteistössä Sepänkadulla.

lisuusministeri Mauri Pekkarisen ja maakuntajohtaja Erkki Järvelän ansiota.⁸⁵¹

Osaamiskeskusohjelman tavoitteiden toteuttaminen vei jonkin verran aikaa.⁸⁵² 1990-luvun aikana Jyväskylän kaupunki pystyi hyvin hyödyntämään osaamiskeskusohjelman kautta tulevia varoja, sillä kaupunki oli valmis sijoittamaan vaadittavan oman osuutensa hankkeiden käynnistämiseen.⁸⁵³ Hitaan alun jälkeen Jyväskylän seutu alkoi kasvaa voimakkaasti 1990-luvun lopulla ja sama kehityssuunta jatkui uuden vuosituhannen alussa. Muilla Keski-Suomen seutukunnilla kehitys ei ole ollut yhtä positiivista. Jyväskylän seudun painoarvo on väestökasvussa sekä yritystoiminnan ja osaamisen keskittymisessä.

Kolmas ohjelmakausi alkoi vuoden 2007 alussa. Jyväskylän seutu on uuden osaamiskeskusohjelmansa kanssa maan viiden suurimman seudun joukossa, jota voidaan pitää tärkeänä mittarina siitä, millainen seudun kansallinen painoarvo on. Jyväskylä on mukana neljässä kansallisessa osaamisklusterissa, jotka ovat nano- ja mikrojärjestelmät sekä tulevaisuuden materiaalit, Forest Industry Future, Tulevaisuuden energiateknologiat ja Jokapaikan tietotekniikka. Jyväskylä on liittännäisjäsenenä Matkailu- ja

elämystuotannon klusterissa. Kansallisessa vuosien 2007–2013 ohjelmassa Jyväskylä Innovation Oy on nimetty kansallisen Nano- ja mikrojärjestelmät sekä tulevaisuuden materiaalit-osaamisklusterin koordinaattoriksi.⁸⁵⁴

Jyväskylä -projektista Jykesiin

Jyväskylän seudun kehittämissyhtiö Jykes Oy perustettiin helmikuussa 1996. Yhtiön juuret juontavat vuoteen 1982, jolloin perustettiin Jyväskylän Teollisuuskiinteistöt Oy. Teollisuuskiinteistöt oli ollut nimensä mukaisesti teollisuustonttien ja -kiinteistöjen hankintaan keskittynyt kaupungin omistama yhtiö. Kiinteistöyhtiön perustamisen taustalla oli puolestaan Jyväskylässä 1970-luvun lopussa laadittu ensimmäinen elinkeino-ohjelma, joka oli kaupungin vastaus sille esitettyyn syytteesen yrittäjävihamielisyydestä.

Seudullisen yhteistyön alkuvaiheet ulottuvat 1980-luvun puoliväliin. Jyvässeutu-projekti kokosi yhteen seudun eri kuntien aikaisemmin omillaan harjoittaman markkinoinnin. Mukana olivat Jyväskylän kaupungin lisäksi Jyväskylän maalaiskunta, Laukaa Muurame ja Säynätsalo. Projektin keskeinen tavoite oli

luoda mielikuvaa yhtenäisestä Jyväskylän seudusta. 1980-luvun lopulla mainos- ja tiedotusyhteistyötä päätettiin tiivistää ja kehittää edelleen niin, että perustettavalla uudella yhtiöllä olisi myös taloudellisia resursseja uuden yritystoiminnan tukemiseen. Elinkeinoyhteistyöhön Jyväskylän seudun kuntia kannusti se, että käytännössä alueen kunnat olivat vuosikymmenien ajan muodostaneet yhtenäisen työssäkäyntialueen. 1980-luvun loppupuolen talouden noususuhdanteen aikana elinkeinoyhteistyöllä pyrittiin turvaamaan myös ammattitaitoisen työvoiman saanti. Yhtä tärkeää oli tarjota yrityksille mahdollisuus sijoittua asiakkaisiin nähden maantieteellisesti edulliseen asemaan.⁸⁵⁵

Kuntarajat ylittävälle yhteistyölle oli Jyväskylän seudulla myös tarvetta, sillä elinkeinon elämän kehittämisen kannalta kuntakohtaisella maankäytöllä ei saavutettu riittävän tehokkaita tuloksia. Jyväskylän kaupungin näkökulmasta tarkasteltuna tilanne oli se, että kaupungilla ei ollut itsellään juurikaan mahdollisuuksia tarjota tontteja yrityksille, mutta sillä ei ollut varaa päästää niitä pois seutukunnan alueelta.⁸⁵⁶ Yritystoiminnan haasteiden tunnustaminen oli tärkeä edellytys yhteisymmärryksen löytymiselle. Jyväskylän seudun kuntien yhteistyön motiivina oli tunnettu tosiasia siitä, että yk-

sittäisellä kunnalla ei ole juurikaan mahdollisuuksia vaikuttaa yrityksen sijaintikunnan valintaan, vaan yritys valitsee paikan yritystoiminnan kriteereiden perusteella.⁸⁵⁷

Tiivistynyt yhteistyön tarve johti Jyväskylän seudun Kehittämissyhtiön perustamiseen vuonna 1987. Yhtiön osakkaiksi tulivat aluksi ainoastaan Jyväskylän kaupunki ja maalaiskunta.⁸⁵⁸ Yhtiön osakkuutta tarjottiin myös muille markkinointi- ja tiedotusyhteistyössä mukana olleille kunnille, mutta näillä ei ollut valmiuksia tiivistyneeseen yhteistyöhön. Jyväskylä -projektin nimissä valmisteltiin kuitenkin kaikille seudun kunnille yhteinen elinkeinopoliittinen strategia, joka valmistui vuonna 1990. Tässä vaiheessa myös Muurame, Laukaa ja Säynätsalo liittyivät kehittämissyhtiön osakkaiksi. Ohjelman tavoitteet olivat vaativat. Jyväskylän seutu oli tarkoitus nostaa vuosituhannen vaihteeseen mennessä Suomen voimakkaimmin kehittyväksi tieto- ja teknologiaintensiivisen yritystoiminnan kasvukeskukseksi. Kuntien yhteisrahoituksella oli strategian mukaan tarkoitus vahvistaa aikaisemman markkinointi- ja tiedotustoiminnan lisäksi opetus- ja tutkimustoimintaa sekä uutta yritystoimintaa aloittelevissa ja olemassa olevissa yrityksissä. Kehittämissyhtiön tärkeä tehtävä oli liike- ja yritystoiminnan, erityisesti tietotekniikan yri-

Jykes 2007.

Jyväskyläläisiä Kiinan Kunmingissa huhtikuussa 2007. Vasemmalta Hanna Pesonen (JY), Tuija Mäkinen (vihr.), Ritva Nirkkonen (Jykes), Pirkko Selin (kesk.), Markku Andersson, Tero Rautiainen (Jykes), Mr. Xue Hong, Veijo Koskinen (sd.), Beatrice Liu, Maija Suutarinen (Jykes), Amy Qian ja Ari Hiltunen (kok.).

tysten, houkuttelemisen seutukunnan alueelle. Tiivistävällä elinkeinoyhteistyöllä ei haluttu vähentää kuntien omaleimaisuutta ja tervettä itsetuntoa, vaikka tarkoituksena oli, että kunnat harjoittaisivat yhteistyötä myös kunnallisissa elinkeinoasioissa.⁸⁵⁹

1980-luvun puolivälin jälkeen alkanut seudullinen elinkeinopoliittinen yhteistyö tarkoitti sitä, että seuraavan vuosikymmenen puolivälissä Jyväskylän seudulla oltiin hyvin valmistautuneita tiivistyvään alueelliseen elinkeinoyhteistyöhön ja myös uudistuvan elinkeinopoliittisen aluehallinnon haasteisiin.⁸⁶⁰ Yhteistyön uudelleen organisointi oli myös tarpeen. Vuosikymmenen alun lama koetteli koko seutukuntaa. Teollisuuden rakennemuutoksen ja 10 000 työpaikan menettämisen jälkeen seutukunnasta oli tullut Näivettyä.⁸⁶¹

Uutta organisaatiota rakentamaan valittiin kauppa- ja teollisuusministeriöstä Ritva Forsman (nyk. Nirkkonen). Työnsä hän aloitti marraskuussa 1995. Forsmanin toimikauden alku sattui samaan ajanjaksoon, jolloin Jyväskylää vedettiin irti lamasta Uuden Aallon ohjelmalla, Jyväskylä-Laatokylä -seminaarisarjalla ja sen jatkajalla Jyväskylä-Forumeilla. Forsmanille nämä heijastelivat rakentavaa asennetta, jolle uusi elinkeinoyhtiö oli hyvä rakentaa.⁸⁶² Jykesin perustajajäsenkunnilla on osakkuussopimuksen mukaisesti yhtiössä tasavertainen asema. Yhtiön hallituksen muodostavat kuntien, yrittäjien ja tärkeimpien sidosryhmien (yliopiston ja ammattikorkeakoulun) edustajat sekä pysyvät asiantuntijat. Yhtiön keskeiseen elimeen, hallitukselle asioita valmistelevaan työvaliokuntaan, kuuluvat elinkeinojohtaja/Jykesin toimitusjohtajan lisäksi jäsenkuntien johtajat sekä Jykesin hallituksen puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja. Työvaliokunnassa on edustajat myös Jykes Kiinteistöt Oy:stä. Kunnanjohtajien läsnäolo työvaliokunnassa on tärkeä kuntien elinkeinopoliittisen yhteistyön vuoksi. Kuntien omistussuhteet ja sitä mukaa osuismaksut määräytyvät yhtiössä asukasluvun mukaisesti. Jyväskylän kaupungin osuus Jykesistä oli aluksi 56 prosenttia. 2000-luvun alussa kaupungin osuus on hieman kasvanut. Jykesin pienin osakkuuskunta on Muurame.

Jykes Oy:n tehtävänä on koordinoida seudun yhteistyökokonaisuutta. Omistajakunnat ostavat elinkeinopalvelunsa yhtiöltä. Jykesryhmään kuului vuoteen 2006 saakka Jyvä-

kylän Teknologikeskus Oy, Jykes Kiinteistöt Oy, Tuhansien Järvien Uusyrityskeskus Oy ja Jyväskylän seudun Matkatoimisto Jyväskylään! Oy, joilta Jykes osti yrityspalvelunsa. Vuonna 2006 Jyväskylän kaupungin tekemän yritysmyyntin seurauksena teknologiaan liittyvien yrityspalvelujen tarjoajaksi tuli Jyväskylä Innovation Oy ja Jyväskylä Ventures JSP Oy. Vuonna 2001 perustettu Matkatoimisto Jyväskylään! Oy myytiin puolesta viisi vuotta perustamisen jälkeen Jyväskylän Kongressi Oy:lle.⁸⁶³

Jyväskylän Seudun Kehittämisyhtiö Jykes keskitti seudulliset voimavarat alueen perinteisesti vahvojen toimialojen kehittämiseen. Seudun työllisyyskehityksen näkökulmasta tärkeät toimialat olivat metalliteollisuus, graafinen teollisuus, puunjalostusteollisuus sekä matkailu ja palvelut.⁸⁶⁴ Vuonna 2005 aloitettiin Jykesissä uudelleenorganisointi, joka johti siihen, että yhtiö luopui seuraavan vuoden aikana toimiala-ajattelusta ja siirtyi klusteri- ja prosessipohjaiseen elinkeinon kehittämiseen. Prosessipohjaisessa ajattelussa lähdetään siitä, että Jykes tuottaa yrityspalvelunsa yrityksen elinkaaren eri vaiheissa ilmenevien tarpeiden mukaan. Toimialojen klusterikehittämisessä painopistealoiksi valittiin teknologiateollisuus, puu- ja rakennustuoteteollisuus, liikennelogistiikka, hyvinvointiala, osaamisintensiiviset yrityspalvelut sekä kokous- ja tapahtumamatkailu. Uudelleenorganisoinnin ohella Jykesissä tarkistettiin yhtiön toiminnot. Tarkoitus on, että yhtiö ei harjoita päällekkäistä toimintaa muiden alueellisten elinkeinoelämän toimijoiden, TEKES:in, Keski-Suomen liiton ja Finnveran, kanssa.⁸⁶⁵

Seudullinen elinkeinopoliittinen organisoituminen oli 1990-luvun puolessa välissä ainutlaatuista Suomessa. Jykesistä otettiin mallia muille vastaaville organisaatioille. Vuonna 2007 Jykes juhli kymmenettä toimintavuottaan. Toimintansa aikana Jykes on laajentunut merkittävästi. Vuonna 2001 Jykesin toimialue laajeni, kun yhtiö solmi Hankasalmen, Korpilahden, Petäjäveden, Suolahden ja Uuraisen kanssa yhteistyösopimuksen, jolla Jykes otti tehtäväkseen kuntien elinkeinopalvelujen tuottamisen. Yhtiö tekee yhteistyötä myös Äänekosken kaupungin kanssa. Vuonna 2001 Uurainen liitettiin Jyväskylän seutukuntaan, ja seuraavana vuonna kunta hyväksyttiin Jykesin osakkuuskun-

naksi. Kymmenen vuoden aikana Jykes on saavuttanut merkittävän muutoksen seutukunnan työllisyys tilanteen parantumisessa, yritystoiminnan lisääntymisessä ja seudun kansallisen ja kansainvälisen tunnettavuuden tekemisessä. Jykesin avulla Jyväskylän seutukunta nostettiin 1990-luvun alun lamasta vuosituhaten vaihteeseen mennessä valtakunnallisten kasvukeskusten joukkoon ja yhdeksi maan vetovoimaisimmista ja imagoltaan parhaimmaksi seutukunnaksi. Toiminnan kannalta tärkeää on ollut, että Jykesin omistajakunnat ovat myös saaneet vastinetta taloudellisille panostuksilleen.⁸⁶⁶

Seudullisen elinkeinopoliitiikan 2000-luvun haasteet

Vuoden 2000 aikana Jykes aloitti Jyväskylän kaupungin aloitteesta seudun kuntien yhteisen seutu- ja elinkeinostrategian valmistelun, ja uusi ohjelma valmistui seuraavana vuonna. Strategia päivitettiin vuonna 2004. Jyväskylän seudulla elinkeinopoliitiikan tunnusomainen piirre onkin muuttuvan globaalin toimintaympäristön ennakointi ja nopea sopeutuminen uuteen tilanteeseen. Strategian painopiste on tietoyhteisyhteiskunnan kehityksessä mukanaolossa, yrittäjyyden kehittämisessä sekä kansainvälisyudessa ja maailmanlaajuisten verkostojen luomisessa.⁸⁶⁷

Kansainvälistyminen tunnistettiin 1990-luvun lopulla Jykesin keskeiseksi haasteeksi tulevan uuden vuosituhaten alun toiminnan kannalta. 2000-luvun alku on ollut Jykesissä kansainvälisen verkostoitumisen laajentumisen aikaa. Kansainvälisyyden merkityksen painoarvon lisääntyminen näkyi myös vuoden 2007 alusta käynnistetyssä Vahva ja kansainvälistyvä Keski-Suomi-hankeena, jota Jykes hallinnoi. Jykesin varhaisinta kansainvälistä toimintaa edustaa sen vuonna 1993 perustama toimisto Pietarissa. Venäjän toiminnot laajentuivat, kun Jykes perustei Nizhnyj Novgorodiin toimistonsa vuonna 1998. Jykesin vahvasta asemasta Venäjän markkinoilla yhtiö sai tunnuksen vuonna 1999, jolloin yhtiö asetettiin edustamaan Suomalais-Venäläistä Kauppakamaria Nizhnyj Novgorodissa. 2000-luvun alussa Jykesillä on omat edustajansa Venäjän lisäksi Puolassa ja Unka-

riissa. Jykes laajensi toimialuettaan vuonna 2004 Kiinaan, jonka jälkeen se on aloittanut selvittää toimintamahdollisuuksia Intiassa. Lisäksi Jykesin keskeistä toimintaa on eurooppalainen ja myös pohjoismaalainen yhteistyö samanlaisten kehitysyritysten ja kaupakamarien kanssa sekä osallistuminen erilaisiin vienninkehittämistä koskeviin kansainvälisiin hankkeisiin. Vuosille 2004–2010 tarkoitetussa elinkeinopoliittisessa strategiassa kansainvälistymistavoitteet läpäisevät koko Jykesin toiminnan.⁸⁶⁸

Jykes Oy:llä on tunnettu vahva asema kansainvälisessä yritystoiminnan verkostoitumisessa. Yhtiö liittyi vuonna 1999 Euradan, Euroopan kehittämissyhtiöiden liiton, jäseneksi. Jykesin toimitusjohtaja Ritva Nirkkonen valittiin vuonna 2004 Euradan hallitukseen. Vuonna 2006 hänet valittiin liiton työvaliokuntaan ainoana pohjoismaalaisena jäsenenä.⁸⁶⁹

Jykes Oy keskittyy seudulliseen elinkeinopoliitiikan harjoittamiseen, eikä yhteisen sopimuksen mukaan puutu kunta- ja palvelurakenneprosesseihin. Kuntarajat eivät kuitenkaan voi olla vaikuttamatta siihen, millaisessa toimintaympäristössä elinkeinoyhteistyötä harjoitetaan. Jännitteitä omistajakuntien kesken on muun muassa maankäytön seudullisessa suunnittelussa. Seudullisesta elinkeinopoliitikasta huolimatta, kunnat harjoittavat kukin omista intresseistään liikkeelle lähtevää kaavoittamista. 2000-luvun alun seudullisen elinkeinopoliitiikan jännitteitä syntyy Jyväskylän kaupungin ja Jykesin muiden omistajakuntien erilaisesta elinkeinorakenteesta ja kuntien asemasta seutukunnan vetovoimaisuuden kasvattajana. Tasapuolisuuden tavoite on Jyväskylän kaupungin näkökulmasta vaikuttanut siihen, että kaupungilla ei ole riittävästi edellytyksiä tehokkaan elinkeinopoliitiikan harjoittamiseen. Samanaikaisesti muut omistajakunnat, Jyväskylän maalaiskunta, Laukaa ja Muurame, ovat olleet halukkaita kasvattamaan omaa osuuttaan niin, että kaupungin osuus yhtiöstä laskisi alle puolen. Tavoitteena on ollut, että kaupunki menettäisi keskeisen äänivallan käyttäjän roolin. Omat paineensa Jykesin toimintaan 2000-luvulla on tuonut kuntatalouden kiristynyt tilanne. Kun kunnissa säästetään, säästettäisiin mielellään myös elinkeinotoimintojen kehittämiseen suunnatuista panostuksista.⁸⁷⁰

Kävelykatu kesällä 2008.

Savupiippukaupungin muodonmuutos

Jyväskylän kaupunki alkoi aktiivisen elinkeinopolitiikan harjoittamisen 1970-luvun alussa, jolloin vastaperustettuun kaupunkisuunnittelulautakuntaan asetettiin elinkeinojaosto. Vuonna 1971 kaupunki perusti elinkeinoasiamiehen viran. Seuraava merkittävä vaihe kaupungin elinkeinopoliittisessa profiloitumisessa oli aikaisemmin mainitun Jyväskylän Teollisuuskomiteat Oy:n perustaminen vuonna 1982. Kaupungin elinkeinoasiamiehestä tuli myös kiinteistöyhtiön toimitusjohtaja.

Jyväskylän kaupungin teknologiakeskeisen elinkeinopolitiikan juuret juontavat 1980-luvun puoliväliin, jolloin Jyväskylässä ja useassa muussa yliopistokaupungissa Suomessa käynnistettiin teknologiakeskushankkeita. Keskukset edustivat uudenlaista ja mielenkiintoista toimintamallia, joista muodostui keskeisiä elementtejä yliopistokaupunkien profiloitumisessa ja innovatiivisen elinkeinoympäristön luomisessa. Jyväskylässä teknologiateollisuuden vahvistamiselle oli 1980-luvun puolivälissä myös niin sanottu sosiaalinen tilaus. Kaupungissa elettiin alkavasta talouden nousukaudesta huolimatta ”savupiipputeolli-

suuden” rakennemuutoksen aikaa, josta eteenpäin pääseminen edellytti uusien toimialojen vahvistamista. Kaupunkiin 1980-luvun lopussa perustetussa Tietotaajamassa nähtiin varsin lupaavat mahdollisuudet uusien työpaikkojen synnyttämiseksi. 1990-luvun lama hidastutti merkittävästi alan laajentumista. Uutta mahdollisuutta teknologianalan kehitykselle merkitsi vuosikymmenen puolivälissä käynnistetty osaamiskeskusohjelma. Jyväskylässä alkoi muotoutua yksi maan tärkeimmistä monipuolisista teknologia- ja yliopistokeskuksista.

Jyväskylällä ei ole ollut varsinaisesti omaa elinkeinojohtajaa Teknologiakeskuksen perustamisen jälkeen. Teknologiakeskuksella oli vuoteen 2006 saakka keskeinen rooli kaupungin elinkeinopolitiikkaa harjoittavana yhtiönä. Kunnallisessa omistuksessa olleella yhtiöllä oli mahdollisuus saada tukea hankkeilleen muun muassa maakunnan kehittämisrahoista sekä EU:n että valtion myöntämistä tukirahoista. Kaupungin omistamien Teknologiakeskuksen osakkeiden myyminen kansainväliselle pörssi-yhtiö Technopolis Oyj:lle merkitsi sitä, että osaamiskeskusohjelmien mukaisten hankkeiden hallinnointia varten oli perustettava uusia yhtiöitä. Näin syntyi Jyvä-

Mistä Jyväskylä tunnetaan?

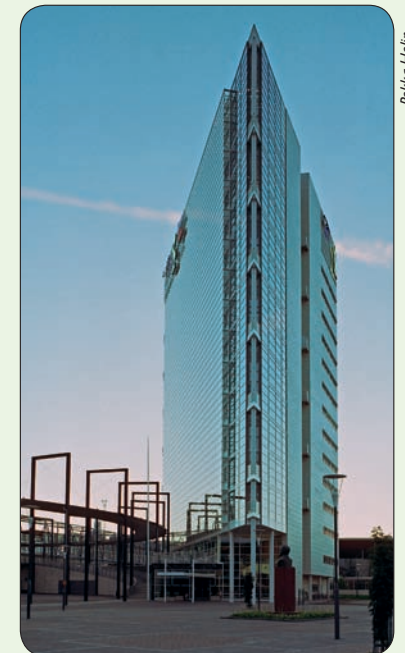
2000-luvun alun Suomen parhaat naispesäpallolijat tulevat Jyväskylästä. Kuva Kirittärien mestaruusjuhlista vuonna 2007.

Kaupunkien kiinnostavuus ja vetovoimaisuus perustuvat positiiviseen imagoon ja riittävään tunnettavuuteen. Jyväskylällä on kansallisissa kaupunkivertailuissa tunnetusti hyvä imago, johon liitetään nuorekkuus, luonnonläheisyys, tasokas yliopisto ja vireä elinkeinoelämä. Hyvä, positiivinen mielikuva perustuu todellisiin olemassa oleviin asioihin, koska muuten kaupungin markkinointi ja imago työt eivät olisi uskottavia.

Kaupungin valitsemien tunnuksien, brändien, taustat eivät ole välttämättä kaikkien jyväskyläläisten tiedossa. Uuden Aallon Jyväskylä -slogan pohjautuu 1990-luvun puolivälissä luotuun kaupunkipoliittiseen strategiaan. Human Technology City on Jyväskylän osaamiskeskusohjelman nimi, joka kokoaa yhteen kaupunkiseudun aktiiviset toimijat eli Jyväskylän yliopiston, Jyväskylän ammattikorkeakoulun, Jyväskylän ammattiotiston, Jyväskylän Teknologiakeskus Oy:n, Jykesin ja Jyväskylän kaupungin.

Jyväskylän kokoisen kaupungin tekeminen tunnetuksi maailmalla on haastava tehtävä. Jyväskylässä ei ole Pisan kaltevaa tornia tai Pariisin Eiffel-tornia. Sen sijaan Jyväskylä tunnustetaan maailmalla kolmesta asiasta – MM-rallista, Alvar Aalosta ja Matti Nykäsestä. Kaupungin kansainvälistä kiinnostavuutta lisää, jos siihen osataan liittää Nokia.

Yliopistokaupunkina Jyväskylässä on paljon sellaista erityistä ja ainutlaatuista, jotka tietyn ammattialan tai

Arkitehti Arto Sipisen suunnittelema ja vuonna 2002 valmistunut Innova.

mahdollisesti harrastajat tunnustavat. Tällainen erikoisuus on esimerkiksi Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitokselle sijoitettu Eero ja Erkki Fredriksonin säätön karttakokoelma. Kokoelma muodostaa perustan Suomen Karttakuva -näyttelylle, joka esittelee Suomen karttakuvan kehittymistä 1100-luvulta 2000-luvun alkuun asti.

Suomalaiset osaavat liittää Jyväskylään Harjun ja Laajavuoren. Junamatkustajat ja Rantaväylää kulkevat ovat oppineet tunnistamaan Lutakon Innovatornin ja Ylistörinteen maisemasta erottuvat yliopiston rakennukset. Nuoriso tuntee maan parhaimmista lukeutuvan rockklubi Tanssisali Lutakon. Urheilua seuraava kansa on viimeistään 2000-luvun aikana oppinut tuntemaan Kiriittäret jyvaskyläläiseksi naisten pesäpalloujoukkueeksi. Hippoksen jäähalli ja Killerin ravirata eivät kaipaa esittelyä urheilu-uutisia seuraavalle kansalle.

Mirja Nuutinen 2007.

Jelmu ry on vuonna 1990 rekisteröitynyt yhdistys, joka on myös pääosakas Lutakon Tanssisalin kiinteistön omistavassa osakeyhtiössä. Messukadun vanhan leipomon kunnostustyöt valmistuivat vuonna 2005. Rock-klubin lisäksi talo tarjoaa tiloja monipuoliselle harrastustoiminnalle.

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Seppo Turpeinen.

Jyväskylän Suurajot järjestettiin ensimmäisen kerran vuonna 1951. 2000-luvun ralliin verrattuna alkuvuosien tapahtuma oli varsin vaatimaton. Kuvassa auto numero 1 starttaa Harjun portaiden lähellä Jyväskylänkadulla, nykyisellä Yliopistonkadulla, yleisön seurattessa tapahtumia. Ajajalla oli vielä ennen lähtöä aikaa vilkuttaa kuvaajalle. Jyväskylä on 2000-luvulla joutunut kilpailemaan asemastaan MM-rallin Suomen osakilpailun järjestäjäpaikkakuntana. Jyväskylä-rallin pääpaikka oli vuosia Laajavuorella. Vuonna 2000 Neste Ralli juhli 50. perättäistä rallijuhlaa Jyväskylässä. Juhlavuoden kunniaksi rallin pääpaikka siirrettiin Lutakkoon.

kylä Innovation Oy. Kaupunginjohtaja Markku Andersson kuvasi Technopoliksen tuloa kaupunkiin ”kvanttihypyksi”, joka merkitsee kaupungille aikaisempaa laajempia resursseja teknologia-alojen kehittämiseen. Muutoksella tulee olemaan vaikutusta yliopiston ja ammattikorkeakoulun osaamisen lisäämisessä. Kaupungin elinkeinopolitiikassa uudelta toimijalta odotetaan laajenevia kansainvälisiä yhteyksiä ja uusia ulkomaisia investointeja. Kaupunginjohtajan arvio sai tukea professori Pekka Neittaanmäeltä, jonka mukaan Jyväskylän erinomainen sijainti EU-rahastojen suhteen sekä Teknologiakeskuksen, Jykes:in, yliopiston, oppilaitosten ja yritysten tiivis yhteistyö, oli luonut vankan pohjan tulevalle toiminnalle, jota Technopolis-verkosto edustaa.⁸⁷¹

Osana seudullista osaamiskeskusohjelmaa Jyväskylän kaupunki on määritellyt omat erikoistumisvalintaiset strategiset painopistealueensa. Taustalla on Keski-Suomen liiton asettama tavoite, jonka mukaan pääosa, 60 prosenttia, sen myöntämistä kehittämisrahoista suunnattaisiin juuri kuntien omiin hankkeisiin. Jyväskylän kaupungin EU:n tavoite 2-ohjelman erikoistumishankkeet kulkevat yhteisnimikkeen ”Innovaatioita ihmisen ja teknologian rajapinnassa” alla. Sama asia on tiivistetty englanniksi Jyväskylä – Human Technology City -sloganiksi. Ohjelmassa korostetaan ihmisen ja teknologian vuorovaikutusta, ihmisen mittaamista sekä teknologian hyödynnettävyyttä ja tämän vaikutusta ihmisiin. Näitä hankkeita suunnitellaan, kehitetään ja toteutetaan Vivecassa, AgoraCenterissä ja NanoScienceCenterissä. Hankkeiden toteuttaminen edellyttää kaupungilta omaa rahallista panostusta, jota varten se on varannut kehittämisrahaa. Hankkeiden muita rahoittajia ja yhteistyökumppaneita ovat Suomen Akatemia, Tekes, VTT, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylän seudun ammattikorkeakoulu, teknologiakeskus, Jykes, Keski-Suomen Liitto, TE-keskus ja opetusministeriö.⁸⁷²

1990-luvun lopun ja 2000-luvun alun aluekehitys on osoittanut, että sekä väestö että yritystoiminta tiivistyvät suuriin kasvukeskuksiin, myös Jyväskylään.⁸⁷³ Tärkeänä merkinä siitä, että kaupunki kasvaa ja säilyttää sekä taloudellisen vetovoimaisuutensa että innovatiivisuutensa, on ollut ulkomaisten sijoitusyhtiöiden kasvanut kiinnostus jyvaskyläläisistä kiinteistöistä. Ensimmäisessä

vaiheessa ulkomaisia sijoittajia kiinnostivat juuri teknologianalan kehittämistä koskevat kiinteistöhankeet. Ulkomaisia sijoittajia veti 1990-luvun ja 2000-luvun taitteessa kaupunkiin Mattilanniemen AgoraCenter, jonka rahoittajana ja myös omistajana toimi saksalainen pankki Landesbank Kiel. Vuonna 2000 Jyväskylän Teknologiakeskus Oy:n Ohjelmakaari 1:n ja seuraavana vuonna valmistuneen Innova-tornin rakentamisen rahoittamisesta vastasi puolestaan monikansallinen ABB Credit Oy.⁸⁷⁴

Kansainvälisten sijoittajien kiinnostus jyvaskyläläisiä kiinteistöjä kohtaan oli korkealla vuonna 2006. Mielenkiinnon kohteena ovat olleet kaupungin ydinkeskustan liiketilat, mutta myös Seppälän ja Tourulan liikekeskukset. Jyväskylän Forum-kauppakeskuksen omistaa Helsingin pörssissä listattu ja liki kokonaan ulkomaalaisessa omistuksessa oleva Citycon, joka hankki valtaosan kauppakeskuksesta omistukseensa vuonna 2003. Samana vuonna siirtyi Kauppakadun Nordean kiinteistö eurooppalaiselle kiinteistösijoitus ja -hallinnointiyhtiö IXIS AEW Europelle. Vuonna 2004 siirtyi Jyväskylässä kaksi hotellia, Rantasipi Laajavuori ja Cumulus brittiläisessä omistuksessa olevalle London & Regional Properties -yhtiölle, kun yhtiö osti hotelleja aikaisemmin hallinnoineen suomalaisen hotellikiinteistöyhtiön. Vuonna 2006 luxemburgilainen JER Partners yhdessä suomalaisen Spondan kanssa hankkivat omistukseensa puolet Torikeskuksesta. Vuoden 2007 alussa kiinteistömarkkinoille ilmaantui ruotsalainen kiinteistörahasto, joka osti Tourukeskuksen ja Vasarakadun ison liikekiinteistön. Saman vuoden kesällä siirtyi puolestaan Kauppakadulla sijaitseva Halosen talo hollantilaisen kiinteistösijoittajan Redevconin hallintaan.⁸⁷⁵

Ulkomaiset sijoittajat ovat olleet kiinnostuneita ydinkeskustan lisäksi Seppälän -marketalueesta. Vuoden 2006 aikana siirtyi alueella ulkomaisille sijoittajille kaksi isoa kiinteistöä, ensin alkuvuodesta Seppälän liikekeskus ja muutamaa kuukautta myöhemmin Mustan Pörssin kiinteistö. Ostajina olivat edellä mainitut JER Partners ja Sponda. Paria vuotta aikaisemmin oli jo Gigantin kiinteistö siirtynyt tanskalaiselle sijoitusfirmalle. Jyväskylä on kasvukeskuksena mielenkiintoinen sijoituspaikka ja ennen kaikkea tuottava verrattuna esimerkiksi pääkaupunkiseudun kohteisiin.⁸⁷⁶

Jyväskylän vetovoimaisuuden ja elinvoimaisuuden lisääntymisestä on pidetty merkkinä myös rakentamisen lisääntymistä ja uusien yritysten perustamista. 1990-luvun rakentamisen hiljaiselon jälkeen vuodesta 2001 muodostui kaupungin hankejohtajan Olavi Niemen sanoin investointien huippuvuosi. Rakentamisen taustalla oli pitkälti informaatioteknologian alan tarvitsemat ja usein kansainvälisten rahoittajien rahoittamat uudet toimitilat. Vuosituhannen vaihteessa valmistuivat myös kaupungin matkailun, messu- ja kongressitoiminnan vetovoimaisuutta vahvistavat kongressi- ja messukeskus Paviljonki sekä juna- ja linja-autoliikenteen yhteinen Matkakeskus. Vuodesta 2007 ja vuosista siitä eteenpäin ennustettiin muotoutuvan rakentamisen supervuodet. Kaupungin oma suurhanke, jonka rakentamisesta tehtiin päätös vuonna 2006, oli Keljonlahden voimala. Merkittävistä investoinneista olivat päättäneet Rautpohjassa toimivat metallialan yritykset Moventas, Metso Paper ja Outokumpu Distribution. Korkeakouluun suunnitellaan olevan teknologian liiketoimintaosaamiskeskuksen rakentamisen oli suunnitelmien mukaan tarkoitus alkaa vuonna 2009. Kesällä 2007 kerrottiin julkisuudessa myös Keljonkankaalle suunnitelmassa olevasta Eteläportista, josta on tarkoitus muodostaa uusi Seppälän kaltainen kaupallinen keskus. Vuonna 2006 Jyväskylään perustettiin 471 uutta yritystä. Poistuneen yritystoiminnan jälkeen yritysten nettolisäykseksi jäi kaikkiaan 244 toimijaa. Uusien yritysten kasvussa tulos oli paras saavutus kymmeneen vuoteen. Vaikean rakenteellisen työttömyyden kanssa painiskelevan kaupungin 1990-luvun aikana tahriintunutta kilpeä kiillottivat keväällä 2007 julkaistut tiedot, jonka mukaan Jyväskylän työpaikkakehitys oli ollut vuosituhannen alun ajan maan kärkiluokkaa.⁸⁷⁷

Jyväskyläläisten työllistäjät 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa

Muiden kasvukeskusten tavoin myös Jyväskylä on vahvasti palveluelinkeinovaltainen. Vahvaan teolliseen tuotantoon nojanneen kaupungin teollisten työpaikkojen vähentyminen oli alkanut jo 1970-luvun alussa. 1990-luvun alun laman vei mennessään työpaikoista merkittävän osan. Muutaman vuoden aikana, vuosina 1990-1992, Jyväskylän kaupungin työpaikoista hävisi

kaikkiaan 15 prosenttia lamaa edeltävään aikaan verrattuna. Suurimmat menetykset tapahtuivat juuri rakennusalalla ja teollisuudessa. Rakennusalalta hävisi 42 prosenttia työpaikoista ja teollisuudesta vastaavasti 21 prosenttia. Jyväskylän kaupungin työllisyystilastoja synkensivät valmistumisensa jälkeen työttömäksi jääneiden opiskelijoiden runsas määrä. Julkisen sektorin henkilöstövähennykset olivat lisänneet erityisesti naisten työttömyyttä.

Uusia työpaikkoja on syntynyt ennen kaikkea rahoituksen ja palveluiden pariin. Teollisuustyöpaikkojen ohella kaupan työpaikat ovat vähentyneet varsin ripeään tahtiin 1990-luvulta lähtien ja lasku on jatkunut edelleen 2000-luvun ensimmäisten vuosien aikana.⁸⁷⁸ Havainnollisimmin työssäkäynnin rakenteellista muutosta kuvaa kaupungin suurimpien työnantajien vertailu. Pysyvyyttä on edustanut kaupunki, joka on ollut viimeiset kaksikymmentä vuotta suurin työnantaja. Kunnan ja valtion hallinnon painoarvoa kaupungissa lisäävät Jyväskylän yliopisto, Jyväskylän ammattiopisto ja Jyväskylän ammattikorkeakoulu sekä Keski-Suomen sairaanhoitopiiri, jotka ovat edustaneet pysyvyyttä elinkeinoelämän rakenteellisten muutosten keskellä. Neljäs vahva työnantaja Jyväskylässä on entisen Valmet Oy:n Rautpohjan tehtaat eli nykyiset Metso Oyj:n Jyväskylän yksiköt.⁸⁷⁹

”Savupiippukaupungin” elinkeinoelämän rakennemuutos näkyy neljän suurimman työnantajan suuruusjärjestyksen muutoksessa. 1990-luvun puolivälissä perinteiset teollisuuslaitokset Schauman ja Serlachius olivat heti edellä mainittujen neljän suurimman työnantajan jälkeen vahvimmat työllistäjät Jyväskylässä. 2000-luvun puolivälissä UPM-Kymmenen ja M-realin nimisinä yhtiöinä toimivat tehtaat ovat viimeisen kymmenen vuoden aikana vähentäneet työntekijöitään. Ne eivät kuulu 2000-luvun alussa enää edes kymmenen suurimman työnantajan joukkoon. Työntekijöitään karsi myös Posti- ja telelaitos, nykyinen Itella Oyj, joka ei enää 2000-luvun puolivälissä kuulu kaupungin suurimpiin työnantajiin. Sen sijaan voimakkaasti toimintaansa laajentaneita ja uusia työntekijöitä rekrytoineita yrityksiä ovat monikansallinen ISS ja suomalainen Lassila-Tikanoja Oy, jotka molemmat edustavat monialaisia palvelualan, pääasiassa kiinteistö- ja ympäristöhuollon, yrityksiä. Toimialan nouseminen suurimpien työllistäjien joukkoon on ollut seurausta nimenomaan alan voimakkaasta keskittymisestä. Osuuskauppa Keskimaa, joka on sijoittunut

kaupungin tärkeimpien työllistäjien joukkoon jo 1980-luvun lopusta lähtien, edustaa niin ikään voimakkaasti keskittynyttä vähittäiskaupan toimialaa, vaikka alalla sinänsä on työpaikkojen määrä kuluvan vuosituhannen aikana vähentynyt. Kokonaan uusia ja samalla vahvoja toimialoja ovat IT-alan toimijat TietoEnator-konserni ja TeliaSonera-konserni.⁸⁸⁰

Kun kaupungin luonnetta tarkastellaan työnantajasektorien näkökulmasta, Jyväskylä on edelleen vahvasti koulutuksen, hallinnon ja ylipäänsä julkisista palvelutehtävistä huolehtien laitosten kaupunki. Leimallista 1990-luvun viimeisten vuosikymmenien ja 2000-luvun alun kehitykselle on kuitenkin ollut yksityisyrityksien määrän huomattava kasvu. Yksityisten yritysten määrä alkoi kasvaa 1980-luvulla. 1990-luvun alkupuolen lama vähensi yritysten määrää jonkin verran, mutta vuosikymmenen lopussa ja 2000-luvun alussa yritysten määrä

kasvoi nopeammin kuin kertaakaan aikaisemmin viimeisen kahden vuosikymmenen aikana. Yksityisyritysten merkitys työllistäjänä on kasvanut poikkeuksellinen voimakkaasti juuri 1990-luvun lopun ja 2000-luvun aikana. Kun 1980-luvun alussa yksityinen ja julkinen sektori olivat likimain yhtä suuret työllistäjät, niin 2000-luvun alussa kaikista palkansaajista 60 prosenttia työllistyy yksityisellä sektorilla. Kunta, kuntayhtymät ja valtio ovat edelleen 2000-luvun alussa vahva työnantajasektori.⁸⁸¹

Edellä esitetty kertoo sen, millä tavoin Jyväskylä selvisi 1990-luvun alun lamasta, jonka aikana viidennes kaupungin työpaikoista katosi. Se kuvaa myös sitä, mitkä alat paransivat kannattavuuttaan niin, että uusia työpaikkoja syntyi siinä määrin, että 2000-luvun alussa kaupungin työpaikkaomavaraisuus on maan korkeimpia. Ainostaan Helsingissä on tässä suhteessa asiat paremmin kuin Jyväskylässä.⁸⁸²

Jyväskylän työpaikat (%) toimialoittain vuosina 1990–2004

	1990	1992	1994	1996	1998	2000	2002	2004
Maa- ja metsätalous	0,6	0,6	0,6	0,95	0,6	0,6	0,4	0,4
Teollisuus	21,7	20,0	21,5	19,9	19,2	18,7	17,9	16,8
Rakennustoiminta	8,6	5,9	4,8	4,7	5,02	5,8	6,0	5,5
Kauppa ym.	19,1	18,2	14,8	15,1	15,42	14,9	14,5	14,9
Liikenne	6,3	6,5	6,4	6,1	6,6	6,4	6,3	6,7
Rahoitus ym.	12,8	13,1	14,2	13,0	14,7	16,5	17,1	17,6
Palvelut ym	30,9	35,6	37,6	39,0	37,1	35,8	36,4	36,9
Tuntematon	0	0	0	1,3	1,3	1,4	1,3	1,2
Yhteensä	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Yhteensä lkm	40 700	34 700	33 000	35 527	39 480	42 089	44 113	45 829

Kunnallistietoa Jyväskylästä 1987, 1997, 2005, 2007.

Jyväskylä Keski-Suomen maakunnan keskuksena

Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Antti Pänkäläinen, 1960.

Opetusministeri Heikki Hosiä esittää valtiovallan tervehdyksen maaherra Eino Palovedelle Keski-Suomen lääninhallituksen aloittaessa toimintansa keväällä 1960. Eino Paloveden jälkeen maaherraksi vuonna 1971 tuli Artturi Jämsén. Vuonna 1976 maaherraksi valittiin Kauko Sipponen. Vuonna 1985 maaherraksi valittu Kalevi Kivistö oli Keski-Suomen läänin viimeinen maaherra. Keski-Suomen liiton ensimmäisenä maakuntajohtajana aloitti vuonna 1991 Erkki Järvelä. Hänen seuraajansa on vuonna 2001 tehtävässä aloittanut Anita Mikkonen.

Jyväskylä Keski-Suomen maakunnan keskuksena 1960-luvulta 2000-luvun alkuun

Toisen maailmansodan jälkeen tapahtunut kansantalouden kasvu, elinkeinorakenteen muutos ja kaupungistuminen ovat olleet 1900-luvun suomalaisen yhteiskunnan merkittäviä muutoksia. Kaupungistumiskehitys on merkinnyt sitä, että väestö ja työpaikat keskittyvät nimenomaan kaupunkiseuduille. Näin on tapahtunut myös Jyväskylän seudulla.

Jyväskylän kaupunki on perustamisvuotensa 1837 jälkeen laajentunut hallinnolliselta alaltaan asteittain. Suurin muutos tapahtui vuonna 1965, jolloin Jyväskylä kasvoi vajaan 36 neliökilometrin kokoisesta pikkukaupungista 115 neliökilometrin ”SuurJyväskyläksi”. Jyväskylän kaupunki perustettiin sisämaan aluehallinnon järjestämistä tarpeita silmällä pitäen. Päiviö Tommila toteaa vuonna 1972 julkaistussa Jyväskylän kaupungin historiassa, ettei kaupungin perustaminen ollut irrallinen ilmiö eikä yksinomaan hallinnollinen järjestely. Kaupungin perustaminen oli osa yhteiskunnallista prosessia, jonka aikana luotiin perusta suomalaisen yhteiskunnan taloudelliselle modernisaatiolle. Liberalistisen talousajattelu tähtäsi suomalaisen talouselämän ja laajemmin suomalaisen yhteiskunnan uudistamiseen ja siteiden katkaisemiseen merkantilistisen talousajattelun jähmeydestä.

1960-luvun puolivälissä Jyväskylä oli teollisuuskaupunki, jolle lankesi myös vetovastuu Keski-Suomen läänin kehittämisessä. Keski-Suomen läänin perustaminen vuonna 1960 vahvisti Jyväskylän asemaa nimenomaan hallintokaupunkina. Keski-Suomen lääniin lohkottiin alueita Vaasan, Hämeen, Mikkelin ja Kuopion lääneistä. Tätä kompromissia symboloi läänin ”allianssivaakuna”, jossa kahtia

jaetun kilven toisella puolella oli Hämeen ilves ja toisella Keski-Suomen metso. Läänin hallinnolliset rajat noudattivat niin kutsuttua talousaluerajaa. Keski-Suomen läänin perustaminen merkitsi sitä, että Jyväskylästä läänin pääkaupunkina tuli valtion monen alueviraston sijoituspaikka.

1960-luvun lopulla valmistuneessa valtakunnallisessa aluejärjestelmätutkimuksessa Jyväskylä ei saavuttanut tavoittelemansa valtakunnanosakeskusstatusta. Luokitus perustui hallinnon, tukkukaupan ja erilaisten palveluiden sijaintiin ja keskittymiseen kaupungin alueelle. Tässä luokitusjärjestelmässä Kuopio katsottiin tärkeämmäksi keskuksesi kuin Jyväskylä, joka sai tyytyä maakuntakeskuksen asemaan. Vuonna 1968 maaherra Eino Paloveden johdolla valmistellussa, mutta toteutumattomaksi jääneessä kuntauudistussuunnitelmassa Jyväskylän maalaiskunta jaettiin uuden Tikkakosken kunnan ja Jyväskylän kaupungin kesken. Myös Muurame olisi pääosiltaan liitetty Jyväskylään.

Kunnallisen jaotuksen ja kuntien yhteistoininnan kehittämisestä vuonna 1967 annettu laki edellytti, että Jyväskylän kaupunki ja maalaiskunnan keskeiset alueet sekä Muuramen kunta muodostivat yhdyskuntamuodostuksen edistämisalueen, jonne keskittyvät talousalueen väestön kasvu ja työpaikat. Tämän yhdyskunnan kehittäminen edellytti muun muassa palveluiden ja kunnallishallinnon keskittämistä talousalueen keskukseseen, Jyväskylään. Jyväskylän seudulla ei kuitenkaan tehty kuntauudistussuunnitelman mukaisia kuntajakoja. Jyväskylän kaupungin ympärille muodostuneella talousalueella alkoi joka ta-

Vireä seutukunta on Jyväskylän kaupungin elinehto. Kauppa -ja teollisuusministeri Mauri Pekkari vieraili Kalmarin tilalla Laukaassa tankkaamassa biokaasuautonsa alkusyksyllä 2006.

pauksessa tapahtua merkittäviä rakenteellisia muutoksia. Nämä muutokset olivat osa suomalaisen yhteiskunnan rakenteellista muutosta, jota ylläpiti väestön ikärakenteen ja väestön määrälliset alueelliset muutokset. Yksityisen sektorin toiminnot ja ennen kaikkea palvelut alkoivat keskittyä Jyväskylään. Keskustelu Jyväskylän kaupungin, Jyväskylän seutukunnan ja Keski-Suomen maakunnan elinvoimaisena säilyttämisestä jatkui muissa piireissä kuin kunnanvaltuustoissa. Jyväskylä-Seurassa pohdittiin 1980-luvun lopulla järjestetyissä esitelmätilaisuuksissa laajasti Jyväskylän asemaa maakunnallisena ja valtakunnallisena keskuksena. Professori Pertti Kettunen kiteytti maakunnan talouden kilpailukykyä koskevan esityksensä sisällön toteamukseen, että kunta on liian pieni yksikkö oman tulevaisuutensa luojaksi.⁸⁸³

Vuonna 1997 toteutettu lääninjakouudistus lakkautti Keski-Suomen läänin, ja alueet liitettiin uuteen Länsi-Suomen lääniin. Läänin pääkaupunki on Turku ja Jyväskylään jäi Keski-Suomen läänin palveluyksikkö. Samalla

hävisi lääniä symbolisoiva ”allianssivaakuna”. Länsi-Suomen läänin vaakunaan ei otettu aineksia Keski-Suomesta, vaan Varsinais-Suomen, Satakunnan ja Etelä-Pohjanmaan historiallisista maakuntavaakunoista.

Jyväskylässä Keski-Suomen läänin lakkauttaminen herätti aiheellisesti huolta. Jyväskylän kaupunki, yliopisto ja muun muassa sanomalehti Keskisuomalainen aloittivat yhteisen kampanjan läänin säilyttämisen puolesta.⁸⁸⁴ Lääninjakouudistus herätti pelkoa muun muassa maakunnallisen identiteetin katoamisesta. Huolimatta siitä, että harvalla jyväskyläläisellä oli ollut asiaa lääninhallitukseen, hallinnon fyysisiä organisaatioita pidettiin tärkeänä maakunnallisen itsenäisyyden symbolina.

Lääninuudistusta valmistellut silloinen sisäasiainministeri Mauri Pekkari näki tilanteen toisin kuin maakunnan monet muut keskeiset toimijat. Hänen mukaansa lääninhallinto oli väliportaan hallintoa ja keskushallinnon jatke, jolla ei ollut suurta merkitystä alueellisessa tai maakunnallisessa kehittämisessä. Maakuntahallinnon kehittäminen toi

Syksyllä 1999 Jyväskylässä järjestettiin viiden maan presidentin huippukokous. Tilaisuuden järjesti Keski-Suomen henkisen maanpuolustuksen liitto ry. Kuvassa presidentti Lennart Meri, päätoimittaja Erkki Laatikainen, kaupunginjohtaja Pekka Kettunen, presidentti Vaira Vike-Freiberga, presidentti Martti Ahtisaari, rehtori Aino Sallinen, presidentti Aleksander Kwasniewski, presidentti Valdas Adamkus ja vuorineuvos Esko Muhonen.

mahdollisuuden kehittää nimenomaan maakunnan sisäisiä vahvuuksia.⁸⁸⁵ Lääninuudistus yhdessä Suomen Euroopan Unionin jäsenyyden kanssa nostivat maakuntien ja seutukuntien roolia paikallisdemokratian vahvistajana ja alueiden taloudellisen kehityksen vetureina sekä kansallisella että kansainvälisillä areenoilla. Pääkaupunkiseutu on kiistatta Suomen johtava kasvukeskittymä. Muut suuret kaupungit pyrkivät erikoistumalla ja verkostoitumalla säilyttämään vetovoimaisuutensa ja oman osuutensa kasvusta.

1990-luvulla ja 2000-luvun alussa Jyväskylän kaupunki on luonut uusia kontakteja verkostoitumalla keski suurten eurooppalaisten kaupunkien muodostamiin yhteenliittymiin. 2000-luvun maakunnallisessa kehityksessä ratkaisevaa on taloudellisten rakenteiden ja taloudellisten toimijoiden vahvistuminen. Jyväskylän kaupungin hallintokeskus -rooli on muuttunut talousalueen taloudellisen veturin tehtäväksi.

1990-luvun lama vauhditti yhteiskunnallista rakennemuutosta, jossa keskeisellä sijalla

on ollut taloudellisen toiminnan yhteiskuntaa jäsentävän merkityksen korostuminen. Pysyvyyttä on edustanut se, että kuntien itsehallinto on säilynyt koskemattomana. Kunnallisen itsehallinnon perusarvoja kuten itsehallintoa, demokratiaa ja asukkaiden sosiaalista ja taloudellista hyvinvointia, pidetään luonteeltaan pysyvinä ja hitaasti muuttuvina. Kunnallisilla rajoilla ei ole kuntalaisten arjessa niin suurta ja juhlavaa merkitystä, mihin itsehallinnolliset perusarvot viittaavat. Jyväskylän seudulla osa julkisista palveluista on 2000-luvun alusta lähtien organisoitu verkostokaupunkimallin mukaisesti ylikunnallisina. Yksityisen sektorin palvelut, asuminen ja työpaikkojen sijoittuminen talousalueella jäsenyivät taloudellisten lainalaisuuksien mukaan. Hiippakuntajaossa Jyväskylän evankelis-luterilainen seurakunta kuuluu Lapuan hiippakuntaan ja vastaavasti Jyväskylän ortodoksinen seurakunta Karjalan ortodoksisen hiippakuntaan. Ennen julkishallintoon kuuluvaa lääninuudistusta Suomessa uudistettiin vuonna 1993 puolustusvoimien hallinto- ja johtamisjärjestelmä. Uudessa

aluejärjestelmässä Jyväskylä kuuluu läntiseen maanpuolustusalueeseen ja 12:sta sotilasläänin esikunnasta Keski-Suomen Sotilasläänin esikunta on sijoitettu Jyväskylään. Keski-Suomen Sotilasläänin alue vastasi vuoden 2007 lopulle maakunnallisia rajoja. Tämäkään jaotus ei ole pysyvä, sillä puolustusvoimien aluehallinnon rakennemuutos jatkuu siten, että vuoden 2008 alusta Keski-Suomen Sotilasläänin liitetään Pohjanmaan sotilasläänin ja Jyväskylään jää Keski-Suomen aluetoimisto.

Kuntajakokysymystä on käsitelty Jyväskylän kaupungissa useaan kertaan vuoden 1968 kuntauudistussuunnitelman kariutumisen jälkeen. Vuonna 1982 kaupunginvaltuusto teki valtioneuvostolle aloitteen kuntajaon muuttamisesta Jyväskylän seudulla. Kaupunki oli valmis esittämään valtioneuvostolle pakkoliitosta, josta kuitenkin luovuttiin. Vuonna 1988 kaupunginvaltuusto uudisti esityksen Jyväskylän maalaiskunnan liittämisestä Jyväskylän kaupunkiin. Vuonna 1992 tehtiin päätös Säynätsalon kunnan liittämisestä Jyväskylän kaupunkiin. Vuonna 1994 Jyväskylän kaupunki ja Jyväskylän maalaiskunta lähentyivät kuntaliitokysymyksessä niin, että kunnat perustivat yhteisen kuntaliitosasianneuvottelukunnan, joka selvitti kuntaliitoksen mahdollisuuksia.

Neuvottelut raukesivat keväällä 1995 ja kunnat päättivät jatkaa itsenäisinä. Kuntaliitoshankkeen kariutuminen ei kuitenkaan merkinnyt yhteistyövalmiuden kariutumista. Seutukunnan kehitystä pohdittiin laajasti muun muassa vuonna 1996 järjestetyssä Jyväskylä-Forumissa, jonka teemana oli ”seutu”. Tilaisuudessa puhunut professori Perttu Vartiainen korosti sitä, että kunnan perustehtävä oli palvella alueensa asukkaita ja mahdollistaa heidän hyvinvointinsa. Kunnan perustehtävä sekoittui Vartiaisen mukaan usein yksittäisen kunnan ajamiin etuihin.⁸⁸⁶ Jyväskylän seudulla painopiste siirrettiinkin kuntaliitokysymyksestä seudullisen yhteistoiminnan kehittämiseen. Yhteistyö johti yhteisten elinkeino-yhtiön perustamiseen ja 1990- ja 2000-lukujen vaihteessa verkostokaupunkimallin kehittämiseen.

1990-luvun murroksessa Jyväskylän kaupunkiseudun keskeisten toimijoiden käsitys yhteistyöstä muuttui. Yhteistyötä oli harjoitettu aikaisemminkin, mutta 1990-luvulla yhteistyöstä tuli selviytymisstrategia, jonka tärkeys hyvin ymmärrettiin. Jyväskylän yliopiston rehtori Aino Sallinen kiteytti muutoksen niin, että aikaisempi eri toimijoiden yhteistyö oli

luonteeltaan liturgista, jota ylläpidettiin säännöllisillä tapaamisilla. 1990-luvun puolivälistä liikkeelle lähteneen kehityksen ydin on ollut niin sanotussa win-win -tilanteessa, joka tarkoittaa sitä, että panostaminen yliopistokaupungin kehittämiseen on tasapuolisesti hyödyttänyt kaikkia osapuolia kaupunkia, yliopistoa ja yritystoimintaa.⁸⁸⁷ Tähän sisältyy yhteisen vahvan imagon kehittäminen, mikä on myös sanomalehti Keski-suomalaisen päätoimittaja Erkki Laatikaisen käsityksen mukaan Jyväskylän seutukunnan ja sen veturin Jyväskylän kaupungin kehittämisen perusedellytys. Jyväskylän kaupungin rooli talousalueensa veturina on Laatikaisen mielestä tunnustettava, sillä elinkeinopolitiikalla on julkishallinnon organisaatioita määräävämpi asema seutukuntien vireänä säilyttämisessä.⁸⁸⁸

Kauppa- ja teollisuusministeri Mauri Pekkarisen mukaan Jyväskylän kaupungin asema maakunnan taloudellisena veturina on yleisesti tunnustettu tosiasia. Jyväskylän ja siten koko maakunnan menestys 2000-luvulla perustuu Pekkarisen mukaan vahvasti siihen korkeatasoiseen osaamispotentiaaliin, jota Jyväskylä yliopistokaupunkina pystyy jatkuvasti uusintamaan. Ministerin mukaan tätä osaamispotentiaalia olisi voitava tulevaisuudessa käyttää entistä tehokkaammin hyväksi. Tärkeää on ennen muuta tieteen sovellutusten jalostaminen tuotannolliseen käyttöön. Ministeri Pekkarisen mukaan Jyväskylällä on hyvät mahdollisuudet pärjätä kaupunkiseutujen kilpailukyvyssä myös tulevaisuudessa. Kaupungin kilpailukyky ja vetovoima perustuu pitkälle hyvään logistiseen sijaintiin, joka vastaa hyvin elinkeinoelämän ja talouden toiminnan sisäistä logiikkaa.⁸⁸⁹

Jyväskylän kaupungin menestysmahdollisuuksia työkseen tarkastelevan kaupunginjohtaja Markku Anderssonin mukaan kaupungin ja kaupunkiseudun kehitystä suoraan uhkaavia ja jalat alta vetäviä vaaroja ei ole näköpiirissä 2000-luvun alussa. Kaupunginjohtajan luottamus tulevaan nojaa muun muassa siihen, että kaupungin kanssa yhteistyötä tekevät kumppanit tiedostavat, mikä eri toimijoiden muodostama klusteri on ja miten se toimii. Tässä yhteistyöklusterissa kaupungilla on oma roolinsa, jonka se tuntee hyvin. Yhteistyön tulokset näkyvät siinä, että elinkeinoelämä on osoittanut vahvaa luottamusta Jyväskylän kaupunkia kohtaan. Kaupungin rooli toimia talousalueensa veturina on kuntatalouden kan-

nalta kallista. Kaupungin kehittämisen suuria haasteita on, miten se selviää tulevaisuudessa perustehtävästään eli palveluiden tuottamisesta. Perinteinen palvelurakennemalli ei Anderssonin mukaan tulevaisuudessa yksinkertaisesti toimi. Vaihtoehtoisia palveluiden tuottamisen malleja on olemassa. Tärkeimpänä tehtävänä kaupunginjohtaja pitääkin toimintaympäristön muokkaamista. Keskeinen tavoite Jyväskylän kaupungilla on olla mukana hankkeissa, jotka johtavat kuntarakenteen muutoksiin.⁸⁹⁰

Vuonna 2005 valtioneuvoston käynnistämä kunta- ja palvelurakennemuutos on palauttanut kuntaliitoskeskustelun siihen historialliseen tilanteeseen, jossa vuoden 1968 kuntauudistussuunnitelmaa käsiteltiin. Kesällä 2007 valmistuneessa Jyväskylän seudun kunta- ja palvelurakennetta koskeneessa yhteensovitmissuunnitelmassa ei päästy selvityksessä mukana olleiden kuntien kanssa yhteisymmärrykseen kuntajaon uudistamisesta. Sel-

vitystä valmisteltaessa Korpilahden kunta ja Jyväskylän kaupunki tekivät päätöksen, jonka mukaan Korpilahden kunta liittyy Jyväskylän kaupunkiin vuonna 2009. Kesällä 2007 Jyväskylän kaupunki ja Jyväskylän maalaiskunta pyysivät yhdessä sisäasiainministeriötä asettamaan selvitysmiehen tekemään erityisselvitystyötä kuntajaon muuttamisesta. Selvitystyö koskee sitä, millä edellytyksillä kaupunki ja maalaiskunta voisivat sopia strategisesta yhdistymisestä eli toisin sanoen uuden kunnan perustamisesta vuoden 2009 alussa. Sisäasiainministeriö asetti kuntajakoselvittäjäksi Jarmo Asikaisen. Kuntajakoselvittäjän työ valmistuu joulukuun puolivälissä 2007. Syksyllä 2007 Toivakan kunta esitti, että myös se olisi valmis tulemaan mukaan kuntajakoselvitystyöhön. Kaupungin ja maalaiskunnan yhteisellä päätöksellä uusia kuntia ei syksyn 2007 aikana otettu mukaan kuntajakouudistus selvitykseen.

**Jyväskylän kaupunki,
Jyväskylän maalaiskunta ja
Korpilahden kunta muodostivat
uuden Jyväskylän 1.1.2009 alkaen**

Uuden vuoden juhlintaa Kirkkopuistossa vuonna 2009.

Mikka Pietarinen.

Jyväskylän kaupungin ja sen naapurikuntien alueliitoshistoria

Jyväskylän kaupunki ja maalaiskunta kappeliseurakunnista itsenäisiksi kunniksi

Jyväskylän kaupungin perustaminen vuonna 1837 ei aiheuttanut suuria muutoksia alueen hallinnollisiin oloihin, sillä vasta perustettu kaupunki säilyi aluksi oikeudellisesti osana Laukaan kärjäkuntaa ja kirkollisesti osana Jyväskylän kappeliseurakuntaa ja sitä kautta Laukaan kirkkoherrakuntaan. Hallinnollisella päätöksellä synnytetyn kaupungin merkityksestä toteaa Jyväskylän maalaiskunnan kirjan toimittaja Jussi T. Lappalainen, että ”Jyväskylän kaupunki säilyi pienenä läikkinä suuren kappeliseurakunnan keskellä.” Vain asemakaava ja järjestysoikeus erottivat sen ympäröivästä maaseudusta.

1860-luvulle tultaessa Jyväskylä oli saavuttanut elinkelpoisuutensa ja kasvanut sitä myötä omanarvonsa tuntevaksi kaupungiksi, mikä synnytti vaatimuksia kaupungin hallinnollisesta itsenäistämisestä. Vuonna 1861 annettiin keisarillinen julistus maistraatin ja raastuvanoikeuden asettamisesta kaupunkiin. Vaikka Jyväskylän kaupunkia ei maaseutumaisuutensa vuoksi pitkään juuri erottanut ympäröivästä maaseudusta, niin kappeliseurakunnan jäsenistössä kaupunkiin muuttaneet virkamiehet ja porvarisammattien harjoittajat alkoivat eristäytyä muusta seurakunnasta omaksi ryhmäkseen. Erilaiset ristiriidat kappeliseurakunnan keskuudessa, näistä merkittävimpana uuden kirkon rakentamiskiihstä, vauhdittivat yleistä kehitystä, joka johti koko maassa aikaisempaa

pienempien seurakuntien perustamiseen. Jyväskylän pitäjäläiset eivät näin ollen vastustaneet, kun kaupungin kirkonkokous teki vuonna 1874 päätöksen oman seurakunnan perustamisesta. Päätös sai keisarillisen vahvistuksen seuraavana vuonna, ja samalla määrättiin, että kaupungin seurakunta aloitti toimintansa alkukesästä 1880.

Jako kaupunki- ja maaseurakuntaan oli symbolisesti tärkeä tapahtuma, joka vahvisti jo aikaisemmin alkaneen maallisen hallinnon muutosprosessin. Uudistuksen taustalla oli valtion tehtävien lisääntyminen, mistä seurasi se, että osa tehtävistä haluttiin delegoida paikallishallinnon hoidettaviksi. Vuoden 1865 asetus maalaiskuntien itsehallinnosta tarkoitti sitä, että kirkollisten ja maallisten asioiden hoito erotettiin toisistaan. Kuntien päättäväksi elimeksi tuli kuntakokous ja toimeenpanevaksi elimeksi kunnallishallitus. Jyväskylän kirkolliskokous perusti kunnallishallituksen vuonna 1868, mikä on samalla Jyväskylän maalaiskunnan perustamisvuosi. Asetus maalaiskuntien kunnallishallinnon järjestämisestä herätti Jyväskylässä, kuten yleisesti muuallakin, alkuun vastusta. Ajan mittaan osallistuminen ja edustaminen paikallishallinnossa merkitsivät etenkin talonpoikaisväestölle ryhmätietoisuuden vahvistumista ja sitä kautta yhteiskunnallisen omanarvontunnon nousua. Kaupunkien itsehallinnon järjestäminen vahvistettiin vuonna 1873. Jyväskylän kaupungissa päätös valtuuston perustamisesta tehtiin syksyllä 1874. Ennen kaupunginvaltuustoa kaupungin keskeinen hallintoelin oli ollut järjestysoikeus.

Kalevi Korhonen

Suomen sisävesillä pisimpään samaa reittiä kulkenut Suomi-laiva alittaa Aijälänjoen sillan. Kesällä siltaa oli vuoteen 2009 saakka Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan rajakyltti.

Esikaupunkikysymys osana kaupungin ja maalaiskunnan aluejakoa

Jyväskylän maalaiskunnan perustaminen merkitsi, että Jyväskylän kaupunki jäi keskelle laajaa maalaiskuntaa. Syntyi niin kutsuttu reikäleipäkunta eli kehyskuntapari. Kehyskuntapareja syntyi pääasiassa 1800-luvun lopulla ja 1900-luvulla. Tällöin oli kysymys siitä, että jokin maalaiskunnan taajamista kasvoi niin kutsutuksi taajaväikseksi yhdyskunnaksi. Taajamien erottautumista ympäröivästä maaseudusta joudutti muun muassa teollisen toiminnan vahvistuminen, johon liittyi usein rautatien rakentaminen. Valtiovalta vauhditti omilla toimillaan taajaväikisten yhdyskuntien erottamista omiksi erillisiksi kunnikseen; taajaväikisestä yhdyskunnasta ensin kauppalaksi ja sitten kaupungiksi.

Kehyskuntaparien yhdistymiset alkoivat vuonna 1948, jolloin Hämeenlinnan kaupunki ja Hämeenlinnan maalaiskunta yhdistyivät. Vilkkain yhdistysvaihe ajoittui

vuosille 1967–1977, jolloin 49:sta kuntapariasta 25 muodostivat uuden kunnan. Vuosina 1978–1992 ei tapahtunut yhtään uutta liittosta. Kehyskuntaparien yhdistymiset saivat uutta vauhtia 1990-luvun alun lamasta ja sama suuntaus on jatkunut uuden vuosituhannen alussa. 2000-luvun alussa yhdistyivät Mikkeli, Hamina ja Vehkalahti, Loimaat ja Rovaniemi. Huomattavaa on, että kehyskuntaparien liitoksista ainoastaan viisi on toteutettu valtion toimesta pakkoliitoksina. Myös Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan liitoshistoriassa on pakkoliitoksesta tullut esillä useaan kertaan, mutta prosessi on joka kerta jätetty kesken.

Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan muodostaman kehyskuntaparin historia ei liity taajamoitumiseen. Sen sijaan teollisuustajamien kasvu kaupungin kuppeissa maalaiskunnan puolella nosti esille kysymyksen, mihin kuntaan tällaiset vailla rakennusmääräyksiä ja ylipäättänsä yhdyskuntasuunnittelua syntyneet asujaimistot lopulta kuuluisivat. Päiviö Tommila onkin to-

dennut, että 1930-luvun loppuun mennessä oli muodostunut kaksi Jyväskylää. Toinen oli asemakaavoitettu kaupungin nimeä kantava yhdyskunta, toinen tämän alueen pohjois- ja itäpuolelle muodostunut laajahko, väkimäärältään lähes kaupunkia vastaava järjestymätön yhdyskunta. Ensimmäisessä vaiheessa olikin kysymys kaupungin välittömään läheisyyteen syntyneiden esikaupunkialueiden liittämisestä kaupungin järjestysalueiden piiriin. Näin Harjun taakse muodostunut Mäki-Matin tehdastyöläisten asuttama alue liitettiin maalaiskunnan myötävaikutuksella Jyväskylän kaupunkiin vuonna 1914.

1920-luvun alussa Jyväskylän maalaiskunta oli halukas jatkamaan esikaupunkialueiden luovuttamista kaupungille. Tällöin oli kysymys kaupungin pohjoisia rajoja reunustavista alueista Halssilasta Nisulaan. Monien vaiheiden ja selvityskierrosten jälkeen päätös mainittujen alueiden siirtämisestä kaupunkiin tehtiin vuonna 1939. Talvisodan syttyminen siirsi kokonaispinta-alaltaan 1 183 hehtaarin alueen liittämisen kaupunkiin vuoteen 1941. Liitos sai varsin nopeasti jatkoa, kun Kankaan paperitehdas kaavoitti molemmin puolin kaupungin ja maalaiskunnan rajaa Lahjaharjussa sijaitseville maa-alueilleen tontteja, joita tehdas lahjoitti sen palveluksessa olleille rintamasotilaille ja sotaorvoille. Kaupunki ja maalaiskunta pääsivät nopeasti sopuun uudesta aluesiirrosta, joka toteutui vielä saman vuoden aikana.

Hallinnollisia aluesiirtoja seurasivat jonkin ajan viiveellä seurakunnalliset siirrot. Jyväskylän kaupungin kehityksen kannalta esikaupunkialueiden siirroilla kaupungin hallinnollisten rajojen sisäpuolelle oli kauaskantoisia vaikutuksia. Seminaari- ja koulukaupunki alkoi saada teollisuuskäytön piirteitä, kun alueen suurimmat tehtaot, Kankaan paperitehdas ja Tourulan kivääritehdas, siirtyivät alueliitoksen yhteydessä kaupunkiin. Alueliitokseen lisättiin loppuvaiheessa laaja kaistale Keljoa. Ratkaisun taustalla oli valtion käynnistämä hanke tykkitehtaan rakentamisesta Jyväskylään. Tykkitehtaan sijoittamispäätöksen uskottiin vaikuttavan nimenomaan Keljon suunnan asutuksen kehitykseen. Kaikkiaan kaupungin laajentuminen merkitsi sitä, että teollisuustyöväestöstä tuli kaupungin suurin ammattiryhmä.

Vaajakosken taajaväkinen yhdyskunta alueliitoskeskustelun kipupiste

Vaajakosken taajaväkinen yhdyskunta syntyi samaan tapaan kuin muut Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan rajoille nousseet esikaupunkialueet. Aluetta ei kuitenkaan liitetty kaupunkiin, vaan Vaajakoskesta muodostettiin Vaasan läänin maaherran Bruno Sarlinin aloitteen mukaisesti taajaväkinen yhdyskunta vuonna 1920. Vaajakosken taajama oli esikaupunkialueiden tavoin rakentunut viljeli, ja tämä oli johtanut siihen, että asutus oli levittäytynyt sekä maalaiskunnan että Laukaan kunnan alueille. Kuntien oli sovittava keskenään alueiden siirrosta, ja näin Laukaan kunta luovutti ne Leppäveden osat maalaiskunnalle, jotka olivat siirtyneet sille aikaisemmin toteutetun seurakunnallisen jaon yhteydessä.

Vaajakosken taajaväikisen yhdyskunnan perustaminen merkitsi sitä, että Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan väliin muodostui yhdyskunta, jolla oli omat intressinsä aluesiirtojen suhteen. Jyväskylän kaupunki oli havitellut keskustelun alla olevien pohjoisten ja itäisten esikaupunkialueitten lisäksi Aijälää ja Kuokkalanniemeä, tavoitteena sataman perustaminen Kuokkalanniemeen. Myös Vaajakosken taajaväkinen yhdyskunta kuului kaupungin toivelistalle. Vaajakosken taajaväkinen yhdyskunta teki puolestaan vuonna 1929 aloitteen julistautua kauppalaksi, mikä tarkoitti sitä, että se ei voinut hyväksyä kaupungin tavoitteita. Kauppalahanke kariutui, mutta kaupungin laajentumisen esteenä oli edelleen Jyväskylän maalaiskunnassa vallinnut kanta, jonka mukaan edellä mainitut alueet olivat parhaita maanviljelysmaita, joista ei oltu valmiita luopumaan.

Ensimmäisen liitosta koskevan ratkaisuesityksen antoi vuonna 1931 sisäasiainministeriön tehtävään asettama varatuomari Heikki Honkonen, joka oli pitkälle samoilla linjoilla kuin edeltäjänsä, vuonna 1927 tehtävää suorittamaan ryhtynyt Hyvinkään kauppalaanjohtaja Rieti Itkonen. Molemmat selvitysmiehet olivat yksimielisiä siitä, että Jyväskylän kaupungille oli turvattava kasvun mahdollisuudet. Honkonen vuonna 1934 antama esitys ei tyydyttänyt sen enempää kaupunkia kuin maalaiskuntaakaan. Esitys käsitti maa-alueen, joka oli hieman päälle kymmenen prosenttia maalaiskunnan pinta-alasta. Tällä alueella asui kuitenkin yli puolet maalaiskunnan asukkaista. Jyväskylän

Jussi Jäppinen

Vaajakosken Naissaari on hieno esimerkki teollisuuden synnyttämästä eriaikaisten rakennuskerrostumien ja tyylisuuntien muodostamasta kulttuuriympäristöstä. Rakennusten kirjo ulottuu

1870-luvun puutaloista vuonna 1920 valmistuneeseen voimalaitokseen, 1930-luvun funkkistaloihin ja nuorimmillaan vuosina 1990–1993 rakennettuun Päijänne-Keitele -kanavan sulkurakennukseen.

kaupunki piti yllättäen ehdotettua liitosaluetta liian suurena. Kaupunki pelkäsi, että liitoksesta aiheutuvat taloudelliset rasitteet olisivat olleet liian suuret. Maalaiskunta piti puolestaan tiukasti kiinni Äijälästä ja Kuokkalanniemestä.

Varatuomari Heikki Honkosen toinen esitys valmistui vuonna 1937. Siinä esitettiin Nisulan, Lohikosken, Tourulan ja Halsilan alueiden liittämistä yhdellä kertaa kaupunkiin, mikä edellä kuvatun mukaisesti myös toteutui vuonna 1941. Kaupunki hyväksyi esityksen sellaisenaan. Maalaiskunnan kunnanvaltuustossa käytiin vielä äänestys, jossa olivat vastakkain esitykset, joissa toisessa ehdotettiin edellä mainittujen alueiden lisäksi myös Keljon, Palokan ja Äijälän siirtämistä kaupunkiin, ja toisessa koko liitoshankkeen hautaamista. Kun kumpikaan esitys ei saanut riittävää kannatusta, varatuomari Honkosen esitys hyväksyttiin myös maalaiskunnan kunnanvaltuuston kannaksi.

Laajentumishaluinen kaupunki ja elinkelpoisuutta puolustava maalaiskunta

Vuoden 1941 alueliitokselle asetettiin paljon odotuksia. Päätöstä kiiteltiin aluksi siitä, että sen avulla turvattiin kaupungin kasvun tarpeet pitkiksi ajoiksi eteenpäin. Toisin kuitenkin kävi. Vuonna 1948 Jyväskylän kaupunginvaltuusto teki valtioneuvostolle esityksen Väinölän, Jyskän, Kuokkalanniemen, Keljon ja eräiden kaupungin pohjoispuolella sijaitsevien alueiden liittämistä kaupunkiin. Hankkeen taustalla oli kaupungin näkemys siitä, että maalaiskunta oli tietien tahtoen vauhdittanut alueiden säännötöntä asuttamista ja rakentamista. Hanke raukesi, mutta kunnat saivat sovittua alueiden asutuksen järjestämisestä ainutlaatuisella kaavoitusyhteistyösopimuksella.

Seuraava vaihe kaupungin laajentumispyrkimyksissä alkoi vuonna 1957 kaupunginvaltuuston valtioneuvostolle tekemällä anomuksella, jossa tavoiteltiin Tuomiojärveltä Haukkalaan ulottuvan kiilamaisen alueen siirtämistä kaupungille. Tämä hanke unohtui sivujuonteeksi prosessissa, jonka kaupunki aloitti vuonna 1961. Kaupunki palasi vuonna 1948 tehtyyn esitykseen lisäalueista, jotka olivat siis olleet suojavyöhykkeen muodossa kaupungin toivelistalla jo 1930-luvulla käydyissä alueliitoskeskusteluissa. Kaupunki pyysi esityksessään Kuokkalanniemeä, Tikkaa, Keljoa, Taka-Keljoa, Äijälänniemeä, Palokan Mannilanmäkeä, Ritoniemeä ja Seppälänkangasta. Jyväskylän maalaiskunta ei ilahtunut kaupungin uusista hyökkäyksistä. Vaikka kysymys oli alueesta, joka muodosti vain runsaat 14 prosenttia maalaiskunnan kokonaispinta-alasta, sen merkitys kunnan elinvoimaisuudelle oli huomattavasti suurempi. Maalaiskunta ei myöskään hyväksynyt väitettä, että se oli-

si jättänyt alueiden kehittämisen retuperälle. Kaupungin esitykselle löytyi kannattajia, ja vuonna 1962 sisäasiainministeriö asettikin hallintoneuvos Otto Larman selvittämään liitosasiaa. Kuntien kannat Larman esitykseen valmistuivat vuoden 1964 alussa. Maalaiskunnan näkökulmasta kysymyksessä oli pakkoliitos, jota vastustivat niin kunnan asukkaat kuin myös poliittinen johto.

Maalaiskunnan päättäväisestä vastustuksesta huolimatta alueliitos toteutettiin vuoden 1965 alussa. Jyväskylän kaupungin historiassa ”suurena alueliitoksena” tunnetusta ratkaistusta tuli kauaskantoinen, sillä se jäi viimeiseksi kaupungin ja maalaiskunnan väliseksi alueliitokseksi. Kaupunki sai pitkään havittelemiaan alueita, jotka turvasivat sen kasvun. Kaupungin tulevan kehityksen kannalta merkittävää oli Kuokkalanniemen liittäminen kaupunkiin, mikä ratkaisi kaupungin asuntorakentamisen ongelmat 1990-luvulle saakka. Seppälänkankaasta ja Keljosta muodostui kaupungille tär-

jolla Jyväskylän seutu voisi vastata valtioneuvoston puitelaisissa asetettuihin tavoitteisiin. Lain pääasiallinen tavoite oli kehittää kuntasektorin palveluiden rahoitus pohjaa. Jyväskylän seutu kuului niihin seutukuntiin, joita koski seudullinen suunnitteluvaihtoehtojen kehittämissuunnitelmien laatimiseksi. Vastaus tähän valmistui toukokuussa 2007. Käytäntö oli osoittanut, että kuntien itsenäinen päätöksentekoprosessi ei tukenut verkostokaupunkimallin keskeistä tavoitetta, voimavarojen kokoamista. Jyväskylän seudun Paras-hankkeen arvioinnissa ei kuitenkaan otettu suoraan kantaa kysymykseen, mikä oli-

si seutukunnan kehittämisen kannalta sopivin kuntarakennetarkaisu. Paras-hankkeen mukainen velvollisuus pohtia uudenlaisia yhteistyökäytäntöjä osoittautui Jyväskylän kaupunkiseudulla lopulta tarpeelliseksi apuvälineeksi, jolla voitiin kristallisoida ne ongelmat, joihin verkostokaupunkimallista ei ollut odotettavissa ratkaisua. Kaupunkiseudun vastauksessa todettiin yksikantaan, että kuntien jatkaminen itsenäisinä yksikköinä ei ollut vaihtoehto. Esityksessä kannatettiin seutukunnan ydinalueelle muodostettavaa uutta kuntaa, joka järjestäisi palvelut yhdessä sitä ympäröivien kuntien kanssa.

Historiallinen kuntajako

Korpilahtelaiset tiennäyttäjiksi

Jyväskylän maalaiskunnan tavoin Korpilahden kunta perustettiin sen jälkeen, kun asetus kunnallishallinnon järjestämisestä maaseudulla annettiin vuonna 1865. Korpilahden kappeliseurakunta oli itsenäistynyt Jämsän kirkkoherrakunnasta vuonna 1861. Kunnan perustamisvuotena pidetään vuotta 1867, jolloin Korpilahdelle perustettiin uuden kunnallisetuksen mukainen maallinen kunnallishallinto. Pinta-alaltaan laajan kunnan hallinnointi osoittautui vaikeaksi, ja seuraavan vuosisadan alussa kunnasta alkoi irtautua alueen pohjoisosa. Muurame itsenäistyi Korpilahdesta lopulta vuonna 1921 ja Säynätsalo puolestaan Muuramesta vuonna 1924.

2000-luvun alussa joka kymmenes Korpilahden kunnan noin 5000 asukkaasta sai toimeentulonsa alkutuotannosta. Jyväskylän kaupungin ja Korpilahden kunnan erilaista luonnetta kuvaavat hyvin asukastiheysluvut. 2000-luvun alussa Korpilahdella asui neliökilometriä kohden 8 asukasta ja vastaavasti Jyväskylässä 789 henkilöä.

Edellä mainittu Paras-hanke vauhditti julkisuudessa käytyä kuntaliitoskeskustelua Keski-Suomessa. Ripeimmin liikkeelle lähtivät Sumiainen, Suolahti ja Äänekoski, jotka aloittivat uutena Äänekosken kaupunkina vuoden 2007 alussa. Jyväskylän kaupunkiseudulla päähuomio kiinnittyi Jyväskylän kaupungin ja maalaiskunnan yhdistymisen tuskalliseen historiaan ja ratkaisemattomalta vaikuttaneeseen tulevaisuuteen. Kuntarakennemuutospaketin avasikin Korpilahti, jonka kunnanvaltuusto päätti joulukuussa 2005 asettaa selvitysmiehen selvittämään kuntaliitosta Jyväskylän kaupungin kanssa. Jyväskylän kaupunki päätti puolestaan osallistua selvityshankkeeseen heti vuodenvaihteen jälkeen tammikuussa 2006. Selvitysmieheksi asetettu kokenut kuntaliitosasiantuntija Jussi-Pekka Alanen sai työnsä valmiiksi toukokuun lopussa 2006.

Korpilahden aloitteen taustalta löytyy keväällä 2005 käynnistetty kunnan talouden tasapainottamiseen tähtäävä selvitys, jonka kunnanvaltuusto hyväksyi saman vuoden kesäkuussa. Tervehdyttämishojelma sisältäisi toimia, joita luonnehdittiin raskaiksi ja vaativiksi pitkän aikavälin ponnisteluiksi. Ohjelman julkistaminen aloitti kansalaiskeskustelun, johon osallistuivat sekä kunnallispoliitikot että kunnan asukkaat. Keskustelulle antoi pontta meneillään oleva kunta- ja palvelurakennemuutos, jossa kuntaliitoksia esitettiin vaihtoehtona itsenäisenä pysyttämisen sijaan. Lopulta kuntaliitosselvitystä kannattava kansalaisaloite sai kunnanvaltuuston tuen. Kansalaisaloitteessa todettiin muun muassa, että ”Korpilahden taloudelliset vaikeudet ovat niin suuret, että itsenäisenä toimimisen malli on tullut taloudellisesti tiensä päähän”.

Korpilahden ja Jyväskylän liitosasia tuli yllätyksenä siksi, että kunnilla ei ollut liitoksen edellyttämää yhteistä maarajaa. Kuntaliitoksen vastustajat saivat vahvistusta sanomalehti Keski-suomalaisen haastattelemalta kuntaministeri Hannes Manniselta. Luontevin ratkaisu yhteisen maarajan saamiseksi olisi ollut, jos Muuramen kunta olisi suostunut luovuttamaan maata. Siihen omasta kasvustaan ensisijaisesti kiinnostunut Muurame ei ollut alkuunkaan halukas. Käänne yhdyssiltakysymyksessä tapahtui kesällä 2006, ja syyskuussa Keski-suomalainen tiesi kertoa, että lain edellyttämä maaraja Jyväskylän ja Korpilahden välille oli mahdollista muodostaa Jyväskylän maalaiskunnan ja Muuramen kunnan raja-alueiden Vesangan ja Kuohun kautta.

Korpilahden halukkuus liittyä Jyväskylän kaupunkiin perustui pitkälti kunnan omista ongelmista syntyneisiin paineisiin. Kunnanvaltuuston päätös aloittaa selvitystyö kuntaliitoksesta Jyväskylän kanssa herättikin kunnan sisällä vilkkaan kansalaiskeskustelun. Ristiriitaisten tietojen tarkentamiseksi ja epä-tietoisuuden hälventämiseksi Korpilahdella

järjestettiin huhtikuussa 2006 aluekohtaisia yleisötilaisuuksia sekä yleinen tiedotus- ja keskustelutilaisuus Korpilahti-hallissa. Kuntalaiset saivat sanoa mielipiteensä myös kansanäänestyksessä, joka järjestettiin lokakuussa 2006. Äänestystulos osoitti, että korpilahtelaisten enemmistö vierasti ajatusta liittymisestä Jyväskylään. Tuloksesta huolimatta Korpilahden kunnanjohtaja Anssi Nykänen esitti kunnanvaltuustolle kuntaliitoksen toteuttamista. Marraskuussa kunnanvaltuusto hyväksyi Korpilahden ja Jyväskylän kaupungin liitos-sopimuksen ja päätti esittää, että kunta liittyy kaupunkiin vuoden 2009 alussa.

Kevään 2006 yleisötilaisuuksissa korpilahtelaiset olivat esittäneet huolensa asukkaita lähellä olevien arkipäiväisten asioiden järjestämisestä mahdollisen uuden kunnan aikana. Patajärven koululla järjestetyssä tilaisuudessa ilmapiiri oli osin ristiriitainen. Liitosta vastustavien ohella kuultiin myös varovaisen myönteisiä kannanottoja. Kylälaisten kannalta Jyväskylä on tärkeä aikuisväen työssäkäyntialue ja nuorison jatkokoulutuskaupunki peruskoulun jälkeen. Tässä valossa liitokseen kaupungin kanssa suhtauduttiin keskimäärin myönteisesti. Korpilahden eteläisten kylien kansalaistilaisuudessa kuultiin runsaasti perusteluja sille, miksi kuntaliitos Jyväskylän kanssa ei tullut kysymykseen. Tilaisuudessa esiteltiin Saalahden kylätoimikunnan kokouspöytäkirja, jossa ehdotettiin Saalahden ja koko Etelä-Korpilahden liittämistä Jämsään. Tunnelma Korpilahden Vespuolen asukkailla järjestetyssä yleisötilaisuudessa oli kokonaan toinen kuin Saalahdella. Keskustelu kosketti ennen muuta alueen kehittämistä osana kaupunkia. Vespuolen vahvuutena olivat luonnonarvoiltaan monimuotoiset saaristomaiset olat, joiden uskottiin herättävän kiinnostusta laatuasumista arvostavissa asukkaissa ja veronmaksajissa. Korpilahden kunnalla ei ollut omia resursseja alueen kehittämisestä varten. Alueen asukkaat pitivät erittäin huonona tulevan kehityksen signaalina sitä, että Vespuolen ala-asteelle oli jo annettu lakkauttamispäätös ja että kirjastoautotoiminta oli esitetty lakkauttavaksi.

Yleisötilaisuuksissa ja kuntien julkisuuteen saattamissa tiedoissa pyrittiin valottamaan, miksi maakunnan keskukseen nähden suhteellisen etäällä sijaitseva ja väestö- ja elinkeinorakenteeltaan varsin erilainen Korpilahden kunta halusi aloittaa liitosselvitystyön. Kunnan

heikko taloudellinen tilanne ja siitä johtuvat ongelmat peruspalveluiden tuottamisessa olivat pääimmäiset syyt, miksi kuntaliitosvaihtoehto haluttiin selvittää. Talouden tunnusluvut osoittivat, että kunnalla oli vain vähän resursseja panostaa sellaisiin tulevaisuuden kannalta keskeisiin toimiin kuten palvelutuotannon sisällölliseen kehittämiseen, infrastruktuurin ylläpitoon ja uuden rakentamiseen, elinkeinopolitiikkaan, asumiseen, kaavoittamiseen ja maanhankintaan.

Korpilahden kunta ja Jyväskylän kaupunki tekivät huhtikuun alussa 2007 valtioneuvostolle yhteisen esityksen Korpilahden liittämisestä kaupunkiin vuoden 2009 alusta alkaen. Hakemukseen sisältyi esitys osaliitoksesta, joka tarkoitti yhteisen maarajan muodostamista naapurikuntien maa-alueiden avulla. Osaliitosalue ei ollut varsinaista asuinalueita ja toteutuessaan se olisi merkinnyt kuuden maalaiskuntalaisen siirtämistä kaupungin asukkaiksi. Kuntaliitoshakemuksessa korostettiin molemminpuolista hyötyä. Korpilahden kunnan alueella on tarjolla runsaasti laadukasta asuinympäristöä, mutta sillä ei ollut heikossa taloudellisessa tilanteessa resursseja panostaa maapolitiikkaan ja kaavoitukseen. Jyväskylällä puolestaan on tarjota Korpilahden kaipaamia resursseja. Liitosselvityksessä painotettiin sitä, että yhdessä kunnilla oli mahdollisuus kasvaa ja houkuttaa alueelle nuoria lapsiperheitä ja tasokasta työvoimaa. Kuntaliitoksella nähtiin olevan myönteisiä vaikutuksia laajasti Jyväskylän seudun kehittymiseen.

Kevään 2006 kuntaliitosselvitystyön ohella Jyväskylän kaupunki ja Korpilahden kunta tekivät keskeisten toimialojensa osalta suunnitelmia, miten kahden kunnan eri tavoin järjestetyt toiminnot yhdistettäisiin. Esityksen mukaan keskushallinto toimisi Jyväskylässä ja Korpilahdelle sijoitettaisiin palvelupiste. Liitossopimus turvasi Korpilahden kunnan henkilöstön aseman, mikä tarkoitti sitä, että henkilöstö siirtyi uuden työnantajan palvelukseen entisin ehdoin. Korpilahden tulevan kehittämisen kannalta tärkeä päätös oli, että kunta saisi oman aluelautakunnan, jonka tehtävänä on keskittyä kunnan erityiskysymyksiin ja tarpeisiin. Aluelautakunta vastaa Korpilahden palveluyksikön ohjauksesta. Korpilahti ja Jyväskylä hyväksyivät yhdessä sopimuksen vuoden 2007 alusta alkaneen siirtymäkauden hallinnollisista järjestelyistä.

Kuvassa Pääjärven veneilijöiden suosima Korpilahden satama ennen vuonna 2010 tapahtunutta uudistusta.

Tämän sopimuksen perusteella kuntien toimintaa tarkasteltiin yhtenä kokonaisuutena.

Korpilahti oli mahdollisen liitoskumppanin haussa strategisesti oikea-aikaisesti liikkeellä. Kuntaliitossopimus sisälsi valtion niin kutsutua porkkanarahaa noin 5,7 miljoonaa euroa, joka kohdennettiin sopimuksen mukaisesti Korpilahden kehityshankkeisiin. Helmikuussa 2008 kolmen kunnan tekemä päätös uuden kunnan perustamisesta ei muuttanut Korpilahden ja kaupungin aikaisemmin tekemää periaatepäätöstä edellä mainittujen varojen käytöstä. Korpilahdella tammikuun puolivälissä 2008 järjestetty kuntalaiskuuleminen osoitti, että korpilahtelaiset eivät ennakkoon kantaneet huolta siitä, että kuntaliitos kaupungin kanssa muuttui uuden kunnan perustamiseksi ja että Korpilahtea suurempi maalaiskunta liittyi uutena kumppanina mukaan. Korpilahtelaisille kaupungin kanssa tehty sopimus hallinnon ja palveluiden järjestämisestä sekä liitosrahojen käytöstä riitti turvaamaan alueen aseman uudessa kunnassa.

Kuntajakokysymyksen uudelleenarviointi Jyväskylän maalaiskunnassa

Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan yhteisten kuntaliitoskeskustelujen päätyminen tammikuussa 1995 ei tyrehtynyt epävirallista keskustelua. Virallisen neuvotteluprosessin päättymisen jälkeen keväällä 1995 Jyväskylän maalaiskunnassa liitosta kannattaneet järjestäytyivät Jyvässeutu nousun nimiseksi rekisteröityneeksi yhdistykseksi. Kysymyksessä oli eri puolueiden edustajista koottu eräänlainen sateenvarjo-yhteenliittymä, joka asetti vuoden 1996 kunnallisvaalien vaaliteemaksi kansanäänestyksen järjestämisen kuntaliitoksesta ja seudullisen yhteistyön tiivistämisen. Ryhmästä toivottiin muodostuvan edustava painostusryhmä, joka olisi kriittinen maalaiskunnassa muotoutunutta poliittista kulttuuria vastaan, ja joka painottaisi seudullisten voimavarojen kehittämisen tarvetta. Yhdistys järjesti syksyllä 1995 Tikkakoskella, Palokassa ja Vaajakoskella kansalaiskeskuste-

lutapahtumia, jotka kiinnostivat useita satoja kuntaliitoksesta kiinnostuneita keskustelijoita.

Jyvässeutu nousuun yhdistyksen toimintaa ja ryhmän nimissä esitettyjä kannanottoja seurattiin tiivistä kuntaliitosmyönteisyydestään tunnetussa sanomalehti Keski-suomalaisessa. Ryhmän uskottiin saavan taakseen näkyviä vaikuttajia ja merkittäviä kunnallispoliitikoita. Maalaiskunnan kunnanjohtajaksi vuoden 1995 lopulla nimitetty Tarmo Pipatti kuitenkin vierasti kuntaliitoskannattajaryhmän asettumista poliittiseksi toimijaksi. Pipatti oli saanut lyhyen johtajakautensa aikana huomata, että maalaiskunnassa oli liki mahdotonta käsitellä tavanomaisia kunnallisia tehtäviä niin, että kuntaliitosasiaa ei olisi liitetty osaksi keskustelua. Pipatin mukaan suhteettomiin mittasuhteisiin paisunutta kysymystä piti arvioida poliittisissa puolueissa, ei yhden asian liikkeessä. Pipatti ennusti, että vaaleissa Jyvässeutu nousuun ryhtymä saisi vähemmän ääniä kuin mitä sen ajamalla asialla oli todellisia kannattajia. Maalaiskuntalaisten ei tarvinnut odottaa vaalitulosta, sillä ryhtymä hajosi käytännössä loppukevään 1996 aikana puolue-etujen

kiilatessa ryhmän edustamien asioiden edelle. Esimerkiksi maalaiskunnan puolella entuudestaan vankka kuntaliitoksen kannattajapuolue Kokoomus ei lähtenyt Jyvässeutu nousuun liikkeen taakse siksi, että puolue kannatti joka tapauksessa esitettyä kansanäänestystä ja liitosta Jyväskylän kaupungin kanssa.

Kuntaliitoskeskustelu sai 2000-luvun alussa lisäväriä EU:n aluekehitysproblematiikasta ja myöhemmin kunta- ja palvelurakennemuutoksesta. Julkiseen keskusteluun osallistuivat muun muassa jyvaskyläläiset kansanedustajat, joiden mielestä Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan yhdistyminen oli ainoa vaihtoehto seutukunnan elinvoimaisuuden turvaamisessa.

Jyväskylän maalaiskunta kävi vuosina 2002–2003 yhdessä talousahdinkoon ajautuneen Petäjäveden kunnan kanssa läpi kuntaliitosselvitysepisodin, mutta hanke kariutui lopulta molempien kuntien menettäessä mielenkiintonsa liitoksen mielekkyyteen. Aloitteentekijä oli Petäjäveden kunta kesällä 2002. Liitosselvitystä pidettiin varovaisesti rinnakkaisena vaihtoehtona sille, että kunta jatkaisi

itsenäisenä, mutta tasapainottaisi taloutensa rankan tervehdyttämishojelman avulla. Marraskuussa 2002 Jyväskylän maalaiskunta päätti osallistumisestaan liitosselvitykseen. Huhtikuun lopulla 2003 selvitysmies projektipäällikkö Pekka Myllyniemi esitti liitoksen toteuttamista. Vaikka selvitys osoitti liitoksen hyödyt, niin lopulta sen enempää kuntien poliittiset tahot kuin kuntalaisetkaan eivät innostuneet asiasta. Liitoksen kariutumisen syiksi esitettiin, että Petäjäveden kunnan talous oli kohentunut merkittävästi siitä, millaisessa tilassa se oli ollut liitosselvitystä aloitettaessa. Kunnat eivät olleet myöskään päässeet yksimielisyyteen siitä, miten niin kutsutut porkkanarahat olisi jaettu alueiden kesken. Jyväskylän maalaiskunta ei ollut omasta puolestaan kiinnostunut uuden kunnan perustamisesta, vaan kunta piti lähtökohtana sitä, että Petäjävesi liitettäisiin maalaiskuntaan. Myös seuraavana syksynä edessä olleilla kunnallisvaaleilla ja vaalien mahdollisilla poliittisten voimasuhteiden muutoksilla erityisesti maalaiskunnassa saattoi olla vaikutusta kuntaliitospäätökseen.

Petäjäveden ja Jyväskylän maalaiskunnan kuntaliitoskeskustelun päätyttyä huomio kiinnittyi jälleen Jyväskylän maalaiskunnan ja Jyväskylän kaupungin kuntaliitosproblematiikkaan. Julkisessa keskustelussa kuntaliitoskysymys etäännytettiin historiallisesta painolastista ja keskustelun viitekehys asetoitiin vahvasti yleiseen tarkasteluun kaupunkiseutujen tulevaisuudesta ja menestymisen mahdollisuuksista sekä Suomessa että Euroopan Unionin alueella.

Sanomalehti Keski-suomalainen mittasi vuoden 2005 alussa liitosasian tahtotasoa ja tuloksena oli, että maalaiskunnan kunnanvaltuustossa mielipiteet eivät olleet viimeisen kymmenen vuoden aikana muuttuneet. Taustalla oli mitä ilmeisimmin kuitenkin tapahtumassa varovaisista muutosta. Muuttuneista asioista pitää mainita ennen muuta maalaiskunnan kunnanvaltuustossa tapahtuneet vaihdokset. Poliittinen vasemmisto oli edellisissä vaaleissa menettänyt valta-asemansa ja kunnanvaltuusto oli muuttunut keskusta-oikeistoenemmistöiseksi. Samoissa vaaleissa osa kuntaliitosta historiallisista syistä vastustaneista edustajista oli jäänyt pois kunnallispolitiikasta. Ilmapiiirin muutosta heijastaa reaktio, minkä maalaiskunnan kunnanvaltuuston kokoomuksen ryhmän alkukesästä 2005 esittämä kuntaliitosselvitysaloite nostatti.

Kunnan muut suuret puolueyhmittymät pitivät aloitteen esittämisen ajankohtaa harkitsemattomana ja ryhmän toimia ”sooloiluna”. Kokoomuksen aloitteellisuus ei ihastuttanut myöskään kymmenen vuotta aikaisemmin ryhmittyneen Jyvässeutu nousuun yhdistyksen konkareita. Ryhmän nokkamies, maalaiskunnan kunnanvaltuuston entinen puheenjohtaja keskustalainen Pekka Toivonen toivoi, että liitosasiaa pohjustettaisiin mahdollisimman laaja-alaisella puolueyhteistyöllä. Toivonen piti liitoksen toteutumista joka tapauksessa mahdollisena siksi, että yli puoluerajat ylittävä yhteisymmärrys seutukunnan tulevasta kehityksestä oli jo olemassa.

Jyväskylän maalaiskunnan kunnallispoliitikkojen keskuudessa heränneiden muutostarpeiden rinnalla on strategiseen yhdistymiseen johtaneita tapahtumia tarkasteltava myös ulkoapäin tulleiden paineiden valossa. Tärkein näistä oli valtioneuvoston käynnistämä Paras-hanke ja Jyväskylän seudun kuntien vastaus ministeriön esittämiin kysymyksiin. Ennen Paras-hanketta kiusallinen kuntaliitoskysymys oli voitu jättää taka-alalle ja korostaa Jyväskylän seudun kuntien pioneeriasemaa verkostokaupunkimallin kehittäjänä. Verkostokaupunkimalli oli kuntien palveluiden yhteistoimintakonseptina ollut kaupunkiseudun ylpeyden aihe, ja jonka oli ajateltu jopa korvaavan perinteisen kuntaliitoksen.

Jyväskylän seudun kunnat antoivat valtioneuvoston vaatiman vastauksen seutukunnan kunta- ja palvelurakennemuutokseen toukuussa 2007. Asiakirjassa analysoitiin kuntarajat ylittävän palvelutuotannon järjestämisen ongelmakohtia. Johtopäätöksenä ongelmista esitettiin, että kunnat eivät olleet riittävästi sitoutuneet yhteistyöhön, ja että poliittinen keskustelu verkostokaupunkimallista oli jäänyt pahasti vajavaiseksi. Verkostokaupunkimallissa toimialakohtainen seutuhallinto oli osoittautunut riskitekijäksi kunnallisen toiminnan kokonaishallinnan kannalta, missä keskeisiä elementtejä ovat poliittinen johtajuus ja kuntatalouden mekanismien hallinta. Asia kietoutui vahvasti verkostokaupunkimallin ”heikkoon lenkkiin” eli kysymykseen johtajuudesta, jota ei ollut mahdollista ratkaista perinteisen kuntajohtamisen mallin mukaisesti.

Verkostokaupunkiyhteistyö oli kiistatonta tuottanut monia onnistuneita kuntarajat ylittäviä yhteistyöhankkeita. Jyväskylän maalaiskunnassa ei siksi täysin ymmärretty,

Jussi Lähpinen.

Kärkistensalmi Korpilahdella on Päijänteen kapein kohta. Vuonna 1997 lossin korvanneelta 787 metriä pitkältä sillalta on komeat näköalat Suomen toiseksi suurimmalle järvelle.

miksi mallin mukaista toimintaa olisi voitu jatkaa. Myös kaupungin nopea suunnanmuutos herätti kummeksuntaa. Verkostokaupunkiyhteistyön ongelmilla viitattiin muun muassa lasten päivähoidon järjestämisestä kaupungin ja maalaiskunnan välille syntyneisiin ristiriitoihin. Tässä hankkeen tavoitteena oli ollut, että Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan päivähoitopalvelut olisi yhdistetty yhteiseen organisaatioon vuoden 2007 alkaen. Jyväskylän maalaiskunnan oli tarkoitus toimia päivähoitopalveluiden ylläpitäjäkuntana. Maalaiskunnassa tämä vetovastuu nähtiin kuitenkin liian suurena ja hanke kariutui.

Kohti uuden kunnan perustamista

Julkisuudessakin esitetyt arvelut siitä, että Jyväskylän kaupunki ja Jyväskylän maalaiskunta olivat liitoksen kynnyksellä, eivät olleet enenaikaisia. Liitoksen onnistumiseksi tehtiin töitä usealla taholla. Työ myös tuotti tulosta. Noin kuukausi Jyväskylän seudun kuntien yhteisen Paras-hanke vastauksen valmistumisen jälkeen 18.6.2007 Jyväskylän maalaiskunta päätti esittää sisäasiainministeriölle Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan muodostaman uuden kunnan perustamista koskevan erityisselvityksen tekemistä ja kuntajakoselvittäjän asettamisesta.

Historiallisiksi osoittautuneita ratkaisuja voidaan tarkastella osana prosessia, joka lähti liikkeelle verkostokaupunkianalyysistä nouseista johtopäätöksistä. Paras-hankeella oli kiistatta muutosta motivoiva ja vauhdittava merkitys. Yhtä lailla merkittävää lopputuloksen kannalta oli Jyväskylän maalaiskunnassa syntyneet muutospainet. Maalaiskunta oli joutunut vaikeiden poliittisten päätösten eteen, sillä kunnanvaltuuston oli otettava kantaa ratkaisuihin, joilla kunnan talous piti tasapainottaa. Kunnanjohtajan Arto Lepistön mukaan kunnalta puuttui rohkeus tehdä päätöksiä, joilla rakennemuutos olisi ollut mahdollinen.

Rohkeutta päätöksentekoon haettiin jo alkuvuodesta 2007 myönteisen kannan kuntaliitoksen puolesta esittäneen kunnanvaltuuston kokoomuslaisen puheenjohtajan Pauli Partasen koolle kutsumassa valtuustoryhmien puheenjohtajien ja kunnanhallituksen puheenjohtajien kokouksessa. Huhtikuussa 2007 järjestetyssä tilaisuudessa pohdittiin ennen muuta kunnan taloudellista tilaa ja lähitulevaisuuden

investointitarpeita. Kunnan virkamiesten valmistelemalla aineiston perusteella kokousväelle tuli selväksi, että eri vaihtoehtoja oli ryhdyttävä selvittämään, jotta maalaiskunta pystyisi vastamaan kasvaviin palvelutarpeisiin. Pauli Partasen mukaan kokouksella oli ratkaiseva merkitys aikaisemmin yhdistymishanketta vastustaneiden kuntavaikuttajien mielipiteen muuttamisessa.

Kriittisessä tilanteessa ennen kaikkea maalaiskunnan kunnanhallituksen puheenjohtajan Ulla Lauttamuksen (sd.) ja varapuheenjohtaja Aimo Asikaisen (kesk) esiintyminen kuntien yhdistymisen kannattajina vahvisti ilmapiiriä, jossa strateginen yhdistyminen nousi mielenkiintoiseksi mahdollisuudeksi sekä kunnan että seutukunnan kehittämisessä.

Maalaiskunnan taloudellisen tilanteen analysointi aktivoi keskustelua poliittisten ryhmien sisällä ja välillä. Ulla Lauttamuksen mukaan yhteistyö eri puolueiden kesken sujui pääsääntöisesti rakentavasti. Poliittisten päätöksentekijöiden vastuullisuus näkyi aitona huolena Jyväskylän maalaiskunnan ja koko seutukunnan tulevaisuudesta huomioiden edessä olevat suuret haasteet sekä haluna löytää tulevaisuuden kannalta kestäviä ratkaisuja. Noista haasteista keskeisimmät liittyivät väestön ikääntymiseen, palvelutarpeiden kasvuun ja kunnan mahdollisuuksiin turvata peruspalvelut kasvavassa kunnassa.

Jyväskylän kaupunki yhtyi maalaiskunnan toivomalla tavalla aloitteeseen viikkoa myöhemmin 25.6.2007, ja kunnat tekivät yhdessä ministeriölle esityksen vanhojen kuntien lakauttamisesta ja uuden perustamisesta. Elokuun puolivälissä sisäasiainministeriö asetti kuntajakoselvittäjäksi arvostetun koulutus- ja konsultointipalveluja tarjoavan yrityksen FCG Efekon johtajan Jarmo Asikaisen. Asikainen sai toimeksiannon suorittamiseen aikaa neljä kuukautta. Kuntalain mukainen erityisen selvityksen raportti valmistui aikataulun mukaisesti esiteltäväksi kuntien valtuustoille 15.12.2007, ja kolme päivää myöhemmin Paviļjongissa järjestettiin kuntalaiskeskusteluilta. Päätös uuden kunnan perustamisesta tehtiin Jyväskylän kaupungin, Jyväskylän maalaiskunnan ja Korpilahden kunnan valtuustojen samanaikaisissa kokouksissa 18.2.2008. Jyväskylässä päätös syntyi enemmistäänin 57-2. Myös Jyväskylän maalaiskunnassa enemmistö valtuutetuista kannatti uuden kunnan perustamista. Kunnan 51 valtuutetusta 19

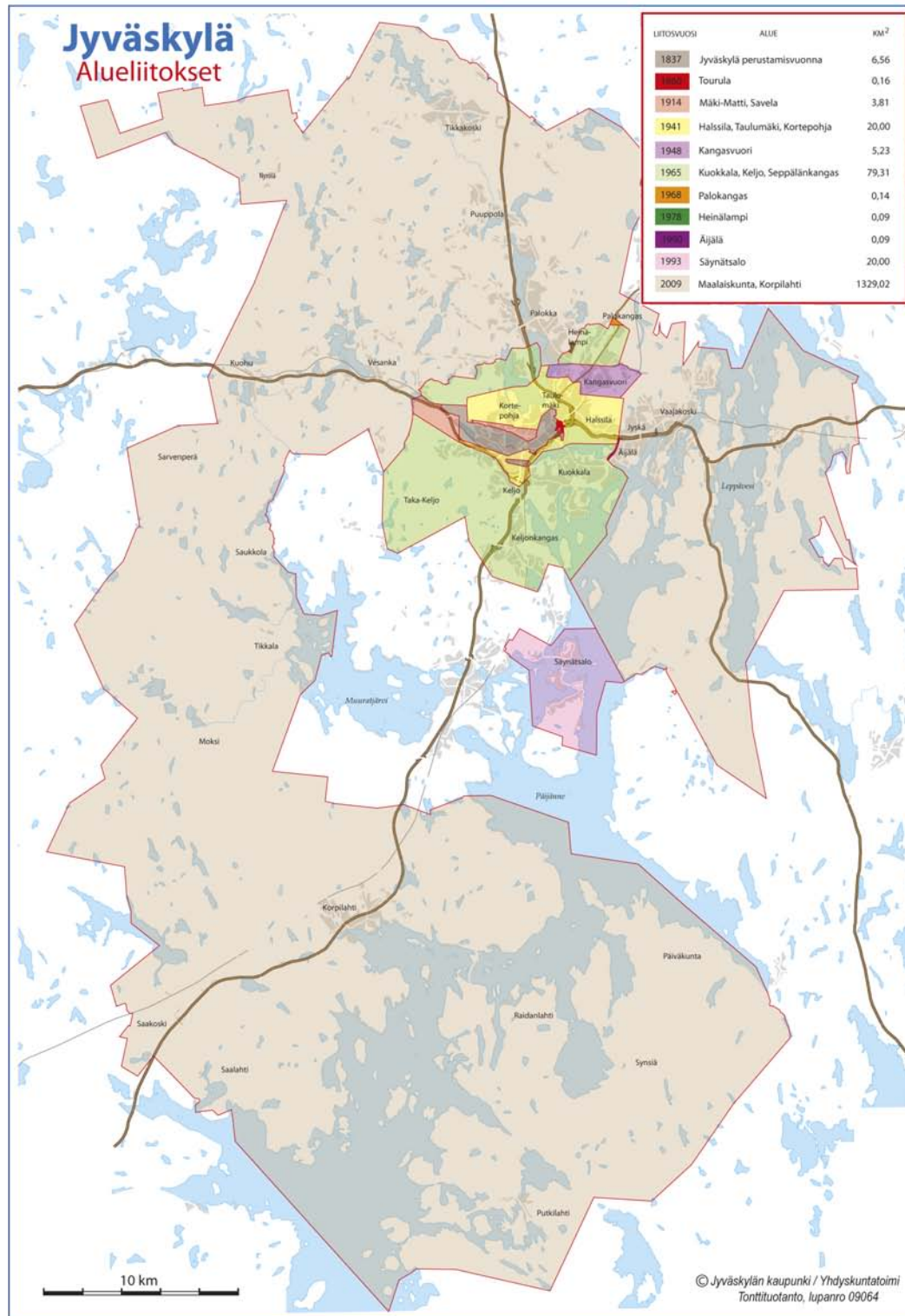
Palokan keskustaajamasta löytyvät monipuoliset palvelut kaupoista kirjastoon ja terveyskeskuksesta kirkkoon.

äänesti esitystä vastaan. Korpilahdella seitsemän vastusti esitystä, mutta enemmistö eli 19 valtuutettua kannatti. Jyväskylän maalaiskunnan kunnanvaltuusto teki päätöksensä tarkalleen kello 21.09, mitä voidaan pitää uuden kunnan eräänlaisena syntymishetkenä. Päätös sai valtioneuvoston vahvistuksen 12.6.2008.

Aikaisempien kuntaliitoshankkeiden tavoitin kesällä 2007 todenteolla käynnistyneestä kuntajaotuksen uudistamisprosessista käytiin monenlaisia keskusteluja. Kuntalaiset, poliittisia puolueita edustaneet kuntapäätäjät, elinkeinoelämän edustajat sekä aluekehitystä että kunta- ja palvelurakennemuutostusta pohtineet tahot toivat keskusteluun aineksia, jotka ilmensivät oivallisesti merkittävän kuntaliitoksen monitahoisuutta ja vaikuttavuutta. Kuntajakoselvittäjä Jarmo Asikainen tiivisti kuntajakokysymyksen pääkohdat ja niitä täydentävät erityisosa-alueet kaavioon, joka oli mukana kuntalaistilaisuuksissa jaetussa aineistossa. Kaavion avulla Asikainen halusi osoittaa, millaisiin kysymyksiin kuntalais-

ten olisi osattava esittää arvionsa, jos uuden kunnan perustamisesta olisi järjestetty sitova kansanäänestys.

Kunta on asukkaitensa kunnallisten identifikaatioiden keskeinen jäsenysperuste ja siksi kuntalaiset olivat oikeutetusti kiinnostuneita kuntien perustehtävästä eli uuden kunnan mahdollisuuksista palveluiden tasapuoliseen järjestämiseen. Maalaiskunnassa kuntalaisten suhde omaan asuinkuntaan jäsenyksi pikemminkin yksilökeskeisestä asiakassuhteesta kuin idealistisesta ryhmätietoisuudesta kumpuavasta osallistuvasta kuntalaisuudesta. Maalaiskuntalaisten kunnallisen identifikaation perusteet ovat itsenäisen kunnan aikana rakentuneet omaleimaisella tavalla. Maalaiskuntalaisten keskeinen vallannäyttämö, kunnantalo, on sijainnut vuodesta 1952 lähtien Jyväskylän kaupungin keskustassa. Tästä johtuen kunnantalon symbolinen, ryhmäidentiteettiä kokoava, merkitys on ollut maalaiskuntalaisille vähäinen. Maalaiskunnan jakautuminen kolmeen päätaajamaan oli ol-

lut omiaan heikentämään asukkaiden yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Huolimatta siitä, että verkostokaupunkimalli oli totuttanut Jyväskylän kaupunkiseudun asukkaat yli kuntarajojen toteutettujen palveluiden saavutettavuuteen, korpilaitelaisten tavoin maalaiskuntalaiset halusivat saada selvyttä itseään läheisesti koskettaviin kysymyksiin teiden aurauksesta koulujen kohtaloihin ja terveystieteiden toimipaikkojen säilyvyyteen. Maalaiskunnassa järjestettiin neljä kuntalaiskuulemistilaisuutta, Palokassa, Vaajakoskella, Tikkakoskella ja Vesangassa. Siinä missä korpilaitelaiten kannanotoissa oli heijastunut kunnan eri osien toisistaan hieman poikkeava suhtautuminen mahdollisen liitoksen tuomiin vaikutuksiin alueiden kehittämismahdollisuuksien kannalta, maalaiskunnan kolmen keskuksen asukkaat, palokkalaiset, vaajakoskelaiset ja tikkakoskelaiset tarkastelivat mahdollista liitosta teknisenä toteutuksena. Vaikka kesällä 2007 alkaneessa kuntajakouudistusprosessissa oli kysymys uuden kunnan perustamisesta, oli osalle maalaiskuntalaisista ymmärrettävistä syistä vaikea irrottautua historian painolastista. Maalaiskuntalaiset halusivat kuulla vastauksia kysymyksiin kuntien taloudellisesta tilanteesta, mahdollisen liitoksen tuomista taloudellisista hyödyistä, porkkana-rahon käytöstä ja kansalais- ja lähidemokratian toteutumisesta suuressa kunnassa. Kaikissa maalaiskunnan puolella järjestetyissä kuntalaiskuulemisissa vaadittiin kansanäänestyksen järjestämistä.

Maalaiskunnan kolmella maantieteellisesti toisistaan etäällä sijaitsevalla taajamalla oli oma vakiintunut asemansa ja vankka väestöpohja. Vuoden 2007 tilastotietojen mukaan Tikkakoskella asui yli 5 000, Palokassa hieman alle 12 000 ja Vaajakoski-Jyskän alueella liki 14 500 asukasta. Maalaiskunnan haja-asutusalueiden asukasmäärä oli vajaa 3 700 asukasta. Taajamien väestöpohja takasi peruspalveluiden saavutettavuuden myös tulevaisuudessa. Taajamien ulkopuolisten alueiden kehittämisestä keskusteltiin Vesangan Rientolassa järjestetyssä kuntalaiskuulemisessa. Kuntaliitosselvitysmies Jarmo Asikaisen esityksessä kylien kehittäminen ja niiden elinvoimaisuuden säilyttäminen eri väestöryhmien asumisoloja huomioon ottavalla politiikalla oli keskeinen asema uuden kunnan kehittämisstrategiassa.

Viestintästrategia kuntaliitoskeskustelun ohjaajana

Uuden kunnan perustamiskeskusteluihin osallistuneiden asukkaiden mielenkiinto kohdistui luonnollisesti omaan arkista elinpiiriä lähellä oleviin kysymyksiin. Kysymykseen, millaisia muutoksia uuden kunnan perustaminen toisi tullessaan, eivät Jyväskylän kaupunki ja Jyväskylän maalaiskunta halunneet vastata ennen erityisen selvityksen valmistumista. Selvitysmies Jarmo Asikainen koki tilanteen osin ristiriitaisena. Uuden kunnan perustamisen perimmäisen idean esittäminen kuntalaisille olisi edellyttänyt tiedottamista, joka olisi kohdentunut kysymyksiin, joista kuntalaisilla oli vain vähän tietoa ja jotka eivät mahdollisesti yleisyytensä tai abstraktin luonteen vuoksi olleet helposti hahmotettavissa. Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan kuntajaon muuttamista koskevaa prosessia kohtaan tunnettiin historiallisista taustoista johtuen laajaa mielenkiintoa. Vaarana oli, että rönsyilevä ja yksittäisten kuntapäätäjien henkilökohtaisia mielipiteitä seuraava julkinen keskustelu häit-täisi aikataulun puolesta tiivistähtistä selvitysprosessia. Elokuussa 2007 kunnat päättivätkin noudattaa viestinnässä ja tiedottamisessa yhteisesti sovittuja linjauksia, joita leimaisi samanaikaisuus, suunnitelmallisuus ja johdonmukaisuus. Kuntajakouudistuksen viestinnästä päävastuun kantoi työvaliokunta, joka myös hyväksyi viestintäsunnitelman. Kunnanjohtajien ja kuntien viestinnästä vastaavien virkamiesten tehtävänä oli vastata viestinnän käytännön toteutumisesta.

Valittu viestintästrategia herätti median huomion ja sanomalehti Keski-suomalainen huolestui laajan kansalaiskeskustelun tyrehtymisen vaaroista. Vaikkakin Suomen Kuntaliitto yleensä kannustaa kuntajakouudistuksen alla avoimeen viestintään ja riskialttiiseen erilaisia mielipiteitä esiin nostavaan kuntalaiskeskusteluun, Jyväskylässä valittu keskitetty tiedottamislinjaus sai tukea selvitysmies Jarmo Asikaiselta ja muun muassa Suomen Kuntaliiton asiantuntijoilta. Heidän mukaansa kansalaiskeskustelun aika oli sitten, kun kunnilla oli todellista tiedotettavaa tehdyistä linjauksista. Kokeneena kuntaliitosselvittäjänä Asikainen tiesi, että tavalliset asukkaat ja myös monet kuntapäätäjät muodostivat kantansa kuntajakouudistuksessa pääasiassa tunteiden pohjalta. Sellaista selvitystä, jossa olisi voitu vastata

kaikkiin tunnepohjaisiin kysymyksiin, ei ollut kuitenkaan mahdollista tehdä. Asikainen ymmärsi vuoden 2008 kuntavaalien kuntapäätäjille tuomat paineet, mutta häntä huolesti se, kuinka syvällisesti yksittäiset kuntapäätäjät perehtyivät kuntajakoproblematiikkaan eli siihen, mistä uuden kunnan perustamisessa lopulta oli kysymys. Selvitystyön alkuvaiheessa Asikainen oli suorastaan joutunut patistamaan päätäjiä vastamaan heille annettuihin kuntajakoa koskeviin tehtäviin.

Ennen lokakuussa 2007 käynnistynyttä kuntalaiskeskustelukierrosta Asikainen oli antanut sekä kaupungin että maalaiskunnan valtuustoryhmille tehtäväksi arvioida odotuksia, joita kuntien yhdistymiseen kohdistui rajavuoteen 2015 mennessä. Hyötynäkökohtia

koskevat kysymykset liittyivät kuntien talous-tilanteeseen ja kuntatalouden tuleviin haasteisiin, kuntalaisten hyvinvoinnin turvaamiseen, odotuksiin ja haasteisiin sekä kilpailukykyä ja työllisyyttä tukevien muutosvoimien oletusarvoihin.

Kuntien yhteisesti sopima viestintästrategia kosketti myös selvitysmies Asikaisen avuksi perustettuja työvaliokuntaa, ohjausryhmää ja eri toimialaryhmiä. Nämä operatiiviset ryhmät vastasivat kuntajakomuutoksen poliittisesta hallinnasta. Keskeinen rooli kuntaliitosselvityksen toimialaryhmien tekemän taustatyön tulosten tiedottamisessa oli kuntien johtavista päättäjistä kootulla työvaliokunnalla. Mahdollisen uuden kunnan taloudellisia näkymiä pohtineiden toimialaryhmien raportit valmis-

tuivat marraskuun lopulla 2007. Julkisuuteen annetut tiedot tuloksista noudattivat yhteisesti sovittua niukkaa ja varovaista tiedottamisen linjaa. Työvaliokunnan puheenjohtajan Veijo Koskisen Keskisuomalaiselle antamassa haastattelussa painottuivat säästöt, joita tavoiteltiin muun muassa tarkistamalla tulevia investointikohteita sellaisena kuin ne toteutuisivat yhtenäisessä kunnassa. Työvaliokunnan tehtävänä oli ollut yhdessä selvitysmies Asikaisen kanssa valmistella liittymissopimusasiakirja, jonka kuntien valtuustot käsitelivät yhdessä joulukuun alussa 2007. Valtuustojen yhteispalaverin tuntoja tulkinneen Jarmo Asikaisen mukaan valtuutetut olivat nähneet uudessa kunnassa enemmän mahdollisuuksia kuin haasteita.

Jyväskylän kaupunginjohtaja Markku Anderssonin ja aluekehittämisjohtaja Jouni Juutilaisen kirjoitukset kaupunkikuntien tulevaisuudesta ja ennen kaikkea keskinäisen kilpailun tuomista haasteista olivat avanneet asukkaille kuntajakouudistuksen keskeisiä tavoitteita. Kesän alussa 2007 julkaistu Jyväskylän seudun vastaus kunta- ja palvelurakennepuitelain haasteisiin oli tuonut julkisen keskustelun käsitteistöön elinvoimaisen, sosiaalisesti ja fyysisesti ehyen Jyväskylän seudun. Kuntajakoselvitystyön ylemmän tason tiedottamisesta vastanneet kaupunginjohtaja Markku Andersson ja Jyväskylän maalaiskunnan johtaja Arto Lepistö korostivat syksyn 2007 aikana antamissaan haastatteluissa, että elinvoimaista ja toimintakykyistä Jyväskylää muokattiin perustamalla uusi kunta, jonka palvelu-, päätöksenteko- ja johtamisjärjestelmän rakentaminen tähtäsivät perinteisestä kunnallisesta toiminta- ja demokratiamallista irrottautuneeseen uudenlaisen kuntamallin luomiseen. Hallitun tiedottamisen ja halutunlaisen viestin perille saaminen osoittautui kuitenkin haasteelliseksi tehtäväksi. Huolimatta siitä, että kuntien tiedottamisessa alleviivattiin sitä, että kysymyksessä oli uuden kunnan perustaminen, julkinen keskustelu käytiin kuntaliitoksesta.

Jyväskylöiden ja Korpilahden kuntien kuntajakoselvitysprosessille oli leimallista selvitystyön tiivis aikataulu ja osapuolten yhteisesti sopimista aikatauluista kiinnipitäminen. Lyhyt valmisteluprosessi, uuden kunnan perustamista kannattaneiden hyvin järjestäytyneet ryhmä ja tämän ryhmän hyvin perustellut ja jäsentyneet argumentit vaikuttivat yleiseen

mielipiteeseen. Kannattajien ryhmä koostui vaikuttajista, joiden mielipide muokkasi keskusteluilmapiiriä laajalla rintamalla sekä kuntalaisten keskuudessa että kuntaorganisaatioiden eri tasoilla.

Mikä on uusi Jyväskylän kaupunki

Toimintansa strategisen yhdistymisen kautta aloittanut Jyväskylän kaupunki on vuoden 2009 alussa visio. Vanhaa uudessa kaupungissa on nimi ja vaakuna sekä muun muassa toimintaa raamittava talousarviorakenne. Ensimmäisen toimintavuoden aikana Jyväskylän kaupungissa käynnistetään niin sanotun uuden sukupolven organisaation valmisteleminen, jonka on tarkoitus olla valmiina vuoden 2013 alussa. Uuden kunnan perustaminen on näin ajallisesti pitkä prosessi. Edeltäjiensä tavoin uusi Jyväskylä on itsehallinnollinen yksikkö, jonka toiminta perustuu kunnalliseen demokratiaan ja oikeuteen rahoittaa toimintansa asukkailta kerätyillä verovarjoilla. Strategisen yhdistymisen kautta synnytetty uusi kunta edustaa historiallista murrosta, jossa kuntien aikaisemmin omaksumia toimintatapoja ollaan muuttamassa. On sanottu, että kysymyksessä on suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan rakentumisen jälkeen merkittävin muutos. Vaikka täyttä yksimielisyyttä siitä, milloin hyvinvointivaltio ”syntyi” ja mitä tämä yhteiskuntamalli lopulta piti sisällään, ei ole olemassa, niin voidaan kuitenkin sanoa, mihin hyvinvointi-ideologialla tähdättiin. Hyvinvointivaltio liittyi tarkoituksensa puolesta kansalaisten hyvinvointiin, mahdollisuuksiensa puolesta taloudelliseen kasvuun ja toteuttamisympäristönsä puolesta länsimaista demokratiamallia ja markkinatalousjärjestelmää soveltaviin maihin.

1990-luvun alun lama murensi hyvinvointivaltion taloudellista pohjaa ja 2000-luvun alussa kunnat olivat tilanteessa, jossa niiden omat ratkaisut ja toimet eivät riittäneet ulkopuolelta tulevien muutosvoimien hallintaan. Kuntien on toimissaan huomioitava yhtä lailla globalisaatiokehitys, Euroopan integraation jatkuminen ja suomalaisen yhteiskuntarakenteen muutokset, joista merkittävimmät liittyvät väestön ikääntymiseen. Nämä muutokset näkyvät sekä taloudellisina että kustannuskehitykseen ja työvoiman saavutettavuuteen liittyvinä ongelmina ja siten kuntien kyvyssä

Laura Ahonen.

Jokavuotisen Pääjänne-purjehduksen reitistä yli kolmasosa kulkee Jyväskylän ”sisävesillä”.

*Jyväskylän, Jyväskylän maalaiskunnan ja Korpi-
lahden yhdistymisestä pää-
tettiin kuntien valtuustoissa
18.2.2008.
Kuva kaupunginvaltuuston
kokouksesta.*

turvata kuntalaisten palvelut ja hyvinvointi tulevaisuudessa.

Vuonna 2005 käynnistynyt kunta- ja palvelurakennemuutos patisti kuntia tekemään ratkaisuja, joilla ne olisivat valmiit vastaamaan edellä kuvattuihin haasteisiin. Valtion huoli liittyi siihen, että tulevaisuudessa niiden kuntien määrä kasvaa, jotka eivät selviä lakisääteisistä tehtävistä omilla tuloillaan ja toimintatavoillaan. Julkisten palveluiden järjestämiskysymys ei koskettanut ainoastaan harvaanasuttuja muuttotappiokuntia. Tiheään asutuilla ja muuttoliikettä vastaanottavilla kunnilla ongelmia syntyi sen vuoksi, että palveluita ei kyetty rahoittamaan ja rakentamaan siinä tahdissa kuin väkimäärä lisääntyy. Elinvoimaisella ja toimintakykyisellä kunnalla tarkoitetaan puitelaisissa sellaisia kuntia, jotka muodostuvat työssäkäyntialueista tai jostain sellaisesta toiminnallisesta kokonaisuudesta, jolla on taloudelliset ja henkilöstövoimavaroihin perustuvat edellytykset vastata tulevaisuudessa palveluiden järjestämisestä ja rahoittamisesta.

Vastauksena puitelain esittämiin haasteisiin Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän maalaiskunta ja Korpilahden kunta päättivät strategisen

yhdistymisen kautta perustaa uuden kunnan. Yhdistyvät kunnat edustivat erilaisia yhteisöjä, joilla oli omat vahvuutensa ja heikkoutensa. Ennen strategista yhdistymistä kuntayhteistyön heikkoutena oli ollut toimintamallin puute, joka olisi mahdollistanut voimavarojen kokoamisen. Korpilahden kunta muodostui laajoista, mutta harvaanasutuista maaseutumaisista alueista. Kunnan asukasmäärä oli selvästi alle sen, mitä puitelaisissa toiminnallisesti mielekkästä kuntakoosta sanottiin. Kunnan väestörakenteen perusteet vahvistivat ikääntyvän väestönosan kasvua, kun samanaikaisesti kunnan työikäisen veroa maksavan väestön osuus kaventui. Jyväskylän kaupungin väestön ikärakenne oli tasapainossa, mutta ahtaan yhdyskuntarakenteen vuoksi nuorten lapsiperheiden mahdollisuudet kohtuuhintaiseen asumiseen olivat kaupungin alueella huonot. Jyväskylän maalaiskunta houkutti runsaiden tonttireservien avulla hyvätuloisia nuorekkaita lapsiperheitä asumaan ja maksamaan veronsa kuntaan. Kunta ei kuitenkaan muodostanut toiminnallisesti eheää kokonaisuutta, sillä sen elinkeinorakenne ei ollut likimainkaan riittävän monipuolinen turvatakseen työpaikkaomavaraisuuden.

Visionsa mukaan uusi kunta pyrkii olemaan ratkaisu siihen, millä tavoin alueelliseen kompetenssiin perustuva paikallinen itsehallinto on organisoitava, että tuloksena olisi elinvoimainen ja toimintakykyinen kunta. Erityisen selvityksen raportissa oli selvitetty sitä, olisiko strategisen yhdistymisen avulla mahdollisuus luoda kuntaa, joka kilpailukykyisyytensä ohella edistää asukkaiden hyvinvointia, synnyttää pysyviä työpaikkoja ja turvaa kuntalaisilleen peruspalveluiden saavutettavuuden. Hyväksyessään strategisen yhdistymisen ja uuden kunnan perustamisen kuntapäätäjät yhtyivät kuntajakoselvittäjän esitykseen kuntajaon muuttamisesta vastauksena olemassa oleviin ja tuleviin kuntakentän haasteisiin.

Uudesta Jyväskylästä voidaan todeta, että kaupunki on väkiluvultaan Suomen seitsemänneksi suurin. Asukkaita kaupungissa on 130 000, mikä tarkoittaa sitä, että lähes puolet Keski-Suomen maakunnan väestöstä asuu uuden kaupungin alueella. Maakunnan työpaikoista yli puolet sijaitsee Jyväskylän kaupungissa. Uuteen kuntaan kuuluu tiiviisti rakennettu kaupunkikeskus, useita merkittäviä taajamia sekä maaseutumaisia kyliä että haja-asutusseutua. Kunnan monimuotoisuus

tarjoaa asukkaille valikoiman uusia kaupunkikokemuksia ja kaupunkisuhteita. Asukkaita uuden kunnan alueella on keskimäärin 108 neliökilometriä kohden. Tämä tarkoittaa sitä, että Jyväskylä ei ole enää vuoden 2009 alusta lähtien maan toiseksi tiheimmin asuttu kaupunki Helsingin jälkeen.

Kuntastrategiana on, että toiminnallisesti eheän kunnan rakentamista vahvistetaan huolehtimalla kunnan myönteisestä imagosta ja siitä, että alueen voimavara- ja vetovoimatekijät tunnetaan. Kunnan vireä elinkeinotoiminta tukee bruttokansantuotteen ja veropohjan kasvattamista. Julkisten palvelujen rahoittamisessa veroprosentti ja kunnalliset maksut ovat keskeisellä sijalla, mutta tavoitteeksi on asetettu, että uudessa Jyväskylässä nämä säilytetään ”kilpailukykyisinä” muihin suuriin kaupunkeihin nähden. Elinkeinoelämän toimintaedellytysten vahvistamisen ohella uusi Jyväskylä haluaa profiloitua koulutuksen ja tutkimuksen keskuksena. Kuntalaisille uusi Jyväskylä lupaa kestävää kehitystä sekä eheää ja viihtyisää yhdyskuntarakentamista, mikä huomio asukkaiden eri elämänvaiheet tukemalla monimuotoista asumisrakentamista. Uusi kunta pyrkii huo-

lehtimaan etenkin ikääntyvän kuntaväestön toimintakyvyn säilymisestä ja vahvistamaan asukkaiden omatoimisuutta ja osallistumismahdollisuuksia tukemalla vapaaehtoistyötä, kulttuuria ja liikuntaa. Myönteistä kaupunkikuvaa tavoitellaan huolehtimalla siitä, että kunnan alueella on riittäviä aluereservejä joustavan tonttipolitiikan harjoittamiselle. Alueen elinkeinopolitiikan tulee olla joustavaa ja sen tulee tukea yhteiskunnallisiin muutoksiin sopeutuvaa monipuolista työpaikkarakennekehitystä. Tärkeä osa myönteisen kaupunkikuvan rakentamista ovat toimet, joilla uuden kaupungin työttömyysaste käännetään muiden suurten kaupunkien tasolle. Kilpailukykyisen kaupungin on huolehdittava osaavan työvoiman saatavuudesta ja tämän väestönosan viihtymisestä kaupungissa.

Uuden Jyväskylän keskeinen hallinta-ajatus perustuu toimintojen tuottavuutta, toimintatapojen joustavuutta ja uudistumiskykyä tukevan kuntaorganisaation rakentamiseen ja uudentyypin kuntajohtamisen soveltamiseen kuntakentän hallinnassa. Uudistumisen johdonmukaisena edellytyksenä on, että toiminnoista vastaa osaava ja työssään viihtyvä henkilöstö.

Kuntien toimintaympäristön muutoksessa muutosjohtaminen on nostettu keskeiseksi menestystekijäksi. Tulevaisuussuuntautuneisuus, uudistumiskyky ja yhteistyötaidot ovat niitä elementtejä, joilla kuntaorganisaatiota tulevaisuudessa hallitaan. Käytännössä kuntajohtamisella tarkoitetaan kuntalaisia määrittelyjen perustehtävien haltuunottamista. Kunnat tarvitsevat uudenlaisia toimintamalleja, koska kunnan rooli on muuttunut palveluiden tuottajasta palveluiden järjestäjäksi. Tämä muutos on tapahtunut tai parhaillaan tapahtumassa hieman eri tahtiin eri kunnissa. Myös uuden Jyväskylän perustajakunnissa toimintatavat ovat vaihdelleet. Jyväskylän kaupunki on jo pitkään harjoittanut tilaaja-tuottaja –mallin mukaista palveluiden järjestämistä. Korpilahti ja Jyväskylän maalaiskunta olivat tuottaneet palvelunsa itse. Uudessa Jyväskylän kaupungissa palveluiden järjestäminen ja siihen liittyvä poliittinen suunnittelu tapahtuvat kunnan ja erilaisten toimijoiden muodostamassa verkostossa. Erityisen tärkeitä kunnan tulevaisuuden kannalta ovat elinkeinopoliittiset verkostot, joissa toimii kuntien ja yritysten lisäksi muun muassa yritys- ja tiedepuistoja sekä paikallisia oppilaitoksia ja järjestöjä. Tässä verkostojen

toimintakentässä erilaiset toimijat sivuavat toisiaan. Tätä kutsutaan institutionaalisten rajojen murrokseksi.

Johtamiskulttuuria voidaan tarkastella kunnan määrittelemien arvojen, johtamisjärjestelmän, johtamistyylin ja päätöksentekojärjestelmän näkökulmista. Johtaminen jakautuu kunnissa laajalle ihmisjoukolle, ja siksi luottamushenkilöiden ja viranhaltijajohdon yhteistyökyky ovat ratkaisevia elementtejä johtamiskulttuurin rakentamisessa. Hyvää johtamisjärjestelmää on luonnehdittu jatkumoksi, jossa jokaisen roolin on oltava selkeä ja jossa jokaisen omaksumat työtavat on tuettava kokonaisuutta.

Uuden Jyväskylän rakentamisprosessin aikana jyvaskyläläisille tuli tutuksi kuntajakoselvittäjä Jarmo Asikaisen varoitus siitä, että teknisellä kuntaliitoksella synnytetään kunta, jolla on epärealistiset tavoitteet, epäyhtenäinen johto, raskas organisaatio, jämähtäneet tuotantotavat, toimimattomat palvelut, jatkuva henkilöstöpula sekä tyytymättömät kuntalaiset ja asiakkaat. Yhteistä uutta kuntaa rakentavien Jyvaskylöiden johto halusi tarttua kuntajakouudistuksen tarjoamaan mahdollisuuteen, jolla tavoiteltiin yhteistä ymmärrystä siitä, millainen uusi kunta tulisi olemaan. Uuden kunnan perustamispäätöksen jälkeen uuden Jyväskylän valmistelusta vastasi helmikuun lopussa 2008 valittu 11 henkinen työvaliokunta. Edustajista kuusi oli Jyväskylästä, kolme maalaiskunnasta ja kaksi Korpilahdelta. Luottamushenkilöiden lisäksi työvaliokunnan toiminnassa olivat mukana kuntien johtajat Markku Andersson, Arto Lepistö ja Timo Rusanen. Kuntien henkilöstöjärjestöt nimesivät työvaliokuntaan oman edustajansa.

Kevään 2008 aikana työvaliokunta määritteli uuden kunnan organisaation ja konsernin rakennelinjaukset sekä johtavien viranhaltijoiden aseman ja vastuut. Uuden Jyväskylän johtajaksi nimettiin Markku Andersson ja apulaiskaupunginjohtajiksi Jyväskylän maalaiskunnan johtaja Arto Lepistö ja Jyväskylän kaupungin sosiaali- ja terveystoiminnan johtaja Pekka Utriainen. Uuden kaupungin apulaiskaupunginjohtajistoon kuuluu edellisten lisäksi vanhan Jyväskylän apulaiskaupunginjohtaja Timo Koivisto. Uudessa kaupunkiorganisaatiossa on määräraikainen muutosjohtajan virka, johon nimitettiin Jyväskylän maalaiskunnan sosiaali- ja terveystoiminnan johtaja Risto Kortelainen. Jyväskylän kaupungin aluekehittämisjohtaja Jouni Juutilaisen

Lentokoneet ja lentäminen antavat oman leimansa Tikkakosken taajamalle. Kuva Länsi-rannan asuntoalueelta.

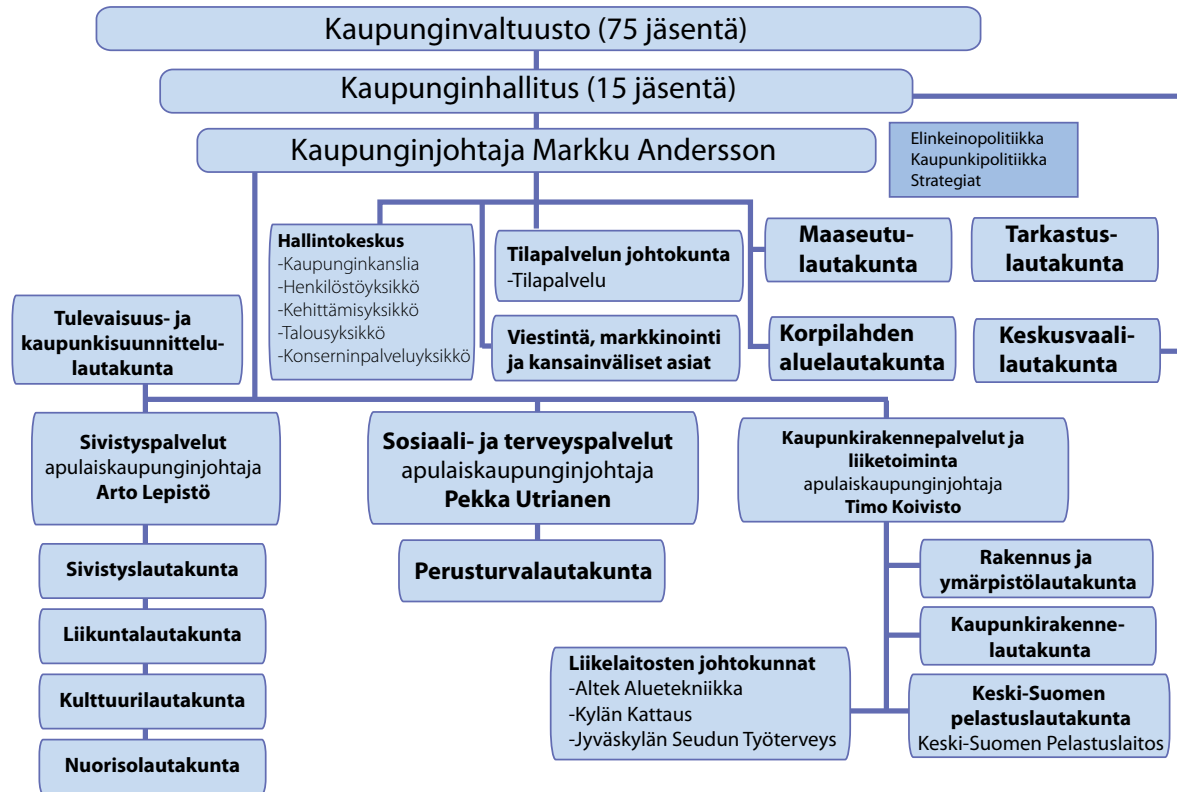
vastuualueeksi määriteltiin Jämsä-Jyväskylä-Äänekoski -kehityskäytävähanke ja seudullisen yhteistyön toimintojen kehittäminen. Korpilahden kunnanjohtaja Timo Rusanen valittiin uuden kaupungin kehitysjohtajaksi, joka vastaa muun muassa maaseutualueiden kehittämisestä ja uuden kaupungin vetovoimaisuutta kehittävästä hankkeista. Tähän sisältyi muun muassa Päijänteen hyödyntäminen kaupungin imagon vahvistamisessa.

Työvaliokunnan toimintaa seurasi kaupungin- ja kunnanhallitusten jäsenistä koostuva ohjausryhmä. Molemmat toimielimet lopettivat toimintansa, kun Länsi-Suomen lääninhallitus asetti valtioneuvoston kuntajakoa koskevan päätöksen perusteella järjestelytoimikunnan, joka oli uuden kunnan ensimmäinen varsinainen juridinen, kunnanhallitusta vastaava toimielin. Toimikunnan ensimmäinen kokous pidettiin heinäkuun alussa 2008. Sen tehtävänä oli huolehtia uuden kunnan

hallinnon järjestämisestä. Järjestelytoimikunta vastasi muun muassa kolmen eri kunnan organisaatioiden yhdistämisestä ja uuden kaupungin talousarvion valmistelusta. Tätä työtä tukivat toimikunnan alaisuuteen nimetyt neljä toimialakohtaista työryhmää. Uuden kunnan perustaminen tarkoitti myös aikaisempien yhteistyösopimusten purkamista ja uusien perussopimusten laatimista muun muassa kuntayhtymien ja Keski-Suomen Liiton kanssa.

Järjestelytoimikunnan työ päättyi 3.11.2008, kun syksyn kunnallisvaaleilla valitun uuden valtuuston kokoonpano oli vahvistettu. Uuteen kaupunginvaltuustoon valittiin 75 valtuutettua, jotka valitsivat 15-jäsenisen kaupunginhallituksen.

Vuoden 2007 syksyllä ja alkuvuodesta 2008 järjestetyissä kuntalaiskuulemisissa nousi esille huoli vaikutusmahdollisuuksista uudessa 130 000 asukkaana kunnassa. Huolimatta siitä, että asukkaat eivät ole viimeisten vuosi-

Jyväskylän kaupungin organisaatiokaavio 1.1.2009.

kymmenien aikana olleet erityisen kiinnostuneita kunnallisvaaleista, vaikuttamismahdollisuuksia arvostetaan ja päätöksenteon etäännyttämistä pelätään. Uuden kunnan perustamisprosessissa kuntalaisten sitoutumista sekä kuntaan että lähiyhteisöihin pidetään tärkeänä kunnallisen itsehallinnon ja demokratiakehityksen näkökulmasta. Muutosjohtamisen onnistumisen mittarina voidaan pitää sitä, kykeneekö uusi kunta saavuttamaan kuntalaistensa luottamuksen ja tekemään kuntalaisten näkökulmasta heidän hyvinvointiaan edistäviä päätöksiä. Kuntapäätäjien kyvykkyys muutosjohtajuuteen mitataan kuntavaaleissa.

Kuntalaisen suhdetta asuinkuntaansa leimaa asiakkuus, mutta kuntalaisen roolia kuntayhteisön jäsenenä ei voida muutosprosessissa sivuuttaa. Tutkimuksessa on arvioitu,

että tulevaisuudessa kuntalaisten mielenkiinto saattaa suuntautua muualla kuin perinteisen kunnallisen päätöksentekojärjestelmään. Asukkaat osallistuvat yhä enenevässä määrin erilaisten verkostojen toimintaan ja yhden asian liikkeisiin. Osallistuminen myös yksilöityy, mikä tarkoittaa sitä, että osa kuntalaisista kiinnostuu yhteisistä asioista vain silloin, kun jokin uhkaa omaa lähiympäristöä ja elämäntilannetta. Uuden Jyväskylän on vakuutettu panostavan monipuolisten käyttäjädemokratia- ja lähidemokratiamallien kehittämiseen. Keinoista, joilla uusi Jyväskylä järjestää suhteensa niin kutsuttujen kolmannen sektorin toimijoiden kanssa, kerrottiin muun muassa maaliskuussa 2008 Jyväskylän kaupungin järjestämässä kansalaisjärjestöfoorumissa. Foorumissa korostettiin sitä, että kaupunki arvostaa järjestöjen toimintaa.

Jyväskylä tulevaisuuden maailman markkinoilla

Globalisaatiolla ja Euroopan integraatiolla tavoitellaan suuruuden ekonomian tuottamia hyötyjä. Ylikansallisessa kilpailussa osallistujan oma suuruus on rakenteellinen kilpailuetu ja pienuus puolestaan haitta. Uusi Jyväskylä on osa tätä globaalia vaikutuspiiriä. Onkin sanottu, että globaali vaikutuspiiri muodostaa Suomelle ja sen kunnille rautaisen kehikon, joka kaventaa valtion ja kuntien varsinaisiin tehtäviin käytettävissä olevia toimintojen rahoitusperusteita ja vastaavia voimavaroiteki- jöitä.

Uusi Jyväskylä joutuu muiden suomalaisten kuntien tavoin tukemaan alueelle sijoittuneen yritystoiminnan toimintaedellytyksiä ja kilpailuvaltteja. Kaupungin ja elinkeinoelämän keväällä 2008 käynnistynyt yhteistoiminta edustaa konkreettista esimerkkiä siitä, mitä uudenlainen johtajuus ja asioiden hallinta muutosprosessissa tarkoittaa. Kysymys on institutionaalisten rajojen rikkomisesta ja siitä, miten muutoksessa otetaan käyttöön uuden- tyyppejä toimintatapoja yhteisten päämäärien saavuttamiseksi. Osana kuntajaon muuttami- seen tähtäävää selvitystyötä Jyväskylän kau- punki ja Jyväskylän maalaiskunta järjestivät tammikuussa 2008 alueen yrittäjille tarkoite- tun seminaarin, jossa esiteltiin seutukuntien väliseen kilpailuun vaikuttavia tekijöitä ja niitä mahdollisuuksia, joita seminaarin ajan- kohtana vielä mahdollinen uusi kunta toisi tullessaan. Huhtikuun alussa 2008 kaupungin- johtaja Markku Andersson kokosi elinkeino- elämän edustajista ja alueellisista yrittäjistä työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia esitys Jyväskylän vuosien 2009–2020 elinkeinopoli- tiikasta ja seudullisen elinkeinopoliittisen yhteistyön organisoimisesta.

Uuden kunnan suurimpana haasteena todeti- tiin olevan bruttokansantuotteen alhainen taso verrattuna Lahden, Kuopion, Oulun ja Tam- pereen seutukuntiin. Jyväskylän seutukunnan ongelmana oli se, että teollisuuden osuus tuo- tannosta ja työllisyydestä oli alhainen. Teol- lisuuden vähäinen osuus kokonaistuotannosta kertautui alihankintatyöpaikkojen vähäisyy- teen. Lääkkeet ongelmiin ovat ilmeiset. Jyväskylän seutukunnan on, pärjätäkseen kansalli- sessa ja kansainvälisessä alueiden kilpailussa, panostettava elinkeinojen kehittämiseen, elin- keinorakenteen monipuolistamiseen ja työ-

paikkojen määrän lisäämiseen. Tuottavuuden kohentaminen edellyttää nimenomaan teollis- ten työpaikkojen voimakasta lisäämistä ja tä- män rinnalla suurteollisuuden alihankintatyö- paikkojen määrän kasvattamista. Seutukunnan on kyettävä houkuttelemaan kansainvälisiä yrityksiä ja opittava tätä kautta hyödyntämään globalisaation myönteisiä, tuottavuutta ja elin- keinoelämän vireyttä vahvistavia puolia.

Suomalaiset kunnat ovat kuntaliitosten ja strategisten yhdistymisten jälkeenkin pie- niä verrattuna muiden Pohjoismaiden ja eurooppalaisten valtioiden paikallishallinnon yksiköihin. Alue- ja kuntarakenteita tarkas- televassa tutkimuksessa on ennustettu, että 2000-luvun alussa tiputuspele seutukuntien kesken johtaa siihen, että Suomeen jää jäljelle ainoastaan viidestä kymmeneen elinvoimais- ta seutukuntaa. Sitran tutkimusjohtaja Antti Hautamäki on puolestaan esittänyt, että pienen maan resurssien jaon kannalta olisi järkevää, jos Suomeen rakennettaisiin viidestä kuuteen maailmanluokan innovaatiokeskittymää. Jy- väskylän kaupunki on ilmaissut tahtonsa pysyä mukana niiden seutukuntien joukossa, joita leimaa kansallinen ja kansainvälinen kil- pailukyky.

Jyväskylän kaupungilla tai kaupunkiseu- tukunnalla ei ole yksin voimavaroja vastata edellä mainittuun rautaisen kehikon logiikkaan. Aluekehityksen vahvistamiseksi on kehitetty kehityskäytävämalli, jonka mukai- sia hankkeita muokataan eri puolilla Suo- mea. Keski-Suomen maakunnan ydinalueella malli tarkoittaa Jämsän, Jyväskylän ja Ääne- kosken seutukuntien voimavaroja yhdistävää kehityskäytävää. Kehityskäytävä-ajattelu pohjautuu tietyn kasvualueen suunnitelma- liseen kehittämiseen. Suunnitelmallisuudel- la tarkoitetaan puolestaan pitkän aikavälin tavoitteiden asettamista alue- ja yhdyskun- tarakentamisen suunnitelmissa. Yhteissuun- nitelulla pyritään näin vaikuttamaan yhtä lailla kasvukäytävän elinkeinopoliittisiin lin- jauksiin kuin ilmastonuojelukysymyksiin. Jämsä-Jyväskylä-Äänekoski -akselin rungon muodostavat tehokkaasti toimivat logistiset yhteydet, jotka luovat perustan työpaikkojen ja asumisen keskittymille. Vuonna 2008 esi- tetyissä visioissa tälle kehityskäytävälle olisi tulossa merkittäviä kaupan, logistiikan, mat- kailun ja asumisen hankkeita ja investointe- ja. Kaupunginjohtaja Anderssonin asettama elinkeinotyöryhmä esitti, että vuoteen 2013

mennessä Jämsä-Jyväskylä-Äänekoski -kehityskäytävälle muodostettaisiin yksi yhteinen kehitysyhtiö. Ajatuksena on, että keskitämällä kasvualueen kehitysyhtiötoimintaa luodaan aikaisempaa paremmat edellytykset maankäytön ja logistiikan ratkaisuille, yrityskehitykselle sekä investointien että kansainvälisen tunnettavuuden lisääntymiselle.

Uusi Jyväskylä osana Jyväskylän seutukuntaa

Uuden kunnan, Jyväskylän kaupungin, perustamisen edellytyksenä oli yhteen liittyneissä kunnissa eletty historiallinen tilanne, joka loi perustan uudistukselle otollisen ilmapiirin muodostumiselle. Vuoden 2009 alussa toimintansa aloittaneen Jyväskylän kaupungin toimintamalli rakennettiin vastaamaan jatkuvasti muutoksessa olevan kuntakentän ja globaalin maailmantalouden haasteisiin. Edellisen vuoden aikana syntynyt ja nopeasti syventynyt maailmanlaajuinen talouslama muistutti konkreettisesti kuntien toimintaa kaventavasta rautaisen kehikon logiikasta. Syntykö kuntajaon muutoksella kunta, jonka toimintamalli turvaa vakaan rahoituspohjan ja sitä kautta menestymisen kaupunkikeskusten keskinäisessä kilpailussa, selviää tulevaisuudessa. Tulevaisuus osoittaa myös sen, syntykö uudesta kunnasta sellainen, joka erottautuu kilpailijoistaan ja vahvistaa erityislaatuisuudellaan alueen vetovoimaisuutta.

Jyväskylän, Jyväskylän maalaiskunnan ja Korpilahden asukkaat saivat jo ennen uuden kunnan varsinaista perustamista ottaa kantaa edellä esitettyihin kriittisiin kysymyksiin. Syksyllä 2008 toteutetussa kansalaiskyselyssä kuntalaisilta tiedusteltiin, mitä mieltä he olivat uuden kunnan perustamisesta ja etenkin uudistuksen tuomista haitoista ja hyödyistä. Kuntalaisia pyydettiin muun muassa pohtimaan tyytyväisyyttään sen hetkisiin palveluihin ja odotuksia palvelujen kehittämistä uudessa kunnassa. Saatuja tuloksia verrattiin muissa kaupungeissa tehtyihin vastaaviin kyselyihin.

Kansalaiskysely osoitti, että kaikissa kunnissa oli enemmän niitä asukkaista, jotka pitivät uuden kunnan perustamista hyvänä ratkaisuna kuin niitä, jotka pitivät kuntien tekemää yhdistymispäätöstä epäonnistuneena ratkaisuna. Erityisen tyytyväisiä syntyneeseen ratkaisuun olivat korpilahtelaiset.

Kyselyyn vastanneista valtaosa ajatteli, että uudesta kunnasta tulee entistä halutumpi asuinpaikka. Uuden kunnan uskottiin vetävän puoleensa yritystoimintaa ja turvaamaan näin myönteisemmän työpaikkakehityksen. Kysely osoitti, että kuntalaisilla riitti uskoa siihen, että uusi kunta pystyisi hoitamaan taloutensa paremmin kuin itsenäisenä säilyneissä kunnissa. Kuntalaisilla oli toki epäilyjä siitä, millaisia haittoja kolmen kunnan yhteenliittyminen toisi tullessaan. Kuntalaiset eivät luottaneet uuden kunnan mahdollisuuksiin ylläpitää samantasoisia peruspalveluja kuin mitä itsenäisyystensä säilyttäneissä kunnissa olisi ollut mahdollista. Erityisen kriittisiä kuntalaiset olivat palvelujen tasapuolisen saavutettavuuden suhteen. Kyselyyn vastanneet eivät nähneet uudessa kunnassa yhtenäisen identiteetin ai-neksia.

Uuden Jyväskylän kaupungin perustaminen tarkoitti myös sitä, että kaupunkiseudulle syntyi uusi ei-toivottu kehyskuntapari. Vajaan 9000 asukkaan Muuramen kunta jäi Jyväskylän kaupungin alueen sisälle omaksi saarekkeeseen. Vakavaraisella Muuramalla ei ole ollut paineita aloittaa kuntajaon muuttamiseen tähtäviä selvityksiä, vaikka sen väestöpohja on kapea puitelain tarkoittamassa mielessä. Muuramen kunta ei ole ainoa lajissaan. Vastaavia erikoistapauksia edustavat muun muassa Espoon kaupungin ympäröimä Kauniainen ja Närpiön ympäröimä Kaskinen. Vuoden 2009 alussa Jyväskylän seutukunta koostuu yhdestä jättikunnasta, kolmesta alle 4 000 asukkaan kunnasta, edellä mainitusta Muuramasta ja yhdestä likimain puitelain määritelmän täyttävästä kunnasta. Väkiluvulla mitaten seudun toiseksi suurin kunta on 17 500 asukkaan Laukaa ja vastaavasti pienin noin 2 400 asukkaan Toivakka.

Vuoden 2008 kunnallisvaaleissa Jyväskylän kaupunginvaltuustoon valitut 75 valtuutettua

Suomen Sosialidemokraattinen puolue

Väliniemi, Tuulikki
Laitinen, Reijo
Lauttamus, Ulla
Olin, Kalevi
Kinnunen, Raimo
Hovikoski, Mervi
Simola, Eila
Haapsalo, Kaija
Koskinen, Veijo
Nieminen, Heidi
Mäkinen, Riitta
Arnberg, Jouni
Suomi, Kimmo
Reinikainen, Pertti
Isomäki, Kauko
Lindborg, Jenny
Kuusijoki, Kari
Luukskonen, Paavo
Kärkkäinen, Anna-Leena
Yksjärvi, Leena
Blom, Jari

Kansallinen Kokoomus

Virkkunen, Henna
Wallinheimo, Sinuhe
Pulli, Terhi
Partanen, Pauli
Andersson, Hennariikka
Kyllönen, Mari
Savolin, Reijo
Selin, Jaakko

Rastela, Antti
Manninen, Johanna
Hiltunen, Ari
Kupila, Jukka
Aarnos, Markku
Niekka, Pentti
Venäläinen, Juha
Torkki, Hellin

Suomen Keskusta

Pekkarinen, Mauri
Paloniemi, Aila
Sorri, Katja
Nissinen, Eino
Selin, Pirkko
Asikainen, Aimo
Rentola, Heidi
Tynkkynen, Maritta
Colliander, Jari
Asikainen, Jouko
Weiijo, Pirkko
Tynkkynen, Heikki
Koskinen, Vesa
Kettunen, Sami
Lahtinen, Eino

Vihreä liitto

Mäkinen, Tuija
Fandi, Maia
Aalto, Touko
Hannonen, Paloma
Ammond, Jukka

Komppa, Marja
Lumela, Meri
Autere, Anna
Wuolio, Marjaana

Vasemmistoliitto

Kangas, Matti
Yksjärvi, Kari
Välilä, Vesa
Pöppönen, Matti
Ritanen, Jarmo
Makkonen, Marja Leena

Suomen Kristillisdemokraatit

Visakorpi, Marika
Starzewski, Juhani
Sipinen, Raija
Maanselkä, Asmo

Perussuomalaiset

Tuupainen, Kauko
Mäkinen, Minna
Uski, Jorma

Suomen Kommunistinen Puolue

Tynjä, Riitta

Kaupunginjohtajat 1.1.2009

Kaupunginjohtaja Markku Andersson
Apulaiskaupunginjohtaja Arto Lepistö, sivistyspalvelut
Apulaiskaupunginjohtaja Pekka Utriainen, sosiaali- ja terveystyö
Apulaiskaupunginjohtaja Timo Koivisto, kaupunkirakennepalvelut ja liiketoiminta

Viitteet
Lähteet
Liitteet
Henkilöhakemisto

Viitteet

Kaupungin hallinto ja hallinta

¹ Voimassa oleva kuntalaki astui voimaan 17.3.1995.

² Kaupunkimaisella kunnalla tarkoitetaan aluetta, jossa asukkaista yli puolet asuu taajamassa ja jonka kuntamuoto on lääninpääkaupunki tai muu kaupunki.

³ Heuru 2002, 19.

⁴ Heuru & Mennola & Ryynänen 2001, 15-16.

⁵ Haveri 2000, 15.

⁶ Heuru & Mennola & Ryynänen 2001, 233.

⁷ Esim. Helin 2005, 17.

⁸ Helin 2005, 5, 17.

⁹ Helin & Hyypiä & Lankinen 1996, 18-19; Sijainnin, kasautumisen ja tuotannon mittakaavan edut ratkaisevat. Kuntalehti 15/2000.

¹⁰ Ks. Muuttoliike ja sen vaikutukset Jyväskylän kaupunkiseudulla. Spatia. Raportteja 1/2007. Alue- ja kuntatutkimuskeskus. Joensuun yliopisto. Jolkkonen Arja et al. Moniste. 34-35.

¹¹ Helin & Hyypiä & Lankinen 1996, 13.

¹² Haveri 2000, 54-55; Helin 2005, 31.

¹³ Helin 2005, 34-36.

¹⁴ Ks. Helin Heikki, Kunnallistalous 1990-luvulla: Vuoristorataa valtion tahdissa. Kuntapuntari 6/1998. Kuntien talous.

¹⁵ Rahoituslaskelmien kehityksen myötä kuntien taloudellista tilaa oli mahdollista tarkastella seuraamalla vuosikatetta, joka osoitti kuinka paljon kunnalle käyttömenojen jälkeen jää varoja uusiin investointeihin ja lainojen lyhentämiseen. Rahoituslaskelmasta saatiin myös vakavaraisuusluku, joka kuvasi sitä, kuinka paljon kunnan rahastot ja varaukset olivat suuremmat tai pienemmät kuin velat. 1990-luvun

lopulta lähtien kuntien talouden tasapainoa on tarkasteltu vertaamalla vuosikatetta poistoihin tai vaihtoehtoisesti kunnan investointien omarahoitusosuuteen. Ks. Helin 2002, 520-522.

¹⁶ Loikkanen & Susiluoto 2005, 85; Helin & Markku & Lankinen 1996.

¹⁷ Loikkanen & Susiluoto, 22-23.

¹⁸ Helin 2002, 549.

¹⁹ Byrokraattista, johtosäännöin ja toimintasäännöin ohjattua, hallintoa on kuvannut osuvasti Sakari Möttönen teoksessa Virastosta tuli palvelukeskus. Kunnallisen organisaation muutoskertomus. Juva 2001, 17-21. Möttönen tarkastelee teoksessaan Jyväskylän kaupungin teknisen toimen organisaatiomuutosta ja siihen sisältyvän ideologisen ajattelutavan muutosta 1980-luvun alusta 2000-luvun alkuun. Byrokraattista ideaalia hallintomallia on kutsuttu weberiläiseksi hallintoideologiaksi, jonka uusi julkisen hallinnon johtamisideologia on syrjäyttänyt. Ideaalia byrokraattisesta hallintomalli on luonnehdittu rationaaliseksi ja tehokkaaksi. Tehokkuuteen sisältyi myös luotettavuus ja ennustettavuus. Byrokraattiseen ihanteelliseen hallintomalliin kuului sääntöihin perustuvat toimintatavat, pitkälle kehittynyt erikoistuminen tehtävien hoidossa ja hierarkkisesti järjestäytyneet valtasuhteet Ks. Möttönen 2001, 19-20.; Haveri 2000, 5.

²⁰ Sinisalmi 1999, 156.

²¹ Haveri 2000, 9, 11; Julkunen 2006, 77-78.

²² Esim. Haveri 2000, 10, 40.

²³ Vrt. Möttönen 1995, 136.

²⁴ Möttönen 1995, 136-137; Aiheesta myös Möttönen 1997.

²⁵ KuntaSuomi. Tutkimusohjelman tiedote 2/2005. Toim. Pekola-Sjöblom Marianne. www.kunnat.net/kuntasuomi.

²⁶ Haveri 2000, 40-44.

²⁷ Haveri 2000, 41-44.

²⁸ JKA. Kv:n arkisto. Kaupunkiuudistus Jyväskylässä. Jyväskylä 21.5.1982. Moniste.

²⁹ Ks. Alueellisen toiminnan järjestäminen Jyväskylässä. Jyväskylän kaupunki. Keskusvirasto. Kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 1/1990. Sarjanumero 20. Moniste.

³⁰ Hallinnosta palveluun - hierarkiasta verkkoon. Jyväskylän kaupungin hallinnon uudistaminen. Kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 4/1988. Sarjanumero 5. Moniste.

³¹ Laiho 2000, 21.

³² Haveri 2000, 46-47.

³³ Hallinnosta palveluun - hierarkiasta verkkoon. Jyväskylän kaupungin hallinnon uudistaminen. Kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 4/1988. Sarjanumero 5. Moniste; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 1/1990, Hallintoa esitetään hajauttavaksi kahdeksalle yhteissuunnittelualueelle.

³⁴ Alueellisen toiminnan järjestäminen Jyväskylässä. Jyväskylän kaupunki. Keskusvirasto. Kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 1/1990. Sarjanumero 20. Moniste.

³⁵ Ks. Jyväskylän kaupunki. Vuosikertomus 1992, 2000, 2004.

³⁶ Haveri 2000, 46; Alueellisen toiminnan järjestäminen Jyväskylässä. Jyväskylän kaupunki. Keskusvirasto. Kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 1/1990. Sarjanumero 20. Moniste; Hoikka 1993, 63-64.

³⁷ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1994, Yleishallinto.

³⁸ Kehitysjohtaja Sakari Möttösen haastattelu 26.6.2007, Jyväskylä.

³⁹ Kehitysjohtaja Sakari Möttösen haastattelu 26.6.2007, Jyväskylä; Ks. Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1993.

⁴⁰ Jyväskylä vuonna 2004. Strateginen kuntasuunnitelma. Jyväskylän kaupunki 1994. Moniste; Kuntasuunnitelma 1992-1996, Jyväskylän kaupungin kehittämissuunnitelmat 1990-luvulla. Kaupunginvaltuusto 20.5.1991. Moniste; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuonna 1992, 1994; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 7/1994, Jyväskylä vuonna 2004.

⁴¹ Keskushallinnolle määritellyt sisäiset palvelut liittyvät eri hallintokuntien toimintaa ohjaavien strategioiden valmisteluun, henkilö- ja politiikan ja ihmisten voimavarojen kehittämiseen, kaupungin talouteen, kirjanpitoon ja näiden kehittämiseen liittyvät tehtävät, rahoitusasiat, kansainvälistymiseen liittyvien hankkeiden hoito, lakiasiat, tiedotus, vaalit ja kaupunginvaltuuston ja -hallituksen kokousten sihteeritehtävien hoito.

⁴² Jalat maassa. Jyväskylän kaupungin vuosikertomus 1995. Keskushallinto. Moniste; Jyväskylän kaupunki 1998. Vuosikertomus. Moniste.

⁴³ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1990, yleishallinto.

⁴⁴ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1992, yleishallinto.

⁴⁵ Kaupungit tilaajina ja tuottajina. Kokemuksia ja näkemyksiä Jyväskylän, Tampereen ja Turun hallintomallien uudistamishankkeista. Kallio Olavi et al. Kunnallistutkimuksia. Tampere 2006, 44-45.

⁴⁶ Kaupungit tilaajina ja tuottajina. Kokemuksia ja näkemyksiä Jyväskylän, Tampereen ja Turun hallintomallien uudistamishankkeista. Kallio Olavi et al. Kunnallistutkimuksia. Tampere 2006, 44.

⁴⁷ Jyväskylän kaupungin vuosikertomus 2005, Rakenteiden uudistamisen vuosi 2005. Kaupunginjohtaja Markku Andersson; KSML 30.8.2004, Jyväskylään luvassa selkeää.

⁴⁸ Jyväskylän kaupungin vuosikertomus 2004, Hallinnon uudistuksen valmistelu.

⁴⁹ JKA. Kv:n arkisto. Kaupunginvaltuuston ptk 4.6.2007, Selvitys hallinnon uudistuksen vaikutuksista.

⁵⁰ Möttönen 2001, 17, 21, 26, 41.

⁵¹ Möttönen 2001, 44, 48, 62-64, 69-70, 72.

⁵² Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1994.

⁵³ Kaupungit tilaajina ja tuottajina. Kokemuksia ja näkemyksiä Jyväskylän, Tampereen ja Turun toimintamallien uusimisesta. Kallio Olavi et al. Tampereen yliopisto. Kunnallistutkimuksia. Tampere 2006, 48-60.

⁵⁴ Möttönen 2001, 178-179.

⁵⁵ Kuntainliitot muuttuivat vuonna 1993 kuntayhtymiksi. Kuntainliittoa koskeva laki tuli voimaan vuonna 1932. Tätä aikaisemmin kuntien yhteistyötä oli määrätty säädöksin. Kuntayhteyden historiasta ks. Kuntalehti 17/1996, Kuntainliitosta kuntayhtymiksi.

⁵⁶ Hiironniemi 2005, 10.

⁵⁷ Anne Luomaala on tarkastellut verkostoitumista ja hallinnon problematiikkaa erityisesti Jyväskylän kaupungin hallinnon näkökulmasta. Luomaala 2003.

⁵⁸ Esim. Kunnallisdemokratian valkoinen kirja. Kunnallisen demokratian kehittämishankkeen loppuraportti. Hallituksen politiikkaohjelmat. Kansalaisvaikuttaminen. Sisäasiainministeriön julkaisuja 56/2006, 9; Hiironniemi 2005, 13.

⁵⁹ Kunnallisdemokratian valkoinen kirja. Kunnallisen demokratian kehittämishankkeen loppuraportti. Hallituksen politiikkaohjelmat. Kansalaisvaikuttaminen. Sisäasiainministeriön julkaisuja 56/2006, 9; Möttönen & Niemelä 2005, 79.

⁶⁰ Hiironniemi 2005, 25-26; 53.

⁶¹ Ks. Möttönen 1995, 137-138.

⁶² Ks. Möttönen 1995, 136-137.

⁶³ Kuntademokratian valkoinen kirja. Kunnallisen demokratian kehittämishankkeen loppuraportti. Hallituksen politiikkaohjelmat. Kansalaisvaikuttaminen. Sisäasiainministeriön julkaisuja 56/2006, 10-11.

⁶⁴ Suomen kunnat 20/1988, Kunnallinen liikelaitos kuntalaisten parhaaksi; Vesterinen 2006, 9-10.

⁶⁵ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 25.9.1978, Vuoden 1977 tilinpäätös ja tilintarkastajien kertomus.

⁶⁶ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 16.1.1984, Ahti Lönnqvistin ym. valtuustoaloite selvityksen saamiseksi energialaitoksen taloudesta ja sen vaikutuksesta kaupungin talouteen.

⁶⁷ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 12.11.1984, Sakari Pekkarisen ynnä muiden valtuustoaloite energialaitoksen muuttamisesta osakeyhtiöksi; Skippari 2002, 150.

⁶⁸ Kaupunkineuvos Jaako Lovénin haastattelu 28.2.2007, Jyväskylä; Möttönen 2001, 35, 64-79; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1993.

⁶⁹ Skippari 2002, 151, 153; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 7/1996, Jyväskylän Energian yhtiöittämisestä päätetään ensi maanantaina; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1994; Aalokko kutsuu. Jyväskylän vuosi 1996.

⁷⁰ Jyväskylän kaupungin vuosikertomus 2006.

⁷¹ Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 7/2003, Liikelaitostaminen osa kaupungin toimintojen organisoimista. Maija-Liisa Havia; Helin 2005, 19.

⁷² Vesterinen 2006, 10; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 7/2003, Liikelaitostaminen osa kaupungin toimintojen organisoimista. Maija-Liisa Havia; Möttönen 2005, 206-207.

⁷³ Hyvinvointivaltio ei ole täsmällinen määritelmä, vaan pikemminkin ohjelmallinen ilmaisu sosiaalisen lainsäädännön kehittämisen. Julkishallinnon omaksumien toimintatapojen vuoksi hyvinvointivaltiota on luonnehdittu usein instituutioiksi, järjestelmiksi, politiikoiksi ja sosiaalipolitiikan päivittäiseksi toimenpanoksi. Ks. Julkunen 2006, 44.

⁷⁴ Ks. von Hertzen 1993, 15; Huhtanen 1993, 33-35.

⁷⁵ Huhtanen 1993, 36.

⁷⁶ Huhtanen 1993, 36.

⁷⁷ Ryyänen 1986, 47, 50; Möttönen & Niemelä 2005, 31-32.

⁷⁸ Ryyänen 1986, 77.

⁷⁹ Alanen 1998, 19.

⁸⁰ Kosonen 1998, 13.

⁸¹ Allén 1993, 210, 212.

⁸² Julkunen 2006, 31; Niemelä 1993.

⁸³ Ks. esim. Jyväskylän kaupunki. Vuosikertomus 1992, 1996, 2002, 2005.

⁸⁴ Ks. Huhtanen 1993, 40-41.

⁸⁵ Ks. Sosiaaliturvasta sosiaalipalveluihin vv. 1960-1990. Jyväskylän kaupungin sosiaalikeskuksen julkaisusarja 3/1990. Jyväskylän kaupunki. Moniste; Vuonna 1997 julkaistussa Jyväskylän kirjassa on kaupungin koululaitosta sekä terveys- ja sosiaalitoimen kehitystä koskevat artikkelit. Havela 1997; Roiko-Jokela 1997.

⁸⁶ Ks. esim. Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 8/1993, Budjettimarkat puntarissa.

⁸⁷ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuodet 1990-1994.

⁸⁸ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 7/1994, Jyväskylä vuonna 2004.

⁸⁹ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 8/1993, Budjettimarkat puntarissa.

⁹⁰ Jyväskylän kaupunki. Vuosikertomus 2001-2003.

⁹¹ Jyväskylä. Vuosikertomus 2004.

⁹² Ks. Mäkäräinen Jouni, Askel kohti ihmistä. Kaavoituksen sosiaalisten vaikutusten arviointia kehittäneen Sva-projektin loppuraportti. 24.1.2003. Sosiaali- ja terveyspalvelukeskus. Kaupunkisuunnittelutoimisto. Moniste.

⁹³ Hyvinvoinnin palapeli. Jyväskylän kaupungin hyvinvointikertomus 2002. Moniste; Hyvinvoinnin kuva ja suunta. Jyväskylän kaupungin hyvinvointikertomus 2005. Jyväskylän kaupunki 21.8.2006. Moniste; Elinvoimainen, sosiaalisesti ja fyysisesti ehyt Jyväskylän seutu. Jyväskylän seudun vastaus kunta- ja palvelurakennepuolelta haasteisiin. Toim. Juutilainen Jouni 22.5.2007. Moniste.

⁹⁴ Esim. KSML 24.5.2006, Vammaispalveluiden selvitykset jatkuvat; 28.5.2006, Vammaispalveluista hallintokanteluja ja 19 valitusta.

⁹⁵ SuurJyväskylän-lehti 20.9.2006, "Hyvä ei koidu kaikkien eduksi".

⁹⁶ Euroopan unionin vaikutukset kuntien hyvinvointipalveluihin. Kuntaliitto. Helsinki 2005, 13-14.

⁹⁷ Jyväskylä. Vuosikertomus 2001.

⁹⁸ Jyväskylä. Vuosikertomus 2003.

⁹⁹ Jyväskylä. Vuosikertomus 2003.

¹⁰⁰ Jyväskylä. Vuosikertomus 2006.

¹⁰¹ Jyväskylä. Vuosikertomus 2006.

¹⁰² Elinvoimainen, sosiaalisesti ja fyysisesti ehyt Jyväskylä seutu. Jyväskylän seudun vastaus kunta- ja palvelurakennepuittelain haasteisiin. Toim. Juutilainen Jouni. Moniste.

¹⁰³ Elinvoimainen, sosiaalisesti eheä ja fyysisesti ehyt Jyväskylän seutu. Jyväskylän seudun vastaus kunta- ja palvelurakennepuittelain haasteisiin. Toimittanut Jouni Juutilainen 22.5.2007. Moniste.

¹⁰⁴ Julkunen 2006, 42.

¹⁰⁵ Möttönen & Niemelä 2005, 173.

¹⁰⁶ Kolmannella sektorilla ei muiden uusien yhteiskunnallisten ilmiöiden tavoin ole täysin yksiselitteistä määrittelyä. Kolmas sektori liittyy käsitejoukkoon, jonka avulla yhteiskuntatieteilijät ovat analysoineet ja kuvanneet valtion, markkinoiden/yritysten ja kansalaisyhteiskunnan/kotitalouksien/elävän elämän muuttuneita ja muuttuvia suhteita. Siisiäinen 2002, 7.

¹⁰⁷ Vrt. Hyvinvoinnin kuva ja suunta. Jyväskylän kaupungin hyvinvointikertomus 2005. Moniste; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 6/1996, Järjestö- ja seudullinen yhteistyö Sotepan mielessä.

¹⁰⁸ Möttönen 2005, 16-18, 34, 44-46; Julkunen 2006, 42-44.

¹⁰⁹ Suomalaisesta vapaan kansalaistoiminnan taustosta ks. esim. Alapuro & Stenius 1987; Kansalaisten vastuusta Julkunen 2006.

¹¹⁰ Hyvinvoinnin palapeli. Jyväskylän kaupungin hyvinvointikertomus 2002. Moniste.

¹¹¹ Hyvinvoinnin kuva ja suunta. Jyväskylän kaupungin hyvinvointikertomus 2005.

¹¹² Möttönen & Niemelä 2005, 124-126..

¹¹³ Ilmonen & Siisiäinen 1998, 7-14; Mitä yhdistykset välittävät. Tutkimuskohteena kolmas sektori. Toim. Hänninen Sakari et al. Jyväskylä 2003, esipuhe; Siisiäinen 2003, 12-13, 18; Myös Jyväskylän kaupungin yhteistyö kolmannen sektorin kanssa - lähtökohtia ja linjauksia. 31.1.2007 Jyväskylän kaupunki. Moniste.

¹¹⁴ Mitä yhdistykset välittävät. Tutkimuskohteena kolmas sektori. Toim. Hänninen Sakari et al. Jyväskylä 2003; Möttönen & Niemelä 2005.

¹¹⁵ Möttönen & Niemelä 2005, 188.

¹¹⁶ Ks. Hyvinvoinnin palapeli. Jyväskylän kaupungin hyvinvointikertomus 2002, Ajankohtaisia hankkeita hyvinvoinnin edistämiseksi; Kehitysjohtaja Sakari Möttösen haastattelu 17.9.2007, Jyväskylä.

¹¹⁷ Möttönen & Niemelä 2005, 203-206; Jyväskylän kaupungin yhteistyö kolmannen sektorin toimijoiden kanssa - lähtökohtia ja linjauksia. Jyväskylän kaupunki 31.1.2007. Moniste; Sariola 1997.

¹¹⁸ Kangas 1999, 163.

¹¹⁹ Hyvinvoinnin kuva ja suunta. Jyväskylän kaupungin hyvinvointikertomus 2005. 21.8.2006. Jyväskylän kaupunki. Hyvinvointi ja sen kuvaaminen. Moniste.

¹²⁰ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirjat 18.12.1972, Vuoden 1973 talousarvio. Aloite toistettiin vuonna 1973, jolloin sosialidemokraattien ryhmä teki asiasta samansisältöisen aloitteen. Ks. Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1973, valtuus-toaloitteet.

¹²¹ Ks. Jyväskylän kaupunki. Talous- ja toimintasuunnitelma 1975-1983, Ympäristön suojelu. Moniste.

¹²² Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 3/1978, Viran puolesta: ympäristönsuojelu on myös ihmisten suojelua; Ympäristönsuojelun kunnallishallinnon toimikunnan mietintö. Komiteamietintö 1981:61. Helsinki 1981; Niilo Frilanderin haastattelu 5.6.2007, Jyväskylä.

¹²³ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 7/1981, Jätehuollon pelisäännöt annetaan vuodenvaihteessa; Niilo Frilanderin haastattelu 5.6.2007, Jyväskylä; Jyväskylän kaupunki. Ympäristönsuojelun yleissuunnitelma. Ympäristölautakunta 20.12.1984. Moniste.

¹²⁴ Jyväskylän kaupungin ympäristönsuojeluohjelma. Jyväskylän kaupunki. Ympäristövirasto. Julkaisuja 1/1992. Sarjanumero 26.

¹²⁵ Niilo Frilanderin haastattelu 5.6.2007, Jyväskylä.

¹²⁶ Niilo Frilanderin haastattelu 5.6.2007, Jyväskylä.

¹²⁷ Niilo Frilanderin haastattelu 5.6.2007, Jyväskylä; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 3/1978, Viran puolesta: ympäristönsuojelu on myös ihmisten suojelua; Kontinen 1996; Kontinen 1997.

¹²⁸ JKA. Kv:n arkisto. Kaupunginvaltuuston pkt. 17.12.1962, Ehdotus vuoden 1963 talousarvioksi; Pkt 16.12.1963, Ehdotus vuoden 1964 talousarvioksi; Pkt 28.8.1972, Onerva mäen ym aloite Jyväsjärven kunnostamiseksi.

¹²⁹ Granberg 1991, 7-8; Palomäki 1997, 354.

¹³⁰ Jyväskylän kaupunki. Ympäristön yleissuunnitelma. Ympäristölautakunta 20.12.1984. Jyväskylän vedet. Moniste.

¹³¹ Granberg 1997, 6, 9.

¹³² Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 3/2001, Takapihasta tutkimuksen keskipisteeksi.

¹³³ Jyväskylän kaupungin ympäristönsuojeluohjelma. Jyväskylän kaupunki. Ympäristövirasto. Julkaisuja 1/1992. Sarjanumero 26.

¹³⁴ Kangas 1980.

¹³⁵ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirjat 18.12.1972, Vuoden 1973 talousarvio; Aloite uusittiin seuraavana vuonna Ks. Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1973, Keskusta puolueen valtuustoryhmän aloite kulttuurilautakunnan tarpeellisuuden uudelleen tutkimisesta tai entisen tutkimuksen tarkistamisesta.

¹³⁶ Kangas 1980.

¹³⁷ Jyväskylän kaupungin kulttuurisuunnitelma 1979. Perusselvitykset. Jyväskylän kaupunki. Moniste.

¹³⁸ Jyväskylän kaupungin kulttuurisuunnitelma 1979. Perusselvitykset. Jyväskylän kaupunki. Moniste; Waarala Hannu, Jyväskylän kaupungin kulttuurilautakunta 20 vuotta. Tekstikollaasi päätöksenteosta ja päätöksenteon vaikeudesta. Moniste. Jyväskylän kaupungin kulttuuritoimenjohtaja Elli Ojalaudon arkisto.

¹³⁹ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 2/1979, Huhtakeskus on myös aluekulttuurikeskus.

¹⁴⁰ Elli Ojalaudon haastattelu 18.6.2007, Jyväskylä.

¹⁴¹ Waarala Hannu, Jyväskylän kaupungin kulttuurilautakunta 20 vuotta. Tekstikollaasi päätöksenteosta ja päätöksenteon vaikeudesta. Moniste. Jyväskylän kaupungin kulttuuritoimenjohtaja Elli Ojalaudon arkisto; Kulttuurilautakunnan toimintakertomuksien kertomaa (1981-1988) - eli silmäyksiä 80-luvun näköaloihin. Moniste. Jyväskylän kaupungin kulttuuritoimenjohtaja Elli Ojalaudon arkisto.

¹⁴² Uuteen Aaltoon. Ehdotus kaupungin kulttuurimagon parantamiseksi. Jyväskylä 1995. Moniste.

¹⁴³ Uuteen Aaltoon. Ehdotus kaupungin kulttuurimagon parantamiseksi. Jyväskylä 1995. Moniste.

¹⁴⁴ Kulttuuri osaksi kaupunkistrategiaa. Jyväskylän kulttuurihallinnon uudistaminen. Työryhmä Anita Kangas, Pekka Saarela, Tuija Rasi. Moniste 1996. Jyväskylän kaupungin kulttuuritoimenjohtaja Elli Ojalaudon arkisto; Kulttuuritoimen johtajan Elli Ojalaudon haastattelu 18.6.2007, Jyväskylä.

¹⁴⁵ Kulttuuri osaksi kaupunkistrategiaa. Jyväskylän kulttuurihallinnon uudistaminen. Työryhmä Anita Kangas, Pekka Saarela, Tuija Rasi. Moniste 1996. Jyväskylän kaupungin kulttuuritoimenjohtaja Elli Ojalaudon arkisto.

¹⁴⁶ Jyväskylän kaupunki. Kulttuuri- ja nuorisotoimi 2007. Moniste; Monikulttuurisuusohjelma. Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän maalaiskunta, Laukaa, Muurame. Jyväskylän kaupungin sosiaali- ja terveyspalvelukeskuksen julkaisuja 1/2006. Moniste; Jyväskylän seudun kulttuuritutkimus 2004. Tietoykkönen. Moniste.

¹⁴⁷ Professori Jukka Louhivuorien haastattelu 15.8.2007, Jyväskylä; KSMML 9.10.2005, Kulttuuri luo taloutta. Keski-Suomen läänintaitelija Hannu Castrén; 22.12.2006, Taide tekee tulevaisuutta. Keski-Suomen läänintaitelija Hannu Castrénin haastattelu.

¹⁴⁸ Jyväskylän kaupungin hakemus Euroopan kulttuuripääkaupungiksi 2011. Heartscapes of Europe - Euroopan Sydänmaat. Moniste 2005.

¹⁴⁹ Ks. esim. KSMML 17.5.2005, Nuorisoyhteistyö ei voi mitata rahassa. Kirjoittajana kansanedustaja Aila Paloniemi; 4.9.2005. Opetuksen leikkauksille täystyrmäys; 7.9.2005. Päättäjät kahdessa leirissä; 31.10.2005. Kulttuurilaitosten alasajo. Kirjoittajana intendentti Erkki Fredrikson; 29.11.2005, Uuden Aallon kulttuuria. Kirjoittajina Keski-Suomen

taidetoimikunnan puheenjohtaja Eila Tiainen ja pääsihteeri Tiina Nurminen; 22.11.2005, Eroon käsityön museosta; 23.11.2005, Jyväskylä on tärvellyt asemansa museokeskuksena; 21.1.2006, Kirjailijatalolle toivoa.

¹⁵⁰ Professori Jukka Louhivuoren haastattelu 15.8.2007, Jyväskylä.

¹⁵¹ Professori Jukka Louhivuoren haastattelu 15.8.2007, Jyväskylä.

¹⁵² Hyvinvoinnin kuva ja suunta. Jyväskylän kaupungin hyvinvointikertomus 2005. Jyväskylän kaupunki 21.8.2006. Moniste.

¹⁵³ Eino Haron haastattelu 15.5.2007, Jyväskylä; Myös Kaakkurinniemi 1997, 25-26.

¹⁵⁴ Arvi Jakosuon haastattelu 14.5.2007, Jyväskylä; Eino Haron haastattelu 15.5.2007, Jyväskylä.

¹⁵⁵ Vilkuna & Havila 2003.

¹⁵⁶ Arvi Jakosuon haastattelu 14.5.2007, Jyväskylä; Eino Haron haastattelu 15.5.2007, Jyväskylä

¹⁵⁷ Eino Haro 15.5.2007, Jyväskylä; Kaakkurinniemi 1997, 30, 32; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 8/1996, ”Viimeisin hallitus oli ehdottomasti kaikista paras.

¹⁵⁸ Lumio 2007, 395.

¹⁵⁹ Tästä tarkemmin Lappi 1998.

¹⁶⁰ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 8/1996, ”Viimeisin hallitus oli ehdottomasti kaikista paras”; 3/1996, Mahdollistava valtuusto; 3/1994, Valtuusto vain loppunäytös?

¹⁶¹ Lumio 2007, 396-397.

¹⁶² Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 6/1994, Vallan kahvassa.

¹⁶³ Lumio 2007, 397; KSMML 26.10.2004, Keskusta ja kokoomus käyvät taisteluun parhaista paikoista.

¹⁶⁴ Lumio 2007, 398.

¹⁶⁵ Lumio 2007, 398.

¹⁶⁶ Hilka Illmanin haastattelu 7.6.2007, Jyväskylä.

¹⁶⁷ Ks. esim. Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 3/1994, Uudistumisen tarve. Jukka Kanerva.

¹⁶⁸ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 6/1994, Vallan kahvassa; Pekka Kettusen haastattelu 21.5.2007, Helsinki.

¹⁶⁹ Pekka Kettusen haastattelu 21.5.2007, Helsinki; Lumio 2007, 398; Suur-Jyväskylän lehti 9.6.2004, ”No hard feelings”.

¹⁷⁰ Pekka Kettusen haastattelu 21.5.2007, Helsinki.

¹⁷¹ Pekka Kettusen haastattelu 21.5.2007, Helsinki.

¹⁷² Jyväskylän kaupunki. Uuden aallon kehittämissuunnitelma - strategisen kehittämisen seuranta-haastattelu. Vastausten yhteenveto 6.6.1997. Pertti Laamanen & Niilo Nylander. Yritysvalmennus Group. Moniste.

¹⁷³ KSML 16.1.2007, Jupakka saatiin päätökseen.

¹⁷⁴ Jukka Juuselan haastattelu 9.10.2007, Jyväskylä.

¹⁷⁵ Suur-Jyväskylän lehti 27.10.2004, Jyväskylän vaaleissa kolme voittajaa: Naiset, keskusta ja kommunistit.

¹⁷⁶ KSML 30.11.2004, Jyväskylällä edessä vaikeampia aikoja; Suur-Jyväskylän lehti 12.1.2005, Yhteisymmärrys uusien puheenjohtajien tukena; Suur-Jyväskylän lehti 23.2.2007, ”Vain haaveita”; Suur-Jyväskylän lehti 16.3.2005, ”Päättäjillä pitää olla kantia tehdä lopullisia päätöksiä”

¹⁷⁷ Kaakkuriniemi 1997, 22-32; Lumio 2007, 395

¹⁷⁸ Ks. Kaakkurinniemi 1997, 24, 29, 32.

¹⁷⁹ Kaakkuriniemi 1997, 32; Lumio 2007, 395, 398; Pikkala 2005, 9-10, 13.

¹⁸⁰ Edustuksellinen demokratia. Kansanvalta 2007 -toimikunnan mietintö. Oikeusministeriö. Komiteamietintö 2005:1. Hallituksen politiikkaohjelmat. Kansalaisvaikuttaminen. Helsinki 2005.

¹⁸¹ Edustuksellinen demokratia. Kansanvalta 2007 -toimikunnan mietintö. Oikeusministeriö. Komiteamietintö 2005:1. Edita Prima 2005, 1.

¹⁸² Kaakkurinniemi 1997, 28-29.

¹⁸³ Vert. Sai Pikkala on tarkastellut vuosien 1980-1996 kunnallisvaalien yhteydessä tapahtuneita muutoksia valtuustoissa. Pikkala 1998, 20-21.

¹⁸⁴ Asetuskokoelma 1986. Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609.

¹⁸⁵ Naisten kunnallista osallistumista ja vaikuttamista koskevaa tarkastelua varten haastateltiin keskuksen kansanedustajaa ja kaupunginvaltuutettua Aila Paloniemiä, pitkäaikaista keskustavaikuttajaa Pirkko Seliniä, sosialidemokraattien pitkäaikaista vaikuttajaa Hilikka Illmanian ja virheitten johtavaa poliitikkoa Tuija Mäkinen.

¹⁸⁶ Ks. Sinisalmi 1999, 156.

¹⁸⁷ Naisten poliittisen toiminnan leimallisista piirteistä yleisemmin Kuusipalo 2006.

¹⁸⁸ Aila Palonimen haastattelu 28.5.2007, Jyväskylä; Pirkko Selinin haastattelu 30.5.2007, Jyväskylä; Hilikka Illmanin haastattelu 7.6.2007; Tuija Mäkinen haastattelu 20.6.2007, Jyväskylä.

¹⁸⁹ Tilaisuuteen kutsuttu keskustan edustaja Pirkko Selin oli estynyt pääsemästä paikalle. Jyväskylä; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 2/1994, Nyt soi naisten sävel.

¹⁹⁰ Aila Paloniemen haastattelu 28.5.2007, Jyväskylä; Pirkko Selinin haastattelu 30.5.2007, Jyväskylä;

Hilikka Illmanin haastattelu 7.6.2007, Jyväskylä; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 2/1994, Nyt soi naisten sävel.

¹⁹¹ Aila Palonimen haastattelu 28.5.2007, Jyväskylä; Pirkko Selinin haastattelu 30.5.2007, Jyväskylä; Hilikka Illmanin haastattelu 7.6.2007; Tuija Mäkinen haastattelu 20.6.2007, Jyväskylä.

Kasvu kaupunkimaiseksi yhdyskunnaksi

¹⁹² Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 7/1983.

¹⁹³ Jyväskylän kaupunkiseudun liikenteen yleissuunnitelma. Runkosuunnitelma. Kehittämissuunnitelma. Jylt 1975. Tiivistelmä.

¹⁹⁴ Jäppinen 2005, 210.

¹⁹⁵ Jyväskylä, Yleiskaava 1968. Kaupunki ja maalaiskunta, Yleiskaava työn vaiheet, 17.

¹⁹⁶ Jyväskylä, Yleiskaava 1968. Kaupunki ja maalaiskunta, Yleiskaava työn vaiheet, 35.

¹⁹⁷ Ks. esim. selosteet kaupungin toiminnallisesta hahmosta ja teoreettisesta kaupunkimallista. Jyväskylä, Yleiskaava 1968. Kaupunki ja maalaiskunta, Yleiskaava työn vaiheet.

¹⁹⁸ Jyväskylä, Yleiskaava 1968. Kaupunki ja maalaiskunta, Yleiskaava työn vaiheet, 37.

¹⁹⁹ Yleiskaava 1968, 37-41.

²⁰⁰ Yleiskaava 1968, 41.

²⁰¹ Yleiskaava 1968, 39.

²⁰² Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1954, 1957, 1958. Pkt. 18.10.1954, Ehdotus kaupungin uudeksi liikennejärjestykseksi; Pkt. 25.11.1957, Esitys Jyväskylän kaupungin liikennejärjestyksen kumoamiseksi; Pkt. 31.3.1958, Ilmoitus kaupungin liikennejärjestyksen kumoamista koskevan kaupunginvaltuuston päätöksen vahvistamisesta

²⁰³ Laitinen 1997, 45, 79-80.

²⁰⁴ Jyväskylän kaupunkiseudun liikennesuunnitelma 1968. Insinööritoimisto Pentti Polvinen.

²⁰⁵ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1966. Pkt. 3.1.1966, Esitys kaupungin yleiskaavaan liittyvien liikennesuunnitelmien hyväksymiseksi.

²⁰⁶ Liikennesuunnitelmien kehittämistä varten perustettuun teknilliseen toimikuntaan kuuluivat professori Olli Kivinen, dipl.ins. Pentti Polvinen, kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Eino Palander ja I. varapuheenjohtaja Veikko Hyytiäinen sekä kaupunginvaltuutetut ja kansanedustajat Matti Koivunen ja Pentti Sillantaus. Neuvottelukuntaan kuuluivat myös kaupunginjohtaja Veli Järvinen ja apulaiskaupunginjohtaja Veikko Häyhä. TVL:n edustajaksi tuli rakennusneuvos Väinö Skogström ja Keski-Suomen Tiepiirin edustajaksi vanhempi insinööri Aaro Piesala.

Vuonna 1967 toimikuntaa täydennettiin maalaiskunnan edustajalla, joka oli kunnanjohtaja Jaakko Lovén

²⁰⁷ JKA. Jyväskylän kaupungin liikennesuunnitelmia käsittelevän teknillisen toimikunnan toimintaa käsittelevä yhteenveto.

²⁰⁸ JKA. Jyväskylän liikennesuunnitelmia käsittelevä teknillinen neuvottelukunta. Pöytäkirjat neuvottelukunnan kokouksesta 23.5.1966 ja 24.4.1967.

²⁰⁹ Jyväskylän kaupunkiseudun liikennesuunnitelma 1968. Insinööritoimisto Pentti Polvinen.

²¹⁰ Jyväskylän kaupunkiseudun liikennesuunnitelma 1968. Insinööritoimisto Pentti Polvinen.

²¹¹ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1966. Pkt. 3.1.1966, Esitys kaupungin yleiskaavaan liittyvien liikennesuunnitelmien hyväksymisestä.

²¹² Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1966. Pkt. 14.2.1966, Kaupungin yleiskaavaan liittyvät liikennesuunnitelmat.

²¹³ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1966. Pkt. 14.2.1966, Kaupungin yleiskaavaan liittyvät liikennesuunnitelmat.

²¹⁴ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1966. Pkt. 28.3.1966, Esitys kaupungin yleiskaavaan liittyvien liikennesuunnitelmien hyväksymisestä.

²¹⁵ Keski-suomalainen 2.5.1968. Hukassa ollut liikennemerkki viivytty avajaisia; KSML 11.5.1968, Jyväskylän pikataival vasta alkaa uudelle läpikulutielle.

²¹⁶ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 1.7.1968.

²¹⁷ Keski-Suomen Iltalehti 3.7.1968, Jyväskylän asema maassa vaikuttaa kaupungin suunnitelmiin.

²¹⁸ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 1.7.1968.

²¹⁹ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 1.7.1968.

²²⁰ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1968. Pkt. 1.7. 1968, Esitys yleiskaavan ja liikennesuunnitelman hyväksymisestä sekä ehdotuksen tekemisestä vesioikudelle jätepuhdistamon paikaksi

²²¹ KSML 30.6.1968, Liikennesuunnitelma tarpeeton, jos maankäyttö suunnitellaan hyvin?

²²² Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1968. Pkt. 26.8.1968, Esitys yleiskaavan ja liikennesuunnitelman hyväksymisestä sekä ehdotuksen tekemisestä vesioikudelle jätevesipuhdistamon paikaksi; 25/11.1968 Jyväskylän maalaiskunnan kunnanvaltuuston päätös Jyväskylän seudun yleiskaavasta ja siihen liittyvistä liikennesuunnitelmista sekä vesihuollon yleissuunnitelma.

²²³ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1969. Pkt. 1.9.1969, Välikysymys Jyväskylän liikennesuunnitelman toteuttamista valmistelevan yhteistyöelimen täydentämisestä.

²²⁴ Kohvakka-Viinanen 2003.

²²⁵ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1970. Pkt. 15.6.1970, Aloite liikennesuunnitelman saattamisesta uudelleen valtuustokäsittelyyn; KSML 26.7.1968, Malttia tarpeeksi suunnittelussa.

²²⁶ Aamulehti 4.12.1969, Äänestys Jyväskylän liikennesuunnitelmasta.

²²⁷ KSML 11.5.1968, Jyväskylän pikataival vasta alkaa uudelle läpikulutielle.

²²⁸ Keski-Suomen Iltalehti 30.5.1968, Jyväskylän liikennesuunnitelma -keskustelua puolesta ja vastaan.

²²⁹ Keski-Suomen Iltalehti 30.5.1968, Jyväskylän liikennesuunnitelma -keskustelua puolesta ja vastaan.

²³⁰ Ks. KSML 31.7.1968, Valtuutetut pommittivat kysymyksiä Jyväskylän liikennesuunnitelman ponsia.

²³¹ KSML 30.6.1968 Hyväksytäänkö yleissuunnitelma.

²³² Keski-Suomen Iltalehti 8.7.1968, Papanek ei pitänyt Jyväskylän liikennesuunnitelmasta.

²³³ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1969. Pkt. 14.4.1969, Esitys lausunnon antamisesta lääninhallitukselle ehdotuksesta, joka koskee moottoritieksi määrätyn Lahden-Jyväskylän valtatie muuttamisesta tavallisen tyyppiseksi maantiekksi välillä Keljo-Keskussairaalandie.

²³⁴ KSML, 6.1.1970, Kymmenen kysymystä Jyväskylän kaupunkisuunnittelusta; KSML 24.1.1970, Jyväskylän liikennesuunnitelma jo tässä vaiheessa vanhentunut; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1970. Pkt. 15.6.1970, Aloite liikennesuunnitelman saattamisesta uudelleen valtuustokäsittelyyn.

²³⁵ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1970. Pkt. 2.3.1970, Esitys II kaupunginosan 38.39. kortteleiden katu- ja puisto sekä XI kaupunginosan 11-21., 35., 41. ja 53. kortteleiden katu-, puisto- ja urheilualan asemakaavan muuttamisesta; JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 2.3.1970. Esitys II kaupunginosan 38.39. kortteleiden katu- ja puisto sekä XI kaupunginosan 11-21., 35., 41. ja 53. kortteleiden katu-, puisto- ja urheilualan asemakaavan muuttamisesta.

²³⁶ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1971. Pkt. 1.11.1971, Esitys II kaupunginosan 38.39. kortteleiden katu- ja puisto sekä XI kaupunginosan 11-21., 35., 41. ja 53. kortteleiden katu-, puisto- ja urheilualan asemakaavan muuttamisesta.

²³⁷ KSML 11.1.1970, Mitkä seikat määräävät Jyväskylän seudun alueellisen kehittämisen. Tammikuussa 1970 julkaistiin sanomalehti Keski-suomalaisessa juttusarjassa, jossa kysyttiin eri asiantuntijoilta, miten Jyväskylän seutua tuli heidän mielestään kehittää.

²³⁸ KSML 6.1.1970, Kymmenen kysymystä Jyväskylän kaupunkisuunnittelusta.

²³⁹ KSML 11.1.1970, 15.1.1970, 16.1970, Mitkä seikat määräävät Jyväskylän alueellisen kehittämisen; 6.2.1970, Miksi kaupunkisuunnittelijat ”hylkivät” Kuokkalaa?

²⁴⁰ Hujanen 1989, 30-31.

²⁴¹ Ks. Jäppinen 2005, 219-220.

²⁴² Hujanen 1989, 30; KSML 23.7.1970, Tähtään nyt 10 vuoden päässä; KSML 24.7.1970, Jyväskylän liikennepulmien hallitseminen vaatii lähiajalla radikaaleja ratkaisuja.

²⁴³ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1972. Pkt. 30.10.1972, Aloite liikennesuunnitelman muuttamisesta.

²⁴⁴ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1972. Pkt. 30.10.1972, Aloite liikennesuunnitelman tarkistamiseksi.

²⁴⁵ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 25.11.1974, Jyväskylän kaupunkiseudun liikenteen yleissuunnitelma.

²⁴⁶ JKA. Jyväskylän kaupunkiseudun liikenteen yleissuunnitelma. Jylt 1975, Johdanto.

²⁴⁷ Ks. JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 16.12.1974.

²⁴⁸ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 16.12.1974, Jyväskylän kaupunkiseudun liikenteen yleissuunnitelma.

²⁴⁹ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 16.12.1974, Jyväskylän kaupunkiseudun liikenteen yleissuunnitelma.

²⁵⁰ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 17.12.1975, Joukkoliikennekeilun jatkamista koskeva välikysymys; Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan joukkoliikennekeilun loppuraportti.

²⁵¹ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 17.2.1975, Joukkoliikennekeilun jatkamista koskeva välikysymys.

²⁵² JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 17.2.1975, Joukkoliikennekeilun jatkamista koskeva välikysymys.

²⁵³ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 17.2.1975, Joukkoliikennekeilun jatkamista koskeva välikysymys.

²⁵⁴ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirjat keskustelupöytäkirja 20.2.1978, Kauppakadun liikennejärjestelyjen jatkaminen; 1.6.1981, Joukkoliikenteen järjestely Jyväskylän seudulla.

²⁵⁵ Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan joukkoliikennekeilun loppuraportti. 28.4.1975. Moniste.

²⁵⁶ Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan joukkoliikennekeilun loppuraportti. 28.4.1975. Moniste.

²⁵⁷ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 20.4.1976, Jyväskylän kaupunkiseudun liikenteen yleissuunnitelma.

²⁵⁸ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 20.4.1976, Jyväskylän kaupunkiseudun liikenteen yleissuunnitelma.

²⁵⁹ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 20.4.1976, Jyväskylän kaupunkiseudun liikenteen yleissuunnitelma.

²⁶⁰ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 21.3.1977, Jyväskylän kaupunkiseudun liikenteen yleissuunnitelman tarkistaminen.

²⁶¹ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 25.4.1977, Jyväskylän kaupunkiseudun liikenteen yleissuunnitelman tarkistaminen.

²⁶² Ks. Hujanen 1989, 34-35.

²⁶³ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 3/1977, Kaavoittaja heti työhön.

²⁶⁴ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 20.2.1978, Taulumäen liikennejärjestelyt; Jyväskylä, Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 7/1981, Kovan rahan punatiilialot hallitsevat uudistuvaa Taulumäkeä.

²⁶⁵ Jyväskylän kaupunkiseudun liikenteen yleissuunnitelma, Kevyt liikenne.

²⁶⁶ Jyväskylän kaupunkiseudun liikenteen yleissuunnitelma, Kevyt liikenne.

²⁶⁷ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 3/1981, Kevyen liikenteen väylästä kasvaa kymmenen kilometrin vuosivauhdilla; Jyväskylä 6/1984, Kevyt liikenne sai oman rantaväylänsä.

²⁶⁸ Ks. Jyväskylän yleiskaava 1968. Kaupunki ja maalaiskunta, 97.

²⁶⁹ Ks. Jyväskylän yleiskaava 1968. Kaupunki ja maalaiskunta, 96.

²⁷⁰ Jyväskylä, Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 3/1981, Kevyenliikenteen väylästä kasvaa kymmenen kilometrin vuosivauhdilla; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 1/1990, Kevyenliikenteen väylästä kasvaa tänä vuonna 10-11 km; Jyväskylä 8/1996, Liikenne- ja tiesuunnittelu; Jyväskylä. Kestävän liikenteen mallitoimikunta 2002-2004, 37; Jyväskylä 8/1995, Liikenne- ja tiesuunnittelu.

²⁷¹ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 5/1979, Pyöräilijät eivät tunne liikennesääntöjä; Keskusta. Kaavarungon selostus 8.9.1981. Rakennusvirasto. Kaavaosasto, 6.

²⁷² Ks. Suomen Kunnallislehti 7/1967. Sisäasianministerin puhe kaupunkipäivillä. Ministeri Martti Viitanen.

²⁷³ Suomen Kunnallislehti 7/1973, Ihmisystävälliseen kaupunkikehitykseen. Kaupunkipäivien ponnet.

²⁷⁴ Suomen Kunnallislehti 7/1973, Ihmisystävälliseen kaupunkikehitykseen. Kaupunkipäivien ponnet.

²⁷⁵ Ks. JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 17.12.1973. Jyväskylän kaupungin vuoden 1974 talousarvio.

²⁷⁶ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1974. Pkt. 14.1.1974, XX Kaupunkipäivien ponsia koskeva valtuustoaloite.

²⁷⁷ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1974. Pkt. 14.1.1974, XX Kaupunkipäivien ponsia koskeva valtuustoaloite.

²⁷⁸ Ks. Suomen Kunnallislehti 7/1971, Ihmisystävällinen kaupunkisuunnittelu. II suomalais-neuvostoliittolaisen ystävyyskaupunkikokouksen alustukset lyhennelmänä.

²⁷⁹ JKA. Kv: n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 14.1.1974, XX Kaupunkipäivien ponsia koskeva valtuustoaloite.

²⁸⁰ Ks. Selvitys yhdyskuntasuunnittelun ja sen tutkimuksen nykytilanteesta sekä ehdotus kaupunkitutkimuksen ohjelmaksi. Kaupunkitutkimus. Julkaisuja 1/1969, 17.

²⁸¹ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1970. Pkt. 2.2.1970, Esitys kaupunkisuunnittelulautakunnan asettamisesta.

²⁸² Jäppinen 2005, 246-247.

²⁸³ Jäppinen 2005, 267, 270; Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto-ohjelma 1970-1974, Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto talotyypeittäin 1961—69 ja saavutettavissa oleva tuotanto 1970-74 rakennuttajakyselyn mukaan.

²⁸⁴ Yleiskaavatilastoja. Jyväskylä 1960. Kaupungin pinta-alan jakautuminen, Yhteenveto liiketilojen tilastosta v. 1960.

²⁸⁵ Ks. Yleiskaavatilastoja. Jyväskylä 1960.

²⁸⁶ Suomen Kunnallislehti 3/1968. Kaupunginjohtaja Veli Järvinen vastaa lehden kyselyyn ”Mitä kunnallishallitus odottaa yrityksiltä?”.

²⁸⁷ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1966. Pkt. 14.11.1966, Esitys Kesko Oy:n ja kaupungin tonttialueiden vaihtamisesta.

²⁸⁸ Vrt. Jäppinen 2005, 267; Ahvenainen 1987; Jokinen 1997, 125-129

²⁸⁹ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1961. Pkt. 5.6.1961, Ehdotus XV kaupunginosan Seppälän teollisuusalueen TK1-TK8 asemakaavan muuttamisesta; Jyväskylä Yleiskaava 1968. Kaupunki ja maalaiskunta, 62.

²⁹⁰ Esim. Laakso & Loikkanen 2004, 177.

²⁹¹ Jäppinen 2005, 112.

²⁹² Jäppinen 2005, 298.

²⁹³ Kunnallistietoa Jyväskylästä 1960-2005, väestötilastot.

²⁹⁴ Yleiskaavatilastoja. Jyväskylä 1960. Kartta asukasluvu 1960, vuosien 1970 ja 1975 tiedot peräisin Kunnallistietoa Jyväskylästä; Tommila 1972, 628-629, Pitkänen 1997, 136-137.

²⁹⁵ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 3/1977, 6/1977; Jäppinen Jussi, Jyväskylä. Keskustan Inventointi 74. Jyväskylän kaupungin rakennusvirasto. Asemakaavaosasto. 1976.

²⁹⁶ Jäppinen Jussi, Jyväskylä. Keskustan Inventointi 74. Jyväskylän kaupungin rakennusvirasto. Asemakaavaosasto. 1976; Keskusta 1,2,3,5 ja 11 kaupunginosaa. Kaavarungon selostus. 8.9.1981. Jyväskylän kaupunki. Rakennusvirasto. Kaavoitusosasto, 25; Ks. myös Kantakaupunki. SOFY-yhteissuunnittelu. Marja-Leena Kauppinen. Huhtikuu 1989, 28-29. Moniste.

²⁹⁷ Yleiskaava 1982. Jyväskylän kaupunki. Yleiskaavatoimisto 1984, Lähdeluettelo.

²⁹⁸ Keskusta 1, 2, 3, 5 ja 11 kaupunginosaa. Kaavarungon selostus 8.9.1981. Jyväskylän kaupunki. Rakennusvirasto. Kaavoitusosasto.

²⁹⁹ Ks. Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 2/1982, Seestymistauko keskustan kaavarungon käsittelyssä.

³⁰⁰ Ks. Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 2/1982, Kiista kävelykadusta jatkuu.

³⁰¹ Keskustan 1,2,3,5 ja 11 kaupunginosaa. Kaavarungon selostus 8.9.1981. Liite. Yhteenveto huomautuksista ja kaavaosaston vastineista. Kaavaosasto 17.8.1981.

³⁰² Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 8/1982, Kauppakatu-suunnitelma syytti. Talvi ja hulinointi arvelluttivat.

³⁰³ Keskustan 1,2,3,5 ja 11 kaupunginosaa. Kaavarungon selostus 8.9.1981. Liite. Yhteenveto huomautuksista ja kaavaosaston vastineista. Kaavaosasto 17.8.1981.

³⁰⁴ Keskustan 1,2,3,5 ja 11 kaupunginosaa. Kaavarungon selostus 8.9.1981. Liite. Yhteenveto huomautuksista ja kaavaosaston vastineista. Kaavaosasto 17.8.1981.

³⁰⁵ Kauppakatu. Kaupungin sydän. 10.11.1982. Arkkitehti toimisto Olavi Noronen ky. Moniste.

³⁰⁶ Ks. Kantakaupunki. Sofy-yhteissuunnittelu. Huhtikuu 1989. Marja-Leena Kauppinen. Mielipidekirjoitusliitteet. Moniste.

³⁰⁷ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 3/1990; ”Kävelykatu on nykypäivää”. Kaupungin tiedotuslehdessä haasteltiin kolmea keskeistä yritysjohtajaa ja heidän käsityksiään kävelykadusta. Haastatellut johtajat olivat Aimo Ekonen Nisulan Osuuspankista, Kalevi Liukkonen Keskimaasta ja Mauri Kyllönen Anttilan tavaratalosta.

³⁰⁸ Ks. Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 4/1988, Kauppahalliin 14 yrittäjää.

³⁰⁹ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 7/1995, ”Maailman paras sykkii elämää”.

³¹⁰ Ehdotus Jyväskylän keskustan kehittämisen toimenpideohjelmaksi. Kiinteistönomistajien, yrittäjien ja kaupungin välinen yhteistyö kehittämisessä. Arne Nedstam ja Rolf H Reimers. Nordplan Ab. Tukholma ja Jyväskylä 1994.

³¹¹ Ks. Kantakaupunki, Sofy-yhteissuunnittelu. Huhtikuu 1989. Marja-Leena Kauppinen. Moniste.

³¹² Ks. Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 7/1990, Keskustan rakentaminen kiihtyy. Satojen miljoonien hankkeet lähtökuopassa.

³¹³ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 7/1995, ”Maailman paras sykkii elämää; Jyväskylä 8/1997, Kaavoitus katsaus 1997.

³¹⁴ Ks. Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 3/1992, Vappu vastaan kävelykadulla; Jyväskylä 7/1995, ”Maailman paras” sykkii elämää.

³¹⁵ Jyväskylän kaupungin asunto-ohjelma 1990-1994, Maapoliittikan hoitoon uusia keinoja. Moniste.

³¹⁶ Ks. Jyväskylän kaupunki. Asuntotuotanto-ohjelma 1973-1977, 27.

³¹⁷ Eerolainen 1992, 5.

³¹⁸ Maapoliittinen tilannekatsaus 2003. Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Moniste.

³¹⁹ Kunnallistietoa Jyväskylästä 1965-1993.

³²⁰ Kunnallistietoa Jyväskylästä 2006.

³²¹ Jyväskylän kaupungin vuosikertomus 2005; Yhdyskuntatoimi.

³²² Ks. Maapoliittinen tilannekatsaus 2003. Jyväskylän kaupunki. yhdyskuntatoimi. Moniste.

³²³ Vrt. Laakso & Loikkanen & Mattila 2001, 49.

³²⁴ Ks. Kunta.net. Kiinteistö- ja mittaus-toimentilasto 2004, Kaavio etuosto-oikeuden käyttö 1986-2004.

³²⁵ Ks. Maapoliittinen tilannekatsaus 2003. Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Moniste; Laakso & Loikkanen & Mattila 2001, 49; Jyväskylän kaupunki. Suomen Kuntaliitolle lähetetyt tiedot kiinteistö- ja mittaus-toimen tilastointia varten vuodet 2000-2005.

³²⁶ Laakso & Loikkanen & Mattila 2001, 49.

³²⁷ Ks. Julkunen 1988.

³²⁸ Ks. Kunta.net. Kiinteistö- ja mittaus-toimentilasto 2004.

³²⁹ Maapoliittinen tilannekatsaus 2003. Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Moniste.

³³⁰ Jyväskylän kaupunki. Tonttiosasto. Vuosina 1965-2006 kaupungin hankkimat yli hehtaarin suuret maa-alueet; Laakso & Loikkanen & Mattila 2001, 49.

³³¹ KSML 19.9.1968, Elinkeinoelämä avainasemassa Jyväskylän rakennustuotannossa; 19.9.1968, Asemakaavakysymykset päällimmäisenä tulevaisuuden Jyväskylää rakennettaessa.

³³² Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1974. Pkt. 2.9.1974, Valtioneuvostolle tehtävä anomus Jyväskylän kaupungin kylässä sijaitsevan Survon tilan RN:o 5 eraiden alueiden pakkolunastamisesta; Kuokkala - Päijänteen Helmi. Raportti Jyväskylän Kuokkalan kaupunginosan suunnittelusta ja rakentamisesta v. 1973-1991. Kaupunkisuunnittelu. Yleiskaavatoimisto. Martti Päivänsalo 31.12.1992. Julkaisuja 3/1992. Sarjanumero 28.

³³³ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 17.12.1973, Vuosien 1974-1978 asuntotuotanto-ohjelman hyväksyminen.

³³⁴ Jyväskylän kaupungin asunto-ohjelma 1991-1995, Lunastusmenettelykö maapoliittikan hoitoon.

³³⁵ Ks. Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto-ohjelma 1975-1979, 54; Kuokkala - Päijänteen Helmi. Raportti Jyväskylän Kuokkalan kaupunginosan suunnittelusta ja rakentamisesta v. 1973-1991. Kaupunkisuunnittelu. Yleiskaavatoimisto. Martti Päivänsalo 31.12.1992. Julkaisuja 3/1992. Sarjanumero 28.

³³⁶ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 6.10.1969, Ehdotus XX kaupunginosan kortteleiden 1-20, sekä katu-, liikenne-, urheilu-, puisto- ja vesialueiden asemakaavasta.

³³⁷ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 6.10.1969 ja 5.4.171, Esiteltiin Jyväskylän Yleishyödyllisen Asuntotuotanto Oy:n Sulun aluetta koskevan esisopimuksen tarkistamisesta ja sitouttamisesta tonttialueiden luovuttamiseen.

³³⁸ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokous 3.11.1969. Liite A pykälään 381, Muistio kaupunginjohtaja Veli järviselle Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokoukseen.

³³⁹ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupungin valtuuston kokous 3.11.1969. Liite A pykälään 381, Muistio kaupunginjohtaja Veli järviselle Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokoukseen.

³⁴⁰ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 14.1.1974, Kaupunkipäivien ponsia koskeva valtuustaloite.

³⁴¹ Ks. esim. Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1969. Pkt. 1.9.1969, Ehdotus XIII kaupunginosan kortteleiden n:ot 1-5 ja 33-52 sekä katu-, tori-, puisto ja vaara-alueen ja XV kaupunginosan liikennealueen asemakaavan muuttamiseksi.

³⁴² KSML 8.4.1990, Barrikaadeille, kuokkalalaiset.

³⁴³ Kuokkala - Päijänteen Helmi. Raportti Jyväskylän Kuokkalan kaupunginosan suunnittelusta ja rakentamisesta 1973-1991. Kaupunkisuunnittelu. Yleiskaavatoimisto. Martti Päivänsalo 31.12.1992. Julkaisuja 3/1992. Sarjanumero 28.

³⁴⁴ Eerolainen 1992, 5.

³⁴⁵ Ks. Kunta.net. Kiinteistö- ja mittaus-toimentilasto. Kaavio Maankäytösopimukset 1986-2004.

³⁴⁶ Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Tonttiosasto. Suomen Kuntaliitolle lähetetyt kiinteistö- ja mittaus-toimea koskevat tilastot 1986-2004.

³⁴⁷ Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto-ohjelma 1990-1994. 4.

³⁴⁸ Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto-ohjelma 1992-1996, 13.

³⁴⁹ Jyväskylä, Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 8/1994, Perusratkaisuja ei voi muuttaa.

³⁵⁰ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 8/1992, Kaavoitus katsaus 1992; Lutakon osayleiskaava.

³⁵¹ Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1970. Pkt 2.21970, Esitys kaupunkisuunnittelutoimikunnan asettamisesta; Pkt. 2.3.1970, Esitys kaupunkisuunnittelutoimikunnan asettamisesta.

³⁵² Jyväskylän kaupunki. Kiinteistö- ja mittaus-toimen tilastointi vuosi 1990-1991. Suomen Kaupunkiliitolle lähetetyt tiedot; Jyväskylän kaupunki. Tonttiosasto, Jyväskylän kaupungin yli hehtaarin suuret maanhankinnat vuosina 1965-2005

³⁵³ Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto-ohjelma 1974-1978, 41.

³⁵⁴ JKA. Kaupunkisuunnittelutoimikunnan arkisto. Kaupunkisuunnittelutoimikunnan yleiskirje n:o 1/1973. Muistio Jyväskylän kaupungin kuntasuunnittelutilanteesta. 22.2.1973; Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto-ohjelmat 1969-1973.

³⁵⁵ Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto-ohjelma 1974-1978, 40-41; Kuokkala - Päijänteen Helmi. Raportti Jyväskylän Kuokkalan kaupunginosan suunnittelusta ja rakentamisesta v . 1973-1991. Kaupunkisuunnittelu. Yleiskaavatoimisto. Martti Päivänsalo 31.12.1992. Julkaisuja 3/1992. Sarjanumero 28.

³⁵⁶ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 2/1979, Keljonkangas on kasvusuunta.

³⁵⁷ Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto-ohjelma 1976-1980; Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Lista Jyväskylän kaupungin yli hehtaarin suuruisista maa-alueista 1965-2005.

³⁵⁸ Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto-ohjelma 1975-1979, 1976-1980.

³⁵⁹ Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Lista Jyväskylän kaupungin yli hehtaarin suuruisista maa-alueista 1965-2005.

³⁶⁰ Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Kaupungin vuosina 1965-2005 tekemät yli hehtaarin suuret maanhankinnat.

³⁶¹ Eerolainen 1992, 5.

³⁶² Maapoliittinen tilannekatsaus 2003. Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Moniste.

³⁶³ KSML 28.2.2007, Suomalaisten unelmat tulevat ilmastolle kalliiksi.

³⁶⁴ Ks. Laakso & Loikkanen & Mattila 2001,13, 47; Karesuo 2004, 7; Holopainen 2004, 15.

³⁶⁵ Ks. Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto-ohjelma 1990-1994, Asuntotuotannon kehitysnäkymät Jyväskylässä.

³⁶⁶ Jyväskylän kaupungin kuntasuunnitelman toteuttamisosa 1989-1993.

³⁶⁷ Katse kasvavan kaupungin sosiaaliseen eheyteen. Jouni Mäkäräinen ja Hilikka Miettinen. Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Moniste.

³⁶⁸ Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Tonttiosasto. Jyväskylän kaupungin vuosina 1965-2005 hankkimat yli hehtaariin suuret maa-alueet.

³⁶⁹ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 8/2006, Visiona Suomen halutuun kotikaupunki.

³⁷⁰ KSML 28.6.2006, Lisää pientaloja.

³⁷¹ Ks. Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 8/1999, Kaavoitus katsaus 1999-2000; Jyväskylän kaupunki, Asunto-ohjelma 2001-2003; KSML 28.6.2006, Jyväskylästä loppuu maa 10 vuodessa.

³⁷² Ks. Jyväskylän kaupungin kaavoitus katsaukset 1999-2005.

³⁷³ KSML 1.2.2007, Yhdessä rantatontteja Korpilahdelle.

³⁷⁴ Asumisen, maankäytön ja liikenteen yhteensovittamissuunnitelma Jyväskylän seudulla. Esiselvitys 22.12.2006. Moniste.

³⁷⁵ Laine 1993, 2-3, 40.

³⁷⁶ Asuntohallituksen edeltäjä oli vuonna 1949 perustettu ja väliaikaiseksi tarkoitettu Arava. Laine 1993, 1; Valtion asuntorahasto tulevaisuudessa. Selvitysmies Lauri Tarastin raportti ja ehdotukset. Ympäristöministeriö. Moniste. 2004

³⁷⁷ Laine 1993, 12.

³⁷⁸ KSML 19.9.1968, Elinkeinoelämä avainasemassa Jyväskylän rakennustuotannossa. Kaupunginjohtaja Veli Järvisen Jyväskylän Klubilla pitämä puhe kaupungin rakennustuotannosta kaupungin näkökulmasta tarkasteltuna.

³⁷⁹ Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1974, Kaupunginvaltuuston kokous 25.11.1974, Jyväskylän kaupungin asuntoliittinen ohjelma; JKA, Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 25.11.1974, Jyväskylän kaupungin asuntoliittinen ohjelma.

³⁸⁰ Asuntotuotanto 1966-1985. SVT. Tilastokeskus, Valmistuneet asuinhuoneistot lääneittäin ja kunnittain.

³⁸¹ Asuntokatsaus 2000, 2004, 2005. Yhdessä yli yhdeksän. Jyväskylän seutu ja kauluskunnat.

³⁸² Jyväskylän kaupungin asunto-ohjelmat 1990-1999; Asuntokatsaukset 2000-2006.

³⁸³ Ks. Pekka Kettunen, Asuminen kilpailutekijänä, Esitelmä XXVIII valtakunnallisilla asunto- ja yhdyskuntapäivillä 4.5.2006. Moniste.

³⁸⁴ Suomen kunnallislehti 8/1968, Kunnalliset asuntotuotanto-ohjelmat.

³⁸⁵ Laine 1993, 14-15.

³⁸⁶ Laine 1993, 14.

³⁸⁷ Laine 1993, 18.

³⁸⁸ Ks. Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto-ohjelma 1990-1994, Miksi Jyväskylään uusia asuntoja vaikkei väestö lisääntyisikään.

³⁸⁹ Kuokkala - Päijänteen Helmi. Raportti Jyväskylän Kuokkalan kaupunginosan suunnittelusta ja rakentamisesta 1973-1991. Kaupunkisuunnittelu. Yleiskaava-atoimisto. Martti Päivänsalo 31.12.1992. Julkaisuja 3/1992. Sarjanumero 28, 12-13.

³⁹⁰ Ks. Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1974. Pkt. 25.11.1974, Jyväskylän kaupungin asuntopoliittinen ohjelma.

³⁹¹ JKA. Kv:n arkisto. Kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 15.12.1980, Vuosien 1981-1985 asuntopoliittikka.

³⁹² Kuokkala - Päijänteen Helmi. Raportti Jyväskylän Kuokkalan kaupunginosan suunnittelusta ja rakentamisesta 1973-1991. Kaupunkisuunnittelu. Yleiskaava-atoimisto. Martti Päivänsalo 31.12.1992. Julkaisuja 3/1992. Sarjanumero 28.

³⁹³ Laine 1993, 21-22; Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto-ohjelma 1987-1991, Asuntotuotannon kehitys näkymät Jyväskylässä.

³⁹⁴ Ks. Jyväskylän kaupungin asuntotuotantokatsaus vuosille 2006-2008.

³⁹⁵ Laine 1993, 26-28.

³⁹⁶ Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto-ohjelma 1989-1993, 1990-1994.

³⁹⁷ Jyväskylän seudun asuntokatsaus 1999, Yhdessä yli yhdeksän. Asuntokatsaus 2000-2005; Valtion asuntorahasto tulevaisuudessa. Selvitysmies Lauri Tarastin raportti ja ehdotukset. Ympäristöministeriö. Moniste. Helsinki 2004, 13-14.

³⁹⁸ Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto-ohjelma 1990-1994.

³⁹⁹ Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto-ohjelma 1991-1995.

⁴⁰⁰ Ks. Jyväskylän seudun asuntokatsaus 1999; Jyväskylän kaupungin asuntotuotantokatsaus 2000-2006.

⁴⁰¹ Jyväskylän seutu - ihmistä varten. Asuntokatsaus 2005; Asuntomarkkinoiden eriytymisestä Ks. Valtion asuntorahasto tulevaisuudessa. Selvitysmies Lauri

Tarastin raportti ja ehdotukset. Ympäristöministeriö. Moniste. 2004, 15-16.

⁴⁰² KSML 16.6.2006, Tuhansille nousee koti Tuomiojärjen itärannalle.

⁴⁰³ Jyväskylän, Jyväskylän maalaiskunnan, Laukaan, Muuramen ja Säynätsalon vuosien 1985-1989 koskeva yleiskaavallinen yhteistyösuunnitelma. Keski-Suomen Seutukaavaliitto. Jyväskylän aluetoimikunta. Julkaisuja nro 11, sarja C. Jyväskylä 1984. Moniste.

⁴⁰⁴ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 8/1999, Yleiskaavatilanne. Timo Valtakari; 8/2003, Kaavoitusohjelma 2004-2006.

⁴⁰⁵ Laine 1993, 9,13.

⁴⁰⁶ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 18.12.1978, Vuosien 1979-1983 asuntotuotanto-ohjelma; 7.12.1982, Vuosien 1983-1978 asuntotuotanto-ohjelma.

⁴⁰⁷ Väestö- ja asuntolaskenta 1980 Jyväskylä, Taulukko 46 ja Kuvio 17; JKA. Kv:n arkisto. Kaupunkisuunnittelutoimikunta 25.11.1976. Liite 6, Jyväskylän kaupungin yleiset kehitysnäkymät ja tavoitteet.

⁴⁰⁸ Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1970. Pkt. 15.12.1970, Esitys työvoimainministeriön toimesta rakennettaville vastaanottoasunnoille varattavan alueen vastikkeettomasta käyttösopimuksesta; Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1971. Pkt. 7.6.1971, Vuokra-asuntojen rakentamista koskeva valtuustoaloite sekä eräitten järjestöjen esitykset.

⁴⁰⁹ Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1971. Pkt. 29.11.1971, Jyväskylän ylioppilaskunnan esitys kaupungin vuokra-asuntotuotantoa koskevien toimenpiteiden tehostamisesta ja eräistä muista toimenpiteistä; Pkt. 13.12.1971, Kaupungin harjoittamaa vuokra-asuntotuotantoa koskevat valtuustoaloitteet; JKA. Kv:n arkisto. Kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 15.10.1984, Sakari Pekkarisen ym. valtuustokysymys vuokra-asuntotuotantoon varattujen määrärahojen käytöstä.

⁴¹⁰ Ks. Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 7/1983, Puolikunnallisia omistusasuntoja lapsiperheille kaupungin tuella.

⁴¹¹ Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto-ohjelma 1974-1978.

⁴¹² Asuntomarkkinat, arava ja asuntopoliittikka. Valtakunnallinen asuntopäivä 6.2.1990. Asuntohallitus 1990, 8-9, 25.

⁴¹³ Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto-ohjelma 1987-1991, Asuntotuotannon kehitys näkymät Jyväskylässä.

⁴¹⁴ Väestö- ja asuntolaskenta 1980 Jyväskylä, Taulukko 47.

⁴¹⁵ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 3/1989, Vuokra-asuntotuotanto etenee ennätysvauhtia.

⁴¹⁶ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 1/1988, Asuntojen välivuokraus jatkuu kehnosta lähdestä huolimatta.

⁴¹⁷ Ks. Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 3/1989, Vuokra-asuntotuotanto etenee ennätysvauhtia.

⁴¹⁸ Asuntomarkkinat, arava ja asuntopoliittikka. Valtakunnallinen asuntopäivä 6.2.1990. Asuntohallitus 1990, 36-37.

⁴¹⁹ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 7/1991, Vuokra-asuntoyhtiö lisää asukasdemokratiaa.

⁴²⁰ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 6/1997, Vuokratalofuusiolla pyritään ison etuihin; 6/2001, Kaupungilla 300 omaa vuokra-asuntoa; 3/2004, Viihtyisästi vuokralla.

⁴²¹ KSML 7.2.2005, Joka toinen asuu vuokralla.

⁴²² Jyväskylän Seudun Nuorisoasunnot.

⁴²³ KSML 20.7.2006, Lisää vuokra-asuntoja kaupunkiin.

⁴²⁴ Jyväskylän kaupungin asuntokatsaus vuosille 2005-2007; Valtion asuntorahasto tulevaisuudessa. Selvitysmies Lauri Tarastin raportti ja ehdotukset. Ympäristöministeriö. Moniste 2004, 18.

⁴²⁵ Jyväskylän kaupungin asuntokatsaus 2004-2006, 2006-2008.

⁴²⁶ KSML 26.6.2006, Omassa kodissa, palveluiden lähellä.

⁴²⁷ Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1972. Pkt. 28.8.1972, Aimo Pesolan ym. sekä Mauno Pohjosen ym. valtuustoaloitteet pientalotuotannon lisäämiseksi; Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1974. Pkt. 25.11.1974; Keskustapuoleen valtuustoryhmän pientalotuo- tannosta koskeva aloite.

⁴²⁸ Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1974. Pkt. 25.11.1974, Keskustapuoleen valtuustoryhmän pientalotuo- tannosta koskeva aloite.

⁴²⁹ Ks. Säilyke. Säilytettävien pientaloalueiden osayleiskaava.

⁴³⁰ Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto-ohjelma 1983-1987.

⁴³¹ Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto-ohjelma 1980-1984.

⁴³² Jyväskylän kaupungin asunto-ohjelma 1995-1997.

⁴³³ Kotona Jyväskylässä. Jyväskylän kaupungin asunto-ohjelma 1997-1999; asuntotuotantokatsaus 2003-2005.

⁴³⁴ Ks. Jyväskylä. Yleiskaava 1968. Kaupunki ja maalaiskunta, 45, 47, 49.

⁴³⁵ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1965. Kertomus Jyväskylän kaupunginhallituksen toiminnasta v. 1965, Yleiset työt, 800.

⁴³⁶ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1964. Pkt. 19.10.1964, n:o 258, Esitys vuokraoikeiden rakennuksineen ostamista Juhon Vihtori ja Aino Närviäiseltä sekä valtuutuksen myöntämisestä kaupunginhallitukselle päättää kaikista vuokra-alueiden järjestelyistä kaupungeissa ja kaupaloissa 9.3.1962 annetun lain perusteella vireillä olevassa menettelyssä tarkoitettujen vuokraoikeuksien etuisuksineen lunastamisesta kaupungille.

⁴³⁷ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomukset 1964-1968, katso vuokraoikeuksien siirtyminen kaupungille.

⁴³⁸ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 3/1978, Mäki-Matti ja Nisula eli Harjun parempi puoli; JKA. Kv:n arkisto, Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 17.4.1978, Jyväskylän kaupungin vuokraamien asuintonttien haltioiden aseman turvaaminen; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 1/1980, ”Torpparivapautus” alkaa neljässä kaupunginosassa.

⁴³⁹ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 17.4.1978, Jyväskylän kaupungin vuokraamien asuintonttien haltioiden aseman turvaaminen.

⁴⁴⁰ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 17.4.1978, Jyväskylän kaupungin vuokraamien asuintonttien haltijoiden aseman turvaaminen.

⁴⁴¹ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 3/1978, Mäki-Matti ja Nisula eli Harjun parempi puoli.

⁴⁴² JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 17.4.1978, Jyväskylän kaupungin vuokraamien asuintonttien haltioiden aseman turvaaminen; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 1/1980, ”Torpparivapautus” alkaa neljässä kaupunginosassa.

⁴⁴³ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 17.4.1978, Jyväskylän kaupungin vuokraamien asuintonttien haltioiden aseman turvaaminen.

⁴⁴⁴ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 17.4.1978, Jyväskylän kaupungin vuokraamien asuintonttien haltioiden aseman turvaaminen.

⁴⁴⁵ Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Jyväskylän kaupungin omakotitalotonttien myynti ja vuokraus vuosina 1985, 1995, 2005 kaupungin osien mukaan; KSML 17.12.2005 Tontit kallistuvat; 2.1.2006 Tontteja tarpeeksi tarjolla.

Kasvukaupungin asukkaat ja asuinalueet

⁴⁴⁶ Tommila 1972, 580.

⁴⁴⁷ KSML 1.2.1965, Jyväskylän kaupunki toivotti uudet asukkaat tervetulleeksi. Suur-Jyväskylä siirtyi vuoteen 1965.

⁴⁴⁸ KSML 10.3.1970 Jyväskylän riistää väestöä kehitysalueilta luovuttaen itse sitä teollisuus-Suomelle.

⁴⁴⁹ Väestöennusteiden tärkeimmät muuttajat ovat syntyvyyden ja kuolleisuuden lisäksi maan sisäinen muuttoliike ja siirtolaisuus.

⁴⁵⁰ Väestö- ja asuntolaskenta 1980, 3; Myrskylä 1997, 12.

⁴⁵¹ Ks. Kunnallistietoa Jyväskylästä 1983, Jyväskylän nettomuutto suunnan mukaan 1975-1981.

⁴⁵² Väestö- ja asuntolaskenta 1980, 2.

⁴⁵³ Ks. Leinonen 1971, 59-60.

⁴⁵⁴ Väestö- ja asuntolaskenta 1980 Jyväskylässä, 2-8.

⁴⁵⁵ Ks. KSML 7.9.1967, Lähes 15 000 ihmistä sijoituu Jyväskylän uusille asuinalueille.

⁴⁵⁶ Suomen Kunnallislehti 2/1965, Jyväskylän kaukonäköistä kaupunkisuunnittelua; Väestö- ja asuntolaskenta 1980 Jyväskylässä, 6, Taulukko 4.

⁴⁵⁷ Kaupunginjohtaja Jaakko Lovénin puhe 26.12.1979. Jaakko Lovénin oma arkisto.

⁴⁵⁸ Kaupunginjohtaja Jaakko Lovénin puhe 26.12.1979. Jaakko Lovénin oma arkisto.

⁴⁵⁹ Kaupunkiseutujen kasvun aika. Alueiden kehittäminen. Sisäasiainministeriön julkaisuja 14/2004, Hyvinkää 2004, 62; Jyväskylän kaupungin internet-sivut. Missä menemme - poimintoja kaupunkitilastoista. Päälähte: Tilastokeskus. Kooste Matti Tuosa 25.1.2006.

⁴⁶⁰ Muuttoliike ja sen vaikutukset Jyväskylän kaupunkiseudulla. Jolkkonen Anu et al. Spatia. Alue- ja kuntatutkimuskeskus. Joensuun yliopisto. Raportteja 1/2007. 7.

⁴⁶¹ Ks. Suur-Jyväskylän lehti 10.12.2007, Muuramen kaavoitusarkkitehti Julia Virtanen: ”Tonttien kysyntä huimaa”; KSML 17.6.2007, Maalaiskunta on kovin kasvava maakunnassa.

⁴⁶² KSML 9.8.2006, Muuttaja menee nyt mieluummin maalle; KSML 29.12.2006, Muurame hurjassa kasvussa.

⁴⁶³ Muuttoliike ja sen vaikutukset Jyväskylän kaupunkiseudulla. Jolkkonen Anu et al. Spatia. Alue- ja kuntatutkimuskeskus. Joensuun yliopisto. Raportteja 1/2007, 38-40.

⁴⁶⁴ Muuttoliike ja sen vaikutukset Jyväskylän kaupunkiseudulla. Jolkkonen Anu et al. Spatia. Alue- ja

kuntatutkimuskeskus. Joensuun yliopisto. Raportteja 1/2007, 41-42.

⁴⁶⁵ Ks. Jyväskylän kaupungin internetsivut. Väestöraenne ja palvelutarpeet 9.1.2006.

⁴⁶⁶ Raunio & Linnamaa, 2000, 9

⁴⁶⁷ Ks. KSML 10.1.2006, Keski-Suomen vetovoima, Yrityksille osajia ja työntekijöille hyvä koti.

⁴⁶⁸ Ks. Kunnallistietoa Jyväskylästä 2000 ja 2005, Väestö pääasiallisen toimentulon mukaan.

⁴⁶⁹ Kaupunkiseutujen kasvun aika. Alueiden kehittäminen. Sisäasiainministeriön julkaisuja 14/2004. Hyvinkää 2004, 76.

⁴⁷⁰ KSML 8.3.2007, Ympäristö kuihtuu isojen keskusten ympärillä.

⁴⁷¹ Keski-suomalainen 29.1.2006, Opiskelijan koti voi olla kaukanakin.

⁴⁷² Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 5/2002, Jyväskylä kakkoseksi kuntien VIP-tutkimuksessa; 4/2004, Jyväskylällä on vetovoimaa.

⁴⁷³ Raunio & Linnamaa 2000, 109-120.

⁴⁷⁴ Kuntalehti 13/2004, Turvattu on osa suurten kaupunkien pahoinvointia; KSML 24.9.2004, Jyväskylä voi huonosti; 21.8.2005, Öykkylän ja Suomen Chicagon imagotaistelu.

⁴⁷⁵ Mäkräinen 2005, 6, 54-55.

⁴⁷⁶ Jyväskylä. Yleiskaava 1968. Kaupunki ja maalaiskunta. 1968, 22-23, 43

⁴⁷⁷ Suomen Keskus- ja vaikutusaluejärjestelmä. Liiketaloudellinen tutkimuslaitos. Valtakunnanosa suunnittelutoimiston julkaisusarja A: 19. Helsinki 1967, 7-8.

⁴⁷⁸ KSML 19.6.1968, Keski-Suomen kuntauudistus suunnitelma valmistunut.

⁴⁷⁹ Antikainen & Vartiainen 2004, 23-24.

⁴⁸⁰ Ristimäki & Oinonen & Pitkäranta & Harju 2003, 9.

⁴⁸¹ Tommila 1972, 579.

⁴⁸² Ristimäki & Oinonen & Pitkäranta & Harju 2003, 7-8.

⁴⁸³ Ristimäki & Oinonen & Pitkäranta & Harju 2003, 46.

⁴⁸⁴ Ristimäki & Oinonen & Pitkäranta & Harju 2003, 10.

⁴⁸⁵ Ristimäki & Oinonen & Pitkäranta & Harju 2003, 45, 46.

⁴⁸⁶ Ks. Kunnallistietoa Jyväskylästä 1993, 2005.

⁴⁸⁷ Ks. Kaupunkien internet-kotisivut.

⁴⁸⁸ Ks. Tilastokeskus. Tilastollinen vuosikirja 1960-2007. Väestö; Ulkomaalaiset kansalaisuuden mukaan lääneittäin.

⁴⁸⁹ Väestö- ja asuntolaskenta 1980, 11, Taulukko 7; Kunnallistietoa Jyväskylästä 1965.

⁴⁹⁰ Statfin. Väestöraenne. Väkiluku sekä ruotsinkielisten ja ulkomaalaisten määrä alueittain 1980-2004.

⁴⁹¹ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 5/1990, Jyväskylän pakolaisista suurin osa yliopilla.

⁴⁹² Muuramen, Laukaan, Jyväskylän maalaiskunnan ja Jyväskylän kaupungin kotouttamisohjelma kesäkuu 2000. Moniste, 6.

⁴⁹³ Jyväskylän kaupungin kansainvälistymisstrategia. Jyväskylä 1996, 9-10, 16-18.

⁴⁹⁴ Jyväskylän kaupungin kansainvälistymisstrategia. Jyväskylä 1996, 18.

⁴⁹⁵ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 1/1997, Jyväskylä - kansainvälinen kotikaupunki.

⁴⁹⁶ Laine Tiina, Maahanmuuttajien opetus Jyväskylän kaupungissa. Jyväskylän kaupungin opetuspalvelukeskus. Moniste 2005; Suur-Jyväskylä lehti 13.3.2004, Huhtaharjun koulussa eletään kuin tulevaisuuden Suomessa.

⁴⁹⁷ Muuramen, Laukaan, Jyväskylän maalaiskunnan ja Jyväskylän kaupungin kotouttamis suunnitelma kesäkuu 2000. Moniste, 11.

⁴⁹⁸ Monikulttuurisuusohjelma. Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän maalaiskunta, Laukaa, Muurame. Jyväskylän sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 1/2006, Seudullisen monikulttuurisuusohjelman yhteenveto. Moniste; KSML 5.12.2004, Pakolaisia patistellaan liikkeelle; KSML 28.3.2006, Monikulttuurisuusohjelma. Maalaiskunta pohtii pakolaisten vastaanottoa pitkän tauon jälkeen

⁴⁹⁹ KSML 27.2.2006, Työ ja perhe suureksi avuksi sopeutumisessa.

⁵⁰⁰ Muuramen, Laukaan, Jyväskylän maalaiskunnan ja Jyväskylän kaupungin kotouttamisohjelma kesäkuu 2000. Moniste.; Jyväskylä Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 8/1997, Maahanmuuttajat halusivat lisää töitä ja ystäviä; 8/1998, Matkan arkeen ei tarvitse olla pitkä; 7/2001, Ammatteisesta hallinnasta helpottaa työhön sijoittumista; 1/2003, Maailma on kutistunut.

⁵⁰¹ Tiedot yhdistyksistä perustuvat Patenti- ja Rekisterihallituksen ylläpitämään yhdistysrekisteri-tietokantaan. Tietokannassa ovat muun muassa yhdistyksien kotipaikat ja ensimmäiset ja viimeiset rekisteröitymisspäivät.

⁵⁰² Pyykkönen 2003, 92-93.

⁵⁰³ Pyykkönen 2003, 93.

⁵⁰⁴ Siisiäinen 2003, 22-23.

⁵⁰⁵ Tuominen 2004, 11-12; Uusikallio 2004, 31-34.

⁵⁰⁶ Kostiainen 2004, 46-48.

⁵⁰⁷ Kovanen 2003, 14-15.

⁵⁰⁸ Tuominen 2004, 11-12.

⁵⁰⁹ Ks. Säilyke. Säilytettävien pientaloalueiden osayleiskaava. Jyväskylän kaupungin internet-sivut. Keski-Suomen museo; Osallistumis- ja arviointisuunnitelma. Säilyke. Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Säilytettävien pientaloalueiden osayleiskaava 5.10.2005, 17.2.2006. Jyväskylän kaupungin internet-sivut.

⁵¹⁰ Laakso 2004, 59

⁵¹¹ Jäppinen Jussi, Ehdotus rakennettujen alueiden ja yksittäisten rakennusten suojelemiseksi Jyväskylässä. Jyväskylän kaupungin rakennusvirasto. Kaavoitusosasto. 1976. Moniste.

⁵¹² Jäppinen Jussi, Ehdotus rakennettujen alueiden ja yksittäisten rakennusten suojelemiseksi Jyväskylässä. Jyväskylän kaupungin rakennusvirasto. Kaavoitusosasto. 1976. Moniste.

⁵¹³ Tiedot Keski-Suomen museon rakennustutkija Päivi Anderssonilta 14.9.2006.

⁵¹⁴ Osallistumis- ja arviointisuunnitelma. Säilyke. Säilytettävien pientaloalueiden osayleiskaava 5.10.2005, 17.2.2006. Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Kaupunkisuunnitteluosasto.

⁵¹⁵ Säilyke. Säilytettävien pientaloalueiden osayleiskaava. Keski-Suomen museo.

⁵¹⁶ Säilyke. Säilytettävien pientaloalueiden osayleiskaava. Keski-Suomen museo

⁵¹⁷ Säilyke. Säilytettävien pientaloalueiden osayleiskaava. Keski-Suomen museo.

⁵¹⁸ Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Kaavoitusohjelma. 2006-2008.

⁵¹⁹ Anttila 1982, 30-33, 143-145.

⁵²⁰ Anttila 1982.

⁵²¹ Anttila 1982, 129-130, 148, kuvateksti 42.

⁵²² Suur-Jyväskylän lehti 12.10.2005, Rakennustutkija Päivi Andersson: Vanhoille typpitaloalueille tarvitaan suojelukaava; Uusikallio 2004, 33-34; Kuntalehti 17/2001, Miten perukunto vaihtui rakennussuojeluksi.

⁵²³ Muistio asumisen ja elinkeinon mitoitukselta ja sijoituksesta Jyväskylässä ensisijaisesti keskusta suunnittelun kannalta. Aluetutkimus Oy. 25.8.1976. Taulukko 2. Keskustatoimintojen vaihtoehdoisten sijoituspaikkojen vertailu. Moniste.

⁵²⁴ Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1971. Pkt. 1.3.1971, Ehdotus XIV kaupungin osan (Tourulan alue) 1.-8- korttelien ja 13., 14., 15., 17., 19. ja 20. korttelien sekä 9., 12., 16., 18. ja 19. korttelien osien ja katu-, puisto-, urheilu- ja vesi-

alueen sekä III ja IV kaupunginosien (Keskusta ja Lutakko) vesialueen asemakaavan muuttamista.

⁵²⁵ Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1971. Ptk 1.3.1971, Ehdotus XIV kaupunginosan 11. korttelin tonttien 3,4, ja 5 sekä 9., 12., 16. ja 18. kortteleiden osien sekä katu- ja puistoalueen asemakaavan muuttamisesta.

⁵²⁶ Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1975. Pkt. 13.1.1.1975, Tourulan alueen asemakaavan muuttaminen ja asemakaavan laatiminen puolustusvoimain käytöstä vapautuneelle varikon alueelle; Anttila 1982, 148-152.

⁵²⁷ Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1975. Pkt. 13.1.1.1975, Tourulan alueen asemakaavan muuttaminen ja asemakaavan laatiminen puolustusvoimain käytöstä vapautuneelle varikon alueelle.

⁵²⁸ Fredrikson Erkki, Erityiskohteiden inventointi. Jyväskylän kaupungin tutkimuksia 17/1974. Moniste.

⁵²⁹ Fredrikson Erkki, Erityiskohteiden inventointi. Jyväskylän kaupungin tutkimuksia 17/1974. Moniste.

⁵³⁰ Ks. Tapaus Tourula.

⁵³¹ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 7/1981, Kovan rahan punatiilit alot hallitsevat uudistuvaa Taulumäkeä.

⁵³² KSMML 28.12.2005, Kankaan piippu katoaa kaupunkikuvasta; SuurJyväskylän lehti 12.10.2005, Rakennustutkija Päivi Andersson: Vanoille tyyppitaloille tarvitaan suojelukaavaa.

⁵³³ Suur-Jyväskylän lehti 11.10.2006, Kiinteistöjä ei löydy loft-asunnoille.

⁵³⁴ Jäppinen 2005, 364-367.

⁵³⁵ Ks. Jyväskylän kaupungin kaavoitusohjelma 2006-2008.

⁵³⁶ Juusela & Matsinen 2003; Yläkaupungilla. Toim. Penttinen Anja. Jyväskylän yläkaupungin asukasyhdistys. Saarijärvi 1999.

⁵³⁷ Ks. KSMML 5.5.2007, Kaupunginosa hengittää kulttuurin kautta.

⁵³⁸ Juusela & Matsinen 2003; Yläkaupungilla. Toim. Penttinen Anja. Jyväskylän yläkaupungin asukasyhdistys. Saarijärvi 1999.

⁵³⁹ Kohvakka-Viinänen 2003.

⁵⁴⁰ Ks. Yleiskaava 1982. Jyväskylän kaupunki. Yleiskaavatoimisto 1984, 75-76.

⁵⁴¹ Tommila 1972, 324; Hankala & Vihavainen 2003, 16-18; Jäppinen 1976, 2.

⁵⁴² Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 3/1978, Mäki-Matti ja Nisula eli Harjun parempi puoli; 1/1980, ”Torpparivapautus” alkaa neljässä kaupunginosassa.

⁵⁴³ JKA. Yhdistyskuntatoimen arkisto. Alueelliset tiedotustilaisuudet 11.12.1980-26.3.1981. Eri asuma-alueiden asukkaiden odotuksista Jyväskylän kaupungille 30.3.1981. Moniste; Laatukylä - Jyväskylän rakennetun ympäristön kehittämissuunnitelma. Jyväskylän asukasyhdistysten keväällä 1997 esittämät kehittämissuunnitelmat. Moniste; Muistitietokeräys syyskuu 2005. Mäki-Matin ja Nisulan asukkaiden vastaukset. Vastaukset kirjoittaja Marja Kokolla.

⁵⁴⁴ Säilyke. Säilytettävien pientaloalueiden osayleiskaava. Jyväskylän kaupungin internet-sivut. Keski-Suomen museo; KSMML 9.9.2006, Vain harva talo säilyi palolta.

⁵⁴⁵ Vuosisata Harjun takana. Nisulan, Mäki-Matin ja Syrjälän historiaa. Toim. Lipas Pertti & Kärki Anita. Nisulan asukasyhdistys ry. Jyväskylä 2003.

⁵⁴⁶ Kovanen 2003, 16, 21; Erkki Fredriksonin tiedonanto

⁵⁴⁷ Kovanen 2003, 32.

⁵⁴⁸ Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1959. Pkt. 31.3.1959, Ehdotus XI kaupunginosan asemakaavan muuttamisesta ja laajentamisesta eli Viitaniemen asemakaavasta; Pkt. 13.4.1959, Esitys Viitaniemen alueen rakennussuunnitelman ja eräiden siihen liittyvien seikkojen hyväksymisestä; 25.5.1959, Esitys Viitaniemen alueen rakennussuunnitelman ja eräiden siihen liittyvien seikkojen hyväksymisestä.; Sofy-yhteissuunnitelma 8.5.1989, koonnut Marja-Leena Kauppinen. Kantakaupungin historiaa. Keskusta, Mäki-Matti-Rautpohja, Viitaniemi, Tourula, Taulumäki. Moniste.

⁵⁴⁹ Kovanen 2003, 67.

⁵⁵⁰ Säilyke. www.jyvaskyla.fi/ksmuseo/sailykesivusto; KSMML 19.11.2005, Oman aikakautensa helmi; 24.11.2005, Viitaniemi tahdotaan säilyttää ennallaan.

⁵⁵¹ Viitaniemen suojelukaava. Yhteenveto nähtävillä olon 22.11.2005-20.12.2005 mielipiteistä ja lausunnoista. Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Kaupunkisuunnitteluosasto. Leena Rossi & Mervi Vallinkoski & Paula Tuomi. 14.2.2006.

⁵⁵² Viitaniemen suojelukaava. Yhteenveto nähtävillä olon 22.11.2005-20.12.2005 mielipiteistä ja lausunnoista. Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Kaupunkisuunnitteluosasto. Leena Rossi & Mervi Vallinkoski & Paula Tuomi. 14.2.2006. Jyväskylän kaupungin kotisivut; KSMML 19.11.2005, Oman aikakautensa helmi; 24.11.2005, Viitaniemi tahdotaan säilyttää ennallaan; 21.11.2005, Ei rivitaloja, eikä kasinoa.

⁵⁵³ Kovanen 2003.

⁵⁵⁴ JKA. Yhdistyskuntatoimen arkisto. Alueelliset tiedotustilaisuudet 11.12.1980-26.3.1981. Eri asuma-alueiden asukkaiden odotuksista Jyväskylän kaupungille 30.3.1981. Moniste; Laatukylä- Jyväskylän rakennetun ympäristön kehittämissuunnitelma. Jyväskylän asukasyhdistysten keväällä 1997 esittämät kehittämissuunnitelmat. Moniste; Penttinen 1997, 382-383.

⁵⁵⁵ JKA. Yhdistyskuntatoimen arkisto. Alueelliset tiedotustilaisuudet 11.12.1980-26.3.1981. Eri asuma-alueiden asukkaiden odotuksista Jyväskylän kaupungille 30.3.1981. Moniste; Laatukylä- Jyväskylän rakennetun ympäristön kehittämissuunnitelma. Jyväskylän asukasyhdistysten keväällä 1997 esittämät kehittämissuunnitelmat. Viitaniemen asukasyhdistys. Moniste.

⁵⁵⁶ Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Kaupunkisuunnitteluosasto. Rossi & Vallinkoski & Tuomi. Viitaniemen suojelukaava. Yhteenveto luonnosvaiheen nähtävillä olon 22.11.-20.12.2005 mielipiteistä ja lausunnoista sekä kaavoittajan ehdotus niiden vastineeksi. Kaupungin internet-sivut; KSMML 13.9.2006, Kelpo kuvia albumeihin.

⁵⁵⁷ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 4/1978, Halssilan nakertajien kaupunginosa säilyttää perusilmeensä.

⁵⁵⁸ Haikari 2001.

⁵⁵⁹ Haikari 2001, 184-186.

⁵⁶⁰ Haikari 2001, 202, 209-212.

⁵⁶¹ Jäppinen Jussi, Ehdotus rakennettujen alueiden ja yksittäisten rakennusten suojelemiseksi Jyväskylässä. Jyväskylän kaupungin rakennusviraston kaavoitusosasto 1976. Moniste.

⁵⁶² Jyväskylä. Yleiskaava 1968. Jyväskylän kaupunki ja maalaiskunta, 54; JKA. Yhdyskuntatoimen arkisto. Muistio asumisen ja elinkeinoelämän mitoituksesta ja sijoituksesta Jyväskylässä ensisijaisesti keskustasuunnittelun kannalta. Aluetutkimuskeskus Oy. 25.8.1976. Moniste.

⁵⁶³ Haikari 2001, 214-218, 228-229.

⁵⁶⁴ Täydennysrakentamisen osayleiskaava selostus 2002. Jyväskylän kaupunki. Kaavoitusosasto / kaupunkisuunnittelutoimisto. Halssilan suuralue.

⁵⁶⁵ Säilyke. Säilytettävien pientaloalueiden osayleiskaava. Jyväskylän kaupungin internet-sivut. Keski-Suomen museo; KSMML 18.9.2006, Takaisin 1950-luvulle.

⁵⁶⁶ Tiedot Halssilan asukasyhdistyksen puheenjohtaja Pirkko Vuoriselta 3.10.2006; KSMML 26.1.2006, Aittovuoreen 81 uutta tonttia.

⁵⁶⁷ Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Täydennysrakentamisen selvitys. Kaavoitusosasto 20.2.1998, Kaavoituslautakunta 3.3.1998; Täydennysrakentamisen osayleiskaava. Yhteenveto julkisesta nähtävillä olosta 14.2.15.3.2000. Kaavoitusosaston vastineet ja ehdotukset saatuna palautteeseen; Täydennysrakentamisen osayleiskaava selostus 2002. Jyväskylän kaupunki. Kaavoitusosasto / Kaupunkisuunnitteluosasto. Halssilan suuralue; Ks. Esim. SuurJyväskylän lehti 10.1.2007, Halssilan taakse mielenkiintoisia tontteja.

⁵⁶⁸ Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Täydennysrakentamisen selvitys. Kaavoitusosasto 20.2.1998, Kaavoituslautakunta 3.3.1998; Täydennysrakentamisen osayleiskaava. Yhteenveto julkisesta nähtävillä

olosta 14.2.15.3.2000. Kaavoitusosaston vastineet ja ehdotukset saatuna palautteeseen; Täydennysrakentamisen osayleiskaava selostus. Jyväskylän kaupunki. Kaavoitusosasto / Kaupunkisuunnitteluosasto. Halssilan suuralue; Aijälänranta. Osallistumis- ja arviointisuunnitelma 24.11.2004. Jyväskylän kaupunki. Kaupunkisuunnittelutoimisto. Jyväskylän kaupungin internet-sivut.

⁵⁶⁹ Tiedot Halssilan asukasyhdistyksen puheenjohtaja Pirkko Vuoriselta 3.10.2006

⁵⁷⁰ Fredrikson Erkki, Herrasvänen kesähuvila Paloniemessä. Teoksessa Tehtaan valoista kaupungin valoihin. Lohikoski 1870-2000. Eeva Stolt. Jyväskylä 2006, 55.

⁵⁷¹ Taajaväkiset yhdyskunnat lakkautettiin vuoden 1976 kunnallislain uudituksessa.

⁵⁷² Stolt 2006.

⁵⁷³ Ks. Täydennysrakentamisen osayleiskaava selostus. Jyväskylän kaupunki. Kaavoitusosasto / kaupunkisuunnitteluosasto. Lohikosken-Heinälammen suuralue.

⁵⁷⁴ Täydennysrakentamisen osayleiskaava selostus. Jyväskylän kaupunki. Kaavoitusosasto / kaupunkisuunnitteluosasto. Lohikosken-Heinälammen suuralue.

⁵⁷⁵ Säilyke. Säilytettävien pientaloalueiden osayleiskaava. Jyväskylän kaupungin internet-sivut. Keski-Suomen museo. Ks. 1960-1970-lukujen lähiorakentaminen ja kompakтикаupungit.

⁵⁷⁶ Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1962. Pkt. 27.8.1962, Ehdotus Lohikosken alueen osan asemakaavan muuttamisesta.

⁵⁷⁷ Säilyke. Säilytettävien pientaloalueiden osayleiskaava. Jyväskylän kaupungin internet-sivut. Keski-Suomen museo.

⁵⁷⁸ Täydennysrakentamisen osayleiskaava selostus. Jyväskylän kaupunki. Kaavoitusosasto / Kaupunkisuunnittelutoimisto. Lohikoski-Heinälammen suuralue.

⁵⁷⁹ Jyväskylä. Yleiskaava 1968. Kaupunki ja maalaiskunta. 1968, 39-41.

⁵⁸⁰ Yleiskaava 1982. Jyväskylän kaupunki. Yleiskaavatoimisto 1984, Taulukkolite 5: Palvelut 1.9.1983 ja palvelutasotavoitteet alueittain; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 1/1978, Rauhallinen Lohikoski oppinut sopeutumaan luontoon.

⁵⁸¹ KSMML 29.8.2006, Lohikosken ja Kypärämäen lähikirjastot sulkeutuvat marraskuussa; 6.9.2006, ”En lähtisi toiste”; 5.9.2006, Tarjonta kapenee Lohikoskella.

⁵⁸² KSMML 23.2.2005, Tornitalosta tuli maisemapaikkajainen Lohikoskelle; KSMML 20.2.2007, Lohikoski saa tornitalon.

⁵⁸³ Jyväskylä. Yleiskaava 1968. Kaupunki ja maalaiskunta. Jyväskylä; Yleiskaava 1982. Jyväskylän

kaupunki. Yleiskaavoitustoimisto 1984; Täydennysrakentamisselvitys. Jyväskylän yleiskaava. Kaavoitus-toimisto 20.2.1998, Kaavoituslautakunta 3.3.1998; Palautekooste kohteittain sekä kaavoitustoimiston vastineet ja ehdotukset palautteeseen. Täydennysrakentamisen osayleiskaava. Kaavoitustoimisto 24.8.1999, Kaavoituslautakunta 24.8.1999.

⁵⁸⁴ JKA. Yhdyskuntatoimen arkisto. Fredrikson Erkki, Erityiskohteiden inventointi. Jyväskylän kaupungin tutkimuksia 17/1974. Moniste; Jyväskylän kaupunki. Kaupunkisuunnitteluosasto. Osallistumis- ja arviointisuunnitelma. Mankolan asemakaava. Jyväskylän kaupungin internet-sivut.

⁵⁸⁵ KSML 16.6.2006, Tuhansille nousee koti Tuomi-ojärven itärannalle; Jyväskylän kaupunki. Kaupunkisuunnitteluosasto. Osallistumis- ja arviointisuunnitelma. Mankolan asemakaava. Jyväskylän kaupungin internet-sivut.

⁵⁸⁶ JKA. Yhdyskuntatoimen arkisto. Laaturküla -projekti. Jyväskylän asukasyhdistysten keväällä 1997 esittämät kehittämisehdotukset. Moniste.

⁵⁸⁷ Lausunto Mannilan asemakaavan muutokseen ja laajentamiseen. Mannilan asukasyhdistys ry 10.8.2006. Lausunto saatu Mannilan asukasyhdistyksen puheenjohtajalta Jari Blomilta.

⁵⁸⁸ KSML 17.10.2006, Aiottua vähemmän asuntoja Mankolaan.

⁵⁸⁹ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 6/1977, Kypärämäki ja Köhniö - identtiset siamilaiset kaksoset; Wuolio & Wuolio 1997, 376; Haikari 1999, 62-63.

⁵⁹⁰ Haikari 1999, 13.

⁵⁹¹ Jyväskylä . Yleiskaava 1968. Kaupunki ja maalaiskunta. 1968, 49; Yleiskaava 1982. Jyväskylän kaupunki. Yleiskaavoitustoimisto 1984; JKA. Yhdyskuntatoimen arkisto. Alueelliset tiedotustilaisuudet 11.12.1980-26.3.1981. Kypärämäki; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 6/1977, Kypärämäki ja Köhniö - identtiset siamilaiset kaksoset.

⁵⁹² Haikari 1999, 54-55; Yleiskaava 1982. Jyväskylän kaupunki. Yleiskaavoitustoimisto 1984, Taulukkoliite 5: Palvelut 1.9.1983 ja palvelutasotavoitteet alueittain.

⁵⁹³ Täydennysrakentamisen osayleiskaava selostus 2002. Jyväskylän kaupunki. Kaavoitustoimisto. Kaupunkisuunnittelutoimisto. Kortepohja-Kypärämäen suuralue.

⁵⁹⁴ Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Täydennysrakentamisen osayleiskaava. Palautekooste kohteittain sekä kaavoitustoimiston vastineet ja ehdotukset palautteeseen. Kaavoitustoimisto 24.8.1999 ja kaavoituslautakunta 24.8.1999. Moniste; Jyväskylän kaupunki. Kaavoitustoimisto. Kaupunkisuunnittelutoimisto. Täydennysrakentamisen osayleiskaava selostus. Kortepohja-Kypärämäen suuralue; Yhdyskuntatoimi. KymppiR 2006. Jyväskylän maankäytön toteuttamishohjelma vuosille 2007-2016. Moniste.

⁵⁹⁵ Haikari 1999, 73; Jyväskylän kaupungin internet-sivut. Kaupunginosat. Kypärämäki-Köhniö; Jyvä-

skylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 1/1984, Kypärämäki ja Köhniö taistelvat nuorisonsa ja miljöönä puolesta.

⁵⁹⁶ SuurJyväskylän lehti 9.6.2004, Läntinen Jyväskylä edelläkävijä; 30.11.2005, Kypärämäki ei suostu säästölielkille; 4.10.2006 ”Asukkaiden mielipiteit otettava huomioon”.

⁵⁹⁷ Haikari 1999, 62

⁵⁹⁸ Säilyke. Säilytettävien pientaloalueiden osayleiskaava. Jyväskylän kaupungin internet-sivut. Keski-Suomen museo.

⁵⁹⁹ Täydennysrakentamisen osayleiskaava selostus 2002. Jyväskylän kaupunki. Kaavoitustoimisto/kaupunkisuunnittelutoimisto. Kortepohja-Kypärämäen suuralue.

⁶⁰⁰ KSML 16.2.1965, Kortepohja-nimisen kaupungin osan saa Jyväskylä Laajavuoren suunnalle.

⁶⁰¹ Mänttari 1997, 390-392.

⁶⁰² Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 5/1980, Kortepohjan asukkaat ovat tyytyväisiä ”valmiiseen maailmaansa; 8/1982, Apteekki, vanhainkoti ja liikennevalot kortepohjalaisten toivelista kärjessä.

⁶⁰³ Ks. Kortesuon osayleiskaavaehdotus, Jyväskylän kaupunki. Yleiskaavoitustoimisto. Julkaisuja 2/1991. Julkaisusarja 24, 14; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 8/1994, Yleiskaavoitus.

⁶⁰⁴ KSML 4.5.2006, Kortepohja etsii uutta ilmettä.

⁶⁰⁵ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston kokous pkt. 12.12.2005.

⁶⁰⁶ Ks. Jyväskylän kaupungin internet-sivut. Yhdyskuntatoimi. Kaupunkisuunnittelua ja Kaavoitus. Kypärämäki-Kortepohja. Savela; Jyväskylän kaupunki. Yhdistyskuntatoimi. KymppiR. Jyväskylän maankäytön toteuttamishohjelma vuosille 2007-2016. Moniste. Kirjoituksia Haukanniemen rakentamisesta esim. KSML 2.2.2005, Ideakilpailu vain EU:n tuella; Suur-Jyväskylän lehti 1.6.2005, ”Haukanniemen mahtuisi asumistakin.”; KSML 25.5.2007, Rakentamiselle yksimielenen ei.

⁶⁰⁸ KSML 15.10.2005, Pientalotontit nyt kaupan; Suur-Jyväskylän lehti 9.11.2005, Järvenrantateilla kunnan lisähinta; KSML 19.7.2006, Haukkalanrannalla jo täysi tohina.

⁶⁰⁹ Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Asemakaavan selostus. Korteniietty. Moniste.

⁶¹⁰ Radovic 2002.

⁶¹¹ Jyväskylän arkkitehtuuripoliittikka. Jyväskylän kaupungin arkkitehtuuripoliittinen ohjelma. Teksti Ilkka Halinen. Jyväskylän kaupunki 2002.

⁶¹² Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 7/2005, Kohti parempaa elinympäristöä.

⁶¹³ KSML 5.12.1985, Kuokkala-projektin ansioita Jyväskylälle SAFA-palkinto.

⁶¹⁴ Halinen Jyväskylä 1997, 262-265.

⁶¹⁵ Jyväskylän arkkitehtuuripoliittikka. Jyväskylän kaupungin arkkitehtuuripoliittinen ohjelma. Teksti Ilkka Halinen. Jyväskylän kaupunki 2002.

⁶¹⁶ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 8/2002, Kaupunkirakentamisen huippuvuosi; 5/2003 Kansainvälistä voimaa ympäristön kehittämiseen; 4/2006, Kaavoituskatsaus 4/2006. Suunnittelijat kisaavat arvoalueista; Jyväskylä. Arkkitehtuurikartta. Jyväskylän kaupunki. Kaupunkisuunnitteluosasto. ER-paino Oy 2003; KSML 4.11.2004, Lasilinnan arkkitehtia vaihdettiin; Jyväskylän kaupungin internet-sivut. Uutiset 14.12.2006; Kivelänrannan asuinalueen kansainväliseen ideakilpailuun osallistuu ennätyskellisen paljon ehdokkaita; KSML 14.12.2006, Kivelänrannan alueesta huikeat 124 kilpailutyötä.

⁶¹⁷ Nevanlinna 2004, 21.

⁶¹⁸ Mäkäräinen 2005, 9, Kuva 1, 15.

⁶¹⁹ KSML 21.10.2006, Tällainen on naapurisi.

⁶²⁰ Mäkäräinen 2005, 14.

⁶²¹ Uuskallio 2004, 27.

⁶²² Kaupunki elämyksenä ja kokemuksena. Asukasyhdistyksille syksyllä 2005 lähetetty kysely. Vastaukset, Marja Kokko, JY, Historian ja etnologian laitos.

⁶²³ Ks. Minun Huhtasuoni. Huhtasuon Asukasyhdistys 1974-1999. Toim. Haikari Janne & Salonen Veikko. Saarijärvi 1999. Saarijärvi 1999; KSML 23.11.2004, Huhtaus jatkaa ilman suurta projektia.

⁶²⁴ Suur-Jyväskylä lehti 22.6.2005, Huhtausuota kehitetään uusilla eväillä.

⁶²⁵ KSML 29.12.2004, Jyväskylässä kannetaan yhä useampi muuttokuorma kaupunginosasta toiseen.

⁶²⁶ Mäkäräinen 2005, 20.

⁶²⁷ Mäkäräinen 2005, 57-58.

⁶²⁸ Mäkäräinen 2005, 17.

⁶²⁹ Jyväskylän yleiskaava 1968. Kaupunki ja maalaiskunta, 39-40; Suomi 1997, 384.

⁶³⁰ Suomi 1997, 384.

⁶³¹ Ks. Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1969. Pkt 3.11.1969, Esitys Sulun alueen rakentamisesta ja yleisten alueiden luovuttamisesta kaupungille tehtävän esisopimuksen hyväksymisestä; Pkt. 1.12.1969, Esitys Sulun alueen rakentamisesta ja yleisten alueiden luovuttamisesta kaupungille tehtävän esisopimuksen hyväksymisestä.

⁶³² Ks. Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 2/1979, Huhtakeskus on viiden asuntoalueen monipuolinen palvelija.

⁶³³ Minun Huhtasuoni. Huhtasuon Asukasyhdistys 1974-1999. Toim. Haikari Janne & Salonen Veikko. Saarijärvi 1999.

⁶³⁴ Harju 1988, 4-9, 15-17; Jyväskylän kaupungin sofyyhteissuunnittelukokeilu. Projektin kuvaus ja ehdotus yhteissuunnittelumalliksi. Jyväskylän kaupunki. Keskusviraston kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 6/1987. Sarjanumero 8.

⁶³⁵ Huhtasuon kehittämissuunnitelma. Jyväskylän kaupunki. Sofyyhteissuunnitelma. Julkaisu 9/1987. Jyväskylä 1987, 58-64; Keltinmäen-Myllyjärven kehittämissuunnitelma. Jyväskylän kaupunki. Sofyyhteissuunnitelma. Julkaisuja 2/1989. Jyväskylä 1989, 61-64.

⁶³⁶ Huhtasuon lehti 28.1.1996, Huhtasuon - 2000?; Huhtasuon lehti 28.1.1996, Pupuhuhta-projekti; KSML 30.10.2004, Hihat heilumaan Huhtasuolla; 23.11.2004, Huhtasuon jatkaa ilman suurta projektia; Suur-Jyväskylä-lehti 22.6.2005, Huhtasuota kehitetään uusilla eväillä.

⁶³⁷ Täydennysrakentamisen osayleiskaava selostus. Jyväskylän kaupunki. Kaavoitustoimisto. Kaupunkisuunnittelutoimisto. Huhtasuon suuralue.

⁶³⁸ Täydennysrakentamisen osayleiskaava. Yhteen-veto julkisesta nähtävilläolosta 14.2.-15.3.2000. Kaavoitustoimiston vastineet ja ehdotukset saatuu palautteeseen.

⁶³⁹ KSML 9.5.2007, Raja olemassa vain paperilla.

⁶⁴⁰ Ks. KSML 16.3.2007, Keski-ikäinen ennätyslähio rauhoittui.

⁶⁴¹ Kaupunki elämyksenä ja kokemuksena. Kyselyyn vastasi Normaalkoulun 9. luokan oppilaat. Vastaukset, Marja Kokko, JY, Historian ja etnologian laitos.

⁶⁴² Jyväskylä yleiskaava 1968, Kaupunki ja maalaiskunta, 55-57.

⁶⁴³ Keltinmäen-Myllyjärven kehittämissuunnitelma. Jyväskylän kaupunki. Sofyyhteissuunnitelma. Keskusvirasto. Kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 2/1989. Sarja 8, 3.

⁶⁴⁴ Yleiskaava 1982, Taulukkoliite 5: Palvelut 1.9.1983 ja palvelutavoitteet alueittain. Keltinmäki-Myllyjärvi.

⁶⁴⁵ Keltinmäen-Myllyjärven kehittämissuunnitelma. Jyväskylän kaupunki. Sofyyhteissuunnitelma. Keskusvirasto. Kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 2/1989. Sarja 8, 69-70.

⁶⁴⁶ Ks. Kuusi tutkimusnäkökulmaa Kuriirin työhön. Toim. Nupponen Terttu. Kuriiri-projekti, Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki. Jyväskylä 2005.

⁶⁴⁷ Täydennysrakentamisen osayleiskaava selostus. Jyväskylän kaupunki. Kaavoitustoimisto. Kaupunkisuunnittelutoimisto. Keltinmäki-Myllyjärvi suuralue; KymppiR. Jyväskylän maankäytön toteuttamishohjelma vuosille 2007-2016. Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Moniste; KSML 16.11.2006, Valkeamäki alkaa jo hahmottua.

⁶⁴⁸ Täydennysrakentamisen osayleiskaava. Yhteenveto julkisesta nähtävillä olosta 14.2.-15.3.2000. Kaavoitustoimiston vastineet ja ehdotukset saatuna palautteeseen. Jyväskylän kaupunki. Kaavoitustoimisto 2000-10.27; Täydennysrakentamisen osayleiskaava selostus. Jyväskylän kaupunki. Kaavoitustoimisto. Kaupunkisuunnittelutoimisto. Keltinmäki-Myllyjärvi suuralue.

⁶⁴⁹ Keljonkankaan osayleiskaava. Jyväskylän kaupunki. Keskusvirasto. Kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 2/1988. Sarja n:o 13, Luettelo Keljonkankaan merkittävistä rakennuksista.

⁶⁵⁰ Wanha Keljo. Osa nykyistä Jyvääskylää. Toim. Lähtemäki Seppo. Keljon perinnekirjatoimikunta. Jyväskylä 1992.

⁶⁵¹ Timo Valtakarinen haastattelu 24.10.2006. Jyväskylä; Keljon koulu 100 vuotta. Keljon koulujen toimintaa vuodesta 1896. Toim. Lähtemäki Seppo. Keski-Suomen ammattioppilaitos, graafinen osasto. 1996.

⁶⁵² Keljonkankaan osayleiskaava. Jyväskylän kaupunki. Keskusvirasto. Kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 2/1988. Sarja n:o 35.

⁶⁵³ Muurame-Sääksvuori osayleiskaava. Muuramen kunta, Jyväskylän kaupunki. Kaavoitustoimiston julkaisuja 1/1996. Sarjanumero 35.

⁶⁵⁴ KSML 29.10.2006, Sääksvuoren viereinen murskaamo saa ehkä luvan.

⁶⁵⁵ KSML 31.10.2006, Suuri harppaus lämpövoimalalle.

⁶⁵⁶ Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Kaupunkisuunnitteluosasto. Etelä-Keljon liikekeskus. Osallistumis- ja arviointisuunnitelma. Moniste; KSML 14.12.2006, Eteläportista ”Jyväskylän Ideapark”.

⁶⁵⁷ Täydennysrakentamisen osayleiskaava selostus. Jyväskylän kaupunki. Kaavoitustoimisto. Kaupunkisuunnitteluosasto, Keljon suuralue.

⁶⁵⁸ Yleiskaava 1982. Jyväskylän kaupunki. Yleiskaavatoimisto 1984, Taulukkoliite 5: Palvelut 1.9.1983 ja palvelutavoitteet alueittain. Keljonkangas; Täydennysrakentamisselvitys 1998, Keljo; Täydennysrakentamisen osayleiskaava. Palautekooste kohteittain sekä kaavoitustoimiston vastine ja ehdotukset palautteesta. Kaavoitustoimisto.

⁶⁵⁹ Tiedot Keljonkankaan asukasyhdistyksen puheenjohtaja Pentti Närhiltä ja sihteeri Maire Liljalta 1.11.2006, Jyväskylä

⁶⁶⁰ Tiedot Keljon kylätoimikunnan puheenjohtaja Petri Hagmanilta 10.11.2006, Jyväskylä; Myös Seppo Lähtemäki 13.11.2006.

⁶⁶¹ Tiedot Keljonkankaan asukasyhdistyksen puheenjohtaja Pentti Närhiltä ja sihteeri Maire Liljalta 1.11.2006, Jyväskylä; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 3/1983, Keljonkankaalla kannetaan huolta nousevan polven tulevaisuudesta.

⁶⁶² Keljon koulu 100 vuotta. Keljon koulujen toiminta vuodesta 1896. Keski-Suomen ammattioppilaitos. 1996.

⁶⁶³ Viljamaa 1992, 353-360.

⁶⁶⁴ Kuokkala-kirja. Elämää ja ihmisiä Survon pelloilta suksitehtaalle. Toim. Sironen Esa. Julkaisija Kuokkalan Asukkaat ry. Jyväskylä 2002.

⁶⁶⁵ Kuokkala - Päijänteen helmi. Raportti Jyväskylän Kuokkalan kaupunginosan suunnittelusta ja rakentamisesta v. 1973-1991. Kaupunkisuunnittelu. Yleiskaavatoimisto. Martti Päivänsalo 31.12.1992. Julkaisuja 3/1992. Sarjanumero 28.

⁶⁶⁶ Kuokkala -Päijänteen helmi 1992, 7.

⁶⁶⁷ Pesonen 1996, 9-10, 20

⁶⁶⁸ Blom 2004.

⁶⁶⁹ Ks. Kuokkala.org. Kuokkalan Asukkaat ry:n yhteenveto asukaskyselyistä; Kuokkanen. Toukokuu 2005.

⁶⁷⁰ JKA. Yhdyskuntatoimen arkisto. Kuokkalan keskustan kehittämissuunnitelma 29.5.1996. Moniste; Ruuskanen 1997, 399-400.

⁶⁷¹ Täydennysrakentamisen osayleiskaava selostus 2002. Jyväskylän kaupunki. Kaavoitustoimisto. Kaupunkisuunnittelutoimisto, Kuokkalan suuralue.

⁶⁷² Tikän omakotiyhdistyksen 50-vuotistaipaleelta 1945-1995. Elämää ja rakentamista ennen ja jälkeen sotien Jyväskylän Kuokkalassa. Toim. Kainulainen Tauno. Jyväskylä 1996.

⁶⁷³ Väestölaskenta 1990, 1995, 2000. Tilastot laatunut Matti Tuosa.

⁶⁷⁴ KSML 30.1.2007, Maine elää vieläkin.

⁶⁷⁵ Päivät seutuville Päijänteen. Säynäsalolaisten kirja. Toim. Rautjoki Matti. Pieksämäki 1994; Saarelaiset muistelevat. Säynäsalolaisuutta etsimässä. Toim. Rautjoki Matti. Jyväskylä 1991.

⁶⁷⁶ Täydennysrakentamisen osayleiskaava selostus. Jyväskylän kaupunki. Kaavatoimisto. Kaupunkisuunnittelutoimisto, Säynäsalon suuralue.

⁶⁷⁷ KSML 25.10.2006, Säytsalon satamaan tuhannen ihmisen lomakylä.

Kasvun talous

⁶⁷⁸ Ks. Tommila 1972, 479, 486-487.

⁶⁷⁹ Aluekeskukset - koko kuva. Sisäasianministeriö. Alueiden ja hallinnon kehittämissuunnitelma. Aluekeskus- ja kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 2/03. Jyväskylä 2003, 11.

⁶⁸⁰ Ks. Laakso & Loikkanen 2004, 11.

⁶⁸¹ Österlund 1997, 114-115.

⁶⁸² Ks. Jyväskylän kaupungin taloussuunnitelma 1969-1973. Moniste, 19.

⁶⁸³ Ks. Jyväskylän kaupunki. Toiminta- ja taloussuunnitelma 1973-1980. Moniste.

⁶⁸⁴ Ks. Skippari 2002, 100-101.

⁶⁸⁵ Ks. Vuoden 1961 talousarviokeskustelu.

⁶⁸⁶ Ks. Jyväskylän kaupungin taloussuunnitelma 1969-1973. Moniste.

⁶⁸⁷ Österlund 1997, 115.

⁶⁸⁸ Ks. JKA. KVA:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 19.12.1966, Ehdotus kaupungin vuoden 1967 talousarvioiksi; Keski-Suomen kunnallistalouden perusselvitys. Keski-Suomen Seutukaavaliitto. Julkaisuja n:o 35, sarja B, marraskuu 1974. Moniste.

⁶⁸⁹ Österlund 1997, 116.

⁶⁹⁰ Ks. tarkemmin Käppi 2000, 17, 19-20.

⁶⁹¹ Ks. Kunnallistietoa Jyväskylältä 1970 ja 1974.

⁶⁹² Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1972, Ks, asiaana terveyskeskus.

⁶⁹³ Vrt. Helin 2002, 544.

⁶⁹⁴ Ks. Helin 2002, 549.

⁶⁹⁵ Muihin tuloihin sisältyvät muun muassa maksut ja tariffit.

⁶⁹⁶ Ks. Suomen kunnallislehti 3/1974, Kuntien talous.

⁶⁹⁷ Suomen kunnallislehti 1970-1975, Liitteet: Kunnallisvero kaupungeissa ja kauppaloissa.

⁶⁹⁸ Ks. Keskumäki 1971, 24-25.

⁶⁹⁹ Linturi 1969, 93-96; JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirjat 1965-1974.

⁷⁰⁰ Jyväskylän kaupungin Tilastollinen Vuosikirja 1975; Kaupungin liikelaitosten nettotulot 1961—1974.

⁷⁰¹ Jyväskylän kaupungin Tilastollinen vuosikirja 1975. Kaupungin rahastot 1961-1974, 167.

⁷⁰² JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 13.12.1965. Liite D. Valtuutettu Yrjö Hongiston puheenpuheenvuoro; 15.12.1970. Liite 4. Valtuutettu Mauno Pohjosen puheenvuoro; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomukset 1970-1974. Talousarvioiden yleisperustelut.

⁷⁰³ Keskumäki 1971, 25-26, Suomen Kunnallislehti 8/1972, Kuntien luotonkäyttömahdollisuudet; JKA, Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirjat 18.12.1967, Ehdotus vuoden 1968 talousarvioiksi, kaupunginjohtaja Veli Järvisen puheenvuoro.

⁷⁰⁴ Suomen kunnallislehti: Liite: Välitetyt lainat sekä antolainaus kaupungeissa ja kauppaloissa 1966-1974.

⁷⁰⁵ JKA, Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 15.12.1969, Liite 1, Kaupunginjohtaja Veli Järvisen puheenvuoro.

⁷⁰⁶ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja. Talousarvio- ja tilinpäätös-keskustelut. Esim. vuoden 1972 tilinpäätöskeskusteluissa keskustapuolueen edustaja Mauno Pohjainen esitti, että kaupunki ottaisi rohkeammin lisää lainaa.

⁷⁰⁷ Suomen Kunnallislehti 8/1972, Kuntien luotonkäytön mahdollisuudet.

⁷⁰⁸ Ks. JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirjat, talousarvio- ja tilinpäätöskeskustelut 1968-1974.

⁷⁰⁹ Korkman & Vihriälä 1989, 291.

⁷¹⁰ JKA. Kv:n arkisto. Taloussuunnittelutoimikunta. 28.7.1967; JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupungin taloussuunnitelma 1969-1973.

⁷¹¹ Koivukoski 1982, 79.

⁷¹² Suomen Kunnallislehti 8/1969, Hallinnon rationaalisoimien painopisteet kunnallishallinnossa.

⁷¹³ JKA. Rationalisointitoimikunnan arkisto. Esitelmä lyhenne Paavo Korhosen alustuksesta ”Kokemuksia julkisen hallinnon rationalisointitoiminnasta. Esitetty Rationalisointiliitto ry:n Tuottavuuden Päivillä vuonna 1969.

⁷¹⁴ JKA. Rationalisointitoimikunta 1969-1972.

⁷¹⁵ Korhonen 1969, 115-116.

⁷¹⁶ Jyväskylän kaupungin tilastollinen vuosikirja 1970, 90; 1975, 186.

⁷¹⁷ Ks. Helin 2002, 549.

⁷¹⁸ Vrt. Suomen Kunnallislehti 8/1969, Kunnat tarvitsevat pätevän, riittävän ja pystyvän henkilökunnan. Kunnan henkilöpoliittikka I; Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1974, Kaupunginvaltuuston kokouksen ptk 14.1.1974.

⁷¹⁹ Ks. Hjerpe & Pihkala 1989, 24.

⁷²⁰ Vastuu työllisyyden hoidosta oli ollut 1960-luvun alusta lähtien valtiolla. Kunnille määriteltiin työhön

sijoitusosuus, ja valtio tuki työllistämistä työllisyysvaroin. Vuoksi 1969-1971 työllistämiskeinot sidottiin kunnan kantokyläluokitukseen. Kanto-työllisyysjärjestelmä ei koskettanut ainoastaan työllisyysjärjestelmää, vaan siinä oli kaikkiaan kysymys kustannusten jaosta valtion ja kuntien kesken. Luokituksessa valtion rahoitusosuus kunnille hallintoaloihin porrastettiin nimensä mukaisesti kunnan taloudellisen kantokyvyn mukaisesti; Kuusi 1968 123; Suomen Kunnallislehti 8/1965, Työllisyyden hoidosta kaupunkikunnassa.

⁷²¹ Suomen Kunnallislehti 1/1969. Kaupunkien ja kauppaloitten työhön sijoitusosuudet v. 1969; 4/1971, Työhön sijoittamisvelvoitteen osasta allikkoon; 9/1971, Työllisyyden hoito ja rahoitus huolestuttivat kaupungin- ja kauppalaohjohtajia.

⁷²² Jyväskylän kaupungin Tilastollinen Vuosikirja 1971. Työvoimatoimikunnan kortistoon hyväksytyt ja niistä korvausta saavat 1965-1971; JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 15.12.1970. Liite 1. Kaupunginjohtaja Veli Järvisen puheenvuoro.

⁷²³ Hjerpe & Vartia 2002, 15-16.

⁷²⁴ Ks. Kunnallistietoa Jyväskylästä 1986, 1991, Väestön sosioekonominen asema.

⁷²⁵ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 13.3.1978, Elinkeinopoliittisen ohjelman hyväksyminen. Liite. Jyväskylän kaupunki. Elinkeinopoliittinen ohjelma. Jyväskylä 1977. Moniste.

⁷²⁶ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 13.3.1978, Elinkeinopoliittisen ohjelman hyväksyminen. Liite. Jyväskylän kaupunki. Elinkeinopoliittinen ohjelma. Jyväskylä 1977. Moniste.

⁷²⁷ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 5/1981, Jyväskylän suuret kysymykset.

⁷²⁸ Jokinen 1993, 196-197; Tapiola 1989, 650-652; Järvelä 2005, 7; Ks. Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1969. Ptk 3.11. 1969, Valtuustoaloite taloussuunnitelman täydentämisestä teollisuus- ja elinkeinotoimintaa kannustavalla ohjelmalla.

⁷²⁹ Erkki Järvelä, haastattelu 30.5.2007, Jyväskylä.

⁷³⁰ Jyväskylä. Yleiskaava 1968. Kaupunki ja maalaiskunta. Jyväskylä, 69-71.

⁷³¹ Jyväskylän kaupungin kunnallishallinto 1966. Ptk 28.3.1966, Esitys kaupungin ja Jyväskylän Pienteollisuustalo Oy:n välillä toimitin n:o II-31-3 muodostamiseksi hyväksytyyn alueenvaihtokirjan osittaisesta muuttamisesta.

⁷³² Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1969. Ptk 3.11. 1969, Valtuustoaloite taloussuunnitelman täydentämisestä teollisuus- ja elinkeinotoimintaa kannustavalla ohjelmalla; Jyväskylän kaupungin kunnallishallinto 1971. Ptk. 29.11.1971, Valtuutettu Mikko Koskenniemen ym. aloite teollisuushallien rakentamiseksi.

⁷³³ Jyväskylän kaupungin kunnallishallinto 1971. Ptk. 29.11.1971, Valtuutettu Mikko Koskenniemen ym. aloite teollisuushallien rakentamiseksi.

⁷³⁴ Vrt. Ojala 1997, 110.

⁷³⁵ Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1969. Ptk 23.6.1969, Esitys Jyväskylän kaupungin liittymisestä Keski-Suomen Kauppakamarin jäseneksi ja varojen ottamisesta sitä varten vuoden 1970 talousarvioon.

⁷³⁶ Ojala 1997, 109.

⁷³⁷ Ojala 1997, 110; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 6/1983, Teollisuuskiihteistöyhtiö saanut myönteistä palautetta yrittäjiltä.

⁷³⁸ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirjat 13.3.1978, Elinkeinopoliittisen ohjelman hyväksyminen. Liite. Jyväskylän kaupunki. Elinkeinopoliittinen ohjelma. Jyväskylä 1977. Moniste; JKA. Erillisliite raporttiin Jyväskylän elinkeinotoimintojen mitoitus- ja sijoitussuunnittelun periaatteet (EMSS). Jyväskylän kaupunki. Yleiskaavatoimisto 15.12.1976. Moniste.

⁷³⁹ Työpaikkasuunnitelma 1987. Jyväskylän kaupunki. Keskusviraston kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 2/1987. Sarjanumero 4, Johdanto.

⁷⁴⁰ Työpaikkasuunnitelma 1987. Jyväskylän kaupunki. Keskusviraston kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 2/1987. Sarjanumero 4, 9-10.

⁷⁴¹ Työpaikkasuunnitelma 1987. Jyväskylän kaupunki. Keskusviraston kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 2/1987. Sarjanumero 4, 70-74.

⁷⁴² Keski-Suomen seutukaavaliitto perusti vuonna 1975 teollisuustoimipaikkarekisterin hankkimaan ajantasaista tietoa maakunnan työpaikoista ja olevien työpaikkojen määristä. Rekisteriä päivitettiin säännöllisesti. Vuonna 1988 rekisteriin otettiin mukaan majoitus- ja ravitsemustoiminta sekä eräät liikelämien palveluiden toimipaikat. Keski-Suomen Liitto kerää edelleen tietoja maakunnan eri osien työpaikkojen ja toimialojen muutoksista.

⁷⁴³ Työpaikkasuunnitelma 1987. Jyväskylän kaupunki. Keskusviraston kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 2/1987. Sarjanumero 4, 14-16.

⁷⁴⁴ Työpaikkasuunnitelma 1987. Jyväskylän kaupunki. Keskusviraston kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 2/1987. Sarjanumero 4, 11-16.

⁷⁴⁵ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 7/1987, Yrittäjät uskovat kaupunkiin; 4/1989, Elinkeinoasiamies on konsultti eikä virkamies.

⁷⁴⁶ Ko. yhteistyöryhmät olivat: Jyväskylän Teollisuuskiihteistö Oy, Jyväskylän Tietotaajama, Teknologiatyökeskus, Teknologiatyökeskus, VTT:n KPA-laboratorio, VTT:n tietotekniikan laboratorio, TEKES:in konsulttikeskus, vientiasiamies, Jyväskylän teknillisen oppilaitoksen kurssiosasto/pienen ja keskiuuden teollisuuden kehittämishankkeet, Jyväskylän yliopisto ja sen täydennyskoulutuskeskus johdon kouluttajana, Jyväskylän kauppapilaitos, Keran aluekonttori,

Keski-Suomen kauppakamari, Keski-Suomen Teollisuuspiiri, Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus, Jyväskylän Messut Oy, Keski-Suomen työvoimapiiri, Imatran Voima, Valtion viranomaisien sekä yrittäjien yhteistyön tiivistäminen.

⁷⁴⁷ Ks. Keljon automarket-alueen taustaa ja vaiheita. Jyväskylän kaupunki. Kaupunkisuunnittelu. Kaavoitustoimisto 31.5.1995. Julkaisuja 2/1995. Sarjanumero 34.

⁷⁴⁸ Koskinen 1970; Pitkänen 1997, 137-138.

⁷⁴⁹ Ks. Työpaikkasuunnitelma 1987. Jyväskylän kaupunki. Keskusviraston kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 2/1987. Sarjanumero 4, 33.

⁷⁵⁰ Ks. Keljon automarket-alueen taustaa ja vaiheita. Jyväskylän kaupunki. Kaupunkisuunnittelu. Kaavoitustoimisto 31.5.1995. Julkaisuja 2/1995. Sarjanumero 34.

⁷⁵¹ Jyväskylän kaupungin kunnallishallinto 1972. Ptk 20.3.1972, Aluevaihdon suorittaminen Osuusliike Keskimään kanssa; Pitkänen 1997, 138.

⁷⁵² Ks. Keljon automarket-alueen taustaa ja vaiheita. Jyväskylän kaupunki. Kaupunkisuunnittelu. Kaavoitustoimisto 31.5.1995. Julkaisuja 2/1995. Sarjanumero 34, 14.

⁷⁵³ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirjat 20.11.1978, Jyväskylän kaupungin myymäläverkkoselvitys; 10.3.1980, X kaupunginosan 25. korttelin, katu-, liikenne- ja puistoalueen asemakaavan muutos sekä X kaupunginosan 26. ja 27. korttelien katu-, liikenne-, puisto- ja vaara-alueen asemakaavan laajennusehdotus.

⁷⁵⁴ Keljon keskus, yleiskaavamuutos. Jyväskylän kaupunki. Keskusvirasto. Kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 3/1990. Julkaisusarja 22, esipuhe. Moniste; Keljon automarket-alueen taustaa ja vaiheita. Jyväskylän kaupunki. Kaupunkisuunnittelu. Kaavoitustoimisto 31.5.1995. Julkaisuja 2/1995. Sarjanumero 34, 20.

⁷⁵⁵ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 13.3.1978, Elinkeinopoliittisen ohjelman hyväksyminen. Liite. Jyväskylän kaupunki. Elinkeinopoliittinen ohjelma. Jyväskylä 1977. Moniste.

⁷⁵⁶ Ks. Kunnallistietoa Jyväskylästä 1976, Keskias-teen oppilaitokset.

⁷⁵⁷ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 13.3.1978, Elinkeinopoliittisen ohjelman hyväksyminen. Liite. Jyväskylän kaupunki. Elinkeinopoliittinen ohjelma. Jyväskylä 1977. Moniste.

⁷⁵⁸ Suosara 2001, 153-154; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 8/1984, Jyväskylä kehitymässä valtakunnalliseksi täydennyskoulutuskeskukseksi.

⁷⁵⁹ Kokki 1990, 69-70, 93; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 8/1984, Jyväskylä kehitymässä valtakunnalliseksi täydennyskoulutuskeskukseksi.

seksi; 7/1985, 75-vuotias kauppapilaitos kasvaa ja monipuolistuu.

⁷⁶⁰ Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1973. Ptk 5.2.1973, Aluevaihdon suorittaminen Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän kaupunkiseurakunnan välillä sekä saatavan alueen luovuttaminen työvoimaministeriölle työvoimahallinnon koulutuskeskuksen rakentamiseksi Kuokkalaan; Rimpiläinen 1999, 13-15.

⁷⁶¹ Lamborg Marko, Jyväskylän yliopiston historian käsikirjoitus. Syksyllä 2007.

⁷⁶² Ks. Esim. KSML 6.5.2007, Kun kauppatieteistä kasvoi tiedekunta Jyväskylään.

⁷⁶³ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 13.3.1978, Elinkeinopoliittisen ohjelman hyväksyminen. Liite. Jyväskylän kaupunki. Elinkeinopoliittinen ohjelma. Jyväskylä 1977. Moniste

⁷⁶⁴ Hirvi 1993; Eklund 1993; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 2/1990, Kari Eklund, Yliopisto ja kaupunki.

⁷⁶⁵ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 13.3.1978, Elinkeinopoliittisen ohjelman hyväksyminen. Liite. Jyväskylän kaupunki. Elinkeinopoliittinen ohjelma. Jyväskylä 1977. Moniste

⁷⁶⁶ Neittaanmäki 2001, 149.

⁷⁶⁷ Ks. JKA. Jyväskylän kaupungin kuntasuunnitelman toteuttamisesta 1982-1986. Moniste.

⁷⁶⁸ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 8/1986, Jyväskylän seutu vahvistaa asemiaan tutkimus- ja teknologiakeskuksena.

⁷⁶⁹ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 1/1988, Jyväskylä kouluttaa tietotekniikan taitajia datanomeista tohtoriin.

⁷⁷⁰ Ojala 1997, 110; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 6/1984, Tietotaajamahanke vaatii oman vetäjän; Nukari & Peltonen 2001, 163.

⁷⁷¹ Nukari & Peltonen 2001 161-162.

⁷⁷² Nukari & Peltonen 2001, 162; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 5/1986, Tietotaajaman rakennustyöt käyntiin ensivuoden alussa.

⁷⁷³ Nukari & Peltonen 2001, 163-165.

⁷⁷⁴ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 4/1989, Tietotaajaman rakennustyöt täyteen vauhtiin Ylistönmaella; 8/1990, Teknologiakylä työllistää ensi vuonna yli 400 ihmistä.

⁷⁷⁵ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 7/1987, Yrittäjät uskovat kaupunkiin; Jussi Nukarin haastattelu 23.3.2007. Jyväskylä.

⁷⁷⁶ Koivukoski 1982, 30-32; Suomen Kunnallislehti 8/1975, Kuntien säästötoimenpiteet ja palvelutuotannon kehittäminen; Suomen Kunnallislehti 3/1976, Ju-

pitäjä ja härät eli valtiovallan suhtautuminen kuntiin; Oulavirta 1991, 15, 21-22.

⁷⁷⁷ Ks. Helin 2002, 566-567.

⁷⁷⁸ Ks. Helin 2002, 574.

⁷⁷⁹ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 8/1987, Terveyspalveluiden kasvu hidastuu. Tavoitteet asetettava uudelleen.

⁷⁸⁰ Helin & Poteri 1992, 4-5.

⁷⁸¹ Helin & Poteri 1992, 5-6.

⁷⁸² Muihin tuloihin sisältyvät muun muassa maksut ja tariffit.

⁷⁸³ Kaupunkineuvos Jaakko Lovénin haastattelu 28.2.2007. Jyväskylä; Ks. JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirjat. Vuotuiset talousarviokeskustelut 1975-1985.

⁷⁸⁴ Suomen kaupunginjohtajat. Jyväskylä 1990. Jaakko Lovén; Vert. Oulavirta 1991, 14-23.

⁷⁸⁵ Oulavirta 1999, 3-5.

⁷⁸⁶ Oulavirta 1991, 35-36.

⁷⁸⁷ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 4/1976, Rakentamisesta ja rakentamisen kohteista; Myös Suomen Kunnallislehti 5/1976, Kaupunginjohtaja Jaakko Lovén, Tuottavuuden kohottamismahdollisuudet ja -keinot.

⁷⁸⁸ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 4/1976, Rakentamisesta ja rakentamisen kohteista; 1/1982, Päiväkoti vuodessa, kaksi parhaassa.

⁷⁸⁹ Ks. Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1989. Moniste.

⁷⁹⁰ JKA .Jyväskylän kaupunki. Kuntasuunnitelman toteuttamisosa 1989-1993. Moniste.

⁷⁹¹ Ks. Rauhahlahden voimalan rakentamisesta Skipari 2002, 123-128.

⁷⁹² Vuonna 1987 valmistunut esitys ulotti kaupunkisuunnittelun suuntaviivat aina vuoteen 2010 saakka. Asiakirjan johdannoissa todetaan, että se on nähtävä osa kaupungin ja tulevan toimintaympäristön itsetutkiskelua. Jyväskylä vuonna 2010. Kaupunkisuunniteluosasto. Julkaisu 3/1987. Sarjanumero 5. Moniste.

⁷⁹³ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 8/1986, Mikä on Jyväskylän seudun maakunnallinen vastuu?

⁷⁹⁴ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 8/1986, Mikä on Jyväskylän seudun maakunnallinen vastuu?

⁷⁹⁵ STV 1981-1990, Kuntien talous.

⁷⁹⁶ Ks. Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1980-1985, Taloudelliset näkymät.

⁷⁹⁷ Ks. Heuru 2002, 242.

⁷⁹⁸ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1980-1988.

⁷⁹⁹ Esim. Eino Haro, haastattelu 15.5.2007, Jyväskylä.

⁸⁰⁰ JKA. Kv:n arkisto. Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 12.12.1988, Vuoden 1989 talousarvio ja kuntasuunnitelman toteuttamisosa vuosille 1989-1993.

⁸⁰¹ Helin 2002, 561.

⁸⁰² Jyväskylän kaupungin lainamäärässä oli vuoteen 1991 saakka poikkeuksellisesti mukana myös asuntolainat.

⁸⁰³ JKA. Kv:n arkisto. Kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirjat 1980-1988. Ks. Kunnallisia maksuja ja tariffeja koskevat keskustelut.

⁸⁰⁴ JKA. Kv:n arkisto. Kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 12.12.1988, Vuoden 1989 talousarvio ja kuntasuunnitelman toteuttamisosa vuosille 1989-1993

⁸⁰⁵ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1989-1990, Kaupungin talous. Moniste.

⁸⁰⁶ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1991, Kaupungin talous. Moniste.

⁸⁰⁷ Helin 2005, 41-45; Kuntalehti 9/2005, Kuntien kassoista puuttuu ennätysmäärä valtoin rahaa, Heikki Helin.

⁸⁰⁸ Ks. Helin 1996, 19.

⁸⁰⁹ Jyväskylän kaupunki. Uuden aallon kehittämissuunnitelma - strategisen kehittämissuunnitelman seurantaohjelma. Vastauksien yhteenvedo 6.6.1997. Pertti Laamanen & Niilo Nylander. Yritysalvaminen Group. Moniste.

⁸¹⁰ KSML 1.1.2006, Kukoistava kaupunki vai näivettyvä käpykyliä.

⁸¹¹ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 3/2005, Talouden vaikeudet jatkuvat.

⁸¹² Ks. Jyväskylän kaupunkistrategia 2005. Moniste.

⁸¹³ KSML 28.3.2006, Tilinpäätös 2005. Velkaantumisen tahti hidastui eurosta 30 senttiin sekunnissa.

⁸¹⁴ Ks. Kuntalehti 13/2005, ”Rahat seinistä opetuksen”. Kaupunginjohtaja Markku Andersson; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 7/2006, Lisää rahaa palveluihin; KSML 27.3.2007, Kaupungin talous täpärästi tasapainossa.

⁸¹⁵ Jyväskylän kaupungin elvytystyöryhmän raportti 28.2.1994. Moniste.

⁸¹⁶ Jyväskylän kaupungin elvytystyöryhmän raportti 28.2.1994. Moniste.

⁸¹⁷ Jyväskylän kaupungin elvytystyöryhmän raportti 28.2.1994. Moniste.

⁸¹⁸ Uuden Aallon Jyväskylä. Voimien kokoaja. Moniste; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 6/1996, Uuden aallon Jyväskylää tehdään yhdessä.

⁸¹⁹ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 6/1996, Uuden aallon Jyväskylää tehdään yhdessä.

⁸²⁰ Jyväskylä-Laatukylä. Jyväskylän rakennetun ympäristön kehittämissuunnitelma. Seminaarimuistiot 1-5. Moniste.

⁸²¹ Jyväskylä-Laatukylä-Quality. Jyväskylän rakennetun ympäristön kehittämissuunnitelma. 4. seminaari ”Laatukylä elää ajassa” 28.-29.9.1995. Muistio. Moniste.

⁸²² Ks. Jyväskylä-Laatukylä kehittämissuunnitelma. Jyväskylä-Laatukylä-Quality. Jyväskylän rakennetun ympäristön kehittämissuunnitelma. 4. seminaari ”Laatukylä elää ajassa” 28.-29.9.1995. Muistio. Moniste.

⁸²³ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 7/1995, Jyväskylä kehittää miljööitä; 7/1995, ”Maailman paras sykki elämää”.

⁸²⁴ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 3/1996, Jyväskylän ideariihessä Pihitiputaan mummo katoaa.

⁸²⁵ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 3/1996, Jyväskylän ideariihessä Pihitiputaan mummo katoaa.

⁸²⁶ Lönnqvist Bo, Näkyvä näkymättömäksi, näkymätön näkyväksi. Uutta osallisuutta etsimässä. Jyväskylä-Forum tiedote 4/1997. Kokemuksia 1996-1997. Moniste; Ditte Stürmer, Jyväskylä-Forum. Kokemuksia nählän vuoden vuoropuhelusta. Jyväskylä-Forum 1/2000. Keskustelu lääkäreiden kanssa. Moniste.

⁸²⁷ Fassbinder Helga, Kansalaisyhteiskunnan foorumi. Avajaisluento Jyväskylä-Forumissa 23.3.1996. Jyväskylä-Forum 1/1996. Moniste.

⁸²⁸ Jokainen Jyväskylä-Forum -seminaari on alustuspuheenvuoroineen, keskusteluineen, kommentteineen ja työryhmien koosteineen dokumentoitu omaksi tiedotteekseen. Ks. Jyväskylä-Forum 1/1996-3/1999.

⁸²⁹ Ditte Stürmer, Jyväskylä-Forum. Kokemuksia nählän vuoden vuoropuhelusta. Jyväskylä-Forum 1/2000. Keskustelu lääkäreiden kanssa. Moniste; Jouni Juutilaisen haastattelu 31.5.2007, Jyväskylä.

⁸³⁰ Kaupungilla on Jyväskylä-foorumeita varten internet-sivut, joiden kautta kaupunkilaiset voivat myös kommentoida foorumeissa käsiteltyjä hankkeita.

⁸³¹ Jyväskylän kaupungin vuosikertomus 2003.

⁸³² Ks. Suur-Jyväskylä lehti 9.3.2005, Miten ystävyyskaupunkeihin pidetään yhteyttä.

⁸³³ Jyväskylän kaupungin kansainvälistymisstrategia. Jyväskylä 1996, 20; Kestävää kohtaamista. Jyväskylän kaupungin kansainvälistymisstrategia. Jyväskylä 2005, 7.

⁸³⁴ Ks. Jyväskylän kaupunki. Sähköinen asiointi. Kaupunginhallituksen päätökset 2006.

⁸³⁵ KSML 9.5.2007, Bisnestä illallispöydän ympärillä.

⁸³⁶ Jyväskylän kaupungin kansainväliset yhteistyöverkostot. Kulttuurin kansainvälisyys. Moniste. Jyväskylän kaupunki.

⁸³⁷ Radovic 1996; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 8/2005, Kaupunki kasvu hallinnassa.

⁸³⁸ Ks. Suur-Jyväskylä lehti 9.3.2005, Miten ystävyyskaupunkeihin pidetään yhteyttä; Kestävää kohtaamista 2005, Liite 1; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 6/1987, Ystävyyskaupunki-konferenssi paneutui saneeraukseen ja kaupunki uudistukseen; Jyväskylän kaupungin kansainvälistymisstrategia. Jyväskylä 1996, 19-20.

⁸³⁹ Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1965. Pkt. 28.6.1965, Ystävyyskaupunkisuhteiden solmiminen Neuvostoliiton Jaroslavin kanssa; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1966, Pkt. 14.11.1966, Esitys Jaroslavin kaupungin edustajien vierailun yhteydessä laaditun ystävyystoimintaohjelman hyväksymisestä ja toimikunnan asettamisesta näistä tehtävistä huolehtimaan; Jyväskylän kaupungin vuosikertomus 2003.

⁸⁴⁰ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 5/2005, Jyväskylä ja Potsdam juhliivat 20-vuotista yhteistyötä toiminnan kautta; KSML 13.3.2007, Ystävien luja ote pitää.

⁸⁴¹ Jyväskylän kaupungin kansainvälistymisstrategia. Jyväskylä 1996, 19

⁸⁴² Kestävää kohtaamista. Jyväskylän kaupungin kansainvälistymisstrategia. Jyväskylä 2005, Liite 1, Jyväskylässä olevat konsulaatit ja kaupungin kansainväliset verkostot.

⁸⁴³ Ks. esim. Keski-Suomen strategiat. Maakunta- ja seutusuunnitelma 1992, Keski-Suomen liitto. Julkaisuja A7. Jyväskylä 1992, 39-40; Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 8/1994, Kädessä maailman kartta.

⁸⁴⁴ Keski-Suomen kehittäminen. Kansallisten- ja EU-ohjelmien tiivistelmä. Keski-Suomen liitto. Sarja B 47, 5, 8.

⁸⁴⁵ Keski-Suomen kehittäminen. Kansallisten- ja EU-ohjelmien tiivistelmä. Keski-Suomen liitto. Sarja B 47, 8.

⁸⁴⁶ Keski-Suomen kehittäminen. Kansallisten- ja EU-ohjelmien tiivistelmä. Keski-Suomen liitto. Sarja B 47, 6.

⁸⁴⁷ Keski-Suomen Liitto. Jyväskylän seudun osamiskeskuksen ohjelma-arkisto. Kutsu päivätty 1.7.1993. Aihe: Keski-Suomen kehittäminen vs. uudistuva aluepolitiikka ja Euroopan integraatio.

⁸⁴⁸ Keski-Suomen Liitto. Jyväskylän seudun osaamiskeskuksen ohjelma-arkisto. Jyväskylän seudun osaamiskeskuksen ohjelma. Helmikuu 1994. Moniste.

⁸⁴⁹ Vuodesta 2006 eteenpäin Jyväskylän seudun osaamiskeskuksen ohjelman koordinointi siirtyi Jyvä-

kylä Innovation Oy:lle, koska Technopolis Oy osti Jyväskylän Teknologiakeskuksen ja näin keskuksen luonne muuttui kuntaomisteisesta elinkeinopolitiikkaa harjoittavasta yhtiöstä yksityiseksi yhtiöksi.

⁸⁵⁰ Keski-Suomen Liitto, Jyväskylän seudun osaamiskeskusohjelma-arkisto. Jyväskylän osaamiskeskusohjelma. Paperinvalmistus- energia ja ympäristöteknologia. Toimintakertomus vuodelta 1994 ja suunnitelma vuosille 1995-1998. Jyväskylässä 16.2.1995. Moniste; Keski-Suomen kehittäminen. Kansallisten- ja EU-ohjelmien tiivistelmä. Keski-Suomen liitto. Sarja B 47, 12, 24.

⁸⁵¹ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 8/1994, Kädessä maailman kartta; Pekka Kettusen haastattelu 21.5.2007, Helsinki; Erkki Järvelän haastattelu 30.5.2007, Jyväskylä.

⁸⁵² Keski-Suomen aluekehittämisohjelma 1998. Keski-Suomen liitto. Julkaisuja A 13. Jyväskylä 1998, 14.

⁸⁵³ Pekka Kettusen haastattelu 21.5.2007, Helsinki; Erkki Järvelän haastattelu 30.5.2007, Jyväskylä.

⁸⁵⁴ Vartiainen & Saarelainen 2002, 8-12.

⁸⁵⁵ Suomen Kunnallislehti 10/1988, Jyvässeutu vokotelee etelän yrittäjiä; 19/1990, Jyvä-projektilla kovat tavoitteet.

⁸⁵⁶ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 7/1987, Jyvässeutu-projektista kasvaa koko alueen kattava kehitysyhtiö.

⁸⁵⁷ Suomen Kunnallislehti 10/1988, Jyvässeutu vokotelee etelän yrittäjiä.

⁸⁵⁸ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 7/1987, Jyvässeutu-projektista kasvaa koko alueen kattava kehitysyhtiö.

⁸⁵⁹ Suomen Kunnallislehti 10/1988, Jyvässeutu vokotelee etelän yrittäjiä; 19/1990, Jyvä-projektilla kovat tavoitteet.

⁸⁶⁰ Tehoa alueelliseen elinkeinopolitiikkaan. Aluehallinnon elinkeino-organisaatioiden kokoamishankkeen raportti. Komiteamietintö 1994:17. Sisäasianministeriö; Kuntalehti 14/1995, Kuntien elinkeinotoimi seudullistuu.

⁸⁶¹ Reijo Laitisen haastattelu 11.6.2007, Jyväskylä.

⁸⁶² Jyväskylä-Laatukylä. Jyväskylän rakennetun ympäristön kehittämisohjelma. 5. seminaari ”Laatukylä matkalla tulevaisuuteen” 9.-10.11.1995. Muistio. Moniste.

⁸⁶³ Vuosikertomus 2006. Jykes. Yhteisiä tekoja. Moniste.

⁸⁶⁴ Reijo Laitisen haastattelu 11.6.2007, Jyväskylä; Vuosikertomus 2006. Jykes. Yhteisiä tekoja.

⁸⁶⁵ Vuosikertomus 2005-2006. Jykes. Yhteisiä tekoja. Moniste.

⁸⁶⁶ Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 2/2006, Jyväskylä seutunsa veturi; Jykesin vuosi 2001. Moniste.

⁸⁶⁷ Jyväskylän seudun elinkeinostrategia 2004-2010. Jykes Oy. Tiivistelmä. Moniste.

⁸⁶⁸ Reijo Laitisen haastattelu 11.6.2007, Jyväskylä; Jykesin vuosi 1996. Moniste; Jyväskylän seudun elinkeinostrategia 2004-2010. Jykes Oy. Tiivistelmä. Moniste

⁸⁶⁹ Kuntalehti 14.6.2006, Ritva Nirkkonen avaa Suomi-kuvaa eurooppalaisille.

⁸⁷⁰ Reijo Laitisen haastattelu 11.6.2007, Jyväskylä; KSML 26.6.2006, Jykes Oy:n maksut taas höylän alla; 3.1.2007, Naapurit kampeat Jyväskylää syrjään.

⁸⁷¹ KSML 19.5.2006, Teknologiakeskuksen myynti ei liity säästötalkoisiin; 26.6.2006, Kohti uutta kehitystasoa. Yliö. Professori Pekka Neittaanmäki.

⁸⁷² Ks. Jyväskylän kaupungin EU:n tavoite 2-ohjelman strategia. Jyväskylän kaupungin internet sivut.

⁸⁷³ Ks. esim. Kuntalehti 272003, Viisi ”suuria ja kaurista” seutukuntaa kasvaa, mutta ei ongelmitta.

⁸⁷⁴ KSML 26.1.2006, Ulkomaalaiset omistavat Jyväskylän maanmerkit; 29.4.2006, Puolet Torikeskuksesta ulkomaille.

⁸⁷⁵ KSML 26.1.2006, Ulkomaalaiset omistavat Jyväskylän maanmerkit; 24.1.2007, Ruotsalaiset kävivät ostoksilla; 3.7.2007, Halosen talo hollantilaisille.

⁸⁷⁶ KSML 29.4.2006, Puolet Torikeskuksesta ulkomaille; 15.2.2006, Jälleen ulkomaista rahaa Jyväskylän kiinteistömarkkinoilla.

⁸⁷⁷ Jyväskylän kaupungin vuosikertomukset 1999-2006; KSML 14.3.2007, Jyväskylä ponnisti valtakunnan kärkeen; 29.5.2007, Rakentamisen supervuodet tulossa; SuurJyväskylän lehti 4.7.2007, ”Merkittäviä nimiä on alueelle tulossa”.

⁸⁷⁸ Kunnallistietoa Jyväskylästä 1980—2005.

⁸⁷⁹ Kunnallistietoa Jyväskylästä 1980-2007.

⁸⁸⁰ Kunnallistietoa Jyväskylästä 2000-2007.

⁸⁸¹ Kunnallistietoa Jyväskylästä 2007.

⁸⁸² Kaupunkiseutujen kasvun aika. Alueiden kehittäminen. Sisäasianministeriön julkaisuja 14/ 2004. Helsinki 2004, 62

Jyväskylä maakuntakeskuksena 1960-luvulta 2000-luvun alkuun

⁸⁸³ Kettunen Pertti, Jyväskylän kadonnut tulevaisuus, ovi huomiseen on varovaisesti raottunut. Jyväskyläseuran julkaisema Jyväskylä keskellä Suomea on artikkelikokoelma, jossa yksitoista eri asiantuntijan näkemystä siitä, millainen tulevaisuus Jyväskylän kaupungilla ja Keski-Suomen maakunnalla oli. Jyväskylä keskellä Suomea. Jyväskylä-sarja 1. Jyväskylä-Seura. Jyväskylä 1990.

⁸⁸⁴ Rehtori Aino Sallisen haastattelu 10.5.2007, Jyväskylä; päätoimittaja Erkki Laatikaisen haastattelu 26.6.2007, Jyväskylä.

⁸⁸⁵ Ministeri Mauri Pekkarisen haastattelu 17.9.2007, Jyväskylä.

⁸⁸⁶ Vartiainen Perttu, Seudun rooli ja mahdollisuudet paikallisesti ja kansainvälisesti. Pikakuva Jyväskylän seudusta suomalaisena kaupunkiseutuna. Jyväskylä-Forum 5/1996. Seutu.

⁸⁸⁷ Rehtori Aino Sallisen haastattelu 10.5.2007, Jyväskylä.

⁸⁸⁸ Päätoimittaja Erkki Laatikaisen haastattelu 26.6.2007, Jyväskylä.

⁸⁸⁹ Kauppa- ja teollisuusministeri Mauri Pekkarisen haastattelu 17.9.2007, Jyväskylä.

⁸⁹⁰ Kaupunginjohtaja Markku Anderssonin haastattelu 8.6.2007, Jyväskylä.

Lähteet

JKA. Jyväskylän kaupungin arkisto

Jyväskylän kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirjat 1960-1988.
Jyväskylän kaupunginvaltuuston pöytäkirjat 1965-2007.
Jyväskylän liikennesuunnitelmia käsittelevä teknillinen neuvottelukunnan arkisto 1966-1967.
Kaupunkisuunnittelutoimikunnan arkisto 1970-1977.
JKA. Rationalisointitoimikunnan pöytäkirjat 1969-1972.
Kadunnimitoimikunnan arkisto: asiakirjat 1947-1968.
Keskusvaalilautakunnan arkisto. Kunnallisvaalit 1964,1968,1972.
Kunnalliskertomukset 1960-2006:
Jyväskylän kaupungin kunnallishallinto 1960-1972.
Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1973-1976.
Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus 1977-1994.
Jyväskylän kaupungin vuosikertomus 1995-2006.

Jyväskylän kaupungin tilinpäätöskertomukset 1976-2006.
Kunnallistieto Jyväskylästä 1964-2007.
Jyväskylän kaupungin taloussuunnitelma 1969-1973.
Jyväskylän kaupungin toiminta- ja taloussuunnitelma 1973-1998.
Jyväskylän kaupungin kuntasuunnitelmat 1982-1998.
Jyväskylän kaupungin asuntotuotanto-ohjelmat 1969-1988.
Asuntokatsaus 1999-2006. Yhdessä yli yhdeksän. Jyväskylän seutu ja kauluskunnat.
Jyväskylän kaupungin Tilastollinen vuosikirja 1971-1975.

Yleis- ja osayleiskaavat sekä muut vastaavat suunnitelmat

Yleiskaavatilastoja. Jyväskylä 1960.
Jyväskylä. Yleiskaava 1968. Kaupunki ja maalaiskunta.
Jyväskylän kaupunkiseudun liikennesuunnitelma 1968. Insinööritoimisto Pentti Polvinen.
Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan joukkoliikennekokeilun loppuraportti. 28.4.1975. Moniste.
Jyväskylän kaupunkiseudun liikenteen yleissuunnitelma. Runkosuunnitelma. Kehittämissuunnitelma. Jylyt 1975.
Keskusta. Kaavarungon selostus 8.9.1981. Rakennusvirasto. Kaavaosasto 1981.
Yleiskaava 1982. Jyväskylän kaupunki. Yleiskaavatoimisto 1984.
Jyväskylän, Jyväskylän maalaiskunnan, Laukaan, Muuramen ja Säynätsalon vuosien 1985-1989 koskeva yleiskaavallinen yhteistyösuunnitelma. Keski-Suomen Seutukaavaliitto. Jyväskylän aluetoimikunta. Julkaisuja nro 11, sarja C. Jyväskylä 1984. Moniste.
Väestö- ja asuntolaskenta 1980 Jyväskylä.

Työpaikkasuunnitelma 1987. Jyväskylän kaupunki. Keskusviraston kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 2/1987. Sarjanumero.

Huhtalammen lähtöselvitys. Jyväskylän kaupunki. Keskusvirasto. Kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 571988, Sarjanumero 16.

Keljonkankaan osayleiskaava. Jyväskylän kaupunki. Keskusvirasto. Kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 2/1988. Sarja n:o 13.

Yleiskaavojen ajoitus 1988-2010. Tavoitteellinen asunto- ja työpaikka-alueiden rakentamisjärjestys vuoteen 2010. Jyväskylän kaupunki. Keskusvirasto. Kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 1/1989. Sarjanumero 17.

Keljon keskus, yleiskaavamuutos. Jyväskylän kaupunki. Keskusvirasto. Kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 3/1990. Julkaisusarja 22.

Kortesuon osayleiskaavaehdotus. Jyväskylän kaupunki. Keskusvirasto. Yleiskaavatoimisto. Julkaisuja 271991. Sarjanumero 24.

Muurame-Sääksvuori osayleiskaava. Muuramen kunta. Jyväskylän kaupunki. Kaavoitustoimiston julkaisuja 1/1996. Sarjanumero 35.

Muurame-Sääksvuori osayleiskaava. Muuramen kunta, Jyväskylän kaupunki. Kaavoitustoimiston julkaisuja 1/1996. Sarjanumero 35.

Kuokkala - Päijänteen Helmi. Raportti Jyväskylän Kuokkalan kaupunginosan suunnittelusta ja rakentamisesta v. 1973-1991. Kaupunkisuunnittelu. Yleiskaavatoimisto. Martti Päivänsalo 31.12. 1992. Julkaisuja 3/1992. Sarjanumero 28.

Lutakon osayleiskaava. Arkkitehtitoimisto Harris-Kjisik. Jyväskylän kaupungin yleiskaavatoimisto. Kv hyv. 16.5.1994. Julkaisuja 2/1994. Sarjanumero 32.

Täydennysrakentamisen selvitys. Kaavatoimisto 20.2.1998 Kaavoituslautakunta 3.3.1998.

Täydennysrakentamisen osayleiskaava. Liite 3. Palautekooste kohteittain sekä kaavoitustoimiston vastineet ja ehdotukset palautteeseen. Kaavoitustoimisto 24.08.1999, Kaavoituslautakunta 24.8.1999.

Täydennysrakentamisen osayleiskaava. Liiteraportti. Yhteenveto julkisesta nähtävilläolosta 14.2.-15.3.2000. Kaavoitustoimiston vastineet ja ehdotukset saatuaan palautteeseen. Jyväskylän kaupunki. Kaavoitustoimisto 2000-10-27.

Täydennysrakentamisen osayleiskaava selostus. Kaupunginvaltuusto on hyväksynyt osayleiskaavan 12.02.2001. Kaava on saanut lainvoiman 11.10.2002. Jyväskylän kaupunki. Kaavoitustoimisto / kaupunkisuunnittelutoimisto.

Hallintokuntien arkistojä

Jyväskylän kaupungin keskushallinto:

Talousjohtaja Ari Hirvensalon kaupungin taloutta koskevat tilastotiedot vuosi 2006.
Suunnittelija Matti Tuosan kaupungin väestöä koskevat tilastotiedot vuodet 1960-2006
Suunnittelija Matti Tuosan kaupungin asuntotuotantoa koskevat tilastotiedot vuodet 1960-2006

Kulttuuri- ja nuorisotoimi. Kulttuuritoimenjohtaja Elli Ojaluodon arkisto:

Waarala Hannu, Jyväskylän kaupungin kulttuurilautakunta 20 vuotta. Tekstikollaasi päätöksenteosta ja päätöksenteon vaikeudesta. Moniste 1988.
Kulttuurilautakunnan toimintakertomuksien kertomaa (1981-1988) - eli silmäyksiä 80-luvun näköaloihin. Moniste.
Kulttuuri osaksi kaupunkistrategiaa. Jyväskylän kulttuurihallinnon uudistaminen. Työryhmä Anita Kangas, Pekka Saarela, Tuija Rasi. Moniste 1996.

Yhdyskuntatoimi: Rakentaminen. Asuinalueiden kaavoitus, suunnitelmat ja osallistumis- ja arviointimenetely, kommentit.

Tonttiosasto: Suomen Kuntaliitolle lähetetyt kiinteistö- ja mittausoimea koskevat tilastot 1986-2004.
Tonttiosasto. Lista Jyväskylän kaupungin ostamista yli hehtaarin suuruisista maa-alueista 1965-2005.

Muut arkistot

Keski-Suomen Maakuntaliiton arkisto

Jyväskylän seudun osaamiskeskusohjelman perustamista koskevat asiakirjat 1993-1998.
Keski-Suomen kunnallistalouden perusselvitys. Keski-Suomen Seutukaavaliitto. Julkaisuja n:o 35, sarja B, marraskuu 1974. Moniste.
Keski-Suomen strategiat. Maakunta- ja seutusuunnitelma 1992, Keski-Suomen liitto. Julkaisuja A7. Jyväskylä 1992.
Keski-Suomen kehittäminen. Kansallisten- ja EU-ohjelmien tiivistelmä. Keski-Suomen liitto. Sarja B 47.
Keski-Suomen aluekehittämisohjelma 1998. Keski-Suomen liitto. Julkaisuja A 13. Jyväskylä 1998.

JYKES Oy:n arkisto

Jyväskylän seudun kehittämissyhtiö Jykes:in vuosikertomukset 1998-2006.
Jyväskylän seudun elinkeinostrategia 2004-2010. Jykes Oy. Tiivistelmä. Moniste.

Jaakko Lovénin yksityisarkisto

Kaupunginjohtaja Jaakko Lovénin puhe 26.12.1979.

JY: Historian ja etnologian laitos

Muistitietokeräys syksy 2005. Jyväskylän kokemuksena ja elämyksenä. Jyväskylän kaupungin alueella toimiville asukasyhdistyksille lähetetty kysely. Vastaukset kirjoittaja Marja Kokolla. JY, Historian ja etnologian laitos.
Muistitietokeräys syksy 2005. Jyväskylän Normaalikoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden vastaukset. Jyväskylän kokemuksena ja elämyksenä. Vastaukset kirjoittaja Marja Kokolla. JY, Historian ja etnologian laitos.
Marko Lamberg. Jyväskylän yliopiston historiaa varten keräämä kansainvälinen sanomalehtiaineisto.

Virallisjulkaisut

SVT. Suomen Virallinen Tilasto.
Julkinen talous - kuntien talous. Kunnittaisia tietoja 1987-2006.
Asuntotuotanto 1966-1985. Valmistuneet asuinhuoneistot lääneittäin ja kunnittain.

Suomen Tilastollinen Vuosikirja
Kuntakohtaiset tiedot 1960-2007.

Suomen kuntaliitto. Kunta.net. Kiinteistö- ja mittausoimentilasto. Maankäyttösopimukset 1986-2004.
Tilastokeskus, Staffin, kunnallisvaalit 1976-2004.

PRH. Patenti- ja rekisterihallitus:
Yhdistysrekisteri. Jyväskylän kaupunkia kotipaikkanaan pitävät yhdistykset.

Komiteamietinnöt:
Ympäristönsuojelun kunnallishallinnon toimikunnan mietintö. Komiteamietintö 1981:61. Helsinki 1981.

Tehoa alueelliseen elinkeinopolitiikkaan. Aluehallinnon elinkeino-organisaatioiden kokoamishankkeen raportti. Komiteamietintö 1994:17. Sisäasianministeriö.

Edustuksellinen demokratia. Kansanvalta 2007 - toimikunnan mietintö. Oikeusministeriö. Komiteamietintö 2005:1. Hallituksen politiikkaohjelmat. Kansalaisvaikuttaminen. Helsinki 2005.

Asetuskokoelma:
Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609.

Lehdet

Jyväskylä. Jyväskylän kaupungin tiedotuslehti 1976-2007.
Suomen Kunnallislehti 1960-1969.
Suomen Kunnat 1970-1992.
Kuntalehti 1993-2007.
Kuntapuntari. Kuntien talous. Tilastokeskus. 1995-2007.
Sanomalehti Keski-suomalainen 1960-2007.
SuurJyväskylän lehti 2004-2007.

Lehtileikekokoelmat:

Jyväskylän kaupungin kirjasto. Maakuntakokoelma. Jyväskylässä asuneita henkilöitä koskevat sanomalehtileikkeet.

Keski-Suomen tiepiirin sanomalehtileike kokoelma 1962-1975. Jyväskylän kaupungin vuoden 1968 yleiskaavaa ja liikennesuunnitelmaa sekä Jyväskylän kaupunkiseudun liikenteen yleissuunnitelmaa koskevat sanomalehtileikkeet.

Jyväskylän kaupunki: Muistiot, ohjelmat, raportit, strategiat

Fredrikson Erkki, Erityiskohteiden inventointi. Jyväskylän kaupungin tutkimuksia 17/1974. Moniste.

Jyväskylän kaupungin ja Jyväskylän maalaiskunnan joukkoliikennekokeilun loppuraportti. 28.4.1975.

Jäppinen Jussi, Jyväskylä. Keskustan Inventointi 74. Jyväskylän kaupungin rakennusvirasto. Asemakaavaosasto. 1976. Moniste.

Jäppinen Jussi, Ehdotus rakennettujen alueiden ja yksittäisten rakennusten suojelemiseksi Jyväskylässä. Jyväskylän kaupungin rakennusviraston kaavoitusosasto 1976. Moniste.

Muistio asumisen ja elinkeinojen mitoituksesta ja sijoituksesta Jyväskylässä ensisijaisesti keskusta suunnitellun kannalta. Aluetutkimus Oy. 25.8.1976. Moniste.

Jyväskylän kaupunki. Elinkeinopoliittinen ohjelma. Jyväskylä 1977. Moniste.

Erillisliite raporttiin Jyväskylän elinkeinojen mitoitus- ja sijoitussuunnittelun periaatteet (EMSS). Jyväskylän kaupunki. Yleiskaavatoimisto 15.12.1976. Moniste.

Jyväskylän kaupungin kulttuurisuunnitelma 1979. Perusselvitykset. Jyväskylän kaupunki. Moniste.

Keskusta 1,2,3,5 ja 11 kaupunginosa. Kaavarungon selostus. 8.9.1981. Moniste.

Alueelliset tiedotustilaisuudet 11.12.1980-26.3.1981. Eri asuma-alueiden asukkaiden odotuksista Jyväskylän kaupungille 30.3.1981. Moniste.

Kaupunkiudistus Jyväskylässä. Jyväskylä 21.5.1982. Moniste.

Kauppakatu. Kaupungin sydän. 10.11.1982. Arkkitehtitoimisto Olavi Noronen ky. Moniste 1982.

Ympäristönsuojelun yleissuunnitelma. Ympäristölautakunta 20.12.1984. Jyväskylän kaupunki. Moniste.

Jyväskylän kaupungin sofy-yhteissuunnittelukokeilu. Projektin kuvaus ja ehdotus yhteissuunnittelumalliksi. Jyväskylän kaupunki. Keskusviraston kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 6/1987. Sarjanumero 8.

Hallinnosta palveluun - hierarkiasta verkkoon. Jyväskylän kaupungin hallinnon uudistaminen. Kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 4/1988. Sarjanumero 5. Moniste.

Keltinmäen-Myllyjärven kehittämissuunnitelma. Jyväskylän kaupunki. Sofy-yhteissuunnittelu. Keskusvirasto. Kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 2/1989. Sarja 8.

Kantakaupunki. Sofy-yhteissuunnittelu. Marja-Leena Kauppinen. Huhtikuu 1989. Moniste.

Sofy-yhteissuunnittelu 8.5.1989, koonnut Marja-Leena Kauppinen. Kantakaupungin historiaa. Keskusta, Mäki-Matti-Rautpohja, Viitaniemi, Tourula, Taulumäki. Moniste 1989.

Alueellisen toiminnan järjestäminen Jyväskylässä. Jyväskylän kaupunki. Keskusvirasto. Kaupunkisuunnitteluosasto. Julkaisuja 1/1990. Sarjanumero 20. Moniste.

Jyväskylän kaupungin ympäristönsuojeluohjelma. Jyväskylän kaupunki. Ympäristövirasto. Julkaisuja 1/1992. Sarjanumero 26.

Jyväskylä vuonna 2004. Strateginen kuntasuunnitelma. Jyväskylän kaupunki 1994. Moniste.

Jyväskylän kaupungin elvytystyöryhmän raportti 28.2.1994. Moniste.

Ehdotus Jyväskylän keskustan kehittämisen toimenpideohjelmaksi. Kiinteistönomistajien, yrittäjien ja kaupungin välinen yhteistyö kehittämisessä. Arne Nedstam ja Rolf H Reimers. Nordplan Ab. Tukholma ja Jyväskylä 1994.

Jyväskylä-Laatikylä. Seminaarisarjan muistiot 1-5/1995.

Jyväskylä-Forum. Seminaarisarjan muistiot 1996-2001

Keljon automarket-alueen taustaa ja vaiheita. Jyväskylän kaupunki. Kaupunkisuunnittelu. Kaavoitustoimisto 31.5.1995. Julkaisuja 2/1995. Sarjanumero 34.

Uuteen Aaltoon. Ehdotus kaupungin kulttuuri-imagon parantamiseksi. Jyväskylä 1995. Moniste.

Kulttuuri osaksi kaupunkistrategiaa. Jyväskylän kulttuurihallinnon uudistaminen. Työryhmä Anita Kangas, Pekka Saarela, Tuija Rasi. Moniste 1996. Moniste.

Jyväskylän kaupungin kansainvälistymisstrategia. Jyväskylä 1996.

Jyväskylän kaupunki. Uuden aallon kehittämisprosessi - strategisen kehittämisen seuranta-aastattelu. Vastausten yhteenveto 6.6.1997. Pertti Laamanen & Niilo Nylander. Yritysvalmennus Group. Moniste.

Laatikylä - Jyväskylän rakennetun ympäristön kehittämisohjelma. Jyväskylän asukasyhdistysten keväällä 1997 esittämät kehittämis ehdotukset. Moniste 1997.

Muuramen, Laukaan, Jyväskylän maalaiskunnan ja Jyväskylän kaupungin kotouttamisohjelma kesäkuu 2000. Moniste.

Jyväskylän arkkitehtuuripoliittikka. Jyväskylän kaupungin arkkitehtuuripoliittinen ohjelma. Teksti Ilkka Halinen. Jyväskylän kaupunki 2002

Hyvinvoinnin palapeli. Jyväskylän kaupungin hyvinvointikertomus 2002. Moniste.

Arkkitehtuurikartta. Jyväskylän kaupunki. Kaupunkisuunnittelutoimisto. ER-paino Oy 2003.

Mäkäräinen Jouni, Askel kohti ihmistä. Kaavoituksen sosiaalisten vaikutusten arviointia kehittäneen Sva-projektin loppuraportti. 24.1.2003. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Kaupunkisuunnittelutoimisto. Moniste.

Maapoliittinen tilannekatsaus 2003. Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Moniste.

Jyväskylän seudun kulttuuritutkimus 2004. Tietoykkönen.

Valtion asuntorahasto tulevaisuudessa. Selvitysmies Lauri Tarastin raportti ja ehdotukset. Ympäristöministeriö. Moniste 2004.

Laine Tiina, Maahanmuuttajien opetus Jyväskylän kaupungissa. Jyväskylän kaupungin opetuspalvelukeskus. Moniste 2005.

Jyväskylän kaupunkistrategia 2005. Moniste.

Kestävää kohtaamista. Jyväskylän kaupungin kansainvälistymisstrategia. Jyväskylä 2005.

Hyvinvoinnin kuva ja suunta. Jyväskylän kaupungin hyvinvointikertomus 2005. Jyväskylän kaupunki 21.8.2006. Moniste.

Jyväskylän kaupungin hakemus Euroopan kulttuuripääkaupungiksi 2011. Heartscapes of Europe - Euroopan Sydänmaat. Moniste 2006.

Säilyke. Säilytettävien pientaloalueiden osayleiskaava 5.10.2005, 17.2.2006. Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Kaupunkisuunnitteluosasto.

Säilyke. Säilytettävien pientaloalueiden osayleiskaava. Keski-Suomen museo.

Monikulttuurisuusohjelma. Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän maalaiskunta, Laukaa, Muurame. Jyväskylän kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 1/2006. Moniste.

Katse kasvavan kaupungin sosiaaliseen eheyteen. Jouni Mäkäräinen ja Hilka Miettinen. Jyväskylän kaupunki. Yhdyskuntatoimi. Moniste.

Asumisen, maankäytön ja liikenteen yhteensovittamissuunnitelma Jyväskylän seudulla. Esiselvitys 22.12.2006. Moniste.

Pekka Kettunen, Asuminen kilpailutekijänä, Esitelmä XXVIII valtakunnallisilla asunto- ja yhdyskuntapäivillä 4.5.2006. Moniste.

Elinvoimainen, sosiaalisesti ja fyysisesti ehyt Jyväskylän seutu. Jyväskylän seudun vastaus kunta- ja palvelurakennepuitelain haasteisiin. Toim. Juutilainen Jouni 22.5.2007. Moniste.

Jyväskylän kaupungin yhteistyö kolmannen sektorin kanssa - lähtökohtia ja linjauksia. 31.1.2007 Jyväskylän kaupunki. Moniste.

Jyväskylän kaupunki. Kulttuuri- ja nuorisotoimi 2007. Moniste.

Selvitys Jyväskylän kaupungin maaomaisuuden arvosta maankäyttölajeittain sekä tontinluovutustapojen tarkistus. Yhdyskuntatoimi. Tonttiosasto 2007.

KymppiR. Jyväskylän maankäytön toteuttamisohjelma vuosille 2007-2016. Moniste.

Painamattomat opinnäytetyöt

Blom Kaija, Kaupunkisuunnittelua Jyväskylän Kekkolassa. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma. Maaliskuu 2004. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopisto.

Jyväskylän kaupunginkirjasto - Keski-Suomen maakuntakirjasto. Jyväskylän kaupungin kirjastolaitoksen vaiheita 1863-1988. Jyväskylä 1988.

Kovanen Mari Annukka, Viitaniemi. 1950-luvun suunnittelunäkemyksen edustajana. Selvitys Jyväskylän Viitaniemen alueen rakentamiseen johtaneista tekijöistä ja alueen rakennuskannasta. Taidehistorian pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston. Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos 2003.

Mäkinen Minna, Kotikaupunki kaupunginosaksi. Säynäsalon kunnan ja Jyväskylän kaupungin kuntaliitos kulttuurisena ilmiönä. Jyväskylän yliopisto. Historian ja etnologian laitos. Etnologia. Lisensiaatintyö kevät 2007.

Saarinen Janne, Suomen paikkakuntien epäviralliset nimet. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto 2006.

Kirjallisuus

Ahvenainen 1987, Ahvenainen Jorma, Sata vuotta lakkeja Jyväskylästä. Fredrikson 1887-1987. Jyväskylä 1987.

Alanen 1998, Alanen Jussi-Pekka, Kunta, itsehallinto ja hyvinvointi. Näkökulmia kunnallishallintoon 1990-luvulla. Juhlakirja Suomen Kaupunginsihteerien Yhdistyksen täyttäessä 60 vuotta. Helsinki 1998.

Alapuro & Stenius 1987, Risto & Stenius Henrik, Kansanliikkeet loivat kansakunnan. Teoksessa Kansa liikkeessä. Toim. Alapuro et al. Vaasa 1987.

Allén 1993, Allén Tuovi, Hyvinvointivaltion kehitys ja uudistusvara - kansallinen strategia tienhaarassa?. Teoksessa Hyvinvointioikeus. Toim. Pelkonen Veli. Suomen kaupunkiliitto. Jyväskylä 1993.

Aluekeskukset - koko kuva. Sisäasiainministeriö. Alueiden ja hallinnon kehittämisosasto. Aluekeskus- ja kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 2/03. Jyväskylä 2003.

Anttila 1982, Anttila Veikko, Jyväskylän Tourula. Pienyhteisötutkimus. Jyväskylä 1982.

Asuntomarkkinat, arava ja asuntopolitiikka. Valtakunnallinen asuntopäivä 6.2.1990. Asuntohallitus 1990.

Eerolainen 1992, Eerolainen Jussi, Kaupunkien maapolitiikka vuosina 1986-1991. Suomen Kaupunkiliitto. Helsinki 1992.

Eklund 1993, Eklund Kari, Täydennyskoulutuskeskus 1989-1993, Kasvun Suomesta laman keskelle. Teoksessa Kasvun vuodet. Jyväskylän yliopisto. Täydennyskoulutuskeskus. Lievestuore 1993.

Euroopan unionin vaikutukset kuntien hyvinvointipalveluihin. Kuntaliitto. Helsinki 2005.

Fredrikson 1993, Fredrikson Erkki, Uimisen ja kylpemisen maisemaa. Teoksessa Ryhtilästä Ramonin kentälle. Jyväskylän liikuntamaisemaa ennen ja nyt. Jyväskylä-sarja 3. Jyväskylä-Seura. Jyväskylä 1993.

Fredrikson 1994, Fredrikson Erkki, Vara-Karjala keskellä Suomea. Teoksessa Maailmannavan elämää. Keski-Suomen merkitys suomenkielisen kansallisen kulttuurin ja taiteen muotoutumisessa 1880-1917. Toim. Mäkinen Marketta. SKS. Jyväskylä 1994.

Fredrikson 2000, Fredrikson Erkki, Herrojen klubi. Jyväskylän klubin historia 1900-luvulla. Jyväskylä 2000.

Fredrikson 2006, Fredrikson Erkki, Herrasväen kesähuvi Paloniemessä. Teoksessa Tehtaan valoista kaupungin valoihin. Lohikoski 1870-2000. Eeva Stolt. Jyväskylä 2006.

Frilander 1991, Frilander Niilo, Jätehuollon haasteet Jyväskylän seudulla. Teoksessa Jyväskylä keskellä luontoa. Jyväskylä-sarja 2. Jyväskylä-Seura. Jyväskylä 1991.

Granberg 1991, Granberg Kaj, Jyväsjärvikö uimavettä? Teoksessa Jyväskylä keskellä luontoa. Jyväskylä-sarja 2. Jyväskylä-Seura. Jyväskylä 1991.

Haikari 1999, Haikari Janne, Kypärämäki ja sen väki. Jyväskylä 1999.

Haikari 2001, Haikari Janne, Nakertajien XVI kaupunginosa. Tuohimutkan - Kivistön - Halssilan paikallishistoria. Jyväskylä 2001.

Halinen 1997, Halinen Ilkka, Viime vuosikymmenien kaavoitus. Teoksessa Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle. Toim. Nummela Ilkka. Jyväskylä 1997.

Hankala & Vihavainen 2003, Hankala Elina ja Vihavainen Satu, Hökkelikylästä arvoalueeksi - kaavoituksen ja rakentamisen vuosisata. Teoksessa Vuosisata Harjun takana. Nisulan, Mäki-Matin ja Syrjälän historiaa. Toim. Lipas Pertti ja Kärki Anita. Jyväskylä 2003.

Harju 1988, Harju Pentti, Yhteissuunnittelu asuinalueiden kehittämisessä. Yhteiskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A 15. Teknillinen korkeakoulu. Espoo 1988.

Harviainen 2006, Harviainen Katriina, Markku Ropponen palautti Jyväskylän dekkarikartalle. Ruumiin kulttuuri 4/2006.

Haveri 2000, Haveri Arto, Kunnallishallinnon uudistukset ja niiden arviointi. Acta nro 124. Helsinki 2000.

Havila 1997, Havila Marjo, Koulukaupunki. Teoksessa Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle. Toim. Nummela Ilkka. Jyväskylä 1997.

Helin & Poteri 1992, Helin Heikki & Poteri Paavo, Holhottu ja yliorganisoitunut kunnallishallinto. Kehityksen, nykytilan ja tulevaisuuden hahmottelua. Suomen kaupunkiliitto. Kaupunkien talon painatuskeskus. 1992.

Helin 1996, Helin Heikki, Lama koetteli keskuksia muita enemmän. Kaupunkien talous 1990-1996. Helsinki 1996.

Helin & Hyypiä & Lankinen 1996, Helin Heikki & Hyypiä Markku & Lankinen Markku, Erilaiset kunnat. Kustannuserojen taustat. Kunnallissalan kehittämissäätö. Vammala 1996.

Helin 2005, Helin Heikki, Jatkuvan kriisin pelko. Kunnallistalouden myötä- ja vastamäkeä 1990-2003. Kunta-Suomi 2004 -talousanalyysia 2004. KuntaSuomi 2004 -tutkimuksia nro 52. Acta nro 174. Suomen Kuntaliitto. Helsinki 2005.

Hertzen 1993, von Hertzen Heikki, Valtionosuusuudistus ja hyvinvoinnin peruspalveluiden määrittelyjen tarve. Teoksessa Hyvinvointioikeus. Toim. Pelkonen Veli. Jyväskylä 1993.

Heuru & Mennola & Ryyänen 2001, Heuru Kauko & Mennola Erkki & Ryyänen Aimo. Kunnallinen itsehallinto. Kunnallisen itsehallinnon perusteet Helsinki 2001.

Heuru 2002, Heuru Kauko, Kunta perusoikeuksien toteuttajana. Saarijärvi 2002.

Hiironniemi 2005, Hiironniemi Silja, Suomen hallinto verkostona - 2000-luvun haasteiden hallintaa.. Sisäasiainministeriö. Helsinki 2005.

Hirvi 1993, Hirvi Vilho, Täydennyskoulutuskeskus 1982-1988, Postikonttorista alueelliseksi kehittämiskeskukseksi. Teoksessa Kasvun vuodet. Jyväskylän yliopisto. Täydennyskoulutuskeskus. Lievestuore 1993.

Hjerppe & Pihkala 1989, Hjerppe Riitta & Pihkala Erkki, Suomen taloudellinen kasvu 1860-1985.. Teoksessa Suomen kansantalous. Instituutiot, rakenne ja kehitys. Porvoo 1989.

Hjerppe & Vartia 2000, Hjerppe Riitta & Vartia Pentti, Talouden kasvu ja rakennemuutos 1860-2000. Teoksessa Kansantaloutemme - rakenteet ja muutos. Toim. Loikkanen Heikki A, Pekkarinen Jukka & Vartia Pentti. Helsinki 2002.

Hoikka 1993, Hoikka Paavo, Vapaakuntakokeilun seuranta. Loppuraportti. Itsehallintoprojektin julkaisuja 3/1993. Sisäasiainministeriö 1993.

Holopainen 2004, Holopainen Matti, Asumisen ja yrittämisen edellytyksiä turvaava maapolitiikka. Teoksessa Yhdyskunta tehdään yhdessä. Suomen Kuntaliitto. Helsinki 2004.

Huhtanen 1993, Huhtanen Raija, Nykyiset subjektiiviset oikeudet ja niiden tausta. Teoksessa Hyvinvointioikeus. Toim. Pelkonen Veli. Jyväskylä 1993.

Hujanen 1989, Hujanen Erkki, Ratsupolusta Rantaväylään. Jyväskylä 1989.

Ilmonen & Siisiäinen 1998, Ilmonen Kaj & Siisiäinen Martti, Johdanto. Teoksessa Vanhat ja uudet liikkeet. Toim. Ilmonen Kaj & Siisiäinen Martti. Tampere 1998.

Jokinen 1993, Jokinen Jukka, Keski-Suomen talouselämä. Teoksessa Keski-Suomen historia 3. Toim. Jokipi Mauno. Jyväskylä 1993.

Jokinen 1997, Jokinen Jukka, Teollisuus. Teoksessa Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle. Toim. Nummela Ilkka. Jyväskylä 1997.

Julkunen 1988, Julkunen Hilka, Maanlunastaminen kaupungeissa vuosina 1978-1986. Suomen Kaupunkiliitto. Helsinki 1988, Liite 2, Keski-Suomen lääni. Jyväskylä 1988.

Julkunen 2006, Julkunen Raija, Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Stakes. Helsinki 2006.

Junkkari 1999, Junkkari Olli, Sata miehekästä laulun vuotta. Sirkat 1899-1999. Jyväskylä 1999.

Juusela & Matsinen 1999, Juusela Jukka & Matsinen Terttu, Jyväskylän yläkaupunki 1993-2003. Jyväskylä 2003.

Jäppinen 2005, Jäppinen Jussi., ”Oletko koskaan nähnyt kauniin kaupungin”. Jyväskylän ruutuasemakaava-alueen vaiheet 1800-luvulta 2000-luvulle. Jyväskylä 2005.

Jäppinen 2007, Jäppinen Jussi, Kilven suojassa. Jyväskylän kaupungin vaakunakirja. Jyväskylä 2007.

Järvelä 2005, Järvelä Erkki, Muuramen malliin. Muurame 2005.

Kaakkurinniemi 1997, Kaakkurinniemi Tapani, Poliittinen ilmapiiri. Teoksessa Jyväskylän kirja. Kaupunki-elämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle. Toim. Nummela Ilkka. Jyväskylä 1997.

Kadun risteyksessä. Toim. Junkala Pekka & Sääkslahti Nina. Jyväskylä 1999.

Kangas 1980, Kangas Anita, Keski-Suomen kulttuuritoimintakokeilun päätulokset. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 1/1980.

Kangas 1999, Kangas Anita, Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet. Teoksessa Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet. Toim. Kangas Anita & Virkki Juha. SoPhi. Jyväskylä 1999.

Kangas 2003, Kangas Lasse, Keski-Suomea rakentamassa. Kyläkassoista maakuntaosuuspankiksi 1903-2003. Jyväskylä 2003.

Kaskinen 2002, Kaskinen Piia, Pirun pellon reunalla. Kortepohjan tarina. Jyväskylä 2002.

Karesuo 2004, Karesuo Leena, Yhdyskunnat muuttuvassa toimintaympäristössä. Teoksessa Yhdyskunta tehdään yhdessä. Suomen Kuntaliitto. Helsinki 2004.

Kaupungit tilaajina ja tuottajina. Kokemuksia ja näkemyksiä Jyväskylän, Tampereen ja Turun hallintomallien uudistamishankkeista. Kallio Olavi et al. Kunnallistutkimuksia. Tampere 2006.

Kaupunkiseutujen kasvun aika. Alueiden kehittäminen. Sisäasiainministeriön julkaisuja 14/2004, Hyvinkää 2004.

Keljon koulu 100 vuotta. Keljon koulujen toimintaa vuodesta 1896. Toim. Lähteenmäki Seppo. Keski-Suomen ammattioppilaitos, graafinen osasto. 1996.

Kettunen 1990, Kettunen Pertti, Jyväskylän kadonnut tulevaisuus, ovi huomiseen on varovaisesti raottunut. Teoksessa Jyväskylä keskellä Suomea. Jyväskylä-sarja 1. Jyväskylä-Seura. Jyväskylä 1990.

Keskisuomalaisia nykykirjailijoita. Toim. Kajannes Katriina & Saaristo Helena. Saarijärvi 2004.

Kohvakka-Viinänen 2003, Kohvakka-Viinänen Arja, Kotiseututyötä Jyväskylässä. Jyväskylä-seuran historiaa ja toimintaa. Jyväskylä-Seura 1953-2003. Jyväskylä 2003.

Koivisto 1997, Koivisto Jouko, Nimestään paikka tunnetaan. Teoksessa Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämään 1940-luvulta 1990-luvulle. Toim. Nummela Ilkka. Jyväskylä 1997.

Koivukoski 1982, Koivukoski Eero, Kunnallistalouden tietoa. Vantaa 1982.

Kokeilua, kehitystyötä, tuloksia. Jyväskylän ammattikorkeakoulun alkuvaiheen tarina. Toim. Panhelainen Mauri. ER-paino 2007.

Kokki 1990, Kokki Sari, Jyväskylän kauppaoppilaitos 1910-1990. Jyväskylä 1990.

Konttinen 1996, Konttinen Esa, Ympäristön muodostuminen yhteiskunnalliseksi kysymykseksi 1980-luvun taitteen murroksessa. Sosiologia 4/1996.

Konttinen 1997, Konttinen Esa, Paikallinen ympäristöliike mahdollisuutena ja muutosvoimana. Päijänne-kamppailu 1982-1985. Alue ja ympäristö 1/1997.

Korhonen 1969, Korhonen Paavo, Rationalisointi kunnallishallinnossa. Kunnallishallinnon pääkysymyksiä. Suomen kaupunkien ja kauppalain sihteerien yhdistyksen 30-vuotisjulkaisu. Porvoo 1969.

Korhonen 2005, Korhonen, Pirkko, Jyväskylä Sinfonia. Torvisoittokunnasta kaupunginorkesteriksi. Jyväskylä 2005.

Korkman & Vihriälä 1989, Korkman Sixten & Vihriälä Vesa, Rahamarkkinat ja keskuspankkipolitiikka. Teoksessa Suomen kansantalous. Instituutiot, rakenne ja kehitys. Toim. Loikkanen Heikki A & Pekkarinen Jukka. Porvoo 1989.

Koruompelusta maahanmuuttajakoulutukseen. Jyväskylän kaupungin työväenopisto 1933-2004. Kirjoittaja Kaikkonen Olli. Toim. Wilmi Jorma. Helsinki 2007.

Koskinen 1970, Koskinen Taisto, Työmarkkinatilanteen ja työllisyyden kehitys Jyväskylässä. Jyväskylän kaupungin tutkimuksia 3/1970. Jyväskylä 1970.

Kosonen 1998, Kosonen Pekka, Pohjoismaiset mallit murroksessa. Tampere 1998.

Kostiainen 2004, Kostiainen Juha, Rakennettu ympäristö ja kaupunkien kilpailukyky. Teoksessa Rakennusperinnön tulevaisuus. Ympäristöministeriö. Tampere 2004.

Kuukkala-kirja. Elämää ja ihmisiä Survon pelloilta suksitehtaalle. Toim. Sironen Esa. Julkaisija Kuokkalan Asukkaat ry. Jyväskylä 2002.

Kuusi tutkimusnäkökulmaa Kuriirin työhön. Toim. Nupponen Terttu. Kuriiri-projekti, Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki. Jyväskylä 2005.

Kuusipalo 2006, Kuusipalo Jaana, Nainen poliitikkona ja poliitikko naisena. Poliitiikan sukupuolittuminen Suomessa. Teoksessa Sukupuolen politiikka. Naisten äänioikeuden 100 vuotta Suomessa. Toim. Moring Anna. Keuruu 2006.

Käppi 2000, Käppi Pekka, Koulutus ja hallittu yhteistyö. Muutosprosesseja ja visioita. Jyväskyläläinen koulu-neuvos arkistojensa kimpussa. Saarijärvi 2000.

Laakso & Loikkanen & Mattila 2001, Laakso Seppo & Loikkanen Heikki A., Mattila Maija, Maankäytön ohjauksesta kaupunkialueella. Ympäristöministeriö. Helsinki 2001.

Laakso & Loikkanen 2004, Laakso Seppo & Loikkanen Heikki A., Kaupunkitalous. Johdatus kaupungistumiseen, kaupunkien maankäytön sekä yritysten ja kotitalouksien sijoittumiseen. Tampere 2004.

Laakso 2004, Laakso Seppo, Näkökulmia rakennusperinnön säilymisen ristiriitoihin. Teoksessa Rakennusperinnön tulevaisuus. Ympäristöministeriö. Tampere 2004.

Lahti 2006, Lahti Louna, Alvar Aalto museoseura. Perusta & vaiheet. Jyväskylä 2006.

Laiho 2000, Laiho Ulla-Maija, Miten muualla - tarkastelussa kansalaisten osallistuminen eri maissa. Katse kansalaiseen - osallisuudesta ja osallisuushankkeiden tuloksista. Toim. Laiho Ulla-Maija. Sisäasiainministeriö. Osallisuushanke. Helsinki 2000, 21.

Laine 1993, Laine Ari, Arava, Asuntohallitus ja asuntopolitiikka 1949-1993. Asuntohallitus. Tutkimus- ja suunnittelujaosto. Julkaisuja 4:1993.

Laitinen 1997, Laitinen Erkki, Reunasta reunaan - Keski-Suomen tiepiirin 50-vuotinen taival. Teoksessa Keski-Suomen teillä. Keski-Suomen tiepiiri 50 vuotta. Tiemuseon julkaisuja 16. Jyväskylä 1997.

Lappi, 1998, Lappi Tiina-Riitta, Tabuoitu maailma. Näkymättömiä kenttiä Jyväskylän kunnalliselämässä. Jyel. Tutk. 35. Lievestuore 1998.

Linturi 1969, Linturi Erkki, Kunnan toiminnan rahoitus. Kunnallishallinnon pääkysymyksiä. Suomen kaupunkien ja kauppalaisten yhdistyksen 30-vuotisjulkaisu. Porvoo 1969.

Loikkanen & Susiluoto 2005, Loikkanen Heikki A. & Susiluoto Ilkka. Paljonko verorahoilla saa? Kuntien peruspalvelutarjonnan kustannustehokkuuden erot ja niitä selittävät tekijät vuosina 1994-2002. Kunnallissalan kehittämissäätiö. Vammala 2005.

Lumio 2007, Lumio Markku Jyväskylän kunnallispolitiikkaa 1990-luvulla. Teoksessa Suvaitkaa. Erkki Fredriksonin juhla-kirja. Toim. Jaatinen Matti I. Jyväskylä 2007.

Luomaala 2003, Luomaala Anne, Päätöksenteko liikkeessä. Teoksessa Mitä yhdistykset välittävät. Tutkimuskohteena kolmas sektori. Toim. Hänninen Sakari et al. Jyväskylä 2003.

Minun Huhtasuoni. Huhtasuon Asukasyhdistys 1974-1999. Saarijärvi 1999.

Mitä yhdistykset välittävät. Tutkimuskohteena kolmas sektori. Toim. Hänninen Sakari & Kangas Anita & Siisiäinen Martti. Jyväskylä 2003.

Muuttoliike ja sen vaikutukset Jyväskylän kaupunkiseudulla. Spatia. Raportteja 1/2007. Alue- ja kuntatutkimuskeskus. Joensuun yliopisto. Jolkkonen Arja et al. 2007.

Myrskylä 1997, Myrskylä Pekka, Väestö ja sen työssäkäynti. Katsauksia kaupunkielämään vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle. Toim. Nummela Ilkka, Jyväskylä 1997.

Mäkinen 1998, Mäkinen Hanna, Tule kylään, Jyväskylään. Matkailun edistäminen Jyväskylässä 1890-luvulta 1990-luvulle. Jyväskylän seudullinen matkailupalvelu. Jyväskylä Seura ja Keski-Suomen museo. Jyväskylä 1998.

Mäkäräinen 2005, Mäkäräinen Jouni, Sosiaalinen eheys yhdyskuntasuunnittelussa. Kokemuksia Jyväskylän kaupunkiseudulta. Suomen ympäristö 798, Ympäristöministeriö. Helsinki 2005.

Mänttari 1997, Mänttari Jarkko, Kortepohja. Teoksessa Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle. Toim. Nummela Ilkka. Jyväskylä 1997.

Möttönen 1995, Möttönen Sakari, Tulostittarit, palvelut ja politiikka. Tutkimus tulostittauksen seurauksista poliittisten päätöksentekijöiden ja viranhaltijoiden valtasuhteeseen kunnan tulosjohtamisjärjestelmässä. Tekpa-kehittämissäätiö. Julkaisuja nro 23. Efektia Palvelu Oy. 1995.

Möttönen 1997, Möttönen Sakari, Tulosjohtaminen ja valta poliittisten päätöksentekijöiden ja viranhaltijoiden välisessä suhteessa. Suomen Kuntaliitto. Helsinki 1997.

Möttönen 2001, Möttönen Sakari, Virastosta tuli palvelukeskus. Kunnallisen organisaation muutuskertomus. Juva 2001.

Möttönen & Niemelä 2005, Möttönen Sakari & Niemelä Jorma, Kunta, kolmas sektori. Yhteistyön uudet muodot. Keuruu 2005.

Neittaanmäki 2001, Neittaanmäki Pekka, Koulutuksen haasteet. Teoksessa Jyväskylän Teknillinen Seura ry. 1901-2001. Saarijärvi 2001.

Nevanlinna 2004, Nevanlinna Tuomas, Rakennusperinnöstä välittyy kosketus menneeseen. Teoksessa Rakennusperinnön tulevaisuus. Ympäristöministeriö. Tampere 2004.

Niemelä 1993, Niemelä Heikki, Suomen sosiaaliturvajärjestelmän synty 1945-1990. Teoksessa Hyvinvointivaltio ja historian oikut. Toim. Haapala Pertti. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura. Väki voimakas 6. Tampere 1993.

Nukari & Peltonen 2001, Nukari Jussi & Peltonen Esko, Tietotaajamaprojektista täyden palvelun teknologia-keskuseksi. Teoksessa Jyväskylän Teknillinen Seura r.y 1901-2001. Jyväskylä 2001.

Ojala 1997, Ojala Jari, Elinkeinopolitiikka. Teoksessa Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle. Toim. Nummela Ilkka. Jyväskylä 1997.

Oulasvirta 1991, Oulasvirta Lasse, Kunta, valtio ja talous - jäähyväiset juustohöylätaloudelle. Suomen Kaupunkiliitto. Helsinki 1991.

Oulasvirta 1991, Oulasvirta Lasse, Suomen kuntien valtionapujärjestelmän kehitys- historia ja tulkinta lyhyesti. Sisäasiainministeriö. Kuntaosasto 5/1999. Helsinki 1999.

Palomäki 1997, Palomäki Arja, Jyväsjärvi. Kertomus sairastumisesta ja toipumisesta. Teoksessa Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle. Toim. Nummela Ilkka. Jyväskylä 1997.

Penttinen 1997, Penttinen Anja, Viitaniemi. Avara ja puhdas puistokaupunki. Teoksessa Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle. Toim. Nummela Ilkka. Jyväskylä 1997.

Pesonen 1996, Pesonen Reijo, Vuorovaikuteista suunnittelua Jyväskylän Kekkolassa. Suomen ympäristö 21. Alueiden käyttö. Ympäristöministeriö. Helsinki 1996.

Pikkala 1998, Pikkala Sari 1998, Eikö kunnallinen demokratia ansaitse valtuutetun luottamusta. Tutkimus valtuustojen henkilövaihdosta. Meddelanden från ekonomiska-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi. Institutionen för offentlig förvaltning. Ser. A:486. Åbo 1998.

Pikkala 2005, Pikkala Sari, Kunnallisvaalit kuntademokratian kuvaajana. Kuntien demokratiailinpäätös, Teema I. Yhteenvetoa ”vaalitulinpäätöksestä”. Suomen Kuntaliitto. Helsinki 2005.

Pitkänen 1997, Pitkänen Timo, Kaupan kehitys. Teoksessa Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämän vaiheisiin 1940-1990-luvulle. Toim. Nummela Ilkka. Jyväskylä 1997.

Pyykkönen 2003, Pyykkönen Miikka, Integraatio ja maahanmuuttajien yhdistystoiminta. Teoksessa Mitä yhdistykset välittävät. Tutkimuskohteena kolmas sektori. Toim. Hänninen Sakari, Kangas Anita & al. Jyväskylä 2003.

Päivät seutuvilla Päijänteen. Säynätsalolaisten kirja. Toim. Rautjoki Matti. Pieksämäki 1994; Saarelaiset muistelevat. Säynätsalolaisuutta etsimässä. Toim. Rautjoki Matti. Jyväskylä 1991.

Radovic 1996, Radovic Ranco, Jyväskylä. Arkkitehtuurin ja urbaanin laadun kaupunki. ER-Paino. 1996.

Rainio & Linnamaa 2000, Raunio Mika & Linnamaa Reija, Asuin- ja elinympäristön laatu ja kaupunkiseutujen kilpailukyky. Osaajien preferenssit ja tyytyväisyys Helsingin, Tampereen, Turun, Jyväskylän, Porin

ja Seinäjoen seuduilla. Tampereen yliopisto. Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö. SENTE-julkaisuja 9/2000. Tampere 2000.

Rehkola 1981, Rehkola Kaarina, Sävelten siivillä lentäen. Naiskuoro Vaput 1910-1980. Jyväskylä 1981.

Rimpiläinen 1999, Rimpiläinen Seppo, Näkymiä kohtaamispaikalta. Työvoimaopisto 25 vuotta. Saarijärvi 1999.

Ristimäki & Oinonen & Pitkäranta & Harju 2003, Ristimäki Mika & Oinonen Kari & Pitkäranta Harri & Harju Kaisu, Kaupunkiseutujen väestömuutos ja alueellinen kasvu. Ympäristöministeriö. Helsinki 2003.

Roiko-Jokela 1997, Roiko-Jokela Heikki, Sosiaali- ja terveystalvet. Teoksessa Jyväskylän kirja. Kaupunkielämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle. Toim. Nummela Ilkka. Jyväskylä 1997.

Ruuskanen 1997, Ruuskanen Pekka, Kuokkala. Puistokaupunki keskustan kupeessa. Teoksessa Jyväskyläkirja. Katsauksia kaupunkielämään 1940-luvulta 1990-luvulle. Toim. Nummela Ilkka. Jyväskylä 1997.

Ryynänen 1986, Ryynänen Aimo, kunnan tehtävien lakisäätöistäminen. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tamperensis. Ser A vol 201. Tampere 1986.

Sariola 1997, Sariola Yrjö, Kuvia hengellisestä elämästä. Teoksessa Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle. Toim. Nummela Ilkka. Jyväskylä 1997.

Seppänen 2005, Seppänen Anni-Mari, Jyväskyläläisen yliopisto-opiskelijan nimimaisema. Teoksessa Kaupungin nimet. Kymmenen kirjoitusta kaupunkinimistöistä. Vantaa 2005.

Selvitys yhdyskuntasuunnittelun ja sen tutkimuksen nykytilanteesta sekä ehdotus kaupunkitutkimuksen ohjelmaksi. Kaupunkitutkimus. Julkaisuja 1/1969.

Simpanen 1994, Simpanen Marjo-Riitta, Suomalaisuuden kipinät. Teoksessa Maailmannavan elämää. Keski-Suomen merkitys suomenkielisen kansallisen kulttuurin ja taiteen muotoutumisessa 1880-1917. Toim. Mäkinen Marketta. SKS. Jyväskylä 1994.

Sinisalmi 1999, Sinisalmi Martti, Suomen kaupunkien keskushallinto 1927-1998. Tutkimus kaupunkien keskushallinnon järjestämisestä ja sekä valtasuhteiden muutoksesta demokratian ja päätöksenteon näkökulmasta. Suomen Kuntaliitto. Helsinki 1999.

Siisiäinen 2002, Siisiäinen Martti, Kolmas sektori, yhdistykset ja innovaatiot. Teoksessa Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina. Tutkimus Jyväskyläläisistä yhdistyksistä. Toim. Siisiäinen Martti. Hakopaino 2002.

Siisiäinen 2003, Siisiäinen Martti, Vuoden 1997 yhdistykset. Teoksessa Mitä yhdistykset välittävät. Tutkimuskohteena kolmas sektori. Toim. Hänninen Sakari et al. Jyväskylä 2003.

Skippari 2002, Skippari Mika, Sähkö kaikkien palvelijaksi. Jyväskylän kaupungin sähkölaitos. Jyväskylän Energia Oy 1902-2002. Jyväskylä 2002.

Sosiaaliturvasta sosiaalipalveluihin vv. 1960-1990. Jyväskylän kaupungin sosiaalikeskuksen julkaisusarja 3/1990. Jyväskylän kaupunki. 1990.

Stolt 2006, Stolt Eeva, Tehtaan valoista kaupungin valoihin. Lohikoski 1879-2000. Jyväskylän Lohikosken sos.dem. Työväenyhdistys ry. Jyväskylä 2006.

Suomen Keskus- ja vaikutusaluejärjestelmä. Liiketaloudellinen tutkimuslaitos. Valtakunnanosa-suunnittelutoimiston julkaisusarja A: 19. Helsinki 1967.

Suosara 2001, Suosara Eero, Teknisestä opistosta ammattikorkeakoulun osaksi. Teoksessa Jyväskylän Teknillinen Seura 100 vuotta. Saarijärvi 2001.

Tapiola 1989, Tapiola Hannu, Muuramesta kasvukeskus. Teoksessa Muuramen kirja. Toim. Ruuskanen Pekka. Jyväskylä 1989.

Teatteri on tässä. Jyväskylän kaupungin teatteri 1961-2001. Toim. Lavaste Aila & Ruotsalo Hannele & Kukkola Pertti. ER-paino 2001.

Tikan omakotiyhdistyksen 50-vuotistaipaleelta 1945-1995. Elämää ja rakentamista ennen ja jälkeen sotien Jyväskylän Kuokkalassa. Toim. Kainulainen Tauno. Jyväskylä 1996.

Tommila 1970, Tommila Päiviö, Jyväskylän kaupungin historia 1837-1965. Osa II. Jyväskylä 1970.

Tommila 1972, Tommila Päiviö, Jyväskylän kaupungin historia 1837-1965. Osa I. Jyväskylä 1972.

Tuominen 2004, Tuominen Laura, Rakennusperintö - arvoja, merkityksiä ja argumentteja. Teoksessa Rakennusperinnön tulevaisuus. Ympäristöministeriö. Tampere 2004.

Uotila 2004, Uotila Merja, Maakunnan asialla. Keski-Suomen liitto 75 vuotta. Saarijärvi 2004.

Uusikallio 2004, Uusikallio Irma, Kaupunkiasumisen ”pyhät paikat” - asuinalueiden arvostus Suomessa. Teoksessa Rakennusperinnön tulevaisuus. Ympäristöministeriö. Tampere 2004.

Wanha Keljo. Osa nykyistä Jyväskylää. Toim. Lähtenmäki Seppo. Keljon perinnekirjatoimikunta. Jyväskylä 1992.

Vartiainen & Saarelainen 2002, Vartiainen Perttu & Saarelainen Pertti, Seutuistumisen uusia näköaloja Keski-Suomessa. Keski-Suomen liitto. Julkaisuja B 119. Jyväskylä 2002.

Vesterinen 2006, Vesterinen Vesa, Kunta ja yhtiöittäminen. Kunnallisuuden kehittämissäätiö. Vammala 2006.

Viljamaa 1992, Viljamaa Marja-Leena, Keljon kylätoimikunta. Teoksessa Wanha Keljo. Toim. Lähtenmäki Seppo. Keljon perinnekirjatoimikunta. Jyväskylä 1992.

Vilkuna & Havila 2003, Vilkuna Kustaa H.J. & Havila Marjo, Edistyksellinen kulttuuripolitiikka, opiskelijat ja vallankumouksellinen liike Jyväskylässä 1960-luvulta 1970-luvun lopulle. Teoksessa Suomalaisen Suomen pääkaupunki. Rakentuva ja politisoituva Jyväskylä. Toim. Valtonen Heli & Hämäläinen Johanna. Jyväskylä 2003.

Wuolio & Wuolio 1997, Wuolio Eija-Leena & Wuolio Kristiina. Kypärämäki. suurten ikäluokkien lapsuudenmaisema. Teoksessa Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämään 1940-luvulta 1990-luvulle. Toim. Nummela Ilkka. Jyväskylä 1997.

Yläkaupungilla. Toim. Penttinen Anja. Jyväskylän yläkaupungin asukas-yhdistys. Saarijärvi 1999.

Österlund 1997, Österlund Timo, Suhdannekehitys. Teoksessa Jyväskylän kirja. Katsauksia kaupunkielämän vaiheisiin 1940-luvulta 1990-luvulle. Toim. Nummela Ilkka. Jyväskylä 1997.

Haastattelut

Timo Valtakarim haastattelu 24.10.2006, Jyväskylä.

Jaakko Lovénin haastattelu 28.2.2007, Jyväskylä.

Aino Sallisen haastattelu 10.5.2007, Jyväskylä.

Arvi Jakosuon haastattelu 14.5.2007, Jyväskylä.

Eino Haron haastattelu 15.5.2007, Jyväskylä.

Pekka Kettusen haastattelu 21.5.2007, Helsinki.

Aila Palonimen haastattelu 28.5.2007, Jyväskylä.

Pirkko Selinin haastattelu 30.5.2007, Jyväskylä.

Erkki Järvelän haastattelu 30.5.2007, Jyväskylä.

Jouni Juutilaisen haastattelu 31.5.2007, Jyväskylä.

Niilo Frilanderin haastattelu 5.6.2007, Jyväskylä.

Hilkka Illmanin haastattelu 7.6.2007, Jyväskylä.

Markku Anderssonin haastattelu 8.6.2007, Jyväskylä.

Reijo Laitisen haastattelu 11.6.2007, Jyväskylä.

Elli Ojaluodon haastattelu 18.6.2007, Jyväskylä.

Tuija Mäkisen haastattelu 20.6.2007, Jyväskylä.

Erkki Laatikaisen haastattelu 26.6.2007, Jyväskylä.

Sakari Möttösen haastattelu 26.6.2007, Jyväskylä.

Jukka Louhivuorien haastattelu 15.8.2007, Jyväskylä.

Mauri Pekkarisen haastattelu 17.9.2007, Jyväskylä.

Jukka Juuselan haastattelu 9.10.2007, Jyväskylä.

Tiedonannot

Keski-Suomen museon rakennustutkija Päivi Andersson 14.9.2006, Jyväskylä.

Halssilan asukasyhdistyksen puheenjohtaja Pirkko Vuorinen 3.10.2006, Jyväskylä.

Mannilan asukasyhdistyksen puheenjohtaja Jari Blom 10.8.2006, Jyväskylä.

Keljonkankaan asukasyhdistyksen puheenjohtaja Pentti Närhi 1.11.2006, Jyväskylä.

Keljonkankaan asukasyhdistyksen sihteeri Maire Lilja 1.11.2006, Jyväskylä.

Keljon kylätoimikunnan puheenjohtaja Petri Hagman 10.11.2006, Jyväskylä.

Seppo Lähteenmäki 13.11.2006, Jyväskylä.

Kuvalähteet

Jyväskylän kaupungin kuva-arkisto.

Jyväskylän kaupungin tiedotuslehden kuva-arkisto.

Jyväskylän Kesän valokuva-arkisto.

Jyväskylän maakunta-arkisto.

Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Keski-Suomen pelastuslaitoksen kuva-arkisto.

Kirittäret ry:n kuva-arkisto.

Jykes Oy:n kuva-arkisto.

Sanomalehti Keski-suomalaisen kuva-arkisto.

Pekka Helinin kuva-arkisto.

Mikael Hintzen kuva-arkisto.

Jussi Jäppisen kuva-arkisto.

Mirja Nuutisen kuva-arkisto.

Yläkaupungin Yön valokuva-arkisto.

Liite I.

Jyväskylän kaupunginvaltuuston jäsenet vuosina 1965-2007 *

Aalto Maija (kok.) 1973, s. 10.7.1924, Rautalampi. Apteekkari.

Ahola Jorma (sd.) 1993-2004. s. 16.6.1947, Uurainen. Kirvesmies. Kaupunginhallituksen I vpj 1997-1998, kaupunginhallituksen jäsen 1993-1996, 1999-2004, Säynätsalon kaupunginosavaltuuston pj 1993-1996, Keski-Suomen pelastuslautakunnan pj 2003-.

Ahonen Antti (Skdl/vas.) 1985-1988. s. 28.10.1949, Jyväskylä. Sähköasentaja.

Ahonen Mauno (kok.) 1982, s. 18.7.1937, Jyväskylä. Markkinointijohtaja, toimitusjohtaja.

Ahonen Olavi (Skdl/vas.) 1977-1988, s. 27.8.1921, Ähtäri. Laakaporaaja. Asuntoasianlautakunnan pj 1973-1988.

Ammond Jukka (vihr.) 2006-. s. 29.7.1944, Tampere. Fil. toht., lehtori.

Andersson Markku (kok.) 1977-1983. s. 27.3.1950, Tampere. Yhteiskuntat. maist., kasvatust. maist., tiedekuntasihteri. Kaupunginhallituksen jäsen 1981-1983.

Antila Sirpa (kok.) 1993-2000. s. 3.1.1947, Kauhajoki. Kirurgian erikoislääkäri. Kaupunginhallituksen jäsen 1997-2000, sosiaali- ja terveyslautakunnan pj 1992.

Arho-Forsblom Johanna (sd.) 2001-2004, s. 26.2.1972, Jyväskylän mlk. Erityisopettaja.

Aro Ensio (Kauko) (skdl.) 1969-1971. s. 17.1.1915, Viipuri. Toimitsija. Vaalilautakunta valtuustossa toimitettavia suhteellisia vaaleja varten, pj 1971, kaupunginhallituksen jäsen 1967-1972.

Aro Leila (Skdl) 1965-1968. s. 27.6.1929, Jyväskylä. Toimistonhoitaja.

Arvaja Erkki (skl/kd) 1977-, s. 31.12.1945, Jyväskylä. Hum. kand., toiminnanjohtaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1982, 1986-1987, 1991-2004.

Autere Anna-Kaarina (vihr.) 2005-. s. 25.10.1966. Kangasniemi. Sairaanhoidtaja.

Blom Jari (sd.) 2005-. s. 10.8.1959, Jyväskylä. Toiminnanjohtaja. Nuorisolautakunnan pj 1985-88, Jyväskylän seudun Puhdistamo Oy:n hallituksen pj 2005-, Total Oy:n hallituksen pj. 2006-.

Bonsdorff Henrik von (r.) 1981-1992. s. 19.12.1938, Helsinki. Lääketieteen lisensiaatti, kirurgi.

Forsberg Ari (kok.) 1997-2001, s. 15.4.1955, Nurmijärvi. Yrittäjä. Kaupunginhallituksen jäsen 2000.

Fossi Ritva (vihr.) 2001-2002, s. 20.8.1969, Ilmajoki. Kasv. maist., koulutussuunnittelija.

Fredrikson Erkki (kok.) 1989-2000, 2005-. s. 3.4.1947, Jyväskylä. Fil. lis., Intendentti. Kaupunginhallituksen jäsen 1997-2000.

Fredrikson Ilmari (kok.) 1969-1988. s. 21.12.1925, Jyväskylä. Varatuomari, pankinjohtaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1970, 1979-1980, kiinteistö- ja asemakaavalautakunnan pj 1973-1976, tilintarkastajien pj 1981-1984.

Fredrikson Timo (kok.) 2001-. s. 10.3.1943, Jyväskylä. Yhteiskuntat.toht. h.c., ekonomi, toimitusjohtaja. Kaupunginvaltuuston I vpj 2001-2004, Jyväskylän Energia Oy:n hallituksen pj 2003-, Jyväskylän Voima Oy:n hallituksen pj. 2006-, Jyväskylän PaviIljonkisäätion hallituksen pj. 2005-.

Front Fanny, (sd., Tpsl, sd.) 1965-1968, 1971-1992. s. 28.5.1921, Multia, Toimistonhoitaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1981-1986.

Glad Hannu (vas.) 2005-. s. 17.7.1958, Viitasaari. Alueluottamusmies, kirvesmies.

Haapamäki Jouko (Skdl) 1980, 1982-1984. s. 9.9.1945, Kurikka. Hum. kand., piiritarkastaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1977-1980, ympäristölautakunnan pj 1981-1984.

Haapasalo Jaana (vas./komm.(sit.)) 2001-. s. 13.10.1960, Perniö. Dos., psykologi.

Haapsalo Kaija (sd.) 1993-2000, 2005-. s. 14.10.1956, Ruovesi. Pääluottamusmies, sairaanhoitaja. Kaupunginvaltuuston I vpj 1996, kaupunginhallituksen jäsen 1997-2000, 2005-, ympäristölautakunnan pj 1993-1996, JE-Siirto Oy:n hallituksen pj. 2006-.

Hagman Pertti (Skdl/vas.) 1969-1996. s. 1.7.1933, Jyväskylän mlk. Vahtimestari, muurari. Liikuntalautakunnan pj 1985-1988, vapaa-aikalautakunnan pj 1989-1995, liikuntalautakunnan pj 1995-1996.

Hakala Hilka (sd.) 1985-1992. s. 25.3.1934, Kristiinankaupunki. Isännöitsijä.

Hakkarainen Arvi (Skdl/vas.) 1989-2004. s. 1.12.1946, Jyväskylä. Kunnallisneuvos, lääket. lis., lääkäri, Kaupunginhallituksen I vpj 1993-1994, 1996, II vpj 1991-1992, 1995, 1999-2000, kaupunginhallituksen jäsen 1985-1990, 1997-1998, 2001-2004.

Hakkarainen Jarmo (vihr.) 2001-2004. s. 23.12.1957, Helsinki. Toiminnanjohtaja.

Hallberg Oiva (Skdl) 1981-1984. s. 5.11.1939, Jyväskylän mlk. Työläistarkastaja.

Harju Juhani (sd.) 1985-1992. s. 28.3.1943, Jyväskylän maalaiskunta. Pääluottamusmies, valaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1989-1992, kaupunginhallituksen henkilöstöjaoston pj 1989-1992.

Haro Eino (sd., Tpsl, sd.) 1957-1972, 1977-1992. s. 19.10.1927, Jyväskylä. Kunnallisneuvos, nuorisohuoltaja. Kaupunginvaltuuston pj 1983-1988, kaupunginhallituksen jäsen 1973-1982.

Hartikainen Maija (kok.) 1985-1992. s. 3.8.1932, Salla. Lehtori. Kaupunginvaltuuston I vpj 1988. Kaupunginhallituksen jäsen 1989-1992.

Hautamäki Tuula ks. Sarja

Heimovala Ossi (Lkp) 1973-1976. s. 30.6.1917, Tampere. Yli-insinööri, rakennusinsinööri.

Heinonen Pirkko (Skdl/vas.) 1989-1992. s. 5.3.1943, Helsinki. Asiakassuhteeri.

Helenius Rauni (sd.) 1957-1968. s. 14.7.1910, Korpilahti. Autoilija.

Henttonen Jaakko (sd.) 1993-2000. s. 5.1.1926, Ruokolampi. Edustaja.

Hiltunen Ari (kok.) 2001-, s.18.4.1964, Kuopio. Kauppat. maist., paikallisjohtaja. Kaupunginhallituksen II vpj 2005-, tarkastuslautakunnan pj 2001-2005.

Hintikka Veikko (Skdl) 1946-47, 1960-1968. s. 12.6.1907, Hankasalmi. Koulunjohtaja.

Hirvensalo Mirja (sd.) 1989-2000, 2005-. s. 25.6.1955, Turku. Liikuntatiet.toht., lehtori. Kaupunginhallituksen jäsen 1992, koulutuslautakunnan pj 1996.

Hjelt Juha (sd.) 1989-2005-. s. 8.9.1955, Jyväskylä. Paloiesimies.

Holma Sakari (kesk.) 2005-. s. 22.4.1941, Nurmo. Rovasti. Kirjastolautakunnan pj 1981-1984.

Hongisto Yrjö (kok.) 1946-68. s. 19.3.1898, Turku. Dipl.ins., isännöitsijä. Kaupunginvaltuuston I vpj 1965, 1967, kaupunginhallituksen jäsen 1946-1964, 1966, 1968.

Hujanen Maria (Lkp), 1985-1991, s. 27.3.1942, Suonenjoki. Erikoissairaanhoitaja.

Huovinen Susanna (sd.) 1993-2005-. s.10.6.1972, Liminka. Yhteiskuntat. maist., kansanedustaja, liikenne- ja viestintäministeri 2005-2007.

Hyytiäinen Veikko (Lkp) 1948-1972, 1977-1984. s. 9.1.1919, Jyväskylä. Maakuntaneuvos, varatuomari, kansanedustaja. Kaupunginvaltuuston I vpj 1966, 1968, 1970, 1972, kaupunginhallituksen jäsen 1951-1958, 1967, 1969, 1971.

Häkli Tauno (kok.) 1981-1984. s. 2.8.1919, Kaukola. Teknikko. Majoituslautakunnan pj 1973-1976.

Hänninen Eino (Smp) 1969-1970, (tiedot puuttuvat). Metalliliikkeen harjoittaja.

Hölttä Rauni (Skdl) 1977-1984. s. 1.11.1936, Viipuri. Toimittaja.

Iitti Paavo (sd.) 1951-1968. s. 28.12.1902, Koivisto. Tarkastaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1965-1968.

Ikonen Erkki (kok.) 1997-2004. s. 14.9.1944, Alavus. Ev.luutn., evp. Kaupunginhallituksen pj 1999-2004. Teknisen lautakunnan pj 1997-1999, kaupunginvaltuuston vaalilautakunnan pj 2001-2004, Jyväskylän tilapalvelun johtokunnan pj 2003-2004.

Illman Hilka (sd.) 1985-, s. 22.6.1938, Virrat. Laitoshuoltaja. Kaupunginvaltuuston II vpj 2005-. Kaupunginhallituksen jäsen 1993-1996, 2001-2004.

Ilmo Viljam (sd.) 1954-1972. s. 25.9.1908, Helsinki. Jyrsijä. Kaupunginhallituksen jäsen 1965-1968, 1971.

Ilonen Rauha (sd.) 1969, s. 5.9.1912, Kivennapa. Sosionomi, sosiaalisuhteeri. Matkailulautakunnan pj 1969-1972.

Isola Kyllikki (Lkp) 1969-1973. s. 3.1.1921, Oulunsalo. Seurakuntalehtori.

Jaakkola Elvi (Lkp) 1957-1968. s. 4.5.1905, Jyväskylä. Opettaja.

Jaatinen Ismo (kok.) 1981, s. 15.7.1955, Jyväskylä. Liikkeenharjoittaja.

Jaatinen Matti (kok.) 1961-1980. s.15.4.1928, Jyväskylä. Kymen läänin maaherra, ekonomi, kansanedustaja. Kaupunginvaltuuston I vpj 1969, kaupunginhallituksen jäsen 1965-1967, kauppaoppilaitoksen johtokunnan pj 1969-1976.

Jakosuo Arvi (kok.) 1973-1984. s. 16.8.1928, Suojärvi. Rehtori. Kaupunginvaltuuston I vpj 1979-1980, kaupunginhallituksen I vpj 1977-1978, kaupunginhallituksen jäsen 1973-1976, 1981-1984.

Janhonen Seija (Skdl/vas.) 1981-1992. s. 4.3.1941, Helsinki. Pääluottamusmies, sairaanhoitaja.

Jauhiainen Kauko (sd.) 1971-1972. s. 28.10.1925, Jyväskylä. Ylipostimies.

Jokinen Anna-Liisa (kok.) 1969-1972. s. 28.3.1917, Jyväskylä. Lääket. lis., erikoislääkäri.

Jokinen Eero (sd.) 1976-1984. s. 7.7.1925, Tampere. Työsuojeluvalluutettu, raudoittaja.

Juusela Jukka (kesk.) 1973-1976, 1993-. s. 24.5.1941, Tampere. Kunnallisneuvos, fil. maist., yrittäjä. Kaupunginvaltuuston II vpj 2001-2004, I vpj 2005-2006, kaupunginhallituksen jäsen 2007-, tarkastuslautakunnan pj 1997-2000.

Juusela Jyrki (kesk.) 1977-1984. s.14.12.1945, Helsinki. Fil.maist., toimittaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1979.

Juutilainen Seppo (sd.) 1973-1974. (tiedot puuttuvat). Teränasettaja.

Jylhä Ulla (Skdl) 1981-1984. s. 6.1.1941, Juva. Kustannustoimittaja.

Järvinen Pirkko (skl) 1979-1980. s. 30.1.1935, Jämsä. Lehtori.

Kaarenoja Kauko (kok.) 1981-1984. s. 12.10.1927, Lahti. Toimitusjohtaja.

Kajjaluoto Kaija-Leena (vihr.) 1997-. s. 5.1.1955, Kurikka. Valtiot. maist., psykologi. Kaupunginhallituksen jäsen 2001-2004.

Kainulainen Tauno (Skdl/vas.) 1977-1996. s. 9.8.1929, Laukaa. Pääluottamusmies, puuseppä. Kaupunginhallituksen II vpj 1985-1990, kaupunginhallituksen jäsen 1977-1984, 1991-1992.

Kaipio Otto (sd.) 1973-1984. s. 23.8.1918, Hankasalmi. Ylirakennusmestari. Vaalilautakunta valtuustossa toimitettavia suhteellisia vaaleja varten, pj 1972-1984.

Kanerva Jukka (vihr.) 1993-1998. s. 10.9.1955, Jyväskylä. Yhteiskuntat. toht., tutkija. Kaupunginhallituksen jäsen 1993-1996.

Kangas Matti (vas.) 1997-2005-. s. 25.11.1944, Toivakka. Koneenkorjaaja, kansanedustaja. Ympäristölautakunnan pj 1985-1986, ympäristönsuojelulautakunnan pj 1987-1988, aluehälytyskeskuslautakunnan pj 1993-1996.

Kankainen Mikko (Skdl) 1969-1976, 1981-1984. s. 5.10.1941, Kokkola. Yhteiskuntat. toht., osastopäällikkö. Kaupunginhallituksen jäsen 1981-1984.

Karila Alpo (Skdl) 1977-1980. s. 14.8.1948, Korpilahti. Yhteiskuntat. toht., talousjohtaja.

Karila Eeva (Skdl) 1981. (tiedot puuttuvat). Yhteiskuntat. kand., amanuensi.

Karjalainen Kerkko (kesk.) 1997-2000, 2005-. s. 10.3.1948, Helsinki. Kirurgian erikoislääkäri, ylilääkäri. Jyväskylän seudun Työterveyden johtokunnan pj 2003-.

Karjula Kati (kesk.) 2005-. s. 18.4.1974, Lumijoki. Yrittäjä.

Karlsson Ralf (sd.) 2001-2004. s. 3.3.1966, Pietarsaari. Toiminnanjohtaja.

Karpio Juha (kok.) 1989-2000. s. 30.8.1938, Jyväskylä. Kunnallisneuvos, varatuomari, henkikirjoittaja, kansanedustaja. Kaupunginvaltuuston pj 1992-1996, I vpj 1997-2000, kaupunginhallituksen I vpj 1991, kaupunginhallituksen jäsen 1989-1990.

Kastepohja Suvi (kd) 1994, s. 17.4.1959, Jämsänkoski. Luokanopettaja.

Kasurinen Liisa (kesk.) 1969-1972. s. 17.9.1918, Pieksämäki. Opetusneuvos, rehtori.

Kaukoluoto-Perä Eeva (Skdl) 1981-82, s. 7.6.1950, Evijärvi.

Kauppinen Carita (kok.) 1977-1997, s. 10.8.1944, Helsinki. Sisätautien erikoislääkäri. Kaupunginhallituksen I vpj 1989-1990, 1992, 1995, II vpj 1994, 1996, kaupunginhallituksen jäsen 1985-1988, 1991, 1993, sairaalalautakunnan pj 1973-1980.

Keskinen Kalle (skdl, sd., Tpsl) 1946-72. s. 12.2.1899, Petäjävesi. Kivityömies.

Kettunen Sami (kesk.) 1997-2000, 2005-. s. 20.2.1969, Helsinki. Kauppat. maist., toimitusjohtaja. Tarkastuslautakunnan pj 2005-, kaupunginvaltuuston vaalilautakunnan pj 2005-.

Kivelä Katja, ks. Sorri Katja.

Kivi Matti (Skdl) 1961-1976, 1980. s. 19.3.1915, Laukaa. Pääluottamusmies, jyrtsijä,

Kivinoro Matti (Skdl) 1961-1968. s. 3.7.1917, Laukaa. Sähköasentaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1965-1967, 1973-1976.

Kivistö Kalevi (Skdl) 1969-1980. s. 25.3.1941, Kurikka. Valtiot. lis., liikuntat. toht. h.c., lehtori, vt. apulaisprofessori, kansanedustaja, II opetusministeri 1975-1976 ja 1977-1983, Keski-Suomen läänin maaherra 1985-1996.

Knuuttila Pertti (sd.) 1985-1992. s. 20.2.1964, Jyväskylä. Opiskelija.

Knuuttila Sakari (sd.) 1965-2004. s. 5.4.1930, Hamina. Valtiopäiväneuvos, kansanedustaja, insinööri. Kaavoituslautakunnan pj 1993-2000.

Kohonen Keijo (skl) 2001-2004. s. 25.1.1942, Jyväskylä. Herastuomari, paloiesimies. rakennuslautakunnan pj 1993-2004.

Koistinen Mikko (kok.) 1997-2004. s. 11.8.1940. Tuusniemi. Yrittäjä. Liikuntalautakunnan pj 1997-2000.

Koivunen (Matti) Matias (Skdl) 1951-1988. s. 12.1.1919, Ruovesi. Kunnallisneuvos, kansanedustaja, I. sosiaaliministeri 1966-1968, kaupunginvaltuuston II vpj 1973-1988, kaupunginhallituksen jäsen 1972.

Kontio Marja-Liisa (kok.) 2001-, s. 2.7.1945, Uurainen. Kasvatust. toht., rehtori.

Koppinen Marja-Leena (kesk.) 2001-2004. s. 16.1.1940, Iisalmi. Fil. lis., yliopiston lehtori.

Korhonen Pentti (sd.) 1985-1987, s. 8.8.1927, Savonlinna. Autonkuljettaja.

Koskenniemi Kyllikki (kok.) 1969-1988. s. 3.9.1921, Kalanti. Toimittaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1976, 1984.

Koskenniemi Mikko (kok.) 1954-1977. s. 13.3.1918, Varpaisjärvi. Varatuomari, pankinjohtaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1968-1969, vesilautakunnan pj 1965-1968.

Koski Teppo-Veli (vas.) 1993-1998. s. 1.2.1954, Ruovesi. Muusikko.

Koskimaa Anja (kok.) 1993-1996. s. 14.12.1942, Lapinlahti. Opettaja.

Koskimaa Kai (kok.) 1985-1988. s. 10.12.1934, Kuopio. Ev. luutn., evp., ye-ups.

Koskinen Veijo (sd.) 1985-. s. 11.8.1954, Rauma. Työsuojeluvaltuutettu. Kaupunginhallituksen pj 2005-, sosiaali- ja terveyslautakunnan pj 1993-2004, Jyväskylän tilapalvelun johtokunnan pj 2005-.

Kotimäki Ilari (Nuorten ääni-valtuustoryhmä/kesk.) 2001-2004. s. 9.6.1952, Jyväskylä. Kemisti.

Kotkavirta Eija (vihr.) 1993-1999, s. 13.4.1954, Helsinki. Työterveyshuollon erikoislääkäri. Ympäristölautakunnan pj 1997-1999.

Kuittinen Ines (kok.) 1965-1972. s. 27.11.1919, Joensuu. Rehtori. Kaupunginhallituksen jäsen 1969-1972.

Kuittu Ulla (vas.) 1993-2004. s. 5.1.1964, Jyväskylä. Sosiaalityöntekijä.

Käppi Arvo (Lkp) 1992. s. 21.3.1935, Vuoksela. Yrittäjä.

Laaksonen Pirkko (sd.) 1989-2000. s. 24.8.1945, Muurame. Perushoitaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1993-1996.

Lahtinen Sirkku (sd.) 1973-1980. s. 13.4.1922, Jyväskylä. Opettaja.

Laitinen Reijo (sd.) 1981-, s. 20.2.1950, Jyväskylä. Pääluottamusmies, kansanedustaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1985-1991, Jyväskylän seudun Jykes Oy:n hallituksen pj 1995-.

Laitinen Saara, ks. Oksanen Saara.

Lajunen Heimo (kok.) 2005-. s. 18.1.1954, Tampere. Yleislääketieteen erikoislääkäri.

Lampinen Erkki (kesk.) 1985-2000. s. 29.10.1943, Jyväskylä. Työnjohtaja, tuotantopäällikkö. Kaupunginvaltuuston II vpj 1992, 1994, 1996, 1999-2000, kaupunginhallituksen jäsen 1989-90, 1997-1998.

Lampinen Huki (kok.) 1957-1968. s. 27.1.1906, Ähtäri. Ekonomi, toimitusjohtaja.

Lapiolahti Raimo (kok.) 1999. s. 25.8.1948, Kärämäki. Rehtori. Kulttuurilautakunnan pj 1999-2000.

Lassinpelto Lauri (sd.) 1946-47, 1951-60, 1965-68. s. 11.8.1912, Sippola. Kirjailija. Kaupunginhallituksen jäsen 1968-1969.

Laukkanen Kirsti (sd.) 1961-1968. s. 24.7.1923, Jyväskylä. Kanslisti.

Lehto Jouko (sd.) 1965-1980. s. 30.7.1925, Jyväskylä. Sähkötekniikko.

Lehto Pentti (sd.) 1946-50, 1965-68. s. 2 8.4.1910, Jämsä. Sosiaalipäällikkö.

Lehtonen Olavi (sd.) 1969-1972. s. 1 2.4.1931, Uurainen. Autonkuljettaja.

Leinonen Margit (sd.) 1973-1980. s. 4.4.1931, Säynätsalo. Ammattientarkastaja työsuojeluteknikko.

Leiwo Lea (sd.) 1993-1996. s. 29.9.1945, Evijärvi. Opettaja.

Leppänen Lea (sd.) 2002-, s. 11.2.1947, Laukaa. Sisätautien erikoissairaanhoitaja.

Leppänen Tuula (Skdl/vas.) 1985-1992. s. 7.12.1953, Jyväskylä. Hallintot. kand., piirisihteeri.

Lindström Tuija (vihr.) 2005-. s. 5.7.1970, Kuopio. B.A., Fil. lis., musiikinopettaja. Rakennus- ja ympäristölautakunnan pj. 2007-.

Linna Mikko (kesk.) 1977-1980. s. 1.10.1946, Multia. Hallintot. maist., yrittäjä. Kaupunginhallituksen jäsen 1976-1977.

Louhivuori Jukka (sd.) 2001-2005-. s. 8.6.1954, Helsinki. Fil. toht., professori. Kulttuuri- ja nuorisolautakunnan pj 2005-.

Lumio Markku (kok.) 1989-1999, s. 26.4.1960, Jämsä. Varatuomari, alueasiamies, Vaasan kaupunginjohtaja. Kaupunginhallituksen pj 1997-1999, kaupunginhallituksen jäsen 1993-1996.

Luoma Kalevi (kesk.) 1985-1988. s.10.9.1950, Alajärvi. Toimistosihteeri.

Luoto Erkki (sd.) 1963-1972. s. 18.10.1906, Antrea. Kauppaneuvos, toimitusjohtaja, Kaupunginvaltuuston pj 1969-1972, kaupunginhallituksen jäsen 1965-1968, vaalilautakunta valtuustossa toimitettavia suhteellisia vaaleja varten pj 1965-1968.

Lääperi Yrjö (sd.) 1964-1968. s. 18.12.1924, Kurkijoki. Rautatieläinen.

Lönnqvist Ahti (kesk.) 1980-1984. s. 13.2.1929, Karjalohja. Osastopäällikkö.

Manninen Pekka (vas.) 1997. s. 2.3.1953, Laihia. Toimittaja.

Manninen Toivo (sd.) 1976, 1977. s. 17.8.1917, Jyväskylä. Veturinkuljettaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1972-1973, henkilöstölautakunnan pj 1974-1976.

Marjanen Ilkka (kok.) 1969-1980. s.28.3.1931, Jyväskylä. Hallintot. maist., talousjohtaja. Kaupunginvaltuuston I vpj 1977-1978, kaupunginhallituksen jäsen 1974-1975.

Matilainen Juhani (kesk.) 2001-, s. 20.6.1940, Varkaus. Taloust. maist. Väestönsuojelulautakunnan pj 1973-1984, JE-urakoinnin hallituksen pj. 1997 -2002.

Melville Tony (sd.) 1996-, s.16.5.1952, Liverpool. MA, PGCE, ELF, lehtori, toimittaja. Kulttuurilautakunnan pj 1997-1999.

Muhonen Jorma (Skdl) 1985-1988. s. 31.3.1944, Jyväskylä. Pääluottamusmies.

Muhonen Raimo (sd.) 1977-1980, 1983-1984. s. 7.8.1947, Jyväskylä. Pääluottamusmies, paperityöntekijä.

Muli Matti (Smp) 1970-1972. (tiedot puuttuvat) Pyhäjärvi. Autokoulunopettaja.

Mutanen Gunnar (Lkp) 1965. (tiedot puuttuvat). Konstaapeli.

Myllykangas Pirjo (kesk.) 1977-1979. s. 18.7.1949, Veteli. Sairaanhoitaja.

Mäkelä Tina (Smp) 1985-1994, s. 30.6.1955, Lahti. Diakonissa, kansanedustaja.

Mäki Onerva (Lkp/kesk.) 1965-1976. s. 16.12.1926, Ahlainen. Kasvatust. toht. h.c., yliopistolehtori. Kaupunginhallituksen jäsen 1975.

Mäkinen Eila (Skdl) 1977-1984. s. 16.1.1928, Tampere. Paperityöläinen.

Mäkinen Matti (vihr.) 1997-2004. s. 15.9.1970, Pertunmaa. Fil. maist., pääsihteeri, Hankasalmen kunnanjohtaja. Liikuntalautakunnan pj 2001-2004.

Mäkinen Pentti (sd.) 2001-2004. s. 16.3.1952, Viitasaari. Pääluottamusmies, asentaja.

Mäkinen Raimo (sd.) 1973-1976. s. 22.4.1937, Jyväskylä mlk. Kasvatust. toht., professori. Oppilaskotien johtokunnan pj 1970-1973, oikeusapulautakunnan pj 1971-1972.

Mäkinen Terttu (sd.) 1988. s. 4.3.1946, Konnevesi. Yhteiskuntat. toht., psykologi.

Mäkinen Tuija (vihr.) 1997-, s. 1.7.1959, Jyväskylä. Yhteiskuntat. maist., koulukuraattori. Kaupunginhallituksen jäsen 1997-2000, 2004, 2005-.

Nakari-Lehto Maija-Liisa (sd.) 1973-1980. s. 27.4.1923, Muolaa. Ylihoitaja.

Neittaanmäki Petri (kesk.) 1997-, s. 3.3.1975, Jyväskylä. Yhteiskuntat. maist., kansanedustaja, erityisavustaja.

Nieminen Harri O. (vas.) 1993-1998. s. 8.12.1954, Jyväskylä. Kuljetusesimies.

Niininen Veikko (Skdl) 1965-1970. s. 18.2.1922, (tieto puuttuu). Pääluottamusmies, sorvaaja.

Nousiainen Torsti (Lkp) 1965-1968, 1973-1976. s. 16.8.1924, Harlu. Yli-insinööri. Kaupunginhallituksen jäsen 1965-1968.

Nykänen Kari (sd.) 1977-1985, 1987-1992. s. 12.1.1942, Jyväskylä. Rovasti.

Nykänen (Pekka) Petter (Skdl) 1951-1972. s. 11.11.1916, Siestarjoki. Ammattientarkastaja. Kaupunginvaltuuston II vpj 1965-1972, kaupunginhallituksen II vpj 1977-1980, kaupunginhallituksen jäsen 1973-1976, urheilulautakunnan pj 1967-1968.

Nyysönen Kirsti (kok.) 1972. (tiedot puuttuvat). Yrittäjä.

Närhi Pentti (sd.) 1993-, s. 7.7.1951, Laukaa. Yleisammattimies.

Ojala Matti (sd.) 1996-2004. s. 9.7.1944, Säynätsalo. Talousneuvos, toimitusjohtaja. Kaupunginhallituksen I vpj 1999-2004, kaupunginhallituksen jäsen 1997-1998.

Olaleye Marcus (kok.) 1997-2000, s. 27.7.1973, Uusikaupunki. Opiskelija.

Olin Kalevi (sd.) 1981-, s. 5.10.1945, Pyhäjärvi UL. Professori, kansanedustaja. Kaupunginvaltuuston I vpj 1989-1995, pj 2003-2004, kiinteistö- ja asemakaavalautakunnan pj 1986-1988.

Oksanen Saara (vihr.) 1985-1988. s. 14.2.1939, Saarijärvi. Lehtori.

Ottelin Urho (Skdl) 1965-1980. s. 16.5.1930, Jyväskylän mlk. Pääluottamusmies, hitsaaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1968-1971.

Paavilainen Tuula, ks. Sarja Tuula.

Palander Eino (sd.) 1934-1972. s. 13.8.1901, Jyväskylän mlk. Sementtivalimonhoitaja. Kaupunginvaltuuston pj 1956-1968, kaupunginhallituksen jäsen 1937-1939, 1941, 1944-1950, 1952-1955.

Paloniemi Aila (kesk.) 1997-, s. 28.1.1956, Kyyjärvi. Lastentarhanopettaja, toimittaja, kansanedustaja. Kulttuurilautakunnan pj 2001-2003, Jyväskylän Ammattikorkeakoulu Oy:n hallituksen pj 2005-.

Papp Inkeri (kok.) 1989-1992. s. 15.1.1941, Karstula. Fil. lis., opetusneuvos, rehtori.

Parkkinen Heikki (kok.) 1973-1996. s. 7.4.1934, Kuopio. Pankinjohtaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1985-1988.

Partanen Erkki J.(sd.) 1993-2000. s. 2.2.1944. Sortavalan mlk. Pääluottamusmies, kansanedustaja.

Parvi Vesa (Skdl) 1973-1975. s. 16.5.1940, Helsinki. Lääket. lis.

Parviainen Juha (kok.) 1992. s. 5.5.1945. Pielisensuu. Kartastoteknikko.

Parviainen Risto (kok.) 1989-1992. s. 7.11.1934, Muuruvesi. Kansakouluopettaja. Pankinjohtaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1989-1990.

Parviainen Veikko (kok.) 1969-1971. s. 14.9.1909, Muuruvesi. Talousneuvos, kauppias.

Pekkarinen Mauri (kesk.) 1977-2004. s. 6.10.1947, Kinnula. Yhteiskuntat. maist., kansanedustaja, sisäasiainministeri 1991-1995, kauppa- ja teollisuusministeri 2003-, kaupunginhallituksen jäsen 1978.

Pekkarinen Sakari (kok.) 1977-1988. s. 3.5.1940, Viitasaari. Merkonomi, toimitusjohtaja. Kaupunginhallituksen I vpj 1979-1988, kaupunginhallituksen jäsen 1977-1978.

Pelkonen Erkki (sd.) 1977-1984. s. 15.5.1940, Oulunsalo. Pääluottamusmies, mallinviilaaja. Matkailulautakunnan pj 1982-1988.

Peltola Raimo (sd.) 1981-1988. s. 20.6.1939, Jyväskylän mlk. Varaston esimies.

Peltonen Onni (sd.) 1929-1968. s. 27.8.1894, Jyväskylän maalaiskunta. Veturikuljettaja, kansanedustaja, kulkulaitosten- ja yleisten töiden ministeri 1945-1946, 1948-1950, sosiaaliministeri 1948 ja 1954-1956.

Penttinen Anja (kesk.) 1981-1988. s. 11.11.1924, Korja. Toimittaja. Kulttuurilautakunnan pj 1985-1992.

Penttinen Tyyne (Skdl) 1957-1968. s. 2.8.1909, Vihanti. Rouva. Lastenseimen johtokunnan pj 1965-1968.

Perkki Lauri (Skdl) 1976. s. 14.9.1945, Helsinki. Hum. kand., tiedotuspäällikkö.

Pernu Ilkka (vas.) 2001-, s. 12.1.1949, Kemijärvi. Ylihoitaja. Kaupunginhallituksen jäsen 2005-.

Pesola Aimo (kok.) 1969-1992. s. 18.6.1920, Soini. Ylimetsänhoitaja. Kaupunginvaltuuston I vpj 1974-1976, kaupunginhallituksen jäsen 1971-1973,

Pesola Helena (kok.) 1973-1988. s. 2.7.1947, Kuopio. Yhteiskuntat. maist., kansanedustaja, sosiaali- ja terveystoiministeri 1987-1989, KELA:n johtaja. Kaupunginvaltuuston I vpj 1981-1987, Ystävyyskaupunkilautakunnan pj 1974-1976.

Pesola Tapio (kok.) 1989-1991, s. 2.7.1947, Loimaa. Yhteiskuntat.maist., pankinjohtaja. Tilintarkastajien pj. 1989-1992.

Pihlas Pekka (kok.) 1977-1981, s. 11.7.1930, Kivijärvi. Insinööri, yrittäjä.

Pitkänen Viljo (kok, skl.) 1961-1972, 1977-1984. s. 24.2.1913, Riistavesi. Rovasti, lehtori. Kaupunginvaltuuston I vpj 1971, kaupunginhallituksen jäsen 1970, 1972, 1981.

Pohjola Kirsi (kok.) 2001-2004. s. 23.12.1964, Pylkönmäki. Yhteiskuntat. toht., projektipäällikkö.

Pohjonen Mauno (kesk.) 1954-1976. s. 25.1.1907, Kärkölä. Maanviljelysneuvos, maat.- ja metsät. maist., agronomi, kansanedustaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1973.

Pulli Terhi (kok.) 1993-, s. 27.4.1962, Jyväskylä. Liikuntat. maist. Kaupunginhallituksen jäsen 2005-, koulutuslautakunnan pj 1997-2004, opetuslautakunnan pj 2001-2004.

Rahikkala Kalervo (kok.) 1981-1988. s. 22.2.1939. Jyväskylän mlk. Liikenteenharjoittaja. Metsälautakunnan pj 1981.

Rantanen Helka (sd.) 1954-1980, 1983-1984. s. 17.7.1916, Jyväskylä. Lastenhuollontarkkailija. Kaupunginhallituksen jäsen 1974-1980.

Reinikainen Pertti (sd.) 1993-2004. s. 21.5.1943, Jyväskylä. Projektipäällikkö.

Rihti Anna-Liisa (kok.) 1969-1972. s. 20.5.1918, Viitasaari. Fil. maist., rehtori.

Rissanen Raimo (Smp) 1985-1988. s. 2.7.1933, Viipuri. Opetusneuvos, rakennusmestari.

Ristola Arimo (kesk.) 1989-1996. s. 10.2.1946, Jyväskylä. Taloust.maist., toimitusjohtaja. Kaupunginvaltuuston II vpj 1989-1991, kaupunginhallituksen jäsen vuonna 1992.

Ristola Raija (sd.) 1985-1988. s. 15.7.1928, Petäjävesi. Pääluottamusmies, myyjä. Kotitalous- kuluttaja- ja oikeusapulautakunnan pj 1989-1992.

Ristonmaa Risto (kesk.) 1965-68. s. 8.4.1913, Jyväskylän mlk. Maanviljelijä.

Roinila Erkki (sd.) 1965-1988. s. 20.6.1917, Keuruu. Konepiirtäjä. Kaupunginhallituksen jäsen 1969-1976, terveydenhoitolaautakunnan pj 1963-1968, kunnan keskusvaalilautakunnan pj 1973-1976.

Romström Ensio (skl, kok.) 1973-1992. s. 23.8.1934, Helsinki. Faktori, ammattikoulunopettaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1979-1980, sosiaalilautakunnan yleisen jaoston pj 1977-1988, raittiuslautakunnan pj 1988.

Ruokonen Toivo (sd.) 1965-1972, (skl) 1977-1980. s. 21.5.1921, Kyyjärvi. Liikkeenharjoittaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1974, 1977-1978.

Ruoppila Ahti (vihr./sd.) 1993-1996, (sd.) 2005-, s. 18.10.1963, Jyväskylä. Yhteiskuntat. kand, eduskunta-avustaja. Kaupunginhallituksen jäsen 2005-.

Räty Reino (kok.) 1981-1984. s. 3.8.1914, Sortavalan mlk. Sosiaalipäällikkö.

Räty Veikko (Skdl) 1961-1968. s. 21.7.1929, Jyväskylä. Sosionomi, talouspäällikkö. Kaupunginhallituksen jäsen 1965-1966.

Rönneberg Risto (vihr.) 1993-. s. 27.11.1959, Porvoo. Kasvatust. maist., rehtori. Kaupunginhallituksen jäsen 1999-2003, kulttuurilautakunnan pj 1993-1996, talouspalvelukeskuksen johtokunnan pj. 2007-.

Saastamoinen Anne (vihr.) 2005, s. 6.4.1964, Oulu. Yhteiskuntat. maist., ohjaaja.

Saastamoinen Kauko (sd.) 1973-1975. s. 12.6.1928, Keitele. Alkoholistihoollontarkkaaja.

Sahi Pentti (sd.) 1969-1996. s. 5.9.1929, Jyväskylä. Teknikko, käyttöpäällikkö. Kaupunginhallituksen pj 1977-1996.

Saleva Henry (kok.) 2000-2004. s. 22.3.1951, Helsinki. Varatuomari, asianajaja.

Salokorpi Esa (kok.) 1997-, s. 1.9.1967, Vaasa. Yrittäjä. Tarkastuslautakunnan pj. 2005.

Salomaa Onni (Skdl) 1965-1976, 1980. s. 4.2.1923, Kauhajoki. Hitsaaja.

Salunen Ritva (kok./skl) 1985-1998. s. 24.5.1943, Ruovesi. Lääket. lis., lastentautien erikoislääkäri.

Santanen Seppo (sd.) 1969-1970. s. 25.4.1929, Jyväskylä. Lakitieteen lis., varatuomari, ekonomi, pankinjohtaja, apulaiskaupunginjohtaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1970, holhouslautakunnan pj 1965-1974, vaalilautakunta valtuustossa toimitettavia suhteellisia vaaleja varten, pj 1969-1970.

Saraste-Kautto Anita (kok.) 2001-, s. 20.11.1946, Viitasaari. Kasvatust. maist., rehtori. Kaupunginhallituksen jäsen 2001-2004, kaupunkisuunnittelulautakunnan pj 2005-.

Sarja Tuula (sd.) 1980 -1983, 1985 - 1996. s. 24.1.1945, Nivala. Kansanedustaja, päiväkodinjohtaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1992.

Savolainen Yrjö (sd.) 1973-1980. s. 14.11.1922, Haukipudas. Sosiaalineuvos, toiminnanjohtaja,.

Savolin Reijo (kok.) 1998-2000, 2005-. s. 9.5.1950, Kivijärvi. Diplomikiinteistövalittaja, yrittäjä. Education Facilities Oy:n hallituksen pj 2005-.

Selin Jaakko (kok.) 2005-. s. 29.6.1977, Jyväskylä. Tradenomi, yrittäjä. Kaupunginhallituksen jäsen 2005-.

Selin Pirkko (kesk.) 1989-2005-. s. 21.3.1951, Saarijärvi. Fil. toht., ympäristöjohtaja. Kaupunginhallituksen II vpj 1993, 1997-1998, 2001-2004, I vpj 2005-, kaupunginhallituksen jäsen 1994-1996, 1999-2000.

Selkämaa Pirkko (sd.) 1969-1976, 1981-1984. s. 2.2.1938, Säränsniemi. Palvelutalon johtaja. Lastenhuoltolaitosten johtokunnan pj 1973-1976.

Seppälä Arja (vihr.) 2001-2004. s. 2.1.1967, Kuopio. Kulttuuriryöntekijä.

Seppänen Alpo (kok.) 1985-1992. s. 26.7.1931, Hämeenlinna. Dipl.ins., rehtori.

Sillantaus Pentti (kok.) 1961-1973. s.30.5.1923, Saarijärvi. Professori, varatuomari, kansanedustaja, Alkon anniskelujohtaja. Kaupunginvaltuuston I vpj 1973.

Silvola Heikki (kok.) 1973-1976. s. 23.11.1930, Jokioinen. Lääket. toht., ylilääkäri.

Sopo Raimo (kok./kesk.) 1989-1996. s. 11.10.1939, Viipuri. Ylimetsänhoitaja. Kaupunginhallituksen jäsen 2004, energialautakunnan pj 1985-1993, Jyväskylän energialaitoksen johtokunnan pj 1994-1996, ympäristölautakunnan pj 2001-2004, sosiaali- ja terveyslautakunnan pj 2005-. Sorjonen Sirkka (kok.) 1974-1976, 1983-1984. s. 20.6.1931. Punkaharju. Ylihoitaja.

Sorri Katja (kesk.) 2001-, s. 16.3.1975, Perho. Kauppat. maist., lehtori. Kaupunginvaltuuston I varapj. 2007-, kaupunginhallituksen jäsen 2005-2006, ympäristölautakunnan pj 2004.

Starzewski Juhani (skl/kd) 1993-, s. 20.3.1956, Toivakka. Lastentarhanopettaja. Kaupunginhallituksen jäsen 2005-2006.

Suhonen Kauko (sd.) 1965-1970. s. 24.9.1926, Joroinen. Toimitsija. Kaupunginhallituksen jäsen 1969-1970.

Suhonen Maarit (Skdl) 1977-1979. s. 3.12.1951, Hämeenlinna. Opintosihiteeri.

Suntioinen Johan (sd.) 1965-1968. s. 10.4.1909, Jyväskylä. Asettaja.

Suomela Esa (Lkp) 1961-1972. s. 1.5.1925, Somero. Hallintopäällikkö. Kaupunginhallituksen jäsen 1965.

Suomi Kimmo (vih./sd.) 1993-1996, (sd.) 2005-, s. 22.1.1954, Hankasalmi. Professori, dos. Oikeusapulautakunnan pj 1985-1988, opetuslautakunnan pj 2005-.

Surakka Juhani (sd.) 1973-84, 1989-2002, s. 19.10.1944, Lievestuore. Toimitsija, kansanedustaja.

Svärd Kalevi (sd.) 1977-1992. s. 14.9.1934, Korpilahti. Rautatieläinen.

Säilä Klaus (sd.) 1969-1976. s. 18.2.1933, Salo. Pastori. Sosiaalilautakunnan pj 1969-1973.

Takala Ulla-Maija (kok.) 1989-1991, (tieto puuttuu), Kuusankoski. Palvelukodin johtaja.

Tervakangas Heikki (Skdl/vas.) 1989-1996. s. 11.12.1948, Jyväskylä. Auton asentaja. Kaupunginvaltuuston II vpj 1995.

Tiainen Eeva-Sisko (Lkp) 1977-1980. s. 6.3.1927, Uukuniemi. Sairaanhoidtaja.

Tiainen Jorma (Lkp) 1974-1980. s. 28.10.1932, Viipuri. Professori, fil. toht. Kaupunginhallituksen jäsen 1977-1978.

Timlin Matti (kesk.) 2001-, s. 26.3.1961, Ylivieska. Liikkeenharjoittaja. Kaupunginhallituksen jäsen 2005-, teknisen lautakunnan pj 2001-2004, JE-urakoinnin hallituksen pj 2006 - 2007

Tirroniemi Meri (Skd/kd) 1989-2004. s. 28.7.1957, Helsinki. Diakoni.

Toikkanen Petri (komm.) 2005-. s. 28.1.1982. Opiskelija.

Toivanen Aila, ks. Paloniemi Aila.

Toiviainen Mauri (Lkp) 1969-1988. s. 6.6.1923, Pyhäjärvi VI, Director cantus, opettaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1971-1974, 1979-1980.

Toivonen Aune (kok.) 1977-1980. s. 24.4.1909, Rovaniemi. Lehtori, fil. maist.

Toivonen Gunnar (Skdl) 1969-1980. s. 7.1.1928, Jyväskylän mlk. Pääluottamus mies, kirves mies.

Tolvanen Hannu (kok.) 2000. s. 27.1.1969, Kuopio. Yrittäjä.

Turunen Kirsti (sd.) 1993-96, 2003-2004. s. 23.5.1951, Varpaisjärvi. Päiväkodinjohtaja.

Turunen Veikko (Smp/sit.) 1985-1996. s. 19.6.1930, Harlu. Rovasti, kansanedustaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1991-1992.

Tuupainen Kauko (sd./PerusÄssä) 1977-1982, 1989-, s. 8.5.1940, Kalajoki. Merkonomi, tilintarkastaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1993-1996, vaalilautakunta valtuustossa toimitettavia suhteellisia vaaleja

varten, pj 1989-2000, Jyväskylän Vuokra-asunnot Oy:n hallituksen pj 1992-1996, Jyväskylän Energia Oy:n hallituksen pj 1997-2000.

Tynjä Riitta (Skdl/vas., komm.) 1989-. s. 25.8.1952, Tyrnävä. Kasvatust. kand., sosiaalityöntekijä. Kaupunginvaltuuston II vpj 1993.

Tyynelä Sinikka (vih.) 1989-1992. s. 20.7.1951, Jyväskylä. Yhteiskuntat. kand., taiteilija.

Usenius Pirkko (kok.) 1995-96. s. 22.2.1938, Pori. Hammaslääkäri.

Urrila Pertti (kok.) 1989-1995. s. 25.1.1937, Ähtäri. Projektijohtaja, merkonomi, pankinjohtaja. Kaupunginvaltuuston pj 1989-1991, kaupunginhallituksen jäsen 1992, teknisen lautakunnan pj 1993-1995.

Urtti Erkki (kesk.) 1993-1996, 2000. s. 2.10.1948, Jyväskylän mlk. Varatuomari, asianajaja. Kaupunginhallituksen jäsen 2001-2004, JE-urakoinnin hallituksen pj. 2002 - 2004.

Utunen Ziv Heini (kesk.) 2005-. s. 2.10.1977, Pihtipudas. Fil. maist., yhteiskuntat. kand., projektipäällikkö.

Vaara Jouko (skl/kd) 1989-1992. s. 16.4.1930, Soanlahti. Työnjohtaja.

Wahlström Riitta (vih.) 1993-2000, s. 26.3.1946, Pori. Kasvatust. lis., tutkija. Kaupunginvaltuuston II vpj 1997-1998, ympäristölautakunnan pj 2000.

Vainio Hilja (kesk.) 1981-1992. s. 3.5.1944, Rautalampi. Erikoissairaanhoitaja. Kaupunginhallituksen jäsen 1985-1991.

Vainio Oiva (kok.) 1997-2004. s. 18.10.1927, Rauma. Lehtori, ekonomi.

Valjakka Sirkka (kok.) 1957-1968. s. 9.7.1913, Lahti. Fil. lis., museonjohtaja.

Vasama Erkki (sd.) 1969-1982. s. 4.8.1933, Joensuu. Hum.kand., lehtori. Kaupunginvaltuuston pj 1973-1982, kaupunginhallituksen jäsen 1971-1972, matkailulautakunnan pj 1967-1968.

Vauhkonen Jouni (vih.) 2002-, s. 29.3.1959, Suonenjoki. Yhteiskuntat. toht., tutkija. Rakennus- ja ympäristölautakunnan pj 2005-.

Veijonen Pirkko (kok.) 1981-2000. s. 5.9.1927, Jyväskylä. Lehtori. Asuntoasiainlautakunnan pj 1989-1992.

Vepsäläinen Kalevi (kok.) 1981-1988. s. 22.8.1934, Korpiselkä. Rakennusmestari.

Vielma Ahti (kok.) 2005-. s. 8.4.1941, Kittilä. Dipl.ins., apulaiskaupunginjohtaja, kansanedustaja.

Viinikainen Heikki (Skdl) 1977-1984. s. 20.12.1930, Jyväskylän mlk. Pääluottamus mies, työ mies. Urheilu- ja ulkoilulautakunnan pj (1969-1978), liikuntalautakunnan pj (1979-84).

Vikman Anni (sd.) 1957-1972. s. 8.4.1914, Laukaa. Liikeapulainen.

Vikström Katriina (vih.) 1999-2000. s. 3.8.1970, Jyväskylä. Fil. maist.

Viljamaa Marja-Leena (sd.) 1981-2003, s. 12.7.1945, Kihniö. Yht.kuntat. toht., psykologi, kansanedustaja. Kaupunginvaltuuston pj 1997-2003, kaupunginhallituksen jäsen 1985-1991, vaalilautakunta valtuustossa toimitettavia suhteellisiä vaaleja varten, pj 1985-1988.

Virkkunen Henna (kok.) 1997-, s. 4.6.1972, Joutsa. Fil.lis., toimittaja, kansanedustaja. Kaupunginvaltuuston pj 2005-, teknisen lautakunnan pj 1999-2000, kaavoituslautakunnan pj 2001, kaupunkisuunnittelulautakunnan pj 2002-2004.

Visakorpi Marika (kd) 2005-. s. 9.10. 1969, Helsinki. Oikeustieteen kand., varatuomari, kihlakunnan syyttäjä. Kaupunginhallituksen jäsen 2007-.

Wuolio Tiinu (vih.) 2000. s. 4.2.1958, Espoo. Toimitusjohtaja.

Vuolle Anneli (kok.) 1985-1996. s. 12.12.1941, Joensuu. Terveystenhoitaja.

Väliniemi Tuulikki (sd.) 1981-1988, 1997-, s. 15.3.1945, Keuruu. Teollisuustoimihenkilö, Suomen Teollisuustoimihenkilöiden Liiton pj., projektityöntekijä. Kaupunginhallituksen jäsen 1983-1984, 1997-.

Väättäinen Markku (sd.), 2004. s. 29.5.1949, Valtimo. Yhteiskuntat. maist, projektisuunnittelija.
Nuorisolautakunnan pj 1977-1984.

Yksjärvi Kari (vas.) 2005-. s. 26.8.1954, Petäjävesi. Laitosmies.

Yksjärvi Leena (sd.) 2005-. s. 18.5.1957, Jyväskylän maalaiskunta. Asumispalvelujen johtaja. Jyväskylän Veden johtokunnan pj 2005.

Yliselä Aarno (Skdl/vas.) 1985-1992. s. 3.7.1950, Helsinki. Yleislääketieteen erikoislääkäri.

Ylönen Timo (Skdl) 1973-1979. s. 4.8.1950, Helsinki. Yhteiskuntat. kand., opintosihteeri.

Yrjönen Pekka (Skdl/vas.) 1985-1988. s. 18.7.1946, Jyväskylä. Pääluottamusmies, työnjohtaja.

Jyväskylän kaupungin hallituksen jäsenet ja valtuuston varapuheenjohtajat vuosina 1965-2007

Ahola Jorma 1993-2004, josta I vpj. 1997-1998

Andersson Markku 1981-1983

Antila Sirpa 1997-2000

Aro Ensio 1967-1972

Arvaja Erkki 1982 1986-1987, 1991-2004

Forsberg Ari 2000

Fredrikson Erkki 1997-2000

Fredrikson Ilmari 1970 ja 1979-80

Fredrikson Timo valtuuston I vpj. 2001-2004

Front Fanni 1981-1986

Haapamäki Jouko 1977-1980

Haapsalo Kaija 1997-2000, 2005-, valtuuston I vpj. 1996

Hakkara Arvi 1985-2004, josta I vpj. 1993-1994, 1996 ja II vpj. 1991-1992, 1995, 1999-2000

Harju Juhani 1989-1992

Hartikainen Maija 1989-1992

Haro Eino 1973-1982

Hiltunen Ari 2005- II vpj.

Hirvensalo Mirja 1992

Hongisto Yrjö 1966 ja 1968, valtuuston I vpj. 1965 ja 1967

Hyytiäinen Veikko 1967, 1969 ja 1971. valtuuston I vpj. 1966,1968,1970 ja 1972

Iitti Paavo 1965-1968

Ikonen Erkki 1999-2004 pj.

Illman Hilka 1993-1996 ja 2001-2004, valtuuston II vpj. 2005-

Ilmo Viljam 1965-1968 ja 1971

Jaatinen Matti 1965-67, valtuuston I vpj. 1969

Jakosuo Arvi 1973-1978 ja 1981-1984, josta I vpj. 1977-78, valtuuston I vpj. 1979-80

Juusela Jukka 2007-. valtuuston II vpj. 2001-2004, valtuuston I vpj. 2004-2006

Juusela Jyrki 1979

Kaijaluoto Kaija-Leena 2001-2004

Kainulainen Tauno 1977-1984 ja 1991-1992, josta II vpj.1985-1990

Kanerva Jukka 1993-1998

Kankainen Mikko 1981-1984

Karpio Juha 1989-1991, josta I vpj. 1991, valtuuston I vpj. 1997-2000

Kauppinen Carita 1985-1996, josta I vpj. 1989-1990, 1992, 1995 ja II vpj. 1994 ja 1996

Kivimäki Matti 1965-1967 ja 1973-1976

Koivunen Matti 1972, valtuuston II vpj. 1973-88

Koskeniemi Kyllikki 1976 ja 1984

Koskeniemi Mikko 1968-1969

Koskinen Veijo 2005- pj.

Kuittinen Ines 1969-1972

Laaksonen Pirkko 1993-1996

Laitinen Reijo 1985-1991

Lampinen Erkki 1989-90 ja 1997-98, valtuuston II vpj. 1992,1994, 1996 ja 1999-2000

Lassinpelto Lauri 1968-69

Linna Mikko 1976-77

Lumio Markku 1993-1999, josta pj. 1997-1999

Luoto Erkki valtuuston pj 1969-1972, hallituksen jäsen 1965-1968

Manninen Toivo 1972-1973

Marjanen Ilkka 1974-1975, valtuuston I vpj. 1977-1978

Mäki Onerva 1975

Mäkinen Tuija 1997-2000 ja 2004-

Nousiainen Torsti 1965-68

Nykänen (Pekka) Petter 1973-80, josta II vpj. 1977-80, valtuuston II vpj. 1965-1972

Ojala Matti 1997-2004, josta vpj. 1999-2004

Olin Kalevi valtuuston I vpj 1989-1995

Ottelin Urho 1968-1971

Palander Eino 1937-1939, 1941, 1944-1955, valtuuston pj 1956-1968

Parkkinen Heikki 1985-1988

Parviainen Risto 1989-90

Pekkarinen Mauri 1978

Pekkarinen Sakari 1977-1988, josta I vpj. 1979-1988

Pernu Ilkka 2005-

Pesola Aimo 1971-1973, valtuuston I vpj. 1974-76

Pesola Helena valtuuston vpj 1981-1987

Pitkänen Viljo 1970, 1972, 1981, valtuuston I vpj. 1971

Pohjonen Mauno 1973

Pulli Terhi 2005-

Rantanen Helga1974-1980

Ristola Arimo 1992, valtuuston II vpj. 1989-1991

Roinila Erkki 1969-1976

Romström Ensio 1979-80

Ruokonen Toivo 1974 ja 1977-78

Ruoppila Ahti 2005-

Räty Veikko 1965-66

Rönnberg Risto 1999-2003

Sahi Pentti 1977-1996 pj.

Santanen Seppo 1970

Saraste-Kautto, Anita 2001-2004

Sarja Tuula 1992

Selin Jaakko 2005-

Selin Pirkko 1993-, josta I vpj. 2005- ja II vpj.1993, 1997-1998 ja 2001-2004

Sillantaus Pentti valtuuston vpj 1973

Sopo Raimo 2004

Sorri Katja 2005-2006, valtuuston I vpj. 2007-

Starczewski Juhani 2005-2006

Suhonen Kauko 1969-70

Suomela Esa 1965

Tervakangas Heikki valtuuston II vpj. 1995

Tiainen Jorma 1977-1978

Timlin Matti 2005-

Toiviainen Mauri 1971-1974 ja 1979-80

Turunen Veikko 1991-1992

Tuupainen Kauko 1993-1996

Tynjä Riitta valtuuston II vpj. 1993

Urrila Pertti 1992

Urtti Erkki 2001-2004

Wahlström Riitta valtuuston II vpj. 1997-1998

Vainio Hilja 1985-1991

Vasama Erkki 1971-1972

Viljamaa Marja-Leena 1985-1988

Virkkunen Henna valtuuston pj 2005-

Visakorpi Marika 2007-

Väliniemi Tuulikki 1983-1984 ja 1997-

Liite 2.

Jyväskylän kaupungin viranhaltijat I 1965-2008

(suluissa kaupungin palvelukseen tulovuosi)

Apulaiskaupunginjohtaja

Häyhä Veikko, s. 5.2.1920, Koivisto. Dipl.ins., tekn.toht. 1963 - 1979.

Santanen Seppo, s. 25.4.1929, Jyväskylä. Lakit.lis, ekonomi. 1970 -1991.

Vielma Ahti, s. 8.4.1941, Kittilä. Dipl.ins. 1981 - 2004.

Koivisto Timo, s. 2.1.1970, Elimäki, Oikeust. kand. 2005 -

Konsernihallinto/hallintokeskus

Kaupunginsihteeri

Pöyhönen Reino, s. 7.12.1908, Jyväskylä. Varanotaari. (1946) - 1948 -1971.

Hölttä Heikki, s. 13.3.1932, Mikkeli, Varatuomari. 1972 -1995.

Lyytikäinen Lauri, s. 10.11.1946, Pielavesi. Hallintot.maist. (1973) - 1995 -

Hallintojohtaja

Pänkäläinen Erkki, s. 16.1.1941, Toivakka. Valt. maist. (1967) - 2001 - 2004.

Kansliapäällikkö

Havia Maija-Liisa, s. 14.3.1949, Jämsä. Hallintot. maist. (1995) - 2005 -

Kehitysjohtaja

Möttönen Sakari, s. 29.1.1949, Karstula. Hallintot.toht. (1977) - 2003 -

Henkilöstöjohtaja

Korkia-aho Aarre, s. 11.10.1942, Alajärvi. Yht.maist. 1974 - 2006.

Malkki Pertti, s. 21.9.1965, Pielavesi, Fil. toht., yht.maist. 2006 -

Suunnittelupäällikkö/Aluekehittämisjohtaja

Viljakainen Juhani, s. 3.12.1938, Turku. Yht.maist. 1971 -1981.

Juutilainen Jouni, s. 4.5.1950, Varkaus. Yht.maist. (1972) - 1982 -

Hankejohtaja

Niemi, Olavi, s. 14.5.1942, Jyväskylän mlk. Dipl.ins. 1998 - 2005.

Viestintäpäällikkö /Tiedotusjohtaja

Alanne Anja, s. 25.7.1937, Viipuri. Fil.maist. 1991 - 1995.

Mäenpää Helinä, s. 4.6.1956, Pihlajavesi. Hum.kand. (1980) - 1998 -

Kaupunginkamreeri/Talousjohtaja

Paavola Armas, s. 2.9.1919, Vähäkyrö. Merkonomi. (1947) - 1966 -1982.

Hautakangas Eino, s. 7.4.1934, Lappajärvi. Merkonomi. (1963) - 1982 - 1995.

Havia Maija-Liisa, ks. kansliapäällikkö. 1995 - 2005.

Hirvensalo Ari, s. 27.5.1955, Oslo. Yht.maist. (1984) - 2005 -

Kaupunginreviisori

Paavola Armas, ks. kaupunginkamreeri. 1947 - 1966.

Ågren Åke, s. 7.11.1933, Lapinlahti. Hallinto-opin kand.. 1968 -1970.

Lehtinen Isto, s. 18.6.1939, Jyväskylän mlk. Sosionomi. 1971 - 2002.

Kaupunginlakimies

Heikkilä Olli, s. 28.8.1943, Turku. Oik.kand. (1972) - 1980 -2007.

Yhdyskuntatoimen toimiala

Tekninen johtaja/Yhdyskuntatoimen johtaja/Kaupungininsinööri

Savoila Aarne, s. 21.7.1907, Iisalmi. Dipl.ins. 1954 -1967.

Korhonen Juhani, s. 25.7.1919, Kuopio, Dipl.ins. (1948) - 1967 -1981.

Niemi Olavi, ks. hankejohtaja. 1982 - 1998.

Rosti Osmo, s. 17.1.1945, Seinäjoki. Dipl.ins. (1970) - 1998 -

Kaupungingeodeetti

Kuvaja Viljo, s. 12.2.1916, Jyväskylä. Dipl.ins. (1945) - 1948 -1979.

Parviainen Kalevi, s. 4.5.1930, Riistavesi. Dipl.ins. (1963) - 1979 - 1990.

Maljonen Timo, s. 10.8.1949, Lapinlahti. Dipl.ins. 1990 -1999.

Saarivaara Erja, s. 7.1.1958, Jämsä. Dipl.ins. (1986) - 1999 -

Kaupunginarkkitehti

Kantonen Erkki, s. 11.7.1927, Oulu. Arkkitehti. 1960 -1988.

Hiltunen Pekka, s. 11.9.1939, Jyväskylä. Arkkitehti. 1989 -

Halinen Ilkka, s. 29.11.1949, Jyväskylän mlk. Arkkitehti. (1975) - 2000 -

Asemakaava-arkkitehti

Hartikainen Niilo, s. 21.7.1930, Kiuruvesi. Arkkitehti. (1960) - 1963 - 1972.

Vainio Antero, s. 18.11.1933, Äänekosken mlk. Arkkitehti. 1973 - 1995.

Sandelin Anne, s. 2.6.1969 Jyväskylä. Arkkitehti. (1999) - 2001 -

Yleiskaava-arkkitehti

Valtakari Timo, s. 27.5.1941. Helsinki. Arkkitehti. 1972 - 2004.

Rossi Leena, s. 13.11.1969. Säynätsalo. Arkkitehti, TkT. (1995) - 2005 -

Rakennustarkastaja

Leinonen Eero, s. 3.11.1911, Dipl.ins. 1963 - 1974.

Vihtalahti Antti, s. 16.7.1938, Keuruu. Dipl.ins. 1975 - 2000.

Ström Raimo, s. 3.10.1957, Uurainen. Dipl. ins. 2000 -

Ympäristöjohtaja

Frilander Niilo, s. 22.7.1943, Säynätsalo. Yht.maist.1972 - 2006.

Pietarinen Päivi, s. 18.10.1971. Joensuu. Kaupt.maist., Fil.maist. 2007 -

Vesilaitoksen johtaja

Lentonen Toivo, s. 7.3.1923, Nivala. Teknikko. (1967) - 1983 - 1986.

Hokkanen Kari, s. 24.4.1946, Keuruu. Dipl.ins. (1978) - 1986 - 1991 -

Ahlgren Esko, s. 23.11.1939, Pori. Ins. (1973) - 1990 - 2002.

Hantunen Markku, s. 30.10.1956, Hankasalmi. Dipl.ins. (1987) - 2002 -

Kaupungineläinlääkäri

Fredriksson Per-Göran, s. 19.12.1913, Espoo. Eläinlääk.lis. 1947- 1976.

Kokko Olli, s. 4.11.1938, Helsinki. Eläinlääk.lis. 1976 - 1997.

Ridell Jouko, s. 7.9.1960, Hyvinkää. Eläinlääk.lis. 1997 -

Sosiaali- ja terveystoimiala

Sosiaali- ja terveystoimiala

Möttönen Sakari, ks. kehitysjohdaja. 1997 - 2003.

Utriainen Pekka, s. 5.12.1953, Jäppilä. Fil.toht. (2004) 2005 -

Sosiaalijohtaja

Haapala Esko, s. 7.6.1929, Tampere. Sosionomi. (1961) - 1964 - 1975.

Piispa Veikko, s. 8.2.1939, Juva. Sosiaalihuoltaja. (1965) - 1976 - 1984.

Torppa Erkki, s. 18.3.1948, Veteli. Sosionomi. 1985 -1997.

Kaupunginlääkäri/Kansanterveystyön johtava lääkäri

Haapamäki Heikki, s. 7.2.1910, Keuruu. Lääk.lis. (1955) - 1957 - 1972.

Kantanen Pertti, s. 20.6.1937, Helsinki. Lääk.lis. (1970) - 1973 - 2000.

Koski Jarmo, s. 13.4.1959, Lapua. Lääk.lis. (1986) - 2001 -

Sivistystoimen toimiala

Sivistystoimen johtaja

Landen Laila, s. 27.10.1951, Puolanka. Yht. maist. 2005-

Opetustoimenjohtaja/Koulutoimenjohtaja

Käppi Pekka, s. 9.10. 1932, Sakkola. Kasv.lis. (1970) - 1974 -1993.

Punna Pertti, s. 27.3.1946, Turku. Valt.maist. (1986) - 1994 - 1997.

Laesvirta Marja, s. 9.2.1948, Tampere. Fil.toht. 1997 - 1998.

Suortamo Markku, s. 25.6.1952, Jyväskylä. Kasv.maist. 1998 - 2006.

Leisimo Eino, s. 16.12.1961, Jyväskylä. Kasv.maist. (1997) - 2007 -

Kulttuurisihteeri/Kulttuuritoimenjohtaja

Knuutila Juha, s. 24.8.1955, Mikkelin mlk. Yht.maist. 1977 -1980.

Kiiski Elina, s. 5.3.1950, Kuopio. Fil.maist. 1979 -1989.

Ojala Elli, s. 11.7.1947, Kuusamo, Valt.maist. 1990 -

Kirjastotoimenjohtaja

Salmi Kaija, s. 19.6.1921, Oulujoki. Fil.maist. 1955 - 1974.

Schüler Sirpa, s. 27.9.1937, Turku. Fil.maist. 1975 -1989.

Laatu Liisa, s. 21.8.1943, Savonlinna. Yht.kand. 1990 - 2007.

Vesterinen Johanna, s. 29.3.1970, Kuopio. Fil.maist. . 2007 -

Liikuntasihteeri/Liikuntajohtaja (vapaa-aikaviraston johtaja)

Ahonen Ake, s. 10.3.1914, Jyväskylän mlk. 1963 -1977.

Tähtivuori Hannu, s. 29.9.1951 Eurajoki. Liik.kand. 1977 -1979.

Repo Mauri, s. 31.1.1945, Konginkangas. Liik.kand. 1980 - 1981.

Huovinen Erkki, s. 18.5.1949, Vihanti. Liik.maist. 1982 -1991 -

Sihvonen Pekka, s. 5.7.1953, Jyväskylä. Liik.maist.. (1983) - 1991-

Nuorisosihteeri/Nuorisotoimenjohtaja

Pylvinen Matti, s. 24.2.1931, Laukaa, Nuorisotyönohjaaja. (1958) - 1967 - 1972.

Karvonen Pekka, s. 24.6.1937, Kivennapa. Liikuntaneuvojatutkinto. 1973 - 1989.

Liiketoimiala ja yritykset

Energialaitoksen johtaja/Toimitusjohtaja

Aho Mauno, s. 23.6.1923, Helsinki. Dipl.ins. 1956 -1986.

Väkiparta Jorma, s. 12.8.1945. Lappeenranta. Dipl.ins. (1977) - 1989 - 2002.

Lappalainen Juha, s. 14.6.1953. Oulu. Dipl.ins. 2003 -

Kiinteistöjohtaja

Eriksson Esko, s.17.1951, Tampere. Ins. 1981 -

Matkailupäällikkö/Matkailutoimenjohtaja

Ritva Leena, s. 15.4.1925, Loppi. Merkonomi. 1963 - 1975.

Reivi Risto, s. 26.10.1935, Jyväskylä. Yht. maist. (1961) - 1975 - 1990.

Poutanen Tuula, s. 30.10.1957, Joroinen. Merkonomi. (1978) - 1990 - 2000.

Tietohallintojohtaja

Jormakka Matti, s. 26.11.1948. Kuopio. Fil.maist. 1973 - 1993 -

Jalkanen Arto, s. 20.6.1956, Kangasniemi. KTM. (1986) - 1993 -

Henkilöhakemisto

- Aalto Maija 409
Aalto Päivi 319
AaltoAlvar 61, 76, 96, 107, 230, 231
Adamkus Valdas 357
Ahlgren Esko 425
Aho Esko 28
Aho Mauno
Ahola Jorma 75, 409
Ahonen Ake 409
Ahonen Antti 409
Ahonen Arvo 313
Ahonen Mauno 409
Ahonen Olavi 409
Ahtisaari Martti
Alanne Anja 424
Ammond Jukka 409
Andersson Markku 17, 77, 80, 81, 240, 270, 331, 341, 343, 349, 358, 359
Antila Sirpa 409
Anttila Veikko 217
Arho-Forsblom Johanna 409
Aro Ensio 409, 420
Aro Leila 409
Arvaja Erkki 83, 409, 420
Asikainen Jarmo
Asikainen Toivo
Autere Anna-Kaarina 409
Blom Jari 409
Blomstedt Yrjö 197, 213
Boman Juhani 252
Bonsdorff Henrik von 409
Canth Minna 22, 23, 24, 102, 197
Carcia-Grinda Efrén 252
Chongyong Yang 341
Cotti Zita 252
Cygnaeus Uno 23, 24, 66
Dahlström Auli 88
Dias-Moreno Christina 252
Elisabeth II 309
Engel Carl Ludvig 23
Eriksson Esko 74
Eriksson Olof 16
Forsberg Ari 409, 420
Forsblom Harry 197
Fossi Ritva 409
Fredrikson Eero 109
Fredrikson Erkki 9, 215
Fredrikson Ilmari
Fredrikson Timo 9
Fredriksson Per-Göran 426
Frilander Niilo 53, 55, 425
Front Fanny 83, 410, 420
Gallois Patrick 65
Glad Hannu 410
Granholm Bruno 135
Gummerus K. J. 23
Haapala Esko 426
Haapamäki Heikki 426
Haapamäki Jouko 410
Haapasalo Jaana 410
Haapsalo Kaija 410, 420
Hagfors E. A. 67
Hagman Pertti 83, 406, 410
Hakala Hilka 410
Hakkarainen Arvi 410, 420
Hakkarainen Jarmo 410
Halinen Ilkka 252
Hallberg Oiva 410
Halttunen Jussi 84
Hannikainen P. J.
Hantunen Markku 425
Harju Juhani 410, 420
Haro Eino 70, 83, 298, 410, 420
Harris Trevor 252
Hartikainen Maija 410
Hartikainen Niilo 111, 113, 425,

Hauser Martina 252
Hautakangas Eino 421
Hautamäki Tuula 410
Havia Maija-Liisa 74, 423, 424
Heikkilä Olli 74, 77, 424
Heimovala Ossian 410
Heinonen Kalle 76
Heinonen Pirkko 410
Helenius Rauni 410
Helminen Eino 197
Henttonen Jaakko 410
Hiltunen Ari 343, 410, 420
Hiltunen Pekka 425
Hintikka Veikko 410
Hirvensalo Ari 74, 333, 424
Hirvensalo Mirja 410, 420
Hirvi Vilho
Hjelt Juha 83, 410
Hokkanen Kari 425
Holkeri Harri 27
Holma Sakari 410
Hong Xue 343
Hongisto Yrjö 70, 83, 293, 411, 420
Hosia Heikki 253
Hujanen Maria 411
Huovinen Erkki 427
Huovinen Susanna 411
Hyytiäinen Veikko 76, 83, 103, 109, 411, 420
Häkli Tauno 411
Hänninen Eino 411
Häyhä Veikko 103, 107, 119, 423
Hölttä Heikki 423
Hölttä Rauni 411
Ihalainen Rauno 73
Iitti Paavo 411, 420
Ikonen Erkki 70, 411, 420
Illman Hilikka 9, 83, 88, 411, 420
Ilmo Viljam 411, 420
Ilonen Rauha 411
Isola Kyllikki 411
Jaakkola Elvi 411
Jaatinen Ismo 411
Jaatinen Matti 83, 117, 420
Jakosuo Arvi 125, 420
Jalkanen Arto 427
Janhonen Seija 411
Jauhiainen Kauko 411
Jokinen Anna-Liisa 411
Jokinen Eero 411
Jormakka Matti 427
Junkkari Olli 67
Juusela Jukka 9, 74, 77, 83, 411, 420
Juusela Jyrki 411, 420
Juutilainen Jouni 74, 424

Juutilainen Seppo 411
Jylhä Ulla 411
Jyväsjoki Heikki Ihanninpoika 20
Jämsén Artturi 353
Jäppinen Jussi 16
Järvelä Erkki 341, 342, 353
Järvi Jorma 231
Järvinen Pirkko 411
Järvinen Timo 288
Järvinen Veli 70, 78, 108, 109, 112, 130, 167, 191, 295, 310, 311, 313, 339
Kaarenoja Kauko 411
Kaarle XVI Kustaa 336
Kaijaluoto Kaija-Leena 420
Kaikkonen Olli 64
Kainulainen Tauno 83, 412, 420
Kaipio Otto 412
Kanerva Jukka 74, 412, 420
Kangas Matti 412
Kangaspuro Veli 108
Kankaanpää Matti 308
Kankainen Mikko 71, 112, 114, 412, 420
Kanniainen Kyösti 197
Kantanen Pertti 319, 426
Kantonen Erkki 61, 425
Karila Alpo 412
Karila Eeva 412
Karjalainen Ahti 76
Karjalainen Kerkko 412
Karjula Kati 412
Karlsson Ralf 412
Karpio Juha 70, 73, 77, 412, 420
Karvonen Pekka 427
Kastepohja Suvi 412
Kasurinen Liisa 412
Kaukoluoto-Perä Eeva 412
Kaunda Kenneth 205
Kauppinen Carita 74, 83, 86, 412, 420
Kekkonen Urho 308
Keskinen Kalle 412
Kettunen Pekka 62, 73, 74, 75, 79, 80, 331, 333, 335, 357
Kettunen Pertti 313, 314, 356
Kettunen Sami 412
Kiiski Elina 426
Kiljander Robert 24, 197
Kirillov J. 339
Kiseleff Constantin 214
Kivi Matti 412
Kivimaa Olavi 61, 105
Kivinen Olli 93, 95, 96, 98, 99, 101, 107
Kivinoro Matti 412, 420
Kivistö Kalevi 272, 353, 412
Kjisik Henu 252

Knuuttila Juha 426
Knuuttila Pertti 412
Knuuttila Sakari 83, 114, 156, 158
Kohonen Keijo 412
Koistinen Mikko 413
Koivisto Mauno 205
Koivisto Timo 77, 84
Koivunen (Matti) Matias 76, 83, 109, 413, 420
Kokko Olli 426
Kokkonen Kaija 319
Kontio Marja-Liisa 413
Koppinen Marja-Leena 413
Korhonen Juhani 424
Korhonen Pentti 413
Korhonen Pirkko 65
Korkia-aho Aarre 424
Kortman Sanny 197
Koskeniemi Kyllikki 413, 420
Koskeniemi Mikko 413, 420
Koski Jarmo 426
Koski Teppo-Veli 413
Koskimaa Anja 413
Koskimaa Kai 413
Koskinen Veijo 70, 83, 240, 343, 413, 420
Kostiainen Pekka 67
Kotimäki Ilari 413
Kotkavirta Eija 413
Kuittinen Ines 86, 413
Kuittu Ulla 88, 413
Kukkola Pertti 65
Kurkinen Pertti 288
Kuvaja Viljo 425
Kwasniewski, Aleksander 357
Käppi Arvo 413
Käppi Pekka 426
Laaksonen Pirkko 413, 420
Laatikainen Erkki 357, 358
Laatu Liisa 427
Laesvirta Marja 426
Lahti Kauko 277
Lahti Louna 66
Lahtinen Sirkku 413
Laitinen Reijo 83, 413, 420
Lajunen Heimo 413
Lampinen Erkki 77, 413, 420,
Lampinen Huki 413
Lampinen Martti 315
Landen Laila 426
Lapiolahti Raimo 413
Lappalainen Juha 427
Lassinpelto Lauri 413, 420
Laukkanen Kirsti 413
Lavaste Aila 65
Lehtinen Anneli 66

Lehtinen Antti 76
Lehtinen Isto 424
Lehtinen Urho 66
Lehto Jouko 413
Lehto Pentti 413
Lehtonen Joel 197
Lehtonen Olavi 413
Leinonen Eero 425
Leinonen Margit 414
Leisimo Eino 426
Leiwo Lea 414
Lentonen Toivo 425
Leppänen Lea 414
Leppänen Tuula 414
Lilja Ilkka 315
Lindfors Torsten 106
Lindström Tuija 414
Linna Mikko 414, 420
Liu Beatrice 343
Louhivuori Jukka 414
Lovén Jaakko 39, 72, 73, 76, 79, 120, 192, 298, 301, 315, 321, 322, 331, 333
Lumio Markku 70, 74, 75, 414, 420
Lund Vilho 59
Lundsten Bengt 248, 252
Luoma Kalevi 414
Luoto Erkki 70, 414
Lyytikäinen Lauri 320, 423
Lääperi Yrjö 414
Lönnqvist Ahti 414
Lönnqvist Bo 335
Maljonen Timo 425
Malkki Pertti 424
Manninen Pekka 414
Manninen Toivo 414, 420
Marjanen Ilkka 414, 420
Matilainen Juhani 414
Melville Tony 414
Meri Lennart 357
Meriläinen Juhani 73
Mikkonen Anita 84, 353
Mosso Leonardo 61
Muhonen Esko 357
Muhonen Jorma 414
Muhonen Raimo 414
Muli Matti 414
Mutanen Gunnar 414
Myllykangas Pirjo 414
Mäenpää Helinä 9, 424
Mäkelä Tina 414
Mäki Onerva 56, 414, 420
Mäkinen Ari 295
Mäkinen Eila 414, 420
Mäkinen Matti 414

Mäkinen Pentti 414
Mäkinen Raimo 415
Mäkinen Terttu 415
Mäkinen Tuija 9, 343, 415, 420
Mäkinen U. E. 213
Mörk Taito 59
Möttönen Sakari 9, 46, 74, 423, 426
Nakari-Lehto Maija-Liisa 415
Neittaanmäki Pekka 77, 349
Neittaanmäki Petri 415
Nero Oskar 105
Niemi Olavi 34, 74, 110, 111, 425
Nieminen Harri O. 415
Niinen Veikko 415
Nirkkonen (Forsman) Ritva 343, 344, 345
Nordström Esko 339
Noronen Olavi 143, 147
Nousiainen Torsti 415, 420
Nukari Jussi 315, 341
Nummi Seppo 61
Numminen Mauri Antero 71
Nurmi Marianne 340
Nykänen (Pekka) Petter 70, 76, 83, 415, 420
Nykänen Kari 415
Nykänen Matti 76, 347
Nyyssönen Kirsti 415
Närhi Pentti 415
Ojala Matti 415, 420
Ojaluoto Elli 426
Oksala Päiviö 61, 76
Oksanen Hugo 66
Oksanen Saara 413, 415
Oksanen Vilma 66
Olaleye Marcus 415
Olin Kalevi 9, 70, 77, 81, 83, 324, 415
Orava Sirpa 319
Ottelin Urho 415, 420
Paavola Armas 424
Palander Eino 70, 76, 83, 109, 415
Palokangas Risto 53, 54
Paloniemi Aila 415, 418
Palovesi Eino 353, 355
Papanek Viktor 111
Papp Inkeri 415
Parkkinen Heikki 83, 324, 415, 421
Partanen Erkki J. 415
Parvi Vesa 415
Parviainen Johan 31
Parviainen Juha 415
Parviainen Kalevi 425
Parviainen Risto 415, 421
Parviainen Veikko 415
Pekkarinen Mauri 83, 84, 356, 415, 421
Pekkarinen Sakari 416, 421

Pelkonen Erkki 416
Peltola Eero 315
Peltola Raimo 416
Peltonen Onni 416
Penttinen Anja 416
Penttinen Tyyne 416
Perkki Lauri 71, 416
Pernu Ilkka 416
Perälampi Martti 109
Pesola Aimo 83, 115, 125, 153, 154, 416, 421
Pesola Helena 86, 416
Pesola Tapio 416
Pesonen Hanna 343
Pietarinen Päivi 425
Pihlas Pekka 416
Piispa Veikko 426
Pipatti Tarmo 335
Pirhonen Antti 252
Pitkänen Viljo 83, 416, 421
Pohjola Kirsi 416
Pohjonen Mauno 83, 108, 125, 293, 416, 421
Polvinen Pentti 101, 102, 103, 110, 369
Poutanen Tuula 427
Pulli Terhi 416, 421
Punna Pertti 426
Pylvinen Matti 427
Pänkäläinen Erkki 423
Pöyhönen Reino 76, 423
Qian Amy 343
Radovic Ranko 251, 338
Raevaara Eero 56
Rahikkala Kalervo 416
Rahkila Erkki 153
Raitala Aulis 106
Raja-aho Oskar 52
Rajala J. 277
Rantanen Helka 76, 83, 86, 416
Rautiainen Tero 343
Rehkola Kaarina 67
Reinikainen Pertti 416
Reivi Risto 427
Repo Mauri 427
Ridell Jouko 426
Rihto Anna-Liisa 416
Rissanen Raimo 416
Ristola Arimo 416, 421
Ristola Raija 416
Ristonmaa Risto 416
Ritva Leena 425
Roinila Erkki 83, 416, 421
Romström Ensio 83, 416, 421
Ropponen Markku 198
Rosenbröijer Carl Christian 23
Rossi Leena 425

Rosti Osmo 114, 162, 424
Rouhiainen Petri 224
Ruokonen Toivo 417, 421
Ruoppila Ahti 417, 421
Ruotsalo Hannele 65
Ruth Robert 64
Rytkönen Ahti 248
Räty Reino 417
Räty Veikko 417, 421
Rönberg Risto 417
Saarivaara Erja 425
Saastamoinen Anne 417
Saastamoinen Kauko 417
Sahi Pentti 70, 71, 72, 73, 74, 76, 119, 417, 421
Saleva Henry 417
Sallinen Aino 335, 357, 358
Salmenkangas Heikki 307
Salmi Kaija 427
Salojärvi Mauno 76
Salokorpi Esa 417
Salomaa Onni 417
Salomaa Tapani 288
Salunen Ritva 417
Sandelin Anne 146, 425
Santander Seppo 417, 421, 423
Saraste-Kautto Anita 417, 421
Sarja Tuula 410, 415, 417, 421
Satosaari Arja 303
Savoila Arne 424
Savolainen Yrjö 417
Savolin Reijo 417
Schildt Göran 76
Schildt Wolmar Styrbjörn 23, 24, 63, 196
Schüler Sirpa 427
Selin Jaakko 417, 421
Selin Pirkko 83, 88, 343, 406, 417, 421
Selkämaa Pirkko 417
Seppälä Arja 417
Seppänen Alpo 417
Siekkinen Keijo 197
Sihtola 66
Sihvonen Pekka 427
Sillantaus Pentti 109, 417
Silvia, kuningatar 336
Silvola Heikki 418
Simoinen Anna 320
Sipinen Arto 214, 251
Sipponen Kauko 353
Sirniö Teppo 84
Sivén Kirsti 252
Sivunen Pentti 77
Sopo Raimo 417, 421
Sorjonen Kauko 68
Sorjonen Sirkka 418

Sorri Katja 412, 418, 421
Starczewski Juhani 418, 421
Ström Raimo 425
Stürmer Ditte 334
Suhonen Kauko 418, 421
Suhonen Maarit 418
Suntioinen Johan 418
Suomela Esa 418, 421
Suomi Kimmo 418
Suortamo Markku 426
Surakka Juhani 83, 418
Suutarinen Maija 343
Svärd Kalevi 418
Szábo Zoltan 308
Säilä Klaus 418
Tahvonen Juhani 84
Takala Martti 313
Takala Ulla-Maija 418
Tervakangas Heikki 418, 421
Tiainen Eeva-Sisko 418
Tiainen Jorma 125, 418, 421
Tiekso Anna-Liisa 308
Timlin Matti 418, 421
Tirroniemi Meri 418
Toikkanen Petri 418
Toiviainen Mauri 83, 125, 418, 421
Toivonen Aune 418
Toivonen Gunnar 418
Tolvanen Hannu 418
Torppa Erkki 426
Tuhkunen Jali 340
Tuikkanen Marja-Liisa 340
Tuohino Jalmari 197
Tuominen Jorma 230
Tupasela Jarmo 340
Turunen Kirsti 418
Turunen Veikko 418, 421
Tuunanen Erkki 315
Tuupainen Kauko 83, 84, 418, 421
Tynjä Riitta 77, 87, 418, 421
Tyynelä Sinikka 419
Tähtivuori Hannu 427
Urrila Pertti 77, 73, 419, 421
Urtti Erkki 419, 421
Usenius Pirkko 419
Utriainen Pekka 426
Utunen Heini 419
Vaara Jouko 419
Wahlroos G. 105
Wahlström Riitta 419, 421
Vainio Antero 425
Vainio Hilja 419, 421
Vainio Oiva 419
Valjakka Sirkka 76, 109, 419

Valtakari Timo 9, 74, 145, 149, 170, 425
Vartiainen Perttu 358
Vasama Erkki 70, 419, 421
Vauhkonen Jouni 84, 419
Veijonen Pirkko 83, 419
Vepsäläinen Kalevi 419
Vesterinen Johanna 427
Victoria, kruununprinsessa 336
Vielma Ahti 73, 419, 423
Vihtalahti Antti 425
Viinikainen Heikki 419
Viitala Marja-Liisa 319
Vika-Freiberga Vaira 357
Vikkula Juha 93
Vikman Anni 419
Vikström Katriina 419
Viljakainen Juhani 424
Viljamaa Marja-Leena 70, 77, 83, 86, 419, 421
Wilmi Jorma 64
Vilppunen Kyösti 295
Virkkunen Henna 70, 81, 84, 86, 419
Virtanen Paavo 288
Visakorpi Marika 419, 421
Wuolio Tiinu 419
Vuolle Anneli 88, 419
Vuorinen Väinö 93
Väkiparta Jorma 427
Väliniemi Tuulikki 419
Väätäinen Markku 419
Yksjärvi Kari 419
Yksjärvi Leena 420
Yliselä Aarno 420
Ylönen Timo 71, 420
Yrjönen Pekka 420
Zumthor Peter 252
Ågren Åke 424

